

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Θ ΤΗΥ ΚΥΔΙΔΕΣ.

LAVRENTIO VALLA
INTERPRETE.

Nunc póstremò correctus, & ex Græco innumeris locis
emendatus, quemadmodum ex Præfatione
in pròxima pagina uidere licet,

Cum Indice locupletissimo.

Comparavit R. Lascius

B A S I L E Æ.

Monasterij ^{1564.} Benedicti Baran.

CUM PRIVILEGIO CAES. MAIEST.

SVPER HAC THVCYDIDÆ EDITIONE
PRÆFATIO S. C.

Catebat hæc Thucydidaꝝ translatio erroribus partim librariorū, partim ipsius (si uerum dicere licet) interpretis. Nec ego hoc in probrum Laurentij Vallæ dictum uolo, hominis docti, & de literis benè meriti. Præstitit ille quod potuit, hoc nomine sanè laudandus: sed non omnia possumus omnes. Author est Thucydides perdifficilis, accedit eo, quòd Græcum quoq; exemplar est deprauatū. quæ duæ res & Laurentio Vallæ, & mihi exhibuere negotiū.

Igitur utriusq; generis errata correxī sanè innumera, quemadmodum superiore anno feceram etiam in Herodoto. ac de typographicis quidem exempla adducere, non est (opinor) operæ precium. De ijs autem quæ ad finem interpretationis pertinet, libet quædam in medium asferre: ex quibus quid nos præstiterimus, Lectores conijcere possint. Igitur in ipsa statim authoris Præfatione paulò post initium, ubi in margine hæc uerba sunt, Armoreum ferendōrū mos, sic legebatur: Tanquam non inficiaturos opus ut turpe, quod scire studerent. Nos locum ex Græco sic correximus: Quæ res declarat nec interrogatos, operis pudere: nec eos qui scire studeant, exprobrare. Græca uerba sunt hæc: *οἷς οὐτις ἐν πυνδαμέντοις ἀπαξιούτω τὸ ἔργον, οἷς τ' ὡς μέλλεις εἶναι εἰδέναι, ὅτι οὐδ' ἔστιν.* Et aliquanto pòst sic legebatur: Ex quibus mihi uidetur Agamemnon tunc uiribus antecelluisse, nec tantum classem coegisse, qui duceret Helenę procos iureiurādo Tyndari adactos. Nos sic correximus: Ex quibus mihi uidetur Agamēnon tunc uiribus magis, quibus antecellebat, quàm Tyndari iureiurando adactos duxisse coacta classe procos Helenę. Græca sunt: *ἀγαμέμνων τῇ μοι δοκῇ τῇ τότε διωάμα προχωρῶν, καὶ οὐ πρὸ τοῦ πῶς τυνδάρειος ἀντιλαμβάνει τὸν ἰλίου πηλεΐδας ἀγῶν, τὸν σῶλον ἀγαγεῖν.* Et paulò pòst, sub margine, Sceptrum Agamemnonis, sic legebatur: Quod coniectemus licet ex hoc quoq; exercitu quales prius extiterunt, quodq; Mycenæ exiguū oppidum fuit, aut si quid tunc oppidum pro magno habebatur, nunc tale uideatur: nec parum certo signo quis utatur ad non credendum tantam classem, &c. Quem locum quemadmodum nos emendauerimus, uideas licet ex collatione. Græca sic habent: *εἰς αὐτὸν δὲ καὶ καὶ ταῦτα τῇ στρατιᾷ οἷα ἢ τὰ πλεονέκτες, ὅτι μὲν μικρὸν ἢ, ἢ ἂν τῇ τότε πολέματι νῦν μὴ ἀξιώχων δοκῇ εἶναι, ὅτι ἀκρίβει ἀγῶνι συμμῶς χροῦντο ἀπὸ τοῦ μὴ γρηῖν δακτὺν τὸν σῶλον πρὸς τοῦ.* Huiusmodi nos locos emēdaui innumerales. & maxime in Orationibus: in ijs enim est Thucydides perobscurus: cuius emendationis exemplar, si quis requirit, conferat in primis ex fine Libri quinti Dialogum Meliorum & Atheniensium. Neque uerò nos

sic emendationes nostras commendamus, ut sit hīc consistendum, ac non aliqua supersint corrigenda.

Verū interim habento Lectores hæc meliora, donec fortè alia porro meliora tempus asferat.

IN ANTIQVISSIMAM THVCYDIDIS PELOPONNENSIVM HISTORIAM, RERVVM AC VERBORVM MEMORABILIVM INDEX.

In quo prior numerus paginam, posterior
lineam exprimit.

A			
Canthij Brasidae obse-	alcibiades accusatur	250	aquarum penuria incommodat exer-
quantur 180.30	alcibiades condemnatur	265.10	citui 319.40
acarnanes cadauera	alcibiades exul	264.10	Archeptolomeus & Onomacles cor-
Ambraciorum spo-	alcibiades de patria benemeritus		rumpuntur
liant 145.30	alcidas Myonesum proficiscitur	113	archibæus quis 178
acarnanum Ambraciorumq; fœdus.	alcidis cædes	ibidem	archidamus rex castra mouit 64
146	alcidas fuga se committit	ibidem	archidamus Lacedæmoniorum dux.
Aduersa propulsare facilius quam tu-	alcmenes interficit	328.20	archidamus ob quam causam agros
tari secunda 116.40	alcmenes quis	325.40	uastarit 67
Antidas quis 263.30	alexander Corinthiorum dux	291.	archidami regis oratio ad Lacedæmo-
egesippus Atheniensium dux 222	40		nios 33
eginete Atheniensibus deditionem	alexipida Lacedæmoniorum tribu-		archidami obtestatio 88
faciunt 43.10	nus	349.40	argiuorum cum Lacedæmonijs pa-
agina infestatur 361.30	Amatores absentium prauis	244	ctio 224
Ararium in Græcia quale 39.20	ambraciotarum lingua Græca effi-		argiui à Miletis superatur 333.30
Ararium Græcorum ubi fuerit. ibid.	citur	86	argiui ab Atheniensibus deficiunt.
Atolorum uictoria 140.10	ambraciorum cædes	145	230
Atolorum armatura qualis. ibid.	ambracij ad Idomenem perueniunt.		argiui fœdera cum Lacedæmonijs
Agamemnon exercitum comparat	ibidem		ineunt ibidem
6 30	ambraciorum cesorum incredibilis		argiui Macedoniam primi adepti.
agamemnonis sceptrum quale. ibid.	numerus	146	100
agides quis 232.20.149	aminocles nauium inuentor	8	argiuorum potentia 86
agisandridas quis 361.10	amicus in rebus aduersis cernitur.		argiui iterum cum Atheniensis societa-
agis Lacedæmoniorum dux 228	124		tem ineunt 232
agis rex Atheniens. 325.10	ammeas quis	110	argiui Lacedæmon. amicos se optant.
agis Achæos inuadit ibidem.	amphilochus urbem condit	86	214
agidis exercitus contra Athenienses	amphilochus quis	85	archedice epitaphium 263.40
351 30	amphibolis Atheniensibus redditur.		arianthides quis 181
agidis multa 225	206		aristeus quis 25
Agnon in Potideam pergit 25.40	amorges Pissuthni regis nothus	334.	ariston quis 200.30
agnon Potideam conatur oppugna-	40	326.20	aristocles quis 206 & 359.40
re 80	amorges capitur	ibidem	aristocles Atheniensis tribunus 228
agnonis reditus Athenas. ibid.	amor in ciuitate comes	120	aristides quis 166
agnona ædificia appellantur 7	amyntas quis	99	arma in Phyreum murum inferre.
Alcibiades quis 217.242	amyntas in regnum Macedonum du-	220	
alcibiades ad Argiuos cõtendit. ibid.	citur	ibidem	arma in Leprum inferre ibid.
alcibiades ab exilio reuocatur 356.	Anaxylas quis	24	armorum ferendorum in Græcia
10	anactorium oppidum ubi situm	166	mos 5
alcibiades imperator creari cupit.	androsthenes quis	220	arnissa cuius ditionis 196
245	androclis cædes	394.20	ars citra pericula nil prodest 95
alcibiadis querela 356.10	animo magis & robore quam scien-		artaxerxes quis 166
alcibiades Atheniensium dux eligi-	tia pugnatur	21	artabazus quis 60
tur 221	antandros capitur	166	Asopijs Peloponnes. dux eligitur.
alcibiades pristina dignitati resti-	antandrus quis	175	105
tuitur 356.20	antiphonis laudes	350.20	asopijs Leucadiâ proficiscitur ibid.
alcibiades Nicie infestus 245	antiphon proditor æstimatur	1	astiochus mortem fugit 357.10
alcibiades est in gratia apud Tissa-	antiphonis os & habitus qualis. ibid.		astiochus ad aram fugiens liber fit.
phernem 342.20	antissa ab Atheniensibus occupatur.		ibidem
alcibiadis exordium quale 245	112		Athenagoras orator 255.40
alcibiadis uersuta consilia 340.40	de Aqua belligeratio	226	athenagoræ oratio ad Syracus. ibid.

I N D E X.

attica quare incolatur	9	athenienſes quo pacto diuitias adepti ſint	36	athenienſes oues ac boves amittunt.	20
athen. a Syracuſ. uincuntur	281. 20	athenienſes Thraciam inuadunt	90	athenienſes Olpas capiunt	143
athen. uiri audaces	292. 30	athenienſ. cum Chalcidenſibus bellum ineunt	ibid.	athenienſes Lacedemonios uincunt.	
athenienſes in Scioniam nauigant.	44	athenienſes uincunt	43	athenienſes plura regna concupiſcentes ultro inuadunt	182
athenienſ. in Oropon traiſciunt	137	athenienſes de pace conſulunt	192	athenienſes Iapygiam tenent	298.
athenienſ. ab Italis uincuntur	30	athenienſium pugna cum Syracuſanis	258		10
athenienſ. luſtralia facta inſtituunt.	142	athenienſ. Syracuſanos in fugam uertunt	10	athenienſes cum Argiuiſ ſœdus ineunt	218
athenienſes muros ad mare extruunt.	42	athenienſes Syracuſanorum munitio- nes capiunt	268. 40	athenienſes cum exercitu Plateam proficiſcuntur	62
athenienſes cum Peloponnienſibus ſœdus ineunt	44	athen. Syracuſa. agrum depopulantur	302. 30	athenienſes Peloponnienſes uincunt.	
athenienſes impetum faciunt in Lacedemonios	161		302		97
athenienſ. fugam faciunt	91	athen. iucunda audiendi auidi	289. 40	athenienſes Lacedemonijq; ad bellum ſeſe perant	62
athenienſes bello ac morbo premuntur	81	athenienſes pugnant cum Philippo.	25	athenienſium de Mityleneis	114
athen. Scionam expugnant	212	athenienſes uictoriam naualem conſequuntur	93	athenienſium preſidia	64
athen. trophæum erigunt	299. 10	athenienſes Mendam occupant	198	athenienſium fuga	318. 20
athenienſes trophæum ſtatuunt	26	athenienſes Delum expiant	142	athenienſium geſta ante Medicum bellum	39
athenienſes ſeſe ad bellum præparant	66	athenien. Siciliam inuadunt	241	athenienſ. ſubſidium mittunt in Siciliam	290. 20
athenienſes Pauſaniam odiunt	39	athenienſes in Locridem nauigant.	140	athenienſium duces, qui fuerint	314
athen. Syracuſanos uincunt	293. 20		122		30
athen. trophæum ſtatuunt	ibid.	athenien. ad bellandum cupidi	249	athenienſium conſternatio	324. 10
athen. ab Agide uexantur	295. 20	athenienſes Minoam bello inuadunt.	122	athenienſium ingeniorum celeritas.	
athenienſ. noctu Minoam inuadunt.	171	athenienſes ad Pallenem ſeſe recipiunt	191	athenienſ. legati Corinthum adueniunt.	30
athenienſes ſeſe ad fugam præparant.	306.	athenienſes cum Argiuiſ ſœdus ineunt	41	athenien. legati Catanam mittuntur.	20
athenienſes Delphis deum conſulunt.	138	athenienſes coaſſo exercitu, Atolis arma inferunt	139	athenienſium dextrum cornu fugam facit	164
athenienſes Apollinis templum uaiſtant	ibid.	athenienſes Corinthiorum agrum ad- eunt	163	athenienſes Corinthios in fugam uertunt	ibid.
athenienſium ſacrificia	49	athenienſium milites	80	athenienſ. comites itineris qui	252
athenienſes ſacrificantes oppugnantur	ibid.	athenienſes fontes extruunt	41	athen. in Siciliam nauigatio	ibid.
athenienſes Clazomenis potiuntur.	332	athenienſes Braſidis clypeum trophæo utuntur	151	athenienſium ducum conſultatio.	10
athen. uincuntur	307. 10	athenienſes Lacedemonios perſequuntur	152	athen. pauor	93
athenienſes Theſſaliq; ſeſe pedibus cõmittunt	68	athenienſes ex agris in urbem migrant	65	athenienſium fuga	184
athenienſes naues Piræum deducunt.	98	athenienſibus migratio moleſta	ibid.	athen. claſſis lamentabilis	317. 40
athenienſes Salaminem uela tendunt.	ibidem	athenienſes Peloponneſum inuadunt	68	athenienſium in bello Medico acerbitas	39
athenienſ. Hycaram capiunt	263. 20	athenienſes Samum nauigant	45	athenienſium res naualis aucta	ibid.
athenienſ. naualis pugna	93	athen. Perdicæ terram uaiſtant	242	athenienſes bellum pedeſtre cum Medis ineunt	ibid.
athenienſium geſta in Agypto	43	athenienſes cum Corinthijs pugnam committunt	41	athenienſium ſtudium rebus inno- uandis	29
athen. uincuntur	303. 30	athenienſes trophæum ſtatuunt	42	athenienſ. uerba ad Mileſios	233
athen. multi interficiuntur	304. 10	athenienſes uictoria potiuntur	161	athen. contra Lacedemon. bellum.	10
athenienſes uincuntur	97	athenienſes dedunt ſe Syracuſanis	291		80
athenienſes Peloponnienſes fugiunt.	ibidem		321	athenienſium murus edificatur	37
athenienſes Naupagum Apollinis tem- plum conſugiunt	ibidem	athenienſes Scintiam tendunt	136	athen. ſumptus	296. 10
athenienſes præana tanquam uictores canunt	ibid.	athenienſes in Aſiam nauigant	161	athen. claſſes grauiffima	324. 20
		athenienſes pacem Lacedemonijs de- negant	155	athenienſium cultus	5
				athenienſium fides qualis	66
				athenienſium	

I N D E X.

atheniensium incurfiones	71	braſide oratio ad Acanios	179	clearchus quis	327.20
Audax nullus eſt ſine ratione	234	braſidas ab Athenienſibus interfici-		cleobulus quis	214
audacia hominum	79	tur	151	cleomedes quis	232
audaciæ exempla apud Corcyren-		braſidas amphipoli potitur	187	cleon interficitur	203 & 205
ſes	135	braſidas infert bellum Acantho.	178	cleonis conſilium	158
		braſidas moritur	204	cleon in dicendo multitudini acce-	
B		braſidas ſepelitur	ibid.	ptiſſimus	155
Achanalia quando ſtant	65	braſidæ oratio ad milites	195	cleonis de Mitylenæis ſententia	115
barbari Argos oppugnant	86	braſidas Amphipolim inuadit	202	cleon quis	115 & 155
Belli fortuna non eſt commu-		186		cleon Stagyrum inuadit	201
nis	234	braſides Athenienſes fugam uertit.		cleon Thraciam inuadit	198
belli Peloponneſiaci diuturnitas.		ibidem		cleonis promiſſio	162
210		braſidas uulneratur	ibid.	cleon uincitur à Braſida	1
bellum inter Corinthios & Athenien-		braſidas Lecythum expugnat	190	cleopompus quis	69
ſes	163	braſidas uictoria adepta moritur.		Cnemi concio ad milites	94
in bello niſi noua	113	205		Comes ignauia, prudentis uiri con-	
bellum pro poſteris ſuſcipiendum.		braſidas quis	69 & 30 & 173	tumelia	75
48		braſidæ ſacrificia	203	in Co inſula terremotus	339.20
bellum pro pace inſtituitur à Lacedæ-				colonie urbis deditio	13
monijs	47			colonia Attica odio habetur	1
bellum non bello ſed pace ſedatur.		C		con muro cingitur	368.40
169		Acyparis fluuius	321.10	concordia parue res creſcunt	63
belli Peloponneſiaci longitudo &		cadauera ſpoliantur	164	concordiæ exemplum in Lacedæmo-	
detrimenta	11	cædes inteſtina	133.20	nijs & Mitylenijs	107
bello Peloponneſiaco quæ acciderint.		calamitoſi contemnuntur	245	conſilij inferioris homines, plerunq;	
ibidem		callias quis	25	ſuperiores	135
belli Peloponneſiaci auctores qui.		callida quis	262.20	conſultantes bene contra hoſtes pol-	
ibid.		callie mors	26	lent	121
bello omnia licent	184	calligetis quis	326.20	conuenta inter Lacedæmonios &	
belli Peloponniensium cauſa	26	calliſtij monimentum quale	71	Argiuos	230
belli diuturnitas fortuitis obijcit	32	canis ſepulchrum quis ſit	367.30	corcyrenſes Hylliacum adeunt.	133.20
bella ineuntes negocijs implicantur.		captiuorum dura calamitas.	323.30	corcyrenſes ad delubrum Iunonis	
32		captiuorum fames	49	proſciſcuntur	ibid.
bellorum conditio anceps	63	cares cum armis ſepeliuntur	5	corcyrenſium ſeditio	11
bellum pro pace	18	cares ſepulti quo pacto cognoſcan-		corcyrenſ. finis in ſeditione	165
bellum armis gaudet	257.10	tur	ibid.	corcyrenſ. inſtructæ diſcordiæ	130
bellum inferentes ſepiſſimè uincun-		carſtij in deditiōem rediguntur	39	corcyrenſium metus	15
tur	313.10	caſtoris & Pollucis templum	189	corcyrenſes trophæum in Leucimna	
belli miſeria ac calamitas	8	cataphractæ naues quæ	7	ſtatuunt	14
beneficia obliuioni non tradenda.		Cherea paralorum præfectus	10	corcyrenſium conatus	15
123		chere mendacia	ibid.	corcyrenſes Corinthum proſciſcun-	
Bæotiorum acies quo pacto inſtru-		cheronea ubi	176	tur	13
ta	183	chalcidenſium. & Eretriorum bel-		corcyrenſes in ſocietatem accipiun-	
bæotiorum naues quàm multæ	7	lum	9	tur	20
bæotij Arna eiſciuntur	ibid.	chalcidei mors	332.30	corcyrenſes Corinthijs auxilio duces	
bæotij ab Athenienſibus uincuntur		chalcideus quis	327.20	mittunt	ibid.
183		chaones in fugam ſe conijciunt	92	corcyrenſes in ſeruitutem redigun-	
bæotiorum & Athenienſium pugna.		charicles quis	292.10	tur	165
ibidem		charicles Athen. dux	ibid.	corcyrenſium oratio	15
bæotiorum magiſtratus	181	charmini cædes	352.30	corcyrenſes conſilium ſuum ipsis da-	
bæotij à Plateenſibus capiuntur	61	chæreade cædes	137	mnosum fuiſſe oftendunt	ibid.
bæotiorum conſilia	215	chij ab Athenienſibus deficiunt.	329	corcyrenſium inteſtina pugna	131
Braſide honores	193	chiæ naues in fugam coniectæ	336	corcyrenſium mulierum uirtus	ibid.
braſidas ad Actam pergit	189	40		corcyrenſes pecunias Corinthiorum	
braſidas Thoronam oppugnat.	ibid.	chimerium ubi ſita	20	diripiunt	21
braſidas Thraciam inuadit	176	Ciuitas bonis malis uel legibus utens		corcyra ubi ſita	17
braſide in Archibæum expeditio.		qualis	115	corinthij ab Athenien. ſocietate re-	
194		ciuitatis libertas ſi in reſiſtendo par		cedunt	220
braſide pugna cum Lyceſtijs	ibid.	eſt ſeruatur	182		
braſide conſultatio	174	ciuitates quid efficiat	319.20		

I N D E X.

corinthij tropheum statuunt	42	deo soli confidendam in omnibus.	10	elei Lacedæm. infesti	212
corinthij ab Atheniensibus interficiuntur	ibid.	deos nil latet	124	elei Lepræatorum solum expugnant.	10
corinthij ab Atheniensibus lapidantur	ibid.	delium callide oppugnatur	184	eleusina depopulatur ab Atheniensibus	67
corinthij uictores existunt	299.10	delium ab Atheniensibus obsidetur.	181	Endius cur hospes dictus	226.30
corinthiorum oratio	17	delium quando captum	185	Epidamenses Delphos proficiscuntur	12
corinthij Lacedæmonijs classem mittunt	62	democratia Atheniensium	72	epidamnium quot nauibus oppugnatum	14
corinthij Argium campum depopulantur	241	demosthenes quis	171	epidamneses exules Corcyram ueniunt	19
corinthij ab Atheniensibus Solium recuperant	211	demosthenes Peloponnesum nauigat.	40	epidamnensium libertas	ibidem
corinthiorum & Atheniensium pugna	298.30	demosth. Laconicam traiecit	ibid.	epidamni urbis oppugnatio	ibid.
corinthij uela contra Corcyram faciunt	20	demosthenes Eginetam traiecit.	292	epidamni situs	12
corinthij & Corcyrenses bellum nauale gerunt	21	demosthenes imperator	159	epidauri Argiuos innadunt	219
corinthij bellum instaurant	14	demosthenis ad milites hortatio.	139	epidauri cum Argiis bellum mouent	111
corinthij legatos Athenas mittunt	15	demosthenes Aegyptium expugnat.	140	epipolarum situs	280.10
corinthij fugam faciunt	21	demosthen. Niciam adit	136.40	epistola Niciæ ad Athenienses	287.
corinthiorum oratio ad Lacedæmonios	27	demosthenes Ambracios obruit.	145	epitadienses ab Atheniensibus deficiunt	238
corinthij Epidamnium exercitum mittunt	12	demosthenes Atheniensium dux	138	Euphamidas quis	72
corinthiorum inuentum	8	demosthenes Crotoniatam oram tendit	299.10	ephesia festa qualia	142
corinthiorum nobile emporium.	ibid.	demosthenes Ambraciorum dux eligitur	143	ephori fœdera frangere contendunt.	214
corinthiorum classis quomodo instruita	290.40	demosthenes ad Olpas castra mouit.	ibidem	epitadas quis	150
Creditores ab debitoribus occisi.	133	demosthenes Siphis proficiscitur.	185	Erineus locus curuatur lune similis.	298
Crimina Plistoanactis	206	demosthenis industria	150	erineus fluuius	321.10
Cylon simulat tyrannum agere	49	demosthenis oratio ad milites	ibid.	erythrei ab Atheniensibus deficiunt.	329
cylon quis	ibid.	in Dicendo temperamentum seruare magnum est	72	Eubœi ab Atheniensibus deficiunt.	325
cylon atq; frater eius fugam faciunt.	ibidem	Diodotus quis	118	eubœa ab Atheniensibus deficit	44
cynossæma urbs qualia passa sit	2	diodoti oratio	ibid.	eucleus Atheniensium dux	187
cyrus quæ fecerit	9	diodoti sententia qualia	ibid.	euestemon Athen. dux	335.30
cyrus mari potitur	8	dion oppidum ubi situm	177	euerion Thracibus bellum infert.	287
cytherij pugnant	167	diphilus Athen. dux	298.30	euhesperis à Lybijs expugnatur.	306
cytherij fugam dant	ibid.	discordiæ exemplum in Lacedæmonijs	10	eumolpidas quis	109
cytherij bellum infertur	166	discordibus in trientibus actionum disferentia consistit	105	euentis mutantur sententie	55
cytheria insula quæ	ibid.	diuitie adimpendum profunt.	256	eurymedon quis	133
D		20		eurymedon Demostheni pecuniam fert	297.10
Dandi accipiendiq; institutum.	100	Dolo & mendacio pessima & optima ciuitati persuadentur	119	eurym. Corcyram proficiscitur.	ibid.
darius quis	326.10	dores ab Ionibus obsidentur	48	eurylachus quis	145
darij tempore quæ naues in usu fuerint	8	E		eurymedon ad Epipolas contendit.	302
darij pactiones cum Lacedæmonijs.	338	Eclipsis Solis	69	eurymedon quis	290.30
Decela urbs muro cingitur	291.	Egestatem fateri, nulli desormes	74	eurymedon in Siciliam proficiscitur.	ibidem
40		egestani à Lacedæmon. auxilium petunt	241	eurystheis cædes	6
dæa piaculum iubetur tolli	ibid.	egestanorum commentum	258.40	eurystheus patrem fugit	ibid.
defunctorum ossa abiiciuntur	ibid.	egestanorum supellex	259.10	eurytanes homophagi dicuntur	139
dei cultus Mycenæ	6	Eleum ubi	834.40	eurymachus quis	59
dei cultus apud Athenienses	66				enentis

I N D E X.

mentus sunt anticipites 134
Exhortatio apud prestantes viros parua 182

F

FAMES maxima apud Coregren-
ses 185
Festus Lacedemoniorum 219
Foederum uiolatio 209
foedera intra Lacedem. & Athenien-
ses 206
foederis passionibus 338.10
foedera nomine armis quiescentibus.
243
foederis percussores 207
foedera Athen. cum Argiuis, Mantin.
& Eleis 219
foedera sine dolo eriguntur ibid.
foederum in Grecia initia 210
Fortuna anceps 311.10
fortuna ad euocandos animos pollet.
120
fortuna aduersa minimum damni fit.
314 10
fortuna prospera plurimum lucri.
ibidem
fortuna aduersariorum non tollen-
da 244
fortune sese committendum esse 249
fortuna rerum actarum dux 154
Fraus uiolentia foedior 180
Fugientes denuo pugnant 282.30
fundamenta murorum Athenarum
qualia 38
futuro instabilitas paeualis 170

G

GELON quis 240
Greci uitam armis agunt 5
greci Atheniensium bello pe-
tunt 324.40
greci tyrannides constituunt 8
gracia mari operam dat ibid.
greci quo pacto uitam peregerint. 3
greci demigratione dediti ibid.
greci seditiosi ibid.
gracia qualis habita 3
grecorum mores ac inuidia ibid.
grecorum coniurationes 215
grecorum timor 62
grecorum factorum maximū. 324.
10
grecorum latrocinia 7
greci sedibus suis expelluntur. ibid.
grecorum in Brasidam affectio. 188
Gylippi ad Syracusanos consilium.
292 20
gylippi exercitus uincti 287.40
gylippus dux Peloponens. 329.40
gylippus quis 279.30

Gylippus dux Syracusanorum. 292.40
H
Armodij mors 263.20
Hellenicus qualis scripserit.
39

hellenes unde dicti 4
hellenes Graeci appellati ibid.
heraclea ubi 176
heraclides quis 270.40
heracles imperio capitur 221
herculis sacrificia 317.10
herme lapidei circumscinduntur. 250
herme quid sint ibid.
hermeorum authores qui fuerint.
ibidem
hermocrates quis 252 & 168
hermocratis consilium 316.40
hermocratis hortatio ad Syracusa-
nos 292.30
hermocratis oratio ad Siciliens. 168
hermocratis oratio ad Camarinenses.
270 40
hermones comprehenditur. 361.40
hesiodus poeta in templo Iouis inter-
emptus 139
Hiera Vulcanus arariam exercet.
136
hipparchus quis 261.30
hipparchus occiditur 263.10
hippia a Pachete interficitur 114
hippocles quis 329.40
hippocrates Gele tyrannus 241
hipponides Athenis tribunus 228
hippocrates Atheniensium dux. 181
hippocratis ad milites Athenienses ex-
hortatio 183
hippocratis exercitus ibid.
Homines ingenij tardiores, ciuitatem
recte administrant 115
hominibus improspere, quae praeter
opinionem eueniunt 116
hominibus prospera quae secundum
rationem 116
honoratio inferorum 125
hortatio ad nautas 311.40
hostis dum quis est, multum nocet.
279 10
Hylas fluuius Crotoniatae. 299.10
hylas in mare excurrit 299.20
hyperbolus quis 852.30
hyperbolicædes ibid.

I

Domene quot & quales 145
Illyrij in societatem accipiuntur.
13
Imbres quo tempore maxime habentur
320.10
imera urbs, quae 265.20

imperitia cum modestia utilior. 116
imperium prius stabilendum quam
aliud petendum esse 243
Incendium tonitruis extinguitur. 90
induciae inter Athenienses & Lacedæ-
monios 191
induciarum forma ibid.
ingenia Athen. difficilia 289.30
ingeniosi Reipub. noxij 115
ingratitude exemplum 127
inopia cibi atque aquae 151
inopinatum si accidit, consueuimus
incurfare fortunam 59
inuidiae exemplum in Graecis 9
inuitio quae fiunt digna uenia 117
inuocatio deorum 123
Ionum mos 9
Iouis olympij arra 220
Ira ac celeritate bene consulitur. 118
Iunonis templum deflagrat 198
Iunonis templum extruitur. 129 & 229
Iunonis templi conditor 111
iureiurando Athenienses foedus in-
eunt 219
iusiuraduū foederatorum quale. ibid.
iusiurandum Athen. delubro Apolli-
nis inscribunt ibid.
iusiurandum Athen. & Lacedemon.
quale 270
iusticiam tum utilitate metiri, est com-
modum inquirere 124
iusticiam potius quam utilitatem se-
quendam ibid.
Italia unde dicta 239

L

LABORANTES in eodem statu sunt.
161
Lacedemoniorum ac Athenien-
sium dissensio 40
Lacedemoniorum crudelitas 85
Lacedemoniorum legati occiduntur.
ibidem
Lacedemonij ab hoste circundan-
tur 161
Lacedemoniorum ad milites hortatio.
313 10
Lacedem. fiducia ibidem
Lacedemoniorum libertas qualis 9
Lacedemonij Panactum expugnant.
217
Lacedemonij Athenienses ad bellum
finiendum prouocant 154
Lacedemon. Chios in societatem reci-
piunt 326.40
Lacedem. Argiuorum agrum depopu-
lantur 248.10
Lacedemoniorum conatus 151
Lacedemoniorum nauale bellum 93

I N D E X.

Digitized by Google

I N D E X.

isocratus quis	131.197	oratio Cerinthiorum ad Lacedemonios qualis	46	peloponnesium conatus	89
isocratus Athenien. dux	224	oratio Cleonis ad Athenienses	113	peloponneses ad Laurium montem procedunt	80
nisei Atheniens. se dedant	173	oratio Demosthenis ad milites	150	peloponneses Crisseum nauigant.	98
nisea muro concluditur	173	oratio Hermæ ad Syracusanos	252	peloponneses Atticam inuadunt	111
nisum Neptuni delubrum	192	oratores in periculo uersantur	324.	et	148
nisa urbs expugnatur	141	orchomenus expugnatur	225	peloponnes. fuga	172
Novitate falli facile	116	oreni ditio	364.20	peloponnesium gesta	6
Nymphodorus quis	70	orestes quis	43	pelops pecunia potentiam comparat	6
O		orneatarum et Argiuorum fœdera.	241	peloponneses Atticam inuadunt	67
Btemperare multum prodest.	169	orneas ab Athen. oppugnatur	ibid.	peloponneses trophæum statuunt.	63
obnoxij natura contemnitur.	117	oropi et Eretrie distantia	363.20	peloponnesium timor	97
ociofam ciuitatem destruendam esse.	247	P		perdiccas cum Atheniensibus fœdus init	198
cenoe muris circumdata	66	Achetis gesta qualia	114	perdiccas à Peloponnesibus dissociatur	196
olynthij Mecybernam capiunt	215	pacheten Mitylenæi ducem eligunt	109	perdicca accusatur	232
olorus unde nomen nactus sit	1	pagondas quis	181	perdicca quis	24
olori affines qui	ibid.	pagonas contra Athenienses bellum gerit	182	perdicca Corinthiorum inimicus factus	14
olympiaca certamina qualia	5	polladis templum	191	perdiccas Corinthios sibi conciliat.	ibidem
olynthus ubi situs	26	palenes muro cingitur	26	Potideenses ab Atheniensibus deficiunt	24
Onomaches Athen. dux	335.30	panormum ubi	332.30	periclis orator	55
Operarij promptiores sunt ad bellandum corporibus, quam pecunijs.	56	pharnabazus quis	326.20	periclis oratio ad Athenienses	ibid.
Oraculum quando Deus reddat	49	pasitelas quis	199	pericles quis	50
oraculum Lacedemoniorum	79	de Patria consultare utilia optimum.	245	pericles administrator Reipub.	ibid.
oraculum Epidamensibus datum quale	12	pater filium uita priuauit	133	pericles author calamitatis	81
oraculum Apollinis quale	46	Pausanias criminibus absoluitur	50	pericles loquitur ad populum	ibid.
oratio Nicæ ad Athenien.	248	pausanias Byzantios captiuos regi mittit	ibid.	pericles têtat mitigare Atheniensium iram.	83
oratio Archidami regis ad prætores.	63	pausanie epistola ad regem	ibid.	periclis concio	68
oratio Nicie ad milites	318.40	pausanias quis	ibid.	pericles Eubœam subegit	45
oratio Pagonde ad milites Boeotios.	181	pausanias prodit quæ sit in posterum acturus	51	pericles quis	64
oratio Periclis funebris	72	pausanias in carcerem conijcitur.	ibidem	periclis oratio	ibid.
oratio Atheniensium ad Lacedemonios	30	pausanias per corruptionem liber fit.	ibidem	pericles Archidami hostes	ibid.
oratio Lacedemoniorum ad Athenienses	153	pausanie uite insolentia	ibid.	pericles Lacedemonios uictores esse demonstrat	65
oratio Teutiapli	112	pausanias Phæbo monumenta dat.	ibidem	periculum præstat subire quàm iactus ram in præsentia facere	169
oratio Mityleneorum ad Lacedemonios	105	pausanias seruis libertatem promissit	52	periculum tutius, si per paucos res agitur	117
oratiuncula Brasidæ obliqua ad Toroneos	190	pausanie confusio	ibid.	pericula sua quisque timet	218.30
oratio Plateensium ad Lacedemonios	122	pausanie mors	53	periculorum occasio rara	314.10
oratio Demosthenis milites alacriores facit	151	pausanie sepultura	ibid.	peripolion capitur	140
oratio Diodoti qualis	118	pausanias Cyprum hostiliter ingreditur	38	perfa dat literas ad Lacedem.	166
oratio Alcibiadis ad Lacedemonios.	277	pausanias Byzantium obsidet	ibid.	peritia cum immo destia inutilis	115
oratio Nicie ad milites	311.10	pausanias tyrannum magis quàm ducem agit	38	pestis contagiosa	78
oratio Alcibiad. ad Athen.	245	pax bello confirmatur	48	pestis Athenienses corripuit	136
oratio Euphemi ad Camarinenses.	273	Pedaritus Erythras contendit	336.	pestis Athenæ ualde grassatur	79
oratio Gylippi ad milites	312.40	30		Phæax quis	200
oratio Nicæ ad Athen.	242	peloponnes. uictoria	132	phalertius murus	65
		peloponneses operarij	56	phalius Corcyrenses Epidamum ducit	12
		peloponneses pecunia deficiunt. ibid.	ibid.	phalius unde ortus	ibid.
				phalius	

I N D E X.

Phalius metropoli accersitur	ibi.	polis ab Atheniensib. capitur	141	scyrus à Dolopis incolitur	29
pharnabazus sacrificat Dianæ	369.30	possessiones uirum non, sed uiri pos-		scytharum multitudo	100
Philochardas quis	217	sessionem possident	58	Seditionum occasiones	133
philocrates quis	238	potentia rati antefrenda iusticiæ	116	sedulitas militum Atheniensium qua-	
philonactes quis	44	potidæensium exercitus ab Athenien-		lis	148
Phocensium & Locren. bellum	212	sibus superatur	25	seniores iunioribus prudētiores	247
phocenses Carthaginienses uincunt	8	potidæea oppugnatur	26	sepeliendi mos mirabilis	5
phormio hostium ordinem explorat.		potidæes Atheniensib. se dedent	86	sepulchrum illustrium uirorum om-	
92		Prædonum sublatio	5	nis terra	75
phormio quis	26	prælium nauale Syrac. ac Atheniens.		sepultura Carium qualis	5
phormio Botticam depopulatur	26	299	40	sepulturae mos Marathorum	72
phormio Argos capit	86	præfias urbs ubi sita	80	septum à Medis oppugnatur	36
phormio Atheniensibus uictoriâ re-		præfias capitur	ibid.	pro seruitute bellum	22.7
nunciat	94	principum eiectio	12	seuthes quis	185
phormionis oratio ad milites	95	procies interficitur	140	Sicanus Syracusanorum dux	304.20
phormio Cretam adiit	94	proditionis reum, non fas sepeliri	55	sicanus Agrigentum nauigat	ibid.
phormio Cydoniorum agrum uastat.		proditores puniuntur	3	sicilia spaciola	299.20
ibidem		prope:ado ad bellū serius finitur	34	sicilia à Peloponnesib. incolitur	8
Phrynichus quis	334.10	prophani & impij unde dicti	49	siciliæ urbes à quibus inhabitentur.	
phrynichus uulneratur	361.20	propulsare aduersa facilius, quàm se-		246	
phrynichus circumspectus habitus.		cunda tutari	116	siciliæ conspiratio	290.10
ibidem		non prosperitate confisi raro labun-		siculi Syracusan uincunt	298.10
Piaculum quale fuerit	49	tur	154	siculi Naxijs opem ferunt	155
pidua oppugnatur	25	proxenus quis	141	siculum bellum quale	137
piræi murus demolitur	362.20	prudētia ad consulendū bona	256.20	siculorum contra Græcos uictoria.	
pisander legislator	350.10	pugna rerum domina	196	313	30
pisistratus quis	262.40	Pyrne locus	364.30	siculi Syracusanos metuunt	319.20
pisistrati epigramma	262.10	pyrilampes amicum zelotypia inter-		siculi ab Syracusanis deficiunt	276
pissuthnes quis	45	ficit	2	10	
pitaccus Edonorum rex	188	pythij oraculum quale Atheniensibus		sicani unde dicti	239
Platea quantum distet à Thebis	60	datum	66	simonides Atheniensium dux	149
plateensium perfidia	61	pythiæ interemptio	130	simonides Peloponnesenses prodicione	
plateenses captiuos reddere uolunt.		pythias accusatur	ibid.	capit	ibid.
ibidem		pythias quis	ibid.	simplicitas generositatis particeps.	
plateenses ex Thebanorum agris om-		pythodorus quis	147	135	
nia deportant	ibid.	pythodorus à Locris uincitur	ibid.	sitacles Otrysarum rex	186
platea incendium patitur	90			sitacles à Triballis capitur	ibid.
plateensium querela	124			sitacles uita excessit	ibid.
plateens. obitus	129	Q Vies minus damnoſa quàm		sitis militum magnus	322.20
platea obsidetur	87	opera laboriosa	29	societas mutuo metu consistit	106
Plateensium oratio	ibid.	R Es calamitosa minus incedunt		societas inter Lacedæm. et Athen.	108
plateensium leges	124	quàm cogitationes	55	societas inter regem & Lacedæmo-	
plateenses ab Atheniensibus defi-		Reipub. pernicioſa tria	117	nios	330.29
ciunt	59	rhenia Apollini consecratur	8	socios ledere, nefas est	123
plateenses uincuntur	110	republicam qui recte malèue ad-		solion Atheniensibus diripitur	79
plateensium metus	125	ministrent	115	sophistæ sedent potius quàm Reipu-	
platees plaustra in uia statuunt	60	Rhode ad Pelopon. defectio	340.30	blicæ consulunt	116
plemmirium à Syracus. expugnatur.		S		spes in ciuitate dux	120
293	40	Adocus ciues Atheniensis fit	70	sophocles quis	147
plistonactes quis	112	Salynthius quis	145	Status ciuitatū seditione agitatur	34
plistoanax quis	205	salethus Pyrrhum inuadit	111	status popularis ad Imper. inualidus,	
plistoanax Lacedæmon rex	ibid.	salethus quis	114.	115	
Poetas magis auriū uoluptates, quàm		salethi cedes	ibid.	status paucorum institutus Atheniens.	
ueritatem curare	10	samij nauale prælium incunt	46	248	39
polycrates Samiorum tyrannus	142	samiorum deditio	46	sthenelaidas quis	35
polycrates capta Rhenia, catena De-		scandea capitur	167	sthenelaidæ oratio ad Lacedæmonios	
lo annexa	ibid.	Scionia ab Atheniensibus recupera-		ibidem	
polycrates Delia festa instituit.	ibid.	tur	199	stipendia classiariorum militum qua-	
polycratis imperium	8	saioniorum concilium	193	lia	108
				stipendium	

I N D E X.

stipendium clāssiarium	341.10	thasii ab Atheniensib. uincuntur. ibid.	thucyd. historias componit	ibid.	
stipendia menstrua qualia	335.20	thasii deditionem faciunt	40	thucyd. sœnator	ibid.
Stratus oppugnatur	92	Theban. & Thracum pugna	296.40	thucyd. mors & sepultura	ibid.
strombichides quis	329.30	thebani Plateam inuadunt	291.10	thucydides diuitias consequitur	1
strombichides Athen. dux	335.30	thebani Athenienses superant	183	thucydides proditiōis accusatur. ibid.	
stultus malo accepto sapit	159	thebani Athen. uincunt	303.10	thucydides proditio qualis	ibid.
Sumptus uitæ castigantur Athenien-		thebani Thraces persequuntur	296.	thucydides quis	187
ses	324.30	30		thucydidi statua erigitur	2
sunium muro clauditur	325.30	thebani plurimos Thraces interficiūt		thucydides epitaphium	ibid.
superbia & laus Lacedæmoniorum.		ibidem		thuria ubi sita	276.40
47		theban. Thraces præda exuunt. ibid.		Thyrea quomodo uocatur	168
Siciliæ qui fuerint primū incolæ.		theban. fugam faciunt	50	thyrea ab Atheniens. capitur	ibid.
239		thebani se foras deiciunt per muros.		tibiussa ubi	334.40
Syracusan. tertium prælium	200.20	ibidem		timocratis mors qualis	97
syracusani in Petram Rheginorum		thebanorum actio in Plateenses	126	tissapherni expeditio in Iasum & Mi	
sefe conferunt	299.20	theban. Plateens. inimici	123	letum	334.40
Syracusanum alterum prælium	200.	themistocles Atheniensibus consilium		tissaphernes Peloponn. metuit	346
10		dat	8	10	
Syracusani Siciliam capiunt	147	themistocles Atheniensium dux	30	Torona ab Atheniensib. capitur	200
syracusani uictoria nauali potiuntur.		themistocles in Corcyram fugit	53	toronæ proditio	189
293	20	themistoclis prudens consilium	36	Tributum Lesbij imponitur	121
Syracusani legatos Corinthum mit-		themistocles dat literas ad Artaxer-		triopium prominens	337.10
tunt	294.30	xen	54	tripodiscus quis	173
Syracus. Athen. superant	301.20	themistocles ad regē proficiscitur	54	tripodiscus ubi situs	ibid.
Syracus. trophæum statuunt	ibid.	themistocles apud regem magnus ef-		Tumultus magni exemplum	362.10
Syracus. uincuntur	307.20	fectus	ibid.	Tyrannidis & auaritiæ uituperatio	1
Syracusani Hermocratem ad impe-		themistocles futurorū coniectōr. ibid.		tymochares dux	363.20
ratorem delegunt	270.40	themistocles moritur	ibid.	V	
Syracusanorum copiarum enumera-		themistoclis ossa reportantur do-		Atum multifaria uaticinia	98
tio	309.30	num	55	Veneris sanum ubi	258.40
Syracus. duces qui	314.30	theænetus quis	109	uenia dignum, quod citra ur-	
Syracusani castra Athenienses incen-		thermanus quis	350.40	luntatem sit	117
dunt	270.20	thessalorum proprium quod	175	uerecundiæ particeps est præstantia	
Syracusani Catanam inuadūt. ibid.	20	theseus regno potitur	65	animi	34
Syracusani in portum Messanæ sese		thespiens. impetum faciunt in magi-		ueritatis uestigatio segnis	10
recipiunt	155	stratus	280.20	ueritas opinionem rei delet	74
Syracus. uictoria	316.20	Thraces Athenas ueniunt	295.10	Vlcisci ob iniuriam equissimū	313.30
Syracus. trophæum statuunt	ibid.	thracū in Mycalestios seuitia	296.30	ulysses Charybdim transisse dicitur	155
Syracusani cum Leontinis bellum ge-		thraci sacras ædes diripiunt	ibid.	Vincti in exilium agitantur	49
runt	136	thracum genus quale	ibid.	Vtilitati suæ quæque studere dignum	
Syracusani uictoria priuantur	281.	thrasylulus Theramenes & Alcibia-		est	31
50		des uictores sunt	1	Vulgus terroris tempore obedit	324.
Syracus. nauem conscendunt	314.10	thrasylus lapidatur	224	30	
Syracusani Athen. in fuga trucidant.		thronium à Cleopompo capitur	69	X	
321	10	Thucydide genus qualis	1	Enar eius	221
T		thucydides peste correptus	77	xen. Lacedæmoniorū dux.	
Tages quis	330.10	thucydides exilium	210	ibidem	
tantali alligatio	168	thucyd. exilium quam diu durauerit.		xenar interficitur	ibid.
Telida quis	108	ibidem		xenocles quis	146
ad Tempia publica ire posse quicūq;		thucydides mores	2	xerxes uoluptatem ex epistola Paus.	
uelit	206	thucydides & Miltiadis sepultura ubi		capit	50
templa dijs extruuntur	65	fuerit	1	Z	
terribilior est hostis interueniens pu-		thucydides Eiona contendit	137	Acinthus insula ubi sita	89
gnæ quàm ipse pugnans	202	thucydides Eiona potitur	ibid.	Zenon & Nicon Theban.	
terremotus in Isthmo	136	thucydides quæ conscripserit	3	duces	291.40
terremotus bello Throniaco exori-		thucyd. causam in Areopago agit	2		
tur	69	thucydides dux Athen. eligitur	ibid.		
Thasii ab Atheniensibus deficiūt	40	thucyd. in exilium agitur	ibid.		

F I N I S.

I
EX MARCELLINO GRÆCO
THVCYDIDIS ATHENIENSIS
HISTORICI CLARISSIMI
VITALIS

Bartholomæo Parthenio Benacensi interprete.

THVCYDIDÆ Atheniensi Olori filio, Threicium genus fuit: nam pater eius Olorus, ex Thracia nomen accepit. Fuit autem ex affinibus Miltiadæ. Itaque ubi Miltiades apud Cælam, ibi & Thucydides sepultus est. Miltiades Hegesipylen Thracum regis filiam uxorem duxit, fuitq; discipulus Antiphontis Rhamusii, qui in dicendo grauis, in iudicijs suspectus habitus est: quam ob rem cum ipsum orantem non facile iudicia tolerarent, orationes scribere aggressus est: & quibus eo opus erat, exhibuit. De quo Thucydides discipulus, testimonium perhibuit, quod cuiuscunque consilium dedisset, ille in iudicio uictor euadebat. Sed Antiphon improbus est existimatus, & circa finem belli Peloponnesiaci prodicionis accusatus est, quippe qui Lacedæmonijs optima legationis tempore, Atheniensibus uero inutilissima cōsuluisse deprehensus est: simulq; cum eo Archeptolemus & Onomacles corrupti fuere, quorum domus funditus euersæ sunt, & eorum genus partim abolitum, partim honore priuatum. Cum autem Thucydides in imperatoria dignitate cōstitutus, acceptaq; fide de metallis quæ circa Thalium erant, diues & potens factus esset, bello Pelopōnesiaco prodicionis accusatus est, ob tarditatem & negligentiam. Cepit enim Brasidas urbes Atheniensium in Thracia, & ab Atheniensibus transfudit ad Lacedæmonios, & hic cum oporteret celeriter nauigare, & seruare Eiona prope positam, & uēdicare Amphipolim Atheniensibus præcipuam, Eiona quidem præueniens seruare potuit, sed Amphipolim perdidit. Et Cleon quidem suppetias ferens urbibus Thraciæ, nauigauit ad Amphipolim, sed tamen commissa pugna à Brasida Lacedæmonio uictus est, perijtq; à Marcinio pelrato uulneratus. Veruntamen & Brasidas uictoriam adeptus, mortuus est, & Amphipolis ab Atheniensibus ad Lacedæmonios desciiuit: ubi & Agnonia ædificia cum diruissent Amphipolitq; Brasida appellauerunt, coloniam Atticam odio habentes, & Laconū partes etiam in hoc fouentes, atque honorem in Lacedæmonia transferentes. Thucydides uero cum exularet, belli Peloponnesiaci historiam scripsit, & propter hoc Lacedæmonijs plurimum gratificari uidetur, Atheniensium autem tyrannidem & auaritiā accusare, cum alia contra eos scribendi non præstaretur opportunitas. Corinthijs accusantibus, Lacedæmonijs succensentibus, & Mitylenijs culpantibus, grādis in Atheniensium crimina insurrexit, Laconicasq; uictorias oratione extollens. Atticas calamitates auxit, eas præcipue, quæ in Sicilia acceptæ fuerunt. Historiā autem clausit in bello nauali, quod gestum est circa Cynossema, hoc est circa Hellespōtum: ubi uidetur & Athenienses uictoriā obtinuisse. Quæ uero secuta fuerunt, alijs scribenda reliquit, Xenophonti uidelicet & Theopompo. Nam plura prælia postea commissa sunt. Neque enim complexus est secundā pugnam naualem circa Cynossema, quam Theopompus scripsit: neq; eam quæ circa Cyzicum commissa est, in qua Thrasybulus, Theramenes, & Alcibiades uictoriam retulerūt: neq; quæ in Arginusis facta est, ubi Athenienses

Olorus.

Antiphon.

Archeptolemus.

Onomacles.

Cleon.
Brasidas.

Thucydides exilium, & historia.

Canis sepulchrum.

Xenophon.
Theopompus.

A

*Triginta uiro-
rum tyrannis.*

Lacedæmonios superarunt: neque quæ caput Atticorum malorum fuit, gesta in fluuijs Capræ, ubi & naues & spem deinceps perdidit Athenienses. Tunc enim murus eorum euersus est, & tyrannis triginta uiro-
rum constituta, & in multas calamitates incidit ciuitas, quas diligentius scripsit Theopompus. Thucydides autem inter Athenienses clarissimos unus fuit, cumq; grauis in dicendo uideretur, priusquam scriberet, rebus præfuit. Primam autem grauitatis in dicendo demonstrationem hanc fecit: Pyrilampes quidam, ex ciuibus uirum amicum eundemq; amicum suum, præ zelotypia interfecit. Hac autem causa in Areopago mota, quam longè sapiens esset, ostendit. Nam cum pro Pyrilampe causam ageret, & Pericles accusaret, obtinuit: unde imperator ab Atheniensibus delectus, princeps populi fuit. Cum autem magnificus in rebus gerendis esset, id ei auaritiæ tributum est. Itaque non licuit ei diutius præesse populo. Primum enim à Xenocrito ad Sybarim peregrè profectus, cum Athenas reuersus esset, accusatus est cõfusionis senatus, atque damnatus: postea relegatus in decennium. Ira exulans Æginæ commoratus est, & illic dicitur historias composuisse, ac tum eius auaritiæ maximè patuisse. Omnes enim Æginetas fœnore opprimens, exhaustit. Post absolutam historiam proœmium ab auctore compositum fuisse referunt, quoniam de his quæ in bello gesta sunt, in eo meminit: ut de Deli purgatione, quam circa septimum annum ab Euthyno præfecto factam fuisse dicunt. Mentionem quoq; in eo fecit de fine belli, dicens: In finem huius belli. Sed & initio dicit: Motus enim hic maximus Græcis fuit, & parti cuidam Barbarorum, & ut ita dicam, maximè parti hominum. Cum autem octauam historiam absoluisset, morbo extinctus est. Falluntur enim qui dicunt non Thucydida esse octauam, sed alterius historici. Mortuus autem Athenis, sepultus est iuxta portas Miltiadarum, in loco Atticæ regionis qui appellatur Cæla: seu cum redisset Athenas ab exilio, completo tempore præscripto, & in propria patria occubisset seu translatis eius ossibus ex Thracia, cum illic decessisset: in utranque enim partem dicitur, & columna quædam in Cæla erecta est, hoc monosticho insignita:

Proœmiiu Thucydidis.

Cæla.

*Epitaphium
Thucydidis.*

Thucydides Olori sacet hoc Alimufius antro.

**THUCYDIDIS VITÆ
FINIS.**

THUCYDIDIS

ATHENIENSIS HISTORICI

GRAVISSIMI, HISTORIARVM

PELOPONNENSIVM LIBER

PRIMVS.

Præfatio.

HVCYDIDES Atheniensis bellum Pelopōnensium Atheniēsiumq̃, quod inter se gesserunt, conscripsit, exorsus statim ab eo moto: sperans etiam fore tum magnū, tum superioribus memorabilius, certis hinc signis, quòd & utriq̃ florebant omni ad bellum apparatu, & cætera Græcia è suis finibus ad alter-

Bellum Peloponnesiacum.

utros accessit, aliq̃ quidem protinus, aliq̃ uerò post cōsultationem. Etenim maximus hic Græcorum motus extitit, & quadam ex parte Barbarorum, ac propè dixerim, plurimorum hominum. Siquidem quæ ante nos natos, quæq̃ uetustiora adhuc fuerunt, planè comperta esse propter longitudinem æui non quierunt, sed ex coniecturis (per quas longissimè repetenti mihi cōtingit credere) non magna sanè extitisse existimo, neque bellicis neq̃ cæteris in rebus. Nam constat eam quæ nunc Græcia uocatur, haudquaquam stabiliter olim fuisse habitam, crebroq̃ illinc migratū, quòd facile sua quicq̃ relinquebant, ab aliquorum maiore numero coacti. Quippe nulladum negociatione, nullo inter se citra formidinem commercio, uel terra uel mari sua quisque eatenus colentes, quatenus suppeteret uictui: non pecuniæ copiam habentes, nec humum arboribus conferentes, utpote incertum quando quis alius superueniēs auferret ab ijs, præsertim qui muris carerent, & existimātes se necessarium quotidie uictum ubique adepturos, haud ægrè pellebantur. Ideoq̃ neque magnitudine urbi ualidi erant, neque alio bellico apparatu. Maximè uerò optima quæq̃ tellus præcipuè patiebatur assiduas incolarum migrationes, ueluti ea quæ nunc Thessalica uocatur, & Boeotia, & pleraque Peloponnesus, præter Arcadiam, quæ quæ alia terrarum uberrima erant. Nam propter bonitatem soli, maiores aliquorum iam uires effectæ, tum seditiones excitabant, tum uel magis alienigenarum insidijs obnoxij erant. Itaq̃ Atticam, ob sterilitatem segetis longo æuo pacatā, ijsdem semper incoluere homines. Cuius rei non minimum indicium est, quòd non peræque aucta fuit ductis aliò colonijs. Nam ex reliqua Græcia, qui aut bel-

Græcia instabiliter olim habitata.

lo aut seditione exciderant ad Athenienses, tanquam ad stabiles potentissimi quique se recepere, confestimque ciues affecti, iam inde à uetustate maiorem etiam hominum frequentia ciuitatem fecere, ita, ut postea non sufficiente iam Attica, colonias in Ioniam quoque dimiserint. Facit autem apud me fidem prisce imbecillitatis hoc quoque non minimam, quod ante Troianum bellum constat Græciam Helladem nihil cōmuniter egisse, ne ipsum quidem hoc nomen tota utique mihi uidetur habuisse: sed quædam loca ante Hellenem Deucalionis filium, nec usquequaque hoc fuisse cognomen, sed tum suum cuiusque gentis proprium, tum Pelasgi-
Hellas. cum à seipsis cognomen impositum. *Hellenes unde dicti.* Hellene autem eiusque liberis in Phthiotia rerum potitis, & eas gentes emolumenti gratia in alias ciuitates adducētibz, singulos iam maximè propter linguæ commercium, Hellenes, id est Græcos, esse uocitatos. Quæ res longo tempore non potuit obtineri, quod indicat præcipuè Homerus, qui diu post Troianum bellum natus, nequaquam cunctos sic uocauit, nec alios, quàm qui cum Achille ex Phthiotide, qui & primi Hellenes fuerunt, Danaos uerò & Argiuos & Achæos in carminibus prædicat, nec tamen appellat Barbaros, ea re, quod necdum Hellenes, id est Græci, in unum nomen (ut mihi uidetur) barbaro oppositum concessissent. Si igitur tanquàm Græci essent omnes, & inter quorum ciuitates cōmercium eiusdem linguæ erat, postea uno uocati nomine, nihil ante Troiana tempora propter inopiam & impermixtum uitæ genus frequentes egerunt, sed in hanc expeditionem quod mari iam plerunque usi essent, exierunt. Nam Minos eorum quos auditu cognouimus antiquissimus classem comparauit, maximamque partem maris, quod Græcum nunc dicitur, tenuit: & insularum Cycladum dominus, primus in eas ple-
Latrocinia Græcorum. risque colonias posuit, Caribus eiectis, filiosque suos constituit principes. Insuper quoad potuit, latrones è mari (ut credibile est) sustulit, quo facilius sibi redditus obuenirent. Nam & Græci olim, & Barbarorum quicumque in continente maritimi erant, qui in-
40 fulas incolebant, ubi cœperunt crebrius alij ad alios nauibus transire, ad latrocinium conuersi sunt ducibus non tenuissimis, tum sui quæstus, tum infirmorum uictus gratia. Atque adorti urbes muro uacantes, uicatimque habitantes diripiebant, ac maximam uictus partem hinc comparabant, quod illud opus nondum pudori esset, quinimò gloriam quandam afferret. Quod declarant tum quidam etiam nunc in continēte, quibus decori est hoc benè exercere, tum uetustissimi poetæ, apud quos illi ultrò citroque nauigantes inter-
40 rogantur, num latrones sint: quæ res declarat nec interrogatos operis pudere, nec eos qui scire studeant, exprobrare. Et in mediterraneis etiam homines mutuò prædantur, & adhuc pleraque in Græcia

Græcia uetustus mos colitur, uti apud Locros, qui uocatur Ozolæ, & Ætolos & Acarnanas & hanc ipsam continentē. Quinetiam arma ferre apud hos ex uetere latrocinio permansit. Omnis enim Græcia arma gestabat, quod uidelicet nec penates munitionibus cincti, nec difficiles mutuo incursiones essent, uitamq; assidue sub armis agebant ritu Barbarorum. Atque ex gentibus Græciæ adhuc ita uiuentibus, publicam hanc inter omnes aliquando uiuendi consuetudinem fuisse cōiicitur. Inter eos primi Athenienses ferum deposuerunt, & ex illo soluto uitæ genere, in lautius transierunt. Nec multum tempus est, ex quo seniores eorum, scilicet beati, ferre deserunt lineas tunicas, cicadasq; in seriem aureas, ac cincinnos in plexilem modum concinnatos. Vnde apud Ionum quoq; seniores propter cognationem uiguit hic cultus. Modica autem ueste ad præsentis usque mores usi sunt primi Lacedæmonij, & cum cæteris rebus tum præcipue in uictu, locupletiores uulgo sunt similes. Idem primi corpora certaturi nudauerunt, propalam se exuentes, oleoq; unxerunt, cum olim etiam Olympiaco certamine athletæ subligacula circum uerenda habentes pugnarent. Nec ita multi anni ex quo illa haberi sunt desita, quæ adhuc ui suntur apud Barbaros cum alios, tum uerò Asianos, à quibus premia pugilibus ac luctatoribus proponuntur, bracatis hoc agentibus. Multis præterea ex alijs ostendi potest, Græcam antiquitatē cum Barbarorū qui nūc sunt moribus congruentē. A ciuitatibus autē quæ nouissimè sunt cōtractæ, præsertim quæ pecunijs abundarent, hominibus iam rei maritimæ scientioribus ad ipsa littora urbes conditæ sunt, occupatis isthmis (id est terrarum inter diuersa maria angustijs) tum negociationis causa, tum tutelæ aduersus suos quæque finitimos. At uetustæ urbes propter assiduā latronū infestationem procul à mari sunt sitæ, siue in insulis, siue in cōtinentē. Quia quæ deorsum ad mare urbes erāt ignaræ rei maritimæ, mutuo sese spoliabāt, & adhuc muris carēt. Nec minus latrocinabantur qui ex insulis erant Cares, Phœnicesq;. Nam hi insularū plerimas incolebant. Quod probatur testimonio: Siquidem cum expiaretur ab Atheniensibus hoc bello Delos, destructis sepulchris eorum quicunque in ea insula decessissent, supra dimidium Cares agniti sunt, tum genere armorum cum quibus sepulti erant, tum ipso more quo nunc quoque sepeliuntur. Minoe autem re nautica potito, liberius ultrò citroq; nauigatum est, sublati ab eo insularum prædonibus, in earumq; plerasque deductis ab eodem colonijs, maritimi homines iam magis conficiendæ pecuniæ dediti tutius habitauerunt, & inter eos quidam, ut ditiores effecti, muris urbem circundederunt. Etenim cupiditate lucrandi, & qui tenuiores erant, sustinuerunt seruire potioribus; & qui potentio-

Arumorum fedorum mos.

Atheniensium cultus.

ignot.

Asianorum pugiles.

Isthmi.

res, cum facultates haberent, minores urbes sibi obsequentes reddiderunt. Atque hunc in modum, magis cum procelessent, infectis temporibus ad Troiam cum exercitu profecti sunt. Ex quibus mihi uidetur Agamemnon tunc uiribus magis, quibus antecellebat, quam Tyndari iureiurando adactos duxisse coacta classe procos Helene. Etenim ferunt qui exploratissimè Peloponnesium gesta à maioribus natu per manus tradita cognouerunt, Pelopem primum uirum pecuniarum, quam portas ex Asia ad parandam sibi inter inopes potentiam uenit, & si peregrinus erat, tamen cognomen regionis obtinuisset, & postea ab ipsius posteris Atreo Agamemnone plus pecuniæ fuisse cumulatam, Eurystheo per Æacidas in Attica interfecto, cuius Atreus erat auunculus. Huic Eurystheus patrem fugienti propter Chrysippi necem, cum ipse in expeditione ageret Mycenarum, regni curam propter propinquitatem delegauerat: ubi non rediit Eurystheus, amplius Atreum uolentibus Mycenæis Æacidarum metu, simulque quod strenuus uideretur esse & multitudinis studiosus, cum adesset regno potiturum esse Mycenarum, & quibuscunque sororis filius imperitauerat, maioresque Pelopidas quam Persidas extitisse. Qua Agamemnon (ut mea fert opinio) accepta, & præterea re nautica longè cæteris præstans, exercitum comparauit non pluribus gratia quam metu adductis. Constat enim eum & pluribus cum nauibus profectum esse, quam quenkumque aliorum, & eas Arcadibus præbuisse, ut Homerus testatus est, si quis uelit ductam ab eo coniecturam admittere. In sceptri enim traditione, ait illum compluribus insulis & omni Argo imperitare. Quas insulas præter uicinas (hæ autem non multæ fuissent) nemo qui foret in cōtinente tenuisset, nisi aliquid classis habuisset. Licet autem ex hoc quoque exercitu conijcere qualis fuerit ante eum, rerum status: quoniamque Mycenæ paruū erat oppidum (sicut & alia quædam illius temporis, quæ nunc exigua uidentur) nisi quis acri coniectura utatur, non credet tantam classem fuisse, quantam & poetæ memorarunt, & sermo obtinuit. Nam si urbs Lacedæmoniorum desoletur, relictis sacris & publicorum operum pauimentis, minimè (ut opinor) erit apud posteros credibilis eorum potentia, si cum eorum gloria conferatur. Atqui ex quinque Peloponensi partibus duas colunt, & totius ditionem tenent, multorumque extra eam sociorum: & tamen si ea urbs non frequens populo esset, neque templis atque sumptuosis operibus prædita, pagatimque uetusto more Græciæ habitaretur, manifestum est inferiorem uisum iri. At si Atheniēsis hoc idem contingeret, coniectare liceret ex euidenti urbis aspectu duplum uirium esse quam sit. Itaque non est incredibile, nec magis urbium speciem considerare oportet, quam uires, existimareque illum exercitum

Pelops.

Eurystheus cedens.

Mycenæ.

Sceptrum Agamemnonis.
Lib. 1. Iliad.

Mycenæ.

40.

citum maiorem quidem superioribus fuisse, sed ijs qui nunc sunt
 inferiorem, si quid hîc Homeri poësi credere conuenit, quem ue-
 risimile est, utpote poëtam, in maius eum ornando extulisse, quan-
 quam sic quoque inferiorem esse manifestum est. Ex mille nanq̃
 ac ducētis nauibus, fecit Bœotiorum quidem singulas centenūm
 ac uicēnūm uirorum, Philoctetæ autem quinquagenūm, demon-
 strans (ut mihi uidetur) maximas minimasq̃, cū magnitudinis
 cæterarum nauium in recensione non meminerit. Nam quod om-
 nes essent in nauibus Philoctetæ, remiges, & iisdem bellatores,
 10 aperuit. Quippe sagittarios fecit cunctos & remigantes. Neque
 credibile est multos superasse in nauigando, exceptis regibus ac
 præfectis, cū præsertim traiecturi essent cum bellico apparatu,
 nec cataphractas (id est tectas naues) haberent, sed ueteri ac ma-
 gis prædonum more constructas. Itaque inter maximas ac mini-
 mas medium intuenti non multi conuenisse uidentur, ut à cuncta
 Græcia communiter missi. Cuius rei causa non tam extitit homi-
 num, quàm pecuniarum penuria. Commeatus enim defectu mi-
 norem duxêre exercitum, taptumq̃ modò quantum sperabāt ibi-
 dem belligerādo alitum iri. Postquàm autem appulerunt, prælio
 20 uictos fuisse clarum est. Non enim muris exercitum ac castra cin-
 xissent. Ne hîc quidē copijs omnibus usos esse constat, sed ad agri-
 culturam Cheronesi se conuertisse, adq̃ latrocinium, commeatu
 non suppetente, quo magis Troiani dispersis eis decem annos ui-
 restiterunt, certantes assidue cum ijs demum qui reliqui essent at-
 que eis pares. Quod si suppeditante illi commeatu Troiam adis-
 sent, & conferti citra latrocinium agriculturamq̃ continenter bel-
 lum gessissent, facile in prælio superiores eam euertissent, euersuri
 minori & tempore & labore, si non infrequentes ea tantū quæ
 aderat parte repugnassent, sed omnes in obsidione māsissent. Ve-
 30 rùm ob exiguitatem pecuniæ, & quæ ante Troianum bellum ge-
 sta sunt, ualida fuêre: & hoc ipsum quod illis celebratius fuit, da-
 tur intelligi ex operibus minus fuisse fama ac sermone, qui de eo
 propter poëtas inualuit. Quādoquidem etiam post Troiana tem-
 pora Græci & è sedibus suis expulsi sunt, & aliò se habitatum con-
 tulerūt, ut per ocium eis non licuerit augescere. Nam ipsorum ab
 Illo reditu tam sero, & multæ res nouæ, & in plerisq̃ urbibus sedi-
 tiones extiterunt. Vnde qui exciderant, urbes condiderūt. Siqui-
 dem Bœotij qui nunc sunt, sexagesimo ab euerfione Ilij anno, ex
 Arna eiekti à Thessalis, incoluerūt terram, quæ nūc Bœotia, prius
 40 Cadmeia uocabatur, in qua pars eorū quondam fuerat, unde pro-
 fecti sunt in Ilium cum exercitu. Diores quoq̃ septuagesimo & ipsi
 anno Peloponnesum tenuêre. Agrè autem longo tempore planè
 pacata Græcia, nec ultra sedibus suis eiecta coloniam emisit, & lo-

Bœotiorū
naues.

Cataphractæ
naues.
Nauigia ueterū.

ἐκπαιττόντων
non ἐκπαιτ-
τόντων, λεγέσθαι
πυλο.

decem annis, et

Corinthiorum
inuentum.
Nauium primi
excogitatores
apud Græcos.
Aminocles nau-
pegus.

Corinthiorum
nobile empor-
ium.

nas quidem ac plerosque ex insulis Athenienses collocarunt. Italiam uero Siciliamque maxima ex parte Peloponneses & quædam reliquæ Græciæ oppida. Omnia hæc post bellum Troianum sunt condita. Robustiore autem Græcia effecta, & uide pecuniarum indies maiore, passim tyrannides in ciuitatibus sunt constitutæ, auctis iam prouentibus. Regna enim prius hæreditaria erant certis cum uiribus, & nauticæ rei incumberebat, ac tantum mari Græcia operam dabat. Corinthij primi feruntur excogitasse naues, quæ ad eam quæ nunc in usu est formam proximè accederent. Et Corinthi primum ex omni Græcia triremes ædificatæ sunt. Constat autem Aminoclem Corinthium naupegum Samijs etiam quatuor naues compegisse. Suntque ex quo hic eò se contulit, anni ad perfectum hoc bellum ferme trecenti, uetustissimumque omnium quæ nouimus nauale prælium extitit Corinthiorum cum Corcyrensisibus, & ipsum ducentos ad summum ac sexaginta ad hoc tempus annos. Etenim cum urbem incolant Corinthij ad Isthmum sitam, emporium ferè semper habuerunt, Græcis quondam terra magis quam mari negociantibus, & qui intra quicquid extra Peloponnesum incolunt per illorum terram inter se commercium habentibus. Pecunia quoque prepotentes erant, ut etiã ab antiquis poetis demonstratur, locuples oppidum cognominantibus. Postea uero quam à Græcis studiosius nauigare coeptum, comparatisque nauibus latrociniū summotum est, utrobique emporium præbentes, ualidam pecuniarum prouentu urbem habuerunt. Ac multo post penes Iones res naualis fuit, ætate Cyri primi Persarum regis, eiusque filij Cambyse, qui aliquandiu cum Cyro pugnantes, suo mari potiti sunt. Polycrates quoque, qui Sami tyrannidem tenuit, sub Cambyse classe præpotens, cum alias insulas in suam potestatem redegit, tum Rhenum, quam subactam Apollini Delio consecrauit. Iam uero Phocenses hi, qui Malsiliam incolunt, Carthaginienses pugna nauali uicerunt. Nam ualidissimæ omnium hæc res fuerunt, quas constat multis post Troica tempora ætatibus extitisse, exiguo triremium usu, sed adhuc illo uetusto more quinquagenarum remigum, nauiumque longarum. Pauloque ante Medicum bellum & Darij mortem, qui secundum Cambysem regnauit in Persis, triremium copia fuit tum penes tyrannos circa Siciliam, tum penes Corcyrenses. Hæ namque postremæ ante Xerxis regis exercitum dignæ memoratu res nauticæ in Græcia extiterunt. Eginetæ enim Atheniensesque, & si qui alij, parua uim nauium habuerunt, & harum ex magna parte quinquagenarum remigum, ac sero utique ex quo Themistocles Atheniensibus cum Eginetis bellum gerentibus, simulque aduentum Barbari expectantes persuasit ut facerent naues, quibus & pugnaverunt, quæ nec ipsæ tabulata totæ habuerunt. Et tales quidem Græcorum res nauales fuerunt,

fuerunt, tum uetustæ, tum sequentiū temporum. Non minimam tamen qui illis studuerunt, sibi uim comparuerunt uel pecuniarum reditu, uel aliorum dominatione. Quippe nauigando insulas subegerunt, & n̄ præcipuè qui regionem non omnia suppeditantem habebant. Nam in terra bellum, unde potentia aliqua procederet, nullum excitatum est: sed quæcunq; fuerunt, ea contra suos quibusq; finitimos gesta sunt, Græcis in peregrinas expeditiones longè à domo ad alios subigendos non exeuntibus. Neque enim aduersus ciuitates maximas subditi consurgebant, neque ipsi ex æquo cōmuniter exercitū comparabant: sed inter se potius finitimi (ut semper fit) belligerabāt, præcipuè usq; ad uetus illud quod inter Chalcidēses & Eretricos gestum est bellum, reliqua Græcia alterutris adiuuādis diuisa. Mox alijs aliunde, ne angescerēt impedimenta contigerūt. Nam Ionibus in magnitudinē rerum proficientibus, Cyrus & Persicum regnū Crcelo profligato, omnia fluuio Haly tenus ad mare usque circumferens arma, cœpit, & urbes quæ in continente sunt, in seruitutē redegit. Darius dehinc Phœnicum classe insulam subegit. Tyranni autem quicunq; in Græcis urbibus erant, suis tantū rebus prospicientes, & corpori domuiq; suæ augendæ operam dantes, quàm tutissimè poterant, in ipsis urbibus plurimum se tenebant. A quibus nullum opus memoria dignū actum est, nisi si quid aduersus suos quibusq; uicinos. Nam qui apud Siciliam erant, ad multam potentiam euaserunt. Ita undique Græcia longo sanè tempore prohibita est, tum cōmuniter quippiā agere illustre, tum per singulas urbes audaciā uti. Postea uero tyrāni & Atheniensium, & cæteræ ferè Græciæ, & ante hanc tyrannis subditam plerique ac postremi, præterquàm Siculorum, deiecti sunt à Lacedæmonijs. Nam Lacedæmon post accessiōē Doricorum, qui nunc eām incolunt, per diu (quantū accepimus) seditionibus agitata, tamen iam inde ex ultima uetustate, & bonis legibus prædita, & libera tyrannis fuit. Sunt enim anni circiter trecentos & paulò plures ad finitum hoc bellum, ex quo Lacedæmonij eadem Reipublicæ administratione utuntur. Ea q; repellentes, aliarum quoque urbium res constituerunt. Ab exactis autem è Græcia tyrannis, non ita post multos annos in Marathone Medicum Atheniensibus pugnauerunt. Decimoq; post hanc pugnam anno, rursus ad subigendam Græciam cum immensa classe Barbarus uenit: & rebus in summum discrimen adductis, Lacedæmonij Græciæ cōmuniter bellum gerentis, duces extiterūt, ut qui essent præcipui in uiribus. Et Athenienses aduentantibus Medis cū decreuissent deserere urbē, consensu quas instruxerant nauibus effecti sunt nautici. Neq; multò post quam pariter Barbarū repulerunt, diuisi sunt ad Athenienses ac Lacedæmonios, tam illi qui

ab rege

Lacedæmoniorum libertas.

Medicum bellum.

ab rege descuerāt Græci, quā qui contra illum cum cæteris pugnauerant. Enimuerò constabat maximas illis duobus adesse vires, alteris terra, alteris classe præualentibus, & exiguo quidē tempore cōcordia bellandi mansit. Postea uerò dissociati Lacedæmonij Atheniensesq; bellū coeperunt cum suis utrinq; socijs: cæteri q; Græci, si quispiā dissidebat, ad alterutros profecti sunt. Itaq; à Medico ad hoc bellū assidue nunc pactionibus pacificati, nūc bellum gerentes, aut inter se, aut aduersus socios ab eis deficientes, probē quæ ad bellū opus sunt instruxerunt, & expertiores euaserūt, usu in periculis facto. Et Lacedæmonij, quidē non habebant imperij sui socios tributarios, atq; hoc solū studebāt, ut illi pariter sub paucorum principatu, quæ oligarchia dicitur, res publicas administrarent. Athenienses autē, quas ipso tempore ex hostibus coeperant, nauibus præerant, præter Chiorū Lesbiorumq;, iussis socijs certas pecunias pendere, extititq; eorum separatim ad bellum apparatus maior, quā quantus unquā maximus uiguit, dum synœra societas fuit. Equidem uetera talia esse comperi, difficilia ad credendū per omnia gradatim indicia. Homines enim famam rerum ante ipsos gestatū, etsi domesticę sint, nulla prorsus examinatione aliq; ab alijs accipiunt. Siquidē Athenienses uulgō opinantur Hipparchū ab Harmodio & Aristogitone, quod tyrānus esset, interfectum, nescientes Hippiam Pisistrati filiorū natu maximum tunc imperasse, cuius fratres erāt Hipparchus & Thessalus, atq; eo die Harmodium & Aristogitonem aliquid suspicantes à suis conscjs esse patefactū Hippiaē, ab hoc quidem tanquam præsciente abstinuisse. Verū priusquā comprehenderentur uolentes quippiam uel cum periculo facere, nactos Hipparchū ad fanū quod Leocorium uocatur, in Panathenaica pompa ornanda occupatū, obtruncasse. Alia quoq; multa quæ adhuc extant, necdum propter tempus memoria exciderūt, cæteri Græci non rectē opinantur, ut Lacedæmoniorum reges, non singulos quenq; calculos immittere, sed binos. Et Pitātem cohortem esse apud eos, quod reor nunquam fuit. ita segnis apud multos est ueritatis uestigatio, ad ea se potius quæ in promptu sunt cōuertentes. Verū ex his quæ dixi necessarijs signis talia quis existimans, & potissimū quę narraui, non errauerit, neq; credet magis aut Poëtis qui de his prædicant in maius extollētes, aut scriptoribus qui magis ad aurium uoluptatē quā ad ueritatē ea dixerūt quæ nec examinata fuerūt, & pleraq; spacio temporis fabulosa incredibiliaq; facta sunt, sentietq; cōpertum esse manifestissimis signis ita se uetera habuisse. Et licet homines præsens bellum in quo uersantur semper maximum iudicent, eoq; finito, uetera ex ipsis operibus uehementius admirentur, tamen hoc bellū ostendetur animaduertentibus extitisse maius illis.

Atq;

Poëtæ.
Scriptores.

Atque omnia quæ dixerint singuli uel ante gestum bellum, uel iam gerentes, difficile fuerit exactè referre, siue à me ipso audita, siue aliunde ab alijs mihi enarrata. Verùm ut quisque semper de rebus præsentibus maximè consentanea dicere mihi uidebatur, & communi opinione proximè ad ueritatem accedere, sic à me commemorata sunt. At uerò res in bello gestas, non quas à quocunque audiui, dignas duxi quas scriberem, neque ut mihi uidebantur, sed eas, quibus ipse interfui, quasque sigillatim ab alijs quàm potui diligentissimè inuestigauì. Quod tamen difficillimè eruere potui, 10 quoniã qui singulis gerendis rebus affuerant, non eadem de ipsis dicebant, sed prout quis aut in alterutros amore propensior erat, aut reminiscebatur. Verùm quia non fabulosæ sunt, minus erunt fortassis auditu suauis: tamen quicunque uolent rerum gestarum syncretitatem intueri, & cum aliquando talia iterum similiaque (ut sunt res humanæ) uentura sint, iudicare utilia, abundè poterit. Nam emolumentum potius in perpetuum, quàm ludicrum ad tempus audiendum cõponitur. Et superiorum quidem operum maximum gestum est cum Medis, & id tamen duobus naualibus prælijs, & totidè pedestribus celeriter finitum est. At uerò huius belli tum lon- 20 gitude in immensum processit, tum detrimenta cunctæ Græciæ contigerunt, qualia duntaxat intra tantumdem temporis aliàs nulla. Nam neque tot urbes uacuae factæ sunt, aliæ à Barbaris, aliæ ab ipsis Græcis mutuò expugnatae, aliæ fugatis oppidanis nouis incolis cessere, neque tot fugæ hominum ac mortes, partim ex ipso bello, partim ex seditionibus. Atque superiora illa quæ fama memorat, re ipsa minus solida fidem acceperunt, uel terræmotuum, qui hoc bello in plerisque orbis terrarum partibus & eodem uehementissimi extiterunt, uel solis defectionum, quæ crebriores quàm unquam fando cognitæ fuerant contigerunt, uel æstus immensi, 30 ex quibus fames ingens, & qui non minimè grassatus partem quandam assumpsit pestilens morbus. Omnia enim ista unà cum bello hoc acciderunt. Cuius autores fuerunt Athenienses Peloponnesensesque, ruptis quæ post Eubœam captam inierat foederibus tricennialibus. Cur autem ruperint, causas primum ac dissensiones scribendas statui: ne qui requirant aliquando unde conflatum fuerit tantum inter Græcos bellum. Nam uerissimam quidem, sed minimè sermone celebratam, arbitror extitisse causam, Athenienses magnos effectos, & Lacedæmonijs formidolosos, necessitatem imposuisse bellandi. Quæ autem propalam ferebantur 40 utrinque causæ, propter quas ruptis foederibus itum est in bellum, istæ fuerunt,

Belli Peloponnesiaci longitudo et detrimenta.

Athenienses et Peloponnesenses cause bellorum.

Narratio

NARRATIO.

Epidamnus.

Tablantij.

Phalium.

Pidamnus est urbs ad dextram sita nauigantibus Ionium sinum uersus, cui finitimi sunt Tablantij Barbari, gens Illirica. Hanc habitatum uenerunt Corcyrenses coloni, à Phalio Corinthio deducti, qui erat ab Hercule oriundus Eratoclidæ filius, ex metropoli secundum ueterem legem accersito. Nonnulli etiam Corinthij, & alij præterea Doricæ gentis ex colonis fuerunt. Progressu temporis res Epidamnensis maiorem in modum profecit & fortunis & populo. Sed cum multos iam annos seditionibus laborarent (ut fertur) ex bello quodam cum finitimis Barbaris & se & uires ex magna parte attriuerunt. Nouissima uerò ante hoc bellum seditione plebs eorum principes eiecit. At illi cum Barbaris, ad quos confugerant, eos qui in urbe erant, terra mariq; prædabantur. Hi autem qui intus erant cum sic uexarentur, legatos Corcyram (ut ad metropolim) mittunt, orantes ne se perdi sinerent, sed reconciliarent profugos secum, & bellum Barbarorum componerent. Hæc supplices in Iunonis templo sedentes precabatur. Corcyrenses non admissis precibus, illos infecto negotio remiserunt, Epidamnenses nullam sibi uidentes à Corcyresibus iniuriæ propulsationem, ambigebant quid re præsentia gererent. Miserunt itaq; Delphos, deumq; consuluerunt, num Corinthijs dedere deberent urbem, ut coloniæ deductoribus, & aliquod conari ab ijs exigere præsidium. Ille respondit ut dederent, ducesq; facerent. Profecti Corinthum ex oraculo Epidamnensis dedunt coloniam, demonstrantes tum deductorem coloniæ fuisse Corinthum, tum Dei oraculum, precanturq; ne se perdi sinerent, sed tutarentur. Corinthij tum quia iustum esset, ultionem promiserunt, existimantes non minus esse suam coloniam quam Corcyresium, tum odio in ipsos Corcyrenses à quibus contemnerentur. Nam cum essent Corinthiorum coloniæ, tamen neq; in publicis solennitatibus legitimos honores reddebant, neq; in suis sacris uirum Corinthium præficiebant, ut cæteræ coloniæ. Contemnebant autem illos & ui pecuniarum, quam tunc habebant quantam ditissimi quiq; Græcorum, & ualidiore belli apparatu freti. Etenim elati erant & propter rem naualem, qua aliquando admodum præstantes fuerant, & propter Pheacum, qui prius Corcyram incoluerant, nauticam gloriam. Quo magis parandæ classis incumbabant, nec erant parum ualidi. Quippe centum eis ac uiginti naues fuerunt, cum bellum inceperet. Ob hæc omnia Corinthij Corcyrensis succensentes, Epidamnum præsidia miserunt, præter sua, Ambraciotarum Leucadiorumq; facta qui uellent, illuc habitatum eundi potestate. Profectum est autem præsidium Apolonia, quæ erat Corinthiorum colonia

Pheacæ.

Apolonia Corinthiorum colonia.

Corcyren. &
Corinth. con-
flictus initium.

Epidamnus op-
pugnatur.

colonia, pedestri itinere, Corcyrensum metu, ne ab illis mare transeuntes prohiberentur. Corcyrenses ubi colonos ac præsidia Epidamnum peruenisse nouerunt, coloniamque Corinthijs deditam, ægrè acceperunt, statimque illuc quinque & uiginti cum nauibus profecti, deinde reliqua cum classe, iubent pro sua auctoritate simul recipere exules. Venerant enim exules Epidamnenses Corcyram, ac sepulchra cognationemque demonstrantes atque allegantes, obsecrauerant ut & ipsi restituerentur, & præsidia coloniæ à Corinthijs missi expellerentur. Illos haudquaquam imperata facientes infesto exercitu aggrediuntur quadraginta nauium, cum exulibus, tanquam eos restitutori, Illyrijs in societatem acceptis, obsidentes urbem denunciant licere cuilibet Epidamnensium hominum spiritum uel impune abire, alioqui illum pro hoste se habituros. Vbi non paretur, urbem Corcyrenses (est autem locus ille isthmus) oppugnant. Corinthij postquam eis allatum est ex ijs qui intus erant Epidamnum oppugnari, exercitum comparant, simulque deducendam Epidamnum coloniam edicunt, æquas similesque partes fore ire uolentibus, si quis protinus cum cæteris nauigare uelit. Sin aliquis non protinus nauigare uelit, & tamen particeps fieri coloniæ, numeratis quinquagenis drachmis Corinthijs licere manere. Fuerunt autem permulti & qui nauigarunt & qui pecuniam numerauerunt. Ad hæc rogarunt Megarenses ut suis nauibus comitatum præstarent, si forte à Corcyrensisibus interpellarentur. Illi instructas commodarunt octo, & Pales urbs Cephalleniorum quatuor. Rogati quoque Epidaurij præbuerunt quinque, Hermiones unam, Troezenij duas, Leucadij decem, Ambraciota octo. A Thebanis pecunias petierunt, & à Phliasijs, ab Eleis naues uacuas, pecuniasque. Ipsorum uero Corinthiorum fuerunt instructæ naues triginta, & tria millia peditum. Hunc apparatus Corcyrenses ubi acceperunt, Corinthum profecti cum Lacedæmonijs Sicyonijsque legatis, quos adhibitos uolebant, iusserunt Corinthios deducere præsidia colonosque Epidamno, tanquam ad eos nihil pertinente. Quod si quid aduersus eos facerent, uelle se subire iudiciū in Peloponneso apud illas ciuitates, de quibus inter utrosque conuenisset, & utris adiudicata colonia foret, eos obtinere: quin etiam rem ad Delphicum relegare oraculū, nec bellum fieri permittere: alioqui necessarium fore aiebant, si sibi uis fieret, amicos facere quos nollent ex alterutris eorum, qui nunc præpotentes essent, præsidij gratia. Corinthij respondent, si naues & Barbaros Epidamno abducant, se cōsultaturos. Nam prius non bene habere cum illi oppugnentur, ipsos iudicio contendere. E contrario Corcyrenses dicere, si & illi eos, qui intra Epidamnum essent, abducerent, se ista facturos, paratosque esse & sanctè promittere, dum

B

id per utrosq*ue* fiat, secedere, donec de causa foret pronunciatum. Corinthij nihil horum audientes, quando iam & naues eis plenæ, & socij præstò erant, caduceatore præmisso, qui Corcyrensis bellum indiceret, soluentes è portu cum quinque & septuaginta nauibus, duobusq*ue* millibus militum, Epidamnnum uersus nauigauerunt, cum Corcyrensis pugnaturi. Præerat nauibus Aristeus Pellichæ, Callicrates Calliæ, Timanor Timanthi filius, peditibus autè Archetimus Eurytimi, & Isarchidas Isarchi filius. Ut uentum in Actium terræ Anacloriæ, ubi templum Apollinis est, in faucibus sinus Ambrachij, Corcyrenses caduceatorem eis præmittunt nauigio actuario, qui aduersus se uetaret illos nauigare, simulq*ue* naues complent: uetustas, ut nauigationi sint utiles, innectunt, alias expediunt. Postquàm caduceator nihil à Corinthijs pacatum renunciat, & naues ipsorum expletæ sunt numero octoginta (nam Epidamnū quadraginta oppugnabant) obuiam itur, pugnaq*ue* nauali commissa, Corcyrenses egregiè uincunt, ac quindecim Corinthiorum naues corrumpunt. Eodem die contigit, ut ij qui intra Epidamnū oppugnabantur, deditiorem facerent, hac lege, ut externi quidem uenderentur, Corinthij autem in uinculis haberentur, dum aliud quippiam uictoribus uideretur. Secundum pugnam, Corcyrenses trophæū in Leucimna Corcyræ promontorio statuerunt, cæterisq*ue* captiuis necatis, Corinthios uinctos asseruarunt. Post hæc cum Corinthij socijq*ue* nauali prælio uicti domum redissent, Corcyrenses omni circa mari potiti sunt, nauigantesq*ue* in Leucada Corinthiorum coloniam, agrum eius populati sunt: & Cyllenem, ubi erant naualia Eliensium, incenderunt, quòd naues pecuniasq*ue* Corinthijs præbuisent. Ac plurimo à pugna nauali tempore mare tenuerunt. Corinthiorumq*ue* socijs ad nauigando calamitates inferebāt, donec circumacta iam æstate Corinthij, cum socij ipsorum laborarent, nauibus atq*ue* exercitu misso, castra in Actio posuerunt, & circa Chimerium Thesprotidos, Leucadis tutandæ causa, aliarumq*ue* urbium quæcunque suarum partium erant. Castrametati sunt autem è regione Corcyrenses in Leucimna nauibus peditatuq*ue*, ac neutris in alteros nauigantibus, sed altrinsecus sedentibus, hæc æstas extracta est, appetēteq*ue* iam hyeme, domum uterque reuertunt. Toto eo post pugnam & in sequenti anno Corinthij indignè ferentes id bellum cum Corcyrensis, naues compegerunt, & robustissimas quasque ad classem instruxerunt, cogentes ex Peloponneso remiges, ex reliqua Græcia sollicitates mercede. Quem apparatus audiente Corcyrenses, extimescebant, quippe qui non essent cum aliquo Græcorum confœderati, quòd se non ascripsissent neque Atheniensium, neque Lacedæmoniorum fœderibus. Visum itaque eis est, ut Athenas irent

Corcyrensis
uictoria.

Epidamnus de
ditur.

Leucimna.

Leucas.

Cyllene.

Chimerium.

Corinthij bel-
lum instaurat.

irent ad contrahendam societatem, tentandūque aliquid ab illis impetrare subsidij. His compertis, Corinthij mittunt & ipsi Athenas legationem, quæ diceret, ne sibi classis Attica ad Corcyrensem adiecta impedimento esset, quo minus bellum gererent arbitrio suo. Itaque coacta concione in disceptationem uenerunt, & Corcyrenses quidem in hunc modum dixere,

Oratio Corcyrenslum.

10. **P**Ar est, uiri Athenienses, ut qui externos adeunt, quemadmodum nunc nos, imploratum auxilia, si neque magna ipsorum beneficentia, neque societas intercedat, demonstrent primum, quod maximum est, ea quæ poscunt fore illis utilia, à quibus poscunt: sin minus, certè non damnosa: deinde firmam se eis gratiam habituros. Horum si nihil demonstraerint, ne irascantur si non impetrauerint. Hæc probaturos se sperantes uobis, Corcyrenses ad poscendam nos societatem miserunt. Consilium nostrum, uiri Athenienses, antehac inconsultum, in præsentia est uobis fructuosum; nobis ipsis damnosum. Quippe nunquam hactenus cuiuspiam socij uoluntarij cum fuerimus, nunc ea de causa soli in bello, quod cum Corinthijs gerimus, ad orandam aliorum societatem uenimus. Ex quo accidit, ut quod uidebatur prius esse prudentiæ, nolle cum exteris societate inita periclitari, id nunc imprudentiæ & infirmitati detur. Itaque Corinthiorum classem nobis bellum inferentem ipsi per nosmet compescuimus. At ubi maiori apparatu & à Peloponneso & à reliqua Græcia statuit hostis in nos uenire, cernentes esse nostras tantum uires illi impares, & simul magnum periculum fore, si ei subiiciamur, necesse habemus nos quoque aliunde auxilia undecunque implorare, utique uenia digni si quod antea non prauitate, sed opinionis errore potius ineptè non fecimus, id nunc contrariò audemus. Quod si audieritis, honesta & bona uobis existet hæc societas nostræ necessitatis multis de causis. Primum, quod iniuriam accipientibus, non facientibus, opem feretis: deinde, quod eos qui in maximarum rerum discrimen adducuntur, recipiendo optimè beneficium collocabitis, æterno apud nos testimonio. Et cum classem secundum uestram possideamus maximam, considerate quæ nam rarior occasio uestre prosperitatis, quæ ue hostibus tristior esse possit, quàm hæc: quod potentia quam uos magnæ pecuniæ ac gratiæ loco æstimaretis, ea ultrò uobis adest atque offertur citra pericula citraque sumptus: affert præterea tum apud plerosque laudem, tum apud eos quos protexeritis gratiam, tum ipsis uobis uires, quæ cuncta perpaucis ex omni memoria pariter contigerunt. Pauci quoque extiterunt qui à quibus societatem

belli peterent, eisdem ipsi præstarent non minus præsidij & ornamenti quàm acciperent. Quòd si quis bellum uobis (in hoc autem utiles esse possumus) non imminere opinatur, is profecto fallitur opinione, nec intelligit & Lacedæmonios metu uestri spectare ad bellum, & Corinthios tum per se ualidos tum uobis inimicos, præoccupando nos affectare uiam ad uos inuadendos, ne nos communi in ipsos odio mutuo præsidio simus, neue eos alterutra spe frustremur aut nocendi nobis, aut seipso corroborandi. Quos præuenire, & nos in societatem recipere, hoc poscentes, & insidias anticipare potius, quàm insidiantibus 10 contra insidiari, uestre sunt partes. Quòd si negent æquum esse suos colonos recipi à uobis, discant coloniam omnem ita honore prosequi metropolim suam, si sibi ab ea benefiat: Sin uerò male, ab illa secedere. Neque enim ea conditione coloniæ emittuntur, ut seruiant ijs qui relinquuntur, sed ut sint pares. Nam istos iniurios esse in nos, hoc uerò palàm est. Quippe citati in iudicium de Epidamno, tamen bello maluerunt obiecta refellere, quàm iure. Atque hæc quæ in nos agunt cognatos suos, indicio uobis quodammodo sint ne fraude ab eis inducamini, & supplicibus protinus subueniatis. Quisquis enim gratificando hostibus mi- 20 nimè sibi poenitenda committit, is sanè tutissimè degit. Neque uerò fœdera quæ uobis cum Lacedæmonijs sunt, frangentis recipiendis nobis, qui neutrorum socj sumus, cum in illis dicatur:

SI QVA GRÆCARVM CIVITATVM EX SOCIALIBVS NON SIT, LICERE EIS AD VTROS LIBVERIT ACCEDERE. Et certè indignum prorsus est, si istis fas est socialibus hominibus cum reliquæ Græciæ, tum uerò uestrorum subditorum, suas naues armare, uobis interdicti societate quæ offertur, & alia undique utilitate: & postea criminis loco poni, si ea nobis quæ oramus concesseritis. Nos uerò 30 multo maiorem causam uos insimulandi simus habituri. Nam si nos repellitis, homines & periclitantes, nec uobis inimicos repellitis: & istos qui uestri sunt inimici atque hostes, non solum non acerbitis, sed etiam præreptores uestrarum uirium esse negligetis, quas nequaquam debetis præripi sinere, sed aut prohibere ullos è uestra ditione mercenarios illorum fieri, aut etiam nobis obtemperando mittere subsidium, & maximè propalam receptis subuenire. Ex qua re multæ (quemadmodum initio attigimus) commoditates ostenduntur, & ante omnia, quod ut manifestissima fides est, isti & hostes nobis fuerunt, & nunc ual- 40 lidi sunt ad rebelles suos coercendos. Et quum uobis offeratur naualis non mediterranea societas, multum uestra refert ut eam admittatis, quin maximè debetis, si potestis, neminem pati alium

aliū classe pollere: sin minus, tutissimū quēque uobis pro socio habere. Quōd si cui hęc quę dicimus uidentur utilia quidem esse, sed timendum ne ea sectantes, rumpatis fœdera, hic intelligat metum hac in re magis terrori fore aduersarijs, uiros societatis admittendo; confidentiam uerò, non admittendo, infirmam esse aduersus ualentes hostes, quippe quę sit futura securior. Præterea cū non magis de Corcyra quā de Athenis consultetur, non prospicit hic quę præcipuē sunt ē dignitate atq; ex utilitate Athenarum, & cū cernat bellum non futurum, sed tantū non iam
10 præsens esse, de recipienda in societatem nostra ciuitate hæsitat, quę siue socia siue hostis fiat, maximi momenti est. Sita est enim opportunē sanē ad traiectum in Italiam atque in Siciliam, uel ad prohibendam illinc ire classē in Peloponnesum, uel ad eandem
Corcyra situs.
illuc aliāue in loca transmittendam. Atque ut uniuersa & singula breuissimē in summam contraham, sic habere, ut sciatis non debere nos deferi, tres apud Græcos classes esse magnificiendas, uestram, nostram, & Corinthiorum. Harum duas si in unum coire contempseritis, & Corinthij nos occuparint, bellum nauale cum Corcyrensisibus pariter ac Peloponnesibus geretis. At nobis receptis plus nauium habebitis, quibus cum hoste dimicetis. Hęc
20 quidem Corcyrenses dixerunt. Post eos autem Corinthij hęc:

Oratio Corinthiorum.

QVoniam Corcyrenses isti non solum de se recipiendis uerbis fecerunt, sed etiam de nobis tanquam iniuste bellum sibi intulerimus, necessarium nobis est ut nos quoque de utrisque mentionem faciamus, sic ad reliquam orationem deueniuri, ut & nostram postulationem syncerius perspiciatis, & istorum utilitatem non sine ratione repudietis. Aiunt modestiæ studio nullius unquam societatem se recepisse: id uerò non uirtutis sed maleficii studio fecerunt, quod uidelicet nollent ullum malefactorum suorum aut
30 socium habere, aut testem, à quo uerecundiæ admonerentur. Et sanē urbs sua ipso situ apposita ad istorum consilium, reddit eos magis iniuriarum quas faciunt arbitros, quā subijcit æquo iudicio, propter infrequētem ipsorum ad externos comitationem, & frequentem aliorum illuc uel appulsoꝝ receptionem. Atque decorum quod prætendunt, noluisse se esse cuiuspiam confœderatos, non eò spectabat ne alienæ iniusticiæ socij forent, sed ut sine arbitris iniuriam facerent, uicque ubique præualerent, alijsque uim afferrent: & cū latuissent, plus emolumentum adipiscerentur, & quod
40 adepti essent, eius erepti pudere non posset. Quod si (quemadmodum prædicant) forent uiri boni, quò minus culpabiles erant exteris, eo magis uirtutem suam licebat ostendere, iusta dando & accipiendo. Verū neque erga nos tales existunt, qui cū sint

coloni nostri, tamen quum semper antea secesserunt à nobis,
 tum uerò nunc bellum nobiscum gerunt, allegantes non ideo se
 à nobis missos colonos, ut acciperent iniuriam: quibus inuicem
 respondemus, ne nos quidem idcirco collocasse eos ut ab ipsis
 iniuriam acciperemus & contumeliam, sed ut præsides eorum es-
 semus, & quibus in rebus conuenit honore afficeremur, quem
 nobis aliæ coloniae præstant, præcipua nos charitate complecten-
 tes. Ex quo palàm est, si cæteris qui plures sunt, placemus, iniu-
 ria istis solis esse inuisos, nec eis honestè bellum inferre, nisi singu-
 lari aliqua accepta iniuria: quod etiam si ab re intulissemus, de- 10
 cuerat eos nostræ iracundiæ cedere, sicut nos uicissim dedecui-
 set modestiæ ipsorum uim afferre. Sed freti diuitijs cùm alia
 multa indigne peccauerunt in nos, tum uerò hoc, quod Epi-
 damnum, quæ nostræ ditionis est, cùm uexaretur bello, non uin-
 dicauerunt, sed cùm uindicatum nos uenissemus, tunc eam occu-
 parunt, uicq̃ tenent. Et aiunt, se priusquàm id facerent, uoluisse
 disceptare iudicio, cùm iudicium seruare uideri debeat, non is
 qui ex superiore loco atque tuto prouocat ad disceptandum: sed
 is qui ex æquo & antequàm dimicetur, res & uerba in medium af-
 fert. At isti non priusquam oppidum obsiderent, sed posteaquàm 20
 rebantur nos illud non neglecturos, tunc æquitatem iuris allega-
 uerunt, atque huc uenerunt, non contenti peccasse illic, postulan-
 tes etiam à uobis non belli, sed iniusticiæ societatem, ut se reci-
 piatis hostes nostros. Qui tunc potius adire debebant uos cùm
 procul à periculo aberant, non quando & nobis iniuria illata est,
 & ipsi periclitantur, nec quando uos, qui nullius eorum tunc po-
 tentiæ participes fuistis, nunc ipsis uestram utilitatem impertia-
 tis, & qui à peccatis eorum abfuistis, tantundem erga nos culpæ
 contrahatis. Nam qui olim cum alijs uires suas communicaue-
 rint, eos consentaneum est etiam euentum habere communem: 30
 qui uerò criminum socij non fuerint, ne eorum quidem socios es-
 se quæ sequantur istorum facta. Et planum quidem fecimus eo
 quo oportet æquitatis ingressu nos uenisse, & istos uiolenter in
 nos auareq̃ fecisse. Nunc autem uos haud iustè recepturos es-
 se horum societatem, planum faciendum est. Nam in foederibus
 quum dicitur licere cuilibet non ascriptarum ciuitatum ad utros
 uelit se conferre, non ita dicitur, ut id fiat in perniciem patris alte-
 rius, nec de ea quæ tutelam imploret aduersus eos à quibus se-
 cedit, quæque ips à quibus recipitur (non recepturis si sape-
 rent) bellum pro pace afferat, id quod uobis nunc, nisi nos au- 40
 diatis, eueniet. Nam non tantùm istis auxiliares, uerùm etiam no-
 bis pro foederatis hostes efficiemini. Necesse enim est si ab eis
 steteritis, ut dum ipsos, tunc uos unà ulciscamur. Qui profectò
 iustè

iuste feceritis, præcipue si non fueritis in partibus: Sin minus, econtrario atque isti petunt, si nobiscum steteritis, quibus cum foederati estis aduersus hos, quibus cum ne induciæ quidem unquam uobis extiterunt, neque legem ferre debetis, eos qui ab altera parte defecerunt receptandi. Quoniam neque nos cum à uobis Samijs defecissent, & an illis succurrere oporteret, in diuersum traherent cæteri Peloponneses, contra uos sententiam diximus. Itaque aperte negamus aliquem à puniendis suis esse prohibendum. Nam si eos qui aliquid facinoris admiserint, receptando defenderitis, palàm est uestros, qui non pauciores sunt, ad nos esse uenturos, legemq; condetis quæ in uos magis quàm in nos recidat. Hactenus quæ dicere habuimus apud uos de iure nostro, quod satis est secundum Græciæ leges: reliqua exhortandi & flagitandi muneris gratia. Hoc quod petimus, non petimus ut hostes, quo noceamus, neque amici quo abutamur, sed quo utamur, quòdque uos reddere nobis debere affirmamus. Nam cum aduersus Æginetas Medico bello penuria Liburnicarum nauium laboraretis, uiginti naues commodato à Corinthijs accepistis. Quod nostrum beneficium, & item alterum bello Samio, quod propter nos non tulere Samijs auxilia Peloponneses, præstitit uobis de Æginetis quidem uictoriam, de Samijs autem ultionem. Atque his temporibus hoc factum est, quibus homines studio uincendi hostis, in quem eunt, cætera curare omittunt, habentes pro amico quemcunque operam sibi nauantem, etiam si antea fuisset inimicus: rursus pro hoste quemcunque ex aduerso stantem, etiam si amicus sit: qui domesticis quoq; rebus malè consulunt præsentis cōtentionis peruicacia. Hæc uos beneficia memoria tenentes, & qui inter uos sunt iuniores, à senioribus edocti, sentite similibus officijs esse remuneranda, neq; ista quidem quæ dicuntur à nobis esse iusta, sed si bellum fiat, alia fore utilia. Vt quisque enim aliqua in re minimè peccat, ita maxima ex ea utilitas sequitur. Et bellum cuius metu uos terrentes ad iniuste agendum hortantur Corcyrenses, adhuc non constat futurum sit nec ne, nec dignum uobis est, ut propter incerta belli, certa iam & præsentanea Corinthiorum suscipiatis odia. Nam quod ad suspicionem pertinet, quæ prius propter Megarenses supererat, prudentiæ fuerit eam extenuare potius. Posterius nanq; beneficium opportunè collatum, etiam si minus fuerit, tamen maius crimen diluere potest. Neque uerò quòd magnam ad societatem offerunt classem, ob hoc polliceamini, quoniam non afficere iniuria pares, firmior est potentia, quàm præsentis rerum specie elatos cum periculis plura acquirere. Itaque nunc aduersi nos usi fortuna, tamen postulamus, id quod apud Lacedæmonem ipsi prædiximus, licere suos

quenque socios plectere, ut idem nunc à uobis impetremus, ne ue subleuati uos nostro decreto, nos uestro lœdatis, sed æquam uicem rependatis, memores hoc illud esse tempus, quo maxime & qui inseruit amicus est, & qui aduersatur inimicus. Et Corcyrenses hos neq; in societatem recipiatis inuitis nobis, neque de nobis malè meritos defendatis: quod facientes, tum ex officio uestro egeritis, tum uobis ipsis optimè consulueritis. Talia Corinthij dixere.

Athenienses utrisq; auditis, cum bis concionem coëgissent, in priori quidem non minus probauerunt rationes Corinthiorum, 10 in posteriori uerò mutato consilio decreuerunt se confœderationem cum Corcyrensisibus non ita facere, ut eosdem hostes ducerent, eosdem amicos. Si enim aduersus Corinthios iuberentur à Corcyrensisibus simul nauigare, ruptum iri fœdera, quæ sibi essent cum Peloponnesisibus: subsidiorum tamen inire societatem, ut utriq; forent alteris auxilio, si quis aduersus Corcyram eat, Athenasue autorū socios. Nam & citra hoc rebantur bellum sibi cum Peloponnesisibus fore, nec Corcyram Corinthijs prodi uolebant tantum nauium habentē, sed eos quàm maxime collidi inuicem, ut inualidioribus effectis, si quid opus esset, Corinthijs alijsq; 20 classem habentibus, bellum capefferent: simulq; quia Italiam uersus Siciliamq; nauigantibus, commodè sita insula uidebatur. Hoc Athenienses consilio Corcyrenses in societatem acceperunt, nec multò post Corinthiorum discessum decem naues illis auxilio miserunt, ducibus Lacedæmonio Cimmonis, Diotimo Strombichi, & Protea Epiclis filio. Quibus præceperunt, ne cum Corinthijs pugnarent, nisi aduersus Corcyram nauigantibus, in terramq; descendere uolentibus, aut aduersus aliquot ex illorum oppidis, ita demum pro uiribus prohiberent prouidentes hoc præcepto, ne fœdera rumperentur. Et naues quidem in Corcyram profectæ 30 sunt. Corinthij uerò postquàm quæ opus erant instruxerunt, aduersus eandem uela fecerūt cum centum quinquaginta nauibus: quarum erant Eliorum & Leucadiorū denæ, Megarensium duodecim, Ambraciotarum uigintiseptem, Anactoriorum una, ipsorum Corinthiorum nonaginta. Præfecti autem sui singularum urbium, & ex Corinthijs Xenocrides Euthydis filius cum quatuor collegis. Hi postquàm coierunt ad continentem, quæ spectat Corcyram, uelificantes à Leucade, tendunt in Chimmerium, quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum urbs à mari distans in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre. Iuxta hanc exit in mare palus Acherusia, cognomē nacta à flumine Acheronte, quod per Thesprotidem lapsum in eam effunditur. Fluit & Thyamis amnis, Thesprotidem Cestrinemq; determinans, intra quos 40

Atheniensium
& Corcyren-
sium confœde-
ratio.

Corinthiorum
in Corcyra na-
uali expeditio.

quos Chimerium promontorium coërcetur. Ad hanc itaq; continentem Corinthij cum classe subeūtes castra posuerunt. Quorum aduentu in se cognito, Corcyrenses expletis centum & decem nauibus, quibus præerant Miciades, Æsimides, & Eurybatus, castrametati sunt in una insularum quæ uocatur Sybota. Aderant eis & Atticæ decem, peditatusq; in Leucimna promontorio cum mille armatis Zacynthiorum auxiliaribus. Præstò erant & Corinthijs auxilio futuri multi ex barbaris in proxima continente, ex qua semper omnes amici sunt illis. Re instructa Corinthij, sumptisq; trium dierum cibarijs, nocte à Chimerio soluunt tanquam pugnaturi, nauigātesq; prima luce, Corcyrensiū naues conspicuntur altum tenentes, ex aduersoq; uenientes. Vt mutuo se conspexerunt ad confligendum, omnia instruunt, Corcyrensiū dextrò in cornu Atticæ naues fuerūt, alterum ipsi tenuerunt, factis tribus nauium agminibus, quorum singulis singuli præerant. Hunc in modum dispositi erant Corcyrenses. Apud Corinthios dextrum cornu tenebant Megarenses naues & Ambratienses, medium locum alij socij, ut quibusque commodum erat: læuum cornu ipsi Corinthij cum nauibus quæ uelocissimæ erant, è regione Atheniensium & dextri Corcyrensiū cornu. Postquàm utrinq; sublata sunt signa, concurrentes prælium commiserunt, multos utriq; habentes super tabulata milites, multosq; sagittarios ac iaculatores, uetusto adhuc more insciter instructi. Erat autem pugna naualis aspera, sed non perinde ex arte, pedestri prælio similior. Nam ubi commixti fuerunt, non facile eximebantur præ turba & multitudine nauium, plus aliquantò de uictoria confidentes armatis qui super tabulata erant. Pugnabantq; statariam pugnam nauibus quietis, quibus irrumperè, perrumpere, erumpere non licebat, uerùm animo magis & robore quàm scientia pugnabatur.

30 Multus ubiq; erat tumultus, & turbulentum certamen, in quo naues Atticæ Corcyrensiū sicubi premerentur, præstò erant, metum quidem incutientes hostibus, pugnam tamen nequaquam capessentes. Quippe uerebantur præfecti, Atheniensium præceptum. Maximè autem dextrum Corinthiorum cornu laborabat. Nam eos in fugam uersos dispersosq; uiginti nauibus persecuti Corcyrenses in continentem usq; ad eorum castra, egressiq; in terram, deserta tentoria incenderunt, pecuniasq; diripuerunt. Hac in parte Corinthij superati, Corcyrenses superiores fuerunt. At in sinistro ubi ipsi Corinthij erant, facile uicerunt, absentibus è minori numero Corcyrensiū uiginti nauibus in persequendo occupatis. Atheniensēs cū cernerent Corcyrenses laborātes, iam minus dissimulanter suppetias eunt, primū quidem temperātes ab inuadendo. At ubi fuga apertè facta est, & Corinthij ingruiebant,

tunc

Corinthium et
Corcyrensiū
naualis pugna.

tunc unusquisque operi uacat, nullo iam hominum discrimine. Cum eo necessitatis uentum esset, ut inuicem Corinthij Atheniensesque conferrent manus, in fugam uersis hostibus, Corinthij non religarunt scaphas nauium quas demerserant, traxeruntque remulco, sed inter nauigandum conuerterunt animum ad trucidandos homines potius, quam ad uiuos capiendos, & amicos suos, nescij illos in dextro cornu superatos, per imprudentiam occidebant. Nam cum permultae forent utrorumque naues, & late mare occuparent, ubi promiscui fuerunt, non facile internoscebant, qui quos uicissent. Siquidem pugnae naualis haec Graecorum cum Graecis 10 maxima omnium extitit, quae ad hunc diem fuere, nauium numero. Corinthij posteaquam Corcyraenses ad terram usque sunt persequuti, ad naufragia sua caesosque reuersi sunt, ac plurimis potiti, ad Sybota comportarunt, ubi Barbarorum exercitus, qui erat in terra, ipsis auxilia tulerat. Est autem Sybota desertus portus Thesprotidis. His actis congregati rursus tendunt in Corcyrenses. Illi suis nauibus, quae agi poterant, & quaecunque reliquae erant, una cum Atticis & ipsi contra dirigunt, timentes ne in suam oram descendere conarentur. Et iam serum diei erat, ac praena cecinerant tanquam congressuri, cum Corinthij repente remos inhibere coeperunt, conspectis uiginti nauibus Atheniensium uenientibus, quas post decem priores subsidio miserant Athenienses, ueriti id quod acciderat, ne Corcyrenses superarentur, neue decem naues suae pauciores essent, quam ut eos tutarentur. His igitur prospectis Corinthij, suspicatique Athenis uenire, non quot cernebant, sed plures, sensim retrò abierunt. Porro Corcyrenses cum Atticas naues non uiderent (minus enim ipsis erat apertus illarum aduentus) mirabantur Corinthios ire retrò, donec quidam cernentes dixerunt: naues illae huc tendunt. Tunc & ipsi abierunt. Iam enim noctis tenebrae erant, & Corinthij abeuntes digressionem fecerunt. 30 Ita utrique dirempti, pugnaque usque ad noctem extracta, Corcyrensis apud Leucimna castra habentibus. Ipsae uiginti naues Athenis profectae, quibus praerant Glaucon Legarai, & Andocides Leogori filius, per occisos & naufragia ductae subierunt castra, non multò post, quam conspectae sunt, Corcyrensis (erat enim nox) metuentibus ne hostiles essent, postea cognitae, admissae sunt. Postero die egressae triginta Atticae naues, & Corcyrensis quaecunque nauigationi idoneae erant, uela faciunt in portum, qui est in Sybotis, ubi stationem Corinthij habebant, animo cognoscendi an nauali praelio certaturi essent. Illi à terra cum soluis- 40 sent altumque tenerent, instructi quiescebant, non incepturi sua sponte certamen, cum uiderent & accessisse naues Atheniensium integras, & sibi multa dura accidisse, tum circa captiuorum custodiam,

diam, quos in nauibus haberent, tum penuriam instruendarū nauium in loco deserto. Itaq; magis spectabant, quā se domum reciperent, timentes ne rupta Athenienses fœdera existimantes, quoniam ad manū uenissent, se illinc nauigare non sinerēt. Igitur placitum est eis impositos in actuarium nauigiū, sine caduceo ad Athenienses præmittere tentandi gratia, per quos talia dixêre:

Iniuriĳ, Athenienses, estis, bellum incipiētes, fœderaq; rumperentes, qui nobis hostes nostros ulciscētibus impedimento estis, contra ferentes arma. Quod si uobis constitutum est nos prohibere,
 10 quominus in Corcyrenses, alioue si quò libeat nauigemus, & fœdera rumpitis, nos capite primos, pro hostibusq; utimini. Et Corinthĳ quidem talia dixerunt:

Peloponnesium cōcio ad Athenienses.

Corcyrensiū uerò quicunque audierunt, exclamant, ut protinus capiantur trucidenturq;. Athenienses autem hunc in modum responderunt:

Neque bellum incipimus, uiri Peloponneses, neque fœdera rūpimus, sed his socijs Corcyrensisibus auxilio uenimus. Quod si usquam aliò nauigare libet, nauigetur licet: Sin aduersus Corcyrenses aliquēmue illorum locum nauigabitis, non negligemus
 20 quo ad poterimus. Hæc cū Athenienses respondissent, Corinthĳ se ad discedendum domum accinxerunt, simulq; trophæum apud Sybota in cōtinente statuerunt. Corcyrenses naufragia mortuosq;, quæ æstus ac uentus nocte exortus passim dispulerant, ad ipsos delata, ut quodq; eiectum erat, sustulerunt, ac trophæum in insula Sybotis è regione statuerunt, ueluti uictores: hac utrinque ratione uictoriam sibi uindicātes: Corinthĳ quidem, quod ad noctem usque superassent, ita ut naufragia plurima mortuosq; receperint, captiuorum non minus mille habentes, depressis nauibus circiter septuaginta, trophæum statuerunt. Corcyrenses autem,
 30 quod triginta ferme naues illorum corrupissent, & postquā superuenissent Athenienses naufragia circa se, mortuosq; legissent, quodq; pridic Corinthĳ retrò euntes, pugnam detrectassent, conspectis Atticis nauibus, neque uenientibus occurrissent ex Sybotis, ob hæc statuerunt trophæum. Ita utriq; se interpretabantur uicisse. Corinthĳ illinc domum nauigantes, Anacltorium, quod est in ore sinus Ambracĳ, ceperunt fraude (erat enim illis cōmune cum Corcyrensisibus) positisque in eo Corinthijs incolis, domum reuerterunt. Et Corcyrensiū octingentos qui serui erant, uenderunt, ducentos quinquaginta asseruarūt uinctos, magna adhibita cura, ut per illos repetita Corcyra potirentur, quorum pleriq;
 40 erant potentissimi ciuitatis. Sic igitur Corcyra bello defuncta est aduersus Corinthios, & ab ea naues Atheniensium recesserunt. Hæc prima Corinthijs extitit belli causa aduersus Athenienses, quod

quòd contra se fœderatos pro Corcyrensis dimicassent.

*Perdicca Ale-
xandri filius.*

Post hæc statim contigit, has fieri Atheniensibus Peloponnesi-
sibusq̃ simultates ad bellum mouendū. Nam Corinthijs ut Athe-
nienſes ulciſcerentur elaborantibus, ſuſpicantes ipſi Athenienſes
eorum inimicitias, Potidæenſes, qui ad iſthmū Palenes incolunt,
Corinthiorum colonos, ſociosq̃ ſuos uectigales, iubent murum
Palenen uerſus demoliri, obſidesq̃ dare atque opifices obſcere,
nec in poſterum admittere, quos Corinthij quotannis mittebant,
ueriti ne à Perdicca Corinthijsq̃ ſolicitati deficerent, & alios in
Thracia ſocios ad defectionem traherent. Hæc Athenienſes ſtatim 10
poſt nauale ad Corcyram prælium apud Potidæenſes præpara-
runt. Nam & Corinthij odium præ ſe ferebant, & Perdiccas Ale-
xandri filius, Macedonum rex, erat hoſtis, cū ſocius antea atque
amicus fuiſſet. Ideo autem hoſtis, quòd cum Philippo fratre ſuo,
& Derda, aduerſus ſe communiter bellum gerētibus, ſocietatem
feciffent. Eoq̃ timens miſit Lacedæmona, atq̃ egit ut illis bellum
eſſet cum Peloponnenſibus. Corinthiosq̃ ſibi conciliauit, Poti-
dææ ab alienandæ gratia. Ad hæc, ſermones habuit cum Chalci-
denſibus Thraciæ & Bottæis de rebellando, exiſtimans ſi has fi-
nitimas ciuitates haberet ſocias, fore ut facilè cum illis gereret bel- 20
lum. Quæ intelligētes Athenienſes, ciuitatumq̃ defectionem uo-
lentes anticipare (miſerant enim in illius terram triginta naues, ac
mille pedites, Archeſtrato Lycomedis filio cum decem alijs præ-
fecto) mandant ipſis præfectis obſides à Potidæenſibus ſumant,
murum demoliantur, proximarum urbium cuſtodiam gerant, ne
deficiant. At Potidæenſes miſſis ad Athenienſes legatis, ſi forte
perſuadeant, ne quid apud ſe noui agatur, proſecti etiam cum Co-
rinthijs Lacedæmona, egerunt ut illi pararent, ſi opus foret, defen-
ſionem. Vbi uerò ab Athenienſibus diu opera cōſumpta, nihil im-
petrant, ſed naues quæ in Macedoniam, itemq̃ in ipſos mitteban- 30
tur, proſectæ ſunt, ſimulq̃ quæſtores Lacedæmoniorum polliciti,
ſi Athenienſes aduerſus Potidæam irent, ſe Atticam inuaſuros,
tunc demum defecerunt, cum Chalcidēſibus ac Bottæis commu-
niter coniurati. Perdiccas quoq̃ Chalcidenſibus perſuaſit, ut reli-
ctis maritimis urbibus atque exciſis, migrarent Olynthum, unaq̃
hanc urbem ualidam facerent. Atque his qui ſuam terram relin-
quebant, Mygdoniam, quæ circa Bolben paludem eſt, dedit in-
colendam, quoad foret cum Athenienſibus debellatū. Et illi qui-
dem ſuas urbes demoliti migrauerūt, ad bellumq̃ ſe parauerunt.
At ubi triginta Athenienſium naues in Thraciam uenientes, ac- 40
ceperunt Potidæam aliasq̃ ciuitates defeciſſe, duces non exiſti-
mantes ſe præſentibus cum copijs poſſe gerere bellum aduerſus
Perdiccā, & ciuitates quæ defeciſſent, in Macedoniam quo prius
mitteban-

*Potidæenſes
ab Athenienſi-
bus deficiunt.*

mittebantur, cōuertuntur, & eo appulsi belligerare cōeperūt cum Philippo & fratribus Derdē, qui ex mōtanis cum exercitu superuenerāt. Interea Corinthij cum Potidæa descuiissent, & Atticæ naues circa Macedoniā agerent, timētes illi oppido, ac domesticum existimantes periculum, mittūt ex suis uolūtarios, & ex alijs Peloponnensibus mercede adductos mille sexcētos, cum iustis omnes armis, & quadringentos leuiter armatos, duce Aristeo Adimanti filio, cuius propter gratiam non parū multi ex Corintho milites
Aristeum.
 10 ultrò comitatum præstiterunt. Fuerat enim semper Potidæensium studiosus. Peruenerūtq̃ in Thraciā septuagesimo die quā Potidæa defecerat. Affertur autem repentē Atheniensibus nuncius de ciuitatum defectione, qui ut cognouerunt etiam alios cum Aristeo accessisse, mittunt eō ex suis duo milia peditum, ac naues quadraginta, duce Callia Calliadæ filio, cum quatuor collegis.
Callias.
 Qui profecti in Macedoniam, offendunt mille priores iam Thermana potitos, Pydnamq̃ oppugnātes. Eam & ipsi obsidentes oppugnauerunt, sed postea pacificati cum Perdicca, & necessaria societate inita, quod eos urgeret Potidæa & Aristei aduentus, soluerunt ex Macedonia; cumq̃ Berroeam uenissent, & id oppidum co
 20 nati prius expugnare nequiuisent, illinc itinere terrestri Potidæā perrexerunt, tria milia peditum sui corporis, præter multos sociorum, equitesq̃ Macedonum sexcētos, cum Philippo Pausaniaq̃, ac nauibus septuaginta terram legentibus, paulumq̃ præeuntibus, tertio die Gigonum peruenerunt, castraq̃ posuerunt. Potidæenses & qui cum Aristeo erant Peloponnenses aduentū Atheniensium expectātes, castra habebant ante Olynthum in Isthmo, mercatumq̃ extra urbem agebant. Itaq̃ socij Aristeum cuncti peditatus ducem delegerunt, Perdiccam equitatus, nam protinus defecit iterum ab Atheniensibus, atque à Potidæensibus stetit,
 30 Iolao pro se duce substituto. Erat autem Aristei consiliū cum exercitu, quem secum habebat, excipere Atheniēses si aggrederentur. Chalcidenses uerò & socios qui extra Isthmum, equitesq̃ ducentos, qui cum Perdicca erant, intra Olynthum manere: & cū in eum tenderent Athenienses, auxilio uenire à tergo hostis, eum in medio clausuros. Callias Atheniensium dux, ac collegæ. Macedonum equites, paucosq̃ sociorum Olynthum mittunt, illinc auxilium ferri prohibituos. Ipsi motis castris Potidæam tendunt, progressiq̃ usque ad Isthmum, ubi uident hostem sese ad bellum parantem, ex aduerso aciem & ipsi instruunt, nec multò post confligunt: & ipsum quidem Aristei cornu, & quicumque circa illum
 40 erant, ex Corinthijs cæterisq̃ bellatores, auerterunt oppositū cornu: perrumpentesq̃ longè persecuti sunt. Reliquus exercitus Potidæensium Peloponnēsiūq̃ ab Atheniēsis superatus est, &

Olynthi situi.

Calliæ interius.

Bellī Peloponnesiaci causa.

usque ad muros fugatus. Rediens Aristeus à persecutione, ut uidit alterum exercitum uictum, hæsitabat uerò tendens periclitari deberet Olynthumne, an Potidæam. Visum est igitur, coactis qui secum erant, Potidæā, ut in propinquissimū oppidum, cursu contendere, perq̃ mare inter muros & saxa, quæ ad arcendas undas mari obiecta erāt, multis missilibus iactis ægrè euasit, paucis amissis, plerisque saluis. At qui ex Olyntho auxiliares Potidæensium erant (abest autem Olynthus sexaginta ferme stadijs, sita edito in loco) ubi pugna commissa est, & signa sublata, paululū progressi sunt, ut opem laturo, & Macedones equites aciem opposuere tantquam prohibitori. At postquā repētē uictoria penes Athenienses fuit, signaq̃ reuulsa, rursus ad muros sese receperunt, & Macedones ad Athenienses, ita equites neutris affuerūt. Post pugnam Athenienses trophæum statuerunt, mortuosq̃ ex iure Potidæensibus reddiderunt. Ceciderunt ex Potidæensibus socijsq̃ paulò minus trecenti: ex Atheniēnsibus centum quinquaginta, & Callias dux. Moxq̃ Athenienses murum qui spectat Isthmum, uallo cinxerunt, ubi & præsidium imposuerunt. Nam Palenen uersus murus non erat. Non enim se suffecturos arbitrabātur tueri Isthmū, & ad Palenen transgressos murum ducere, uerētes ne se diductos inuaderent Potidæenses ac socij. Cumq̃ accepissent, qui Athenis erant, Palenen non esse muris circumdatam, post aliquantum temporis mittunt ex suis mille sexcentos pedites, duce Phormione Asopij filio, qui Palenen petēs, ex Aphite egressus admouit exercitum Potidææ, paulatim procedens, simulq̃ agros uastans, tandem nemine prodeunte in pugnam, muro Palenen cinxit. Atque ita Potidæa iam utrinque uehementer oppugnabatur, necnon à mari infestabatur nauibus, urbe uallata. Aristeus nullam spem salutis habens, nisi quod ex Pelopōneso aut aliud inopinatum subsidium contingeret, suadebat ut præter quinquaginta, quorum ipse unus uolebat esse, cæteri obseruato uento nauibus abirent, quo diutius suppeteret res frumētaria. Vbi non persuadet, ut quæ in rem erant appararet, utq̃ exterius negocia optimè haberent, enauigauit, deceptis Atheniensium custodibus: Manensq̃ apud Chalcidenses, illis socijs cū alia prælia fecit, tum permultos Sermiliorum, locatis ante urbem insidijs, occidit. Etiam cum Peloponnesibus egit, ut aliquid subsidij mitteretur. Post Potidæam muro circumdatam, Phormio mille sexcentos habens, Chalcidicam plagam Botticamq̃ depopulatur: quædam etiam castella cepit. Erant autem hæ causæ mutuò succensendi Atheniensibus & Pelopōnensibus, Corinthijs quidem, quod Potidæam ipsorū coloniam, Corinthiosq̃ homines ac Peloponneses, qui in ea erant, oppugnarent; Atheniensibus autem, quod urbem sociam, sibiq̃ uectigalem,

uectigalem, ad defectionem induxissent, & ex prouiso uenientes, pro Potidæensibus cum ipsis dimicassent. Nondū tamen bellum usquequaque conflatum erat, sed habebat aliquid laxamenti, separatim enim hæc Corinthij egerāt. lidem cū oppugnaretur Potidæa nunquam quieuerunt, cū de ciuibus suis, tum de oppido solliciti, orarunt socios, ut Lacedæmonem irent, & ipsi uenientes contra Athenienses uociferabantur, quod fœderum ruptores, & in Peloponnesum iniurij essent. Æginetę quoque non illi quidem palàm legatione missa, sed clām non minimū cum illis ad mouendum bellum incumbabant, dicentes non esse sui se iuris ex fœdere. Lacedæmonij coacto concilio, cohortati si quis sociorum aliū ue quis accepisset ab Atheniensibus iniuriam, ex more dicere iusserunt. Et procedentes, alij ferē omnes, itemq; Megarenses accusationibus usi sunt, demonstrātes cū alia non pauca, ob quæ succenserent, tum uerō quōd sibi præter fœdera interdictū esset sub Atheniensium imperio, portubus & terræ Atticæ mercatu. No-
uissimi Corinthij permissis alijs prius exacerbare Lacedæmonios, processerunt, atque ita uerba fecerunt:

Oratio Corinthiorum ad Lacedæmonios.

20 **F**ides uestra, Lacedæmonij, quam inter uos publicē priuatimq; seruatis, facit ut nobis alijs, si quid dixerimus, fidem non habeant. Et in quo uobis sapitis, in eo circa externos magis desipitis; quippe qui nobis sæpenumero prædicentibus apud uos quid mali uobis immineret ab Atheniensibus, nunquam tamen auscultare uoluistis, quæ docebamus, sed potius ea dici suspicabamini propter priuatas, quæ nobiscū erant cum illis, simultates. Ideoq; non priusquam læderemur, sed postquā læsi sumus, socios hos uocandos putastis, apud quos æquum est, ut quo plus criminum habemus, quæ obijciamus, & ab Atheniensibus læsi, & à uobis
30 neglecti, eo plus uerborum faciamus. Quōd si fortē non manifestē facerent iniuriam Græciæ, opus esset ut id planum faceremus apud nescientes. Nunc quid attinet longa uti oratione; cū cernatis ab Atheniensibus alios in seruitutem redactos, alijs insidias tendi, & præcipuē ijs, qui nostri sunt socij, & olim iam ad bellum, si quando bellum sibi inferretur, illos se instruere. Nam alioquin non Corcyram præreptam nobis tenerent, neq; Potidæam oppugnarent: quarum urbium altera accommodatissima est ad prouinciam Thraciam obtinendam, altera maximam Peloponnesibus classem præstabat. Cuius rei culpa penes uos est, qui tunc primū
40 permisistis eos post bellum Medicum reficere urbem, mox etiam longos muros extruere, iam inde ad hanc diem assiduē priuantes libertate non modò socios suos, sed iam etiā nostros, tametsi non tam is, qui redigit alium in seruitutē, quā is, qui cū possit hoc

prohibere, contemnit, id facere existimandus est, utique si prædæ
 rum præ se ferat titulum, Græciæ in libertatem asserendæ. At nunc
 uix tandem congregati sumus, ac ne sic quidem ista pro manifestis
 habentes, quos oportebat, non an iniuriam acceperimus, discu-
 tere amplius, sed quo pacto illam ulcisceremur. Nam qui faciunt
 iniuriam, non inconsulto, aduersus nos nondum hæc intelligen-
 tes, nec cunctabundi ueniunt. Nec nos fallit, qua uia Athenienses,
 uidelicet paulatim, progrediantur aduersus alios, ac se latere arbi-
 trantes, propter stuporem uestrum, minus audent: enixius aufuri,
 ubi uos hoc sentientes, tamen negligere cognouerint. Soli enim 10
 uos Græcorū Lacedæmonij tenetis ocium, non uim uel ab aliquo,
 sed tarditate repellentes, soli uires hostium non cum incipiunt,
 sed cum duplicatae sunt, perditum itis. Et tamen dicebatis uos esse
 in tuto, fortius loquentes, quam pro rei ueritate. Nam & ipsi sci-
 mus Medum ab extremo terrarū prius in Peloponnesum perue-
 nisse, quam à uobis pro dignitate occurreretur, & nunc Athenien-
 ses, non longinquos ut ille erat, sed uicinos negligitis. & inuaden-
 tibus resistere mauultis, quam inuadere, & cum multo quam an-
 tea fortioribus dimicando, incerta fortunæ subire: cum sciatis &
 Barbarum ipsum magis aduersis casibus, & Athenienses dum no- 20
 biscū belligerant, potius crebris erroribus suis, quam nostra ul-
 tione, fuisse superatos, eoque nonnullos aliquādo quod imparati es-
 sent, spe uestri fretos in exitū deuenisse. Neque aliquis uestrum hæc
Querela. dici à nobis existimet odio magis, quam querela. Nam querela
 quidem est amicorū, de amicis officio non fungentibus. *Accusatio.*
 autem est de hostibus, qui iniuria affecerunt. Et sanè si qui alij sunt,
 qui uobis dedecori sunt indefensi, nos (ut arbitramur) ij sumus,
 qui præsertim de magnis adeo rebus dimicemus, quarum nullum
 uos sensum nobis habere uidemini, nec unquam considerare, qui-
 búsnam cum hominibus res futura sit, & quam omnino uestri dis- 30
 similis, uidelicet Atheniēsis. Sunt enim nouarū rerum studio-
 si, & tum ad excogitandū, tum ad ea quæ sentiunt, exequenda, ue-
 loces. At uos ea quæ possidetis cōseruare cōrenti, nihil admodum
 ad excogitandum, ac ne ad necessaria quidem exequenda sufficitis.
 Ad hæc illis quidem adest maior quam pro uiribus audacia, præ-
 ter hominum opinionem pericula subeunt, etiam inter asperrima
 quæque benè sperant. Vos autem & ad agendū infra uires animosi,
 tutis etiam consilijs diffidentes, & difficultatibus nunquā uos ere-
 ptum iri arbitrātes. Præterea illi impigri, uos pigri: illi peregrè de-
 gentes, uos domi desides. Opinantur enim se lucrifacere absentia 40
 sua. Vos dum alios inuaditis, etiā parta absumi putatis. Illi supera-
 to hoste, longius progrediuntur: superati, minimū animo conster-
 nantur. Quinetiam in defendēda urbe ministerio alienissimorum
 utuntur.

utuntur, sed consilio intimorum. Nisi cogitata confecerint, de rebus domesticis deperire, & quæ inuadendo obtinuerunt, parua præ illis esse, quæ animo agitant, existimant: & si quid irrita spe tentauerint, noua rursus spe amissa reparant. Soli enim omnium pariter habent ac sperant ea, quæ destinauerunt. Tanta est eorum in aggre-
 10 grediendis quæ animo constituerunt, celeritas. Atque in omnibus his per labores atque pericula æuum omne conterunt, rebus par-
 tis minimum fruenter, studio assidue acquirendi, non dies festos esse aliud quippiam putantes, nisi conficere quæ expediunt, nec
 minus damnosam esse quietem desidem, quàm operam laborio-
 sam. Vsq̃ue adeò (ut breui complectar) si quis dicat illos hoc in-
 genio natos esse, ut neque ipsi queant, neque alios sinant quiesce-
 re, is rectè dixerit. Hac tali ciuitate uobis aduersaria Lacedæmo-
 nij cunctamini, censetisq̃ quietem non r̃js hominibus diutissimè
 permanere, qui apparatu quidem iusta faciunt: animis uerò, si læ-
 dantur, non se permissuros esse præ se ferunt: sed in eo collocatis
 æquitatem si nec alios lædatis, & ipsi uim propulantes non læda-
 mini. Quod uix consequeremini, uel si similis uobis uicina ciuitas
 20 esset. Nuncautem id quod iam etiàm ostēdimus, priscis moribus
 agitis aduersus Athenienses. At qui necessarium est ut semper tan-
 quam artis alicuius recentissima quæque euincant, & ciuitatī tran-
 quillæ optimum, non immutari instituta. At ea quæ ab alia cogi-
 tur, ad multa se conferre, debet & multa artificia machinari. Ideoq̃
 Atheniēses propter multam experiētiā, multò quàm nos magis
 student rebus innouādis. Haftenus uestra tarditas progressa finē
 faciat, & iam cū alijs, tum uerò Potidæatis, quemadmodum re-
 cepistis, opem feratis, maturrimè Atticam inuadētes, ne homines
 uobis amicos atque cognatos inimicissimis prodatis, neue nos cæ-
 30 teros cogatis præ desperatione, ad aliam nos aliquam societatem
 conuertere, nihil profectò iniuste acturos, aut erga deos quos iu-
 rauimus, aut erga homines qui rem tenēt. Non enim qui destituti
 ad alios se conferunt, foedifragi sunt, sed qui coniuratis suis auxilia
 denegant, ad quæ auxilia præbenda, si prompto fueritis animo,
 permanebimus. Alioqui scelestè faceremus, si sententiam mutare-
 mus: nec alios, quàm uos estis, familiariores inueniremus. De his
 uos probè cōsulatis, detisq̃ operam ne Peloponneso minori præ-
 sideatis, quàm quantam patres eam uobis tradiderunt. Et hæc
 quidem Corinthij dixerunt.

Atheniensium
ingenia.

Aderat autem Lacedæmone iam antea Atheniensium legatio,
 40 aliorum negotiorum causa. Qui cū hæc uerba cognouissent, ui-
 sum est eis e dignitate sua esse Lacedæmonios adire, nihil purga-
 tuos eorum quæ ciuitates crimini darent, sed ostensuros in uni-
 uersum non esse illis festinato decernendum, sed impensius consi-

derandum. Nec non uolebant, quātum sua ciuitas polleret, significare & redigere in memoriam senibus quæ nossent, & commemorare iunioribus, quorum inexperti essent, sperātes fore ut cū audissent, propensiores essent ad quiescendum, quā ad bellum mouendum. Aditis igitur Lacedæmonijs dixerūt, uelle se ad multitudinem eorum habere orationem, nisi quid prohiberet. Illis iubentibus, Athenienses processerunt, atque in hunc modum locuti sunt:

Oratio Atheniensium ad Lacedæmonios.

EQuidem non ad disceptandum nos cum socijs nostris legati 10
uenimus, sed ad alia trāsīgenda à ciuitate mīsi. Verūm cognita non exigua aduersus nostram, aliarū ciuitatū querela, processimus: non criminibus responsuri (neq̃ enim iudices uos aut nostri aut istorum estis, apud quos habeatur oratio) sed ne uos ad socijs credendū faciles, de rebus magnis deterius consulatis, simul quia uolumus de rationibus nostris omnibus quo pacto se habeant, uos facere certiores, neq̃ ea quæ tenemus, improbè obtenta, & nostram ciuitatem magni precij esse. Et peruetusta quidem illa quid attinet repetere, quorum magis fama testis est apud audientes, quā aspectus: At gesta bello Medico, & quæcunque ipsi noui- 20
tis, & si propter uulgus magis sunt assidue prædicanda, tamen commemorari necesse est. Quæ dum gessimus, si cum periculo, & ex utilitate communi gessimus, cuius uos participes extistis, non est ab eorum prorsus mentione cessandum. Quæ non magis purgandi nos gratia dicentur, quā testificandi demonstrandiq̃ aduersus qualem ciuitatem non bene uobis consulendo uos bellum suscipiatis. Etenim prædicimus nos solos in Marathone aduersus Barbarum periculis obuiam isse. Cui rursus reuerso, cū impares terrestri certamine essemus, consensu uniuersi nauibus ad Salaminem pugna nauali confliximus: quæ res præstitit, ne ille Pe- 30
loponnesum præter nauigando oppidatim expugnaret, cū non possent urbes uestræ contra ingentem classē sibi mutuo auxilio esse. Atque huius rei Barbarus ipse maximum testimonium perhibuit, qui classe uictus, tãquam nunquam amplius futura sibi paripotētia, properato cum maiore copiarū parte abscessit. Ex quo tali facto cū patuisset planè res Græciæ classe constare, tria nos in id utilissima contulimus, plurium nauium numerum, ducem solertissimum uirum, exertissimam animi alacritatem. Naues quidem ad quadringētas, paulominus duas tōtius classis partes. Ducem uerò Themistoclem, qui præcipuus autor extitit ut pugna na- 40
ualis fieret inter angustias, res proculdubio statui Græciæ salutifera, quo nomine uos eum singulari honore prosecuti estis, præ externis omnibus, qui ad uos uenissent. Alacritatē autem, eamq̃ præstan-

præstantissimam, declarauimus, qui cùm terra iuuaremur à nemi-
ne, iam cæteris ad nos usque redactis in seruitutem, statuimus ur-
bem esse deferendam, rem familiarem destruendam, non sicut cæ-
teri socij societatem deferentes, neq; dispersi, nullo ijs usui esse: sed
conscensis nauibus, discrimina adeuntes, nec uobis quod antea
non tulissetis opem succensentes. Itaque dicimus non minus esse
de uobis nos bene meritos, quàm ut hoc à uobis impetremus.
Nam uos quidem & ex habitatis urbibus & ea spe ut eas in po-
sterum habitaretis, quia uobis magis quàm nobis timuistis, au-
10 xilio uenistis: id quod ex eo patet quod antea cùm adhuc salui es-
semus, non adfuitis. At nos, ab urbe ubi nulla iam ciuitas erat
profecti, pro hac ipsa quæ exigua spe erat, periculis nos cõmitten-
tes, & uobis ex parte, & nobis ipsis saluti fuimus. Qui si ad Medū
transissemus, metu subacti, quemadmodum alij, terræ nostræ ti-
mentes, aut non ausi postea fuissimus classē cõscendere, tãquam
deplorati, nihil sanè oportuisset iam nos non satis nauium habē-
tes, classe pugnare, resq; sine certamine ad uotum hosti celsisset.
Quapropter digni sumus, Lacedæmonij, illius nostræ generosi-
tatis, & prudentiæ gratia, qui principatu quem habemus potia-
20 mur, non ita multum Græcis inuidioso: quippe quem non ui su-
mus adepti, sed tum uobis reliquias Barbari persequi recusanti-
bus: tum socijs, qui nos adierunt, precantibus ut sibi præessemus.
Quo ex facto coacti primū sumus illum hucusque propagare,
præcipuè timoris, deinde honoris, postremò utilitatis gratia. Ne-
que amplius uidetur tutum nobis esse, ut cùm multis simus inuisi,
nonnullosq; qui iam defecerant, subegerimus: uobis quoque non
perinde amicis, sed in suspicionem adductis ac discordantibus, in-
termissa industria periclitemur: nanq; qui à nobis, ij ad uos defice-
rent. Nec inuidiosum est, aliquem qui in summum periculum de-
30 ducatur, consulere utilitatibus suis: quoniam uos quoque, Lace-
dæmonij, ciuitatibus, quæ sunt in Peloponneso, ad uestram uti-
litatem constitutis præestis. Quòd si cùm tunc perpetuò perseue-
raueritis, in imperio offenderemini, profectò non minus quàm
nos socijs essetis molesti, cogereminiq; aut imperiosè dominari,
aut uestri periculum adire. Ita nec nos indignam fecimus rem, ne-
que à moribus humanis abhorrentem, si traditū nobis imperium
suscepimus, nec id deponimus maximis rebus coacti, dignitate,
metu, & utilitate. Neq; uerò talis facti primi sumus autores: quin
semper factitatū est, ut imbecillior à potentiore coërceretur, quod
40 ut nos faciamus, & nostra opinione digni sumus, & uobis uide-
mur quatenus utilitatē perpendētes, iusta ratione utimini. Quam
rationem nemo unquam ita utilitati præposuit, ut oblatam sibi oc-
casionem plus aliquid ui adipiscendi, prætermitteret. Digni q; illi

*Suis quæque
commodis stu-
dere par esse.*

sunt laude qui humana natura usi ad alijs imperandū, benigniores extiterūt, quàm ipsum imperium tulit. In quo quàm modeste nos geramus, illi ut arbitramur, maximè ostenderēt, si qui hoc imperium acciperent. Quanquā ex nostra lenitate (quod indignum est) plus dedecoris assequimur, quàm laudis, si quidem quod in rebus contrahendis & in iudicijs æquo iure nos atq; illi utuntur, quod nobis contumeliosum est, tamen litigiosi putamur: neq; eorum quispiam considerat, cur alijs imperium alibi tenentibus, & minus erga subditos moderatis quàm nos sumus, hoc non exprobre-
 10
 tur. Vi enim agere quibus licet, hos iudicio experiri nihil opus est. At nostri socij cōsuetudine nobiscum ex æquo agendi, si quid uel quantulumcunq; sibi detractum est, uerbo factōue propter rationem imperij, quod opinione ipsorum detractū non oportuit, non habent gratiam de pluri non erepto sibi, sed illud modicum deesse grauius ferunt, quàm si ab initio secum non iure, sed aperte rapaciter egissemus. Tunc enim isti hiscere quidem cōtrā non ausi fuissent, tanquam fas non foret imbecilliori detrectare imperia superioris. Atq; n̄ homines indignari potius solent, quibus iniuria infertur, ut uidetur, quàm quibus uis. Nam fraudare quidē alium, significat illic esse iuris æquabilitatem: cogere uerò, illic esse su-
 20
 periolem. Eoq; cū atrociora sub Medo paterentur, tolerabant: eisdem nunc nostrum imperium durum uidetur, neq; immerito. Semper enim subditi præsenti grauātur imperio. Quin uos si euerso dominatu nostro ipsi dominaremini, iam beneuolentia quam metu nostri contraxistis, in maleuolentiā mutaretur. Et quæ tunc ad breue tempus, cū aduersus Medos præfuisstis, declarastis, eisdem similia decerneretis. Vestra enim instituta ac leges, cum alijs non cōmunicatis: præterea quisquis à uobis dux mittitur, is neq; eisdem quibus antea moribus, neq; quibus reliqua Græcia utitur. Quapropter tanquam de rebus non exiguis diu deliberate, neq;
 30
 alienis consilijs criminationibusq; fidem habentes, domesticum laborem præligatis, atq; huius belli incertum quantum sit priusquam ingrediamini considerate. Belli enim diuturnitas solet plerasq; res fortuitis obijcere. A quibus fortuitis utriq; æqualiter absumus, incertum utri magis in periculo futuri. Qui cupidè bella ineunt, prius in negocijs uersantur, quæ posteriora consilijs esse debebāt. Idem cū aduenit calamitas, tunc ad rationem sese conferunt. Cui culpæ, cū neque nōs ullo pacto affines simus, neque uos esse uideamus, prædicimus cū integrū utrisq; est bene consultare, ne fœdera rumpatis, neq; iusiurandum uioletis, sed contro-
 40
 uersias nostras ex cōuentis dirimamus. Alioqui deos, quos iurauimus, testamur, nos bellum propulsaturos eatenus, quatenus uos eius autores prouocaueritis, Hæc Athenienses.

Postquam

Postquam audierunt Lacedæmonij sociorum querelas aduersus Athenienses, & quæ Athenienses dixerunt, submotis omnibus, apud seipsos de rebus præsentibus consultauerunt, & plurimum in idem conuenire sententiæ, iam iniuste agere Athenienses, & quam primum bello ulciscendos. Procedens autem Archidamus eorum rex, & solers habitus & modestus, ita uerba facit:

Oratio Archidami regis ad Lacedæmonios.

Multorum iam bellorum, Lacedæmonij, & ipse sum expertus, & tales esse scio ex uobis, qui ætatis eiusdem sunt, ut neque per imperitiam quis (id quod multis contingit) bellum concupiscat, neque ipsum expedire ac tutum esse existimet. Hoc autem quod de nunc agimus, si quis sagaciter ratiocinetur, non inter minima habendum esse comperietis. Nam aduersus quidem Peloponneses atque finitimos, nostræ uires pares sunt, cum possumus contra singulos arma circumferre: aduersus autem uiros qui procul incolunt, quique rei maritimæ sunt expertissimi, ac cæteris rebus omnibus præclarissime muniti, diuitijs & priuatis & publicis, classe, equitatu, armis, hominum copia, quanta in Græcia nusquam est alibi, duntaxat uno in loco: præterea socijs multis tributarijs, quod tãdem modo bellum debemus sumere: & qua freti re, cum simus imparati, illos inuadere. An classet ea inferiores sumus, cui instruendæ si operam impendamus, ut pares simus, tempore opus est. An pecuniâ: at ista multo etiam sumus inferiores. Quam neque in publico habemus, neque unde promptè ex priuato conferamus. Confidat forsitan aliquis, quod & armis eos, & hominum multitudine antecellimus, ut terrâ eorum peragrâtes, uastare possimus. Atqui reliquum terræ quod habent, permultum est, & quibus indigebunt, ea mari importabunt. Quod si eorum socios ad defectionem sollicitabimus, oportebit nos illis classe ferre auxilium, maiore ex parte insulani. Itaque quodnam erit nostrum bellum, qui nisi aut nauibus superauerimus, aut prouentus, unde classem alunt, præripuerimus, plura de nostris simus destructuri. Quanquam ne deponere quidem bellum postea fuerit decorum, præsertim si illius nos mouendi potius autores fuisse uideamur. Neque uerò spe illa subleuemur citò debellandi, si agrum eorum peruastemus, cum timeam magis ne bellum liberis nostris relinquamus. Neque credibile est, Athenienses eos spiritus habere, ut aut propter agrum uastatum inducantur ad seruiendum, aut bello perterreantur, tanquam inexperti bellandi. Neque rursus ita desipio, ut uos iubeam sinere ab illis lædi socios uestros, nec castigare insidiâtes, sed nondum ad arma prorumpere, uerum mittere ad eos expostulatum, neque bellum ualde ostendentes, neque tanquam sine bello talia permisuri. Et interea nostra ipsorum apparare sociorum prouentum

tum Grætorum tum Barbarorum, ſicunde uirium aliquid uel ad clasſem uel ad rem pecuniariã aſciſcemus. Extra inuidiam eſt, quibus cunq; tenduntur inſidiæ, quemadmodum nobis ab Athenienſibus, eos aſciſcendis non Græcis modò, uerum etiam Barbaris, ſaluti ſuæ conſulere, tamen è noſtris rebus copiæ ſuppeditabuntur. Quòd ſi legatos noſtros exaudierint, optimum fuerit: Sin minus, duorum triúmue annorum ſpatio nos iam melius muniti, bellum illis inferemus. Qui cernentes iam noſtrum apparatũ, eumq; congruere cum uerbis, quibus iſta ſignificauerimus, magis cõcedent, utiq; illa ſum adhuc agrũ habẽtes, & de bonis præſentibus nondũ 10 ab hoſte corruptis deliberãtes. Nihil enim aliud ipſorum agrum putetis eſſe, quàm obſidem, cum eum obtinẽt, atq; eo magis, quo melius excolitur, cui quàm plurimũ parcere debemus, nec ad deſperationem compulſos illos, inexpugnabiles reddere. Si enim imparati, ſociorum accuſationibus inducti, eum uaſtabimus, uidete ne deformius atque damnosius Peloponneſo cõſulamur. Etenim accuſationes & publicæ & priuatæ extingui poſſunt: at bellum quod priuatorum cauſa ſumitur ab uniuerſis, incertum quõnam ſit euasurum, non facilè deponitur cum decore. Ac ne cui uideatur ignauix dandum, multas urbes aduerſus unam non continuò bel 20 lum ſuſcipere, ſunt & illis ſui focij, non pauciores quàm nobis, & ij ſtipendiarij, & bellum ferè non magis ſtat ope armorum quàm ſumptibus, per quos utilia ſunt arma, præſertim hominibus mediterraneis aduerſus maritimos. Quare demus operã prius, ut ſuppetant ſumptus, non ſociorum uerbis efferamur, qui certè ut plus cauſe, in utram partem res cadet, habebimus, ita per quietem utrò ſit res caſura prouidebimus. Nec uos tarditatis atq; cunctationis, quam in nobis maximè reprehendunt, pudeat. Nam & properando ad bellum, ſerius illud finietis, quod imparati adieritis: & quia noſtra ciuitas ſemper extitit libera & glorioſiſſima, poteſt hæc cun 30 ctatio præcipuè uideri germana noſtræ grauitatis. Propter hanc enim ſoli nos, neq; uiſtores inſoleſcimus, & aduerſis minus quàm cæteri conſternamur. Neq; laudibus nos incitãtium ad difficiliora, quam nobis uideantur capeſſenda, erigimur uoluptate. Neque ſi quis accuſationibus exacuit, idcirco magis ad aſſentiendum inducimur, propter modeltiam bellaces, & ijdem circumſpecti: Bellaces quidem, quia modeltiæ uerecundia particeps eſt: uerecundia rursus, præſtantia animi: Circumſpecti uerò, quod edocti ſumus, indoctorum eſſe leges cõtemnere, modeltiusq; uel cum difficultate illis obtemperare. Neque in hoc ſumus ualde ſolertes, ut 40 apparatũ hoſtilem ſpecioſa, ſed inutili oratione uituperemus: & bellum mox non perinde ex ipſo opere ineamus, ſed ſentiamus cogitationes aliorum ſimiles eſſe noſtris, nec fortuitos caſus ſub orationem

tionem uenire. Tanquam aduersus hostem recto cōsilio utentem, nos factis semper instruamur, nequaquam spem habentes ex illo tanquam peccaturo, sed quemadmodū ipsi nos, diligēter sibi prouisuro. Neq; debemus arbitrari, inter hominem & hominem magnopere differre, sed illum esse praestantissimum, qui in rebus maxime necessarijs eruditur. Hæc igitur instituta, quæ nobis nostri maiores tradiderunt, quæq; ipsi tenentes, perpetuò profecimus, ne omittamus: neue breui parte diei adducamur ad cōsultandum de multorum capitibus, de multis pecunijs, de multis urbibus, de gloria, sed per ocium id agamus, quod nobis propter potentiam, præter cæteros agere licet. Mittite ad Atheniēses de Potidæa, mittite de alijs expostulatum, quibus illatam iniuriam socij aiunt, eod quidem magis, quod iudicio se offerunt: quod qui faciunt, aduersus eos, tanquam iniuriam inferentes, ire legitimum non est: & nihilominus bellum apparate. Hæc facientes & præclarissimè consulueritis, & hostem maxime terrueritis. Et Archidamus quidem ita locutus est. Procedens autem ultimo loco Sthenelaidas, qui tunc unus erat ex Ephoris (hoc est, tribunis plebis) sic ad Lacedæmonios inquit:

20 *Oratio Sthenelaidæ Ephori ad Lacedæmonios.*

Verba quæ Athenienses multa fecerunt, equidem non intelligo. Nam seipsos maiorem in modum iactauerunt, nihil sanè refellentes, se non intulisse iniuriam socijs nostris atque Peloponneso. Qui etsi contra Medos tunc boni fuerunt, nunc quod erga nos mali sunt, duplici sunt digni supplicio, mali ex bonis effecti. Nos autem nostri similes, quales tunc, tales nunc sumus. Qui si sapimus, socios nostros non habebimus contemptui affectos iniuria, nec eos ultum ire differemus, cū ipsorum non differatur iniuria. Nam alijs quidem suppeditat multitudo pecuniarū, nauium, equorum, at nobis strenui socij, haud digni quos Atheniensibus prodamus, nec quorum causa iudicijs discutatur, & uerbis, cū non sint ipsi uerbis læsi, sed uindictetur maturè atque omni conatu. Neq; uos quisquam lacestos iniuria, doceat quonam modo consultare conueniāt. Eis conuenit potius diu consultare, qui sunt illaturi iniuriam. Qua de re Lacedæmonij è dignitate Spartana bellum decernite. Nec Athenienses sinatis effici maiores, nec socios à nobis proditos esse, sed is ducibus bellum inferamus iniuriam inferentibus.

40 Hæc locutus cū esset Ephorus, rem ad suffragia retulit in cionem Lacedæmoniorum, ac negauit (clamore enim, non calculis, dant Lacedæmonij suffragia) dignoscere se, clamor uter maior esset, sed uolens eos apertè sententiam declarantes, ad sumendum bellum proniores esse, inquit: Cui uestrū uidetur, Lacedæmonij, rupta

*Lacedæmonij
bellū decernūt
aduersus Athe-
nienses.*

nij, rupta fœdera, & Athenienses iniurij esse, surgat in locum illum, ostendens ei certum locum: cui non uidentur, in alterum. Illi trans euntes cum altrinsecus steterunt, multo plures fuere, quibus fœdera rupta uiderentur, accitisq; socijs dixerunt, sibi quidem uideri iniuste agere Athenienses, uelle tamen hortari socios omnes ad danda suffragia, ut communi consilio bellum, si uideatur, geratur. Et illi quidem confectis ijs domum abiire, & post eos legati Athenienses, cum responsum retulissent de ijs, quorum gratia uenerant. Hoc autem plebiscitum fœdera esse rupta, factum est quatuordecimo anno quam tricennialia sunt inita fœdera, Euboicum bellum secuta. Enimvero decreuerunt Lacedæmonij fœdera rupta esse & bello uindicanda, non tam inducti sociorum uerbis, quam metu ne Athenienses potentiores fierent, quibus cernerentiam plurimum Græciæ subiectum esse. Nam Athenienses hunc in modum ad eas res uenerunt, in quibus aucti sunt.

Athenienses quo pacto opes adepti fuerint.

Posteaquam Medi ex Europa decesserunt, nauali pariter ac pedestri pugna à Græcis uicti, & eorum qui mari effugerunt, apud Mycalen absumpti sunt, Leotychides Lacedæmoniorum rex, Græcorum qui apud Mycalen erant, dux, abiit domum, habens qui ex Peloponneso erant socios. Athenienses uero socijque ex Iunia & Hellesponto, qui iam ab rege defecerant, perstando Sestum Medis infestam oppugnarunt, ibique hybernantes ceperunt, Barbaris dilapsis. Post quod omnes fere in urbes redierunt, nauigantes ex Hellesponto. Athenienses simulac eis Barbari ex regione cesserunt, publice ubi deposuerant, recipiunt liberos, uxores, & quæ supererant, rem familiarem urbemque excitare ædificijs parant, ac muris. Ambitus enim parum extabat, domus plerumque conciderant, paucae in quibus manserant primores Persarum, incolumes erant. Quod futurum intelligentes, Lacedæmonij uenire legati, partim quod ipsi libentius uidissent nec illos nec alium quenquam habere moenia, partim quod eos exacerbabant socij quod timerent, tum nauium copiam quanta non antea fuisset, tum auctam in bello Medico audaciam. Postularunt itaque ab eis, ne muros reficerent, sed potius omnium extra Peloponnesum urbium quarumcunque starent ambitus, demolirentur: quid uellent ac suspicarentur, non patefacientes illi quidem Atheniensibus, prætendentes tamen ne Barbarus, si rursus rediret, haberet unde ex tuto, sicut modò ex Thebis, procederet, Peloponnesum omnibus receptaculum idoneum ac tutamen esse. Athenienses talia locutos Lacedæmonios confestim dimittunt, cum se missuros illuc de hac re legatos respondissent, Themistoclis consilio. Is iussit ut se quam primum Lacedæmonia mitterent legatum: socios, qui eligendi essent non subito, sed eos tandiu retinerent, usque dum muros ad iustam altitudinem

Themistoclis prudens consilium de reficiendis Athenarum muris.

altitudinem excitassent, unde cōmodè saltem pugnari posset, omnibus prorsus qui in urbe essent adiuuātibus & ipsis & uxoribus & liberis, nulli parcentes, neq; priuato, neq; publico ædificio, unde aliqua in id opus utilitas foret, sed omnia diruentes. Hæc cū docuisset, significassetq; alia quæ illic esset acturus, discessit. Cumq; Lacedæmonia uenisset, non adiit magistratus, sed multa prætendebat, ac causabatur, quotiesq; aliquis quæstorum interrogaret, cur in senatum non procederet, expectationem sociorum excusabat: occupatione enim eos aliqua distineri, sperare se tamen prope diem uenturos, & mirari nondū adesse. Quæ audientes, ei propter amicitiam credebant. Cū autem alij uentitarent, aperteq; coarguerēt muros fieri, atq; adeò iam sublimes esse, non habebant unde non crederent. Quod sentiens Themistocles, iubet eos potius quàm uerbis seducantur, certos ex ipsis mittere, qui rem fideliter exploratam renuncient. Illis mittentibus quosdam è suis, & ipse clam per nuncium Athenienses admonet, ut eos qui mitterentur à Lacedæmoniis retineant, idq; quàm minimè apertè, nec prius dimittant, quàm se iterū receperint. Et iam collegæ eius uenerant, Abronychus Lyficlis, & Aristides Lysimachi filius, nunciātes iam iustam habere altitudinem murum. Timuerat enim ne à Lacedæmoniis, ubi rem planè rescissent, iam non dimitterentur. Athenienses ut iussi erant, legatos retinent. Et Themistocles tum demum adit Lacedæmonios, palamq; dicit urbem suam iam muris cinctā esse, ita ut idonea sit ad eos qui incolunt tutandos. Quod si illuc uelint Lacedæmonij socij uel legationem mittere, missuros in posterum tanquam ad eos qui dignoscāt quæ sibi conducant, quæq; è republica sint. Nam cū melius uisum fuit ipsis urbem deserere, nāuesq; conscendere, ostendisse se sine eis hoc scire audere, & quæcunq; cum eisdem cōsularint, in eis nulli dicendis sententijs inferiores fuisse. Igitur nūc quoq; ipsis uideri melius urbem suam muros habere, idq; & priuatim ciuibus, & uniueris socijs conducibilius fore. Neq; enim fieri posse, ut ab inæquali facultate æqualiter ac similiter in mediū consulatur. Itaq; oportere aut omnes ciuitates confœderatas carere muris, aut eos sentire hos quoque rectè factos esse.

His auditis Lacedæmonij indignationem in Athenienses, non illi quidem præse tulerūt. Non enim ut uetarent, sed ut quodā modo in commune cōsiliū darent, legationem miserant, præsertim ad hunc propensi in amorem Atheniensium, propter singulare illorum aduersus Medos studium: tamen quod hæc eos spes frustrata esset, tacitè infensi erant. Ita utrorunq; legati citra incusationem domū reuerterunt. Atq; hunc in modum Athenienses urbem exiguum intra tempus muro cinxerunt. Et indicio est etiam nunc

Atheniensium
murus.

D

ipsa structura, properato fuisse factam. Nam fundamenta omnia priorum lapidum, & alicubi non fabrefactorum, iacta sunt, ut quicquid afferebantur, multa etiam ex monumentis laborataque sunt congesta: maior enim murus, quam pro magnitudine urbis ducebatur, ideoque omnia mouentes labori pariter incumbabant. Persuasit præterea Themistocles ut reliqua Piræi ambiretur, iam antea inchoata, quo anno ipse Atheniensibus præfuerat, existimans tum ipsum locum commodiorem fore, tres suapte natura portus habentem, tum ciues fieri nauticos magnopere proficere ad potentiam amplificandam. Quippe primus ausus est dicere, mari resisti posse, statimque moliri coepit. Cuius consilio Athenienses extruxere murum circum Piræa, qui nunc quoque extat, eius latitudinis, ut per eum duo plaustra lapides comportantia e regione præterirent. Interneque cementa inerant, neque lutum, sed saxa grandia ad normam incisa coagmentataque, & extrinsecus ferro inuicem plumboque ferruminata. Altitudo ferè dimidio tenus absoluta est, eius quod ille destinauerat. Destinauerat enim ut celsitudo ipsa latitudoque arceret hostiles incursus, paucorum hominum eorumque imbecillimorum suffectura custodia, cæteri autem naues conscenderent. Nam in rem nauticam præcipue incumbibat, intelligens (ut mea fert opinio) regiarum copiarum aduentum mari, quam terra uehementiorem futurum, ac Piræa magis quam superiorem urbem utilem esse. Adeo sæpenumero Athenienses est adhortatus, si quando à terra uergerentur, in hunc descenderent, omnibusque re nauali resisterent. Et Athenienses quidem ad hunc modum cum alia munierunt, tum muros extruxerunt, statim à discessu Medorum.

Pausanias.

Pausanias uero Lacedæmonius Cleombroti filius, Græcorum dux, cum uiginti nauibus ex Peloponneso dimissus, quem comitatae sunt triginta Atheniensium naues, & aliæ sociorum permultæ, ingressique hostiliter Cyprum, multa eius oppida subegerunt. Deinde profecti Byzantium à Medis occupatum obsederunt hoc duce. Quo iam facto imperiosiore, cum alij Græci, tum præcipue Iones, ac quicumque recens regio dominatu liberati erant, offendeantur. Itaque aditis Atheniensibus postulauerunt, ut pro necessitudine quæ inter eos esset, se duces ipsis præberent, nec Pausaniam uiolenter agere sinerent. Athenienses hæc uerba approbantes, prospiciebant, tanquam uoluntatem eorum non neglecturi, ubi cætera constituissent, quemadmodum sibi optimè uideretur. Interea Lacedæmonij Pausaniam accersunt, de re cognituri quæ audissent. Etenim multa eius iniusticia à Græcis aduenientibus deferabatur, potius eum uideri tyrannum agere, quam ducem. Euenit ut eodem tempore ille accerseretur, & ipsius odio socij ad Athenienses transirent, præterquam ex Peloponneso milites. Reuersus

Reuersus Lacedæmona nonnullarum priuatim iniuriarum con-
uincebatur, maximis autem criminibus absoluebatur. Insimula-
tus est autem non in postremis, quod cum Medis sentiret, & ui-
debatur manifestissimum esse, & ob id eum amplius ducem non
miserunt, sed Dorcen, cumq; eo alios quosdam non magnū exer-
citus habentes, quibus cum socij iam non permitterent imperiū,
illi hæc animaduertētes abierunt. Post eos, Lacedæmonij nullos
sibi mittendos esse censuerunt, ueriti ne ij quos mitterent, sibi de-
teriores fierent, id quod in Pausania perspexerant. Eo quidem ma-
gis, quod & defungi Medico bello cuperēt, & existimarent Athe-
niēses tum satis idoneos duces esse, tum sibi illo tempore idoneos.
Accepto hac ratione Athenienses principatu, libentibus propter
odium Pausaniæ socijs, statuerunt quas pecunias quasq; naues
æquum esset præbere ciuitates ad regium bellum, per speciem ul-
ciscendæ quam passi erant calamitatis, uexandis inuicem bello re-
gis prouincijs. Tunc primū Græciæ ærarij præfecti sunt insti-
tuti ab Atheniensibus, qui tributum reciperent. Sic enim appel-
lata est pecuniarū collatio. Primumq; tributum constitutum qua-
dringentorum sexaginta talentorum: ærarium eorum fuit Delos,
& in templo coetus fiebant, ac socijs imperātes qui inter initia suis
legibus uiuerent, & ex publicis concilijs consultarent, ea bello &
rerum adminatione gesserunt, quæ ipsis intercesserunt cum Bar-
baro, cumq; socijs nouas res molientibus, & ijs Peloponnēsijs,
qui in omni re semper intercedebāt. Scripsi autem ea ab instituto
sermone egressus, ob id, quod ab omnibus, qui ante me fuerunt,
locus hic prætermisus est, scribētibus aut res ante Medicum bel-
lum gestas, aut ipsum bellum Medicum. Quorū Hellanicus, qui
hæc attigit in Attica historia, & breuiter meminit, neq; digestis sa-
nè temporibus. Præterea quod principatus Atheniensium quem
admodum sit constitutus demonstratur.

*Atheniensium
gesta ante Me-
dicum bellum.*

Primū quidem Eionem, quæ est ad Strymonem, Medis te-
nentibus expugnauerunt diripueruntq; duce Cimone Miltiadis
filio. Dehinc Scyrum in Ægeo insulam, quam incolebant Dolo-
pes, diripuerunt, ipsiq; coluerūt. Fuit eis & cum Caristijs sine alijs
Euboijs bellum, tandemq; in deditionem redegerunt. Post hæc
cum Naxijs, qui defecerāt, bellum gesserunt, oppugnandoq; eos
subegerunt. Prima hæc sociarum ciuitatum præter constitutum,
in seruitutem redacta est, mox & aliæ, ut quæq; contingebat. De-
fectionis autem causæ, cum aliæ fuerunt, tum uel præcipuè tribu-
torum, ut causabantur, penuria, nauiumq;: & si quis in militia de-
sertor extitisset. Nam exactè agebāt Athenienses, erantq; acerbi in
adigendis hominibus, ærurnarum insuetis, eaq; recusantibus,
& alioqui non iam ea qua consueuerant, comitate imperabant,

neque ex æquo militabant, facileque poterant eos subigere, qui defecissent. Cuius rei causa illi ipsi extiterant socij. Nam propter hanc militandi pigritiam, plerique ne domo abessent, constituerunt nauium loco pro portione pecuniâ soluere. Ex qua solutione Atheniensium quidem res naualis aucta est. Ipsi uero cum descisciebant, bellum & imparati & inopes suscipiebant. Commiserunt post hæc Athenienses sociique cum Medis prælium, & pedestre ad flumen Eurymedontem in Pamphylia, & nauale, atque in utroque & eodem die uicerunt, duce Cimone Miltiadis filio, captis corruptisque omnibus ad ducentas Phenicum triremibus. Aliquantoque post tempore contigit, ut ab eis deficerent Thasii, indignatione contracta, ob emporia, quæ in aduersa Thracia, cum aliarum rerum, tum metalli ab illis fiebant. Athenienses eò nauibus profecti Thasios pugna nauali uicerunt, in terramque descenderunt. Misis quoque sub idem tempus ad Strymona decem milibus colonorum tum suorum, tum socialium, tanquam uolentes habitare oppidum, quod Edoni tenebant, tunc, Decem uias, nunc Amphipolim appellatum, illo quidem potiti sunt. Sed progressi in mediterranea Thracia, ab ipsis Thracibus, quibus infestum erat id oppidum si incoletur, apud Drabescum Edonicam omnes sunt interempti. Thasii uero prælio uicti & obsessi, Lacedæmonios in auxilium uocauerunt, hortantes ut ad se tutandos Atticam inuaderet. Quod se facturos illi clam Atheniensibus receperunt, ac fecissent, nisi prohibiti fuissent terræmotu. Quo tempore & mancipia ex finitimis Thuriatæ Ætheesque Ithomæ aufugerunt. Erant autem mancipiorum pleraque ab antiquis illis Messenijs tunc in captiuitatem ductis oriunda, eoque Messenij omnes uocabantur. Itaque aduersus eos, qui Ithomæ, erant bellum suscepere Lacedæmonij. Thasii tertio quam oppugnari coepti sunt anno, Atheniensibus sese dediderunt, muris dirutis, nauibus traditis, pecunijs in præsentia quidem quantæ pen-
di debebant, solui iussis, in posterum reliquis, relicta eis continente ac metallo. Lacedæmonij bello quod gerebant cum ijs qui erant Ithomæ in longum eunte, euocauerunt cum alios socios, tum uero Athenienses, qui & ierunt, Cimone duce non exiguis cum copijs: ob id autem maximè euocati, quod præcipui uidebantur in pugna murali, qua opus esse uidebatur diutina in obsidione, atque ita ui oppidum capi posse. Atque ex hac primùm expeditione inter Lacedæmonios Atheniensesque dissensio palam facta est. Lacedæmonij enim cum oppidum ui non caperetur, reformidarunt Atheniensium tum audaciam, tum ad res nouandas animum, simulque suspicantes ne quid peregrini, si permanerent, ab ijs, qui Ithomæ erant, sollicitati, molirentur noui, solos omnium sociorum dimiserunt suspicione dissimulata, tantum negantes se illorum opera amplius

plius egere. Athenienses haud nescientes non se meliore causa missos fieri, sed suspicione aliqua, grauius acceperunt: nec ita de Lacedaemoniis meritos se esse existimantes, ut ista paterentur, cum primum reuersi sunt, societatem soluerunt cum Lacedaemoniis Medico bello contractam: inieruntque eam cum Argiuis illorum hostibus, & inter utrosque aduersus Theffalos quoque ictum est foedus. Porro ij qui Ithomae erant, decimo demum anno cum iam impares essent oppugnantibus, acceperunt à Lacedaemoniis oblatam conditionem, ut ex Peloponneso fide publica excederent, & in ipsam nunquam ipsis deinceps regressus esset: quod si quis deprehenderetur, seruus fieret capientis. Fuerat autem antea redditum Lacedaemoniis oraculum quoddam Pythium, quo iuebantur supplicem Iouis Ithomitae dimittere. Exeuntes eos una cum liberis & uxoribus, Athenienses odio iam Lacedaemoniorum exceperunt, & in Naupacto quam nuper inessam à Locris Ozolis ceperant, collocauerunt. Megarenses quoque à Lacedaemoniis ad Athenienses defecerunt, quod à Corinthiis de terminis contedentes, bello uicti essent. Tenueruntque Athenienses Megara & fontes, ingentesque extruxerunt Megaresibus muros ab urbe ad Nisaeam, eosque ipsi tuebantur. Vnde primum Corinthiis non mediocre in Athenienses odium conflatum est. Inarus autem Libyus Psammetichi filius Libyorum rex, qui sunt Aegypto finitimi, ex urbe Maria (quae est super Pharum) profectus, effecit ut ad se pleraque Aegyptus ab rege Artaxerxe deficeret. Moxque Athenienses ad belli societatem asciuit, tunc forte apud Cyprum in expeditione agentes ducens cum nauibus, tum suis tum sociorum. Illi relicta Cypro, se illuc contulerunt: & à mari in Nilum nauigantes, flumine ipso & duabus Memphidis partibus potiti sunt, & ad tertiam, quae uocatur Albus murus, cum ijs bellare coeperunt qui intus erant, Medis Persisque qui eò fugerant, & Aegyptiis qui cum alijs non rebellaauerant. Item egressi nauibus Athenienses in Haliam, cum Corinthiis Epidauriisque commissa pugna, à Corinthiis uicti sunt. Posteaque Ceryphaleam nauali cum Peloponnesibus praelio uicerunt. Moto autem post hac aduersus Aeginetas bello, ingens inter hos ad Aeginam extitit pugna naualis cum suis utrosque socijs: uictoriarum penes Athenienses fuit, captis hostium septuaginta nauibus: qui egressi in terram, urbem oppugnare coeperunt, duce Leocrate Stroebe filio. Peloponneses dehinc Aeginetas asserere uolentes, trecetis primum armatis Corinthiorum Epidauriorumque Aeginam auxilio transmissis, promontoria Geranae occupant. Necnon Corinthi cum socijs in agrum Megari cum descendunt, existimantes non futuros pares Athenienses tutandis Megaresibus, absente tum apud Aeginam, tum apud Aegyptum exercitu: & si hos tutari ue-

lint, ab Ægina decessuros, Athenienses uerò exercitum quidem
 ab Ægina abduxerūt, sed qui reliqui erant ex urbe, uel prouectio-
 ris, uel ineuntis ætatis, duce Myronida Megaram profecti sunt:
 pugnaq̃ commissa cum Corinthijs, æquo Marte discessum est,
 utrisq̃ in ea re, non peius actum esse secum existimantibus. Athe-
 nienſes tamen ut qui uicissent magis, digressis Corinthijs, tro-
 phæum statuerunt. Corinthij male accepti à senioribus suis qui in
 urbe erant, post duodecim ferme dies instructi uenerunt, è regio-
 neq̃ trophæum & ipsi statuerunt tanquā uictores. At uerò Athe-
 nienſes è Megara cum udciferatione procurrētes, eos quidem qui 10
 trophæum statuebant, interemerunt: cum cæteris autem congres-
 si, superarunt: illi superati abierunt. Quorum pars quædam non
 exigua rapidè fugiens, cū à uia deerrasset, incidit in priuati cuius-
 dam prædium, magna fossa intercedente imperuiū. Quo cognito,
 Atheniēſes oppositis à fronte armatis, eos abire prohibuerunt, cir-
 cundataq̃ leui armatura, omnes qui introierāt, lapidauerūt. Quæ
 plaga Corinthijs ingens fuit, cætera turba eius exercitus domum
 reuersa est. Circa illa tempora & Athenienses orsi erant longos ad
 mare muros extruere, alterum Phalerum, alterum Piræa uersus.
 Et Phocenses in expeditione agebant contra Dorias Lacedæmo- 20
 niorum metropolim, Bœon, Cytinion, Erineon. Cumq̃ unum ex
 his oppidis cepissent, Lacedæmonij duce Nicomede Cleombro-
 ti filio, pro Plistonacte Pausaniæ regis filio adhuc puero, auxi-
 lium Doribus tulerunt cum mille quingentis armatis sui corpo-
 ris, sociorumq̃ decem milibus, urbeq̃ in deditiōē à Phocen-
 sibus recepta, reuertebantur, quos mari, si consilium eis esset per
 sinum Crissæum transmittere, Atheniēſes circumnauigantes pro-
 hibituri erant. Nam per Geraniam haud tutum sibi transitum pu-
 tabant, tenentibus Megara & fontes Atheniensibus, difficilē alio-
 qui ad transeundum, & semper Atheniensium præsidio infessam, 30
 & qua fenserant se ab illis prohibitum iri. Visum est itaq̃ eis apud
 Bœotios subsistēdo dispicere quonam modo tutissimi transirent,
 nonnullis Atheniensium ipsos clām inducentibus, qui sperabant
 democratiam, id est, statum popularem tolli posse, & muros qui
 ædificabantur. Aduersus hos prodierunt omnes cuiuscunq̃ æta-
 tis Athenienses, & Argiuorum mille, exq̃ omnibus ferè alijs so-
 cijs numero quatuordecim millia, tum rati hostem nescire quā
 abiret, tum suspicati illum tendere ad subuersionem democratiae.
 Accesserūt quoq̃ ad Athenienses ex iure cōmilitij equites Theſſa-
 lorum, qui tamen in re gerēda ad Lacedæmonios trāsierunt. Com 40
 misso apud Tanagram Bœotiae prælio, Lacedæmonij socij q̃ uice-
 runt, & utrinq̃ ingens facta est strages. Et Lacedæmonij agrum
 Megarensem ingressi, cæsisq̃ arboribus, retrò per Geraniam &
 Isthmum

Isthmum domum redierunt. Athenienses altero & sexagesimo à pugna die exercitum in Bœotios duxerunt, duce Myronida, & prælio in arbutis inito, Bœotios uicerunt, Bœotiaq; plaga, ac Phocidae potiti sunt, murosq; Tanagræsum demoliti, & Locrensiū: Opuntiorum locupletissimos centum uiros obsides acceperunt, suosq; ipsorum longos muros absoluerunt. Post hæc Æginetæ ad Athenienses deditionem fecerunt, deiectis muris, traditis nauibus, imposito in posterū tributo. Ad hæc circumuecti Peloponnesum Athenienses, duce Tolmida Tolmæi filio, Lacedæmoniorum naualia incenderunt, Chalcidem Corinthiorum oppidum ceperunt, Sicyonios in ipso in terram egressu congressi, uicerunt, adhuc apud Ægyptum manentibus Atheniensibus illis atque socijs, quibus & ipsis multifaria bella contigerant.

Iam primū ubi potiti sunt Ægypto Athenienses, misit rex Lacedæmona cum pecunijs Megabazum genere Persam, ut Peloponnesibus pecunia persuasis, Atticam inuadentibus submoueret ab Ægypto Athenienses. Quod ubi parum procedit, frustra q; pecunia absumpta, quod reliquum erat, Megabazus rursus in Asiam retulit, & Megabazum Zopyti filium, Persam cum ingenti exercitu misit, qui terrestri profectus itinere, Ægyptios ac socios prælio uincit, ex Memphide Græcos eiicit, ad extremum in Prosopitide insula cōcludit, ibiq; annum solidum ac dimidiatum obsidet, donec auersa alia aqua, siccatisq; alueis naues in sicco sederent, & ex magna parte insulam faceret continentem, quam cum peditatu transgressus cepit. Ita res Græcorum sex annis bello gesto perierunt: pauciq; ex multis peragrata Libya Cyrenen cumperuenissent, incolumes fuere, plerisq; absumptis. Atque iterum Ægyptus regis ditioni concessit, præter Amyrtæum in palustribus regnantem. Hunc propter uastitatem saltus palustris expugnare nequiuērunt, cū præsertim Ægyptiorum pugnacissimi sint saltum illum incolentes. Inarus tamen Libyorum rex harum omnium in Ægypto rerum autor, per prodicionem captus, in crucem actus est, Atheniensiūq; atq; aliorum sociorum quinquaginta triremes, quæ successuræ in Ægyptum nauigabant, appulsæ sunt ad Mēdesium, unum è Nili cornibus, ignaræ prorsus rerum gestarum. Quas à terras aggressus peditatus, & à mari Phoenicū classis pleraque absumpserunt, paucioribus fuga retrò elapsis. Hunc habuit exitum ingens illa Atheniensiū sociorumq; in Ægyptum expeditio.

Ex Thessalia ab Oreste Echecratidæ filio Thessalum regis profugo persuasi Athenienses, ut ipsum reducerent, assumptis Bœotijs Phocensibusq; socijs in expeditionem aduersus Pharsalum Thessaliæ ierunt, & terra quidem potiti, eatenus tenebant, quate-

Atheniensium gesta in Ægypto.

nus non multum procedendo sub armis erant. Nam ab equitatu
 Theſſalorum prohibebantur, urbem tamen non expugnauerunt.
 Et cum nihil ex ijs quorum gratia expeditionem ſumpſerant, ſuc-
 ceſſiſſet eis, infecto negotio reuerſi ſunt, Oreſtem ſecum habentes.
 Nec diu poſt hæc mille Athenienſes conſcendiſſis nauibus quæ ad
 fontes erant (tenebant autem ipſi fontes) in Sicyonem nauigaue-
 runt, duce Pericle Xanthippi filio: egreſſiꝫ in terram, eos qui con-
 greſſi ſunt Sicyonum pugna ſuperauerunt. Statimꝫ aſſumptis
 Achæis, tranſmiſſa Acarnania ad Oeniadas in expeditionē ierunt.
 Obſeſſoꝫ, ſed non expugnato oppido, domum redierunt. Poſtea 10
 cum triennialia fœdera tranſiſſent, inita ſunt inter Peloponnenſes
 Athenienſesꝫ quinquennialia, & à Græco quidem bello abſtinue-
 runt Athenienſes, Cypro tamen arma intulerunt, cum ducentis
 ſuorum, tum ſociorum nauibus, duce Cimone. Ex quibus in Ægy-
 ptum ſexaginta profectæ ſunt, uocatu Amyrtæi ſaltuū regis. Cæ-
 teræ Citium obſidebant. Verum Cimone uita defuncto, fameꝫ
 exorta profectæ à Citio, tenentesꝫ curſum ſuper Salaminem, quæ
 eſt in Cypro, cum Phœnicibus ac Cilicibus, & nauali & pedeſtri
 pugna certarunt, & utrobique uiſtores domum ſunt reuerſi, unā
 cum ijs quæ ex hac claſſe ab Ægypto redierāt. Lacedæmoniꝫ poſt 20
 hæc, bellum quod Sacrum appellatur ſumpſerūt, potitiꝫ templo
 quod eſt apud Delphos, Delphis tradiderunt. Poſt quorum di-
 ſceſſum Athenienſes iterum cum exercitu profecti Delphos, po-
 titiꝫ tradidēre Phocēſibus. Interiecto deinde tempore cum Bœo-
 tꝫ deſciuiſſent, bellum Athenienſes Orchomeno Chæroneæꝫ &
 alijs quibuſdam in Bœotia oppidis, quod rebellaffent, intulerunt
 cum mille ex ſuo numero armatis, alijsꝫ ſingulorum ſociorum,
 duce Tolmida Tolmæi filio, captaꝫ Chæronea, & impoſito in ea
 præſidio, cum reuerterentur, fecerunt in eos impetum ex Orcho-
 meno Bœotiorum, cumꝫ his Eubœorum exules ac Locri, & qui 30
 cunꝫ earundem partium erant: uiſtoresꝫ Athenienſium alios in-
 terfecerunt, alios uiuos ceperunt. Cum ijs Athenienſes tranſege-
 runt, recuperatis captiuis omnem Bœotiā miſſam fecēre, in quam
 remigrantes Bœotiorum profugi, ceteriꝫ omnes, ſui iterum iuris
 effecti ſunt. Neꝫ multo poſt hæc Eubœa ab Athenienſibus defe-
 cit. Ad quam Pericli cum Athenienſium copijs iam tranſgreſſo
 nunciatur Megaram defeſſiſſe, Peloponnenſes quoꝫ Atticam in-
 uaſuros, præſidia Athenienſium à Megarenſibus eſſe cæſa, præter
 eos qui in Niſæam confugiſſent. Defecerant autem Megarenſes
 aſcitis Corinthijs, Sicyonijsꝫ & Epidaurijs. Ille conſeſtim ex Eu- 40
 bœa copias reduxit, & Pelopōnenſes Atticam ingreſſi, Eleuſinam
 uſꝫ, ac Trioze, depopulati ſunt, duce Pliftonacte Pauſaniæ regis
 filio, Lacedæmoniorum duce: nec ulterius progreſſi, domum re-
 diēre,

diere, & Athenienses iterum Pericle duce transgressi Euboeam omnē subegerunt, eamq; pactionibus cōposuerunt, praterquam Hestias, unde eiectis incolis, ipsi eam sibi terram habuerunt. Reuerſi in Eubœa non multo post fœdera cum Lacedæmonijs socijsq; tricennalia percusserūt redditis Nisæa, fontibus, Trœzene, Achaia: Hæc enim de Peloponnensibus tenebant Athenienses. Sexto autem anno cū excitatum esset inter Samios ob Prienem & Milesios bellum, cū iam foret impares bello Milesii, Athenas profecti, in Samios inuecti sunt, cum assensu quorundā ex ipsa Samo priuatorū hominum, nouarū rerum in republica cupidorum. Ex quo profecti Samum Athenienses cum quadraginta nauibus, statum popularem constituerunt, sumptis obsidibus quinquaginta Samiorum liberis, totidemq; uiris, quos apud Lemnum deposuerunt, & præsidio imposito abierunt. Ex Samijs autem aliquot fuerunt qui non perstiterant, sed in continentem profugerant ex composito cum potentissimis ciuitatis, & societate inita cum Pissuthne Histaspi filio, qui Sardibus tunc præerat, coactis septingentis auxiliarijs noctu in Samum transmiserunt. Et primū aggressi populum, multitudinis uictores extiterūt: deinde obsidibus suis ex Lemno subtractis, rebellarunt: Atheniensium præsidium ac principes, quos penes se habebant, Pissuthnæ donauerunt, expeditionem etiam in Miletum confestim parantes, Byzantijs quoq; rebellionis socijs. Quod ubi acceperunt Athenienses, cum sexaginta nauibus aduersus Samum nauigarunt. Quarum sexdecim uſi non sunt: partim in Cariam ad impediēdas Phœnicum naues, partim in Chium ac Lesbum ad euocanda auxilia iter habētibus, sed quatuor & quadraginta nauibus, Pericle duce, cum nouē collegis, ad Tragiam insulam cum Samiorū septuaginta nauibus (in quarum uiginti milites uehebantur, & quæ cunctæ proficiscebantur à Mileto) pugnarunt uiceruntq;. Et cū postea eis uenissent auxilio Athenis quadraginta, ex Chio & Lesbo uiginti quinque naues, egressi in terram, pugnaq; pedestri uictores, urbem obsederunt triplici muro, etiam à mari. Pericles sumptis ex ijs qui superuenerant sexaginta nauibus, quā celerrimē in Caunum & Cariam contēdit, accepto illinc nuncio, naues Phœnicum in ipsos cursum tenere. Abierant enim ex Samo quoque Stefagoras cum quinque nauibus: & alij aduersus Phœnicum classem. Interea Sami repentina eruptione nauigantes, castra nullis munitionibus prædita inuadunt, speculatorias naues corrumpunt, cæteras quæ obuiam uenēre superant, totoq; circa mari potiuntur quatuordecim fermē diebus, ac quæcunq; libuit importarunt exportaruntq;. Reuerso Pericle, nauibus iterum conclusi sunt. Ex Athenis post hæc subsidio naues aduenēre, cum Thucydide, Agnone, & Phormione,

Samiorum
deditio.

mione, quadraginta, cum Tlepolemo quoque & Anticleu-
ginti, ex Chio etiam & Lesbo triginta. Cum quibus Samii breue quoddam
prælium nauale fecerunt, cumque oppugnantibus impares essent,
nono sese mense dediderunt, deiectis muris, datis obsidibus, tra-
ditis nauibus, pecunias quæ impensæ essent, certis temporibus so-
luturi. Cōuenerunt & Byzantii, ut, sicut prius, imperata facerent.
Non multis iam hinc annis posterius gesta, quæ superius com-
memorata sunt, Corcyrensis, Potidæensisque, & quæcunque belli
huius extiterē materia, uniuersa hæc quæ Greci uel inter se, uel ad-
uersus Barbarum gesserunt, intra quinquaginta ferme annos ge-
sta sunt, à discessu Xerxis ad huius initium belli. Intra quos suum
Athenienses imperium propagarunt, & in multum potentiæ pro-
cesserunt. Quod intelligentes Lacedæmonii, non tamen impedi-
mento fuerunt, nisi ad breue tempus: & iterum plerumque quieue-
runt, nequaquam celeres etiam antehac ad bellum capeffendum,
nec nisi coacti: non nihil etiam intestinis prohibiti bellis priusquam
Atheniensium potentia aperte augesceret, & eorum societatem
experti fuissent. Tum non ulterius tolerandum duxerunt, sed om-
ni incumbendum studio in hoc bellum, quod fumerent ad illorum,
si possent, potentiam euertendam. Igitur ubi statuerunt socdisfra-
gos atque iniurios esse Athenienses, Delphos ad Deum consulendum
miserunt, nunquid præstaret bellum gerere. Quibus ille (ut aiunt)
oraculum reddidit, penes bellâtes pro uiribus uictoriam fore, seque
(inquit) & uocatum & inuocatum auxilio futurum. Rursus acci-
tis socijs, rem ad consilium placuit referri, nunquid bellum fume-
re expediret, necne: & cum uenissent sociorum legati, habereturque
concilium, cæteri quidem quæ uoluere, dixerunt, accusantes ple-
rique Athenienses, & ut bellum fieret postulantes. Corinthii ue-
rò & antea precati separatim singulas ciuitates ut suffragia darent
de bello mouendo, uerentes ne prius Potidæa euerteretur, & tunc
præsentes, ultimoque loco procedentes, hæc orationem habuerunt:

Apollinis ora-
culum.

Oratio Corinthiorum ad Lacedæmonios.

Lacedæmonios, uiri socij, tãquam nec ipsi decreuerint bellum
gerendum, iam desinamus inculcare, cum nos ad hoc ipsum
congregandos putauerint. Debent enim ij qui præsunt, sicut in
cæteris honore cunctos antecellunt, sic res priuatas æquabiliter
distribuentes in commune prospicere. Nostrum aut quicumque ab
Atheniensibus dissociati sumus, non necesse habemus admoneri
ut ab eis caueamus, sed ij potius qui mediterranea nec ad emporia
incolunt, ut intelligant nisi inferiora incolentibus opem ferant, dif-
ficiliorem se fructuum perceptionem habituros, & item difficilio-
ra subsidia, quæ mare mediterraneis subministrat. Nec debent eo-
rum quæ dicuntur prauis iudices esse, tanquam hæc ad ipsos non
pertineant,

pertineāt: sed expectare, si res inferius. colentium neglexerint, ali-
 quando calamitatem ad se peruenturam, nec de se nunc minus
 quam de alijs consultari. Quo minus eos oportet esse segnes ad
 bellum pro pace sumendum. Nam grauium quidem hominū est,
 si non laceessantur iniuria, quiescere: Egregiorum autem, si lacessiti
 fuerint, pacem bello mutare, eisdem re bene gesta rursus in con-
 cordiam redire: neq; bellorum prosperitate extolli, neque ex ocio,
 pacis uoluptate captos, pati iniuriam. Nam qui propter uolupta-
 tem deses est, is confestim desidiæ suæ iucunditate, propter quam
 10 segnis est, priuatur, si quieuerit. Et qui frequēti successu bellorum
 utitur, hic infida ferocia inflatus, quæ sunt cogitanda non cogitat.
 Multa enim malè cōsulta hostibus inconsultius agentibus emen-
 data sunt. Quinetiam plura quæ benè consulta uidebantur, turpi-
 ter in contrarium ceciderunt. Quia nemo tali opere rem exequi-
 tur, quali credulitatē deliberat, sed cum fiducia certa de futuris sen-
 timus: cum timore autem in actione deficimus. At nunc iniuriam
 passi nos, & multa habentes in Athenienses crimina, bellum con-
 flamus, ubi istos ulți fuerimus in tempore finituri. In quo nos ui-
 ctōres fore multis de causis credibile est: Primū, quod hominū
 20 numero & rei militaris peritiā præcellimus: deinde, quod omnes
 peræquē ad ea, quæ sunt imperata, properamus, classē autem
 qua illi præstant supplebimus, tum priuatis facultatibus pro rata
 parte, tum ex pecunia quæ in Delphis est, atq; Olympia: mutuati
 namq; pecuniam, possumus peregrinos illorū nautas maiori mer-
 cede conducere. Mercenariæ enim magis quàm uernaculæ sunt
 Atheniensium copiæ, quod minus in nobis contingit, qui plus cor-
 poribus quàm pecunijs pollemus. Quod si uel una nauali pugna
 superentur, de ipsis actum est, ut credibile est: sin resistent, & nos
 diutius rem nauticam meditabimur, superiores illis futuri animi
 30 præstantia, ubi eo peritiā peruenerimus. Quod enim nos natura
 obtinemus, hoc illis nequaquam doctrina contingat. At quo illi
 præstant scientia, id nobis est exercitatione consequendum. Pecū-
 nias quoq; quæ huic rei suppetant, conferemus. An uerò durum
 nobis hoc fuerit, ut cū illorū socij pro sua ipsorum seruitute con-
 ferre non recusent, nos pro inimicorum ultione, ac pro nostra salu-
 te, pecunias erogemus, & ne ijs per illos ereptis ob eas ipsas malè
 multemur: Ad sunt præterea nobis aliæ quoq; belli gerendi uia,
 & in primis sociorū defectio, quæ res illis adimat prouentus qui-
 bus præpollent, nostræq; regioni sit præsidio, & alia quæ nondū
 40 quis prospiciat. Perraro bellum eo quo euasurum prædicatur,
 euadit: multa ipsum per sese, præter ea quæ adsunt, cōminiscitur.
 In quo quisquis erecto uersatur animo, tutior existit: quisquis ira-
 to, non minus labi consuevit. Cogitemus autem si forent singulis
 nostrū

nostrum de finibus ac limitibus cum aduersariis lites, id debere tolerari. Nunc autem Athenienses cum ad uniuersos nos, tum ad oppidatim subigendos ualidi sunt, ita ut nisi & frequentes & per regiones ac ciuitates singulas unoque consilio eis obstiterimus, haud difficulter sint nos separatim agentes oppressuri. Quorum uictoriam de nobis, etsi auditu quoque triste est, tamen qui audit, sciat nihil plane aliud afferre quam seruitutem, quam uel oratione agitari foedum est Peloponneso, & tot urbes ab una infestari. In quo uideri possimus aut merito malis affici, aut metu pati, & maioribus nostris deteriores esse, qui Graciam liberarunt, cum nos ne ad tutandam quidem nostram libertatem sufficiamus, sinamusque ciuitatem se efficere tyrannum, cum in una ciuitate tyrannus ut tollatur postulare soleamus, ignari haec ab his tribus maximis incommodis non abesse, uidelicet uecordia, ignauia, socordia. Neque enim ab his immunes, ad perniciosum multis contemptum deuenistis, qui quia multos decepit, contrario nomine sui demetia cognominatur. Igitur quae hactenus gesta sunt, quid attinet longius quam quatenus nunc expedit, reprehendere? Decet autem propter posteros praesentibus subueniendo laborare, quoniam patrium uobis est per labores assequi uirtutes: nec mores immutare, si quidem diuitijs illos nunc aliquantum atque potentia superatis. Nam iniquum sit, quod paupertate partum est, id per diuitias perdere. Decet cum multis de causis fidenter uos ire ad bellum, tum Dei responso, qui se quoque adiutorem fore pollicetur, adiutricem etiam caetera Gracia, partim ob metum, partim ob utilitatem. Nec ideo foedera priores rumpetis, quae Deus ipse qui nos iubet bellare, censet illos uiolasse, sed auxilium potius foederibus ruptis feretis. Rumpunt enim foedera, non qui resistunt inuadentibus, sed qui priores inuadunt. Itaque undique nobiscum bene agitur si bellum suscipimus. Quod si haec quae nos in commune exhortandi gratia dicimus, certissimum est rebus & publicis & priuatis conducere, nolite cunctari cum aliorum libertatem tueri, tum uero Potydaeis opitulari, qui sunt Dorae, & quod olim contrarium erat, ab Ionibus obsidentur. Neque enim res iam patitur ut cunctando partim iam laedamur, partim (si cognitum fuerit nos conuentum quidem fecisse, sed ulcisci non audere) paulo post eadem patiamur. Verum uiri socij uos ad necessitatem deuenisse, simulque a nobis quae optima sunt, dici existimantes, bellum decernite, haudquaquam deterriti subita illius asperitate, sed pacem quae ex eo diuturna sequetur, exoptantes. Nam pax magis confirmatur ex bello. At ex ocio non bellare, non perinde periculo caret. Existimantes item ciuitatem quae se in Gracia tyrannum constituit, aequaliter constitui in omnes, ita ut iam alijs dominetur, alijs dominari destinet, hanc inuadamus, & subigamus, &

mus, & ipsi in posterum tuti habitaturi, & Græcos, qui nunc seruiunt, in libertatē uindicaturi. Et hæc quidē Corinthij dixerunt.

Lacedæmonij uerò auditis omnium sententijs, calculos cunctis, qui aderant, intulerūt socijs, gradatim à maxima ad minimam, quanq̃ ciuitatem, & illi frequentes de bello sumendo dedere suffragia. Cætera non erat in procinctu exequi quæ decreuissent, utpote imparatis. Quapropter uisum est singulos conferre quæ expedirent, nec intercedere dilationem. In quo necessariorum rerum apparatu non est annus insumptus, etsi paulò minus, donec sum-

Lacedæmonij
bellum decernunt
aduersus
Athenienses.

13

10 pto palàm bello Atticā inuaderent. Hoc interim tempore legatos ad Athenienses mittūt crimina obijciētes, ut quàm excusatissimè bellū illis inferretur, nisi dicto audientes essent, primū iubendo

tollī deæ piaculum, quod quidem tale erat: Cylon quidam Atheniensis fuit uir uetustæ nobilitatis, ac potens, & qui Olympia uicisset. Huic in matrimonium accepta Theagenis Megarensis filia,

Cylon.

tum Megarensium tyranni, apud Delphos oraculum deus reddidit, quādo maximum foret festum Iouis, occuparet arcem Athenarum. Is acceptis à Theagene copijs persuasisq̃ amicis, ubi aduenire in Pelopōneso Olympia, arcem urbis occupauit, tanquam

20 tyrānum acturus, illud esse maximum Iouis festum interpretatus, & sibi, qui uicisset Olympia, nonnihil conuenire. An uerò in Attica an uspiam alibi maximum festum diceretur, necdum ille considerauerat, quod oraculū declarauerat: siquidem sunt apud Athenienses quoque Dialia, maximus dies festus, quæ Iouis Melichij

uocantur, extra urbem, ubi totius populi conuentu non uictimas immolant, sed patria faciunt sacrificia. Credens itaq̃ Cylon se rectē sentire, opus aggressus est. Quo cognito, Athenienses ex agris ad hos coërcendos, uniuersi concurrunt, obsessosq̃ oppugnant. Sed diutina obsidione affecti, magna ex parte discessere, delegata

30 nouem principibus custodia, & permissio, quod optimum censerent esse, agendi arbitrio. Tunchi nouem principes multa sanè ad rem publicam pertinentia administrarunt. At ij qui cum Cylone obsidebantur, miserè habebant; cibo & aqua defecti. Et ipse quidem Cylon eiusq̃ frater fecerunt clām fugam. Cæteri uerò fame consumpti, nōnullis iam extinctis, supplices ad aram, quæ est in arce, sederūt. Quos surgere iussos, ij quibus permissa custodia erat, cū uiderūt expirantes in templo, ne quid in eo sceleris admitterent, abductos interemerunt, quosdam etiam ipso trāsitu, & apud præcipuos deorum atq̃ ad altaria sedētes. Vnde impij ac prophani

40 ni & illi & ab eis progeniti sunt appellati, insuper & ab Atheniensibus in exiliū acti, necnon à Cleomene Lacedæmone postea cum Atheniensibus seditione laborantibus, non modò uiui expulsi, sed etiam sublata defunctorum ossa sunt abiecta; nihil tamen mi-

E

Pericles.

nus postea reuerterunt, genusq̃ illorum adhuc in ciuitate perstat. Quod piaculum Lacedæmonij exterminari iubebant, utiq̃ ante omnia deorum uicem ulciscētes. Sed scientes Periclem Xanthippi filium huic piaculo affinem esse materno ex genere, credebant eo deiecto, facilius sibi de Atheniensibus successurum: non tamen tanta spe ut hoc illi accideret, quanta ut hoc ipsum ei apud populum cōflaret inuidiam, quod ex magna parte hoc existeret bellum ne ille damno afficeretur. Etenim cū esset illis temporibus potentissimus ciuitatis & reipublicæ administrator, usquequaque Lacedæmonijs aduersabatur, nec sinebat Athenienses succumbere, sed ad bellum excitabat. Iusserunt itaq̃ uicissim Athenienses Lacedæmonijs, ut & ipsi piaculum ex Tænaro tollerēt. Siquidem Lacedæmonij aliquando è templo Neptuni à Tænaro excitatos abductosq̃ fugitiuorum supplices obtruncarunt. Quamobrem sibi ipsis opinantur ingentem terræ tremorem apud Spartam extitisse. Iusserunt præterea eosdem tollere piaculum Palladis Chalcidoniæ, quod hunc in modum contigit: Postquam Pausanias à Spartatis primū reuocatus ab imperio prouinciæ in Hellesponto criminibus absolutus est, publicè non amplius est dimissus, sed ipse priuatim sumpta triremi Hermionide, sine Lacedæmonijs abiit in Hellespontum, uerbo quidem ad Græcum bellum, re autem cum rege transigendi negocij gratia, quod inchoauerat affectans Græciæ principatum. Atque hinc primū beneficio in regem collato, totius rei principium fecit. Cū enim primo aduentu post reditum è Cypro, Byzantium, quod Medi necessarij regis atque cognati tenebant, cœpisset, & eos qui intus erant, remisit ad regem captiuos clām socijs, iactata illorum fuga, adiutore in hac re Congylo Eretriēsi, cui curam Byzantijs captiuorumq̃ mandauerat. Eiq̃ Congylo dedit ad regem epistolam in hæc uerba, ut postea compertum est:

Epistola Pausaniæ ad regem.

PAUSANIAS Spartæ dux, istos tibi quos armis cepi, conciliandi tui gratia missos facio: habeoq̃ in animo, si tua uoluntas fert, filiam tuam in matrimonium ducere, ac tibi Spartam cum reliqua Græcia obnoxiam reddere. Cui rei par esse mihi uideor, communicatis tecum consilijs. Hoc igitur si tibi est cordi, fidelem mittito ad mare quempiam, qui cum cætera colloquar.

Hæc significabat epistola. Ex qua Xerxes uoluptatem cū cœpisset, misit Artabazum Pharnaci filium in oram maritimam, iussu accipere prouinciam Dascylitem, Megabata qui præfuerat, reuocato, dataq̃ ei epistola ad Pausaniam, ut eam Byzantiū quā celerrimè mitteret, illiq̃ sigillū ostenderet: & si quid Pausanias de ijs ipsis negocijs mandaret, quā rectissimè & quā fidelissimè conficeret.

conficeret. Ille ubi uenit, cum alia (quemadmodum dictum est) confecit, tum uero epistolam misit in hæc uerba respondentem.

Epistola regis Pausaniæ respondentis.

ITa dicit rex Xerxes Pausaniæ: Et ob uiros quos mihi trans mare
ex Byzantio saluos, esse uoluisti, habetur tibi gratia, nunquam
domi nostræ delenda: & uerbis tuis gaudeo: neq; nox te, neq; dies
remoretur, quin sedulo agas quod mihi spopondisti, nullis retarda-
tus, neq; auri argentiq; sumptibus, neq; copijs, sicubi præstò illas
10 esse oporteat. Verum cum Artabazo uiro egregio, quæ ad te misi;
transige, nihil diffusus. Vnde & meæ & tuæ res ex amborum di-
gnitate atque utilitate optimè habebunt.

His Pausanias literis acceptis, cum prius in magna fuisset apud
Græcos ueneratione propter imperij magnitudinem, tunc maio-
rem in modum animos sustulit, non sustinens modesto more uiue-
re, sed Medico cultu è Byzantio prodijt, euntemq; per Thraciam
Medi atq; Ægyptij satellites comitabantur. Mensa quoq; ei Me-
dica apponebatur. Denique cogitationem cohibere non poterat,
paucis actibus prodens, quæ nam animo in posterum maiora es-
20 set acturus. Ad hæc difficilem aditu se præbebat, tamq; acerba in
omnes æqualiter utebatur iracundia, ut nemo posset accedere. Ea-
propter uel maximè se ad Athenienses socij applicauerunt. Quibus
rebus cognitis Lacedæmonij, eum ob hæc ipsa tum primùm reuo-
cauerunt, tum quia rursus Hermionide naui iniussu eorum pro-
fectus, eadem agere uidebatur: tum quia Byzantio expugnātibus
Atheniensibus eiectus, Spartam non redibat, sed in Troadis qui-
busdam pagis se tenēs, tractare cum Barbaris, nec syncerè moram
facere nunciabatur. Ita non iam cunctandum sibi amplius putaue-
runt, missoq; caduceatore cum bacillo ephori, id est, tribuni ple-
30 bis, edicunt homini à caduceatore ne discederet, alioqui Spartia-
tas ei bellum indicere. Ille uolens quàm minimùm suspectus esse,
speransq; pecunia se criminibus absolutum iri, iterum redit Spar-
tam, ante omniaq; in carcerem ab ephoris conijcitur. Licet enim
hoc ephoris in regem agere. Mox deinde per quosdam quos cor-
ruperat exiuit, exhibuitq; in iudicium sese insimulare uolentibus.
Et signum quidem euident nullum Spartiatæ habebant, neq; ini-
mici, neq; ciuitas omnis, quo stantes liberè multarent uirum tum
regij generis, tum in præsentia præditum dignitate. Nam regis
Plistarchi Leonidæ filij adhuc pueri tutelam patruus gesserat.
40 Multas autem suspiciones dabat uitæ insolentia, & Barbarorum
æmulatione, affectati maioris status: & cum alios eius actus, sicu-
bi leges atque instituta transgressus esset, considerabāt: tum quòd
aliquando tantum sibi tribuisset, ut in tripode quem apud Del-

*Pausanias
in uincula
conijcitur.
Ephororū
auctoritas.*

phos Græci ex Medorum manubijs primitias consecrauerant, priuatim hoc elegum carmen inscriberet:

*Postquam Græcorum dux agmina Medica fudit,
Phæbo Pausanias hæc monumenta dedit.*

Quod carmen Lacedæmonij protinus è tripode deleuerunt, scripseruntq; ciuitates nominatim quæcunq; simul Barbarum euerterunt. Hoc quoq; Pausaniæ crimini dabatur, quòd in ipso reatu uel multò magis abhorre à mente hominis rei uidebatur. Quippe audiebant quiddam eum agitare cum seruis, id quod ita erat. Spondebat enim illis & libertatem & ciuitatem, si secum insurgeret & omnia exequi uellent. Verùm ne sic quidem, nec seruorum quorundam indicijs fas esse ducebant, noui quicquam in eum statuere, utentes quo consueuerāt more erga seipsos, ne celeres essent ad aliquid de uiro Spartiata, quod inemendabile sit, sine indubitatis indicijs decernendum. Priusquam hoc fieret, quidam (ut fertur) qui postremas ad regem scriptas epistolas erat ad Artabazū perlaturus, homo Argilius, & aliquando ipsius amasius, idemq; illi fidelissimus, ad eos indicium detulit: territus ex quadam animi cogitatione, quòd nemo prorsus rediret superiorum nunciorum, assimilatoq; sigillo, ne si deceptus esset opinione, aut si quid ille in literis mutare postulare, agnosceret, soluit epistolas, in quibus sicut suspicabatur, ad aliquid tale mittebatur, inuenitq; scriptū ut ipse occideretur. His literis per hunc ostēsis, ephori magis illi quidem crediderunt, suis tamen auribus ipsum Pausaniam audire uoluerūt. Igitur subornatus ab eis homo specie supplicis ad Tænarū uenit, constructoq; tuguriolo quod interiecto septo duplex esset, quosdam ex ephoris intus abscondit. Quo cū ad hominem Pausanias uenisset, causamq; supplicationis sciscitaretur, planè omnia cognouerunt: illo tum inculante quæ de se scripta essent, tum referente singula: & se, quem nunquam ministerijs quæ ad regem pertinerent adhibitum uoluisset, tamen hoc honore præ cæteris dignum putauerit, ut quemadmodum priores ministri, periret: & ipso hæc ipsa confitente, & in præsentia non sinente irasci, sed fidē per ipsum templum dante futuræ salutis, orante ut quàm uelocissimè pergeret, ne quæ agenda essent impediret. Hæc cū diligenter audissent ephori, abierunt, planèq; rem compertam habentes, comprehendendum Pausaniam in urbe curauerunt. Qui cū iam comprehendendus esset, conspecto in uia unius ephororū uultu, fertur intellexisse qua gratia ueniret: alteriusq; id tacito nutu ob beneuolentiam significantis, in templum Palladis Chalcidonæ se proripuisse, cursuq; cæteros præuenisse. Erat autem in uicino fanum, in cuius ædiculam ingressus, ne sub dio agens affligeretur, quieuit. Statimq; qui insequēbātur affuerunt. Tum denudato tecto adi-

Eto ædiculæ, obstructisq; ianuis, illum intus agentem, & interius
 reducū custodientes atq; obsidentes, fame expugnauerunt. Eum
 cum iam efflaturus animam esset, prout se habebat in ædícula ubi
 cognouerunt, è fano educunt adhuc spirantem, qui eductus con-
 tinuò expirauit. Eundem in fossatum (in quod noxij solent) deie-
 cturi erāt: postea uisum alicubi in propinquo defodere. Sed Deus
 qui est apud Delphos, oraculum postea reddidit Lacedæmonijs,
 sepulchrum eò transferrent ubi decessisset. Et nunc situs est ante
 fanum, ut lapides literis incisi declarāt. Actanquam piaculum ad-
 10 mississent, duo pro uno corpora Palladi Chalcidoniæ redderent,
 quod & fecerunt duabus ex ære statuis pro Pausania consecratis.
 Athenienses igitur tanquam Deus quoq; piaculum iudicasset, ui-
 cissim exegerunt à Lacedæmonijs illud amoueri. At illi missis ad
 Athenienses legatis, Themistoclem eiusdem, cuius Pausaniā, pro-
 ditionis insimulāt, quod cum Medo sensisset, ut compererant ex
 factis circa Pausaniam probationibus, postulantq; eisdem eum af-
 fici supplicijs. Illi fidem uerbis habētes (erat autem Themistocles
 extorris, apud Argos uitam agens, & per cæteram Pelopōnesum
 20 commeare solitus) mittunt unā cum Lacedæmonijs ad illum si-
 mul persequendum, paratis quosdam cum mandatis, ut ducerent
 ubicunq; eum adipiscerentur. Themistocles rem præsentiens, ex
 Pelopōneso in Corcyram, quo de populo bene meritus erat, pro-
 fugit. Illis uereri se dicētib; tanquam Lacedæmonios Athenieni-
 sesq; si eum tenerent hostes habituris, deductus ab eis est in oppo-
 sitam continentem, & persequentibus ijs quibus hoc mandatum
 erat, ad rumorem, quānam iret, compulsus est præ incerto consilij
 ad Admetum Molossorum regem, non sibi beneuolum, diuerte-
 re, tunc fortē domo absentem, sed ab uxore eius cui supplicem se
 præbuerat, edoctus, ut eorum sumpto filio apud lares sederet, non
 30 ita multò post reuerso Admeto ostendit quis esset, nec si quid ipse
 illi Atheniensium supplici contrā dixisset, æquum esse censeret su-
 mere poenas de profugo. Se enim nunc multo imbecilliorē ab il-
 lo lædi, quā ille tunc fuisset, cum læsus est: & generosum esse, pa-
 res à paribus expetere ultionem. Præterea se quidem illi pro com-
 modo quodam, non pro salute laborāti, fuisse aduersatum: ipsum
 uerò si ijs qui persequerentur, & ob eam causam, traderet homi-
 nem, salute animæ priuaturum. His auditis Admetus, eum cum
 suo filio, ut illum tenens sedebat, erexit. Est enim hoc maximū sup-
 plicandi genus, nec Lacedæmonijs Atheniēsisq; multa memo-
 40 rantibus tradidit, sed dimisit uolentē ad regem peregrē itinere pe-
 destri ad alterum mare usq; Pydnam, quæ erat Alexātri. Ibi nauigium
 nactus quod in Ioniam iter habebat, eo consensu tempesta-
 te delatus est in exercitum Atheniensem, qui Naxum obsidebat.

*Themistocles
fuga.*

ac territus, gubernatori aperit quis esset (nam ignotus erat ijs qui in naui erant) curq; fugeret: & nisi ipsum seruet, ait se dicturum ab illo duci pecunia persuaso. Remedium esse, ut nemo ante confectam nauigationem nauim exeat: si obtemperet, dignā se ei gratiam redditurū. Atq; ita fecit gubernator, & cum diem ac noctem in salo supra exercitū stetisset, postea Ephesum tenuit, quem Themistocles liberali pecunia profecutus est. Venerunt enim ei postmodū & ab Athenis pecuniæ ab amicis, & ab Argo quæ ibi clam depositæ fuerant. Et cum quodam maritimorum Persarum in mediterranea profectus, literas ad Artaxerxem dedit Xerxis filium nuper regnare incipientem, in hanc sententiam:

Themistoclis ad Artaxerxem epistola.

Themistocles ad te uenio, qui domum quidem uestram plurimis omnium Græcorū malis affici, quo ad patrem tuum nos inuadentē coactus sum propulsare. Sed multò plura bona cōtuli, quandoquidem cum & ego in tuto, & ille in periculo esset, iterum reuersus est: id quod mihi beneficium debet, qui scripserat ex Salamine illi ut occuparet reditū, & pontium (eam tunc falsò futuram propter eum simulauerat) solutionem. Et nunc magno tibi emolumento futurus adsum, persequentibus me Græcis ut tibi amicum. Volo autem anno hic exacto, ea tibi demonstrare quorum gratia uenio.

*Themistoclis
præconium.*

Rex admiratus (ut aiunt) illius propositum, ita agere iussit. Hic intra annum quo moratus est, quicquid disci potuit & linguæ & consuetudinis Persicæ didicit. Exactoq; anno ad regem se contulit, effectusq; est apud eum magnus, & quantus nemo unquam Græcorum, tum propter pristinam hominis dignitatem, tum propter spem quam proponebat ei Græciā subiūciendi, maximeq; quod specimen sui dabat, ut solers uideretur. Fuit namq; Themistocles, qui uim ingenij sui ualidissimè significaret, & in hoc multò magis quàm quiuis alius admiratione dignus, naturā solers, neq; precedente ulla, neq; antecedente doctrina, ad subitos casus presentissimi consilij, futurorū optimus plerunq; coniector, eorum quæ inter manus haberet, efficax administrator, quodrum esset inexpertus, ab ijs commodè iudicandis, non alienus: in rebus adhuc ambiguīs, quid melius peius ue foret præcipuè prouidens: deniq; in omnibus dicendis, tum naturæ beneficio, tum consilij celeritate præstantissimus hic eorum quæ oporteret explicator extitit. Morbo autem correptus, uita defunctus est. Quidam aiunt eum sponte etiam ueneno decessisse, desperantem posse præstare quæ regi spopondisset. Itaq; monumentum eius apud Magnesiam Asiæ in foro ostenditur. Nam huic regioni præfuit à rege sibi data, Magnesiæ quidem ob panem, quæ quotannis quinquagena pendebat

pendebat talenta, Lampſaco autem ob uinum, putabatur enim tunc ea uini ubertate præſtare, Myunti uero propter obſonium. Oſſa eius dicuntur à propinquis domum reportata ipſius iuſſu, clamq; Athenienſibus in Attica fuiſſe humata. Neq; enim fas erat proditiōis reum ſepeliri. Hunc exitum habuerunt Pauſanias Lacedæmonius, & Themiftocles Athenienſis, apud ſuos uterq; Græcorum nobiliſſimi.

Lacedæmoniꝝ cum in prima legatione hæc iuſſiſſent, inuicemq; iuſſi eſſent de piaculis tollendis, iterum aditis Athenienſibus iubet reſtitui Potidæatas, & Æginam ſuis ſini uiuere legibus, & ſuper omnia negant apertiſſime bellum fore, ſi decretum de Megarenſibus illi reuocent, quo Megarenſibus interdictum erat portibus in Athenienſium ditione, & foro in Attica. Athenienſes cum in cæteris, tum uero in decreto reuocando non parendum eſſe cenſuerunt, dantes crimini Megarēſibus, quod colerent ſacrū ſolum & indefinitum, quodq; fugitiuos receptarent. Ad extremum uenerunt Lacedæmone legati, Ramphius Maleſippus & Ageſandrus, nihilq; ex conſuetis dixerunt, niſi hæc: Lacedæmoniꝝ pacem uolunt eſſe, fuerit autem ſi Græcos liberos dimittatis. Conuocato concilio Athenienſes, fecerunt in medium cōſulendi poteſtatem, & uiſum eſt ſemel de omnibus reſpondendum. Et alij multi procedentes in utranq; partem differebāt, uel oportere ſumi bellum, uel non oportere, nec illo decreto impediri pacem, ſed eſſe reuocandum. Tum procedēs Pericles Xanthippi filius, uir illis temporibus primus, ac in dicendo & agendo præſtantiſſimus, hanc ſententiam dixit:

Oratio Periclis ad Athenienſes.

ET ſi non me fallit, uiri Athenienſes, non eodem ardore bellum homines gerere, quo ad id inducuntur, ſed ex euentis mutare ſententiam, ego tamen ſemper in eadem permaneo, non cedendi Peloponnenſibus, uideoq; ſimilia ac proxima nꝛs, quæ prius, mihi eſſe conſulenda, æquū eſſe exiſtimās, ut qui ex uobis meæ ſententiæ aſſentientur, communi ſententiæ (ſi quid fortè offenderimus) ſuccurrant: aut ſi fortè etiam non ſucceſſerit, prudentiā adhibeant. Fieri enim poteſt ut rerum calamitates non minus inſcitè procedant, quàm hominis cogitationes. Ideoq; quoties aliquid inopinatum accidit, conſueuimus inculſare fortunam. Lacedæmoniꝝ cum antehac inſidiatos fuiſſe nobis, tum uero nunc inſidiari palam eſt. Quippe qui ex cōuentis ubi dicitur utroſq; de rebus controuerſis offerre inuicem, & admittere iudiciū, obtinentes quæ tenebant, neq; ipſi poſtularunt iudiciū, neq; nos dantes receperunt, quod uidelicet bello malūt diluī crimina, quàm uerbis. Nec iam ad id poſtulandum, ſed ad imperādum præſtò ſunt, iubentes

ut à Potidæa decedamus, Æginam liberā sinamus esse, decretum in Megareses antiquemus. Hi postremi qui uenerūt, præcipiuntur Græcos suis legibus dimittamus. Neque uerò quisquā uestrū de exigua re bellum fore arbitretur, si decretum non antiquauerimus de Megaresibus, quod illi maximè prætendunt: si antiquetur, bellum non fore, neue in uobis ipsis causam esse suspicemini, quasi exiguam ob rem bellum susceperitis. Nam hoc exiguum omnem continet confirmationem specimenque sententiæ nostræ: quod si illis concesseritis, protinus aliquid aliud maius imperabitur, tanquam ad obsequendum metu adactis. At si semel eis acriter abnueritis, reddetis illos faciliores ad loquendū ex quo uobiscū. Atque hoc reputate, uobis aut obtemperandum illis antequam aliquid cladis accipiatis, aut (quod mihi satius uidetur) bellādū, nullo seu magno seu paruo prætextu cedentibus, nec cum metu quæ acquisiuimus possessuris. Nam eādem efficit seruitutem quicquid à paribus ante iudiciū imperatur alteris, quantum & quantulumcunque sit illud quod imperatur. Quod ad bellū & utrorumque opes attinet, nos in eo nō fore infirmiores cognoscite, sigillatim omnia audientes. Iam primū Pelopōnenses operarij homines sunt, pecuniam neque publicè neque priuatim habentes. Deinde bellorum diutinorum maritimorum imperiti, quia exiguum præ inopia in medium conferunt. Atque huiusmodi homines non sæpe aut naues implere possunt, aut pedestres exercitus emittere, quod ab re familiari absunt pariter & absumunt. Adde, quod mari interduduntur, & bella magis sustinent opes superfluæ, quàm uiolentæ collationes: & operarij homines promptiores sunt ad bellandum corporibus, quàm pecunijs, pro certo habentes illa quidem è periculis euadere posse. Sed has non antè cōsumptum iri, incertum, præsertim si diuturnius opinione sua (ut credibile est) fuerit bellum. Namque Peloponneses & socij, in uno quidem prælio pares esse queunt omnibus Græcis, in bello impares ijs qui essent instructiores, quia non uno concilio utentes, extemplo quod agendum est, ac repentè peragunt, & cum in suffragijs dandis sint omnes æquales, gente dispares, suo quisque commodo uacant, ex quo nihil profectus effici sueuit, alijs puniri quempiam maximè uolentibus, alijs absumi rem domesticam maximè nolentibus. Et cum in concilium cunctanter coeant, breui momento de rebus communibus deliberant, maiore temporis parte rem familiarem administrant, nemine opinante Rempubicam suam unius negligentia lædi, sed pro se cuiuspiam alteri curæ fore ista prospicere. Hoc cum singuli opinentur, latet eos commune bonum ab omnibus perdi. At quoties his rebus sedulam curam adhibere uolunt, id facere prohibentur pecuniarum penuria, cum tamen belli tempora hoc dum fiat

dum fiat non expectent. Neque est quod uallo murali illorum aut classe terreamur. Nam muro quidem urbem, quanta hæc est, uallare, uel in pacato arduū sit, nedum in hostico, tametsi non minus & nobis licet uicissim muros extruere in illorum solo. Quod si muro illi præsidium imposuerint, nocebitur quidem nobis, tum excursionibus in aliquam partem agri, tum hominū ad illōs transfugis: non tamen sufficient ad nos prohibendos, quin in suam terram transgressi illic ædificemus, & quo genere antecellemus, classe nos defendamus: qui certè ex usu rei naualis plus peritiæ habemus ad pugnam terrestrem, quàm ipsi ex usu militiæ terrestris ad pugnam naualem. Nec facile est illis rei nauticæ gnaros euadere: nam cum nos à bello Medico id exercentes, non tamen citò consecuti fuerimus, quo tandem modo homines, telluris, non maris cultores, & præterea assiduis classis incursionibus in hoc assuescere prohibendi, conficiant quippiam alicuius momenti: atq; aduersus paucorum impetum, quamuis imperiti, tamen freti sua multitudine periculum fortasse capefferent: aduersus multas undiq; ingruentes, id facere superfedebunt, ac ipsa de consuetudine imperitiores futuri, & (quod consequens est) interiores. Genus artis est, ut quidlibet aliud, res nautica, nec quæ temporum succisui contingat, sed potius in qua exercenda nihil succisui temporis relinquatur. Quod si amota Olympiacorum aut è Delphis pecunia, sollicitent maiore mercede nautas peregrinos, à nobis conductos, id uerò ægrè fecerint, etiam si ipsi neq; hostes nobis essent, & cum suis incolis nauigarēt. Nunc autem hostes sumus, quodq; ualidissimum est, gubernatores habemus nostros populares, aliosq; administratos, & plures & meliores quàm reliqua omnis Græcia. Neque quisquam hoc in animum inducat, periculum subesse, ne nostri mercenarij milites hinc ad illos transfugiant minore cum spe, utpote ob maius quidem stipendium, sed ad paucos dies. Et hæc sunt & his similia quæ mihi de Peloponnesiis uidentur dicenda, ista de nobis, nos eorum quæ illis obijcimus, immunes, & alia egregia habere, quæ illi non habent. Qui si nostram regionem inuaserint, nos illorum uicissim cum classe inuademus, non ex æquo futura iactura, si uastata fuerit pars aliqua Peloponnesi, & Attica tota. Illi enim aliam uicissim capere sine prælio non poterūt. Nos uerò multū terræ & in insulis & in continēte obtinemus. Magna enim res est maris imperium. Sic enim rem animaduertite: Si insulani essemus, qui nā essent inexpugnabiliores? Cui rei nūc animo proximè accedētes, debemus terram cum suburbanis pro relicta habere, maris autem ac urbis custodiam agere, nec cum Peloponnesiis ob suos agros uastatos irascentibus, qui multo sunt plures, conferere pugnam. Qui superiores si euaserimus, rursus ab inferioribus

ferioribus non oppugnabimur. Si quam autem in pugna cladem acceperimus, subsidia ex socijs, unde nostrum robur, existit, perierint. Neque enim quiescent, nobis ad se cum exercitu inuadēdos inualidis. Nec uillas & agros qui amittuntur, decet nos deplorare, sed corpora. Non enim possessiones uiros, sed uiri possessiones possidēt. Adeo si crederem me uobis persuasurum, suaderem ut ipsi illas uastandas procederetis, ostenderetisq; Peloponnesiis uos eis ob istas non esse obtemperaturos. Alia insuper multa habeo quibus uictoriae uobis spem faciā, si uolueritis, & propagandi imperij, si huic modo bello pariter & alijs, quae debemus ultrò suscipere, uacauerimus. Nam magis uereor domestica nostrorum peccata, quam aduersariorum cogitata. Verum ea quae nam sint, alia oratione, cum tempus rerum agendarum aderit, à me explicabuntur. Nunc autem legatos cum hoc responso dimittamus: Megarensibus nos non interdicare foro & portibus, dum & Lacedaemonij non interdicanť usu urbis suae peregrinis, ut nobis socijsq; nostris. Quia sicut illud quod ipsi faciunt, ita quod nos, impedimento non est foederibus seruandis. Ciuitates quoque liberas sinere, si modo liberas, cum foedera inita sunt, habuimus: etsi illi ciuitatibus suis reddant, ut sic liberae sint, ne in Republica administranda, Laconica instituta sectentur, sed suis legibus uiuant, & pro suo quaque arbitratu. Quinetiam uelle nos ex conuentis, iudicia, nec bellum moturos, sed motum propulsaturos. Haec enim sunt iusta pariter & decora huic ciuitati, quae respondeantur, simulq; nos intelligere oportet, tum necesse esse bellum geri: quod si uoluntarij potius susceperimus, minus infestum hostem habebimus, tum ē maximis quibusq; periculis, maxima perinde operae precia & publice & priuatim secutura. Itaq; patres nostri Medis obuiam euntes, non ex tanto, quanto nos sumus praediti, imperio, imò relictis rebus quas possidebant, & cōsilio potius quam fortuna, & praestantia maiore quam uiribus, barbarū repulerunt, & hucusq; imperij progressi sunt. Quod nos nequaquam deserre debemus, sed omni ope & hostibus resistere, & conari ut hoc posteris non imbecillius tradamus.

Pericles quidem haec locutus est. Quem Athenienses optime consuluisse existimantes, in ipsius sententiam decretum fecerunt, & ex eius oratione Lacedaemonijs responderunt sigillatim, ut ille docuerat in summa, nihil ex ijs quae iuberentur, se esse facturos, paratos tamen in iudicio aequabili atque communi diluere obiecta. Et illi quidem domum rediēre, nulla postea legatione missa. Haec autem fuere causae discordiae, quae inter utrosque ante bellum extiterunt, incoepae statim ab ijs, quae in Epidamno & Corcyra sunt acta, Nihilo tamen minus inter has discordias commercia inter se habere.

habebant, seque mutuò adibant, citra caduceatores quidem, sed non citra suspicionem. Nam ea quæ fiebāt, perturbatio foederum erat, ac belli materia.

THVCYDIDIS HISTORIARVM PE-
LOPONNENSIVM LIBER SECVNDVS.

INC iam initium sumit inter Atheniēses Pelopon-
nensesque & utrorumque socios bellum, quod & nullo
inuicem commercio citra caduceatorem, & nulla
ex quo cōcepit intermissione gestum est, ordinē scri-
ptum ut singula quæque estate atque hyeme sunt acta.
Nam quatuordecim quidem annos tricennalia foedera, quæ post
debellatam Euboeam inita fuerant, durauerunt. Quintodécimo
autem anno sub Chryside tunc apud Argos duodequingagesi-
mum sacerdotij annum agente, & Aenesio apud Spartam ephoro,
& Pythodoro iam alterum mensem Atheniensibus præsidente,
sexto mense à pugna apud Potidæam cōmissa, ineunte uere, The-
banorum quidam paulò plures trecentis, ducibus Boeotiorū pri-
mōribus Pythāgelo Phylidæ, & Diemporo Onetoridæ filio, pri-
mum circa somnum cum armis ingressi sunt Plataeam Boeotiæ
Atheniensium sociam. Quibus portas aperuerunt fidem, qui eos
induxerant hominēs Plataenses, Nauclicles, & qui cum eo uolun-
tarij erant, priuatæ potentiæ gratia, ciuesque sibi inimicos destruen-
di, & urbem tradendi Thebanis. Egerunt autem hæc per Eury-
machum Leontiadæ filium, Thebanorum potentissimū. Et etiam
Thebani prouidentes utique bellum fore, statuerunt Plataeam sem-
per ipsis infestam, in pace nondum moto palam bello, intercipere.
Quo facilius illi ingressi, nulla dum posita custodia latuerunt, po-
sitisque in foro armis, non crediderunt his qui se deduxerant, ut rem-
exequerentur, & ad domos inimicorum tenderent, sed decreue-
runt mitibus uti edictis, & in concordiam amicitiamque adduce-
re ciuitatem, sperantes hunc in modum facile populum concessu-
rum. Itaque præco edixit, si quis uelit patrio Boeotiorum insti-
tuto esse in belli societate, poneret apud ipsos arma. Plataenses ubi
fenserunt intus esse Thebanos, ac repētē captam urbem suspican-
tes, timentesque ne multo plures uenissent (non enim per noctem
uidebant) conditionem acceperunt: habitisque colloquijs quicue-
runt, præsertim cum nihil in quempiam noui tentaretur. His actis
animaduenterunt non multos esse Thebanos, nec magno nego-
cio si inuaderentur posse superari. Nam populus Plataensis ab
Atheniensibus deficiebat inuitus. Visa igitur eis est res esse ten-
tanda, suffossisque communibus parietibus ut peruiri essent, ne per-
uias commeantes se proderent, congregantur, ac plaustra iumen-
tis libera

*Pythodorus
Athenis profuit
anno 1 olymp. 00
huc ego anno
bellum cepit 40
annis a transe
theoris in godes
ut refert clem.
alex in prolego.*

tis libera in uis statuunt, ut uicem muri præstarent, itemque cæteri
 construunt, prout quicque in utilitate præsentis fore uidebatur. Cum
 pro facultate parata essent omnia, nocte etiam in custodijs acta,
 iamque ipso aduentante diluculo, è domibus in eos uadunt, ne in lu-
 ce cum ferocioribus consererent manus, & ex æquo dimicantibus,
 sed cum ijs qui per noctem timidiore, ut in urbe ignota, essent ipsis
 imbecilliores. Ita repente irrumpentes, statim ad manus ueniunt.
 Illi ut cognouerunt opinione se deceptos, in seipsos conglobaban-
 tur, & si quæ erumpere possent, impressionem faciebant. Cumque
 bis ter uel repulsi, tum uero multo strepitu, & ipsorum inuaden- 19
 tium, & mulierum domesticorumque pariter à domibus claman-
 tium, ululantium, & lapides ac tegulas iacentium: ad hæc pluuia
 quæ multa nocte illa fuerat, terrebantur, ac dantes terga per urbem
 fugiebant, plerisque ut in tenebris & in cœno ignaris quæ uiae per-
 uiae forent quæ seruari se oporteret. Nam tunc in fine erat mensis,
 & quò minus possent effugere, gnaros persecutores habebant:
 itaque permulti conficiebantur. Et quidam Plataensium portas per
 quas intrarant, quæ patebant, spiculo pro uecte in seram traiecto
 obserauit, ut ne illac quidem exitus foret. Eorum qui per urbem
 agebantur, quidam cōscensis muris, seipsos foras deiecerunt, quo- 20
 rum plerique extincti sunt, quidam apud desertas portas, data à
 muliere securi, latitantes distracta sera exiēre, nec ijs multi. Nam ci-
 tō rescitum est. Alii alibi per urbem passim trucidabātur, maxima
 tamen pars, præcipueque qui confecti erant, irrumpunt in grande
 ædificium muris contiguum, cuius fores erant fortè apertæ, opi-
 nati ianuas esse portas, & planè illam uiam extrā ferre. Eos ut Pla-
 tæenses uidēre comprehensos, deliberabant utrum ita ut erant in-
 censo ædificio concremarēt, an alio poenæ genere uterentur. Tan-
 dem & hi & cæteri Thebanorum qui supererant, per urbem pala- 30
 ti, dederunt sese Plataensibus, & arma arbitrato suo usuris tra-
 diderunt. Et ijs quidem qui apud Plataeam erant, ita egerunt. Cæ-
 teri autem Thebani, quos iam per noctem cum omnibus copijs
 uenisse oportuerat, si quid minus procederet ingressis, accepto in
 uiam rei gestæ nuncio, suppetias ierunt. Abest autē Plataea à The-
 bis stadia septuaginta, & aqua eius noctis fuerat remorata uenien-
 tes. Siquidem Asopus amnis fluebat multus, nec transitu facilis
 erat. Itaque facientes iter in pluuia, & uix transmissio flumine, serò ue-
 nerunt, iam suorum alijs interfectis, alijs captis. Re comperta, con-
 sultabant de inuadendis ijs, qui extra urbem agebant, Plataensi-
 bus. Erant nanque in agris & homines & utensilia, qualia in pace, 40
 cum nulla est calamitatis expectatio: eo consilio, ut si quem ca-
 perent, is esset pro ijs qui intra urbem, si qui modò uiui, super-
 erant. Adhuc his deliberantibus, suspicati Plataenses aliquid hu-
 iusmodi

iufmodi futurum, ſollicitiꝫ pro ijs qui foris eſſent, caduceatorem ad Thebanos miſerũt, qui diceret non ſanctẽ illos facere, qui ſtante ſcødere, conati ſint ipſorum occupare urbem: quod ſuperẽſt, nihil exterius lēdāt, alioqui ſe interempturos quos uiuos haberent: reddituros autem illis eoſdem, ſi ex ipſorum agro recederẽt. Hęc illos Thebani aiunt iureiurando confirmaffe. Plataẽſes pernegant ſe ſpõndiſſe planẽ reddituros continuò captiuos, & habito prius cum Thebanis colloquio, iuſiurandum non interpoſuiſſe. Igitur Thebani ex illorũ finitibus nulla cum effuſione reuerſi ſunt. Plataẽſes ſimul ac ex agris raptim omnia comportarunt, uiros interemerunt. Erant autem captiui numero centum octoginta, & ex ijs unus Eurymachus, apud quem rem tranſegerant proditores. Hęc ubi egerunt, & nuncium Athenas mittunt, & mortuos ex more reſtituunt Thebanis, & urbem qua eis uiſum eſt, ad præſentes uſus muniunt. Atheniẽſes, cũ maturẽ eis renunciatum eſſet quæ à Plataẽſibus eſſent geſta, Bœotijs protinus quicunꝫ in Attica erant comprehenſis, præconem Plataeam miſerunt denunciatum, ne quid noui in Thebanos quos cepiſſent ageretur prius, quàm ipſi de ijs aliquid conſtituiſſent: nondum enim nunciatum erat quod periſſent. Quippe ad ipſum ſtatim ingreſſum Thebanorum, nuncius primus exierat: ſecundus, iam uictis ac captis. Ultra quæ nihil reſcierant Atheniẽſes: ita rem neſcientes, præconem miſerunt. Ille ut uenit, uiros comperit interemptos. Secundum hęc Athenienſes cum exercitu Plataeam proſecti, frumẽtum importarunt: relictoꝫ præſidio, inutiliſſimos quoſque cum foeminis ac pueris eduxerunt.

Plataẽſium
perfidia.

Hac apud Plataas geſta re, ſcøderibusꝫ apertẽ ruptis, Athenienſes ſe comparabant tanquam bellum geſturi: comparabant ſe item Lacedæmoniꝫ eorumꝫ ſocij utrique legationes ad regem & ad alios barbaros miſſuri, ſi quod alicunde præſidium ſe adepturos ſperarent, utꝫ conciliarẽt ſibi in ſocietatẽ ciuitates extra ipſorum imperia poſitas. Et Lacedæmoniꝫ quidem præter eas quas habebant, negocium dederunt ijs qui ex Italia & Sicilia in ipſorum partibus erant, naues conficerent pro magnitudine ciuitatum, ad quingentas omnino: & certum argenti numerũ pararent: cæteris intermiſſis: nec reciperent Atheniẽſes niſi una nauis, dum hęc omnia eſſent comparata. Athenienſes uerò tum ſocias ciuitates recognoſcunt, tum magis ad loca circum Peloponneſum legationes mittunt: ad Corcyram, ad Cephaleniam, ad Acarnanas, ad Zacynthum: cernentes, ſi hęc in amicitia ſint, tutius ſe circum Peloponneſum bellaturos. Nihil paruũ utriꝫ agitabant animo, nec humilius quàm pro ſua dignitate bellũ capeſſebant. Omnes enim inter initia flagratius ſe tuentur. Et multa quẽ tunc erat in Pelopõneſo,

Peloponneſi
urbes.

*Dei tremor.**Quæ ciuitates
Lacedæmonijs
auxilio fuerint**Atheniensium
partium fau-
tores.*

multa Athenis iuuentus, bellum non inuita sequebatur, utpote non experta. Et cetera Græcia erecta animo erat, primis ciuitatum concurrētibus. Multa quoq; oracula ferebantur, uates canebant, tam in his ciuitatibus quæ pugnaturæ erāt, quā in cæteris. Nec non Delus paulò antè hæc tremuit, prius semper immota Græcorum memoria. Dicebantur autem credebāturq; ea quæ facienda erāt, significari: & si qua alia huiusmodi fieri cōtigat, omnia requirerātur. At uerò homines multò in amorē Lacedæmoniorū propensiores erant, præsertim prædicantium se Græciam in libertatem asserturos, properabatq; pro se quisq; & priuatim & publicè, tum sermone, tum opera ad auxilium illis præstādum: existimans eatenus impediri negocia, quatenus ipse non adesset. Ita plerosq; tenebat in Athenienses indignatio: alios, quòd cuperēt imperium tolli: alios, quòd ne sibi imperaretur, timerent. Huiusmodi igitur & apparatu & animo mouebantur. Vtrisque autem hæ sociæ ciuitates ad bellum aderant: Lacedæmonijs quidem omnes intra Isthmum Pelopōnenses, præter Argios & Achæos. Erant enim & his & illis amici. Soli ex Achæis Pellenenses fuerunt in partibus ab initio, mox deinde etiam cæteri. Extra Peloponnesum Megarenenses, Phocenses, Locri, Bœotij, Ambraciota, Leucadij, Anactorij. Ex quibus classem præbuerunt Corinthij, Megarenenses, Sicyonij, Pellenenses, Elij, Ambraciota, Leucadij: equitatū Bœotij, Phocenses, Locri: peditatum cæteræ ciuitates: hæc Lacedæmoniorum societas. Atheniensium uerò, Chij, Lesbij, Plataenses, Messenij qui sunt in Naupacto, Acarnanum pleriq; Corcyrenses, Zacynthij, & aliæ tributariæ ciuitates: in his tot nationibus Caria quæ ad mare sita est, Doræ Caribus finitimi, Ionij, Hellepontus, Thraciæ loca, insulæ quæcunq; ad Peloponnesum & Cretam ad solem Orientem uergunt, Cyclādum exceptis Melo & Thera, cæteræ omnes. Ex his naues præbuerunt Chij, Lesbij, Corcyrenses: cæteri peditatum pecuniamq;. Hi socij atq; hic apparatus utrorunq; ad bellum fuit. Lacedæmonij post illa quæ apud Plataeas gesta sunt, edixerunt socijs intra atque extra Peloponnesum, ut in expedito haberent in urbibus copias, cum ijs necessarijs, qualia deceret in externam profectiōem habere, tanquam Atticam inuasuri. Quod ubi ad præstitutam diem factum est, eodem tempore duæ partes ex singulis ciuitatibus ad Isthmū contenderunt. Quo postquam omnis coactus est exercitus, Rex Lacedæmoniorum Archidamus, huius dux expeditionis, conuocatis omnium ciuitatum prætoribus, & in primis qui dignitate præditi forent, maximaq; digni qui adessent, hunc in modum disseruit:

Oratio

Oratio Archidami regis.

Viri Peloponneses ac socij, & nostri maiores multas expeditiones tum in ipsa Peloponneso, tum extra eam sumpserunt, & ij qui ex nobis ipsis sunt prouectiore ætate, haud inexperti sanè sunt rei bellicæ: nunquam tamen maiorem habentes apparatus belli processimus. Verùm nunc aduersus ualidissimam pergitur ciuitatem, & ipsi optimi in re militari, & plurimi. Quo magis par est nos apparere tales, qui neq; à maiorum, neq; à nostra ipsorum gloria degeneremus. Omnis enim Græcia ad hunc motum animo erecta est & attenta, uotaq; facit propter Atheniensium odium, ut nobis ex sententia ueniat. Itaq; non est faciendum, ut si cui uidemur permulti in hostem ire, ac magna fiducia esse, ne ille prodeat ad conferendum nobiscum prælium. Idcirco aliquid de apparatu belli remittatur: sed unusquisq; & dux suæ ciuitatis, & miles, semper expectet in aliquod sibi discrimen per sese esse ueniendum: anceps enim conditio bellorum, & ex paruo fiunt multa, & cum ira conflictitur. Sæpe minor manus dum metuit, maiorem præ contemptu parum instructam profligauit. Oportet autem in hostili terra militantes, animo quidem esse præstanti, ad rem uerò gerendam cum metu se præparare. Ita namq; & ad inuadendum hostem promptiores fuerint, & ad congregiendum tutiores. Neq; uerò aduersus ciuitatem nos tendimus ita inuadendam ad se ulciscendam, sed omnibus quam maximè rebus instructam, ut omnino credendum sit eos incertamen esse uenturos: si minus nunc, cum nondum sub aspectum uenimus, at certè cum uenerimus, agentes hostiliter in ipsorum terra, ac cuncta uastantes. Omnes enim, qui ante suos oculos subito insolitum quippiam patiuntur, iracundia subit: & qui ratione minimum utuntur, ij plerumq; ad agendum furore profiliunt. Quod Athenienses maximè omnium credibile est esse facturos, qui se dignum censent & alijs imperare, & uicinorum terram uastare potius, quam suam ab alijs uastari cernere. Igitur tanquam aduersus tantam ciuitatem expeditionem molientes, ac summam gloriam tam pro genitoribus nostris quam pro nobis ipsis allaturi, ad utrumque prout res feret, sequimini, quacumq; uos aliquis duxerit, memores omni in re ornatus atq; custodiæ, & celeriter iussa exequentes. Nam pulcherrimum hoc tutissimumq; cum multi sint, cunctos tamen eodem ornatu præditos cerni. Hæc tantum locutus Archidamus, soluto concilio, Melesippum Diacriti filium, Spartiatam ante omnia Athenas dimittit: si quid iam humiliter sentiant Athenienses, cum iam eos in itinere uideant. Illi hominem neq; in senatum neq; in urbem admittentes (obtinuerat enim Periclis sententia, neq; caduceatorem, neq; legatum admitti Lacedæmoniorum, si in expeditionem exissent) inauditum remiserunt: iussum eodem

die finibus excedere, & hæc renunciare: si quid in posterum uellent, regressi prius in sua, legationes mitteret. Addunt etiam huic, qui cum deducerent, ut cum nemine colloquium sereret. Is ubi ad fines uenit, iam iam dimittendus, hætenus locutus abscessit: Hic dies ingentium Græciæ malorū erit initium. Melesippo ad castra reuerso, Archidamus ubi cognouit Athenienses nihil cessuros esse, ita demum mouit castra, progressusq̃ est cum exercitu in hostium terram, Boeotij cum reliquis copijs (nam partē equitatumq̃ commilitio Peloponnesiū dederant) profecti ad Platæam, agrum populabantur, nondum Peloponnesibus ad Isthmum coactis, sed
Periclis agri. iam iter facientibus prius quàm Atticam inuaderet. Pericles Xanthippi filius, Atheniensium dux decimus, ut cognouit hostium aduentum, fore suspicatus ut Archidamus, quia hospes eius erat, aut sua sponte ut amico gratificaretur, aut Lacedæmoniorum iussu ad conflandam ei inuidiam, sicut eiusdem causa iusserat tolli piacula, relinqueret subinde agros ipsius intactos, prædixit in concione sibi
Periclis cōcio. hospitem esse Archidamum, non fore tamen id malo ciuitatis, seq̃ fundos ac uillas suas, si non ut cæterorum uastentur ab hostibus, sinere Reipublicæ esse: nec uocandum ob id in aliquam suspicionem. Et quod ad præsentia attinet, hortatus est quemadmodū
Atheniensium facultates. prius, & expeditos esse ad bellum, & ex agris omnia comportare, nec prodire in pugnā, sed ingressos urbem tutari, & rem nauticam qua pollerent diligenter aptare, & res sociorum sub manu tenere: ex hoc enim pecuniarum prouentu futuras eis uires, ac magna ex parte bellum uinci concilio & pecuniæ ui. Iubens præterea considerare tunc prouentu sexcentorum talentorum, quæ quotannis ferè à socijs pro tributo penderetur ciuitati, præter alios prouentus: tum signato argento quod esset in arce sex milium talentorum. Nam cum plurima, decem millia talentorū fuere, trecentis minus. Ex quibus & in propylæa arcis, aliasq̃ substructiones, & in Potidæam fuerat erogatum, præter aurum argētumq̃ non signatum, priuatim publice uē repositum, præterq̃ sacra uasa uel pompæ, uel certaminum, ac Medica spolia, & si quid aliud huiusmodi non inferioris summæ quingētorum talentorum. Addebat etiam
Minerue simulacrum. ex alijs quoque templis non exiguas pecunias, quibus uterentur: & si omnia prohiberetur: etiam auro quo dea est ipsa circumdata: affirmans simulacrum illud quadraginta pondo talentorū habere auri excocti, totumq̃ pro salute Reipublicæ tollendum, iterum tamen non minore mensura resarciendū. Atq̃ hunc in modum pecunijs eos confidere hortabatur. Esse præterea tredecim millia armatorū, ijs exceptis, qui in præsidijs, aut in propugnaculis essent, numero sedecim millibus. Tot enim in custodijs erant circa initia aduētus hostium, cum seniorum, tum adulescentulorū, tum peregrinorum,
40

grinorum, quicūq; armati erant. Siquidem & Phalericus murus ^{Phalericus murus.} erat quinq; & triginta stadiorum ad urbis ambitum, & ipse ambitus quatenus custodiebatur, triū & quadraginta. Nam pars eius sine custodia erat, inter lōgum murum & Phalericum media. longi uerò muri ad Piræa, usq; ad quadraginta stadia habebant: quorum exteriora custodiebantur, & Piræo uicina: omnis autem ambitus sexaginta erat stadiorum, cuius dimidiū custodiebatur. Ad hæc mille ducetos hippotoxotas habebāt: triremes quoq; quæ agi possent, trecentas. Hæc enim Atheniēsis fuerunt: omnia nihilo inferiora quàm referuntur: quo tempore ingressuri ipsorum fines erant Peloponneses, se ad bellū accingentes: alia quoq; Pericles, qualia cōsueuerat, differuit, ad demonstrandū superiores se bello futuros. Quibus auditis persuasi Atheniēses, omnia ex agris cōportant, liberos, cōiuges, supellectilem, utēilia: ligna deniq; ædificiorum quæ diruebāt, pecora quoq; ac iumēta in Euboeā circumiectasq; insulas dimittunt. Quæ demigratio fuit eis sanè molesta, propter inueteratā plerisq; consuetudinē semper agendi in agris, iam inde ab ultimo initio præter cæteros Atheniensibus usurpata. Siquidē sub Cecrope illisq; priscis usq; ad Theseum regibus, ^{Atheniēses ex agris migrant in urbem.} Attica oppidatim habitabatur: curias habēs & magistratus, hominibus haudquaquam solitis, cū nihil timerēt, adire regem gratia consultandi: quibusdam etiam bella gerētibus, ueluti Eleusinijs, iuncto Eumolpo, aduersus Erechtheū. Theseus uerò posteaquā regno potitus est, uir potens & perinde solers, cū alia regionis eius excoluit, tum uerò illud quod cæterorū oppidorum & cōclīabula & magistratus aboleuit: & in ea quæ nūc est urbe, uno instituto cōsilio, & una curia, cūctos collocauit: coēgitq; sua quenq; ut prius colentes, una tamen hac urbe uti, quam ingentem iam omnibus in ea ordinatis effectam, successoribus per manus tradidit. Cuius congregationis Athenienses etiam nunc diem solemnem in deæ honorem publicè agunt. Nam ante Thesea, quæ nunc summa urbs est, tunc urbs fuit: & id præcipuè, quod sub ea spectataquilonē: ut testantur quæ ibi sunt delubra etiam aliorum deorum, & quæ extra illud sunt, ab hac præcipuè parte extructa delubra uisuntur Iouis Olympij, Telluris, Bacchi in paludibus, cui uetustiora Bacchanalia fiunt decimo mensis Anthesterionis die: quemadmodum nunc quoq; Iones ab Atheniēsis oriundi existimant. Nec non alia huius generis extructa sunt uetusta templa, & Fonte, qui nunc posteaquā tyranni concinnarunt, Noem fistulæ nominatur: olim autem Calliroe, cū fontes extarent, quia uicinus erat, utebantur in maximis quibusque rebus, ut hodie quoque ex uetustate duret opinio, ante coniugalia, & in alia quæ sacrorum sunt, illa aqua esse utendum. Et nunc

Delubra deorū apud Athenas.

etiam propter uetustam hanc habitationem, summa pars urbis uocatur ab Atheniensibus, Vrbs. Igitur suo ferè arbitratu Athenienses passim domicilia habentes, postquam unà in moenia coire, tamen ob morem in agris agendi cum omni familia, plerique & priorum & posteriorum, usque ad hoc bellum non facile migrabant: & eo difficilius, quod nuper post bellum Medicum supellectilem reportauerant: grauabantur etiam & ægrè ferebant, quod deserturi essent penates ac templa, quæ ipsis ob uetustum perpetuum ritum patria erant, deserturi quoque uitæ consuetudinem: denique nil aliud, quàm si suam quisque urbem desereret. Vbi in urbem migratum est, 10 paucis quibusdam domus fuerunt, nonnullis apud amicos necessariosque effugium: aliqui (quæ magna portio fuit) infrequetia urbis loca ad habitandum coepere, templaque ac basilicas omnes, præterquam summæ urbis & Eleusinæ: & si quod aliud robuste erat obseratum, necnon Pelasgicum quod uocatur, summæ urbi subiectum, quodque inhabitare nefas erat: ut & Pythici oraculi sine uersus uetabatur, dicente:

Sattiusque Pelasgicum ocia seruet.

Ob ipsam tamen repentinam necessitatem, præstitit usum domus. Cæterum ut mihi uidetur, oraculum in contrarium cecidit 20 quàm expectabatur. Non enim propter prophanatum habitatione templum, calamitates ciuitati contigerunt, sed propter bellum, inhabitandi necessitas. Nec nominatim templum hoc ab oraculo prænotatum est, aliquando infestè habitandum esse. In turribus quoque murorum multi sibi habitacula construxerunt, denique ubi quisque poterat. Quippe non prohibebat ciuitas hoc agere, tot unà immigrantes, sed postea depositi in longis muris, & in magna parte Piræi habitauerunt. Iam uerò si etiam quæ ad bellum spectabant præparabant, tum sociorum auxilia cogentes, tum centum nauibus, quæ exituræ in Peloponnesum erant, apparandis intenti. 30 Et Athenienses quidem in hoc erant occupationis.

Peloponnesium autem exercitus in Atticam tendens, peruenit primum ad Oenoe, qua Atticam ingressurus erat. Vbi cum subsedissent, tormenta machinasque, quibus muros quaterent, parabant. Nam Oenoe muris prædita est, Atticam ab Euboea determinans, qua Athenienses quoties bellum incidit, pro munimento utuntur. Circa hanc Peloponneses cum in præparandis machinis temporis, satis triuerunt: tum uerò propter Archidamum, quem non parum insimulabant, quod uideretur & in euocandis auxilijs lentior, & quod Atheniensium studiosus esset, nequaquam 40 uehemens hortator ad bellum. Contractis autem iam copijs, dabantur crimini & statua apud Isthmum habita, & in cætero itinere faciundo cunctatio, & super omnia ad Oenoe segnitie, Quæ hominibus

minis negligentia, si non extitisset, uidebantur sibi Peloponneses celeri aduentu omnia quæ extra urbem haberent Athenienses (nam interim hæc illo intrò portauerant) occupaturi fuisse. Hac itaque inuidia premebatur Archidamus in obsidione Oenoest quam (ut fertur) ideo tolerabat, quòd expectaret ut Athenienses nondum uiolata ipsorū terra, aliquid de tumore remitterent, neq̃ paterentur ante suos eam oculos uastari. At postquam Oenoest adorti, omniq̃ ope conati expugnare nequeunt, nullumq̃ Athenienses caduceatorem mittebant, ita demum castris illinc motis,

10 octogesimo ferè die ab ijs, quæ apud Platæam Thebanis ingressis acta sunt, æstate frumentisq̃ maturis, Atticam inuasērūt, duce Archidamo Zeuxidami filio, Lacedæmoniorum rege. Ac subsidentes, depopulati sunt primū Eleusina, campumq̃ Thriasium: fugatis aliquantulum circa loca, quæ dicuntur Rhitī, Atheniensibus equitibus. Deinde progressi ad dexteram habentes Ægaleon montem, per Cecropiā ad Acharnas usq̃ peruenērunt, maximum omnium oppidorum quæ Atticæ populi uocātur: positisque in obsidione castris, diu illic habuēre statua populationibus occupati. Fertur Archidamus circum Acharnas cum exercitu tanquam ad

20 pugnam instructo mansisse: nec illa expeditione in plana descēdisse: eo consilio, quòd suspicabatur Athenienses multa iuuentute florentes, & ad bellū ut nunquam alias instructos, in occursum prodituros, nec in oculis suis agrū uastari passuros. Vbi neq̃ ad Eleusina, neq̃ ad campum Thriasium occurrerūt, experiri statuit dum Acharnas obsidet, an occurrere auderent: simul quòd locus habendis statuiis opportunis uidebatur, simul quòd Acharnes (qui magna pars ciuitatis, quippe tria millia armatorum erant) non credebantur quòd sua corrumperentur neglecturi, sed omnes in prælium exituri. Quòd si non exirent tunc Athenienses, minore

30 iam metu in posterum posse uastari campum, & ad ipsam urbem accedi. Acharnes enim suis rebus exutos, nō ita promptos ad subeundum pro alieno agro discrimen, ideoq̃ discordes sententias fore. Et hac quidem cogitatione, cū Acharnas obsideret, Archidamus erat. Athenienses uerò, quoad hostis circa Eleusina & campū Thriasium subsedit, spem nonnullam conceperunt non esse propius progressurum, memoria tenentes Plistoanactem Pausaniæ filium Lacedæmoniorum regem, quatuordecim ante hoc bellum annis, cum Pelopōnesi exercitu, dum Atticam inuasisset, ad Eleusina & Trioze, nec ultra progressum, rediisse: eoq̃ ex Sparta relegatus est, creditus id fecisse pecunia. Vt autē circumsidentē Acharnas exercitum cognouerunt, sexaginta stadijs ab urbe distantem, cū in conspectu regio uastaretur, quòd nunquam præterquam Medico bello, neq̃ iuuenes neq̃ senes aspexerant, id uerò (ut con-

sentaneum est) acerbum sanè, nec iam negligendū tolerandumq̃, sed obuiam prodeundum, cū alijs, tum præcipuè iuuentuti uisum est. Coactō concilio, magna inter eos altercatio erat, alijs exire iubentibus, alijs quibusdam non sinentibus. Vates quoque multifaria uaticinia referebant, ad quos audiendos undiq̃ coibatur. Acharnes, quod putarent apud se minimam portionem Atheniensium esse, quod ipsorum terra uastaretur, ad exeundum præcipuè urgebant: atq̃ omni ex parte ciuitas tumultuabatur, & Pericli irascebantur, prorsus immemores eorum quæ prius ille suasisset. Conuitiabantur etiam, quod cū esset dux, non tamen eos

Pericli prudentia.

Quos Pericles uidens ex præsentī cōditione afflictari, utpote non rectè sentientes de exeundo, ut ipse faciebat, concionem non aduocauit, nullumq̃ habuit coetum, ne quid ira magis quàm iudicio peccarent congregati. Itaq̃ urbem custodit, & quàm maximè potest, quietam ciuitatem tenet: equites tamē emittit, ne ij qui ab exercitu excurrerēt, urbi uicinos agros adorti, prædas agerent: pugnaq̃ equestris parua in Phrygijs commissa est, inter unam Atheniensium turmam, adiūctis Theffalis, & Bœotiorum equitatum. In qua non inferiores erant Athenienses & Theffali, donec Bœo-

Qui ex Theffalijs Atheniensium adiutores.

tij equitibus pedites auxilium tulerunt. Tunc facta fuga, Atheniensem Theffalorumq̃ aliquot desiderati sunt: quos tamen ipso die absq̃ inducijs receperūt. Posterò die trophæum Peloponneses statuerunt. Hæc autem Theffalorum auxilia ex uetusta societate Atheniensibus afferunt, Larissæi, Pharsalijs, Parhasii, Cranonij, Pirasii, Gyrtonij, Pheræi: ducibus ex Larissa quidem Polymede & Aristone ex sua utroq̃ factione. Ex Pharsalo autem Moenone, & deinceps cæteris suorum ciuium ducibus. Peloponneses, ubi Athenienses se obuiam non ferunt in pugnam, ex Acharnis mouerūt: populatiq̃ sunt alios quosdā ex populis, sitos inter Parnethum & Brileffum montes. Dum hi in Attica agunt, Athenienses centum naues quas instruxerant, cum mille armatis quadringentisq̃ sagittarijs circum Pelopōnesum miserūt, ducibus Carcino Xenotint, Protea Epiclis, & Socrate Antigenis filio. Qui cum hoc apparatu solucentes è portu uela fecerunt. Peloponneses tandiu in Attica morati, quoad commeatus suppeditauit, per Bœotiam quā non inuaserunt, sunt reuersi. Prætereūtesq̃ Oropum regionem, nomine Pyraicem, quam Oropij Atheniensibus subditi colunt, populum sunt, ac regressi in Pelopōnesum, in suas quique urbes discesserūt. Post quorum abitum, Athenienses terra mariq̃ custodias collocauerūt: quemadmodum per omne bellum custodias acturi erāt. Necnon mille talēta ex eis: quæ in arce essent, placuit ipsis separata, seponere, nec erogare, sed ex alijs sumere in usum

Athenienses Pelopōnesum inuadunt.

usum belli. Quod si quis aut referat, aut ferendis suffragiis obtineat mouendam pecuniam hanc alios in usus, nisi si hostes classe adoriantur urbem, propulsariq; oporteat, poenam morte sanxerunt. Præterea centum extra ordinem optimas triremes quotannis fecerunt cum suis præfectis. Quarum nulla fas erat in aliud quidquam uti, nisi cum eadem pecunia ob idem periculum si opus foret. Illi uerò Athenienses, qui in centum illis nauibus ad Peloponnesum erant, cum quinquaginta Corcyrensiū quæ uenerant auxilio, cum alijs nonnullis illinc socijs, præter alias clades quas intulerunt, egressi in terram Methonem (quæ est in Laconica) adorti sunt, tum muris inualidam, tum hominibus uacuam. Erat in ijs circa locis cum præsidio Brasidas Tellidis filius, Spartiata. Hic re cognita, cum centū armatis auxilio ijs qui intus erant, aduenit: perq; medium Atheniensium exercitum, huc illucq; palatum, & ad muros conuersum, in urbem irrupit, aliquot sociorum in ipsa imprefione amissis: eamq; tutatus est. Propter quam strenuitatē ante omnes qui bellum administrarunt, apud Spartam collaudatus est. Athenienses inde soluētes abierunt: & cum Phiam Elidem tenuissent, biduo populati sunt: & ad prohibendam uim uenientes ex conuallibus Elidis trecentos egregios uiros, & ex finitimis illinc Eliorum alios pugna inita uicerunt. Cæterum exorto ingenti uento, cum tempestate iactarentur in loco portu carente, multi cōscensis nauibus præteruecti, promontoriū quod dicitur Pifcis, in portum qui est in Phia, uenerunt. Interim Missenij & alij nonnulli, qui conscendere naues nequierant, terrestri profecti itinere Phiam expugnarunt: posteaq; in naues quæ circumibant, recepti sunt. Atq; illinc relicta Phia (multa enim iam manus Eliorū ueniebat auxilio) nauigantes Athenienses, alia circa loca populabantur. Per idem tempus Athenienses triginta naues miserunt ut obirent Locridem, simulq; Euboeam tutarentur, dūce Cleopompo Cliniaē filio: qui egressus in terram, nonnulla loca uastat, Thronium capit, obsides illinc accipit: apud Alopen qui ex Locris auxilium ferebant, commisso certamine superat. Hac eadem æstate, Æginetas cum liberis uxoribusq; ē sedibus suis eiecerunt Athenienses, exprobrata uel præcipue eis belli culpa, cum præsertim tutius fore uideretur, Æginam utiq; Peloponneso obnoxiam teneri, suorum colonia illic missa, sicut non ita multo post missa est. Illis eiectis Peloponneses tum Atheniensium odio, tum de se bene meritis & terræ motus tempore & seruili bello, Thyream incolendam, & eius agrum colendum dederunt. Qui ager Argiū ac Laconicum diuidit, ad mare usq; pertingens: ubi ad hoc tempus eorum nonnulli habitant, cæteri per Græciam dissipati sunt. Eadem quoq; æstate Calendis lunaribus, hoc est, interlunio, quo so-

Atheniensium pecunie in usum belli.

Pifcis promontorium.

Eclipsis solis.

lūm tem-

Teres Thraci-
cum rex.

lūm tempore creditur posse contingere, sol deficit secundū meri-
diem, nonnullis internitentibus stellis: rursusq; ē curua in solidam
speciem repletus est. Per eandem quoq; æstatem Nymphodorū
Abderitem Pythei filiū, magnæ apud Sitalcem sororis uirum au-
toritatis, quem pro hoste prius habuerāt, sibi conciliauerūt, acce-
seruntq; uolētes per Sitalcem contrahere cum Tere Thracū rege
societatem. Hic autem Teres Sitalcis pater, magnum Odrysarum
regnum primus reliqua Thracia maius reddidit. Nam bona pars
Thracum etiam sui iuris est. Cum Tereo autem illo qui Procnen
Pandionis filiam duxit uxore, nulla hic Teres cōsanguinitate con- 10
iunctus erat, neq; ex eadem ambo Thracia extitēre. Siquidem Te-
reus Dauliam, quæ nunc terræ Phocidis uocatur, incoluit, tunc à
Thracibus habitata, & facinus illud circa Ityn foeminae in ea ter-
ra patrauerunt, & à multis poëtarum in commemoranda Philo-
mena, auis Daulias celebratur. Et credibile est Pandionem tantu-
lo distātem affinitatem ex filia propter auxilium mutuū maluisse,
quā ea quæ tot dierū itinere usq; ad Odrysas distaret. At Teres
ne nomen quidem habens idem, regnum Odrysarum ui primus
adeptus est: cuius filium Sitalcem Athenienses in societatem ascii-
uerunt, cupientes, per hunc sibi & loca in Thracia, & Perdiccam 20
comparare. Cū uenit Athenas Nymphodorus, & societatem
Sitalcis mandato inijt, & filium ciuem Atheniensem fecit nomine
Sadocum, & bellum quod esset in Thracia, dissoluturum se rece-
pit, persuaso Sitalce, ad mittēdas Atheniensibus copias Thracum
equitum, clypeatorumq;. Conciliauit eis etiam Perdiccam, indu-
ctis ad Thermen illi reddendam. Itaq; Perdiccas protinus Athe-
niensibus ac Phormioni iunctus, arma intulit Chalcidensibus. Ita
Sitalces & Perdiccas, ille Teris, hic Alexandri filius, alter Thracū,
alter Macedonum rex, foedus cum Atheniensibus percusserunt.
Atheniēses autem qui cum centū adhuc nauibus Pelopōneso ob- 30
seruabātur, Solion Corinthiorū oppidum postquā diripuerunt,
id cum agro solis Acarnanū Palirensibus colendum tradiderunt,
Astacumq; ui eaptam, Euarcho tyranno eiecto, in societatem con-
sciuerūt: & in Cephalleniam insulam mari profecti, citra certamen
ea potiti sunt. Sita est autem Cephallenia Acarnaniam uersus &
Leucadem, quatuor habēs ciuitates: Palenses, Cranios, Samaeos,
Pronnæos. Nec multò pōst reuersæ sunt Athenas naues. Sub hu-
ius æstatis autumnum, Athenienses cum incolis duce Pericle Xan-
thippi filio, toto populo incursionem fecerunt in agrum Megari-
cum: & ij qui apud Peloponnesum cum centum nauibus erant 40
Athenienses (apud Æginā autem tunc erant) domum repetētes,
ut acceperunt, omnem ciuitatem in expeditione in Megaris, illuc
contenderūt, & cum illis commixti sunt, qui maximus extitit uni-
uersorum

uerforum coactus Atheniensium exercitus, utpote florenti ciuitate, necdum morbum passa. Fuerunt enim Atheniensium sub armis decem milia, præter tria apud Potidæam, præter incolarum, qui unâ in expeditionem armati prodierunt, non minus quam totidem milia: præter etiam aliam leuiter armatorum non exiguam turbam. Hi magna in parte terræ illius hostiliter cum egissent, sese receperunt. Fuerunt aliæ quoque Atheniensium quotannis in agrum Megarensē incursiones, nunc equitatu, nunc cum exercitu, donec Nisæam exciderunt. A quibus etiam Atalante ut præsidium esset, muris est munita, hac iam extrema æstate, insula iuxta Locros Opuntios, prius deserta, ne prædones ex Opunte, & alijs Locrorum oppidis nauigantes, Eubœam prædarentur. Effecta sunt autem ista æstate hac, post Peloponnesium ex Attica discessum. Ineunte hyeme, Euarchus Acarnan uolens in Astacum reuerti, persuadet Corinthijs, ut cum quinquaginta nauibus, mille quingentos armatos ferentibus se reducerent. Ipse quoque nonnulli auxiliorum conducit. Præerant autem his copijs Euphamidas Aristonymi, Timoxenus Timocratis, & Eumachus Chrysidis filius: qui illuc nauigantes hominem reduxerunt, & cæteræ

20 Acarnaniæ nonnulla ad mare oppida subigere uolentes, id frustra conati, domum reuertebantur. Et cum præternauigantes Cephaleniam tenuissent, exissentque in Craniorum oram, specie deditio nis ab illis decepti ex inopinato inuadentibus, partem suorum amiserunt: & cum acrius urgerentur, domum se receperunt. Eadem hyeme Athenienses uetere instituto bustum publice fecerunt ijs, qui primum hoc in bello mortem oppetissent, hunc in modum: Facto ante triduum tabernaculo, mortuorum ossa proponuntur, & suorum quisque reliquijs si quid libeat imponit. Cum efferuntur, singularum tribuum singulas arcas, suæ quaque tribus ossa continentes, uehicularum portant. Vnus item thorax inanis fertur constratus, eorum qui non extant, qui inter cæsos non fuere comperti. Effecerunt autem promiscue uoluntarij quique uel ciues, uel hospites, foeminis propinquitate coniunctis ad sepulchrum eiulantibus, conduntque in publico monumento, quod est iuxta monumētum Callisti apud suburbana. Vbi semper eos sepeliunt qui in bello ceciderunt, præterquam qui in Marathone. Quorum singularem fuisse uirtutem existimantes, eodem in loco sepulchrum fecerunt. Postea uero quam eos humauerint, aliquis ab ipsa ciuitate delectus, uir haudquaquam pro inconsulto habitus, & cui pro dignitate conueniat, super eos orationem habet, qualem decet de illorum laudibus, qua habita, disceditur. Hoc quidem more sepeliunt, quo per omne belli tempus, quoties id eis accidit, legitimo utuntur. Ut autem ad hos, qui primi mortem oppetiēre, laudandos Pericles

Atheniensium incursiones.

Exequiæ occisorum.

Calisti monumentum.

ricles Xáthippi filius delectus est, & tempus affuit, à sepulchro in excelsum suggestum, quo à pleræq; frequentia exaudiretur, procedens, ita disseruit:

Oratio Periclis funebris.

Multi quidem eorū qui ex hoc hætenus loco uerba fecerunt, hunc legibus institutum morem in concione dicendi ad exequias defunctorum in bello, ut pulchrum laudant. Mihi uerò satis esse uisum est, uirorum præstātium factis honores declarare, qualia circa bustum hoc publicè instructa cōspicitis: nec in uno uiro multorum uirtutes periclitari debere, & siue bene, siue male is dicat, haberi fidem. Arduum enim in dicendo seruare temperamentum in ea re, in qua uix etiam ueritatis opinio confirmari potest. Nam auditor, qui & rem agnoscit, & hominē diligit, aliquid ferè & opinione & uoluntate sua inferius dictum existimat. Qui uerò inexpertus est, is propter inuidiā quicquid super suam uim audit, ait supergressum esse ueritatē. Eatenusq; tolerandæ alienæ laudes uidentur, quatenus seipsum quisq; parem arbitratur alicui illarū assequendæ: quibus uerò imparem, nō inuidet, fidemq; non habet. Verum quādoquidem ita olim iam probatum est hæc fieri, oportet me quoq; legi obsequētem, ad uestram singulorum & uoluntatem & opinionem, quā plurimum potero accommodare orationem, sumpto à progenitoribus initio. Equum enim simul ac decorum est, ex hoc loco eis honorem hunc memoriæ reddere, qui regionem hanc ipsi semper incolētes, posteris ad hoc tempus liberam sua uirtute tradiderunt. Et cū illi laude digni sunt, tum uel magis patres nostri, qui ad ea quæ acceperant, hoc quantumcunque habemus imperium adiicientes, non sine labore partum, nobis qui nunc sumus reliquerunt: quæ uerò ultra hoc sunt, ipsi nos qui assumus præcipuè perfectā ætate propagauimus, & patriam omnibus quæ uel ad pacem uel ad bellum pertinent instruximus atque ornauimus. Hic uerò res bellicas, quibus parta sunt omnia, uel à nobis uel à patribus nostris strenuè gestas in propulsandis bellis, à Barbaro uel à Græcia illatis, omitto, nolens longus esse apud scientes. At quo studio huc euaserimus, & qua Reipublicæ administratione, quibus uel artibus propagatum imperium sit cū demonstraro, ad hos laudandos accedam, existimans nec alienum esse hoc tempore hæc memorari, nec inutile ab omni cœtu ciuium pariter hospitumq; audiri. Fungimur enim à Reipublicæ administratione, quæ uicinarum leges non sectetur ciuitatum, ipsi potius alteri exemplar, quā aliena imitantes, nomenq; habemus, non quod ad paucos, sed quod ad multos pertinet, democratia. Idem iuris quātumlibet priuatim inter se differentibus omnibus est, honores prout quisq; aliquid sui specimen dederit: neque

*Democratia
Atheniensium.*

neque ijs qui ex certa parte ciuium sunt potius quàm ex uirtute, neque propter paupertatem quis quo minus publico munere fungatur, dummodo patriæ prodesse possit, pro uirili parte prohibetur. Liberè autem tum publica tractamus, tum in quotidianis inter nos studijs à suspicionibus absumus, neque si quid uoluptatis gratia agendum est, id cum aliorum offensione agimus, neque molestias, innoxias illas quidè, sed certè aspectu tristes, adhibemus: quin citra molestiam priuata commercia habemus: in publicis uero maximè metu à delictis abstinemus, obediētes tum præsentibus magistratibus, tum legibus, & maximè ijs quæ ad auxilium eorum quibus fit iniuria latae sunt, & quæ cùm scriptæ non sint, confessum pudorem afferunt. Iam uero laboribus plurimas animi remissiones indulgemus: sacra certamina assiduâque totius anni sacrificia, cum decenti priuatorum apparatu interponētes, quorum quotidiana delectatio tristitiam discutit. Importatur huc propter magnitudinem ciuitatis ex omnibus terris omnia, euenitque nobis ut non magis hinc natiuis bonis fruamur, quàm ijs quæ sunt apud alios homines. In studijs autem rei bellicæ hinc quoque differimus ab hostibus, quod hanc urbem omnibus exhibemus, nullis expulsionibus hospitem quempiam uel discere uel spectare prohibemus, quasi hæc non occultata sint profutura hosti si uiderit: neque magis aut apparatui bellorum aut fraudibus confidimus, quàm nostræ ad res agendas animi præstantiæ. Apud quosdam in disciplinis iuuenes ab ineunte statim ætate uirile robur pertinaci exercitatione nanciscuntur: nos autem, qui iam remissius uiuimus, nihilo tamē segnius hostilia discrimina adimus. Cuius rei signū est, quod neque Lacedæmonij per se tantum, sed cum omnibus terram nostram inuaserunt, & ipsi per nosmet finitimorum fines ingressi, eos qui domi sua tuebantur, haud difficulter plerunque subegimus. Adeo nemo hostium unquam aduersus omnium nostram uim ferre se ausus est, tum propter nostrum rei nauticæ studium, tum propter copias quas in diuersa terrarum loca dimittimus. In quorum si quo conserta pugna cum aliquibus nostrum illi fuere superiores, cunctos nos superasse gloriantur: & cùm uicti sunt, ab uniuersis uictos esse se prædicant. Quanquam si quiete potius quàm laborū assiduitate, nec legibus magis quàm generosis moribus periclitari uelimus, hoc habemus quod non defatigaremur ærumnis antè, quàm ueniant: & cùm tempus est illas subeundi, subimus non minus strenuè, quàm ij qui semper in ærūnis agunt.

4° Licet hinc quoque ciuitatem hanc admiratione dignam sicut in cæteris cognoscere, quod honesta cum frugalitate complectimur: philosophamur autem, id est, inopiam toleramus citra animi enervationem: diuitijsque utimur potius in rerum opportunitate, quàm

G

Sententiā me-
morabilis.

cum uerborum iactantia. Egestatem suam nulli fateri deformē est:
deformē, ut eam deuitet, non anniti. Adest præterea eisdē homini-
bus suarū simul & cōmunium rerū cura, & ijs qui rebus agendis
incumbunt, non minor de Reipublice statu notitia. Soli enim nos
eum qui nihil rationis cum Republica habet, non ciuem ociosum,
sed inutilē arbitramur. Idem si quas res rectē iudicamus concipi-
mus, ue, non existimamus orationem ijs rebus officere, sed potius
non doceri prius illas sicut oportet quam exequaris. Nam hoc
quoque præstantius habemus, quod iisdem præcipuē in ijs quæ ag-
gredimur, & audacia utimur & ratione: cum alijs inscitia fiducia, 15
ratio cunctationem afferat. Præstantissimo quique animo æquis-
simē iudicant: qui apertissimē dura simul & iucunda cognoscunt,
& ob id à periculis se non subtrahūt. Idem erga multos ultrò uir-
tutis officijs fungimur: quippe qui non accipiēdis, sed dandis be-
nificijs amicos comparamus. Nam meliore conditione est qui be-
ne facit, peiore cui bene fit: cum ille quod fecit, tueri debeat bene-
uolentia, hic sciat se in dando non gratificaturum, sed gratiam red-
diturum. Idem soli non emolumentum magis quàm liberalitatis fi-
deliter exercendæ ratione habita, alijs magnificē gratificamur. At-
que ut semel dicam, uidetur mihi hæc ciuitas tum in totum esse 25
Græciæ magisterium, tum per singulos uiros corpus ad plurima
rerum genera idoneum exhibere, cum gratia præcipuē & uenu-
stas. Et quod hæc non orationis in præsentia iactatione magis
quàm rerum ueritate nitantur, hæc urbis potentia quam his arti-
bus parauimus, est documento. Quæ sola omnium earum quæ
nunc sunt, fama sui (ut experimento constat) maior est: sola quæ
nec hosti occurrēns irāscitur ob acceptam ab illo cladem: neque à
subiectis male audit, tanquam indigna quæ dominetur. Neque
nullis potentiā nostram, sed uel maximis testificatur indicijs, futu-
ri præsentibus uenturisque miraculo: nec desiderantes aut Homerū 30
præconem, aut quisquis in præsens carminibus mulceat:

Opinionem rerum ueritas delet.

Sed omnia maria, omnesque terras, nostrā audaciā peruias feci-
mus, ubique bonorum malorumque separatim monumenta col-
locantes. Pro hac igitur ciuitate & isti (quia indignum ducerent
eam euertere) præliantes, generosē occubuerunt, & reliquorum
deceat unumquemque uelle anniti. Quæ causa mihi fuit, ut proli-
xius de ciuitate loquens, tum docerem non de pari re nobis esse
certamen, & quibus nihil simile adest, tum planam facerem proba-
tionibus horum laudem, de quibus nunc à me habetur oratio: cui 40
ius haud ea quæ maxima iam dicta sunt. Nam quæ ego ciuitatis
decora prædicauī, ea nimirum istorum atque eorum similium uirtu-
ti debentur. Qualis non in multis Græcorum de suis operibus ra-
tio constat.

tio constat. Atq; mihi uidetur uirtutem uiri, ut nunc istorum, uita
 significare, mors planè declarare. Etenim iustum est, eos qui præ-
 stare alia nequeunt, certè in bellis patriæ fortunā in animo propo-
 nere: cum melius publicè de ciuitate, quàm peius priuatim merue-
 runt, hoc malum illo bono obruentes: ueluti isti, quorum nemo
 neq; diuitijs mollitus est, præoptans illis in posterum frui: neque
 spe paupertatis in diuitias commutandæ à subeundis asperis re-
 tentus est, hostis poenæ quàm salutis suæ cupidiores. Simulq; hoc
 omnium pulcherrimum periculum existimâtes, uoluerunt ex ul-
 10 tione hostium ad hæc peruenire: freti spe, id quod non uiderunt,
 consequendi: dignum etiam opus, ex ijs quæ iam uiderant, du-
 centes cui se crederent: satiusq; esse in propulsanda ui pati, quàm
 in cedendo incolumes fieri. Et cum dedecus infamiæ fugiunt, rem
 corpore pertulerunt: & breuissimum intra tempus cum fortuna
 potius per summam gloriâ, quàm cum timore transigere. Et isti
 quidem, quales par erat, tales in patriam extitêre. Reliqui uerò de-
 bent minus quidem obnoxium casibus optare, sed nequaquâ mi-
 nus audacem postulare in hostes ut habeant animum: consideran-
 tes non sola oratione constare profectum, quem apud uos non mi-
 20 nus quàm ego cognitum habentes, exaggerauerit quispiam, com-
 memorando quâ tum boni insit in hostibus propulsandis: sed uel
 magis si cõtemplantes quotidie ex operibus potentiam ciuitatis,
 efficiamini illius amatores. Et cum ea uobis magna uideatur ef-
 fe, cogitetis uiros magnanimos, qui ius fasq; intelligerent, in ope-
 ribus prudentes, ista cõparasse: & qui quoties eis ex sententia non
 celsisset, non statuerunt sua uirtute fraudâdam esse ciuitatem, spe-
 ciosissima eam collecta donantes. Publicè nanq; corpora impen-
 derunt: priuatim laudem, quæ nunquam senesceret, acceperunt:
 simul & honorificentissimam sepulturam, in qua non magis ipsi
 30 sunt siti, quàm sempiterna eorū gloria (ut sese quodq; offeret tem-
 pus uel narrandi uel imitandi) celebranda relinquitur. Quippe il-
 lustrum uirorum omnis terra sepulchrum: neq; id domesticorum
 tantum saxorum testatur inscriptio, sed etiam sine scripto in exte-
 ras gentes egressa memoria, magis apud animum cuiusque, quàm
 apud urnas hospitatur. Quos ipsi nunc ad imitandum uobis pro-
 ponentes, & felicitatem existimantes esse libertatem, rursus liber-
 tatem esse felicitatē, nolite bellica recusare discrimina. Neq; enim
 calamitosi, quibus spes boni non adest, iustius uitæ non parcant,
 quàm ij quorum diuersa uitæ conditio, & præsertim optima, pe-
 40 riclitatur. Tristiorq; est uiro prudentia prædito cõtumelia comes
 ignauia, quàm per robur & publicâ spem sine sensu futura mors.
 Ideoq; parentes istorum, nūc quicunq; adestis, non magis defleo
 quàm consolor. Cum enim multiplicibus dum educantur, ut sci-

mus, subiaceant accidentibus, præclarè cum illis agitur, qui præclarissimum sortiuntur ut nunc isti obitum, uos moerorem, & quibuscunq; datū est, ut eorum uita feliciter acta pariter & finita censeatur. Nec me fallit, arduum esse persuasum ne moestitiam sentiat, quoties uobis istorum memoria reficabitur in aliorum rebus secundis, quibus & ipsi aliquādo exultastis, & ex ijs bonis non quibus nunquam potituri, sed quibus diu potiti priuantur. Tolerare tamen oportet spe aliorum liberorum eos, qui in ætate adhuc sunt procreandi. Siquidem futura soboles, & quibusdam erit particularis obliuio defunctorum, & Reipublice bis proderit, quod eam nec desolatā patietur, & tutam præstabit. Non enim possunt aut par aut iustum consilium dare ij, qui exponunt periculis liberos istorum more, & qui non exponunt. Vos uerò qui in ætate processistis, quo diuturniorem uitam feliciter traduxistis, eo plus lucrari uos fecisse existimetis: & hoc quod superest uite, breue futurū, quod utiq; ob istorum gloriā leuius fiet. Sola namq; magnanimitas non senescit: nec magis in affecta iam ætate lucrari delectat, ut quidam aiunt, quàm honorari. Filij autem horum ac fratres qui adestis, magnum uideo uobis propositū esse certamen. Nam eius qui fato functus est, uirtutem nemo non solet prosequi laude, ac ferè supra modum. At uos non pares iudicamini, sed aliquantulo inferiores esse. Quippe uiuentiū inter æmulos liuor est, quo sublato, uirtus cum beneuolo celebratur assensu. Si quid autem me oportet de muliebri quoq; uirtute commemorare, earum quæ nunc erunt uiduq; breui omnia exhortatione complectar. Etenim ingenti uobis est gloriæ, non esse uos sexu uestro infirmiores, hoc est, pudicas esse. Cuius rei decus dedecus ue minimum cadit in uiros. In hac ego oratione legibus iniuncta, retuli quæcunq; habui utilia, & re ipsa partim qui sepeliuntur ornati sunt, partim eorum liberos ciuitas hinc ad pubertatem publicè alet, utilem profectò & istis & futuris proponens lauream talium certaminum. Quæ enim uberrima uitutis proposita sunt præmia, ad ea optimo quisque in Rempublicam animo contendit. Iam postquàm suos quisque necessarios deploraastis, abscedite.

*Anni secundi
initium.*

*Pestis Atheni-
sum.*

Actum est autem huiusmodi funus hyeme: tum, quia primus annus belli finitus est. Ineunte æstate, Peloponneses socij ex duabus (quemadmodū superiore anno) partibus Atticā ingressi sunt, duce Archidamo Zeuxidami filio Lacedæmoniorum rege: castrisq; positis, regionē populabātur. Vbi cū non multos dies fuissent, morbus primū apud Athenienses cœpit: prius quidem (ut aiunt) alibi quoq; & circa Lemnū, & alijs multis in locis grassatus. Cæterum neq; pestilentia, neq; funerū tantum usquam fuisse memoratur, Nam huic nec medici pares erant ignotæ eis inter initia:

initia: imò ipsorum plurimi exstinguebantur, ut maxime illos ad-
 bant: nec alia ulla hominū ars, nec quæ in templis exposcebantur,
 nec diuinationes, & quæ sunt id genus quibus utebantur, omnia
 deniq; frustra fuerunt. Ea q; homines malo ipso eucti cum more-
 rentur, reliquerunt. Incepit autem (ut fertur) primū ex Æthio-
 pia, quæ est super Ægyptum. Deinde in Ægyptum Libyamq; de-
 scendit: & in regis magna ex parte regionem: cōfestimq; Athenas
 inuasit, principio in Pyræo contagionis facto: ita ut ab eis dicere-
 tur, uenena in puteos (nondū enim illic fontes erant) à Pelopon-
 10 nensibus esse deiecta. Mox & in superiorē urbem processit: mul-
 toq; magis iam mors ingruerat. Referatur igitur hoc, ut cogno-
 scat quisq; uel peritus medicinæ, uel imperitus, unde credibile sit
 id extitisse, quas ue satis idoneas existimet causas, quæ ad tantam
 mutationem uim haberent. Ego uerò quæ potero referam, & quæ
 sibi quisq; proponens, si quādo hoc rursus incidat, iam prædoctus
 habeat aliquid præcipue, unde non ignoret: aperiam & ipse, pas-
 sus hunc morbum, & alios patientes intuitus. Enimuero annus il-
 le, ut confessione ferè omnium constat, maxime immunis fuit alio-
 rum morborum. Quòd si quo quis alio prius laborabat, is mor-
 20 bus in hunc omnino conuertebatur. Cæteros quoq; salubri cor-
 pore repente nulla ex causa corripiebant ante omnia capitis acres
 feruores, oculorū suffusio ruboris, adustioq;. Introrsum uerò sta-
 tim lingua cum faucibus sanguinolenta uisebatur, spiritus arctè,
 & cum graueolentia meabat. Deinde ex ijs sternutatio raucitasq;
 existerat, nec diu post, labor in pectus cum uehemēti tussi descen-
 debat: & cum ad præcordia hæserat, illa uexabat: sequebātur cun-
 ctæ fellis & humoris quæ à medicis nominantur excretiones, &
 ipsæ cum ingenti cruciatu: & plerisq; inanis incidebat singultus,
 acrem ciens ipsasum: qui in quibusdam protinus, in quibusdam
 30 serius sedabatur. Et corpus quidem exterius non admodum fer-
 uens tactu erat, neq; pallidum, sed subrubrū, fuscum, minutis pu-
 stulis ac papulis scatens. Interius autem ita ardebat, ut neque per
 quā tenuia uestimenta aut sindones iniici, neq; aliud quippiam,
 nisi nuditatem, sustineret. Iucundissimum erat in gelidam seipso
 aquam abijcere, id quod in puteis multi eorum quibus custos de-
 erat fecerūt, inexhausta siti adacti. Quanquam perinde erat nimis
 ac minus bibere. Accedebat huc iniquies membrorū, perpetuaq;
 uigilia. Neq; uerò corpus quoad morbus augebatur flaccescebat,
 sed opinione hominum fortius pesti reluctabatur. Adeò plurimi
 40 intra nonum & septimum diem ab ardore urente uitalia necaban-
 tur adhuc aliquid roboris habentes, aut si hoc tempus exissent,
 tamen desidente ad uentrem morbo, atq; illum acriter concutien-
 te, idq; cum assiduo profluuio, multi quoq; postmodū debilitate

Thucydides pe-
 ste correptus.

Attende nim-
 pestis.

ipsa peribant. Peruagabatur enim omnem corporis superficiem, in capite primum coalita lues. Ex qua utiq; perniciosissima, si quis conualeſcebat, eius uiolentiā significabant extrema membrorum: siquidem ad uerenda & ad summās manus, summosq; pedes prorumpēbat, quibus nonnulli amissis liberabantur: quidam amissis & oculis. Sunt etiam quos simulac surrexerunt, omnium pariter cepit obliuio, necessariorum quoq; ac suūpsorū. Nam genus morbi in singulis extitit & maius quā ut exprimi, & acerbius quā ut humana natura tolerari possit: in hoc declarans præcipue aliquid aliud fuisse, præter consueta, quod cum multa hominum cadauera iacerent insepulta, alites quadrupedesq; ea uel non adierunt, uel quæcunq; gustarūt attigeruntq;, periēre. Quibus ex aui-
bus euidentis fiebat cōiectura, quod neq; circa cadauera, neq; alibi uisebantur. Canes magis propter hominis consuetudinem, mali significationem dabant. Verū (ut alia multa calamitatis genera præteream quæ singulis acciderūt, alijs quā alijs asperius) eiusmodi in totum morbus fuit, cum aliud quiddam insolēs accessit, quod tunc animos affligeret, quod quicquid fiebat, proficiebat in morbum. Peribant alijs per incuriā, alijs per multam curationem, nec de ulla medicina constabat, quam quis diceret utilem fore, si offerretur. Quod enim alteri proderat, id officiebat alteri. Corpus integrum erat, nullum præ se ferens roboris imbecillitatis uel discrimen: idq; etsi quantalibet obseruatione curaretur, à peste corripiebat. Teterriū tamen totius mali fuit animi defectio, quoties quis languoris sibi conscius, protinus anticipata desperatione sui, multo seipsum magis destituebat, nec languori resistebat. Et quia alius ob alterius curationem plus lædebatur, ritu ouium moriebatur: quæ præcipua mortium causa extitit. Nam siue præ metu inuicem non adirent, destituti peribant: unde multe domus uacue factæ sunt: siue adirent, inficiebantur: & præcipue qui officij gratia diligentius aliquid administrassent, utpote pudore non adeundi amicos, ipsi sibi non parcentes. Postquam domestici, eos qui uita exceſſerant, complorauerāt, deficiebant luis uehementia superati. Verū ijs præcipue morientem laborantemq; miserabantur, qui ipsi euaserant: quippe id iam antea experti, ac de se securi. Neq; enim bis eundem morbus corripiebat, sic quidem ut extingueret. Qui quidem ab alijs beati censebantur, & sua ipsi sponte ob suæ sospitatis lætitiā spem in posterū præsumebant, ne quando alio morbo absumerētur. Angebat autem eos præteringruentem pestem comportatio rerū ex agris in urbem: ijs quæ ex agris migrauerāt, grauior. quippe domorum penuriā, in cauernis utiq; tempore æstiuo animam strangulantibus agitabāt. Ita non modo sine ulla dignitate expirabant, sed alijs alijs immortui mutuo iacebant.

Mortuū causa.

bant: semianimesq; in uis, & circa fontes omnes aquæ desiderio uolubantur. Quin ipsa templa in quibus tabernacula fecerant, referta erant illic mortuorum, hominibus uolentia mali quid agerent non habentibus, ab alienatisq; à cognitione sacrorum sanctorumq;: perturbatis pariter omnibus sepulchrorum iuribus, quibus antea utebantur, cum sepelirent quisq; ut poterant. Multi quoq; crebra iam familiarium strage, quia idonea deerant, ad pudenda conuertebantur sepulchra. Nam alij occupatis quos alieni extruxerant pyris, mortuum suum imponebant, ignemq; subiciebant: 10 alij cum alter arderet, superiecto quem ferebant, abibant. Ac primum extitit Reipublicæ morbus ille etiam ad alia causa magnorum scelerum. Facilius enim audebant homines ad uoluptatem ea facere quæ antea celabantur, uidentes tam subitam mutationem tum locupletum, qui repente moriebantur: tum inopum, qui subito illorum bona possidebant. Itaq; putabant ad subita gaudia uoluptatesq; transeundum, diurnam arbitantes & uitam & pecuniam. Nemoq; animum inducebat ad inferendas sibi ob id quod honestum esse uideretur æumnas, inexploratum habens, priusquam ad illam perueniret occumberet necle. Quod autem in præsentia erat 20 succundum, & undiq; ad se animum pelliciens, id & honestum constituabat & utile, deorum metu aut hominum legibus nequaquam coercitus: cum & in æquo ponerent pium uel impium esse, uidentes æqualiter cunctos oppeterem mortem, nec timerent eousq; uindictæ ueniendum, ut delicta uiuentes luerent: multoq; maiorem illam iam decretam poenam imminere, quæ antequam euenit, consentaneum esse se aliquantulum uita frui. Talis igitur clade Athenienses circumuenti uexabantur, hominibus intra muros mortem ob- euntibus, & extra hostibus agrum ferro igniq; uastantibus. Quæ in calamitate cum alia repetebantur memoria, qualia credibile est; 30 tum uerò hoc carmen, quod senes aibant iam pridem decantari:

Doricum ueniet bellum, pestisq; sequetur.

De quo altercatio erat, num λοιμός, id est, pestilentia in hoc carmine ab antiquis nominaretur, an λιμός, id est, fames. Sed euicit in præsentia meritò pestilentia interpretatio. Ad ea enim quæ patiebantur homines oraculum retorquebant. Equidem existimo si aliud post hoc aliquando contigerit Doricum bellum, itidem ex rerum fide famem cantaturos. Memorabant præterea qui norant oraculum Lacedæmoniorum, cum illis deus consulentibus an oportet bellum mouere, respondit: penes omni conatu bellantes uictoria fore, & quoq; ipsum auxilio. Itaq; similia circa hoc quoq; futura augurabantur. Morbus autem primo statim Peloponnesium ingressu coepit: nec ipsam Peloponnesum inuasit, ut dignum relatu sit. Athenis præcipue grassabatur. Secundo loca alijs oppidis, ut

Oraculum.

quodque frequentissimum populo erat. Et hæc quidem quæ circa morbum extitêre.

Laurium mons.

Peloponneses uerò ubi campestria populati sunt, in partem quæ maritima uocatur, processerunt usque ad Laurium, ubi sunt argentea metalla Atheniensibus, & hanc primùm quæ Peloponnesum spectat, deinde quæ ad Eubœam & Andrũ uergit, uastauerunt. Pericles autem tunc quoque dux in eadem perstabat sententia, sicut superiore expeditione fecerat, ne Athenienses exirent. Qui cum hostes adhuc in campo agitarent, priusquàm maritimas copias promouerent, centum naues ad inuadendum Peloponnesum instruebat: quas omnibus præparatis soluit, ducens in ipsas Atheniensium armatorum quatuor millia, trecentos equites in nauibus equorum uehtricibus, quas tunc primùm ex uetustis nauigijs fecerant, comitantibus Chiijs & Lesbijs cum nauibus quinquaginta. Dum solueret Pericles cum exercitu, Peloponneses ad maritima Atticæ agentes reliquit. Vbi peruentum est in Peloponnesum, magnam agri partem populati sunt, adorti quæ urbem, in spem uenerant expugnandi, sed non successit. Recipientes se illinc idem fecerunt in ora Træzenide & Halide & Hermionide, quæ loca in Peloponneso sunt ad mare omnia. Profecti illinc in Prasias, quod est in ora maritima Laconicum oppidum, uastato agro ipsum ceperunt, diripueruntque. His actis, domum rediêre, nec nacti sunt apud Atticam Peloponneses iam domum reuersos. Quandiu Peloponneses in Attica erant, & Athenienses cum classe nauigabāt, tandiu morbus Athenienses domi forisque uexabat. Ex quo ferebatur Peloponneses metu morbi, quem de transfugis discebant in ciuitate sæuire, & simul sepeliri mortuos sentiebant, raptim ex finibus excessisse. Hac autem expeditione, Peloponneses cum diutissimè mansissent, uniuersam regionem ferro populati sunt, quadraginta ferme diebus illic consumptis. Eadem æstate Agnon Nicie & Clepompus Cliniae filius collegæ in prætura Periclis, sumptas easdem, quibus illæ usus fuerat, copias festinato dixerunt aduersus eos qui sunt in Thracia Chalcidenses: Potidæamque adhuc obsessam cum peruenissent, machinas urbi admouēt, omni quæ ope illam expugnare conantur. Sed neque conatus hic, neque apparatus alius processit, interueniente morbo, qui prorsus in Atheniensium exercitu grassabatur, ita ut eo prior exercitus, ob hunc qui cum Agnone superuenerat læderetur, cum hætenus prospera ualetudine usus esset. Nam Phormio cum mille sexcentis apud Chalcidenses amplius non erat. Itaque Agnon mille quinquaginta militibus quadraginta circiter intra dies morbo amissis, Athenas renaugauit, relictis pristinis in Potidææ obsidione militibus. Post alteram uerò Peloponnesium inuasionem, Athenienses cum & ager ipsorum iterum

Phormio.

iterum ferro uastaretur, & morbo pariter ac bello premerentur, mutata uoluntate Periclem insimulabant, tanquam autorem ipsis belli gerendi, eiq; calamitates ferebāt acceptas. Igitur ad cede idū Lacedæmonijs animo inclinantur. Sed missi aliquot legati, re infecta redierunt. Tunc undiq; consilij inopes in Periclem inuehebantur. Ille cernens eos præsentem statū ægrè ferentes, omniaq; agentes quæ ipse præuiderat, aduocata concione (adhuc enim prætor exercitus erat) exhortatus est eos ad bene sperandū, reuocans iracundiam ad lenitatem, & metum ad fiduciam, ac progressus hunc
10 in modum locutus est:

Oratio Periclis.

NEc inexpectata mihi uestra in me indignatio fuit (intelligo enim eius causas) & eam ob rem coëgi concilium, ut in memoriam redigam ac reprehendam, si quid uos haud rectè uel mihi succensetis, uel aduersis succumbitis. Ego enim existimo, melius agi cum ciuibus priuatim, si tota ciuitas fortunata sit, quàm si per singulos ciues felix sit, publicè uerò labefactetur. Nam cum eueritur patria, is cui priuatim bene est, nihilo tamē minus & ipse eueritur; cui autem malè, is in illa prosperè agente multò magis
20 incolumis est. Quoties igitur patria suas ipsius potest tolerare clades, quas nemo unus possit, quo pacto non conueniat uniuersos illi opitulari, neq; id quod nunc agitis, domesticis iacturis attonitos, Reipublicæ salutē pro derelicta habere, incusantes me qui bellandi consilium dederim, atq; adeò uos ipsos qui id comprobaueritis: Et mihi tali uiro irascimini, qui (ut reor) sum nulli secundus, uel in cognoscendo quæ opus facto sunt, uel in explicando, uel in amanda ciuitate, uel in cōtemnenda pecunia. Nam qui nouit, neq; id quod sentit explicat, perinde est ac si nesciret. Qui uerò utrunq; habet, nisi studiosus Reipublice fuerit, is peræquè nihil ex utilitate
30 ciuitatis loquetur. Cui autem hoc etiā affuerit, si idem pecunia uincatur, pro hac una habebit cuncta uenalia. Itaq; si mihi hæc omnia mediocriter præter cæteros adesse uos iudicantes, de bello gerendo fidem habuistis, nunc haud probè eidem crimen imponitis. Etenim eos qui prospera fortuna utuntur, bellū præoptare quàm pacem, magna uecordia est. Sin uerò necesse sit, aut finitimis cedentes imperata facere, aut pro uictoria belli adire discrimen, profectò qui cedunt, ijs qui resistunt uituperari digniores sunt. Et ego quidem idem qui antea sum, nec à sententia discedo. Vos autē uacillatis, quos constat integra re mihi acquiescere, accepta calamitate poenitere, & rationem meam uestra infirmitate metientes non
40 rectam iudicatis, quia sensum molestiarum unusquisque hætenus habuit, communis autem utilitas nondum patet. Magnaq; mutatione facta, & hac ex leui momento, mens uestra languescit ad ea perterenda

perferenda, quæ decreuistis. Rapiunt enim consilium repentina
 & inexpectata, & longè præter opinionem accidentia, id quod
 nobis quum circa alia, tum uel maximè circa morbum usu ue-
 nit. Tamen quum urbem ciuitatemq; magnam habeamus, &
 perinde egregijs institutis simus educati, decet ne maximis qui-
 dem nos incommodis uelle succumbere, nec amplitudinem no-
 stram labefactare. Nam æqui iuris esse homines censent, & ac-
 cusare eum, qui per ignauiam gloriæ quam obtinet desertor est,
 & odisse eum, qui per confidentiam gloriam ad se non pertinen-
 tem affectat. Sepositoq; priuatarum rerum dolore debemus salu- 10
 tem publicam uindicare, huic belli labori, ne magnus sit, nèue
 aliud cōtingat, resistentes. Et satis quidem illa sint, in quibus aliàs
 sæpe demonstraui, me non iure uobis in suspicionem uenire. Ape-
 riam autem & hoc quod neque ipsi uidemini unquam cogitasse,
 cū uobis adsit (de magnitudine loquor imperij) neq; ego in pri-
 stinis orationibus usurpauī, ne nunc quidē memoraturus, utpote
 specie ipsa iactantiusculum, nisi uos præter rationem attonitos ui-
 derem. Ipsi quidem existimatis in socios tantū uos tenere impe-
 rium, ego uerò pronuncio, ex duabus partibus, quæ in usum pa-
 tent, terra & mari, uos alterius in solidum potentissimos esse, dun- 20
 taxat quatenus obire consueistis, & si plus obire uelletis, potentis-
 simos fore. Neq; est hac potestate rex quispiam, aut aliqua gens,
 quæ uos instructa quæ nunc adest classe nauigantes prohibere
 possit. Qua ex potentia, ut apparet, ne ijs quidē caremus, quæ uos
 magnificitis, ad domesticum & terræ usum pertinentia. Itaq; non
 est consentaneum, iniquo uos ea ferre animo, & non potius æquo
 atq; sedato, existimantes ornamentum diuitiarū apud potentiam
 esse, & libertate per nos incolumi facile hæc iri recuperatū: quæq;
 si non seruamus, sed imminui libētī animo patimur, in neutro de-
 generare nos à patribus nostris iudicandos, qui hæc non ab alijs 30
 acceperunt, sed laboribus suis parta atq; custodita nobis tradide-
 runt. Nam turpius est, quàm conatu potiendi frustrari, exui po-
 tientem. Conuenitq; aduersus hostem ire nos, non modò cōfiden-
 tes, sed etiam contemnentes. Siquidem confidentia ex improuisa
 quoq; prosperitate in ignauum etiam aliquem cadit: contemptus
 uerò præbet ei, qui se consilio credit, ut hosti præualeat, id quod
 uobis accidit, & in pari conditione fortunæ solertia ex altitudine
 mentis tutiorem reddit audaciam, spei, cuius uis in lubrico est, mi-
 nus fidei habens, quàm ex præsentibus copijs, cōsilio, cuius explo-
 rator prouidentia est. Decet item uos publicæ ob imperiū digni- 40
 tati, qua cuncti lætamini, consulere, nullum recusantes laborem,
 nisi & honores recusetis: neq; existimare de libertate tantū amit-
 tenda rem esse, sed de amittendo imperio periculum quoq; sub-
 cundum,

eundem, ob eas quas in imperio cōtraxistis offensas, à quo discedere uos iam integrum non est, ne quis hoc in præsentia ueritus, existimet se in ocio liberaliter degere. Quippe imperiū iam ueluti tyrannidem administratis, quod sumere quidem uidetur esse iniurium, deponere autē periculosum. Nam huiusmodi homines qui bellum timent, persuadendo, alios protinus & ciuitatem perdiderint, & si quibus ipsi præessent, eos liberos esse siuerint. Enimuero ocium neq̃ potest esse incolume, nisi negotio modificatum, neq̃ in principe ciuitate conducit, sed in ea, quæ tuto obediendo tolerat seruitutem. Vos uerò neq̃ ab huiuscemodi ciuibus seducamini, neq̃ mihi succenseatis, cui de bello gerēdo fuistis assensi. Quod si hostilis aduentus ea fecit, quæ facturum esse credibile erat uobis sibi obedire nolentibus, & si accessit præter expectationem hic morbus, res sola omnium spe nostra potentior, unde scio me magna ex parte magis inuisum esse, profectò iniuste me perosi estis, nisi & quoties uobis prosperè præter opinionem euenit, cam mihi felicitatem referatis acceptam. Oportet enim quæ diuinitus, necessariò: quæ ab hostibus profiscuntur, fortiter ferre. Quæ cum fuerint olim in more huius ciuitatis, caute ne nunc dissoluantur in uobis. Cum præsertim sciatis eam apud omnes homines ideo maximum habere nomen, quod non cedat aduersis, quodq̃ plurimos labores ac plurima corpora in bello consumpserit, & summa ad hanc diem sit potita potentia. Cuius apud posteros in æternum si quando nunc cedamus (Natura enim comparatum est ut omnia decrescant) memoria deferetur, atq̃ adeò Græcorum, quoniam Græci nos latissimum tenuimus imperium, & maxima tolerauimus bella, tum aduersus uniuersos, tum aduersus singulos, ciuitatemq̃ opulentissimam & frequentissimam habuimus. Quanquā qui segnis est, hæc haud dubiè uituperabit, sed rerum gerendarum studiosus æmulabitur. Quod si quis opes non adeptus sit, inuidebit. Cæterum inuisum & molestum esse omnibus quidem in præsentia contingit, quicumq̃ se dignos existimarunt ut alijs imperarent. Quisquis uerò ob maximas res inuidiam suscipit, rectè is consulit: nam odium non diu durat. Verum splendor in præsens, & perpetua in posterum gloria celebrāda relinquitur. Quæ duo uos prospicientes, decus futurum, & dedecus præsens, alacri iam animo decus capessite, ac dedecus deuitate, nullum ad Lacedæmonios caduceatorem mittendo, significantes nos præsentibus ærumnis opprimi, tãquam ij qui quoniam inter accidentia & minimum affligantur animo, & re quàm maximè reluctantur, sunt omnium & priuatim & publicè præstantissimi.

Talibus Pericles dictis tentauit tum mitigare in se conceptam Atheniensium iram, tum animos à præsentibus malis abducere.

Cui

Cui publicè quidem obtemperarunt, nullisq; amplius ad Lacedæmonios missis legatis, impensi incubuere in bellum: priuatim tamen difficultates ægrè ferebant: plebs, quia quas tenues habebat facultates, exhauriebatur: procures, quod eximia in agris prædia uillasq; sumptuosè magnificeq; ædificatas amiserāt, pro pace maximum omnes bellum habētes. Nec prius quàm gerebant indignationem posuēre, quam eum pecunia mulctarunt, rursusq; non multò post id quod fieri uulgus amat, ducem delegerunt, omnium ei rerum permissio arbitrio: quem & si suam quisque uicem dolentes ob iacturā rei familiaris abiectiori iam animo erant, 10 tamen in ijs quæ ad Rempublicam spectabant longè omniū præstantissimum iudicabant. Quandiu enim Reipublicæ præfuit, in pace moderatè eam administrauit, integrè tutatus est, amplissimā reddidit: illatoq; postea bello ciuitatis uires, ut liquet, præuidit.

Periclis mors.

Cuius post obitum prouidentia in bellum (duos enim ab eo motu annos & dimidiatum uixit) uel magis cognita est. Nam is dicebat ita demum uictores euasuros, si bello abstinerent, rem nauticam curantes, neq; imperiū capefferent bello, neq; ciuitatē in periculum uocarent. Illi uerò hæc omnia è contrario egerunt, & cætera quæ extra bellum esse uidebātur, ex sua quisq; ambitione atq; 20 priuato questu, in suam sociorumq; perniciem administrauerunt: quæ si prosperè celsissent, fructuosa priuatis hominibus, & honorifica potius fuisset: Cùm uerò improsperè cesserint, perniciose in bellum Reipublicæ extiterunt. Cuius rei causa fuit, quòd cùm ille polleret dignitate atq; consilio: & pecunia proculdubio incorruptus esset, liberè multitudinem continebat, nec magis illi se comitem quàm ducem præbebat. Nec enim adeptus per illicita potentiam, aliquid ad uoluptatem loquebatur, sed propter auctoritatem suam etiam cum ira contradicere poterat. Quoties itaq; intelligebat eos quippiam intempestiuè ferociterq; conātes, orationis acri-

Periclis laus.

monia deterrebat. Quoties ab re formidantes, rursus ad fiduciam erigebat. Deniq; uerbo quidem popularis status, re autem ipsa penes primarium uirum principatus erat. Nam qui successerūt cū potius inter se pares forent, primum quisq; locum affectantes, ad demulcendum uoluptatibus populum se conuerterunt, negocijs relaxatis. Vnde cū alia multa, ut in magna ciuitate, tum uerò illud peccarunt, quòd in Siciliam nauigauerunt, magnū imprudentiæ flagitium, non tam propter eos aduersus quos ierunt, quàm propter eos qui miserunt, non prospicientes ijs quos mittebant. Nam dum domi inuicem perturbantur, mutuisq; criminibus de-

Atheniensium imprudentia.

principatu contendunt, statum postea exercitus conquassarunt. Re autem apud Siciliam infeliciter gesta, alioq; apparatu amisso, cum classis maiore parte, & intra urbem iam seditione laborantes, tamen 40

tes, tamen tres annos restiterunt & prioribus hostibus, & Siculis ad hos adiunctis, cum iam plerique sociorum defecissent, & mox Cyrus regis filius esset in partibus, pecunia ad classem Peloponnesibus data. Neque prius succubuerunt, quam ipsi priuatis inter se discordijs collisi defecerunt. Adeo suppeditabant Pericli tunc ea, ex quibus ipse praeuidit posse uel facillime ciuitatem bello superiore esse Peloponnesibus. Lacedaemonij autem sociique eadem aestate centum cum nauibus ac militibus mille, Cnemo Spartiata nauarcho, profecti sunt in Zacynthum insulam, quae est regione Elis
10 dis iacet, Achaeorum qui sunt in Peloponneso coloniis, Atheniensibus belli sociam. Egressique in terram multa hostiliter egerunt: & cum illos ad deditionem non possent compellere, domum se receperunt. Eadem iam extrema aetate Aristeus Corinthius. Lacedaemoniorumque legati Aneristeus, Nicolaus, Pratodemus, ac Timagoras Tegeates, & suo nomine Polis Argius, iter habentes ad regem in Asiam, si qua ratione persuaderent illi, ut pecuniam daret, bellique societatem iniret, adierunt prius in Thracia Sitalcem Teris filium, uolentes, si possent, eum inducere ad commutandam cum ipsis quam haberet cum Atheniensibus societatem, simulque cum copiis eundem
20 dum Potidaeam, quam exercitus Atheniensium obsideret. Dumque per regnum Sitalcae iter ingressi, essent transitori Hellepontum ad Pharnacem Pharnabazi filium, a quo erant ad regem deducendi, forte legati Athenienses cum apud Sitalcem essent, Learchus Callimachi, & Amenias Philemonis, suadent Sadoco Sitalce filio, qui factus erat Atheniensis, ut ipsis illos interciperet, ne ciuitatem eius per quam ad regem pergebant aliqua ex parte laederent. Is autem persuasus, missis aliquot cum Learcho & Amenide, eos iam Thraciam emensos, antequam nauem conscenderent Hellepontum transitori, comprehendit, iussitque his dari, eos traditos inde
30 Athenas portauerunt. Vbi peruentum est, ueriti Athenienses ne quid Aristeus rursus adhuc in ipsos grassaretur, si euassisset, quem ante omnium, quae apud Potidaeam & Thraciam acciderant, autorem fuisse constabat, cunctos eodem die interemerunt indemnatos, & quidam dicere uolentes, atque in fossas deiecerunt, arbitrati se iuste suis sociorumque negotiatoribus parentare, quos circa Peloponnesum onerarijs nauibus cursum tenentes nacti Lacedaemonij trucidarant, in fossasque abiecerant, ipsi iniuria priores. Quippe initio belli quoscunque in mari cepissent, omnes uelut
40 hostes uita priuabant, siue Atheniensium partes secutos, siue neutrorum. Circa extremum eiusdem aetatis Ambraciotae ascitis in societatem multis Barbarorum, expeditionem sumpserunt aduersus Argos Amphilochicum, caeteramque Amphilochiam, exorta hinc primum simultate: Amphilocheus Amphiarai filius post bellum

Lacedaemoniorum legati occiduntur.

H

Ambraciotarū
et Argiuorum
odium.

Troianum cum domum repeteret, exosus Argi domicilium, con-
didit in sinu Ambracico urbē, quam nomine primæ suæ appella-
uit Argos, cognomine Amphilochicū, cum cætera Amphilochia,
quæ quidē fuit in omni Ambracia maxima potētissimos habens
populares. Li multis postea ætatibus agitati cladibus, Ambracio-
tas sibi finitimos in consortium accersuerunt, linguamq; tunc pri-
mum ex Ambraciotis unā habitantibus Græcam effecerunt. Nam
cæteri Amphilochi barbari sunt. Progressu itaq; temporis Am-
braciotæ urbe, Argiuis expulsis, ipsi potiuntur. Qua de re Amphi-
lochi sese Acarnanibus dedunt, & utriq; in auxilium uocant Athe-
nienses. Ab ijs Phormio dux cum triginta nauibus ad eos missus,
ubi peruenit, ui Argos capiunt, Ambraciotas diripiunt, commu-
niter ipsi urbem incolunt. Atq; his gestis primum inter Athenien-
ses inita est Acarnanesq; societas, & Ambraciotis orta aduersus
Argiuos propter suorum captiuitatē similtas. Postea uerò belli
tempore coacta manu & ipsorum & Chaonum, & aliorum quo-
rūdam ex finitimis Barbarorum, Argos se cōtulerunt: & regionē
occupata, cum urbem aggressi expugnare nequissent, domum in
sua quicq; loca redierunt. Haftenus æstate gestū est. Incunte hye-
me Athenienses uiginti quidem circa Peloponnesum naues dimi-
sere Phormione duce. Qui profectus ex Naupacto, obseruabat
ne qua naus Corinthū sinumq; Crisæum aut intraret, aut exiret.
Alias autem sex in Cariam Lyciamq; duce Melesandro, illinc pe-
cuniam exacturas, & oneraria nauigia ex Phaside & Phoenice, atq;
ex illa continente proficiscentia, prohibituras à latronibus ex Pe-
loponneso infestari. Egressus in Lyciā Melesander eductis in aciē
Atheniensium socialiumq; nauium copijs, superatus occisusq; est amif-
sa suorum parte. Eadem hyeme Potidæatæ cum iam obsidentibus
impares essent, & Peloponnesium expeditiones in Atticam nihil
magis summouissent ab obsidione Athenienses, re frumentaria
deficiente, adeò ut iam præter alia quæ acciderunt, penuria cibi
quidam mutuò se depasti essent, ita demum in colloquium de de-
dicatione uenerunt cum Atheniensium ducibus, quibus ea cura mati-
data erat, Xenophōte Euripidis, Hestiodoro Aristoclidæ, & Phe-
nomacho Callimachi filio. Qui ideo conditionē acceperunt, quod
uidebant exercitus ærumnā in loco hyberno, & duo millia talen-
torum in obsidione à ciuitate esse consumpta. Conuenit itaque ut
exirent ipsi & liberi & auxiliares cum singulis uestimentis, foemi-
næ cum binis, cumq; certa singuli ad uiaticū pecunia. Et hi quidē
interposita fide, in regionem Chalcidis abierunt, quo quisque po-
tuit. Athenienses uerò duces suos, quod iniussu ipsorum conuenis-
sent, inculauerunt, existimantes hos, si uoluissent, urbē expugna-
turos fuisse. Eam postea colonis ex suo corpore illuc missis habi-
tauerunt.

Potidæarū de-
ditio.

tauerunt. Atque hæc per hyemem gesta sunt, secundusque belli annus finitus, quod Thucydides conscripsit.

Ineunte æstate Peloponneses sociique non in Atticam, sed aduersus Plataeam cum exercitu uenerunt, duce Archidamo Zeuxidami filio Lacedæmoniorum regem, quem castra iam metatum, ac regionem uastaturum, missa protinus Plataensium legatio adiit, itaque inquit:

*Secundus annus
belli Pelopon-
nensium.
Plataea obside-
tur.*

Oratio legatorum Plataensium.

10 **A**rchidame ac Lacedæmonij, neque iuste, neque è dignitate uestra patrumque uestrorum facitis, quod agrum Plataensem hostiliter infidetis. Nam Pausanias Lacedæmonius Cleombroti filius, qui Græciam Medorum dominatu liberauit, cum his Græcis, qui pugnae apud nos commissæ ultrò subière discrimen, uictimis in foro Plataensi immolatis Ioui liberatori, cōuocatisque omnibus socijs, reddidit Plataensibus & agrum & urbem, ubi suis legibus uiuerent, ne quis iniuste, neue dominandi causa, illis arma inferret, alioqui eos qui aderant socios, pro uiribus auxilio futuros. Hæc patres uestri uirtutis ergo, qua fuerunt in illis periculis præstantia, dederunt nobis. At uos è contrario agitis, qui cum Thebanis inimicissimis nostris, ad redigendos nos in seruitutem uenistis. Itaque
20 & eos qui iurijurando tunc adfuerunt, & uestros patrios, & nostros indigenas deos testati, dicimus uobis ne agrum Plataensem lædatis, neue iusiurandum uioletis, sed nostro nos iure uiuere sinatis, quemadmodum Pausanias statuit.

Hæc tantum locutis Plataensibus excepit Archidamus: Rectè (inquit) dicitis, uiri Plataenses, si uerbis facta respondeant. Quemadmodum enim Pausanias uobis præstitit, ut ipsi uestro iure uiuatis, præstate uos quoque pro uestra uirili liberos alios, quicunque & periculorum, & iusiurandi uobis ea tempestate participes, nunc Atheniensibus seruiunt, quorumque in libertatē asserendorum gratia, tantus apparatus fit, tantumque bellum. Cuius liberationis ut maximè adiutores fueritis, ita maximè iusiurandum seruaueritis: sin minus, eadem quæ iam antea hortamur, ocium agite, colentes quæ uestra ipsorum sunt, nec sitis in partibus apud alterutros, & tamen utrosque pro amicis recipite, hæc fat uobis erunt.

Non plura Archidamus. Quæ cum audissent legati Plataenses, ingressique urbem ad multitudinē retulissent, Archidamo responderunt, impossibilia sibi factu esse, quæ suaderentur, sine Atheniensibus, apud quos liberi ipsorum atque uxores essent. Timere quoque se totæ ciuitati, ne scilicet, aut illis digressis Athenienses uenirent ista non permissuri, aut Thebani, utpote in iureiurando contenti, dum utraque pars recipitur, rursus urbem occupare conarentur.

Ille bene eos iubens sperare, respondit: Vos uerò urbem ac do-

mos nobis Lacedæmonijs tradite, fines agri demonstretate, arbores & quicquid aliud potest sub numerum cadere numerate: ipsi quocumq; libuerit abscedite, quousq; fuerit bellum: ubi desierit, reddemus uobis quæcunq; acceperimus, habentes ea interim deposito, colentesq; ac fructum reddentes, qui uobis ad usum suppetat uitæ. Eo audito, legati ingressi iterū, habito cum multitudine consilio, dixerūt ea quæ suaderentur, uelle se prius communicare cum Atheniensibus, accepturosq; conditionē, si illis persuaferint. Interea loci iusserunt sibi fidem dari in ipsorum regione nihil eos hostiliter acturos. Atq; ita interposita fide, intra quot dies credibile fuit acceptum iri responsum, à regionis uastatione temperarunt. Additis Atheniensibus legati Plataenses, agitatoq; cum eis consilio reuersi, hæc ciuitati renunciant. Neq; in superiori tempore, uiri Plataenses, ex quo societate iniuimus, inquit Athenienses se permisisse uobis iniuriam fieri, neq; nunc esse neglecturos, sed pro uiribus adiuturos. Admonentq; uos iurisiurandi, quo uestri se patres obstrinxere, nihil noui se circa societate acturos. Hæc cum legati renunciaissent, Plataenses decreuerunt non prodere Athenienses, sed resistere, & si oporteat uel ante ipsorum oculos uastari agros, & quicquid aliud cōtingere posset, pati, neminemq; 20 emittere, sed de muro respondere impossibilia sibi esse quæ Lacedæmonij suaderent. Qui cum respondissent, tunc uerò Archidamus rex stetit, contestans deos atq; heroes indigenes his uerbis: Dñ quicumq; terram Plataensem tenetis, & heroes, cōscij estote iureiurando prius ab istis uiolato, non incipere à nobis iniuriam, quod in hac terram uenimus, in qua patres nostri uotis apud uos nūcupatis, Medos superaueerūt, quamq; uos propicij adiutricem Græcis in prælio præstitistis: neq; nunc nos si quid faciemus, iniustos fore, quoniam adhortati eos multis iustisq; rationibus, nihil proficimus. Itaq; concedite, ut & ñ qui coeperunt iniuriam facere, 30 poenas dent: & qui merito punire parāt, poenas sumant. His deos precatus, militi bellum permittit. Et primū urbem, ne quis eam ingrederetur, ex cæsis arboribus, cancellato uallo circumdat. Deinde aggerem ante urbem iaciunt, sperantes propediem se expugnatos, tanta manu in opere occupata. Itaq; cæsam ē Cythærone materiam utrinque muris opposcentes, supra urbis ædificia extruunt, in modum canistrorum intextam, ne copiosus agger disflueret. In quem etiam congerunt ac superiaciunt ligna, lapides, humum, & si quid aliud ad excitandam magnitudinem facit. Quo in opere dies noctibus nulla intermissione iunctos septuaginta 40 consumpserunt, uicibus quiescentes. Nam cum alteri cōgerebant, alteri somnum cibumq; capiebant, præpositis operi Lacedæmonijs, qui peregrinis singularum ciuitatum militibus duces erant, atque

Archidami
contestatio.

Plataeæ ob-
sidio.

atque urgentibus. Hunc aggerē Plataenses extolli cernentes, murum ligneum & ipsi componunt, quem ubi statuerunt qua parte muri hostis aggerem excitabat, ædificant laterculis uicinarum domorum quas diruebāt, lignis eos internectentibus, ne succrescens ædificium minus se sustineret: prætexentibusq; ad tutelam id corijs ac pallijs, ne & ipsi in opere, & ligna missilibus igniferis ferirētur: Atq; ita murus in multum altitudinis processit. Nihilo tamen minus agger ex aduerso surgebat. At Plataenses tale quiddam cōmenti sunt: Interciso muro, qua uineæ aggeris admotæ erant, 10 illarum humum egerebant. Ea re Peloponneses comperta, subtractum cœnum canistris arundinaceis eo, ubi subtracta humus erat, iniecerunt, ne sicut humus diffluens efferretur. A quo exclusi Plataenses, id quidem tulerunt, sed sub terra actis ab urbe ad aggerem cuniculis per certa uestigia, rursus humum ad se subducebant, diuq; eos qui erant foris latuerunt, ita ut illis etiam atque etiam aggerentibus, minus tamen moles cresceret, subducto deorsum aggere & assidue in locum uacuefactum decidente. Cæterum ueriti ne pauci permultis essent impares, hoc quoque excogitauerunt: Omissa magni ædificij contra uineas substructione, ab 20 utroque eius latere, qua muro humiliori committebatur, intra urbem lunari specie murum ducunt, ut si magnus caperetur ab illis, hic hostes intercluderet, cogeretq; iterum agere uineas, & procedendo duplicem laborem subire, magis etiam in ancipiti futuros. Admouerant autem urbi machinas ab aggere Peloponneses, unam iuxta uineas contra substructionem oppidanorū, qua substructione uehemēter quassata, animos illorum perterrefecerant, alias alibi cōtra murum. Quas oppidani tum circumdatis laqueis refringebant, tum hac ratione, trabes ingentes, quas ferreis longisq; catenis utrinq; à capitibus suspenderant, transuersas à binis 30 antemnis supra murum inclinatis porrectisq; cōtraxerant: & quoties datura ictum machina erat, prominentem eius partem laxatis catenis, atq; è manu remissis præcipiti incussione decurtabāt. Post hæc Peloponneses cū & nihil proficerēt machinæ, & aduersus uineas antemurale excitatum esset, existimantes arduum esse inter tot impedimenta capere urbem, ad circumdandam muro eam se accingunt, prius tamen igni tentandum rati, si possent ingruente uento incendere, cū spaciōsa non esset. Omnia enim secum uersabant, si qua ratione rem sine obsidione conficerent. Allatos itaque materiæ fascēs ab aggere in id fossatum, quod ad murum 40 prius interiacebat, coniiciunt. Quo protinus, utpote à tanta hominum manu, impleto processerunt, quantum plurimum relique urbis occupare è loco superiore potuerunt, iniectoque igni cum sulphure ac pice materiam incenderunt, Vnde tantum flammæ

Incendij vis.

excitatum est, quantum nemo unquam ad tempus illud inspexit, manu & industria factum. Nam aliquādo uentis collisa secum sylua in montibus sua sponte ignem edidit, & ex eo flāmam. Hoc incendium cū ingens extitit, tum uerò parum abfuit quin oppidanos, qui alia mala effugerant, absumeret, exiguo urbis tractu relicto quo non pertingeret. Quòd si uentus ut hostes sperauerant, commodus adfuisset, actum de illis erat. Nunc illud etiam fertur contigisse, magnam uim aquæ de coelo cum tonitruis effusam incendium extinxisse, atq; ita periculum summouisse. Hoc quoque frustrari Peloponnesenses, retenta quadam exercitus parte, cætera remissa, urbem muro circundant, certo assignato singulis ciuitatibus loco, ducta interius exteriusq; fossa, ex qua lateres effecerunt. Eo perfecto, sub exortum arcturi relicto ad tutelam dimidij muri præsidio (nam alterum dimidiū Boeotij custodiebant) cum exercitu redierunt ad suas quiq; urbes digressi. At Plataenses cū liberos & uxores cum senioribus, atq; hominum nullius usus multitudinem iam antè exportassent, ipsi reliqui qui obsidionem sustentabant, quadringenti numero erant, & Atheniensium octoginta, cum centum ac decem foeminis quæ panem facerent. Tot omnino fuerunt cuncti qui ad tolerandam obsidionem sunt constituti, nemine alio intra muros nec seruo nec libero: Huiuscemodi fuit Plataensium aduersus oppugnātes præparatio. Eadem æstate obsidionis principio, Athenienses cum duobus millibus sui corporis armatorum, ducentisq; equitibus, duce Xenophonte Euripidis filio, cum alijs duobus ducibus arma intulerunt in Thraciā Chalcidensibus, & Bottiæis, frumento maturo. Et cum Spartolo, quæ est in Bottiæa, copias admouissent, frumentum corruerunt. Videbatur autem ea ciuitas ad Athenienses defectura, quorundam, qui intus erant, opera. Sed uocatu eorum qui hæc nolabant, ex Olyntho armatæ copiæ præsidio uenerunt. Cum quibus Spartolo progressis, Athenienses ante ipsam urbem cōseruerunt pugnam, Chalcidensiumq; peditatum cum nōnullis auxiliariis superarunt, ad urbemq; compulerūt: sed peditatus ac leuis armatura à Chalcidensibus equitibus ac leuiter armatis superatus est, habentibus aliquot scutatos è regione, quæ dicitur Crusidis. Gestito iam prælio superueniunt alij ex Olyntho scutati auxilio futuri. Quos ut uiderūt ex Spartolo leuiter armati, addito animo tum accessione sociorū, tum quod antea non inferiores fuissent, iterū cum Chalcidensium equitatu ac subsidiarijs Athenienses inuadunt. Illi uerò sese ad duas cohortes recipiunt, quas cum impedimentis reliquerant. Qui quoties infestis armis se inferebant, toties ab hoste fuga fiebat: cū rursus se referebant, infestabantur, missiliaq; ingerebantur, adequitantibus Chalcidensibus equitibus, & quæ uidebatur

*Chalcidensium
& Athenien-
sium prælium.*

uidebatur ad orientibus. Denique non mediocriter iam percussos in fugam uertunt, longoq; tractu persequuntur. Athenienses Po- Atheniensium
fuga.
tidam fuga perlati, receptis postea ex foedere interfectis, Athenas cum reliquis exercitus reuerterunt. Ex quo desiderati sunt quadringenti ac triginta cum omnibus ducibus. Chalcidenses ac Bot-
tiae, ubi trophaeum statuerunt, mortuosq; suos legerunt, in suas quique urbes discessere.

Eadem æstate non multo post hæc Ambraciotæ Chaonesq; Ambraciotarum
rebellio.
auidi omnem Acarnaniam uexandi, & ab Atheniensibus alienan-
10 di, Lacedæmonijs suadent classem ex socialibus urbibus parare, armatos mille in Acarnaniam mittere: quod dicerent si secum illi cum nauibus simul ac peditatu irent, quandoquidem Acarnanes mari nequeant mutuo sibi esse auxilio, facile in potestatem reda-
cta Acarnania, Zacyntho & Cephalenia esse potituros, nec Athe-
nenses itidem ut nuper Peloponnesum peruagaturos: Spem quo-
que Naupacti capiendæ fore. His persuasi Lacedæmonij Cnemum
adhuc nauarchum, & milites cum aliquot nauibus è uestigio mit-
tunt, iussu instructa quamprimum classe nauigare in Leucada.
Studebant autem præcipue Corinthij Ambraciotis, utpote suis co-
20 lonis. Et classis quidem Corinthiorum Sicyoniorumq; & circa op-
pidorum, instruebatur. Nam Leucadiorum, Anacliorum, Am-
braciatorum iam profecta apud Leucada prestolabatur. Cnemus
& mille cum eo milites ubi traiecerunt, ignaro Phormione, qui de-
cem circa Naupactum præsidarijs Atheniensium nauibus præ-
erat, in terra confestim copias educit in aciem, eiq; præsto fuerunt
ex Græcis Ambraciotæ, Leucadij, Anaclorij, præter eos mille Pe-
loponnenses, quos ipse adduxerat: Barbarorum Chaones (qui
non sub regibus, sed sub annuis ex principali genere magistrati-
bus uiuunt) mille, Photio & Nicanore ducibus, adiunctis The-
30 sprotis, & ipsis sine rege agentibus. Molossos & Antitanes du-
cebat Sabylinthus Tharypis Regis adhuc pupilli tutelam ge-
rens: Parauæos Orædus rex, adiuncto commilitio mille Orestarum,
Atiochi regis eorum permissu. Misit & Perdiccas clam Athe-
nensibus, mille Macedones, qui postea superuenerunt. Hoc exer-
citu Cnemus nolens è Corintho opperiri classem, profectus est,
perq; Argium agrum iter facientes, cum uicum Limnæam sine mu-
ris diripuissent, Stratum peruenerunt, maximam Acarnaniæ ur-
bem, rati si hanc primam cœpissent, cæteras haud ægre in deditio-
nem uenturas. Acarnanes ubi cognouerunt terra multam ma-
40 num aduenisse, & mari hostes cum classe affuturos, non miserunt
mutuo auxilia, sua enim custodiebant, sed Phormionem accersi-
uerunt, iubentes ire suppetias. Ille respondet id fieri non posse, ut
cum classis è Corintho solutura sit, Naupactum sine præsidio re-

linquat. Pelopōnenses in tres dispersiti acies, ad urbem Stratiorū
Strati obfidio. iter intendunt, eo consilio, ut castris cominus positis, nisi uerbis
Chaonum in- locum in pergendo tenebant Chaones & Barbari alij, dexteram
sultum. uerò Leucadij Anactorijq̃, & qui cum eis erant: sinistram autem
 Cnemus, Pelopōnensibus & Ambratiotis magno inuicem inter-
 uallo distantibus, adeò ut aliquando à mutuo prospectu abessent,
 Et Græci seruatīs ordinibus, exploratisq̃ itineribus, pergebant,
 dum idoneo in loco castra communirent. Chaones autem suis ui-
 ribus freti, ut qui omnium illius continentis bellacissimi haberentur,
 non sustinuerunt castris deligere locum, sed robore ipso fero-
 ces, additis alijs mutuo auxilio Barbaris, urbem se ipso clamore
 expugnatos sperabant, suumq̃ id opus fore. Quos propius ac-
 cedere Strati animaduertentes, arbitrati si ab alijs seiunctos supe-
 rassent, fore ut nequaquam postea Græci similiter accederent, cir-
 ca urbem insidijs prosilientes circumueniunt timore perculsos,
Chaonū fuga. multisq̃ Chaonum trucidatis cū alij Barbari hos cedentes ui-
 derent, ne ipsi quidem iam sustinuere, sed in fugā se cōiecere, neu-
 tro Græcorum agminum sentiente hanc pugnam, ita multum illi
 præcesserant, sed opinante deligendis castris occupatos. Quos
 postquā effusa fuga ferebantur, ad se receperunt, contractisq̃
 agminibus ibidem per diem quieuerūt. Stratijs non uenientibus
 cum ipsis ad manum, quod uidelicet alij Acarnanes auxilia non fe-
 rebant, sed se eminus fundis cum periculo lacebant, quo gene-
 re Acarnanes excellere existimantur. Non enim eis loco moueri
 sine armis fas erat. Vbi nox aduenit, Cnemus cum exercitu regres-
Stratiorum tro- sus trepidē ad amnem Anapum, octoginta stadijs Strato distan-
phæum. tem, postero die cæsos recepit ex foedere: & cum Oeniades inter-
 uenissent, pro amicitia ad eos concessit, priusquā undiq̃ auxilia
 coirent, atq̃ illinc omnes domum discesserunt, Stratijs trophæum
 statuerunt prælij cum Barbaris gesti.

Classis autem quam ex Corintho, & ab alijs socijs ex sinu Cris-
 sæo ad Cnemum profectam oportuit, ne mari superiores Acarna-
 nes opem ferrent, non uenit, sed coacta est per ipsos dies prælij ad
 Stratum commissi, pugnare cum nauibus uiginti, quibus Phor-
 mio ad tutelam Naupacti præerat. Nam eas Phormio, extra si-
 num cū tēderent, obseruabat, consilio in aperto mari inuadendi.
 Corinthij uerò socij q̃ non tanquam ad nauale prælium, sed ad
 terrestre militariter instructi, in Acarnaniam nauigabant, nihil mi-
 nus opinātes, quā contra suas septem & quadraginta Athenien-
 ses cum uiginti nauibus ausuros cōferere pugnam. Eos postquā
Patre urbs. uiderunt ē regione uenientes, iuxta ipsorum terram sumptis ex
 Patris Achaiae ijs qui in oppositam continentem ad Acarnaniam
 transibant,

transibant, nouerunt Athenienses esse ex Chalcide Eueno fluuio infestis proris euntes, & licet noctu progressi, non tamen latuere hostem. Ita necesse fuit in medio freto praeliū facere. Duces ijdem qui in singulis ciuitatibus cōstituti fuerant, Corinthiorum autem Machon, & Isocrates, & Agatharchidas. Et Peloponneses quidem in orbem naues disposuere, quā latissimū poterant, exitum hostium intercludentes, pro eis extra, puppibus introuersis, minoribus nauigijs in mediū receptis, simulq; quinq; nauibus omnium uelocissimis, ut exiguo ex interuallo, si qua hostis incurreret, pro-

10 silientes adessent. Atheniēses uerō suas in seriem singulas circumagebant, speciem præbentes iamiam inuadendi, ac penē radentes cursu, quos circuibant in angustū redigebant, uetiti à Phormione prius inuadere quā ipse signum dedisset. Quippe qui speraret fore ut ordo ille non præstaret, sicut in pugna peditum, utq; naues se inuicem compingeret, ac nauigia turbamentum præberent. Ad hæc flaturum ē sinu uentum sub exortum auroræ fieri cōsuetum, ille obuauigando præstolabatur, existimans tunc nec illos aliquo momēto futuros stabiles, & se suo arbitratu aggredi posse, ob maiorem nauium suarum uelocitatem, idq; uento spirante præcipuē.

20 Qui ubi flare cœpit, & iam in arctum naues redactæ, tum uento leuiā nauigia propellente, tum medijs cum exterioribus se compingētib; utraq; alteras turbare, mox alia in aliam incidere, uiri contis inuicem alienā nauem à sua repellere, uociferariq;. Et dum se ab alijs tutantur, mutuoq; cōiuciantur, nulla neq; præcepta neque iussa exaudire: & quia remos in undoso mari referre non poterant, quippe homines imperiti, præbere naues minus gubernatoribus obsequētes. Ibi Phormio tali in tempore suis signum dat, illi inuecti primū unam ex prætorijs nauibus deprimunt, deinde cæteras quascunq; adorti corrumpunt, adeo tumultuose agentes, ut neminem hostium animum recipere permitterent. Fugientes itaq; Patras uersus & Dymen Achaiaē persecuti, duodecim naues ceperunt, ac plurimis eorum hominibus occisis, in Molycrium nauigarunt, positoq; in promontorio trophæo, & nauī Neptuno consecrata, in Naupactū reuerterunt. Peloponneses quoque confestim cum reliquis nauibus ex Dyme & Patris ad Cylleenem, quæ sunt Eliorum naualia, abiēre. Quo etiā Cnemus ē Leucade, & naues, quas cum his mixtas oportuit, post praeliū ad Stratū gestum uenerunt. Huc præterea mittunt Lacedæmonij Cnemo Timocratem, Brasidam, & Lycophronem, quorum consilio

40 ille in re nautica uteretur, iubentes aliud praelium nauale commodius instrui, nec à paucis nauibus mare prohiberi. Videbatur enim cum propter alia, tum uerō, quod tunc primum praelium nauale tentauerant, illud sanē præter rationem fuisse commissum,

nec

Naualis pugnae instructio.

Phormionis prudentia.

Peloponnesium nauium confusio

Atheniensium uictoria naualis.

nec tantopere classem suam imparem, sed ignauiam quandam potius extitisse, non reputantes quātum distaret ab ipsorum rei nauticæ tyrocinio, iam ueterana Atheniensium exercitatio. Itaque cum indignatione istos miserunt. Qui postquā ad Cnenum peruenerunt, edicunt certas ciuitatibus naues, quæ iam aderāt reficiunt ex utilitate pugnæ naualis. Phormio & ipse Athenas cum nuncio uictoriæ mittit, qui de hostium apparatu edoceat, iubet naues & quā plurimas & quā maturrimè sibi mitti, propediem præliū expectari. Athenienses uiginti naues mittunt, mandantque ut simul illas accepisset, in Cretam ante omnia nauigaret. Nicias enim Cretensis Gortynius, Atheniensium amicus autor eis erat in Cydoniam trañciendi, quod diceret se eam illorum hostem in potestatem redacturum, sed hoc Polichnitas Cydoniatarū finitimos demereri studebat. His nauibus acceptis, Phormio adiit Cretam, ac iunctis Polichnitis agrum Cydoniorū uastauit. Vbi uentis & difficultate nauigādi retentus, non exiguum triuit tempus. Peloponnienses interea omnibus quæ ad pugam naualem pertinent instructis, in Panormum Achaicum nauigauerunt: ubi interea Peloponnis exercitus præsto erat, eis auxilio futurus. Phormio cum eisdem uiginti quibus pugnauerat nauibus, profectus in promontorium Molycrium, exteriora tenuit. Erat autem hoc promontorium partium Atheniensium. Nam alterum est è regione in Pelopōneso septem ferè stadiorum maris interuallo, Crisæi sinus os. Ipsi quoque Peloponnienses Achaicum promontoriū haud ita multum à Panormo distans, ubi aderat eis peditatus, subierūt cum septem & septuaginta nauibus. Iidem ubi conspexere Athenienses, utriusque altrinsecus in statione manserūt, meditantes præparantesque pugnam singulis diebus, sex septem uel, eo consilio, quod neque illi egredi è promontorijs in liberum mare uolebant, superiori clade conterriti, neque hi ingredi angustias, rati pro illis esse in arcto pugnare. Cæterum Cnemus & Brasidas & ex Peloponnesibus alij duces, uolētes primo quoque tempore pugnam committere, prius quā aliquid auxiliorū ab Atheniensibus superueniret, concionem primum militū aduocauerunt. Quorum multos priore calamitate perterritos cū animaduernerent, ad eos excitandos, hunc in modum uerba fecerunt:

Concio Cnemi & Peloponnesium ducum ad milites.

SI quis uestrū, uiri Peloponnienses, propter superiorem pugnam, futuram reformidat, is non rectè sibi timendum interpretatur. Nam & apparatus tunc opportunus defuit, ut scitis, nec ad prælium nauale nos magis quā ad exercitum nauigabamus. Acciderunt autem aduersa non modica & fortunæ temeritate, & in primis pugnæ naualis inscitia nonnihil obfuit. Itaque neque nostra

nostra culpa euenit ut superaremur: neque cōuenit, cum non usque adeo sis uictus consilio, habeasque aliquas apud te in contrarium rationes, ob id quod accidit animo consternari, sed existimare ut homines fortuitis fallantur, usu uenire, sed animis eosdē semper fortes esse decere, neque cum adsit fortitudo, imperitiæ prætextu ignauos se ulla in re præbere. Vos uerò non tantum imperitia superamini, quantum audacia superiores estis. Ac istorum quam præcipue extimescitis scientia, si quidem fuerit fortitudine prædita, memor erit inter aspera exequi quæ didicit: sin minus, nullum tunc artificium ualeat. Timor enim memoriam excutit, & ars citra præstantiam animi inter pericula nil prodest. Ergo illorum maiori experientiae maiorem opponite audaciam: timori, quia uicti estis, opponite quod imparati fuistis. Ad hæc suppeditat uobis copia tum nauium, tum militum, in terra & nostra & uicina ad pugnam naualem accinctorū. Plures enim ac melius instructi fere præualent. Itaque ne unum quidem reperimus, quod uos deficiat: & quæcunque prius peccauimus, hæc eadem ipso experimēto nos edocent. Præstanti igitur animo & gubernatores & nautæ suum quisque munus exequamini, non deferentes locum cuique assignatum. Quibus non peiorem, quam superiores duces fecerūt, commoditatem pugnandi præstabimus, nec causam ulli ut sit instrenuus. Quod si talis esse uoluerit, is pro merito plectetur: strenui uerò dignis uirtute præmijs ornabuntur.

Huiusmodi uerbis duces Peloponnesium suos animauerunt, Phormio autem timens & ipse militum pauorem, & animaduertens quod addensatis inter se nauibus multitudinem classis hostilis formidabant, uoluit conuocatos eos animare pariter & in præsens tempus admonere. Nam semper antea quo animos illorum præpararet, negauerat ullam tantam classem, cui inuadenti non foret ab eis resistendum. Et ipsi milites iam pridem hanc intra se fiduciam præsumperant, ut quia Athenienses essent, nulli quamlibet numerosæ Peloponnesium classi cederent. Tunc tamen eos cernens præsentis rerum aspectu animo debilitatos, statuit audaciæ commonefaciendos. Conuocatisque illis hoc modo disseruit:

Oratio Phormionis Atheniensis ad milites.

Cum uos animaduertam, uiri milites, pertimescere multitudinem hostium, conuocandos censui, quod absurdum duco, eorum quæ horrenda non sunt, horrore præstringi. Nam isti primum idcirco tot naues, nec ex æquo comparauerunt, quod prius superati, & sibi conscij sunt, non esse se nobis pares. Deinde ideo ueniunt tanquam in quo præcipue confidunt, eos deceat animosos esse, nulla de re alia audaces, nisi quod in pedestri acie plerumque uictores

uictores discedunt, rati idem se in re nautica facturos. Quæ facultas si qua eis in illo, multò iustius nobis in hoc adest. Quoniam animositate nihil antecellunt. Verùm hoc quod utriq; in suo quisque loco expertiores sumus, nos audaciores facit. Lacedæmonij præterea quod sociorum principes sunt, suæ gloriæ gratia multos inuitos in periculum ducunt, alioqui nunquam tentaturi rursus pugnam, in qua ita superati sunt. Eorum uos nequaquam extimescatis audaciam, quibus ipsi uehementiorem, ut credibile est, incutitis metum: tum quia iam uicti sunt, tum quia existimant nos ita obstituros, ut non nihil egregiè dignum nobis agamus. Atque hostes quidem qui numero præstāt, ut isti, magis uiribus quàm consilio freti inuadunt. Qui uerò pauciores sunt, nec pugnare cōguntur, ij confirmato ex conscientia ingentij animo audacter obuiam eunt. Quod isti reputantes merito non magis exterriti sunt ob id, quàm ob tantulum nauium apparatum. Multi iam exercitus per imperitiam à minoribus, quidam etiam per ignauiam profligati sunt, quarum rerum utriusq; nos sumus expertes. Neq; uerò committam, ut quātum in me erit, aut intra sinum certamen ineamus, aut in eum penetremus, cū sciam angustias loci non competere paucis nauibus agilioribus sub peritis rectoribus, contra multas ab imperitis infensas. Non enim aliquis nisi ex longo prospectu hostium, ritè hostes adoriatur: neq; cum periclitabitur, quoties opportunum erit se subducere queat, nulliq; sunt elapsus, nulli receptus: quæ agiliorum & nauium & nautarū opera sunt, sed necesse fuerit pro nauali pedestre certamen fieri, in quo melior est conditio plurium nauium. Sed harum ego rerum, quoad potero, curam habebo. Vos uerò apud naues in suo quisq; ordine manētes, euestigio præceptis obtemperate, cū præsertim breui momento inuadendi constet occasio, & inter agendum plurimi existimare ordinem & silentiū: quæ cū alijs in rebus bellicis conducunt, tum præcipuè in naualibus. Propulsate igitur istos pro dignitate eorum quæ gessistis, magna uobis re in hoc certamine proposita, utrum spem Peloponnesibus eripiat cum classe nauigandi, an Atheniensibus metum de mari propiorem afferatis. Illud quoq; uobis in memoriam redigo, nos superasse eorum permultos, uirorumq; qui superati sunt mentes, nescire in eisdem periculis sibi constare. Talibus & suos Phormion adhortatus est.

At Peloponneses quandoquidem ab istis non procedebatur intra sinum atq; angustias, uolentes introducere inuitos, sub exortum auroræ profecti, quadrato agmine uela faciunt intra sinum, suam terram uersus, dexto cornu procedente, sicut in statione steterant, ubi uiginti naues maximè celeres constituerunt, ut si ipsos Naupactum uersus tendere ratus Phormion, ad ferendam opem
idem

idem iter intendat, non effugiat exterius uelificantis cornu incursum, sed ab eo intercludatur. Phormion quod illi captabant ueritus pro oppido praesidijs carenti, ut proficiscentes inspexit, inuitus festinabundusque impositis in naues militibus terram legit, simulque peditatus Messeniorum praesto erat auxilio futurus. Hos ut uiderunt Peloponneses nauem naui sequente iam intra sinum ac prope terram nauigantes, id quod maxime uolebant, uno repente signo conuersis nauibus dirigunt cursum in Athenienses ut quisque celerrime poterat, sperantes omnem hostium classem a se ca-
10 ptum iri. Caeterum hanc conuersionem & dextrum cornu subterfugerunt in apertum mare undecim naues, quae praecedebat. Caeteras fuga petentes terram Peloponneses circumuenire, premere, corrumpere et homines quicumque enatare non poterant, conficere: quasdam quas depresserant naues inanes trahere. Nam unam demum cum ipsis uiris ceperunt. Quasdam Messenij subsidium ferentes cum armis mare ingressi cum conscendissent, pro tabulatis pugnando eripuerunt iam trahi incipientes. Hunc in modum superauere Peloponneses, corrumpereque Atticas naues. Eorum uiginti quae pro cornu dextro locatae fuerant, undecim illas Atheniensium insequiebantur, quae declinata in altum fuga elapsae, praue-
20 uerterant hostem, praeter unam: cumque confugissent ad Naupactum secundum Apollinis templum, conuersis proris, sese ad defensionem accingebant, si contra ipsos in terram hostes nauigarent. Illi postea uenientes inter nauigandum praena canebant, tanquam uictores. Harum longe prima Leucadia nauis unam quae reliqua erat Atticarum insequebatur. Fortem nauis oneraria aliquantum procul a littore ad ancoras stabat: quam Attica nauis cum occupasset, eique se circumegisset, media Leucadia incurrat, demergitque. Quares ex improviso & inopinato cum accidisset, Peloponneses ter-
30 rore conculsit. Ad haec incompoti, ut in uictoria sequentes, partim demissis remis cursum inhibuerant, rem inutilem sibi, ad illos ex breui spacio inuadendos, uolentes aduentum plurium opperiri, partim imperitia locorum in breuia impegerant. Quod fieri uidentes Athenienses subit audacia, unaque se uociferatione adhortantes, in eos tendunt. Illi propter ea quae peccauerant, & quod incompoti erant, paulisper modo sustinere, tum dantes terga, in stationem, unde discesserant, tendunt. Quorum tamen sex naues quae maxime propinque fuerant, Athenienses insecuti ceperunt: & suas quas illi corruptas tunc primum ad terram religauerant, abstulerunt, hostium alios
40 occisis, alios quos ceperant reseruatis. Nam Timocrates Lacedaemonius in nauis Leucadia nauigans, quae circa onerariam est depressa, ubi ea fracta est, gladio se transegit, in portumque Naupactum decidit. Reuersi Athenienses, trophaeum ibi statuerunt, unde

Athenienses
uincuntur.

Atheniensium
instauratio.

Peloponneses
uincuntur.

Timocratis
interitum.

*Trophæa
plura.*

profecti uicerunt, mortuosque ac naufragia quaecunque apud oram
 ipsorum erant legerunt, & sua hostibus ex parte reddiderunt. Pe-
 loponneses autem & ipsi trophæum statuerunt pro uictoribus
 agentes, ob fugatas ad terrā quas corruerāt naues, & eam quam
 ceperunt iuxta trophæum, in Achaico promontorio cōsecrarunt.
 Post hæc ueriti ne superuenirent ab Atheniensibus auxilia, noctu
 uela fecerunt in sinam Crissæū Corinthiūque omnes præter Leu-
 cadios. Nec ita multo post ab eorum digressu, Athenienses e Cre-
 ta uiginti cum nauibus, quas ante pugnam ad Phormionem ad-
 ductas oportuit, Naupactum appulsæ sunt: æstateque exacta prius
 tamen quam classis Corinthum in sinumque Crissæum discederet,
 Cnemus & Brasidas & alij Peloponnesium principes edocti à
 Megarensibus incunte hyeme uoluerunt tentare Piræum Athe-
 nensium portum, qui neque custodiretur, neque clauderetur, haud
 ab re: quoniam multo ceteris antecellerent re nauali Athenienses.
 Placitum autem singulos nautas cum singulis remis, scalmis, pel-
 libus, quas remiges sibi in remigando substrauerūt, Corintho pe-
 dibus ire ad mare quod Athenas spectat. atque illinc quam celerri-
 me tendere. Megaram: deductisque ex Nisæa, quæ sunt illorum na-
 ualia, quadraginta nauibus quæ illic erant, nauigare confestim in
 Piræum, ubi neque ullæ naues ad custodiam essent, neque expectatio
 ulla hostium ex improviso unquam illuc nauigaturorum, siue ex aper-
 to & per ocium, siue ex insidijs quin presentirentur. Vbi uero hoc
 eis agere placuit, statim abierunt: cumque noctu peruenissent, & na-
 ues ex Nisæa deduxissent, in Piræum contendebant, non iam ut
 decreuerant periculum metuentes, & quidam etiam uentus dici-
 tur eis impedimento fuisse. Supra promontorium quod Salami-
 nem respicit, Megaram uersus præsidium erat, & tres ad custodiam
 naues, ne quid inueheretur Megarensibus, neue quid illinc euehe-
 retur. Hoc illi præsidium sunt aggressi, triremes uacuas deduxe-
 runt: cæteram Salaminem ex improviso adorti diripiunt. Sed ab
 ijs qui expugnabantur leuati sunt ignes, Athenas uersus, aduen-
 tum hostium significantes. Ex quo tantus peruasit animos terror,
 ut nullus fuerit maior eo bello. Nam qui in urbe erant, iam Piræum
 hostes inuectos arbitrabantur: & qui in Piræo, Salaminem esse ca-
 ptam, tantumque non in se ueniri, quod sanè facile illi fecissent, si &
 cunctari noluisent, nec uento interpellati fuissent. Athenienses igitur
 prima luce toto populo succurrentes, in Piræum naues dedu-
 xerunt, festinanterque ac multo tumultu cum ascendissent, in Sala-
 minem uela fecerunt, peditatu ad tutelam Piræi relicto. Quos ubi
 sensere Peloponneses auxilio uenire, magna ex parte Salaminem
 peruagati, captis hominibus, præda & tribus ex Budoro castello
 nauibus, properè in Nisæam renauigarunt, diffusi nauibus, quæ ad
 tempus

tempus deductæ, nec mari ferendo satis firmæ erant. Profectique Megaram iterum Corinthum pedestri itinere redierunt. Quos apud Salaminem non adepti Athenienses, & ipsi reuersi sunt, atque ex eo die Piræum impensius custodierunt, tum claustris portuum, tum alia diligentia.

Per idem tempus circa initia huius hyemis, Siracles Odryses, Teris filius, Thracum rex, expeditionem sumpsit aduersus Perdicam Alexandri filiū, Macedoniæ regem & Chalcidenses qui sunt in Thracia, ob duo promissa, quorum alterum uolebat reposcere
 10 alterū Atheniēsisbus ipse persolvere. Nam ei Perdiccas principio belli rebus eius ad perniciē spectantibus spoponderat, & si ipsum Sitalces Atheniensibus recōciliasset, nec Philippum fratrem eundemque hostem restitueret in regnū: & quæ spoponderat, non exolebat. Et ipse Atheniensibus receperat, ubi societatem cum Perdicca iniuisset, compositurum se in Thracia Chalcidicum bellum. Vtraque igitur causa expeditionem suscepit, & Amyntam Philippi filium in regnum Macedonum ducebat cum legatis Atheniensium, qui huius rei causa aderant, Agnone duce. Oportebat enim Athenienses quoque cum classe & peditatu aduersus Chalcidenses
 20 præstare. Igitur ab Odrysis ingressus, accersit primum Thracēs quibuscunque imperitabat, intra Æmum montem & Rhodopen ponto Euxino tenus & Hellesponto: deinde superato Æmo, Getas & quicunque alij cis Istrum fluuium magis ad pontū Euxinum uergentes incolunt populi, qui sunt Getæ & Scytharum finitimi, ac similes cultu, omnes ex equis sagittarij, quos hippotoxotas dicimus. Præterea euocauit montanorum Thracum permultos, genus liberum & gladijs accinctum, qui Dii uocantur, Rhodopen plerosque incolentes, partim mercede inductos, partim studio secutos. Accersit & Agrianes & Leæos & cæteras gentes Pæonias inter
 30 perij sui ultimos, usque ad Graecos & Leæos Pæonas, & Strymonem amnem, qui fluit è Scomio monte per Graecos ac Leæos, ubi imperij est terminus: hinc ad Pæonas sui iam iuris, illinc quæ spectat Triballos, qui & ipsi sui iuris sunt, Treribus ac Tilatais terminantibus, qui Scomium montem incolunt ad septentriones continenter, ad solem occidentem usque ad Oscium flumen, ex eodem quo Nestus & Ebrus, oriens monte inculto, & sanè Rhodope uicino. Fuit autem Odrysorū imperium magnitudine ad mare usque pertingens, ab urbe Abderorum ad pontum Euxinum usque ad flumen Istrum. Ea ora ubi minimum spatij habet, potest
 40 ambiri nauigando, si uentus à puppi semper inspiret, nauis rotunda, quatuor diebus, ac totidem noctibus. Item itinere terrestri ubi breuissimum ab Abderis ad Istrum, uir expeditus undecim intra dies transmittat: Et tanta quidem fuit ad mare longitudo. Per me-

Sitalcis Thracæ regis expeditio in Perdicam regē Macedoniæ.

*Dādi accipient
diq; institutū.*

diterranea uerò à Byzantiò ad Leæos & super Strymonem, hac
(hinc enim longissimus est à mari tractus) homini expedito tre-
decim intra dies peragrabitur. Tributum quoq; quod ex Barba-
ris gentibus Græcisq; exigebatur sub Seutho, qui post Sitalcem
regno pōitus maximè id auxit, quadringētorum ferè talentorum
fuit, uis summa auri argentiq;. Nec inferiora his quæ afferebantur
ex auro & argento munera. Præter res textiles, uel uillosas, uel læ-
ues, & aliam supellectilem, quæ non modò ipsi, sed etiam proceri-
bus nobilibusq; Odrysarum stata erant, longè alio quàm apud
regnum Persarū instituto, & quàm apud alios Thraces, accipien- 10
di citius quàm dandi. Deformius enim erat eum qui posceretur,
non dare, quàm eum qui posceret non impetrare. Tametsi hoc in-
stituto plerunq; imperiosè utebantur, quoniam nihil donātī, nihil
transigere licebat. Ita regnum eo pōtentia peruenit. Quippe om-
nium qui in Europa sunt inter Ionium sinum & pontū Euxinum,
hoc maximum extitit prouentu pecuniarum, & cæteris opibus,
sed robore certandi & exercitus magnitudine multo est Scytharū
gente inferius. Nam Scythis non modò quæ in Europa, sed etiam
quæ in Asia sunt nationes æquari nequeunt, ut singulæ illis omni- 20
bus inter se concordibus resistāt, ne in alia quidem solertia ac pru-
dentia ex præsentī utilitate uiuendi. Sitalces igitur tam ingenti pla-
gæ imperans, ubi comparato exercitu omnia in expedito fuerunt,
profectus in Macedoniam est primū per suum regnum, deinde
per Cercinam montem habitatoribus uacuum, qui Sintos Pæo-
nesq; committit, eadem uia, quam ipse prius in expeditione aduer-
sus Pæones fecerat succisa sylua. Eum montem trāseuntes ad dex-
tram habebant Pæones, ad sinistram Sintos & Medos. Quem
emenſi peruenerunt in Doberum Pæonium, nihil in eo superan-
do passi, nisi aliquid morbo. Nam morbus incidit. Siquidē Thra-
cum sine imperio non parum multi ultrò sequebantur prædæ gra- 30
tia. Itaq; fertur omnis multitudo non minor centum quinquagin-
ta millibus extitisse, & hæc maxima ex parte pedestris, ex tertia au-
tem fermè equestris, qui equitatus ex Odryſis præcipue consta-
bat. Secundum hos ex Getis expeditatu gladiati, qui è Rhodopē
descenderunt, gens sui iuris, bellacissimi erant. Cæterum uerò uul-
gus ipsa terribilissimum multitudine promiscuum sequebatur.
In Doberū ubi coierunt, quæ in rem fuerāt præpararūt, ut è mon-
tis iugo inuaderent inferiorem Macedoniam, quæ Perdiccæ pa-
rebat. Nam inter Macedonas sunt & Lyncestæ, & Elimiotæ, &
aliæ in superioribus gentes sociæ illis atq; obnoxia: In hisq; Per- 40
diccas regnū habebat. Nam eius pater Alexāder, ac progenitores
Temeridæ olim ab Argo oriūdi, eam quæ nunc maritima est Ma-
cedoniam primi adepti sunt, in eaq; regnarunt, bello expulſis ex
Pieria

Pieria quidem Pieribus, qui postea sub Pangæo trās Strymonem incoluerunt Phagreten, aliaq; item oppida. Vnde nunc quoque sub Pangæo plaga uergens ad mare uocatur sinus Piericus. Ex ea uerò quæ nominatur Bottia, Bottiæi, qui nunc Chalcidensiu sunt confines. Quinetiam in Pæonia iuxta Axium amnem occuparunt Stenentinem, à montanis ad Pellam usq; & mare pertingentem, ac trans Axium Strymone tenus eam quæ Mygdonia appellatur, eiectionis Edonibus. Eiecerunt & ex Eordia (ita nanq; nunc uocatur) Eordos, quorū permulti deleti sunt, aliquantulumq; adhuc ex ijs circa Physcam sedes habet. Necnon ex Almopia, Almopes. Alias in super gentes in potestatem redegerunt Macedones hi, quibus nunc etiam imperant, Anthemontem, Grestoniam, Bisaltiam, & ipsorum Macedonum Pollam: quæ omnia Macedonia uocatur, quæq; regis Perdiccæ Alexandri filij erant, quo tempore Sitalces inuasit. At hi quidem Macedones ingressis tam multis copijs resistere cum non possent, quæcunq; in regione erant comportarunt in loca munita, ac muros habentia, tum non admodū multa. Nam postea Archelaus Perdiccæ filius regno potitus, ea quæ ibi uisuntur extruxit, amplasq; uias muniuit, ac cætera ex usu belli, equis, armis, alioq; apparatu melius quàm superiores octo reges adornauit. Exercitus autem Thracum ubi ex Dobero mouit, primū ingressus ea quæ prius Philippi fuerant, uel cepit Idomenem: Gortyniam uerò & Atalantam & alia quædam oppida accepit in fidem ob amicitiam Amyntæ, cuius Philippus filius aderat. Europū autem cum retasset, expugnare nō potuit. Dehinc in reliquā progressus est Macedoniam, quæ ad dexteram Pellæ iacet & Cyrrhi. His interiora non adiit Bottiæam & Pieriam, sed Mygdoniā, Grestoniam, Anthemuntē populatus est. Macedones cum se pares pediatu fore diffiderent, accitis equis à socijs superiora habitantibus, pauci contra multos adorti sunt exercitū Thracum: & quā impressionem fecerūt, nemo sustinuit, equites egregios ac loricatos, sed multitudine circumfusa longè numerosiore ancipiti Marte præliabantur. Cumq; superatum se iri à pluribus animaduernerent, pugnam ad extremū inhibuerunt. Et Sitalces apud Perdiccam uerba fecit, quamobrē arma intulisset. Et quoniam Athenienses cum classe non aderāt, quippe non iturū credentes, dona ad eum legatosq; miserunt: & ille partem copiarum in Chalcidenses Bottiæosq; dimittit, atque castellis extructis, regionem uastabat. Vbi dum statua habet. Thessali qui ad austrum spectāt, & Magnetes, & cæteri sub imperio Thessalorū, & cæteri usq; ad Thermopylas Græci metu perculsi, ne in ipsos iret exercitus, in armis erāt. Trepidabant item trās Strymonē uergentes ad aquilonē Thraces, quicūq; cāpestris incolunt, Pangæi insuper, & Odomāti, & Dori, & Dersæi, qui

omnes suis legibus uiuunt. Non nihil etiam anxij fuerunt Atheniensium hostes Græci, ne Thraces ab Atheniensibus iure societatis adducti, ipsos quoque adorirentur. Ille uero Chalcidicam & Bottiæam & item Macedoniam infestus uastabat. Cui tandem cum nihil eorum cōficeretur; quorum gratia uenerat, & cōmeatu careret exercitus, atq; hyeme uexaretur, Seuthes Spardoci filius, & ipsi patruelis, potentia secundus, suadet, uti quàm celerrimè discedat. Seuthen autem Perdiccas clām sibi cōciliauerat, pollicitus sororem se illi cum pecunia daturum. Ita Sitalces persuasus, actis triginta diebus, & horum apud Chalcidem octo cōsumptis, cum exercitu domum quàm celerrimè reuersus est. Et Perdiccas sororem Stratonicen uti sponponderat Seuthē in matrimonium dedit: Atque ita circa Sitalcis expeditionem res gestæ sunt.

Hi autem qui apud Naupactum agebant Athenienses, eadem hyeme postquàm classis Peloponnesium dissoluta erat, duce Phormione sub armis ad Astacum nauigarunt. Progressiq; in mediterranea Acarnaniæ cum quadringentis suoruni classiariorum armatis, ac Messenijs totidē, eos qui dubie in partes fidei uisi sunt, ex Strato & Corontē, alijsq; oppidis eiecerunt, & Cynete Theolyti filio in Corontem deducto, iterum se ad naues receperūt, non ausi propter anni tempus Oeniades solos omnium Acarnanum asiduos hostes laceßere. Nam Achelōus amnis ex Pindo monte deuolutus, per Dolopiam, Agraos, Amphilochos, perq; Acarnanicum campum, superne Straton urbem Oeniadasq; interfluens mari miscetur: restagnatoq; horum oppido intolerabilem utique hyeme propter alluiones militiam præstat. Iacent autem pleræq; Echinadum insularū ē regione Oeniadum ab alluionibus Acheoli nihil admodum distantes: quarum nonnullæ quoties torrens fluuius humum aggersit, cum continente iunguntur. Crediturq; fore non ita multò post tempore, ut hoc idem patiantur illæ. Nam & æstus est ingens, multus, fabulosus, & insulæ crebræ & limi aggestu intersepiente commissæ, nec gradatim, nec ui fluminis dissipantur, sed ita ut non rectum aquis in pelagus exitum prebeant: præterea incultæ & paruæ. Fertur autem Alcmaëoni Amphiarai filio post matrem necatam errabundo, Apollo terram hanc habitandam oraculo significasse, respondens, non prius illum terroribus liberatum iri, quàm in ea regione locum ad habitandum reperisset, qui neque dum à sole conspectus, neque terra esset, quādo matrem necauit, ut omni alia terra ab ipso ob parricidium prophanata. Ille (ut aiunt) incertus consilij, uix tandem intellexit alluionem Acheoli eum esse. Satisq; soli illud ad usum corporis uisum est, postquàm occisa matre non exiguo tempore pererrasset; incolensq; circa Oeniades loca regnauit, & à filio Acarnane

name cognomen regioni reliquit: Et de Alcmaëone quidem quæ accepimus eiusmodi referimus. Athenienses autem cum Phormione ex Acarnania in Naupactum profecti, primo uere Athenas nauigarunt, secum portantes libera capita in prelijs naualibus capta, quorum singula singulis redempta sunt, itemq; naues quas ceperant. Et hyems hæc finita est, ac tertius belli annus, quod Thucydides conscripsit.

Acarnanes unde appellati.

THUCYDIDIS HISTORIARVM PE-
LOPONNENSIVM, LIBER TERTIVS.

10

NEVNTAE æstate adulto iam frumento, Pelopōneses ac socij duce Archidamo Zeuxidami filio Lacedæmoniorum rege ingressi sunt Atticam, statiuacq; habentes regionem populabātur, excursionsq; faciebant ut consueuerant, Atheniensibus equitibus,

Quarti anni initium.

quacuncq; dabatur occasio, leuiter armatorum plurimam turbam prohibentibus, ne progressa cum armis læderet loca urbi uicina. Commorati autem quoad commeatus suppeditauit, reuersi sunt in suam quicq; ciuitatem, sub ipsorum tamē in Atticam ingressum

20 protinus omnis Lesbos, præter Methymnam, ab Atheniensibus defecit, cum id iam inde ante motum bellum uoluisset, sed Lacedæmonij eam recipere noluerant. Cæterum opinione sua maturius deficere coacta est. Quippe obstruēdis portubus, extruendis

Lesbi defectio ab Atheniensibus.

muris, ædificandis nauibus prorsus occupati fuerant, utq; è Ponto quæcuncq; oportebat, sagittarij, frumentū, & quæ accerferant, uenirent. Siquidem Tenedij cum quibus inimicitias exercebant, & Methymnæi, priuatim quoq; ipsorum Mitylenæorū quidam, quibus propter factionem publicum erat cum Atheniensibus hospitium, indicium detulerūt omnes Lesbios ad commigrandum

30 Mitylenen cogi, ac Mitylenæos omni apparatu ad defectionem spectare cum Lacedæmonijs Bœotijsq; cognatis eorū, & nisi occuparent Athenienses Lesbū, amissuros. Athenienses uerò (ut qui & morbo iam uexarentur, & bello, eoq; acerrimo: præterea existimarēt magni negotij esse, Lesbū bello tentare, naues habentem integrasq; uires) non acceperunt ab initio delationē, sed ipsos deferentes maiori ex parte redarguebant, quòd uidelicet illa uera esse nollent. At postquàm dimissa illuc legatione, non persuasere ut Mitylenæi frequentia ciuitatis ex cætera insula & apparatus dissoluerent, timentes iam anteuertere uoluerūt: missis confestim

40 quadraginta nauibus, quæ fortē ut Peloponnesum obirent, in expedito erant: sub Cleippide Dini filio, ex tribus ducibus primo. Renūciatum enim eis erat futurum Apollinis Maloentis festum extra urbem, quod omni Mitylenæorum frequentia celebraretur;

Apollinis Maloentis festum.

Ipemq̃ esse, ut repentino aduentu adorirentur. Quòd si conatus
 procederet, rectè res se haberet: sin minus, Mitylenæis edicerent,
 ut naues tradant, muros demoliantur, non obtemperantibus bel-
 lum inferrent: Et naues quidem profectæ sunt. Decem autem tri-
 remes Mitylenæorum auxiliares, quæ ex foedere tunc aderant, re-
 tentæ sunt, & uiri qui in eis erant in carcerem coniecti. Quidam ta-
 men Athenis profectus in Eubœam, atque illinc terrestri itinere
 cùm Geræston peruenisset, nactus ibi onerariam nauim, secunda
 nauigatione usus, triduo quàm Athenis discessit Mitylenen de-
 latus, nunciauit eis naues in se Atheniensium uenire. Illi neque ad 10
 Maloentem exierunt: & ceteris murorum atq̃ portuum ubi semi-
 sarra erant resectis, custodias egerunt. Nec ita multò post Athe-
 nienſes cùm appulissent, uidissentq̃, hæc denunciant duces man-
 data: illis non audientibus dicto, ad pugnam se instruūt. Oppida-
 ni imparati & e' repentino coacti pugnare, progressi sunt nauibus
 aliquantulum ante portum tanquam ad prælium. Deinde infe-
 quente Atheniensium classe fugientes, in colloquium ducum ue-
 nerunt, uolentes si qua miti conditione transigi posset, è uestigio
 naues dimittere. Idq̃ Atheniensis duces admiserunt, & ipsi timent
 tes ne non satis essent ad omnem Lesbum debelladam. Factis in- 20
 ducijs mittunt Athenas Mitylenæi cùm alios, tum uerò unum ex
 ijs qui detulerāt indicium, quem iam facti pœnitebat, si fortè per-
 suadeant ut naues ab ipsis abscedant, tanquam nihil rerum noua-
 rum molientibus. Et interea legatos quoq̃ cum triremi Lacedæ-
 monem mittunt clām Atheniensium classe, quæ ad septentriona-
 lem urbis partem in Malea stationem habebat. Non enim fidem
 habebant ijs, quæ ab Atheniensibus offerebātur. Atq̃ hi quidem
 legati asperrima nauigatione usi in pelago, delati ad Lacedæmo-
 nem agebant cum illis, ut aliquid ueniret auxiliij. Vbi uerò alij le-
 gati Athenis re infecta redierunt, ad bellum se accingebat & Mi- 30
 tylene & cætera Lesbos, præter Methymnā. Nam hæc Athenien-
 sibus fauebat, & Imbrii & Lemni & ex alijs insulis aliquantulum
 sociorum. Et cùm eruptionem quandam totius populi in castra
 Atheniensium fecissent, commissaq̃ pugna non inferiores extitif-
 sent, tamen regressi sunt, quòd sibi ipsis fidem non haberent, ibi
 pernoctare non ausi. Ac deinceps quieuerunt, uolentes, si quid ex
 Peloponneso & ex alio apparatu proueniat, periculum facere. Et
 enim superuenerunt Meleas Lacon, & Hermeonidas Thebanus:
 missi illi quidem ante defectionē, sed qui aduentū Atheniensium
 præuerrere cùm nequiuisent, postea commissa iam pugna clantu 40
 lum triremi aduecti sunt, hortatiq̃ ut secum aliam triremem cum
 legatis mitterent, & illi miserūt. Horum quiete aucti animo Athe-
 nienſes, accersitisq̃ socijs, qui nihil roboris uidentes esse apud
 Lesbios

Foederis Mity-
 lenæorum &
 Atheniensium.

Lesbios, ocyus affuerunt circundato ad australem urbis partem exercitu, bina hinc atq; hinc castra muro cingunt, & in utroq; portu ingressum nauibus muniunt, prohibito Mitylenæis usu maris. Nam cætera terra oppidani aliq; Lesbij, qui iam auxilio uenerāt, potiebantur: non multum Atheniensibus circum castra tenentibus, cum Malea potius eis & nauium statio & mercatus esset. Atque ita ad Mitylenem bellum gerebatur.

Per idem huius ætatis tempus Athenienses circa Peloponnesum triginta naues dimiserūt, duce Asopio Phormionis filio, iussu
10 ab Acarnanibus aliquem sibi uel filium, uel cōsanguineum Phormionis mitti pro duce. His nauibus Asopius profectus, maritime Laconix loca diripuit, dehinc earum plerisq; domū remissis ipse cum duodecim Naupactum se contulit. Post hæc euocato omni Acarnanum populo, intulit arma Oeniadibus, Acheloum nauibus inuectus, pedestri exercitu regionem populante, sed cū hostis non accederet, misso peditatu, ipse in Leucadiam nauigauit, egressusq; in Nericon, dum se recipit, ab hominibus loci mutuo
20 sibi auxiliantibus, paucisq; nonnullis præsidarijs, cum exercitus parte interfectus est. Postea cæteri concessa hostibus uictoria, ex foedere receptis mortuis abierūt. Mitylenæi autem legati, qui prima cum naui missi fuerant, quemadmodum ipsis Lacedæmonij dixerant, ut ad Olympiam adessent, quo cæteri quoq; socij eis auditis consultarent, ad Olympiam præsto fuerunt. Quo in loco
Olympias festum.
Olympias festum fiebat, Dorico Rhodio iterum uictore. Atque ubi solennibus celebratis in colloquium uentum est, ita uerba fecerunt:

Oratio Mitylenæorum ad Lacedæmonios.

SCimus quidem, uiri Lacedæmonij, socij q; hoc receptum apud Græcos ac iustum esse, ut quoscunq; belli tempore à pristina
30 societate deficientes in suam accipiunt, eos tantisper in delicijs habeant, dum illis utiles sunt. Sed cū existiment superiorum amicorum proditores fuisse, eosdem peiores fore utiq; censent, neque id iniuria, si æquales inter se essent, qui deficiūt, & qui deseruntur, consilio ac beneuolentia, ijdemq; inæquales apparatu & uiribus, nulla q; sit æqua causa defectionis, quod in nobis Atheniensibusq; non fuit, ne cui peiores fore uideamur, si à quibus in pace honestati sumus, ab ijs inter aduersa desciscimus. De iusticia nanq; ac uirtute, cū præsertim societatem precemur, uerba faciemus, scientes neq; amicitia inter priuatos initam esse stabilem, neq; consortium
40 inter ciuitates aliquid pollere, nisi mutua opinio intercedat uirtutis, & circa cætera morum uitæq; consensio. quippe discordibus in mentibus differentia consistit actionum. Enimuerò inter nos Atheniensesq; societas incepta est, cū uos ab armis post Medi-
cum bel-

Defectiois Mi-
rylene ab A-
theniensium cau-
se.

cum bellum discessistis, & illi reliquias earum rerum persequerentur: quam nos societatem non contraximus ad subigendos Atheniensibus Græcos, sed à Medorum seruitute eximendos, & eousque illos sumus prompto animo secuti, quoad æquo iure præfuerunt. Vbi animaduertimus, submoto Medo hoste, tendentes ad imponendam socijs seruitutē, iam non sine timore fuimus. Sed quia non licuit ad uim propulsandā socijs in unum cōuenire propter multitudinem cōsultantium, omnes præter nos & Chios in seruitutem redacti sunt. Nos cum nostri iuris essemus & liberi, nomine duntaxat cum Atheniensibus militauimus, nequaquam pro fidelibus eos ducibus habentes, sumpto ex superioribus factis exemplo. Neque enim credibile erat cum illos subegissent, quibuscum foedus unā nobiscū inierant, non idem eos in cæteros foederatos, si quando facultas afforet, esse facturos. Quod si nostri adhuc iuris essemus omnes, plus eis fidei haberemus, nihil noui molituros. Cum uerò plerosque sociorum subegerint, indignius eos credibile est esse laturos, sibi nos in rebus agendis æquari: iamque in hoc admodum processerunt, cum soli nos iam secum ex æquo uersemur, præcipueque quod quanto ipsi potentiores, tanto nos desertiores efficiamur. Ad societatem nil aliud fidelem facit, quam mutus metus. Nam qui uiolare quippiam uult, nisi alteri uiribus præstet, ab eo inuadendo deterretur. Et nos nulla alia causa liberi ab illis relictī sumus, nisi ut quęcunque ad parandam potentiam moliebantur, non tam re uera, quam ut iuste, honeste, probe sumpsisse uiderentur, simulque ut hoc testimonio uterentur, nisi aliquid peccassent nisi contra quos arma ferrent, non fuisse militaturos unā socios qui idem haberent autoritatis. Vnde factum est, ut & maximas primū uires aduersus infirmisimum quenque colligerent, ac paulatim sublatis alijs extrema quę relinquebantur redderēt infirmiora. Quod si à nobis cœpissent, omnibus adhuc suas uires, & ubi consistere oporteret habentibus, haud similiter subegissent. Quibus nonnihil etiam timoris incutiebatur classis nostra, ne in unū coacta, & aut uobis, aut alicui alteri se applicans, periculum eis crearet. Euasimus autem eos, tum Rempublicam ipsorum, tum quosque magistratus deleniendo, profecto nisi conflatum esset hoc bellum, non multum duraturi, ut uidere licet ex aliorum exemplo. Quæ nam igitur hæc amicitia extitit, aut quæ fida libertas, ubi præter opinionem utrique alteris sumus suspecti? Illi nobis in bello præ timore blandientes, & nos illis uicissim rebus pacatis, quodque alijs beneuolentia, id nobis timor stabile, fidum, firmum præstitit. Ita metu magis quam amicitia in societate perstitimus, & utris citius securitas sui præbuisset audaciam, nisi priores pacta fracturi fuerunt. Quod si cui uidemur iniuri, propter eorum in nocendo cunctationem, quod

quod priores defecimus, non præstolantes ad planè cognoscendum, si quid illi nocerent, is non rectè considerat. Nam si ex æquo uoluissēmus & tendere illis insidias uicissim, & cūctari, quid attinebat nos eis pares sub ipsis esse? Cū uerò semper penes illos facultas hæc esset tentādi, penes nos hoc esse decuit, ut defensionem anticiparemus. Has nos cū haberemus, Lacedæmonij ac socij, rationes causasq̃, defecimus, & apertas audiētibus ad cognoscendum nos rectè fecisse, & ualidas ad nos perterrēdos, ut ad aliquod præsiidiū conuerteremur. Hoc nos olim iam facere uolentes etiam
10 in pace missis ad uos qui de defectione agerēt, tunc uobis respicientibus facere prohibiti, nunc Bœotij prouocantibus cōfestim obtemperauimus, existimātes duplicem hāc esse defectionem, unam ne stantes ab Atheniensibus Græciam opprimamus, sed eam in libertatem asseramus; alteram ne ipsi in posterum ab illis profligemur, sed incolumitati nostræ consulamus. Et præproperè quidem ac præmaturè facta est hæc nostra defectio. Quo magis oportet uos socios receptis nobis quā celerrimè subuenire, ut declaretis uos eodem tempore & eos tutari quos debetis, & hostibus obesse. Ad quod adest opportunitas tanta, quāta nondum ulla. Si quidem & morbo cōsumpti sunt Athenienses, & sumptibus, nauesq̃
20 eorum partim circa oram uestram agitāt, partim aduersus uos instruuntur, ut credibile non sit eos abūdaturus classe, si uos æstate hac nauibus pariter ac peditatu rursus eos inuadatis, sed aut non futuros pares uobis maria obeuntibus, aut utrisq̃ uobis nobisq̃ cessuros. Neq̃ uerò quispiam existimet pro peregrina se terra domesticum adire periculum. Cui enim procul abesse uidetur Lesbos, huic illa utilitatem ē propinquo præstabit. Nam non in Attica bellum erit, quemadmodum aliquis putat, sed illic unde Attica sumit emolumentum. Est autem illi pecuniarum prouentus à socijs, eritq̃ etiam maior, si nos in potestatem redegerit, quoniā neq̃
30 alius deficiet, & nostra illorum fient. Nos quoque duriora patiemur quā qui iam pridem seruiuerunt. Quod si nobis impigrè uos auxilium tuleritis, tum ciuitatem accipietis præditā magna classe, cuius in primis uos indigetis, tum Athenienses facilius destruetis, subtractis eorum socijs, cū quisque sit audacius desciturus, tum eam quæ uos premit effugietis inuidiam, non opitulandi ijs, qui ad uos desciscunt. Si autem uos illorum liberatores ostenderitis, uires belli firmiores habebitis. Erubescētes igitur frustrari Græcorum de uobis spes, erubescētes Iouem Olympiū, cuius in templo æquales uobis supplicesq̃ sedemus, protegite Mitylenæos inita cum eis societate, nec prodere uelitis priuato quidem corporum periculo expositos, sed communem omnibus (si rectè succedat) utilitatem allaturos; communio remq̃ perniciem, si rectè non
40 succedet,

succedet, uobis frustra tentatis. Estote uiri quales & Græci uos censent esse, & nostra necessitas desiderat.

↳ *Lacedæmonio-
rum nauis in
Athenienses ex-
peditio.*

Talia Mitylenæi dixerunt. Quæ cum audissent Lacedæmonij ac socij, approbassentq̃, Lesbios in societatem recipiendos censuerunt. Et Lacedæmonij tanquam in Atticam expeditionē sumpturi, edicunt socijs, qui aderant, ut primo quoque tempore cum duabus partibus præstò essent: & ipsi in primis profecti, phalangas nauium apud Isthmum comparabant, ueluti illas è Corinθο subuecturi ad mare quod Athenas spectat, ut hostem classe pariter, ac peditatu inuaderent. Et hi quidem hæc strenuè cōfecerunt. 10
Cæteri quoq̃ socij lentè cōuenerunt, tum occupatione fructuum legendorum, tum tædio militandi. Eos cum intelligerent Athenienses per cōtemptum hostilis imbecillitatis se instruere, centum naues armauerunt, uolentes declarare, non rectè illos sentire, seq̃ immota classe quæ ad Lesbum erat, posse ei quæ à Peloponneso ipsos inuaderet, resistere. Igitur centum naues implerūt, & eas ingressi tam ipsi præter equestris & secundi ordinis homines, quàm peregrini, præteruecti Isthmum sese ostentabant, & in Peloponneso solum quacunq̃ eis uidebatur egrediebantur. Hanc Lacedæmonij classem longè maiorem opinione cernentes, arbitrati & 20
falsa esse quæ à Mitylenæis referebantur, & sibi rem arduam, cum neq̃ socij adessent, & triginta naues Atheniensium, quæ circa Peloponnesum erant, uicina urbis ipsorum uastare nunciarentur, domum redierunt. Post hæc ædificata classe quam in Lesbum dimitterent, quadraginta naues per ciuitates edixerunt, delecto Alcida nauarcho qui illuc se conferret. Athenienses ubi illos abire senserunt, & ipsi cum centum nauibus abierunt. Per hoc tempus, quo profectæ sunt hæ naues, Atheniensium longè & instructissima & ornatissima classis fuit, etsi circa belli initia tot numero & uel plures naues extiterunt. Centum enim Atticam, Eubœam, Sala- 30
minem custodiebant, totidem circa Peloponnesum uolitabant, præter illas quæ ad Potidæā & alibi erāt, ut in summa fuerint una ætate ducentæ quinquaginta. Quæ res præcipuè pecuniam ex-
hausit, & illa Potidæana. Siquidem qui Potidæam defensarūt milites (fuerunt autem principio tria millia, nec pauciores qui obsederunt, tum mille & sexcēti qui prius cum Phormione abierunt) binas drachmas singulis diebus acceperunt: alteram suo, alteram famuli nomine: eandem & uniuersæ naues mercedem. Atq̃ ita pecuniae primùm consumptæ sunt, & tot tantæq̃ naues expletæ. Per idem tempus Mitylenæi, quo Lacedæmonij apud Isthmum age- 40
bant, Methymnæ tanquam prodicionem molienti bellum à terra intulerunt, adiunctis auxiliarijs, tentataq̃ urbe, cum res non procederet qua parte expectabant, in Antissam, & Pyram, & Eressum, abierunt.

*Stipendia clas-
siariorum mi-
litum.*

abierunt. Quorum ciuitatum, cum & res stabilissent, & muros firmiores fecissent, festinabūdi domum reuersi sunt. Eis reuersis Methymnæi cum copijs Antissam inuadunt. Sed ab Antissæis auxiliarijsq; quibusdam, qui superuenerāt, perculsi, multis amissis cæteri trepidè recesserūt. Hæc ubi Athenienses rescuerunt, ac Mitylenæos terra potiri, nec illis prohibēdis pares esse milites suos, mittunt ineunte autumnō Pacheten Epicuri filiū pro duce cum mille sui corporis militibus, qui in nauibus officio remigū functi cum Mitylenē appulissent, eam simplici muro cingūt, ac ualidis in locis ¹⁰ castella excitāt. Et Mitylene quidē utrinq; iam & à mari & à terra uehementissimè urgebatur, hyemsq; appetebat. Cæterum Athenienses ad obsidionē deficiente pecunia, tunc primū ipsi tributū contulerunt ducenta talenta, & ad socios legendę pecunię gratia ^{Lysiclis cedes.} duodecim naues miserunt, Lysicle cum quatuor collegis duce. Is cum alia loca circunuectus illinc pecuniā exegisset, ex Myunte per Mæandrium campū transgressus in Cariam ad collem usq; Sandium, à Carijs Anæitisq; inuasus, & cum multis suorum cesus est. Eadē hyeme Plataenses (adhuc enim à Peloponnensibus & Bœotijs obsidebantur) cum & penuria rei frumentarię laborarent, neq; in Atheniensibus ulla spes defensionis esset, neq; alia salus ostenderetur, consilium ineunt ipsi, & qui unā circumsidebantur Athenienses, primū ut superato hostium muro omnes exirent, si ui consequi possent, autoribus Theæneto Timidi filio, uaticino, & Eumolpida Daimachi filio, qui ipsis præerant. Deinde dimidia parte, quod ingens existimaret periculum, reformidante, ad ducentos ferè ac uiginti in sententia exeundi permāsere in hunc modum: Scalas ad altitudinem muri fecerunt, sumpta illius mensura ex laterculorum coagmētatione, qua parte murus ad eos spectans tectorio carebat. Numerabant autem permulti pariter coagmenta lapidum, quorum nonnulli erant aberraturi, sed à pluribus uera ratiocinatione coniectabatur, cum præsertim sapius numerarent, & cum non longè abessent, facilè murus in id quod uolebant subiectus oculis erat. Itaque in hunc modum proceritatem ³⁰ scalarum, ex crassitudine laterum coniectantes altitudinem muri, cœperunt. Erat autem Peloponnensium muri structura huiusmodi: Habebat is duos ambitus, alterum Plataas uersus, alterum exteriorem, si quis ab Athenis adoriretur, sexdecim inter se pedum spaciō distantes. Quo in spaciō habitacula custodum ædificata erant, distincta quidem, sed cōtinua, ita ut unus solidus murus uideretur, uterq; pinnas habens, & ad decimā quamq; pinnam ingentes turres, eiusdem qua murus crassitudinis, & ad eius frontes intrinsecus extrinsecusq; tendentes, ne transitus circa, sed per eas esset. Noctibus, quoties imber erat, illi relictis pinnis custodias ē

turribus parum remotis ac supernè tectis agebant. Huiuscemodà quo protegebàtur Plataenses, murus erat. Qui postea quàm rem instruxerant, obseruata nocte quæ & pluuia & uento turbida esset, & præterea sine luna, exierunt ducibus eisdem qui conatus autores erant. Et primùm fossas quæ ipsos ambibant, transeunt. Deinde muro succedunt ignaris hostium custodibus, utpote non prospicientibus propter tenebras, nec exaudiētibus accedentium strepitum uento abstrepēte. Et nihilominus isti ne arma inuicem offensa sensum præberent, multum inter se distantes ibant. Erant autem leuiter armati, sinistro tantum pede calceato, ne in luto la-
berentur. Igitur qua interturrium erat pinnis subeunt, scientes illas esse desertas, primi quæ conscendunt qui scalas tulerant admou-
rant quæ. Deinde duodecim pugione solum ac thorace armati, duce Ammea Corcebi filio, qui & primus ascendit. Hunc sex qui seque-
bantur utranque superant turrim, post quos deinde succedunt alij cum eadem armatura ac iaculis à tergo horum, quo facilius pro-
cederent: alijs scuta gestantibus, & cum prope hostes uentum esset tradituris. Vbi maiore ex parte muros euaserant, custodes turrium sensere. Nam quidam Plataensium apprehensam in ascendendo regulam à pinnis eiecit, quæ cadens sonitum fecit, statim quæ à custo-
dibus uociferatum est. Exercitus quoque ad muros contendit, non enim sciebat quid nā discriminis foret, nocte obscura & procellosa, & alioqui qui reliqui erant in urbe Plataenses egressi Pelopon-
nensium murum, diuersa quàm qua sui cōscenderant parte inua-
dunt, ut quàm minimùm illis mentē hostis aduerteret. Tumultua-
bantur itaque Peloponneses in loco manentes, nemo tamen eorum ex custodia opē ferre audebat, sed in ancipiti erant quid nā accidisset coniectantes. Eorum trecenti illi quibus datum nego-
cium erat, ut si quid opus esset subsidio forent, à muro ad uocifera-
tionem processerunt. Faces quæ hostilis aduentus indices Thebas
uersus sublatae sunt. Plataenses & ipsi ex suo muro complures ex-
citant faces, prius ad hoc ipsum præparatas, ut hostis, quid sibi lu-
mina uellent incertus, & aliud aliquid contigisse, quàm quod erat existimans, opem non ferret, dum socij sui qui exierant, fugam ac-
tuta capefferent. Interea Plataensium quicumque primi conscende-
rant, utraque turri custodibus occisis potiti, earum transitus ne quis illac subsidio ueniret, tutabantur: & admouentes à muro turribus
scalas plerosque in superiora recipiebant, ipsi qui pro turribus stabant missilibus eos qui ueniebant auxilio superius inferiusque arcētibus. Eoque plures interea scalas ipsi iam plures admouebant: simulque de-
iectis pinnis per interturrium ascendebant, & subinde qui recipiebantur crepidini fossæ imminens sagittis illinc atque iaculis incessabat, si quis hostium auxilio ueniret ad prohibendum tempestiuum tran-
situm

*Plataenses per
castra hominū
perrumpentes
fugā capeffunt*

- litum fossæ. Vbi omnes transierunt murum, sed ægrè & nouissimè, qui de turribus descenderunt, ad fossam tendunt, ibiq; ex aduerso se offerunt trecenti illi lumina gestantes. Quibus eo magis conspectis, Plataenses eadem causa minus ipsi conspiciendi, præterquàm quod in obscuro erant pro crepidine fossæ stantes, nuda corporum missilibus feriebant. Ita postremi quoq; fossam transierunt, difficulter tamen & operosè. Nam eius aqua non ita in solidam concreuerat glaciem ut permeari posset, sed aquosa glacies erat, qualis Subsolano potius quàm Aquilone flante sub sole esse solet, & eo uento, nox illa pluuiosa fossæ aquam uehementer adauxerat, quam uix extantes transierunt, & ipsi magnitudinem tempestatis potissimùm ad fugam elegerant. Illinc digressi, uiam quæ Thebas fert ire cõferti pergunt, ad dexteram habentes Iunonis delubrum ab Andocrate conditum, quod uidelicet existimarent minimè creditum iri in id se iter deflexisse, quod ad hostes ferret, & simul conspiciabantur Peloponneses cum luminibus persequentes uiam, quæ per Cithæronem, & Capita quercus Athenas ducit. Vbi sex septem uel stadia Thebas uersus perrexerunt, diuertentes uia, quæ per montē ad Erythras & Nysias fert abierunt, adeptiq; montes Athenas perfugerunt, numero ducenti duodecim ex pluribus. Siquidem nonnulli eorum antequàm murum conscenderent, in urbem reuerterunt, unus sagittarius in exteriori fossa captus est. Peloponneses, postquàm à ferendo subsidio destiterunt, in sua quisq; statione manserunt. At Plataenses ex urbe hullius eorum quæ contigerant gnari, cæteris qui redierant, neminem superesse renunciantibus ubi illuxit, caduceatorem miserunt de mortuis recipiendis, sed re comperta destiterunt. Atque hunc in modum Plataenses munitiones transgressi salutem sibi pepererunt.
- 30 Sub extremum eiusdem hyemis ex urbe Lacedæmone missus est cum triremi Mitylenen Salathus Lacedæmonius, qui uectus in Pyrrham pedestri illinc itinere per alueum quendam torrentis, quæ munitiones transiri poterat, occultè ingressus est Mitylenen, retulitq; primoribus expeditionem in Atticam fore, & quadraginta naues quæ auxilio ire debebāt pariter affuturas, seq; cum harum rerum tum aliarum curandarum gratia præmissum. Vnde Mitylenæi sumpta fiducia minus ad Athenienses animo inclinabantur, ut cum eis conuenirent. Atq; hæc hyems quartusq; annus belli excessit, quod Thucydides conscripsit.
- 40 In sequentis æstatis principio Peloponneses postquàm Alcida, qui eorū erat nauarchus, cum quadraginta nauibus, cumq; mandatis miserunt, ipsi ac focij Atticā inuasērunt, ut Athenienses utrinq; districti, minus possent nauium Mitylenen mittere, ac re-

Iunonis templum.

Capita quercus.

Salathus.

Quinti anni initium.

rum gerere. Præerat huic expeditioni pro rege Pausania Plistoanactis filio adhuc pupillo Cleomenes patruus. Populati autem sunt ex Attica cum ea quæ prius & si quid refruticauerat, tum ea quæ superioribus expeditionibus intacta reliquerant. Quæ expeditio post secundam acerbissima omnium Atheniensibus extitit. Quoniam hostis aliquid in Lesbo per suam classem quasi iam appulsam, ut audiret expectans, passim discurrendo pleraque uastabat. Sed cum nihil ex sententia eueniret, & res frumentaria defecisset, in suam quisque ciuitatem discessit. Mitylenæi interim cum tantum diu naues ex Peloponneso non uenirent, frumento iam defecto, transigendum cum Atheniënsibus adacti sunt, idque ob hanc causam:

Salathus ne ipse quidem iam naues expectans, populum prius leuiter armatum ad se armandum inducit, tanquam in Athenienses exiturus. Vbi arma sumpserunt, oppidani iam non migrantibus obtemperabant, factisque agminibus iubebant proceres exhibere frumenta, ac uiritim diuidere, affirmantes alioqui se urbem Atheniensibus prodituros. Quod ubi cognouerunt qui res administrabant, cum neque ad prohibendum pares essent, & in periculo futuri si a pactione excluderentur, communiter pacti sunt cum Pachete atque exercitu, ut Atheniënsibus liceret de Mitylenæis consultare quamnam uellent satisfactionem, utque ipsi exercitum intra urbem reciperent, & legationem pro se Athenas mitterent: & dum illa rediret, Paches neminem Mitylenæorum neque occideret, neque alligaret, neque captiuum duceret. Et hæc quædam cõuentio fuit. Atque qui præcipue cum Lacedæmonijs tractauerant, sibi timentes, ad ingressum exercitus expectare non sustinuerunt, sed apud aras pariter considebant. Quos illinc excitatos Paches, ne quid eis iniuriæ fieret, transmisit in Tenedum, quousque Atheniensibus aliquid uideretur. Antissam quoque missis eo triremibus, in potestatem redegit, & cætera, quod ad exercitum attinet, pro suo arbitrio constituit. Peloponnesium uero quadraginta naues, quas subito uenisse oportebat, in circumeunda Peloponneso, tempus triuere, & in cætera nauigatione ociose uenientes, latuerunt quidem qui ex urbe erant Athenienses, quod Delum tenuerunt. Illinc digressi apud Icaron & Myconum primum accipiunt in deditionem uenisse Mitylenen. Cæterum uolentes rem exploratam habere, ad Embatum Erythrææ se conferunt, septimo ferme à capta Mitylene die. Ibi comperto negotio, de rebus præsentibus deliberabant. Quibus Teutiaplus Eleus ita locutus est:

Oratio Teutiapli.

Alcida cæteri que collegæ mei, qui adestis Peloponnesium duces, mihi uidetur nobis Mitylenen esse nauigandum prius, quam palam fiat quemadmodum apud nos agatur. Offendemus enim

enim, ut credibile est, pleraque incustodita apud homines urbe recens potitos, precipueque à mari, qua ex parte nec ipsi hostium quempiam uenire suspicantur, & nos maximè ualidi sumus. Credibile quoque est eorum peditatū, ut in uictoria, negligētius agere, & per hospitia dispersum esse. In quos, si & repētino & noctu irruamus, spero fore, ut cum ijs qui intus sunt, si quis superest nostri studiosus, optata consequamur. Neque nos periculi pigeat, existimantes nihil aliud in bello, quàm ex huiusmodi rebus accidere nouitatis: Hoc si quis dux, & intra se seruet, & in hoste obseruans illum ad-

10 oriatur, plerumque compos est uoti.

Hæc locutus ille Alcidae non persuasit. Alij nonnulli ex Ionia exules, & Lesbij, qui unà nauigabant, hortabantur, quandoquidem periculum metueret, aliquam in Ionia urbem, aut Cumam in Æolide occuparet: ex qua urbe prodeuntes, Ioniam ad defectionem inducerent: spem enim esse nullis se inuitis uētu-
 20 ros, & hunc, quamuis maximus esset, Atheniensibus prouentum, non modò erepturos, sed etiam prærepturos si inuaderēt. Arbitrati se quoque dicebant persuasum iri Pissuthnen ad belli societatem. Alcidas ne his quidem acquieuit, suæque sententiæ plurimos è cōsilio socios ha-
 20 buit: ut quoniam eum Mitylene frustrata esset, rursus in Peloponnesum quàm primùm reuerteretur. Itaque cum Embato profectus appulisset ad Myonesum, quæ est insula Teiorum, permultos captiuos, quos nauigando interceperat, trucidauit. Et cum Ephesum subisset, adierunt eum Anæorum Samiorum legati, negātes ipsum rectè asserere Græciam in libertatē, si illos necaret, qui neque arma contra tulissent, neque hostes essent, sed tantum Atheniensem necessariò socij forent, ut nisi desineret, paucos ex hostibus sibi conciliaturum, pluresque amicorum pro hostibus habiturum. Quibus persuasus Alcidas, quoscūque iam habebat Chiorū, & ex alijs aliquot,
 30 missos fecit. Nam homines conspectis nauibus non refugiebant, sed potius tanquam ad Atticas accedebant, minimè timentes ne Atheniensibus maria tenētibus, naues Peloponnesium Ioniam unquam transmitterent. Alcidas autem ex Epheso raptim abiit, fugamque fecit. Conspectus enim fuerat à nauibus Salaminia & Parala, cum adhuc ad Claron in ancoris esset: quæ naues ab Athenis cursum tenebant, quæ ne se persequerentur ille ueritus, alto ferebatur, tanquam nusquam à terra sua sponte nisi ad Peloponnesum applicaturus. Pacheti Atheniensibusque cum undique, tum uerò ex Erythræa huius rei nuncijs affertur. Quippe cum Ionix ur-
 40 bes muris careant, ingens metus subibat, ne Peloponneses cum classe prætereuntes, etsi non haberent in animo manere, tamen diriperent, ut in quasque inciderent urbes. Salaminia quoque nauis ac Paralus sese hostem ad Claron uidisse referebat. Eum Pachet

Hippie occisio.

*Pachetis gesta.
Salæthi cades.*

*Atheniensium senatusconsultum
de necandis Mitylenæis.*

enixe persecutus usque ad Latmon insulam, postquam adipiscendi spes abfuit, retrò rediit, existimans se lucrificasse quòd illas in alto nusquam adeptus esset, ne castra munire, & custodias agere, & ipsos aggredi necesse fuisset. Cum rediit, Notion urbem Colophoniorum tenuit, quam Colophonij incolebant, eius arce ab Itamahe & Barbaris irrupentibus per domesticam illorum seditionem capta, eodem fere tempore, quo Peloponneses iterum Atticam sunt ingressi. Rursus in Notio, inter eos qui illuc confugerant, & pristinos oppidanos seditione orta, alteri accersita à Pissuthne, & ab Arcadibus, ac Barbaris auxilia in muris urbem intercipientibus habebant, & qui in arce Medis fauebant, recepti pariter Rempublicam administrabant: alteri cum se fuga subduxissent, exules Pachetem accersierunt. Hic Hippiam eorum qui intra muros illos erant ducem, ad colloquium euocauit, ut si nihil quod placeret illi dixisset, rursus eum in muros saluum sanumque restitueret. Et ille ad hunc processit. Hic eo in custodia sine uinculis haberi iussu, munitiones repente adortus nihil tale expectantes Arcades capit, ac Barbaros quicumque intus erant occidit. Dehinc Hippiam sicuti pepigerat introductum comprehendit, sagittisque conficit. Colophonij Notion restituit, præter eos qui cum Medis sensissent. Eo postea Athenienses coactis omnibus, si quis usquam erat, Colophonij, secundum ipsorum legis colonos ad habitandum Notion miserunt. Et Pachetis Mitylenen reuersus, Pyrrham & Erechson in dedicationem redegit, captumque Salæthum Lacedæmonium in urbem latitantem Athenas misit, pariter & eos Mitylenæos quos apud Tenedon deposuerat, & si quis alius ei uisus est extitisse seditionis autor. Dimissaque maiore exercitus parte cum reliquis remansit ad constituenda arbitrio suo negocia Mitylenes, ac cæteræ Lesbi. Vbi Athenas ij qui à Pachete missi fuerant peruenire, Athenienses Salæthum uita priuarunt, licet pollicentem cum alia quædam, tum uerò à Plataeis (adhuc enim obsidebantur) se Peloponneses abducturum. De reliquis autem cum ad consilium relatum esset, præ indignatione censuerunt, non modò qui adessent, sed omnes etiam qui puberes essent Mitylenæorum interficiendos, impuberes uerò ac foeminas in seruitutem redigendos, dantes crimini tum quod descissent, cum non ea conditione, qua cæteri, sub imperio forent, tum uel magis quòd naues Peloponnesium ad opem eis ferendam ausæ essent in Ioniam cum periculo ire, non enim subito consilio uidebantur descisse. Mittunt igitur properè trirēmem nuntiatum decreta Pacheti, imperatumque ut Mitylenæos necaret. Postero die subit eos poenitentia quædam, & facti reputatio, uisumque sauum ac uehemens decretum totam necare ciuitatem, potius quam eos qui autores mali fuissent. Quòd ubi senserunt Mitylenæorum

naorum legati, & qui eis studebant Athenienses additis primoribus, haud ægre persuaserunt, ut de eo iterum ad consilium referrent, quibus & ipsis notum erat maiorem civium partem uelle per aliquos ad se rursus de re eadem referri. Coactaque confestim concione, aliae dicebantur à singulis sententiae. At Cleon Cleæneti filius, cuius euicerat pridie de occidendis sententia, civis alioqui omnium uiolentissimus, & maximæ, ut illa tempestate, apud populum auctoritatis, processit iterum, atque ita uerba fecit:

Oratio Cleonis apud Athenienses.

- 10 **C**um saepe alias ego statum populare animaduerti inualidum esse ad alijs imperandum, tum praecipue nunc in uestra de Mitylenæis poenitentia. Etenim quia securè inter uos quotidie, & sine insidijs agitis, eodè modo erga socios affecti estis, & quicquid aut illorum oratione persuasi delinquitis, aut misericordia ceditis, non sentitis id ad uestrum periculum pertinere, & ad nullam sociorum gratiam uos emolliri: non considerantes imperium quod habetis, esse tyrannidem, & eos qui parent, ad insidiandum intentos, & inuitos parere: neque ob id uobis dicto audientes esse, quod læsi tamen eis ueniã datis, sed quia uiribus uestris potius, quam ipsorum beneuolentiã superatis. Perniciosissimum autem ex omnibus est, si apud nos nihil eorum quæ decreueritis, stabile erit: nec intelligimus melius agi cum ciuitate, quæ malis legibus cōstanter utitur, quàm cum ea quæ bonis, sed inconstanter: utilioremque esse imperitiã cum modestia, quàm peritiã cum immodestia: ac tardioris ingenij homines administrare commodius plerumque ciuitates, quàm solertioris. Nam hi tum legibus sapiētiore uideri, tum semper excellere dicendo in cōsultatione Reipublicæ uolunt tanquam nulla sit alia materia maior, ubi uim ingenij sui ostendant, unde in multas calamitates ciuitates incidunt. Illi suæ peritiæ diffidentes, non abnuunt se legibus esse imperitiore, & cum inualidiores sint, quàm ut bene dicentis orationem refellant, potius ex æquo sunt iudices, quàm cōcertatores, ideoque eis plerumque feliciter cedit. Hunc in modum decet & nos facere, non facultate dicendi, & solertiæ contentione subnixos, uestræ multitudini aliter ac sentimus suadere. Quod ad me attinet, in eadem sententiã sum: eosque miror, qui iterum retulerunt de Mitylenæis, ac tempus teri permittunt, rem illis commodiorem, qui iniuriam fecere, quàm nobis. Nam sic qui iniuriã accepit, remissius iram exercet, quàm ille qui fecit. In ulciscendo cum recentissima offensa est, tum maxime par
- 30 **supplicium** sumimus. Miror quoque esse (quisquis is erit) qui contradicat, ostendendumque sibi ducat iniurias quidem Mitylenæorum nobis utiles esse, detrimenta uerò non ad sociorum calamitatem redundare. Nunc palam est, aut fretum facultate dicendi con-
- 40

tendere, ut quod euidentis sanè est, id è contrario ostēdat esse inco-
gnitum, aut lucro euocatū, conari uos exulta oratione seducere.
Huiusmodi ex controuersis ciuitatis alijs quidem emolumenta
præbet, ipsa uerò in discrimen adducitur. Cuius rei penes uos cul-
pa est, qui prauè instituitis ista certamina, quiq; cōsueistis esse uer-
borum spectatores, operum auditores: coniectantes ita maximè
posse fieri futura, ut quisq; optimè dixerit: & ex iam factis non id
certius existimantes esse quod ipsi uidistis, quàm quod audistis,
deliniti pulchrorum commendatione uerborum. Itaq; faciles estis
falli nouitate sermonis, difficiles animo ad exequēdum quod pro-
batum esset: serui semper ineptiarum, consueta fastidientes, & se-
potissimū singuli cupientes posse dicere: sin hoc nequeatis, asti-
pulantes ijs qui talia dicunt, ut eorum sequendo sententiā, non ui-
deamini illis inferiores esse. Quinetiam alio aliquid acutè dicente,
proni ad id quod dicitur laudandum, & ad significandum uos an-
tequàm diceretur sensisse, cū tardi sitis ad ea prouidenda quæ il-
linc sunt euentura, aliud quærētes (ut sic dicam) quàm ea quibus
uiuitis, ne præsentia quidem satis intelligentes, prorsus uoluptate
aurium capti, ac similes spectatoribus sophistarum, sedentibus po-
tius, quàm de Republica consultantibus. A quibus ego uos cona-
bor abducere, ostendens unam Mitylenæorum ciuitatem, præci-
puam uobis iniuriam intulisse. Nam siqui quod aut imperium ue-
strum ferre nequeant, aut quod ab hostibus compellantur, deci-
scunt, ueniam do. Si uerò hi qui insulam tenent & urbem muris
præditā, ubi non nisi à mari formidolosus est hostis noster, & ubi
ipsi contra illū non sunt indefensi, instructa iam classe liberi, præter-
ea & à nobis ante omnes in honore habiti, hoc egerint, quid aliud
quàm insidiati sunt, inferentes potius bellum, quàm desciscentes
à nobis: Defectio enim eorum est, quibus aliqua uis infertur. Ca-
ptarunt quoq; per inimicissimos nostros nos perdere, quod indi-
gnius est, quàm si suis ipsorum uiribus nos bello petissent. Qui-
bus nec calamitates uicinorum exemplo fuerunt, quicunque iam
post rebellionem à nobis superati sunt: nec præsens sua felicitas se-
gnitiem attulit, ne in pericula uenirent: effectiq; ad futura audaces,
maiore quidem spe quàm pro uiribus, sed minore quàm uoluntas
fuit, bellum sumpserunt, anteferendam iusticiæ potentiam rati.
Nulla enim iniuria lacefsiti, ob id quo se superaturos arbitrati
sunt, nobis arma intulerunt. Siquidem solet usu uenire in ciuitati-
bus, præsertim ijs quibus breui & insperato felicitas cōtigit, ut ad
insolentiam conuertantur: & plerunq; quæ secundum rationem
hominibus prospera eueniunt, stabiliora sint, quàm quæ præter
opinionem. Faciliusq; propè dixerim esse propulsare aduersa,
quàm tutari secunda. Decuerat autē iam olim Mitylenæos nihilo
peculiaris

peculiaris honore quàm cæteros à nobis affici. nam non eo petulantia processissent. Et alioqui natura comparatum est, ut obnoxios sibi quisque contemnat, non obnoxios admiretur. Plectantur itaque nunc pro magnitudine sceleris, neque paucis culpam imputantes, populum absoluant. Cuncti namque nos pariter inuasērunt: quibus liceret nunc, si ad nos confugissent, rursus in urbe degere. Sed quia existimarunt tutius periculum esse, si per paucos res ageretur, ipsi quoque defecerunt. Respicite quin etiam ad socios: quorum, si eadem poenas infligatis & ipsi qui coacti ab hoste, & ipsi qui uoluntarii defecerunt, quem tamen fore existimatis, quem non ad deficiendum quantulacunque causa impellatis: cum is si prospere cedit, liber sit: si minus, nihil intolerandum patiatur. Ex quo nos in omnibus urbibus periculum subibimus tum pecuniarum, tum corporum: & si urbem expugnauerimus, ea profligata, prouentibus per quos uires habemus, in posterum carebimus: si non expugnauerimus, ipsos præter eos qui nunc sunt hostes habebimus: & quo tempore nos oporteret aduersus illos stare, in bello sociali occupabimur. Non igitur conuenit spem eis proponere aut sermone persuasam, aut pecunijs emptam ueniae consequendam, tanquam hominum more peccauerint. Non enim inuiti læserunt, sed scientes insidiati sunt. Quod circa uoluntatem fit, id dignum est uenia. Itaque ego & tunc primum repugnaui, & nunc ne decretorum uestrorum uos poeniteat, repugno: neue tribus rebus imperio perniciosissimis delinquatis, misericordia, uoluptate, orationum lenitate. Nam misericordiam quidem ipsi qui similes sunt, tribui iustum est, non ipsi qui nec est diuerso misereantur, & necessario se perpetuos constituerunt hostes. Oratores autem qui dicendo oblectant, habebunt alias minoribus in rebus dicendi certamen, non ubi ciuitas paululum oblectata faciat magnam iacturam, & ipsi ob bene dicta bene accipiantur. Lenitas uero potius illis exhibetur qui in posterum morigeri, quàm qui nihilominus hostes atque iidem futuri sunt si relinquantur. Atque (ut semel omnia dicam) si mihi assensi fueritis, quæ iusta sunt & utilia, circa Mitylenæos ageris: sin minus, neque illis gratificabimini, & uos ipsos potius condemnabitis. Quippe si recte isti defecerunt, profecto uos non legitime imperatis: sin non legitime, tamen cum hoc agendum uobis censeatis, oportet uos præter ius de istis detrimentosis supplicium sumere, aut certe ab imperando desistere, ac sublato periculo, bonorum uirorum fungi officio. Refundatis agendum eandem in autores poenam: ostendatisque uos non minus exulcerato esse animo in ulciscendo, licet euaseritis, quam illi fuerunt insidiando, cogitantes quæ nam ipsi si uicissent, credendi sunt fuisse facturi, qui præsertim iniuriam facere coeperunt. Qui enim nulla iniuria irritati ad lædendum ueniunt, ij etiam

Tria Reipublice perniciose.

ij etiam funditus perdūt, metu periculi quod eos maneat ab hoste, si eum superstitem relinquant. Quisquis enim à quo non oportuit læsus est, acerbior est (si euasit) in illum, quàm iustum in hostem. Nolite ergo uestri ipsorum fieri proditores, & animo quàm promè accedentes ad ea quæ passuri fuistis, sicut nihil præoptastis quàm ut eos caperetis, nunc talionem reddatis: non protinus ob præsentē statum emolliti, nec cladis quæ tunc uobis impendebat obliti. Plectite istos pro merito: pariter & cæteris socijs insigne præbete exemplum, quisquis descuerit, eum à uobis morte multandum. Hoc enim si cognouerint, uos minus deposita hostium cura cum uestris ipsorum socijs, decertabitis: Hæc Cleon. Post quem Diodotus Eucratis filius, qui maximè in superiore cōcione contradixerat ne Mitylenæi necarentur, processit, atque ibi huiusmodi uerba habuit:

Oratio Diodoti dicentis sententiam Cleoni contrariam.

NEquē illos ego qui de Mitylenæis iterum ad consilium reuerunt, accusandos puto, neq̃ illos laudandos, qui maximis de rebus sæpius consultari uetant. Statuoq̃ duo præcipuè contraria esse ad benè consulendum, celeritatem, & iram: Quorum alterum inscitè fieri amat, alterum temerè ac parum cōsideratè: & eum qui repugnat, quin res uerbis doceatur, aut amentem esse, aut putare sua aliquid interesse. Amentem quidem, si quo alio modo censeat fieri posse, ut futura quæ latent, nisi oratione patefiant: Sua autem interesse, si uolēs aliquid turpe persuadere, non arbitratur de eo se posse belle dicere, sed eos qui ex aduerso dicturi & qui audituri sunt, deterrere criminando. Verùm illi odiosissimi sunt, qui contradicentibus præiudiciū aliquod corruptelæ opponunt. Nam si imperitia obijceretur, cuius sententia in senatu non uicit, pro imperitiorē utiq̃ is, non pro iniustiorē discederet. Obiecta uerò iniusticia, idem siue eius sententia uicit, suspectus fit: siue non uicit, iniustus habetur, non solum inscitus. Ex quo etiam Respublica detrimento afficitur, deficientibus ijs hoc timore qui cōsultant, quasi melius cum ea ageretur, si tales ciues nulla facultate dicendi præditos haberet, quod ita minimum ad peccandum homines inducerētur. Porro debet & ciuis bonus non abstertere alios à contradicendo, sed ex pari loco demonstrare se meliora dicere: & bene morata ciuitas nullo eum honore afficere, qui præ cæteris benè consuluerit, sed nec honorē quem ille habet imminuere. Item eum qui in consulendo inferior fuit, nullo dedecore, nedum supplicio, prosequi. Ita enim & is cuius sententiā probata est, quàm minimum uel ad gratiam uel aliter ac sentit, quo plus honoris consequatur, loquetur: & is cuius sententia probatur, quàm minimum concupiscet eadem ratione gratū faciendo conciliare sibi multitudinem.

Quorum

Quorum nos contraria agimus, qui si quis de corruptione suspectus sit, etiam si optime dicat, tamen inuidia lucri nondum explorati, exploratam ciuitatis utilitatem repudiamus. Nec dubium est, statim cum audiuntur, non minus suspecta bona esse quam mala. Ex quo oportet ut similiter & qui optima, & qui pessima ciuitati uult persuadere, dolo id & mendacio agat, nec possit ob has praestigias ex professo quippiam illi soli prodesse, nisi decipiat. Nam qui propalam dat boni aliquid, is in suspicionem uenit, ne clampus aliquid sit habiturus. Enimuero deest nos qui ex hoc loco de rebus summis tanti momenti dicimus, longius prospicere, quam uos qui ex propinquo consideratis: cum praesertim nos rationem reddere oporteat consilij nostri, uos non oporteat uestrae auscultationis. Nam si is qui persuasit, & is qui persuasus est, aequum mutarentur, profecto uos modestius iudicaretis. Nunc si quando destituti spe estis, unam persuasoris sententiam cum iracundia plectitis, non uestras ipsorum qui frequentes una peccastis. Ego autem neque contradicturus pro Mitylenaeis processi, neque quempiam accusaturus. Non enim de illorum facinore nobis certamen est, si sapimus, sed nobis de bene consulendo. Neque eis, si nocentes plane asseruero, idcirco uitam adimi iubebo: neque si qua uenia dignos, idcirco ueniam dari, nisi constiterit idem ciuitati conducere. Quippe cum existimem de futuro nos magis, quam de praesenti consultare: & hoc quo Cleon praecipue nititur, ad cohibendas in posterum rebelliones, utile esse poenam proponi mortem, ego e contrario interpretor, ac melius aliter rem esse casuram: ac quaeso ne praestitius ad persuadendum apposita oratione, utilitatem meae respiciatis. Nam eius oratio cum sit ad iusticiam propensior, forsitan apud uestram quae nunc in Mitylenaeos iram est praeponderet. Verum nunc non disceptamus nos iudicio cum illis, ut de iure queri oporteat: sed de eis deliberamus, quemadmodum nobis sint utiles. Est quidem multis in ciuitatibus constituta mors poena, non modo huiusmodi criminibus, sed etiam minoribus: tamen spe sollicitati homines, periculum adeunt, neque unquam ad hoc aliquis accessit, qui opinaretur nequaquam insidias sibi successuras. & quae ciuitas unquam non ideo deficit, quod crederet se maiorem habere quam habebat apparatus, uel suum, uel sociale. Ingenitum natura est omnibus, & priuatim & publice delinquere. Nec ulla lex tanti est, quae istud prohibere possit, cum per omnia sit itum supplicia, si quo modo his terroribus homines a facinorosis minus laederentur. Nec ab re olim maximis sceleribus mitiores fuerunt poenae constitutae. Harum pleraque, cum iam eas tempore transgredimur, in mortem redactae sunt. Quam tamen & ipsam transgredimur. Itaque aut aliquis isto uehementior inueniendus est terror, aut

Spes.
Amor.

Fortuna.

 ror, aut ne iste quidē cōercebit. Nempe huic ex necessitate inopīa
 prabet audaciam, illi auariciam opes per insolentiam ac timorem,
 illis aliæ accidunt causæ. Impetu homines ut suo quisq; occupan-
 tur insanabili, & potētiore quā ut reprimatur, in periculum de-
 ducuntur. Præterea plurimum officiunt spes ac amor: hic quidem
 dux, illa uerō comes: hic insidiarum uitandarū immemor, illa pro-
 speritatem fortunæ suggerēs. Ex quo fit, ut quæ incerta sunt præ-
 mia, potentiora sint pœnis quæ subiectæ sunt oculis. Accedit his
 fortuna, quæ nihilominus ad euocandos animos pollet. Nam ex
 inopinato oblata aliquādo uel ex minoribus causis ducit aliquem
 ad periclitandū, nec minus ciuitatem, imò tanto magis, quanto de
 maioribus ei res est, deliberare de imperio propagando, & quis-
 quis cæteris cum ciuibus iunctus inscitē plus quiddā spei sibi pro-
 ponit. Denique & impossibile, & ingentis uecordiæ est, credere
 quoties humana natura ad aliquid agendū concitata, impetu ten-
 dit, ullā prohiberi aut legum ui, aut alia difficultate. Quare non
 oportet nos neq; mortis pœna tanquam fideiussore cōfisos, de Mi-
 tylengis cōsulere deterius, neq; ad desperationem illos qui defece-
 rint impellere, tanquam eis pœnitere non liceat, neq; breuissīmo
 tempore delictum eorum eluere. Considerate nanq; si qua nunc ci-
 uitas quæ defecerit, norit non desperandā sibi à uobis salutē, eam
 de se dedenda conditiones accepturam, adhuc habentē unde red-
 dat uictoribus impensas belli, in posterum tributa soluat. At illo
 modo quam tandem putatis, quæ non & melius se quā nunc fe-
 cit, ad bellum instruat, & obsidionē ad extrema perferat? An idem
 ualeat diu post & confestim in deditionem uenire? Et nobis quo-
 modo detrimētosum non sit, dum illi se dedere recusant, nos sum-
 ptus facere in obsidendo? Et si capimus, profligatam capere ciui-
 tatem & emolumentis ex illa deinceps priuari, per quæ sumus nos
 hostibus pares? Quapropter non tanquam iudices debemus nos
 exactē de nocentibus sumere supplicium, sed cōsiderare quemad-
 modum in futurum rationem habeamus pecuniarum suppeditari-
 darum, ex ciuitatibus moderatē multatis, nec custodire eas ex le-
 gum seueritate, sed ex operum sedulitate. Cuius rei nunc contra-
 rium facimus: qui si quem liberum, sed ui alterius imperio subdi-
 tum, & meritō repetentem deficiendo libertatem subegimus, tru-
 citer in eum putamus animaduertēdum. Oportet non ualdē ple-
 ctere liberos homines quod rebellarunt, sed ualde custodire ante-
 quā rebellent, & anteuertere ut ne ueniāt quidem in huiusmodi
 cogitationem: cumq; ceperimus, pro minima culpam hanc eis im-
 putare. Animaduertite præterea quāto opere sitis peccaturi, si Cleo-
 ni assentiamini. Nunc quidem singularum ciuitatum populus in
 amorem uestri propensus est, & aut non deficit cum potentibus;
 aut si

aut si deficere cogatur, cōtinuò defectionis autoribus infestus est. Ita ciuitatis illius uulgus uestri studiosum habentes, pergitis in bellum. Quòd si populum Mitylenæum occiditis, qui & tunc defectionis expers fuit, & ubi arbitrium armorum nactus est, ciuitatem tradidit, primū in bene meritos eritis iniuri, deinde id quod maxime optant potentes, cōstituetis. Quippe ubi ad defectionem traxerint ciuitatem, protinus habebūt in partibus populum, proposita per uos eadem omnibus pœna, tam ijs qui deliquerunt, quàm ijs qui non deliquerunt. Qui si etiam deliquissent, dissimulandū est, ut id quod adhuc nobis superest sociale, non fiat hostile: & hoc ipse multò utilius arbitror ad imperij conseruationē, nos iniuriam accipere non inuitos, quàm eos occidere quos non debemus. Neq; id quod Cleon ait reperietur, iustā ultionem eandemq; utilem esse posse. Vos uerò cū intelligatis hæc meliora esse, nihil neq; misericordia neq; lenitate indulgētes, quibus ne ego quidem adduci uos sino, ex his quæ suasi mihi acquiescite: de ijs quos Paches tanquam noxios misit, per ocium iudicate, cæteros illic habitare permittite. Hæc enim & in posterum bona sunt, & hostibus iam formidolosa. Nam quisquis bene consultat, is contra hostes plus pollet, quàm qui temeraria ferocitate ad facta prorumpit. Talia Diodotus.

His sententijs dictis inter se maxime contrarijs, tamen res in cōtrouersia fuit apud Athenienses: & cū ad suffragia uentum est, parem utraq; sententia numerum tulit, & Diodoti superior fuit. Mittunt itaq; aliam ē uestigio triremem, ne fortē non assecuta hæc priorem, quæ uno ferme die & una nocte præcesserat, extinctam offenderet ciuitatē. Instructa est autem nauis à Mitylenæis legatis & uino & hordeaceo pane: ipsiq; uiri promissis onerati, si alteram nauem præuerterent. Qui tanto studio nauigarunt, ut inter remigandum comederent panem uino oleoq; maceratum: & per uices aliq; somnum caperent, aliq; remigarent, nullo flatu (quod fortunatum fuit) aduersante. Ac priore nauī non celeriter nauigante, utpote ad triste ministeriū, hac uerò sic festināte, illa tantum præcessit, dum Paches decretū legerit, & ad exequenda mandata se præpararet. Ibi posterior superueniens, ne ciuitas perderetur prohibuit. Adeò Mitylene prope periculum uenit. Cæteros aut quos Paches miserat, & præcipuos defectionis autores, ex Cleonis sententia Athenienses morte multarunt, numero paulò plures mille. Et muros urbis eorum demoliti sunt, & naues ademerunt, nec tributum postea Lesbijis imposuerunt: sed diuiso loco (præterquàm Methymnæorum) in tria millia partium, dijs trecentas dedicaerunt: in cæteras colonos inter se sortiti miserunt, iussis Lesbijis in singulas partes eis pendere quotannis binas argenti minas, ut ipsi

*Mitylenæorū
discrimen &
multatio.*

*Lesbiorū mul-
tatio.*

L

colerent terram. Ademerunt præterea quæcunq; tenuerant oppida in cōtinente Mitylenæi, eaq; postea Atheniensibus paruerunt. Et apud Lesbū quidem ita res gestæ sunt.

Eadem æstate post receptam Lesbū Athenienses, duce Nicias Nicerati filio, cum copijs aduersus Minoam insulam ierunt, quæ ante Megara iacet, quæq; Megarenses (turri ibi extructa) pro præsidio utebantur. Volebat autem Nicias Atheniensibus illic custodiam esse breuiore spatio, & non in Budoro atq; Salaminē: neue quoties Peloponneses illinc proficiscerentur, laterent ipsorum triremes, quale prius contingerat latronum excursionibus: neue 10 Megarensis introire nauibus unquam liceret. Iam primū igitur à Nisæa duas quæ prominebant turres machinis è mari expugnat, nauium inter illa & insulam accessum liberat: atq; id continentis qua pontem uersus per palustria mittebantur auxilia insulæ, non ita multū distanti à continente, muro munit. Vbi hoc paucos intra dies confecit, mox relicto in insula apud murum præsidio, cum copijs rediit. Per eadem huius æstatis tempora Plateenses cum iam cotameatum non haberent, nec expugnari possent, cum Peloponnesibus transegerunt ad hunc modum: Accesserunt illi ad muros urbis, eos isti ad propulsandum inualidi erant. 20 Quorum imbecillitatem intelligens Lacedæmonius dux, noluit urbem ui capere, quippe cui ex Lacedæmone præceptum erat, ut si quando cum Atheniensibus conueniret, & utriq; ad reddenda oppida bello capta consentirent, non esse Platæam reddendam, tanquā sua sese sponte deditisset. Mittit igitur ad eos caduceatorem qui diceret, nūquid se & urbem uellent ultrò Lacedæmonijs dedere, iudicesq; illos habere, de noxijs supplicium, de indemnato nemine sumpturos. Hactenus caduceator. Illi se & urbem (iam enim in ultima erant debilitate) dederunt. Quos aliquot diebus pauere Peloponneses, usq; dum ex Lacedæmone quinq; iu- 30 dices aduenerūt. Illi ubi adfuerunt, nullam his accusationem proposuere: tantū accersitos percontati sunt, nunquid à bello moto de Lacedæmonijs ac socijs quippiā benè meriti essent. Hi respondentes, poposcerunt licere sibi longius dicere. Acceptaq; dicendi uenia, delecti ex eis Astymachus, Asopolai, & Lacon Aimnesti filius (cui publicum erat cum Lacedæmonijs hospitium) progressi, talia dixerunt:

Oratio Plataensium apud Lacedæmonios.

EQuidem Lacedæmonij uobis habentes fidem, nos deditio- nem urbis fecimus, non existimantes tale subeundum nobis 40 esse iudicium, sed ciuile aliquod: neq; apud alios iudices, ut nunc est, quā apud uos, & maximè de iure disputādum. Nunc autem ueremur, ne utraq; nos sefellerit opinio, Suspiciamur enim meritò, & certamen

& certamen hoc nobis esse de uita, & uos non ex æquo ad iudicandum uenisse. Cuius rei signum est, quod neque ulla nostri accusatio quam debeamus refellere antecessit, sed ipsi ut loqueremur poposcimus: & interrogatio uestra perbreuis fuit. Ad quam uera responsio, causæ nostræ inimica est: falsa, coargui potest. Vndique itaque ancipiti in conditione constituti, & cogimur, & tutius quam tacere, arbitramur, aliquid dicendo periclitari. Etenim id quod dici potuit, si dictum non est, fodiat mentem eorum qui in hoc casu positi sunt, tãquam saluti tunc futurum, si dictum fuisset: & nobis præter cætera arduum est persuadere uobis. Nam si ignoti essemus, afferendis testimonijs quorū essetis ignari, haud dubiè proficeremus. Nunc apud scientes omnia loquemur, ueriti non quidem ne iam scientes nostras uirtutes esse uestris, hoc nobis crimini detis, sed ne ad aliorū gratiam iudicium subeamus iam peractum. Nihilo tamen minus quid iuris & aduersus simultatem Thebanorum & erga uos cæterosque Græcos habeamus, exhibebimus ac persuadere conabimur, nostra benefacta recensentes. Etenim quod ad breuem orationem pertinet, nunquid hoc bello de Lacedæmonijs socijsque bene meriti simus, dicimus, si ut hostes interrogamur, non fecisse uobis iniuriam, quod nullo uos beneficio affecimus: sint ut amicos, nostra sententia uos peccasse potius bellum nobis inferentes. At in pace quod eam nunc nos priores non rūpimus, & aduersus Medum quod soli ex Bœotijs tunc ad uos accessimus, pro Græciæ libertate boni fuimus. Siquidem cū mediterranei simus, tamen apud Artemisium prælio nauali pugnauimus: & dum in agro nostro dimicatum est, uobis ac Pausaniæ affuimus: & si qua alia per id tempus cum discrimine sunt à Græcis gesta, eorum nos omnium participes supra uires extitimus. Vobis quoque separatim Lacedæmonij, cū maximus Spartam terror circumstisset, post terræmotum facta in Ithomen mancipiorum fuga, terram ex nobis ipsis partem auxilio misimus. Quarum rerum nefas est excidere memoriam. Et talem quidem priscis temporibus operam eamque optimam nauauimus. At hostes postea fuimus. Vos in culpa, qui nos societate obsecrantes, cū à Thebanis angeremur, reiecistis: utque ad Athenienses tãquam uicinos confugeremus, iussistis, cū ipsi longinqui essetis. In bello itaque nihil indignum à nobis neque fuistis, neque passuri. Quod si ab Atheniensibus uestro iussu deficere noluius, haud iniurium est. Etenim cū nos illi contra Thebanos, dum uos pigebat, adiuuerint, prodere eos honestū non erat, præsertim quos in societatem precibus adduxissemus, à quibus beneficia, à quibus ius ciuitatis accepissemus. Ex quo decuit, quaecumque nobis illi præcepissent, nos strenuè exequi. Quæ uos duces cum suis utriusque socijs egistis, si quid non probè egistis,

facti culpa non penes illos est qui secuti sunt, sed penes eos qui duces ad prauè agendum extiterunt. Thebani cum alias multas iniurias nobis intulerunt, tum uerò postremā hanc, quæ (ut nostis) horū causa est quæ patimur. Nam cum urbem nostrā foederum tempore & die solenni cepissent, meritò eos supplicio affecimus secundū cōmunem omnium legem, quæ sanxit hostem multari licere à quo inuadaris: propter quē multatū, nūc haud rectè nos plectimur. Nam si iusticiam præsenti utilitatē uestra, ex illorū cōmilitio metimini, profectò non religiosos uos iudices esse declarabitis, & cōmodo magis quàm honesto inservire. Quòd si uobis isti nunc 10 utiles uidentur esse, certè multò nos magis ac reliqui Græci tunc utiles extitimus, cum in maius essetis discrimen adducti. Nunc enim uobis ad alios inuadendos animi uiresq; adsunt. At eo tempore Barbarus seruitutem omnibus Græcis imponebat, dum isti cum illo fuerunt: ut iustum sit, huic nostrò peccato (si quid peccauimus) opponi nostrum quo tūc erga uos fuimus studium, quod ipso peccato maius esse reperietis: & eo magis, quòd ea tempestate rari fuerunt è Græcis, qui uirtutē obijcerent suam uiribus Xerxis: laudatiq; potius sunt, qui dum inuaderentur, non habuerunt 20 rationem utilitatis tutelæq; suæ, malētes cum periculo audere pulcherrima: ex quibus nos fuimus, & quidē præcipuo honore affecti. Quo nomine nunc ne pereamus ueremur, secuti potius Athenienses iustè, quàm uos utiliter. Enimuerò decet idem de eisdem rebus uos sentire pariter & declarare, nec utilitatem re ulla alia metiri quum si bonorum sociorum uirtuti firma semper gratia referatur, & nobis quum ad tempus operam nauauimus, ea fiat utilis in perpetuum. Consideratè quoq; nūc à plerisq; uos Græcis existimari probitatis esse uirtutisq; exemplar. Qui si de nobis iniquam tuleritis sententiam, uidetè (non enim occultè hanc causam iudicabitis) ne factum uestrum non probetur, qui de nobis bonis uiris, ipsi meliores inde cens aliquid statueritis, & hominum de Græcia bene meritorum spolia publicis in templis reponatis. Et sanè indignum uideatur, uos Lacedæmonios euertere Plataeas, quam urbem patres uestri uirtutis ergò in tripode Delphico inscripserunt, & ex omni Græcia prorsus delere propter Thebanos. Eo namque calamitatis deuenimus, ut & perituri fuerimus si Medi uicissent, & nunc apud uos, prius amicissimos, superemur à Thebanis: duasq; difficultates maximas subeamus; tunc quidem fame pereundi, nisi nos urbemq; dederemus, nunc autem capitis causam cendi. Et ab omnibus Plataenses sumus abiecti, deserti, inhonorati: qui supra uires fuimus studiosi Græcorum, neque eorum tunc sociorum quisquam nobis est auxilio: etiam ne uos Lacedæmonij, unica spes nostra, parum firmi sitis, extimescimus. Quos 40 precamur

precamur in honorem & tunc socialiū deorum, & nostrorum in
 Græcos officiorū, flectamini: & si quid à Thebanis persuasi estis, à
 sentētia recedatis, reposeatisq; uicissim illos gratiā uestram de no-
 bis occidendis, quos minime debetis: speciosam gratiā pro turpi
 reddentes, nec in præbēda alijs uoluptate, dedecus ipsi accipiat.
 Nam in promptu est uobis corpora nostra morte multare, sed ar-
 duum eius facti infamiā abolere, quòd nos iniquo supplicio afficia-
 tis, homines uobis amicos, nō inimicos, etsi necessitate hostes. Itaq;
 si nobis metū mortis eximetis, innocenter iudicaueritis: illud ante
 19 omnia cogitantes, in uestram nos potestatem uenisse uolūtarios,
 ac manibus passis, cuiusmodi homines Græciæ ritus occidi uetat.
 Præterea de uobis perpetuò nos esse benemeritos. Intuamini nan-
 que sepulchra patrum uestrorum, quos à Medis interemptos, &
 in nostra terra sitos, quotannis publicè honestamus cū alijs infe-
 rijs, tum uerò indumentorum apparatu: & quoscunque nostrum
 solum fert fructuum primitijs iusta soluentes, uiri ex amica uobis
 regione & beneuoli, aliquando socij uestri ac commilitones. Qui-
 bus uos è contrario facitis non rectè sentiētes. Considerate enim:
 Pausanias quidem qui illos sepeljt, sepeljt tanquam in terra ami-
 20 ca & apud amicos. Vos autē si nos occideritis, agrumq; Plataen-
 sem Thebanum feceritis, quid aliud quàm patres uestros atq; co-
 gnatos, ij quibus nunc afficiuntur honoribus exutos, relinquetis
 in terra hostili, & apud ipsos interfectores: Insuper solum in quo
 Græci seruitute liberati sunt, in seruitutē redigetis: delubra deūm
 apud quæ conceptis uotis illi Medos superarunt, deserta patiemi-
 ni: primas aras eorum qui hæc condiderunt ædificaruntq;, tolle-
 tis, rem profectò Lacedæmoni, indignam uestra gloria, indignam
 publicis Græciæ institutis, indignam progenitorum memoria, in-
 dignam beneficijs nostris, ut alienæ inimicitie gratia, nihil ipsi læsi
 30 nos occidatis: cū dignum sit ut ueniam detis, ut animo franga-
 mini, ut modesta capiamini misericordia: cōsiderantes non solum
 qualia, sed quales simus acerba passuri, & ipsum calamitatis incer-
 tum quandoque accidere etiam immerenti. Vos itaq; prout debe-
 mus, & prout necessitas cogit oramus, implorantes eorundem al-
 tarium & Græciæ & communes deos, ut nobis hæc allegantibus
 assentiamini: ne iusiurandū quod patres uestri iurarunt, obliuiscā-
 mini, per quorū sepulchra supplicamus, inuocātes etiā eos uita de-
 functos, ne subijciamur Thebanis, ne ue amicissimi uestri inimicis-
 simis nostris tradamur, illū uobis in memoriā redigētes diem, quo
 40 cū præclarissima cum patribus uestris gesserimus, hodie durissi-
 ma queq; pati periclitamur. Sed quoniā hominibus in hāc cōditio-
 nem positis, ut necessariū, ita tristissimum est finē loquendi facere,
 quia cū sine loquēdi finiri uita periclitatur, loqui cessantes, adhuc

loquimur, ciuitatem nos urbemq; tradidisse non Thebanis (præoptassemus enim, quàm hoc, turpissima nece fameq; interire) sed uobis, fidem uobis habentes. Quòd nisi exoramus, iustum est in eadem nos unde processimus restitutos, sinì quodcunq; periculū deligere: hoc etiam admonentes, ne Plataenses homines Græcorum aliquando studiosissimi, ex uestris manibus, Lacedæmonij, etq; uestra fide, & uestri supplices, Thebanis capitalissimis inimicis prodamur, sed nostræ salutis autores sitis: ne qui cæteros Græcos uindicatis in libertatem, ijdem nos extinguatis.

Et talia quidem dixere Plataenses. Thebani autē ueriti ne quid ob hæc Lacedæmonij concederent, processerunt, & se quoq; orationem habere uelle dixerūt, quoniam ipsorum opinione longior esset data uenia respondēdi illis ad interrogationem, Vbi loquendi facta potestas est, ita exorsi sunt:

Oratio Thebanorum contra Plataenses.

EQuidem dicendī partes haudquaquam postulassemus, si isti & breuiter ad interrogata respondissent, nec in nos conuersi crimina obiecissent, nec seipsos præter rem tum excusassent nemine accusante, tum laudassent nullo detrahente. Nunc autem oportet ea nos partim negare, partim coarguere, ne ipsis & sua iactantia, & nostra profit inertia. Vos uerò auditis utrisq; quid ueri sit iudicabit. Iam primum cur horum aduersarij facti fuerimus, hinc extitit, quod cum Plataeam ex omni Bœotia postremam condidissimus: aliaq; cum hoc oppida, quæ conuenis exterminatis obtinuimus, isti nostrum imperium quemadmodum à principio fuerat constitutum dedignabantur, soli omnium Bœotiorum transgressi patria instituta. Ad quæ custodiēda cum cogeretur, ad Athenienses defecere, cumq; illis nos permultis iacturis affecere, quarum & talionem acceperunt. At postquam Barbarus Græciam inuasit, aiunt se solos ex Bœotijs non sensisse cum Medis: & in hoc præcipue tum se iactant, tum nobis cōuiciantur. Nos uerò fatemur eos non sensisse cum Medis, quia nec Athenienses: uerum cum eadē ratione tenderēt Athenienses aduersus Græcos, dicimus uos solos ex Bœotijs ab Atheniensibus stetisse. Atq; id quo pacto utriq; fecerimus, considerate. Nostra quidem ciuitas ea tempestate neq; per legitimum paucorum principatum, neq; per popularem statū administrabatur: sed (quod legibus ac ciuitati infensissimū est, proximeq; ad tyrannidem accedit) potentia paucorum, qui suas facultates fundandi spe, si Medus rerum potiretur, ui plebem coercentes Barbarum induxerunt. Quod certē ciuitas uniuersa non fecit, neq; tunc sui arbitrij, ut dignum sit exprobrare ei quòd non saluis legibus peccauerit. At ubi post Medi discessum leges recepit, considerare oportet, cum postea Athenienses inuaderent Græciam, & suæ

& suæ ditioni nostram regionem subijcere conarētur, eiusq; propter intestinas discōrdias bonam partem subiecissent, an non nos pugna ad Cherōneam commissā, uictōres Bœotiā liberauerimus: & nunc libenter aliam Græciā cum cæteris liberamus, tantum equorum copiarumq; præstantes, quantum nulli sociorum. Atq; hæc hæctenus de purgando crimine, quod cum Medis sensitus. Quod autem uos magis Græciā læseritis, ac digniores sitis omni supplicio, tentabimus ostēdere: Extitistis, ut dicitis, ad nos uleiscendos Atheniensium socij atq; cōciues. Oportebat ergo uos
10 duntaxat aduersum nos, non etiam aduersus alios illis præstare comitatum: cum præsertim, si quo ab ijs inuiti ducebamini, præstò Lacedæmonij essent, societate uobis cum istis iam inde contra Medum cōtracta, quam ipsi tantopere allegatis: quæ satis erat ad nos arcendos ab inferenda uobis iniuria, & ad uestræ prorsus securitati consulendum. Sed nimirum uolentes non coacti, iam partes Atheniensium elegistis. Et postea dicitis deforme futurum fuisse, prodere bene meritos: imò deformius fuisset uniuersos prodere Græcos, cum quibus coniurastis, quàm solos Athenienses: illos Græciā liberantes, hos in seruitutem redigentes: quibus non
20 æquam uos gratiam retulistis, nec à dedecore alienam. Quippe iniuria lacesiti, ut dicitis, illos asciuiistis: & eisdem in facienda alijs iniuria uos socios præstitistis. Et sanè minus turpe est similem gratiam non reddere, quàm eam quæ cum iusticia debetur, per iniusticiā reddere. Ex quo declarastis uos solos ex Bœotijs, non Græcorum causa non stetisse à Medis, sed quia nec Athenienses steterunt, eadem quæ illi facere uolentes, contraria quæ cæteri Græci. Et nunc ab ijs cōtra quos pro alijs strenui extitistis, exigitis ut uobis prosint. Verum nequaquam est æquum, sed quemadmodum Athenienses elegistis, sic ab eis adiuuemini: nec allegetis illius tem-
30 poris coniurationem, tanquam nunc ob illam uos liberari oporteat, cuius desertores præuaricatoresq; eratis, & Æginetas aliosq; quosdam cōiuratorum magis unā in seruitutē redigebatis quàm redigi prohibebatis. Et hæc neq; inuiti, utpote saluis legibus quas in hunc diem habetis, neque, sicuti nos, ab aliquo coacti. Nouissimam quoq; antequàm murò concluderemini exhortationem, ne essetis in partibus, sed in ocio, admittere recusastis. Qui nam igitur sunt apud omnes Græcos uobis odio digniores: qui in illorum perniciem strenui maluistis esse, & ea in quibus aliquando boni extitistis, ut fertis, nequaquam uobis natura conuenire indicastis,
40 & quæ natura uestra semper uolebat, ea ueritate ipsa redarguta sunt. Nam cum Atheniensibus iniquum ingredientibus iter, perrexistis. Hæctenus quæ pertinebant ad ostendendum, & nos inuitos à Medis, & uos ab Atheniensibus uoluntarios stetisse. Quod

autem ad extremum dicitis uobis iniuriam factam, quod nefarie nos stantibus foederibus & die solenni, ad urbem uestram accesserimus, ne in hoc quidem nos magis quam uos delinquere existimamus. Nam si dum ad urbem uestram uenimus, oppugnassemus uos, agrumque hostili more uastassemus, iniuriæ nimirum fuissetis. Sin uero quidam ex uobis tum opibus, tum genere primores, quod uellent uos ab externa societate desinere, & ad communia Bœotiorum omnium redire iura, nos ultrò accersierunt, quid tandem iniuriæ fecimus? Qui enim ducunt, potius quam qui sequuntur, delinquunt. Quanquam nec nos nec illi (ut nostra fert opinio) 10 deliquerunt. Quippe ciues ut uos, & qui pluribus quam uos rebus periclitabantur, suas ipsorum portas aperuerunt: & in suam urbem intromittentes amicè nos, non hostiliter, uolebant eos qui ex uobis peiores essent, non amplius malos esse: & qui boni, quæ merentur obtinerent: moderatores ipsi uestrarum mentium, non corporum exterminatores à patria: sed redintegrâtes in pristinam necessitudinem, nec uli uos hostes esse, sed cum omnibus æqualiter foederatos reddere uolentes. Cuius rei signum est, quod neque hostiliter egimus, siquidem nemini uis illata à nobis est, & ediximus, ut quisquis secundum communes Bœotiæ ritus degere uellet, 20 ad nos transiret. Vos quoque libenter transistis, ac pactione initio quieuiſtis. Sed postea cum nos paucos esse cognouissetis, non paria nobis (si quid inhumane uidebamus egisse) reddidistis: qui cum multitudine ingressi, non oratione nos inducendo ut exiremus, à nouitate operis superfedistis, sed contra pactionem in nos cuncti irruistis. Et quos quidē pugnantes occidistis, eos haud ita sanè desideramus. Nam iure quodam id passi sunt. At quos & uiuos, & manus protendentes cepistis, quosque spopondistis nobis nequaquā uos interfekturos, eos nefarie interemistis. Opus quidni nefarium, immane, & ter iniquū: idque breue intra spatium, tum 30 soluendo pactionem, tum uiros postea occidendo, tum illos non iri occisum, si nihil agros uestros læderemus, mendaciter pollicendo. Et tamen dicitis nos præter ius agere, & uos esse qui poenam detis, indignos: minimè uero, si rectè isti iudicabunt: imò dignos qui ob ista omnia poenas detis. Atque hæc nos Lacedæmonij & uestra & nostra causa commemorauimus, ut & uos sciatis hos à uobis merito condemnatum iri, & nos etiam iustius à nobis eos fuisse punitos. Neque uero prisca istorum decora, si qua extiterunt, audientes uos frangant, quæ iniuriā quidem patientibus debent esse præsidio, ijs uero qui aliquid turpitudinis admiserunt, duplicare 40 supplicium, quoniam nulla rationali causa peccauerunt. Neque lamentis aliquid ac miseratione proficiant, implorantes patrum uestrorum sepulchra, & suam solitudinem deplorâtes. Nam multo tristiora

tristiora nos passam ostendimus nostram iuuetutem, quæ ab istis
trucidata est, cuius partes partim in Corônia, cum ad uos Bœotiã
ducerent, mortem oppetierunt, partim in senio filijs orbat, apud
desolatas domos longè iustioribus uos precibus obsecrant, ut de
istis sumatis supplicium, quia ex omnibus ij dignissimi sunt miseri
cordia, qui indignum aliquid passi sunt. Et è contrario, ij à quibus
indignitas uenit, digni sunt quorum calamitatibus gaudeamus:
quales hi sunt sua ipsorum nunc culpa deserti, qui meliores socios
libenter repudiauerunt, quiq; nihil à nobis læsi, læserunt magis
10 odio quàm causa iudicantes. Adeò minores, quàm pro merito
nunc poenas dabunt. Nam legitimè puniètur. Neq; uerò (ut aiunt)
manus in pugna protendètes, sed ex pacto sese in iudiciũ tradide-
runt. Quæ cum ita sint, Lacedæmonij, & legi quam isti uiolarunt
subuenite, & nobis qui passi sumus iniusta, iustam gratiam reddi-
te eorum quæ gnauiter gessimus, neq; istorum uerbis apud uos re-
pulsam feramus. Addite Græcis exemplum, non uerborum uos,
sed rerum proponere certamina. Res si bonæ fuerint, breui com-
memoratione cõtentæ sunt. Compti autem modulatiq; sermones
peccatis uelamenta prætendunt. Quod si illi penes quos arbitriũ
20 est, ut nunc penes uos, contractis in summa dubijs, cunctos semel
interrogarent, minus captaret aliquis in turpibus rebus pulchros
sermones. Hæc Thebani.

Lacedæmonij tamen statuerunt suam sibi interrogationem re-
ctè processuram, nunquid de ipsis belli tempore Plataenses benè
meruissent: quoniam propè æquum censebant, illos ex uetustis
Pausaniæ legibus reliquo tempore quieuisse, donec oblata est cõ-
ditio, ut in medio essent priusquàm muro uallarentur. At ubi re-
pudiata conditio est, tum uerò ob suam uoluntatem æquam se iam
nullo cum illis foedere teneri: deq; se male meruisse ilios rati, rursus
30 eodem modo productos singulos percontati sunt, Nunquid eo
bello de Lacedæmonijs socijsq; bene meriti essent. Cum nihil di-
cerent, illinc abductos interfecerunt excepto nẽmine: Plataensium
quidem non pauciores ducentis: Atheniensium uerò qui unà ob-
fessi fuerant, quinq; & uiginti, foeminis in captiuitatem abductis.
Vrbem autem Megarensis propter seditionem domo profu-
gis, & reliquis Plataensibus qui cum illis senserant, Thebani inco-
lendam dederunt. Anno uertente, demoliti illam ad solum à fun-
damentis totam, prope Iunonis templum extruxerunt diuerso-
rium, quoquo uersus ducenum pedum circumdatum domicilijs,
40 supra infraq; sumptis ad hunc laquearibus ac ianuis Plataensium,
alijsq; quæ ex auro & ferro, muros prætexuerant: atq; id lectis con-
structis Iunoni dedicauerunt, eidemq; templum ex lapidibus cen-
tum pedum ædificauerunt. Agrum publicatum ad decem annos
locatum

Plataensium
cedes.

Plataearum de-
molitio.

Iunonis tem-
plum.

locatum coluere Thebani, nonnihil & propemodum omnino Lacedæmonij Thebanorum gratia, qui auersi à Plataënsibus fuere, existimantes bello quod iam tum excitatum erat, perutiles illos fore. Hunc finem habuerunt quæ gesta sunt ad Plataeam nonagesimo tertio anno quàm Plataenses inierunt cum Atheniensibus societatem.

Quadraginta autem Peloponnesium naues, quæ Lesbo uenerant auxilio, postquàm per pelagus persequentem Atheniensium classem fugientes, prope Cretam tempestate iactatæ illic palantes Peloponnesum tenuerunt, offendunt apud Cyllenen triremes tredecim Leucadiorum Ambraciorumq; cum Brasida Telligidis filio Alcidae cōsiliario, qui illuc superuenerat. Habebant enim in animo Lacedæmonij, quoniam eos Lesbos fefellisset, adauctam classem mittere in Corcyram seditione laborantem, cùm duodecim omnino naues Atheniensium ad Naupactum essent. Vtq; id prius quàm Athenis plures subuenirent, Brasidas & Alcidas occuparent, instructi erant. Etenim Corcyrenses intestinis agitabantur discordijs, ex quo ad eos uenerāt ij qui pugna nauali ad Epidamnū capti domum à Corinthijs remissi fuerant, uerbo quidem ob octoginta talenta, quæ Corcyrensiū hospites pro ipsis fide iusserant: re autem, ut Corinthijs Corcyram ab eis persuasi subijcerent. Et sollicitantes isti singulos ciues, nitebantur ab Atheniensium societate abducere. Cùmq; Attica naus & item Corinthia uenisset, utraq; cum legatis, ac uentum in colloquium esset, censuere Corcyrenses, Athenienses quidē ex conuentis socios esse, Pelopōnenses uerò quemadmodum prius amicos. Siquidem Pithias qui præerat ciuitati, uoluntarius erat Atheniensium hospes. Eum homines illi in iudicium uocant, ponentes in crimine, quòd Corcyram subigeret Atheniensibus. Absolutus hic inuicem reos facit quinque ex eis maximè locupletes, quòd diceret illos præcidere uallos è Iouis phano & Alcina: quorum pro singulis singuli stateres erat poena constituta. Quam poenam cùm soluere deberent, & ob eius magnitudinem apud templa sederēt supplices, ut multa soluenda modificaretur, Pithias suadebat alijs (ad hæc enim senator erat) ut lege uterentur. Illi quandoquidem lege compellebantur, & simul audiebant Pithiam quoad senator esset, multitudini suasurum, ut eosdem amicos hostesq; duceret, quos Athenienses, facta manu arreptisq; pugionibus repentē in senatum irrumpunt, ac Pithiam obtruncant, & aliorum tam senatorum quàm priuatorum ad sexaginta. Pauci eorum qui cum Pithia senserāt, ad Atticam triremem quæ adhuc aderat, effugiūt. Hac illi re perpetrata, conuocatis Corcyrensisibus, inquiunt optimè sic habere se rem, & minimè redigiam eos posse ab Atheniēsisibus in seruitutem: quod reliquum est, neutros,

Corcyrensiū
intestine dis-
cordiæ.

Pithiæ accu-
satio.

Pithiæ cedes.

neutros, nisi pacifici cum singulis ueniant nauibus, recipiendos: si cum pluribus, pro hoste habendos. Vbi hæc dixerunt, & ad ea decernenda adegere populum, statim legatos Athenas mittunt, qui & rem gestam doceant, tanquam ita fuerit opus facto: & eis qui illic confugissent persuadeant, ut nihil inconueniens agerent, ne quid turbaretur. Hi cum Athenas peruenissent, tanquam res nouas molientes, & ij quoscunque persuaserant, ab Atheniensibus comprehensi sunt, & apud Æginam in custodiam habiti. Interea Corcyrensiū optimates, sub aduentum Corinthiæ triremis, legationisq; Lacedæmoniorum, populum adorti sunt, ac pugna commissa uicerunt: noctisque interuentu, in arcem populus atq; urbis superiora confugit, ibique frequentes cōmunio loco, portum Hylaicum tenebant. Victores forum ceperunt, ubi permulti ipsorum habitabant: & portum qui in forum & in continentem spectat. Postero die non nihil inter eos missilibus certatum est, & ab utrisque in agros missum ad sollicitanda seruitia sponsione libertatis. Sed ad societatem potius populi, multitudo seruitiorum se contulit. Ad alteros uero octingenti e continente auxiliares. Atque uno die interiecto, commissa iterum pugna populus uicit, tum locorum ui, tum hominum numero superior, foeminis quoque eum adiuuantibus, quæ audacter & supra sexum sustinentes tumultum, tegulis hostem e domibus feriebant. Facta sub crepusculum fuga, ueriti optimates ne sublato clamore, ipso impetu aduersarii naualia occuparent, & se occiderent, circumiectas foro domos & illis contiguas, ne qua in eos fieret impressio, incendunt, neque suis neque alienis parcentes. Itaque ingentis pecuniæ res negociatorum sunt concremata: uenissetque in periculum urbs ne tota absumeretur, si uentus flammæ urbem uersus ingruisset. Vbi à pugna utrinque cessatum est, quieti noctem in custodia egerunt: & quia populus uicerat, nauis Corinthia clandestina discessit: itemque auxiliariū plerique latentes hostem, se in continentem receperunt. Postera luce Nicostratus Diótrophis filius, Atheniensium dux, ex Naupacto ad opem ferendam uenit cum nauibus duodecim, quingentisque Messeniorum armatis. Atque quo in cōcordiam reducat, persuadet ut inuicem concederent decem uiros ad condemnationē, qui præcipui malorum autores extitissent (qui tamen iudicium non expectarunt) cæteri urbem habitarent, icto inter se & cum Atheniensibus foedere, ut eosdē pro amicis, eosdem pro hostibus haberent. Hæc cum transegisset, abiturusque esset, egerunt cum eo primores populi, ut quinque ex suis naues ipsis relinqueret, quo minus altera se factio mouere posset, totidem ex seipsis expleret, ac cum illo mitterent. Quo obsequente, suos aduersarios in naues deligebant. Sed illi extimescentes ne Athenas ablegarentur, in templo Pol-

lucis &

Corcyrensiū
intestina pu-
gna.

Pæmniarum
Corcyrensiū
uirtus.

Pollucis & Ca-
storis templū.

lucis & Castoris federunt, Nicostrato excitante eos ac cōsolante, sed frustra. Itaq; populus hac ratione, tāquam nihil sani cogitarent diffisi cum Nicostrato nauigare, omnia ē domibus illorum arma summouet: & nonnullos (ut quisq; intidebat) obtruncasset utiq;, nisi Nicostratus prohibuisset. Quod fieri cernentes alij, confederunt in templo Iunonis supplices, non pauciores quadringentis. Cæterum ne quid ab ijs innouāretur ueritus populus, persuasos erexit, & in insulam, quæ ē regione templi Iunonis est, transportauit: quæq; ad usum uitæ erant, mittebat. Cum in hoc statu seditio esset, quarto quinto 'ue à transportatione in insulam die, naues Pe-
loponnensium ex Cyllene ueniunt, statione illic habita post redi-
tum ex Ionia, numero tres & quinquaginta, ducē Alcida, ut prius, socio consiliorum Brasida. Ingressæq; portum Sybota, qui est in continente, sub exortum aurore in Corcyram tendūt. Hic magnō tumultu trepidātes oppidani, tum circa res urbanas, tum circa ho-
stium aduentum, sexaginta pariter instruunt naues: & ut quanq; expleuerāt, in occursum hostiū mittunt, Atheniensibus ut se prio-
res exire sinerent, illiq; postea cum omni classe succederēt, hortan-
tibus. Vbi sparsim euntes hostibus uicinæ fuerunt, duæ protinus ad illos transeunt. In cæteris hi qui erant Corcyrenses, inter se præ-
liabantur nullo ordine, sed omnia tumultuose agētes. Conspicati id Peloponneses, duodecim in hos naues dirigunt, reliquas in
duodecim Atticas, quarū duæ erant Salaminia & Parala. Et Cor-
cyrenses quidem & membratim & incōpositē concurrentes, à seipsis profligabantur. Atheniensēs uerò timentes hostium mul-
titudinem, neue circumuenerentur, non in cōfertis, neq; in earum medium quæ ex aduerso instructæ erant, incurrunt: sed in cornu impactæ, unam nauem demergunt: deinde in orbem digestæ, ho-
stem circumeundo turbare conabantur. Quo cognito, qui aduer-
sus Corcyrenses erant, timore percussi ne idem quod ad Naupa-
ctum contingeret, auxilio ueniunt: addensatæq; omnes pariter in Atheniensēs dirigūt cursum. Illi iam retrò euntes, se subducebant, uolentes & dum ipsi lentē retrocedūt, & hostes ex aduerso instru-
cti sunt, fugam occupare Corcyrenses. Talisq; pugna in solis oc-
casum extracta est. Corcyrenses suspicati in se urbem 'ue hostem uruictorem uenturum, aut ex insula uiros recepturum, aut aliud quippiam noui moliturum, sumpros illos ex insula, reportant ite-
rum in delubrum Iunonis, urbemq; custodiūt. Hostis quanquam uictor, tamen non ausus urbem petere, cum tredecim quas cepe-
rat Corcyrensiū nauibus, in continentem unde profectus fuerat
concessit: nihiloq; magis postero die ausus, etsi perturbata uehe-
menter ac trepida ciuitate: quamuis Brasida (ut fertur) Alcida
adhortante, cum numero sententiarum esset inferior, egressus est
in Leu-

Salaminia na-
uis.
Parala nauis.

Corcyrenses
uincuntur à Pe-
loponnesibus.

in Leucimnam promōtorium, agrosq; uastauit. Interea istius aduentum metuēs populus Corcyrensis, uenerat in colloquiū cum supplicibus alijsq; de cōseruanda urbe: & eorum nonnullis, ut naues cōscenderent, persuaferat. Nam utcunq; triginta expleuerant, & hostium opperiebantur aduentum. At illi ad meridiem usque terram populati, uela fecerūt: per noctem autem lumina eis significauerunt, sexaginta Atheniensium naues proficiscentes à Leucade. Quas Athenienses facti certiores de Corcyrensi seditione, deq; classe quæ illuc cum Alcida erat itura, miserant, duce Eurymedonte Thucleis filio. Itaque eadem nocte festinabundi domum se itinere terrestri receperunt, nauibus ne in circumeundo conspicerentur, per Leucadium isthmum in contrarium littus traductis, Harum discessum, & Atticas aduentantes ubi sensere Corcyrenses, in urbem Messenios qui prius extrā erant, introducunt: nauibusq; quas expleuerāt iussis Hyllaicum adire portum, dum circūuehuntur, si quem hostiū nanciscerentur, occiderunt: & quoscunq; ad conscendendas naues induxerant eiectis, abierunt. Et ad delubrum Iunonis profecti, quum ex supplicibus circiter triginta ad subeundum iudicium persuasissent, omnes morte damnauerunt.

Quod cernentes, qui persuasi non fuerant, ibidem in templo se mutuò interemerunt: quidam ex arboribus seipsos laqueis suspenderūt, omnes ut cuiq; licuit sibi mortem cōsciuerunt: septemq; intra dies quibus Eurymedon cum sexaginta nauibus mansit, Corcyrenses eos qui ipsorum uidebantur inimici, morte multarunt, crimini illis dantes, quòd statum populi dissoluerent. Occisi sunt etiam quidam priuatæ simultatis causa: quidam & pecuniarum creditarum ab ipsis debitoribus. Omnis denique mortis species uisebatur, nihilq; non contingit quod in huiusmodi casu fieri solet, atque etiam amplius. Etenim pater filium uita priuauit: homines à templis ad necem abstrahebantur, atque adeò intra ipsa necabantur. Alij obstructo Bacchi delubro, ui mortui sunt. Eo usq; processit cruenta seditio: ob id quoq; uisa maior, quòd prima hæc apud eos extitit. nam postea in omni propè Græcia grassata est, ubiq; factionibus exortis, cum primores populi accerserent Athenienses: optimates, Lacedæmonios: hanc in pace non habentes causam pariter & occasionem, quàm in bello: ut alterutris in societatem accitis, sui corporis hominibus prodesse, & diuersis nocerent. Quibus illecebris cupidi rerum nouarū facile inducti sunt, multaq; per seditionem ciuitatibus & acerba acciderunt, & accidunt semper quoad eadem natura hominū erit, uel atrociora, uel mitiora, uel alijs modis uaria, prout quæq; mutationes fortuitorū contingent. Siquidem in pace acerbis secūdis, tum publicè, tum priuatim melius homines sentiunt, quod in odiosas necessitates

Corcyrensiā
cruēta seditio,
caesq; inter
finē.

Seditionum
occasiones.

M

Seditionis mala commemorantur.

non incidunt. Bellum uerò copiam rerum subtrahens quotidianum uictus, uiolentus magister est, & ad præsentem conditionem impetum multorum accommodat. Agitati sunt itaque seditionibus statum ciuitatum, & quicquid alibi actum audiebatur, aliorum animos ad id postea superandum acuebat, uel rerum nouitate, uel conatus solertia, uel ultionis insolentia, consuetis rerum uocabulis in excusationem immutatis. Temeritas enim fortitudo amicorum studiosa uocabatur: considerata cunctatio, honesta formido: modestia, ignauiae uelamentum, in omnibus solertia, in omnibus segnitates: præceps indignatio uirilitati ascribebatur: tutò consultare, excusata tergiuersatio erat: qui exæstualet, is fidelis semper: qui huic contradiceret, is suspectus habebatur: cui insidiae succedebant, hic erat astutus, & eo astutior, si alterius insidias prouidisset: qui prospiciebat ne foret in partibus, amicitiae dissolutor, & aduersariorum timens. Omnino qui in nocendo alterum præuenisset, laudabatur, & qui ad hoc non cogitantem exhortatus esset. Quinetiam cognati erant alieniores quam socii, quia essent ad audendum sine occasione paratiores. Non enim huiusmodi conuentus per leges latas ob utilitatem, sed contra leges ob auaritiam fiebant. Nec fidem inter se magis habebant iure diuino, quam aliquo in Republica scelere. Ea quæ ab aduersariis probè dicebantur, non animi generositate admittebant obseruabantque, sed si ad suam utilitatem redùdarent. Pluris faciebant talionem reddere, quam nihil iniuriæ pati. Iusiurandum, si quando inuicem interponeretur de fide præsentis reconciliationis, tam diu ualebat, quâdiu nihil aliunde uirium accedebat. Quacumque in re quis audendo alterum occipasset, quem securum uidisset, hoc sibi iucundius propter illius fidei fiduciam ducebat, quam si ex professo id faceret. Quoniam id & tutum factu esse, & quia malitia uicerat, certamen extitisse prudentiæ arbitrabatur, cum facilius nocentes (quæ magna multitudo est) uocentur industrii, quam imperiti boni: & in hoc quidem homines erubescant, in illo quidem gloriantur. Quarum rerum omnium causa est auaritia, & honorum appetitus, & ubi de illis certamen est, partium studia. Nam qui in ciuitatibus præerant honesto utrique nomine, alteri statum popularem, æqualitatem ciuilem: alteri paucorum regimen, optimatum appellantes, præferabant, & uerbo quidem Rempublicam fouentes certabant. Sed hoc inter eos quoquo modo uincendi erat certamen, tum atrocissima quæque audiendo, tum atrociores poenas irrogando, non illas ex modo iusticiæ, aut ex utilitate ciuitatis, sed sua semper uoluptate metientes, quam utrique de alteris utcumque capiebant, siue per iniqua suffragia condemnatis, siue ui oppressis, expediti ad implendam ita tum animi concitationem, Adeò neutri deorum religionem ullius

ullius momenti faciebant in contrahendo, sed quia aliquid commodius transegiſſent colore uerborum, n̄ ab omnibus melius audiebant. Quisquis ciuium in partibus non erat, is ab utraque factione occidebatur, uel quod ab illa non ſtabat, uel propter inuidiam, quod malorum erat immunis. Ita propter ſeditiones omne facinoris genus in Græcia extitit. Et ſimplicitas quæ præcipuè generoſitatis eſt particeps, cum deriſu exterminabatur, mutuoq; conſilia cum perfidia intercipere, res excellens exiſtimabatur. Inter reconciliatos enim nullus ſermo robur habebat, nullum iuſiurandum timori erat, & cuncti ad diffidendum, quàm ad fidendum prouiori cogitatione, malebant ſibi proſpicere, ne quid calamitatis acciperent, quàm credere. Infirmioris quoq; conſilij homines, plerunq; ſuperiores erant. Quippe qui & ſui ſibi defectus conſcij, & aduerſariorum prudentiam intelligentes, ueriti ne eorum & diſertæ orationi eſſent impares, & agilitate ingenij præueniretur, ad rem agendam temerarij descendebant. At illi tum præ horum contemptu quod longius prouiderent, tum quia non oportebat factò aggredi, quæ cōſilio agere liceret, incauti magis opprimebantur. Apud Corcyram itaque multa huiusmodi audaciæ exempla
20 ſunt edita, & item quæcunq; facerent, uel qui ſe aduerſus ultores damni, iniuriæ dati potius, quàm iure, rursus ulciſcerentur, uel qui ex diuturna inopia eximi uellent, uel qui uicinorum bona affectantes (quæ maxima cauſa fuit) contra ius aſſequi ſe illa conſiderent, uel qui non auaritia, ſed indignatione ducti, propter inſcitiam, quod id æquum præcipuè cenſerent, ſæuè & ineffrenatè inuaderent. Perturbataq; tunc uita in ciuitate, uictrix legum ſoluta hominis natura, oſtendit illas libenter ſe uiolare, impotenti ira imbecillior, iure potentior, plura poſſidētis inimica, uindictam ſanctitati, lucrum innocentiae præponens, potentiae nihil ipſi nocituræ inui-
30 dēs, & cōmunes de his leges, in quibus reſoſita eſt omnibus ſpes ſalutis inter aduerſa diſſoluēs, in expetenda aliorum ultione, nec aliquid ſibi relinquens, ſi quando ipſa in diſcrimen adducta, egeat aliqua illarum. Eiſusmodi igitur iras ante omnia inter ſe Corcyrenſes in urbe exercuerunt, & Eurymedon Athenienſesq; cum claſſe proſecti ſunt. Poſt hæc n̄ qui profugerāt Corcyrenſiū (ad quingentos enim eos euaserant) captis muris quæ in continente erant, ſua potiti ſunt terra: atque illinc egreſſi, prædas abigebant ex inſula, hominibus loci magnam cladem inferentes. Ex quo ingens famēs ciuitatem inuaſit. Iidem miſſa Lacedæmonem Corinthumq;
40 legatione de reditu ſuo, cū nihil profeciſſent, aliquanto poſt tempore comparatis nauibus, auxiliariisq; militibus, in inſulam tranſierūt, numero omnes circiter ſexcenti: atq; incenſis nauibus, ne qua alia quàm potiendæ terræ ſpes foret, montem Iſtonem

conscenderunt, ac muro ibi extructo, eos qui intra urbem erant, uexabant, terra potiti.

Extremo huius æstatis, Athenienses uiginti naues in Siciliam dimiserunt, ducibus Lachete Melanopi & Charocada Euphileri filio. Syracusani nanque cum Leontinis bellum gerebant. Erant autem Syracusanorum sociæ præter Camarinam cæteræ Dorides ciuitates: quæ cum Lacedæmonijs ante cœptum bellum societatem contraxerant: Leontinorum uerò Chalcidicæ Camarinaq̃. *Syracusanum bellum.* Ex Italia Locri Syracusanis, Rhegini, utpote cognati, Leontinis studebant. Miserunt itaque socij Leontinorum Athenas, qui 10 pro uetusta societate, & quia Iones essent, persuaderent illis ut naues sibi traicerent. Prohiberi enim se à Syracusanis, & terræ usu, & maris. Et traiecerunt Athenienses per speciem necessitudinis, eo tamen consilio, ut neque illinc frumentum exportaretur in Peloponnesum, & tentarent nunquid possent Siculas res sibi subiicere. Igitur cum Phegium appulissent, additis socijs bellum gerebant. Et æstas excessit. Hyeme ineunte, morbus iterum corripuit Athenienses, nunquam ille quidem omnino quietus, sed aliquantulum tamen interquiescens, tunc uerò immoratus non minus solido anno, prius autem etiam biennio. Itaque nihil fuit 20 quod magis Atheniensium uires affligeret. Neque enim pauciores quatuor millibus & quadringentis ordinariorum militum, trecentorumq̃ equitum extincti sunt. Nam alterius turbæ numerus iniri non potest. Extiterunt præterea tremores terræ frequentes, & Athenis & in Eubœa, & cum in cætera Bocotia, tum uerò in Orchomeno. Eadem hyeme, qui in Sicilia erant Athenienses ac Rhegini cum triginta nauibus inuaserunt Æoli (ut uocant) insulas, æstate tutas ab hostibus aquæ penuria. Colunt autem Liparæi Cnidiorum coloni, sed ex ijs unam incolunt non grâdem nomine Liparam, & ex hac transeuntes uiri alias ferunt Cidymam, Stron- 30 gylem, & Hieram. Creduntq̃ in Hiera Vulcanum exercere arariam, quòd ea noctibus cernitur permultū ignem, diebus fumum reddere. Sunt autem sitæ ex insulæ Siculum uersus ac Messanum agrum, sociæ tunc Syracusanorū. Vastata horū terra cum dedere se recusarent, Rhegium rediēre Athenienses, hyemsq̃ & quintus annus exijt huius belli, quod Thucydides conscripsit.

Appetente æstate Peloponneses ac socij sumpta in Atticam expeditione, ad Isthmum usq̃ uenerunt, duce Agide Archidami filio Lacedæmoniorum rege: sed cum crebri terramotus fierent, priusquam Atticam inuaderent, retrò se receperunt. Per hæc tem- 40 pora tremoribus terræ Eubœam agitantibus, apud Orobias mare ab ea quæ tunc erat tellus cum æstu supergressum partem quandam urbis restagnauit, eamque alibi deseruit, alibi diluit, cum nece

Sexti anni initium.

nece omnium qui excelsa cursu superare nequiverunt, & quod antea tellus fuerat, nunc mare est. Simillima huic alluio extitit circa Atalantam insulam apud Locros, & Atheniensium tum castellum ex parte subruit, tum duarum nauium quae subductae erant alteram diffregit. Et in Peparetho restagnatio quaedam extitit, citra tamen alluionem, & terrae motus non nihil muri diruit, atque horreum, & alias aliquot domos. Cuius rei fuisse causam reor, quod terrae motus qua parte uehementissimus extitit, illinc expulit mare: & cum rursus illud uiolentior repente retraxit, fecit alluionem. Sine terrae motu autem non uidetur mihi contingere, ut hoc fiat. Eadem aestate alij quoque in Sicilia, ut quibusque contingebat, belligerabant: *Siculum bellum.* & ipsi Sicilienses inter se, alij alijs arma inferentes, & Athenienses socijs iunctis. Quae autem aut hi contra hos, aut illi gesserint maxime digna memoratu, horum habeo mentionem. Etenim Charocada Atheniensium duce occiso a Syracusanis in bello, Laches, *Charocada occisus.* penes quem summa potestas nauium erat, cum socijs profectus est Mylas Messaniorum, ubi erant praesidio duae cohortes illorum: *Myla.* quae cum insidias quasdam classicis tetendissent, ab Atheniensibus ac socijs in fugam uersi, multos e suis amiserunt. Et ad motis ad muniti- *20* tionem copijs, pactionem facere coacti sunt, ut & arcem dederent, & aduersus Messanam una militarent. Et mox Mamertini, progredientibus Atheniensibus socijsque, deditionem & ipsi fecerunt, datis obsidibus, & quaecunque ad fidei tutelam pertinent praestitis. *Mamertini uerum deditionem.* Eadem aestate Athenienses triginta quidem circum Peloponnesum naues dimiserunt, quibus praerant Demosthenes Alcisthenis, & Procles Theodori filius. Sexaginta uero in Melum cum duobus millibus armatorum, quibus praerat Nicias Nicerati filius. Melios enim, cum essent insulani, quod dicto audientes esse nollent, & militiae societatem abnuerent, subigere uolebant. Vbi uastato *30* agro, nihilo magis illi ad paciscendum descendunt: Athenienses in Oropon, quod est e regione, transiunt. Cumque per noctem quieuisent, protinus armati e nauibus itinere pedestri in Tanagram Boeotiae ire pergunt. Et ex Athenis cunctus populus ducibus Hipponico Calliae, & Eutymedonte Thuclis filio, dato signo eodem loci, per tetram occurrunt. Communitisque castris hic diem commorati, in Tanagra populationem fecerunt. Ac postridie superatis praelio, qui progressi inuaseraut, Tanagraeis, & aliquot qui auxilio uenerant Thebanis, detractis armis, trophaeo posito abierunt, hi ad urbem, illi ad naues. Cum quibus nauibus profectus *40* Nicias, ubi Locridis oram populatus est, domum rediit. Per idem tempus Lacedaemonij Heracleam in Trachinia coloniam posuerunt hac de causa: Mylienses in tres uniuersi partes distinguuntur, *Myliensium partes.* Paralios, Hieres, & Trachinios. Ex his Trachinij cum ab Oetaeis

finitimis bello uexarentur, habuerunt in animo à principio Athenienses asciscere, sed illorum diffisi fidei Lacedæmonem mittunt Tisamenum pro legato, cum quo ad idem rogandum perrexerunt Diores, quæ est Lacedæmoniorum metropolis, & ipsi ab Oetæis uexati. Hos cum audissent Lacedæmonij, cepere cōsiliū mittere dæ coloniam, tum ad Trachinios Dioresq; protegendos, tum quia bello Atheniensi commodè sibi urbs sita fore uidebatur. Quippe ad instruendas contra Eubœam naues exiguum traiectum esse, & in Thraciam euntes opportunum diuerticulum habituros. Itaq; omni ope ad condendum oppidum incumbunt, cōsulto primū 10 apud Delphos deo. Quo annuente, colonos miserunt, tum suorum, tum circa populorū, aliorumq; Græcorum, uoluntario quoque sequi iusso, præter Iones, & Achæos, & aliquot alias gentes, tribus Lacedæmonijs ponendæ coloniae ducibus Leonte, Alcida, Damagonte. Hi collatis colonis urbem ex integro muris cingunt, quæ nunc Heraclea nominatur, tractu ferè quadraginta stadiorum à Thermopylis, dimidio à mari distans. Naualia quoq; & præparauerunt, & coeperunt facere iuxta Thermopylas atq; ipsas angustias ad tutelam rerum suarum. Hac urbe instituta, Athenienses à principio timere coeperunt, ac sentire aduersus Eubœam præci 20 puè illam conditam esse, quòd breuis illinc esset ad Cæneum Eubœæ traiectus. Sed eis postea, præter opinionem, quia nihil inde calamitatis euenit: idq; ob hanc causam, quòd & Thessali qui ibi rerum potiebantur, & ij quorum in solo urbs condita erat, ueriti ne præpotentes accolæ haberet, infestarunt, assidueq; bello novos colonos lacelsiuerunt, donec ad paucissimos redigerent, cum fuissent initio permulti: audacter uno quoq; illuc eunte, tanquam stabili futura ciuitate, cuius autores Lacedæmonij essent. Tamen Lacedæmonij principes illuc trañcientes, uel ipsi maximè & statim 30 destuxerunt, & homines ad paucitatem redegerunt, tum deterrendo plurimos, tum nonnullis in rebus asperè imperando. Ex quo facilius finitimi eos superauerunt. Eadem æstate & eodem tempore quo apud Melon Athenienses tenebantur, triginta eorundem naues quæ Peloponnesum lustrabāt, primū apud Ellomenum Leucadiæ insidijs positis quosdam ex præsidijs interceperunt: deinde ampliore cum classe Leucadem petiuerunt, comitāte cuncto populo Acarnanū, præter Oeniades, Zacynthijsq; & Cephalensibus, ac Corcyrensiū quindécim nauibus. Qua tanta hostium manu oppressi Leucadij, cum ipsorum ager tam extra quàm intra, ubi Leucas ipsa sita est, & Apollinis templū, uastaretur, quiesce 40 bant. Et quidem Acarnanes agebant cum Demosthene Atheniensium duce, ut eos muro intercluderet, existimantes tum tam ciuitatem facilem fore ad expugnandum, tum se illa semper ipsis hoste

hoste liberandos. Cæterum ille tunc à Messenijs sollicitabatur, tanquam honestum esset tanto exercitu coacto arma Ætolis inferre, quod & Naupacto hostes essent: & si hos superassent, facile his copijs cæteram Epirum in potestatem Atheniensium redacturos. Nam & si gens Ætolorum grandis esset & bellicosa, tamen cum uicos muris carentes, & hos inter se ualde distantes habitaret, & leui armatura uteretur, aiebant non difficulter eam subigi posse antequam succurreretur: iubebantq; ut primum inuaderent Apodotos, dehinc Ophioneos, post hos Eurytanes, quæ maxima est pars Ætolorum, lingua ignotissimos: & quemadmodum dicuntur omophagos, hoc est cruda carne uescentes. His enim captis, facile cæteros concessuros. Demosthenes qua erant apud eum Messenij gratia, his uerbis adductus est, cum præsertim arbitraretur se sine Atheniensium copijs tantum Epiroticis socijs cum Ætolis posse itinere terrestri aduersus Boeotios ire per Locros Ozolas, ad Cytinium Doricum, quod Parnassum ad dexteram habet, donec ad Phocenses descēdatur: quos sperabat perpetua cum Atheniensibus amicitia studiose cōmilitium præstituros, aut certè coactos. Et Phocensibus contermina Boeotia est. Igitur soluens à Leucade cum omnibus copijs nauigauit in Solion Acarnanibus inuitis, Cum quibus suum consilium cum communicasset, neq; id illi admisissent, quod Leucadem non interclusisset, ipse cum reliquo exercitu Cephalæensium Messeniorum trecentorumq; ex suis classiarijs Atheniensium (nam quindecim Corcyrensiū naues abierant) bellum intulit Ætolis, profectus ex Oenone Locridis. Erant autem hi Ozolæ foederati cum Locris, erantq; Atheniensibus præstò futuri cum omni exercitu in mediterraneis. Quippe cum finitimi sint Ætolis, & genere armorum similes, ad hæc & pugna illorum & locorum periti, magno usui eorum auxilia fore uidebantur. Et cum statua in templo Nemæi Iouis habuisset (quo in templo fertur Hesiodus Poëta ab incolis interemptus, cum oraculum accepisset se in Nemæa hoc esse passurū) sub auroram motis castris in Ætoliam pergit: ac primo die Potidaniā expugnat, sequenti Crocyliō, tertio Tichion. Vbi subsidens, prædā in Eupolion Locridis misit, habens in animo, cum cætera in potestatem redegisset, sic aduersus Ophiones, nisi se dederent, postquam Naupactum redisset, tendere. Sed non latuit Ætolos hic apparatus, ac ne tum quidem cum primum cœpit consilium inuadendi. Postquam omnis exercitus introgressus est, tum ingenti manu omnes auxilio uenēre, etiā ab ultima Ophionia, qui ad Maliacum sinum perungunt, Bomienſes, Galliensesq;. Ibi Demosthenem Messenij tale quiddam quale prius admonendō, faciles esse Ætolos ad bellādum, hortabantur ut quā primum iret ad uicos, nec

Ætolorum uictoria.

Proclis cades.

Peripolion capitur.

expectaret dum uniuerſi conferta acie occurrerent, ſed oblatam ſemper occaſionem raperet. Quibus ille uerbis obtemperans, ac fortuna fretus, nihil dum aduerſi expertus, Locros qui uēturi ſibi auxilio erant, non præſtolatus, cum præcipuè iaculatoribus leuis armaturæ egeret, contendit aduerſus Ægitium, aggreſſusq; expugnat. Nam oppidani fuga dilapſi erant, & colles, qui oppido imminet, inſidebant. Eſt enim ſitum excelsis in locis remotum fere octoginta ſtadijs à mari. Ibi Ætoli (iam enim ad auxiliū uenerant) alij ex alijs tumultis decurrentes, Athenienſes ſociosq; inuadunt, miſſilia ingerūt. & quoties Athenienſium exercitus inſtat, pedem referunt, referentibus pedem inſtant, diuq; huiusmodi fuit pugna alterutra inſecutione ac fuga, & in utraque inferiores erant Athenienſes. Itaq; quoad ſuppeditarunt ſagittarijs tela, licuitq; munere ſuo uti, reſtiterūt. Nam Ætoli, utpote leuiter armati, dum ſagittis peterentur, ſe ſubducebant. At ubi ſagittariorum præfectus occubuit, cæteri diſſipantur multo iam continentiq; labore deſeſſi, & Ætolis urgentibus iaculantibusq; ſic in fugam terga uerterunt, atque incidetes in rupes inuias, ac loca ſibi ignota (ſiquidem eorum dux itinerum Chromon Meſſenius occiderat) interiēre. Quorum cum multos in ipſa fuga aſſecti cominus Ætoli iaculis occiderūt, homines ueloces ac leuiter armati, tum uerò plures uſq; aberrantes, tum delatos in inuias ſyluas, immiſſo igne cōcremarunt, ut nullum non genus fugæ ac mortis in Athenienſi exercitu uiſeretur, ægreq; qui ſuperfuerūt, ad mare, & ad Oenonem Locridis, unde proſecti fuerant, euaderent. Perierunt autem cum ex ſocijs multi, tum Athenienſium armatorum circiter centum uiginti. Hi tot uiri & ætate florētes, & in hoc bello ex populo Athenienſi præſtantiffimi amiſſi ſunt. Perijt quoq; alter ex ducibus Procles. Victi uictoribus conceſſa uictoria mortuos ſuos recuperarunt, & in Naupactū ſe, dehinc Athenas nauibus receperunt, Demotheus apud Naupactum & eadem circa loca relicto, quod Athenienſes ob ea quæ geſſiſſet, timeret.

Per eadem tempora Athenienſes qui circa Siciliam agebāt, cum in Locridem nauigaſſent, in ingreſſu quodam Locros qui loco auxilium ferebant, ſuperant, ac Peripolion capiunt, quod oppidum ſitum eſt ad flumen Halecem. Eadem æſtate Ætoli iam antea miſſis Corinthum ac Lacedæmona legatis Tolopho Ophionenſi, & Boriade Eurytane, ac Tiſandro Apodoto: ſuadent ut ſibi aduerſus Naupactum mittantur auxilia, propter Athenienſium ingreſſum. Et miſerunt Lacedæmoni tria millia grauis armaturæ ex ſocijs, quorum fuere quingenti ex urbe Heraclea, tunc recens apud Trachiniam condita, duce Eurylocho, comitibus eius Maſſario & Menedato, omnibus Spartiatis. Coacto apud Delphos exercitu, Eury-

tu, Euryloclus Locris Ozolis, ut sibi præstò essent, edixit. Illac enim in Naupactum iter erat, & simul eos ab Atheniensibus abducere uolebat, habens præcipuè sui studiosos Amphissæ, qui propter odium Phocensium timentes, & primi dederunt obsides, & alios ad dandum induxerunt, aduentu exercitus territos, & ante omnes sibi finitimos Myones, qua parte Locris inaccessa est maximè. Deinde Ipnenses, Messapios, Tritanes, Chalæos, Tholophonios, Hælsios, & Oeanthæses, qui omnes militiam secuti sunt. Nam Olpæi sequi noluerunt, tantum obsides dederunt. Hyæi ne
 10 obsides quidem dederunt prius, quàm eorum uicus captus est, nomine Polis. Vbi cuncta in expedito fuere, & obsides in Dorico Cyrinio depositi, aduersus Naupactum per Locros cum exercitu contendit. Inq̃ ipso itinere faciendo Oeneonem de Locris capit, & Eupolion. Nam imperata facere recusauerant. Cùm in Naupactiam uentum est, & Ætoli uenire auxilio, regionem populantur, & suburbana muris carentia capiunt. Profectiq̃ Molycrion Corinthiorum coloniam, sed Atheniensium ditionis, expugnant.

Demosthenes autem Atheniensis (nam adhuc post reditum ab Ætolica clade circa Naupactum agebat) præscito hostium aduentu, ac de urbe sollicitus adiens Acarnanes persuadet, etsi ægrè, propter discessum à Leucade, ut Naupacto subueniant, à quibus missi cum eo mille armati nauibus ingressi urbem tutati sunt. Metus enim uehemens erat, cùm muri magni essent, & propugnatores pauci, ne parum ad defensionem sufficerent. Euryloclus & qui cum eo erant, ubi cognouerunt ingressis copijs oppidum expugnari non posse, abierunt, non in Peloponnesum, sed in Æolidem, quæ nunc Calydon uocatur, & Pleuronem, aliaq̃ circa loca, necnon in Proschion Ætolia. Nam eos Ambracj adierant, suadentes ut secum Argos Amphilochicum cæteramq̃ Amphilochiam, præter
 30 ea Acarnaniam, subigerent, affirmantes si potiantur ijs, fore ut totam Epiroticam gentem in Lacedæmoniorum societatem adducerent. His persuasus Euryloclus, omisis Ætolis per illa loca conqueuit, dum Ambracj auxilio ueniētibus aduersus Argos eundum esset, æstasq̃ excessit.

Sub hyemē autem qui in Sicilia agebant Atheniēses cum socijs Græcis, & quicūq̃ Siculorū uel ab imperio Syracusanorū ad ipsos defecerant, uel rerū socij erant, aggressi sunt Nisam Siciliae oppidum, cuius arcem Syracusani tenebāt. Quā cū expugnare nequissent, abierūt. Sed in abeuntes impetu dato, illi ex arce postremos Atheniensium socios in fugam uertunt, paucos occidunt. Post hæc Laches & Atheniēses egressi ē nauibus, nonnulla in loca Locridis, iuxta Caicinū amnem. Locrenses ad arcendā uim occurrentes, cum Proxeno Capatonis filio, circiter trecētos ceperūt, detra-

Nisa oppugnatur.

ctisq̃

ctisq; armis abierunt. Eadē quoq; hyeme Delum expiauerē Athenienses ex oraculo quodā. Nam & Pisistratus tyrannus eam prius expiauerat, sed nō omnē, uerū eatenus, quatenus à templo prospectus patebat. Tunc autē omnis expiata est, idq; ad hūc modum:

Deli expiatio. Quaecunq; in Delo defunctorum extitēre monumenta, omnia sustulerunt, & in posterum edixerunt, ne quis in insula, neq; moreretur, neque nasceretur: sed morituri iam ac perituri in Rheniam transportarentur insulam, ita parum à Delo distantem, ut Polycrates Samiorum tyrannus, cum aliquando & classe polleret, & alijs insulis imperitaret, captā Rheniam catena annecteret Delo, 19

Rhenia insula. Delioq; Apollini cōsecraret. Tunc quoq; primū post lustrationem Athenienses lustralia festa, id est quinto quoq; anno fecerūt. Fuerat autem alias prisca memoria ingens apud Delon celebritas Ionum, & ex circuniectis insulis hominum, qui cum coniugibus ac liberis spectabant, ut nunc ad Ephesia festa Iones confluunt, fiebatq; certamen gymnicum, musicumq;, & ciuitates choros ducebant. Quæ ita fuisse declarat in primis Homerus his uersibus, quæ sunt ex proœmio Apollinis:

*Homeri uersus
ex Hymno qui
inscribitur,
ὕμνος ἀπὸλλωνος.*

- Tunc tibi magnopere in Delo mens gestit Apollo,
- Cum natis quoties cum coniugibusq; frequentes
- Iones in fluxa celebrant tua compita ueste,
- Cestibus & uarijs certamina sacra choreis
- Oblectant, referuntq; tuas modulamine laudes.

20

Quod autem & musici certamine proposito, illuc se certaturi conferebant, in his uersibus indicat, qui sunt ex eodem proœmio. Siquidem Deliacum fœminarum chorum laudans, ita uersus eius laudationis finit, in quibus & suipsius meminit:

- Verū age dum nobis adsis cum Phœbe Diana,
- Vos etiam cunctæ me discedente ualete:
- Et memores estote mei posthac, homo si quis
- Venerit huc alius peregrē, dicatq;, puellæ,
- Quis uir in his uersans unquam lepidissimus oris
- Pectora præcipuē demulsit uestra canendo:
- Vos uno assensu sic respondete fauentes,
- Vir qui luminibus captus Chion incolit altam.

30

His Homerus significauit iam olim apud Delum magnum conuentum ac festum consueſſe celebrari. Ad quæ postea & insulani & Athenienses choros cum sacris misitarunt. Sed certamina & cætera pleraq; aduersis casibus, ut credibile est, exoleuerunt, primiq; Athenienses certamen instituerunt, & cursus equorum, 40 quod antē non fuerat.

Eadem hyeme Ambracj sicut sponponderant Eurylocho, cum exercitu præstō fuerunt, profectiq; Argos Amphiloichicum, cum

tribus

tribus millibus armatorum, atq; Argiam ingressi, Olpas capiunt, ualidum in colle murum mari imminuentem, quo Acarnanes eius autores aliquando pro publico iudicii loco utebantur, distantem ferè quinq; & uiginti stadijs ab Argiuorum, quæ maritima est, urbe. At uerò Acarnanes partim Argos suppetias ferunt, partim utiq; qui ex Amphilochia erant, ne se lateret Peloponnesiū, qui cum Eurylocho ueniebant, in Ambracios transitus, custodias eo loci agebant, qui Fontes uocantur. Mittunt præterea tum in Ætoliam ad Demosthenem, qui fuerat Atheniensem dux, ut sibi præesset, tum ad uiginti quæ circa Peloponnesum erant naues Atheniensium, quibus præerat Aristoteles Timocratis, & Hierophon Antimnesti filius. Qui apud Olpas erant Ambracii, mittunt & ipsi ad urbem, ut sibi ueniat omnis populus auxilio, extimescentes ne Eurylochus cum ijs quos habebat, Acarnanes pertransire non possit, neue sibi aut destitutis preliandum foret, aut redire uolentibus minime tutum. Hos ubi uenisse senserunt Eurylochus ac Peloponenses, motis è Proschio castris, confestim ad ferenda eis auxilia proficiscuntur. Ac transmissio Achelco per Acarnaniam, obmissa Argos præsidia uacuam, iter faciunt, ad dextram habentes & urbem & præsidium Stratorum, ad sinistram reliquā Acarnaniam. Et cum illorum agrum pertransissent, per Phytiam, & rursus per Medeonis extrema, dehinc per Limnæam ad Agræorum regionem, quæ non Acarnaniæ iam, sed ipsis amica erat, pergunt, occupatoq; Thyamo monte inculto, ac superato, in Argiam iam nocte deueniunt. Atq; illinc inter urbem Argiorum & Acarnanum ad fontes custodiam furtim itinere facto, cum Ambracijs qui apud Olpas erant, miscuntur: ac simul illuxit, conferti ante urbem quæ uocatur Metropolis, consistunt, castraq; metantur. Nec ita multo post, hinc naues uiginti Atheniensium Argijs auxilium laturæ ad Ambracicum affuerunt, illinc Demosthenes cum ducentis Messeniorum armatis, & Atheniensium sagittarijs sexaginta. Et classiarj quidam milites nauibus egressi, tumulum circa Olpas inuaserunt. Acarnanes autem & Amphilochorum aliquot (nam eorum pleriq; ab Ambracijs distinebantur) cum iam Argos conuenissent, se præparabant tanquam cum aduersarijs pugnaturi, delecto duce socialis exercitus Demosthene, cum ipsorum prætoribus. Hic præmotis copijs, prope Olpas castra posuit, dirimente utrosq; ingenti rupe, & dies quinq; cessatum est. sexto ad pugnam se utriq; instruebant. Nam maior factus erat, ac superabat Peloponensium exercitus. Demosthenes uerò ne circumueniretur metuens, in quadam caua & dumosa uia collocat tam ex armatis quàm ex leui armatura ad quadringentos: ut cum hostis numero superior esset, in ipso congressu surgentes ex insidijs eum à tergo aggredere.

*Demosthenes
Ambraciotarū
dux destinatus*

*Pugna ad Ol-
pas.*

aggrederentur. Vbi utrinque instructum, ad manus itum est. Dextrum cornu Demosthenes cum Messenijs & paucis Atheniensibus tenebat: alterum Acarnanes, ut quique erant instructi, & qui aderant Amphilochorum iaculatores. Peloponneses & Ambracii instructi promiscue erant, præter Mantineos. Hi enim in Igua potius, nec eo extremo, conferri stabant. Nam eius extremum tenebat Eurylochus cum suis contra Messenios Demosthenemque. Cum iam manus confererentur, Peloponnesesque circumuenirent sinistro suo dextrum aduersariorum cornu, atque concluderent, superueniunt his à tergo ex insidijs Acarnanes, datoque impetu hostem auertunt, ita ut uirtutis immemor non resisteret, sed territus maiorem exercitus partem ad fugiendum induceret. quippe ubi uidit Eurylochi cornu, quod erat ualidius, cædi, multo maiori metu perculsus est, & ab ea parte Messenij cum Demosthene rem conficere annuntiantur. Sed Ambracii, & qui in dextro cornu erant, à sua parte uicerunt, hostemque ad Argos usque sunt persequuti. Nam illorum circa populorum pugnacissimi sunt. Li quum reuertuntur ad suos, eosque maxima ex parte superatos, & in se tendentes cæteros Acarnanes conspiciantur, ægre ad Olpas salutem sibi peperere, multis eorum interfectis, dum incompoti & nullo ordine inuadunt, præter Mantineos, qui ex omni exercitu maxime compositè sese receperunt. Cessauitque sub uesterum pugna. Postero die Menedæus defuncto Eurylocho ac Macario suscipiens ipse imperium, ob acceptam ingentem calamitatem dubius quonam modo aut remanens ferret obsidionem terra ac mari obseptus, aut tutò discederet, mentionem facit apud Demosthenem ducesque Acarnanum de discessu paciscendo, recipiendisque cæsis. Illi cæsos quidem reddiderunt, ac suorum ferè trecentis receptis, trophæum statuerunt. Abeundi uerò facultatem non palam indulgere omnibus, sed clam & Mantineis tantum cum Menedæo ac cæteris Peloponnesium ducibus, & quicumque ex eis erant præcipue dignitatis, uolentes cum Ambracios & peregrinum militem mercede conductum, desertos esse, tum uerò Lacedæmonijs ac Peloponnesibus apud Græcos illos conflare inuidiam, tanquam proditoribus, qui suæ ipsorum, non sociorum, saluti consulissent. Hi receptos mortuos suos festinabundi pro præsentī copia sepelierunt, & de abeundo, quibus data facultas erat, clanculum deliberabant. Ibi Demosthenes cum Acarnanibus certior fit Ambracios primo illo ex Olpis nuncio excitos uenire auxilio, ac uelle per Amphilochos, qui in Olpis essent, se committere, nihil admodum eorum quæ gestæ essent scientes. Itaque protinus partem quandam copiarum mittit ad obsidendas insidijs uias, ac tutissima quæque loca occupanda. Cæteras copias ad ferenda ijs auxilia instruit. Interea Mantineis, &

nei, & ij cum quibus transactum erat, per causam legendi holera
ac sarmenta paulatim egredientes abibant, & quum legendo ea, Mantineorum
fuga.
quorum gratia exierant, iam procul ab Olpa erant progressi, tunc
se ocyus proripiebant. Quos abire Ambracij ubi sensere, & cæte-
ri qui sic frequentes eò se cõtulerant, & ipsi prodeunt, capessuntq;
cursus, uolentes assequi socios. Eos arbitrati Acarnanes initio om-
nes æqualiter sine pactione abire, Peloponneses insequi cœpê-
re, & fuere qui in quosdam è ducibus insequi uetantes, ac dicen-
tes data fide illos abire, iaculum emiserint, existimantes se prodi-
10 tos esse. Tunc omiſſis Mantineis ac Pelopõnensibus Ambracios
trucidabant, eratq; ingens & contentio & error, quisnam Ambra-
cius, quis'ue Peloponnesis esset, & ex eis ad ducentos cæsis, cæ-
teri in Agraidem, quæ contermina erat, diffugiunt. Quos Salyn-
thius Agræorum rex, utpote amicus, excepit. Inter hæc Ambra-
cij qui ex urbe ad hos iter habebant, ad Idomenen perueniunt. Ambraciorum
cædes.
Sunt autem Idomene duo excelsi tumuli, quorum eum qui maior
est, occupauerunt qui è castris à Demosthene præmissi fuerant,
cùm hostem inueniendo ac præueniendo latuissent. Minorem illi
priores ascenderant atq; insidebant. Demosthenes à cœna ac pri-
mo crepusculo statim cum cætero exercitu uiam ingreditur, dimi-
20 dium eius secum habens, altero dimidio per amphilochos mon-
tes eunte, ac sub exortum auroræ inuadit Ambracios adhuc iacen-
tes, nec dum aliquid rerum gestarum gnaros, quinimo opinantes
potius istos ex suis esse. Nam astutè Demosthenes primos omniũ
Messenios ire iusserat, ac Doricè alloqui ad faciendam primis ex-
cubatoribus fidem, præsertim non cernentibus quum adhuc nox
esset. Vbi igitur cum omnibus copijs impetus factus est, in fugam
uertuntur, multi ibidem cæduntur, cæteri montes uersus fugæ se
mandant. Verùm occupatis iam itineribus, ad hæc Amphilochois,
30 tum leuiter armatis, tum regionis peritis aduersus armis graues,
& quò se uerterent ignaros, & in loca aut prærupta, aut ab insidi-
antibus iam infessa incidentes trucidabantur. Et cùm omne fugæ
tentarent genus, nonnulli ad mare non ita distans contendebant,
ac conspectis quæ terram legebant Atticis nauibus, ad eas (ita rei
conditio urgebat) annatabant, existimantes præsentī in metu fa-
tius esse ab ijs qui in nauibus erant, si oporteat, interfici se, quàm
aut à barbaris aut ab inimicissimis Amphilochois. Hunc itaque in
modum Ambracis profligatis, è multis pauci in urbem euaserunt,
Acarnanes spoliatis cadaueribus trophæisq; erectis, Argos rediẽ
40 re. Et ad eos postero die caduceator uenit ab ijs Ambracis, qui ex
Olpa ad Agræos fugerant, petiturus eorum corpora, qui post pri-
mam pugnam cæsi fuerāt: dum nulla fide accepta cum Mantineis
& alijs qui fidem acceperant, simul exissent. Cæterum intuens spo-

N

lia Ambraciorum, qui ex urbe prodierant, admirabatur numerum neque enim rescuerat cladem, sed ea sociorum suorum esse arbitrat. Et cum quidam opinatus ab his uenire, qui apud Idomenen essent, quidnam admiraretur interrogat, & quot ex ipsis perissent. Circiter ducentos, inquit ille. Atqui non ducentorum arma hæc sunt, excepit qui interrogabat, sed plus quam mille interfectorum. Et ille rursus: Non ergo sunt eorum qui nobiscum in acie steterunt. Cui idem respondit: Sunt sane uestrorum, siquidem uos heri in Idomene pugnastis. Atqui nos, inquit ille, heri cum nemine pugnauius, sed nudiustertius quum abiremus. Et hic, Nos uero, ait, cum istis heri certauimus ex urbe Ambraciorum auxilio uenientibus. Quo audito, caduceator intelligens auxiliorum urbanorum stragem, edito gemitu re infecta, continuo abiit, attonitus presentium malorum magnitudine, nec ulterius caesos repetiit. Hæc enim clades hoc bello maxima extitit, utique una in ciuitate, & intra tam paucos dies. Nec numerum caesorum scripsi, ut incredibilem, quoniam maior esse fertur, quam pro magnitudine ciuitatis. Hoc scio, Acarnanes atque Amphilochos, si Athenienses ac Demosthenem audire uoluissent, ipso clamore Ambraciam fuisse expugnatos. Nunc pertimuerunt, ne tenentes illam Athenienses, grauiore ipsi accolæ forent. Post hæc tertia spoliolum parte Atheniensibus in sortem data, reliquum inter ciuitates diuiserunt. Et quæ Atheniensibus cesserunt, pleraque fuere intercepta. Nam quæ in templis affixæ uisuntur trecentæ solidæ armaturæ, eæ peculiariter Demostheni datæ, & ab eo nauibus apportatæ sunt. Cui ob has res gestas tutior in patriam, post calamitatem in Ætolia acceptam, reditus fuit.

*Ambraciorum
caesorum incre-
dibilis nume-
rus.*

*Ambraciorum
exuie.*

*Acarnanum Am-
braciorumque soc-
cus.*

Vbi uiginti Atheniensium naues Naupactum redire, & Athenienses ac Demosthenes abiire, Acarnanes & Amphilochi publica fide interposita ueniam dedere Ambracis atque Peloponnesibus, qui ad Salynthium & Agræos confugerant, ex Oeniadis abeundi. Aditoque Salynthio cum Ambracis in posterum ad centum annos fide data societatem coierunt, his legibus, ut neque cum Acarnanibus Ambracii Peloponnesibus arma inferrent, neque cum Ambracis Acarnanes Atheniensibus, sed mutuo sibi auxilio forent, redderentque Ambracii Acarnanibus quicquid aut oppidorum aut finium de Amphilochis tenerent, nec opem Anaetorijs ferrent Acarnanum hostibus. His conuentis bellum soluerunt. Post hæc Corinthii præsidium ex suis ad trecentos armatos in Ambraciam miserunt, cum duce Xenoclido Euthyclis filio, qui ægre itinere per Epirum facto peruenerunt. Ita se habent res ad Ambraciam gestæ.

Eadem hyeme qui apud Siciliam erant Athenienses, cum egressi
e nauibus

ē nauibus in Imeræa essent, Siciliensibus unā supernē inuadenti-
 bus extrema Imerææ: cumq; ad Æoli insulas nauigassent, in Rhe-
 gium se receperunt. Vbi Pythodorum Isolochi filium Athenien-
 sium ducem offendunt, successorem Lachetis in nauium præfe-
 ctura. Nam Sicilienses socij aditis Atheniensibus persuaferant, ut
 se maiore classe adiuuarent. Quippe Syracusani quum terra fo-
 rent illis superiores, & mari paucis nauibus impedirentur, talem
 classē instruxerant, ut post hac contemni non possent. Itaque se-
 xaginta naues expleuerunt Athenienses, tanquam socijs mittē-
 10 das, & tamen tum existimabant citius ibi bellum finitum iri, tum
 uolebant fieri nauium experimentum. Igitur unum ē ducibus Py-
 thodorum cum paucis nauibus miserunt, missuri cum pluribus
 Sophodem Sostratidæ filium, & Eurymedontem Thuclei. Py-
 thodorus, accepta iam Lachetis præfectura, profectus est sub ex-
 tremum hyemis ad præsidium Locrorum, quod ceperat Laches,
 & uictus à Locris in pugna discessit. Per idem uer proluuiū ignis
 ex Ætna monte omnium Siciliæ maximo emanauit, quemadmo-
 dum alias, & aliquantulum soli Catanensium corripit sub Ætna
 incolentium. Fertur autem proluuium hoc quinquagesimo à su-
 20 periore emanasse anno, & ad summum ter extitisse, ex quo Sici-
 lia à Græcis incolitur. Hæc per eam hyemem gesta sunt, & sex-
 tus exijt annus huius belli, quod Thucydides conscripsit.

*Ætnæ prolu-
uium ignis.*

THVCYDIDIS HISTORIARVM
 PELOPONNENSIVM, LIBER
 QVARTVS.

30 **I**Neunte æstate, quum frumenta iam extant in spi-
 cis, profectæ decem Syracusanorum naues, toti-
 demq; Locrentium, Messanam in Sicilia ceperunt
 ab ipsis oppidanis acciti. Defecit autem ab Athe-
 niensibus ea ciuitas præcipuē, opera quum Syracu-
 sanorum, qui cernentes id oppidum inuadendæ Siciliæ opportu-
 num, metuebant ne se maioribus copijs aggredierentur illinc pro-
 fecti Athenienses, tum Locrensiū, qui Rheginos sibi inuisos uo-
 lebant utrinque oppugnari. Itaque in eorum agrum cum omni
 exercitu inuadunt simul, ne Mamertinis illi ferrent auxilia, simul
 inducti ab Rheginis, qui apud ipsos erant, exulibus. Nam Rhe-
 40 gium permulto tempore seditionibus agitabatur, nec in præsentī
 poterant Locrenses arcere, quo etiam magis illi ingruebant, qui
 postea quā agrum populati sunt, rediēre cum peditatu. Nam
 naues ad Messanam in præsidio erant, eodemq; aliæ quæ instrue-

*Septimi anni
initium.*

*Messana ca-
pitur.*

Peloponneses
Atticam inua-
dunt.

bantur uenturæ, atq; illic bellum gesturæ. Per idem uer non dum adultis frumentis, Peloponneses ac socij Atticam ingressi sunt, duce Agide Archidami filio Lacedæmoniorum rege, statiuatq; habentes eam populabantur. Athenienses uerò, ut instruxerūt quadraginta naues, in Siciliam miserunt, cum ijs qui erant reliqui, ducibus Eurymedonte ac Sophocle. Nam Pythodorus ex ijs ducibus tertius iam eodem abierat. Mandaruntq; ut Corcyæorum quoq; qui intra urbem erant, curam in transitu haberent, exercentibus in eos latrocinia exulibus, qui in monte agebant. Et sexaginta Peloponnesium naues illuc uenerant, ad ulciscendos eos qui in monte erant: existimantes rem facile confectum iri, ciuitate admodum fame laborante. Mandarunt item Demostheni, qui priuatam à reditu ex Acarnania uitam degebat, hoc ipsum flagitanti, ut his nauibus circa Peloponnesum, si uellet, uteretur. Hi quum oram Laconicam præterueherentur, accepissentq; ad Corcyram iam esse Peloponnesium naues, Eurymedon quidem ac Sophocles in Corcyram tendere properabant. Demosthenes autem, ut prius in Pylum, & cum loco potiti essent, & quæ oporteret egissent, in Corcyram tenderent iubere, illis contradicentibus, opportunè tamen exorta tempestas quum classem detulissent Pylum, postulare ut confestim muro locum munirent. Eam enim ob rem simul se nauigasse, ad hoc ostendere affatim materiæ ac lapidis adesse, & situ locum munitum desertumq; ac magno circa tractu desertum. Abest nanque Pylus à Sparta stadia circiter quadraginta, sita olim in agro Messenio, quem Lacedæmonij uocant Coryphasion. Illi dicere multa esse in Peloponneso promontoria deserta, si libeat in ijs occupandis exhaurire ciuitatem. Cæterum huic non nihil à quolibet alio differre uideatur hic locus, quod adiaceret ei portus, quodq; Messenij quondam incolæ illinc prodeuntes plurimum infesti Lacedæmonijs propter linguæ commercium futuri essent, fidelesq; loci custodes. Vbi neq; ducibus, neq; militibus persuadet, etiam postea cum præfectis re communicata quieuit, nondum apto ad nauigandum mari, donec ipsis militibus ocium agentibus cupido incessit cōcludendi munitioibus locum. Itaq; rem aggressi moliuntur, & cum lapidarijs carerent ferramentis, collectos passim lapides ferebant: & ubi quisq; quadrabat coagmentabāt, lutum, sicubi opus illo esset, uasorum penuria humeris comportantes, ut id commodissimè illic maneret, incurui, ne ue deflueret manibus post tergum confertis, omniq; ratione annitentes, opportunissimis quibusque oppugnationi partibus communitis anteuenire succursum Lacedæmoniorum. Nam plerunque loci suo pte situ munitum muro non indiget. Lacedæmonij quum hoc accepissent (agebant autem tunc fortè festum quoddam solenne

Sedulitas mili-
tum Athenien-
sium.

lenne) contempserunt, tanquam dum exissent, aut hoste non expectaturo, aut se oppidum paruo negotio recepturis. Nonnihil etiam eos exercitus qui ad Athenas erat, remoratus est. Athenienses cōmunīto intra sex dies loco terram uersus, ubi maxime oportebat, ad tutelam eius Demosthenem cum quinque nauibus relinquunt, cum cæteris in Corcyram ac Siciliam ire pergunt. At Peloponenses, qui in Attica erant, ut Pylum captam acceperunt, properè domum rediēre, quippe quum Lacedæmonij Agisq̃ rex domesticum sibi existimarent ad Pylum bellum: & quia præmaturè fuerant egressi, adhuc uiridi frumento permulti commeatu deficerent, adhuc cœli tempestas maior quàm pro anni tempore uexauerat exercitum, adeo ut (quod sæpe alias) contingerit eos ocys discedere, & in hac expeditione quàm breuissimè immorari. nam quindecim dies in Attica manserunt. Per idem tempus Simonides Atheniensium dux, coacta paucorum Atheniensium, qui in præsidijis erant, & magna illinc sociorum manū, Eionā, quæ est in Thracia, Mendæorum coloniam, sed tunc hostem, per proditorem cepit: ilicoq̃ Chalcidensibus ac Bottiæis suppetias ferentibus expulsus est, ac multos milites amisit. Regressis ex Attica Peloponnesibus, Spartiatæ quidem ipsi & finitimorum proximus quisque properanter ad ferenda auxilia Pylum iēre. Cæterorum uerò Lacedæmoniorum tardior profectio extitit, modò reuersorum ex alia expeditione. Edixerunt autem per Peloponnesum ut primo quoq̃ tempore Pylo subueniretur, & ad suas sexaginta naues quæ apud Corcyram erunt, miserunt. Quæ transportatæ per Leucadium isthmum, cū Atticam classē, quæ ad Zacynthum erat, latuissent, Pylum peruenerunt, quum iam præstò esset pedester exercitus. Demosthenes adhuc eo cursum tenentibus Peloponnesiū nauibus, occupat duas ex suis summittere ad nunciandum Eurymedonti, alijsq̃ qui apud Zacynthum cum classe erant Atheniensibus ut præstò essent, tanquam loco in discrimen adducto. Et illi quidem sicut Demosthenes mandarat, festinanter adfuerunt. Lacedæmonij uerò uelut oppugnaturi à terra & mari locum se instruebāt, sperantes facile expugnatuos se opus quod & à properantibus esset extructum, & à paucis teneretur. Cæterum quum Atticarum nauium è Zacyntho auxilia expectarent, in animo habebant, nisi prius expugnassent, obstruere fauces portus, ne illum subire fas esset Atheniensibus nauibus. Insula enim nomine Sphaacteria portui prætenta atq̃ uicina efficit & portum tutum, & introitus angustos, ut hinc quā uergit ad Atheniensium munitiones & Pylum binā nauigia, illinc quā uergit ad reliquam continentem, octona nouena uē transeant, syluestris tota, propter solitudinem inuia, quindecim fermè stadiorum magnitudine. In-

Pylus oppugnatur.

troitum igitur intercludere statuerunt nauibus confertim foras spectantibus. Quinetiam in ipsam insulam, timentes ne sibi ex ea bellum fieret, armatos transportarunt, alijs in continente collocatis. Ita namq̃ Atheniensibus & insulam fore hostilem & continentem, ut quæ egressum illis nō præberet. Nam cætera circa Pylona extra hos introitus pelagus spectantia importuosa sunt, nec talia unde illi proficiscerētur ad suos adiuuādos: se uerò, citra pugnam naualem citraq̃ periculum, ut credibile erat, locum expugnatos, in quo commeatus non esset nisi ad breue tempus sumptus. Vbi hæc eis prospecta sunt, & milites in insulam transportati ex omnibus sortiti cohortibus, alijsq̃ subinde atque alijs per uices trāiecti, postremi qui illic relictī, trecenti ac uiginti fuerūt, præter eorum seruitia, duce Epitada Molobri filio. Demosthenes cernens Lacedæmonios peditatu pariter & classe aggressuros, & ipse se instruit, ac triremes quæ sibi reliquæ erant, subducit ad munitiones clatrisq̃ præfigit, earum nautas scutis inualidis armat, & salignis plerisq̃. Neque enim poterant inculto in loco suppeditare arma. Quin hæc ipsa ceperant ē triremi Messeniorū actuarioq̃ nauigio, quum fortē illuc appulissent Messenij numero ferē quadraginta, quibus unā cum alijs Demosthenes usus est. Is igitur cū multis & inermium & armatorum super tuta ipso situ, sed præcipuē super extructa, qua parte in continentē uergunt, disposuisset, præcipit ut peditatum, si aggrediatur, arceant. Ipse delectis sibi ex omnibus sexaginta armatis, & aliquot sagittarijs, muros egreditur mare uersus, qua maximē parte illos descendere conaturos in loca aspera petrosa q̃ ad mare uersa, & qua murus ipsorū fragilissimus erat, eum reuellere ausuros suspicabatur. Murum enim fragilem fecerat, quod putabat nunquam fore ut nauibus superior esset hostis: & si superior esset ad egrediendum in terram, oppidum captum iri. Itaque ad maritimam partem profectus, illic armatos disposuit ad arcendum quoad posset hostem, eosq̃ his uerbis est adhortatus:

*Demosthenis
industria.*

Oratio Demosthenis ad milites.

Viri qui mecum hoc subistis periculum, nemo uestrū malit in hac necessitate uideri intelligēs, reputādo omnes quæ nos circumstant difficultates potius, quā securē & bona cum spe audacter hostes inuadere, ex eis incolumis euasurus. Quæcūq̃ enim ut hæc ipsa, in necessitatem deuenerunt, ea minimam rationem, celerimum periculum desiderant. Quāquam ego plura nobiscum facere uideo, si & manere, nec ea quæ potiora nobis adsunt prode re uolumus, multitudine illorū deterriti. Etenim partē loci, quam tenemus, inaccessibleē arbitror, adiutricemq̃ fieri nobis perstantibus: recedentibus uerò, & si difficilem, accessu tamen facilem fore nullo

re nullo prohibente. Hostem quoque ex hoc acriorem habebimus, quod ei si à nobis urgeatur, non facilis rursus sit sui receptio. Nam & dum in nauibus est, facilis illi resistitur: & dum egreditur, iam æquo in loco ipsius multitudo, quolibet magna (in exiguo enim dimicatur) non ualde timenda est, ob littoris in quod descenditur iniquitatem. Neque exercitus ille in terra est utique futurus maior ex loci æqualitate, sed è nauibus pugnat in mari, ubi necesse est periculosa multa contingere. adeo suas illis difficultates existimo instar esse, qualis nostra est hominum paucitas. Super hæc uos obsecro, cum sitis Athenienses, & experientia in alios è nauibus desiliendi gnari, si quis perstet, nec terrore illisorum fluctuum, & cum impetu incurrentium nauium summoueatur, hunc nunquam uisum moueri, ut maneat, ad ipsas littoris salebras arcendo hostem, uosque ipsos pariter ac locum conseruetis.

His tantum exhortato Demosthene, Athenienses alacriores effecti, degressi ad mare se disposuerunt: Lacedæmonij uero progressi castris peditatu munitiones, nauibus uero, quæ tres & quadraginta erant, Thrasymelida Cratesiclis Spartiata nauarcho, partem qua Demosthenes opperiebatur inuadunt: Athenienses & ipsi utrinque à terra & à mari resistebant. Illi delectis aliquot nauibus, quoniam pluribus adiri non poterat, per uices alijs quiescentibus ad nauigabant, omni audacia atque exhortatione utentes, si quo pacto reiectis hostibus loco potirentur. Inter quos maxime extabat Brasidas unus è trierarchis: qui cum cerneret locum accessu difficilem, & si cubi accedi posse uidebatur, trierarchos gubernatoresque formidantes, ac nauibus cauentes ne colliderentur, uociferabatur, dicens improbum esse dum lignis parant, spectare illic hostem ubi muros extruxisset, iubebatque ut illis littori nauibus uisum in terram descenderent, ne ue pigeret socios in præsentia naues suas pro acceptis magnis beneficijs Lacedæmonijs impendere, sed illis impactis quacunque ratione in littus egressos & uiris & loco potiri. Talibus uerbis Brasidas alios instigans, gubernatorem suum ad applicandum nauem adegit, pergensque ad pontem conatus descendere, ab Atheniensibus percutitur: & cum multis uulneribus fauciatus esset, linquente animo, in remigium collabatur, clypeusque eius defluxit in mare, & ad terram appulsus est: quo recepto, Athenienses postea ad trophæum sunt usi, quod de hac aggressione statuerunt. Alijs item Lacedæmonijs aderat quidem animus ad egrediendum, sed facultas deerat tum locorum asperitate, tum Atheniensium nihil cedentium perseverantia. Atque eò fortuna peruenit, ut Athenienses è terra, & ea Laconica, Lacedæmonios applicare prohiberent, illi aduersus hos in terram suam tunc hostilem descendere conarentur. Nam ferè eo tempore de utrisque talis opinio erat, ut hi mediterranei pede

Lacedæmoniorum conatus.

Brasidas consiliarius.

Brasidas casus.

*Athenienses La-
cedæmonios
persequuntur.*

tribus copijs longè præstantissimi essent, illi inter maritimos plu-
rimùm re nauali præcellerent. Atque hoc die ac parte insequentis
aliquoties aggressi destiterunt. Tercio die aliquot naues ad mate-
riam machinarum in Asinam dimiserunt, sperantes se murum qui
portum spectabat, altum quidem, sed egressioni præcipuè oppor-
tunum, machinis expugnatu-ros. Hoc interim tempore naues A-
theniensium sexaginta ex Zacyntho adfuerunt. Nam accesserunt
eis auxilio aliquot præsidiariæ ex Naupacto, & quatuor Chiæ.
Hæ ubi uident & continentem & insulam armatis refertam, & na-
ues quæ in portu erant non prodire, ambigebant quonam inten- 10
derent. Cæterùm tunc contenderunt in primam insulam, & deser-
tam, nec ita distantem, ibiq; stationem habuerunt. Postero die ue-
lut ad nauale prælium instructi procedunt, si uoluntas hostium
ferret in apertum mare obuiam ire: sin minus, in portum ipsi in-
gressuri. Illi neque obuiam iêre, neque quemadmodum constitue-
rant, aditum obstruxêre, sed quieti in terra naues explebant, & se
præparabāt tanquam in portu, qui non paruus esset, si quis ingre-
deretur pugnaturi. Quo cognito Athenienses ab utroq; ingressu
in illos tendunt, inuectiq; in eas, quæ plures & iam exteriores infe-
stis proris erant naues, in fugam uertunt: ac persequuti ut in breui 20
spatio multis laceratis, quinq; capiunt, & earum unam cum ipsis
uiris, cæteras quæ in terram refugerant, inuadunt: quarum quæ
adhuc plenæ erant, prius quàm subducerentur, feriunt: quasdam
unde uiri fugam fecerant, alligantes uacuas, trahunt. Quæ conspi-
cientes Lacedæmonij, & eam iacturam ægrè ferentes, quod qui
apud insulam essent, intercipiendi forent, ad auxiliũ ueniunt: utq;
erant armati, mare ingressi, apprehensas è contrario naues retra-
hunt, existimantes per se quisque id opus impediri cuicumq; ipse
non adesset, eratq; ingens tumultus, commutata amborum ad na-
ues formam dimicandi. Quippe Lacedæmonij præ studio atq; for- 30
midine nihil aliud quàm (ut sic dicam) à terra nauale prælium:
Athenienses uerò uincentes, ac presenti fortuna quàm plurimùm
procedere uolentes, de nauibus pedestre prælium gerebant: mul-
toq; labore, ac multis inuicem uulneribus acceptis dirempti sunt,
& à Lacedæmonijs uacua naues, præter eas quæ principio captæ
fuerant, seruata. Regressis in sua utrisque castra, Athenienses ere-
cto trophæo, repositis mortuis, potiti naufragijs, protinus insu-
lam circumueniunt nauibus, custodiuntq; tanquam uiris qui in
ea essent captiuis. Peloponnesenses autem, qui iam ex omni medi-
terranea regione auxilio uenerant, è diuerso circa Pylum statio- 40
nem habebant. Postquàm Spartæ, quæ ad Pylum gesta sunt re-
nunciata, placuit eis uelut super ingenti clade magistratus ad ca-
stra se conferre, consultaturos re inspecta quàm primùm quid-
nam

nam agendum uideretur. Illi autem ubi animaduenerunt nulla ratione posse suis succutri, nec periclitandum putarent, ut illi uel fame aliquid paterentur, uel à multitudine opprimerentur, caperentur uel uisum est cum Atheniensium ducibus agendum, ut quum induciæ belli ad Pylum, si uellent, factæ essent, legatio Athenas de conuentionibus mitteretur: operaq; daretur ut legati quàm celerrimè portarentur. Accepta per duces Atheniensium conditione, ita conuenit. Lacedæmonij quidem naues quibus pugnassent, & quæcunque in Laconica ora longæ essent, contractas ad Pylum traderent Atheniensibus, nec arma inferrent munitionibus, neq; à terra, neque à mari, Athenienses sinerent illos è continente comportare suis in insulam certum moliti frumenti modum, binas choenicas Atticas, & totidem cotylas uini, & carnem uiritim, dimidium seruis: idq; Atheniensibus inspectantibus, neue ullum illuc nauigium furtim iret, & nihilominus insulam custodirent, ne quâ illi abirent, ne uel arma Lacedæmoniorum castris inferrentur uel terra uel mari. Quicquid autem horum uel quantumlibet alterutri transgredierentur, ibi induciæ solutæ essent. eæ autem durarent dum Athenis Lacedæmoniorum legati redissent, quos Athenienses portarent trireme atq; reportarent, sub eorum reditum induciarum tempus exiret: utq; has naues cuiusmodi acceperint Athenienses, eiusmodi restituerent. Ad hunc modum induciæ pactæ sunt, nauesq; traditæ circiter sexaginta, ac legati missi: qui cum Athenas peruenissent, talibus disseruerunt:

*Lacedæmonij
ab Atheniensibus
inducias
petunt.*

Oratio Lacedæmoniorum apud Athenienses.

Lacedæmonij nos miserunt huc, Athenienses, ad transigendum de ijs qui in insula sunt uiris, suadentes quod uobis emolumentum, idem nobis, ut in hoc calamitoso casu, dignitatem maximè allaturum. Neque uerò longiorem præter consuetudinem habemus orationem, sed nostri instituti est ubi pauca satis sunt, non uti multis: rursus uti pluribus quoties postulat tempus, nos docere uerbis, quid in primis operæ præcium sit facere. Quæ uos nolite hostili animo accipere, neq; tanquam imperiti doceamini, sed admonitionem esse existimate de benè consulendo, ad homines peritos. Etenim licet uobis præsentè prosperitatè rectè collocare, retinendo quæ in potestate habetis, & insuper accipiendo honorè & gloriâ, nec admittere id quod quidam faciunt, adepti aliquid infueti boni, qui semper propter præsentè ex inopinato prosperitatè sperantes, maiora concupiscunt. At ijs quibus crebrè alternantis fortune uicissitudines contigerunt, debent esse minimè creduli prosperitatibus, id quod præcipuè & uestre ciuitati ob experimentum, & nostre meritò conueniat. Quod licet intelligatis respiciètes ad nostros casus, qui cum simus summæ apud Græcos dignitatis, tamen

*Lacedæmoniorum
in dicendo
obseruantia.*

uos

uos adiuimus ad ea postulanda, quæ dare antehac ipsi, ut credimus, potentiores eramus, non delapsi in hoc infortunium, aut inopia militum, aut copia insolenter habita, sed more rerum humanarum opinione decepti, ubi omnium æqua conditio est. Quominus oportet uos præsentis ciuitatis uestræ robore, & accessione aliarum rerum fretos, opinari fortunam uobiscum perpetuò futuram, quum sit prouidorum hominum, felicitatem suam pro certo habere, in incerto positam esse, ut ferendis accidentibus sint instructiores: neque existimare, quatenus uoluerit quis aggredi bellum, eatenus ei facultatem adesse, sed ut fortuna duxerit. Huiusmodi homines quia animos non tollunt sua prosperitate confisi, minimum labuntur, & in felicitate maximè requiescunt. Quòd si erga nos hoc tempore facietis Athenienses, bene uobiscum agetur: sin nos respuetis, & postea quid aduersi patiemini, qualia multa contingunt, putabimini hunc rerum successum fortuna duce consequuti fuisse, quum possitis nullo cum periculo famam & potentia & prudentia relinquere ad posteritatem, Lacedæmonij uos ad fœdera, ad finiendum bellum prouocant, offerentes pacem, societatem, & aliam in posterum quamcunque amicitiam familiaritatemque, pro his reposcentes eos, qui in insula sunt uiros, satiusque utrisque fore existimantes, non adire discrimen, num illi effugiant, oblata aliqua salutis occasione, an expugnati potius capiantur, existimamusque uehementes inimicitias ita demum usquequaque dissolui, non si dimicando pars altera in bello iam multo superior alteram ad iusiurandum adigat, neque ex æquo paciscatur: sed si dum licet idem facere, modestius agat, & ipsa uirtute uictrix, commiter præter alterius expectationem reconcilietur. Nam ille iam obnoxius, non ad obfistendum, tanquam coactus, sed ob uerecundiam ad referendam gratiam propensior stabit conuentis. Quod citius faciunt homines erga maiores, quam erga mediocres aduersarios: quum sit natura comparatum, ut sæpe sponte cedentibus, libenter cedamus, insolentibus etiam contra animi propositum, cum periculo aduersemur. Nobiscum uerò utrisque si unquam alias, nunc profectò præclarè agitur si in gratiam redeamus, prius quàm aliquid indignum nos interea pati contingat, ex quo necesse sit nos æternum erga uos gerere odium publicè priuatimque, & uos earum rerum amittatis arbitrium, quas nunc flagitamus. Sed quoniam adhuc anceps euentus est, reconciliemur, uos cum gloria nostraque beneuolentia, nos cum mediocri tolerabilique iactura deuilitato dedecore: & ipsi pro bello pacem eligamus, & cæteris Græcis finem malorum præstemus, quorum culpam potius in uos illi refundent, nisi hoc concesseritis. Nam hætenus bellum gerunt, nescientes utri autores belli extiterint
facta

facta uerò reconciliatione, cuius nunc penes uos maior potestas est, gratia uobis habebunt. Quòd si ita faciendum esse censueritis, licebit Lacedæmonios uobis firmos amicos effici, quum & ipsi prouocauerint, & uos eis magis gratificati fueritis, quàm uim feceritis. In quo quot bona inesse credibile sit, considerate; Nam hæc nobis uobisq; tractantibus, cætera Græcia, ut scitis, inferior dignitate comprobabit.

Hæc demum Lacedæmonij dixerunt, rati Athenienses cupidos quidem fœderum pristinorum, sed per ipsos prohiberi, oblatam uerò pacem libèter accepturos ac reddituros quos haberent. At illi quia hos habebant, arbitranres, quoties uellent, secum ad faciendum fœdus paratos esse Lacedæmonios, maiora affectabant, præsertim urgente Cleone Cleæneti filio, homine populari ea tempestate, & in dicendo multitudini acceptissimo. Is persuasit respondendum, oportere prius eos qui in insula essent, & armis & se ipsis traditis Athenas portari, secundo loco ubi reddidissent Lacedæmonij Nisæam, & Pegas, & Troezena, & Achaiam, quæ bello non cepissent, sed Athenienses ex superiore pactiōne cladi-bus affecti concessissent, tum uerò aliquanto decentius paciscen-tes recipere suos, ac fœdera inire tam diuturna, quantum utrisque placuisset. Ad hoc responsum Lacedæmonij nihil cōtradixerunt, iusserunt tamen eligi sibi affectatores, apud quos quiete singula exponendo audiendoq; conueniretur in ijs, quæ alteri alteris persuasissent. Tunc Cleon uehementer instare, dicendo, Agnoscere se etiam antè nihil fuisse in quo ius haberent, & nunc esse manifestos, qui nihil dicere apud multitudinem uellent, sed apud concilium paucorum: si quid sani cogitarent, iubere ut apud uniuersos loquerentur. Illi cernentes neq; sibi fas esse ad populum loqui: & si quid calamitate adducti concedendum illis putarent, apud socios inuidiosum fore, reorata & non exorata, neque Athenienses moderatè se gesturos in ijs ad quæ prouocarentur, infecto negotio Athenis discesserunt. Atque ubi ad castra peruenerunt, induciæ confestim ad Pylum factæ solutæ sunt, & repetentibus naues ex conuento, Athenienses reddere recusarunt, dantes crimini quòd contra conuentum munitionibus incurrissent, aliâq; quæ non exigua uidebantur, hac ratione nitentes, quod in conuentis dicebatur: ea soluta fore, si quid esset quantumlibet transgressum. Contradicientibus illis, & hoc improbè agi clamantibus, discessum est: itumq; ad bellum parandum, & omni ope ad Pylum ab utrisque decertatum est, binis nauibus è regione semper interdium insulam obeuntibus, noctu omnibus deinceps in statione manentibus, præter eas quæ ad pelagus, quoties uentus esset, excubabant, ad quas accesserunt ex Athenis ob eandem causam uiginti, ita ut

Athenienses pacem Lacedæmonijs denegant.

ita ut uniuersæ numero essent septuaginta. At Peloponneses à terra castra habentes, subinde muros adoriebantur, obseruabātq; si qua occasio offerretur suos liberandi.

Interea apud Siciliam Syracusani ac socij, sumpta cætera classe quam construxerant, bellum ex urbe Messana aduersus præsidarias intra urbem naues gerebant, sollicitati maximè à Locrensis ob inimicitias Rheginorum, iam & ipsis in horum agrum cum omni manu egressis, uolebantq; naualem experiri pugnam, quò uidelicet cernerent paucas adesse Atheniensium naues, sed plures adfuturas, cum insulam illi oppugnari audissent. Sperabant enim si classe uicissent, terra mariq; aggressos se Rhegio potituros, ac res suas iam potentiores futuras. Et quum in propinquo sint Rhegium Italiae promontorium, & Messana in Sicilia, non permissuros ut ingrediantur Athenienses, fretumq; obtineant. Est autem fretum inter Rhegium atque Messanam mare, qua breuissimo interuallo Sicilia distat à continente, & hoc appellatur Charybdis, qua fertur Vlysses pertransisse, haud ab re sic existimatum, quò cadat rabide per angustias pelagi Tyrrheni ac Siculi. In hoc igitur medio Syracusanorum sociorumq; paulò plus quam triginta naues coactæ sunt sub serum diei pugnare, cum Atheniensium duodeuiginti & Rheginorum octo nauibus, circa nauigium quod illac cursum tenebat concurrentes, ac uicti ab Atheniensibus celeriter in sua castra, qua quæcunq; fors tulit contenderunt, una ad Messanam & ad Rhegium nauis amissa, quum nox prælio intercessisset. Postea Locrenses è Rheginorum agro discesserunt, & Syracusanorum sociorumq; in unum coactæ naues oram Peloriden, quæ est agri Mamertini, subierunt, eisq; adfuit peditatus. Quas intuitu uacuas Athenienses atque Rhegini aggressi, iniecta ferrea manu unam ex eis perdiderunt, uiris natando elapsis. Mox easdem ingressis Syracusanis, & fune trahentibus, Messanam uersus, rursus Athenienses occurrunt, & illis dato signo prius inuadentibus, alteram nauim amiserunt. Hunc in modum Syracusani & in facienda nauigatione, & in nauali certamine non inferiores, in portum se Messanae receperunt: Athenienses uerò in Camerinam, quam prodi Syracusanis acceperant, per Archiam & qui eum sequebantur. Mamertinorum interea omnis populus à terra pariter & nauibus aduersus Naxum Chalcidicam, quæ in finibus sita est, proficiscitur: ac primo die intra muros repulsis Naxijs, agrum populabatur: postero cum classe per nauigans ad amnem Acesinum, agrum uastat, peditatum oppidum oppugnante. Atq; interim Siculi montani ad ferendam Naxijs opem, frequentes in Messenios descendunt. Quos ut conspexere Naxij, addito animo seipsos mutuò adhortatur, tanquam sibi ueniant auxilio Leontini, cum alijs

Gracis

Charybdis.

Pugna naualis.

Camerina.

Chalcidica.

Naxus.

Acesine fluius

Græcis socijs:& subito ex urbe erumpētes in Messenios irruunt, & in fugam uertūt, ac supra mille occidunt, cæteris ægrè domum elapsis. Nam Barbari in uijs aggressi permultos trucidauerunt, & naues quæ Messanam tenuerant, mox in suam quæq; urbem remearunt. Statimq; Leontini ac socij cum Atheniensibus Messanā ut conquassatam oppugnatum contēdunt: Athenienses quidem à portu cum classe, peditatus uerò à terra. At illi, & ex Locrēsisibus aliquot cum Demotele post cladem acceptam ad præsidium relictis, repentina eruptione inuadentes exercitum Leontinorū, plerūq; in fugam uertunt, ac multos occidunt. Quo inspecto Athenienses egressi nauibus auxiliū ferunt, rursusq; Mamertinos persequuti sunt ad urbem usque, perturbatis instantes, ac posito trophæo Rhegium reuerterunt. Post hæc Græci, qui in Sicilia erant, inter se sine Atheniensibus alijs alios bello infestabant.

Messeniorum cedes.

At ad Pylum Lacedæmonijs in continēte statua habentibus, sui adhuc obsidebantur in insula ab Atheniensibus, eratq; illis admodum laboriosa custodia, tum cibi & aque inopia. Nullus enim erat nisi unus in uertice Pyli fons, & is non magnus. Sed effosso pleriq; ad mare sabulo, qualem credibile est aquā potabant, eratq; loci angustia, in quo posita erant castra: & nauibus stationem non habentibus, aliæ per uices è terra frumentum conuehebant, aliæ exterius excubabāt, cum summō animi angore, quem longior expectationē mora afferebat, opinantibus eos qui in insula deserta essent, salsaq; aqua uterentur, paucis diebus expugnandos. Cuius rei causa erant Lacedæmonijs, qui edixerant, ut quisquis uellet illic frumentum molitum, uinum, caseum, & si quid aliud esculentum esset obsessis utile, comportaret, ingenti id precio taxantes, seruis quoq; libertatem spondentes idem facientibus. Ita cū alijs, tum uerò serui aditō periculo comportabant, transmittentes à Peloponneso quæcunq; poterant, & noctu quoq; tendentes ad eam insulæ partem, quæ pelagus spectat, obseruato maximè uento illic ferente. Quia quum flatus à ponto erat, facilius latebant custodiam triremium, quibus tunc tutum non esset circum insulam habere stationem, & illi nauigia sua littori impingebant securi, tum taxato pro illis precio. tum armatis socijs qui in insula erant, ad descensus in insulam nauium custodientibus. Quicunq; tamen tranquillo periculum fecerunt, intercepti sunt. Commeabant etiam illic per portum natantes urinatores funiculo trahentes in utribus papaueris mellitum semen, & lini pinsitum. Quibus cū à principio latuissent, custodes appositi sunt, omniq; ratione pro se utriq; comminiscabantur, illi ut cibaria transmitterent, hi ne laterent. Athenienses qui in urbe erant, ubi rescierunt cum exercitu suo miserè agi, & frumentū in insulam transportari, inopes consilij erant,

Lacedæmoniorum ad Pylum obsidio.

uerebanturq; ne custodiae suorum hyems intercederet, cernentes neq; necessaria illis circa Peloponnesum posse sumi, utique in loco inculto, neque per æstatem sufficientia transmitti, neque statio nem suis fore locis importuosis, & illos qui forent in insula, si custodia intermitteretur, futuros incolumes, aut eisdẽ nauibus quæ frumentum ipsis attulissent, obseruata tempestate abituros, & quod ante omnia timebant, existimantes aliquantulum iam meliore conditione Lacedæmonios caduceatorem non missuros ad ipsos de pacificatione. Adeo penitebat eos fœdera non admisisse.

*Cleonis con-
filium.*

Quæ ne fierent se impedimento fuisse Cleon intelligens illos suspicari, negabat uerum dicere quia nunciarent: quumq; n̄ qui inde aduenerant hortarentur, ut si ipsis fidem non haberent, aliquos speculatum mitterent, ipse pro speculatore ab Atheniensibus cum Theogene est delectus. Sed animaduertens fore necessario, ut aut eadem diceret, quæ illi quibus detraxerat, aut contraria dicendo mendax agnosceretur, suadet Atheniensibus, quos cernebat animatos ad plusculum copiarum quàm constituerant mittendum, non expedire mitti speculatores, neq; tempus omit-

tendo expectare: sed si uera uiderentur quæ renunciabantur, illuc classem ire. Significabat autem Niciam Nicerati filium, cui erat inimicus, tunc ducem, exprobrans facile esse apparatâ classe proficiscentes, si uiri essent imperatores, capere eos, qui in insula forent: idq; facturum se, si esset imperator. At Nicias uidens tum A-

*Cleonis cum
Nicia simul-
tas.*

thenienses non nihil succensentes Cleoni, quod ne nunc quidem, si facile sibi uideretur, nauigaret, tum illum ipsi exprobrantem, iussit eum, ut sumptis copijs si quas uellet officio ipsius fungere-
tur. Hic uerò à principio ratus uerbo duntaxat eum sua iura cedere, ubi cupientem agnouit, tergiuersabatur, inquiens non se, sed illum esse imperatorem, uidelicet uerebatur iam, cum non existimasset sibi illum cedere ausurum. Rursus Nicias idem iubens, præturam aduersus Pylum susceptam deposuit, Athenienses testatus. Illi quo magis Cleon subterfugiebat nauigationem ac tergiuersabatur, eo magis (qualia uulgius facere gaudet) iubere Niciæ ut traderet magistratum, & conuitiari Cleoni ut iret. Ille ubi nihil habuit quo à dictis suis se eximeret, munus suscepit: procedensq; inquit, non se timere Lacedæmonios, nauigaturumq; nullo è ciuibus sumpto, sed Lemnijs atq; Imbrijs armatis qui aderāt, & peltatis qui ex Æno auxilio uenerāt, & aliunde sagittarijs quadringentis. Hos super eos qui ad Pylum essent habentem se, ait, intra uiginti dies aut Lacedæmonios uiuos adducturū, aut ibi occisurum. Cuius sermonis leuitas Atheniensibus etsi risum mouit, tamen iucunda extitit prudentibus, alterum duorum bonorum fore considerantibus, aut se liberatum iri Cleone, quod magis sperabant:

rabant: aut si opinione fallerentur, Lacedæmonios in ipsorum manus uenturos. Perfectis omnibus in concione rebus, Cleon delegata sibi per suffragia Pylo prouincia, uno sibi delecto Demosthene ex ijs imperatoribus qui ad Pylum erant, e uestigio proficiscitur. Delegit aut Demosthenē, quod audiret & ipsum in animo habere in insulam descendendi. Etenim milites locorum difficultate male accepti, & obsessi potius quam obsidentes, ad periclitandum animati erant, & huic addebat animum insula iam cremata. Nam cum prius esset pleraque syluaris & inuia, propter perpetuam desolationem, reformidabat Demosthenes, idque magis esse pro hostibus arbitrabatur, quod sibi cum magnis copijs egresso in terram, illi ex abditis locis adorti nocere possent, ipse uero non item illorum, aut errores, aut copias subter syluam agnoscere: cum sui exercitus peccata omnia in aperto essent, adeo ut quacunque hostis uellet, ex improviso impetum dare posset, penes quem foret arbitrium manus conferendi. Et si hostem in locum arboribus densum compelleret, etsi numero inferiorem, tamen quia loci expertus esset, superiorem multitudine inexperta iudicabat. Suum quoque exercitum, cum multus esset, ignoraturum sicubi laborantibus oporteret mutuo ferre auxilia, quia nullus foret in saltu prospectus. Et cum per se mouebant hæc Demosthenem, tum uero postquam apud Ætoliam male pugnauerat, cuius ei cladis maxima pars extitit sylua. Cum autem milites angustia insulæ coacti fuissent propter hostium propinquitatem adhibere ad prandendum custodiam, & quidam syluæ paululum inuitus accendisset, accidit ut syluæ magna pars inscjs illis concremata fuerit. Ita Demosthenes apertius intuens plures esse Lacedæmonios, quā quibus fuerat suspicatus mitti frumentum, & rem dignam esse ob quam serio laborarent Athenienses, insulam quoque faciliorem ad descendendum, accingebat se ad inuadendum, euocatis e uicino socialibus copijs, ac cætera præparans. Ad hunc Cleon præmissos de suo aduentu nuncio, cum ijs quas flagitauerat copijs, uenit ad Pylum, congressique ambo, ante omnia ad hostium castra, quæ erant in cōtinente, caduceatorem dimittunt, prouocatum illos, an iubere uelint sine periculo eos, qui in insula essent, & arma & se ipsos dedere, asseruandos tolerabili custodia, donec aliquid de summa rerum fuisset transactum: ac non accepta ab illis conditione, unum diem supersederunt. Postridie armatis omnibus in pauculas naues impositis noctu discedunt: & cum sub aurora in insulam descendissent, utrinque & à pelago & à portu octingenti ferme armati cursu tendunt aduersus primum hostium in insula presidium. Ita nanque dispositi erant, excubabant autem in ea prima statione triginta circiter armati, Nam media, & planissima

Sylua incensio

quæque, & aquis circumiecta, tenebat pleraque pars cum Epitada duce: aliquot alij extremum insulæ Pylon uersus, quod præceptum in mare, atque à terra minimùm expugnabile erat, propter castellum illic quoddam uetustum, saxi passim lectis constructum, quod sibi profuturum arbitrabantur, si qua maiore uia retroire cogerentur. Atque ita quidem illi dispositi erant. Athenienses uerò quos inuasere in prima statione custodes, ilicò trucidauere, nacti eos in cubilibus, & adhuc arma capientes, quippe quos descensus hostium latuisset, opinantes ex consuetudine naues noctu ad stationem commeasse. Exorta statim aurora, reliquus exercitus nauum paulò plus quàm septuaginta præter Thelamias superuenit, ut quisque erat instructus, cum sagittarijs octingentis, nec paucioribus peltatis, Messenijsque auxiliaribus, & alijs quicumque circa Pylon tenebant, præter munitionum custodes. Hi à Demosthene dispositi inter se distabant duceni, & eo plures, alicubi pauciores, occupatis locorum cacuminibus, ut quamplurimùm hostes angerentur undique conclusi: nec habentes quorsum se dirigerent, sed ipsa multitudo ancipites essent, feriendi ab ijs qui in fronte stabant, si in eos qui à tergo erant, tenderent: ab utrisque, si in transuersos, assidue in terga eorum quacumque cederent haerentibus leuiter armatis, & qui non cominus, sed eminus strenui sunt sagittis, iaculis, lapidibus, fundis, in quos inuadere non licebat, quippe cum fugiendo uincant, & instent cedentibus. Hoc quidem consilio Demosthenes & in ingressu prius, & in re gerenda postea est usus. Illi uerò qui circa Epitadam erant (quæ maxima in insula eorum portio erat) ut uiderunt & primum præsidium profligatum, & in se uadentem exercitum, aciem instruunt, & in Athenienses armatos (non enim ex aduerso stabant, ex transuerso uerò & à tergo, leuis armatura) tendunt, uolentes uenire ad manus: sed nequi uerunt manus conferere, neque sua militare scientia, prohibentibus utrinque leuiter armatis. Ita in occursum non ire, sed quieti sterere, nisi quòd qua maximè parte in ipsos impetum dabat leuis armatura, progressi eam fugabant. Illi tamen inter fugiendum sese defendebant, utpote homines expediti, & facile fugam occupantes per loca aspera, & ob pristinam solitudinem salebrosa, Lacedæmonijs qui arma gestarent persequi non ualentibus. Sic aliquantisper inter eos leui certamine actum est. Et cum Lacedæmonij iam non possent celeriter erumpere quàm lacescebantur, eosque iam tardiores effectos animaduertit leuis armatura, & ipsa plus audaciæ sumere, ac præ se ferre, quòd plures multò ipsi essent, quòdque assueti iam minus terribiles illos putare, à quibus non statim qualia suspicabantur passi fuissent, cum primum in terram egressi sunt, tanquam captui futuri, itaque quòd in Lacedæmonios irent,

*Atheniensium in
Lacedæmonios
impetus.*

irent, parui facientes, sublato clamore confertim tendunt, missilibusq; incessunt, lapidibus, sagittis, iaculis, prout aliquid quisq; habebat ad manum. Hoc clamore edito atq; impetu, terror incussus est hominibus huiusmodi pugnae insuetis: & cum pulvis syluæ nuper incensæ in sublime ferretur, arduum erat prospicere sibi aduersus multorum hominum sagittas, saxaq; , quæ unâ cum puluere ferebantur. Ibi res difficilis Lacedæmonijs extitit, quorum neque pilei eos à sagittis protegebant, & hastæ dum emitterentur, frangebantur. Quicq; non prospicere circumsepti, non exaudire quæ ipsis præciperentur, poterant, magis ac magis uociferante hoste, nullam undique circumstante periculo spem habentes, quò nam modo se tutantes oporteret euadere. Postremò multis iam saucijs, cum assidue eodem in loco uersarentur, conferti euadunt in extremæ insulæ castellum, haud ita distans, & ad summum ibidem præsidium. Quo ubi concessere, tunc uerò leuiter armati maiore & clamore & audacia instare, & quoscunq; ex Lacedæmonijs à suis digressos exceperant, trucidare. Sed pleriq; ad munitiones elapsi, cum illarum custodibus sese instruebant, tanquam defensuri locum, qua parte oppugnabilis erat. Athenienses uerò eos insēcuti, cum se circumfundere, & locum concludere situs difficultate non possent, aggressi aduersa fronte propellere conabantur. Diuq; ac maxima diei parte utriq; enecti pugna, siti, sole, tam obnitebantur hi quidem, ut illos è loco superiore detruderent, quàm illi ne truderentur, quod facere quam antea eis facilius erat, quia neque circuiiri iam poterant, neq; à lateribus inuadi. Sed cum nullum res haberet exitum, dux Messeniorum, Cleonem atque Demosthenem adiens, inquit, in cassum eos laborare: si uerò sibi aliquantulum sagittariorum ac leuis armaturæ uellent dare, circumuenturum se illos à tergo, quacunq; uiam inueniret, qua putaret se posse peruadere. Idem quæ depoposcerat acceptis, clanculum ne conspiceretur digressus, assidue secundum prærupta insulæ pergens, ad eam partem quam Lacedæmonij loci situ freti, non custodiebant, ægrè ac uix circuiens illos latuit: atq; ex improviso & repente in loco superiore à tergo hostium conspectus, hos metu consternauit, suos quod expectauerant cernentes, multo magis erexit. Ita Lacedæmonij cum utrinq; caderentur, eo fortunæ deuenerant, qualis (ut parua magnis cōparentur) apud Thermopylas fuit. Illi enim in semita circumuenti à Persis, interempti sunt. At isti cum undiq; caderentur, non amplius resistebant, sed pauci cum multis dimicantes, languidis inedia corporibus, cedebant: & iam Athenienses potiti erant accessibus. Cleon uerò & Demosthenes animaduertentes, si illi uel tantulum insuper cederent, interfectum iri, pugnam sedarunt inhibitis suis, uolentes ad,

duci uiuos illos ad Athenienses, si fortè uoce caduceatoris audita
 frangerentur animo ad arma tradenda, & præsentī casu uincerentur.
 Denunciat caduceator, nunquid uelint arma & seipsos dedere
 Atheniensibus, ad decernendum quicquid illis uideatur. Hoc
 cū audissent, scutis pleriq; positīs manus excutiebant, significan-
 tes se accipere conditionem. Factis dehinc inducijs, in colloquiū
 ueniunt. Cleon Demosthenesq; & ex illis Styphon Pharacus, E-
 pitada (qui primus ex prioribus ducibus fuerat) occiso, & Hippa-
 greto (qui secundus ab illo fuerat electus) inter mortuos iacente
 tanquam defuncto, tamen adhuc uiuo: ipse tertio loco suffectus
 ad imperandum ex lege, si quid illis accidisset. Is ait, & ij qui cum
 eo erant, uelle id se denunciare ijs qui in continente essent Lacedæ-
 monijs, quid nam ipsos facere oporteret. Hoc non permittentes
 Athenienses, ipsi è continente caduceatores euocârunt. Et cū
 bis tertiū interrogatum esset, postremus, qui è Lacedæmonijs ad
 eos ex continente nauigauit, renunciat, Lacedæmoniū iubent uti
 de uobis ipsi consulatis, nihil tamen turpiter facientes. Illi inter se
 consilio inito, arma seq; dediderunt, atq; in custodia habiti diem
 illum noctemq; insequentem. Postero die Athenienses erecto in
 insula trophæo, cætera ad nauigationem apparabant, captiuis ad
 custodiam per trierarchos distributis, & Lacedæmonijs misso ca-
 duceatore mortuos reddiderunt. Tot autem in insula aut cæsi sunt
 aut uiui capti. Quadringenti ac uiginti numero transierant arma-
 ti. Horū trecenti minus octo uiui capti sunt, quorum ad centū ui-
 ginti Spartiatæ erant, cæteri cæsi: Ex Atheniensibus nō multi desi-
 derati. Non enim pugna stataria fuit. Tempus autem uniuersum
 quo illi in insula obsessi sunt à pugna nauali ad hanc, duo & septua-
 ginta dies fuere: & eorum uiginti, quibus abiēre legati fœderum
 gratia, frumentum illis præbitum est, reliquo tempore clandestini
 nauigationibus aliti sunt. Et erant frumenti atq; aliorum escu-
 lentorum ibi reliquiæ. Siquidem Epitadas dux parcius illa quàm
 pro copia præbebat. Et Athenienses quidem ac Peloponneses è
 Pylo cum exercitu utriq; domum abierunt. Effectumq; consecuta
 est, etsi uesana Cleonis promissio. Nam intra uiginti dies, quem-
 admodum pollicitus est, hostem adduxit, præter opinionem cū
 aliorum, tum uerò eorum Græcorum qui bello adfuerunt. Non
 enim de Lacedæmonijs ita censebant, ut nulla fame, nulla neces-
 sitate a dacti traderent arma, sed illa retinentes, & quoad possent di-
 micantes, occumberent, & suis qui mortem oppetissent similes,
 nequaquam se dederent. Quorum captiuorū quidam, cū eum
 postea aliquando per contumeliā interrogaret aliquis ex Athe-
 niensium socijs, nunquid ij, qui occubuissent ex eis, boni atque
 honesti fuissent, respondit, magni profectò faciendum esse fuscum
 (sagit

Captiuorum
numerus.

Tempus obsi-
dionis.

Cleonis pro-
missio.

Lacedæmonij
cuiusdam re-
sponsum.

(sagittam uidelicet intelligens) si bonos internosceret, significans ut quisq; in lapides ac sagittas incidisset, occubuisse. Vbi autem eos accepere Athenienses, decreuerunt in uinculis asseruandos, donec aliquid cum Peloponnesibus conuenisset: sin prius illi in agrum ipsorum intrassent, eductos e carcere occidendos. In Pylo autem cum iidem praesidium collocassent, Messenij e Naupactō missis eodem nonnullis sociorum opportunissimis tanquam in patriam (est enim Pylus Messenij, quando Messana fuit, soli) latrocinij Laconicam infestabant, maximisque iacturis afficiebant, cum eiusdem linguae essent. Huiusmodi belli antea insueti Lacedaemonij, & quod serui sui ad hostem fugiebant, ueriti ne quid ulterius apud ipsos noueretur, non facile ferebant: & quamquam id occultum esse uolebant Atheniensibus, tamen ad eos legationem miserunt, tentantes & Pylum recipere & captiuos. At illi maiora affectantes, identidem reuersos legatos re infecta miserunt. Et haec quidem circa Pylum gesta.

Eadem aetate statim secundum haec Athenienses in agrum Corinthium profecti sunt cum nauibus septuaginta, duo millia armorum nominis Attici, cumq; nauibus ducentos equites ferentibus. Comitabantur eos e socijs Milesij, Andrij, Carystij. Praerat huic classi Nicias Nicerati filius cum duobus collegis. Sub exortum aurorae inter Cherronesum ac Rhitum tenuerunt littus loci, super quem Solygius collis est, quo colle Dores quondam communito cum Corinthijs, qui Aëoles intra urbem essent, belligerauerunt. Estq; nunc castellum nomine Solygia, a qua littus (quod naues tenebat) distat stadijs duodecim, ab urbe Corintho circiter sexaginta, ab Isthmo uiginti. Corinthij ex agro certiores facti de uenturo Atheniensium exercitu, omnes ad Isthmum, praeter eos qui extra Isthmum colunt, diu ante succurrerant, quorum sexcenti in Ambraciam & Leucadiam praesidij gratia abierant: ceteri sine delectu obseruabant ad quam partem Athenienses appellerent. Sed cum eos illi noctu praeteruecti latuissent, & signa de hostium aduentu ipsis erepta essent, relicta suorum dimidia parte apud Cenchream, si forte aduersus Crommyonem Athenienses irent, properè auxilium tulerunt. Et Battus alter e ducibus (duo namq; praelio adfuerunt) accepto agmine pergit ad Solygiam tutandā, castellum muris non praeditum: cum reliquis Lycophron cum hoste confligit, Corinthijs a principio in dextrum Atheniensium cornu, quod statim ante Cherronesum processerat, illatis: deinde ceteris copijs. Asperū & totū in manibus preliū. Et dextrū quidē Atheniensiū cornu cū Carystijs (hi enim postremi in acie erāt) Corinthios excepit, atq; aegrè repulit. Illi cū ad maceriā usq; cessissent (totus enim erat locus accliuus) supernè lapidibus hostē inferius

*Praeliū inter
Corinthios &
Athenienses.*

positum incessabant: cumq; pœana cecinissent, rursus inuasere, & excipientibus eos Atheniensibus, iterum pugna in manibus erat. Cæterum cohors quædam Corinthiorum sinistro suorum cornu suppetias ferens, dextrum Atheniensium in fugam uertit, & ad mare persecuta est. Hanc rursus Athenienses atq; Carystij à nauibus fugant. Reliquus autem exercitus continenter utrinq; dimicabat, præcipuè dextrum Corinthiorum cornu, in quo stans Lycophron sinistro Atheniensium resistebat. Suspicabantur enim eos Solygiam castellum tentaturos: ita diu neutri cedentes alteris obnixi perstabant. Tandem Corinthij ab equitatu qui Atheniensibus aderat (ipsi enim equos non habebant) in fugam uersi sunt, & in collem se recipientes, depositisq; armis non amplius descendentes, quieuere. In hac fuga plurimi eorum in dextro cornu interiøre, in ijs Lycophron dux. Reliqua exercitus pars neq; hoste uehementer insequente, neq; effusa fuga, postquam superata est, ad altiora succedens loco se tutabatur. Athenienses ubi iam nihil lacerantur, hostium cadauera spoliant, suorum tollunt, trophæum continuo statuunt. Porro dimidiæ parti Corinthiorum, quæ in Cenchrea subsederat custodes, ne hostis in Crommyonem nauigaret, non erat apertum sub Oneo monte spectaculum pugnae, sed puluis. Quo uiso ac re cognita, confestim auxilio uenit. Veniunt item auxilio ex urbe Corinthij senes, ubi quod gereretur sentire. Quos uniuersos conspicati Athenienses in se tendentes, rati inuadi se à uicinis circa Peloponnesibus, properè ad naues recessere, habentes spolia & suorum cadauera, præterquam duorum, qui cum reperiri nequissent, reliquerunt. atq; conscensis nauibus ad circuniecitas insulas transfretarunt. Vnde misso caduceatore quos reliquerant mortuos è fœdere receperunt. Interfecti autem sunt Corinthiorum in prima pugna ducenti duodecim, Atheniensium paulò minus quinquaginta. Profecti ex insulis cum in Crommyonem (qui est agri Corinthij) centum & uiginti stadijs ab urbe distantem, eodem die uenissent Athenienses, ingressi regionem populati sunt, noctemq; immorati. Postero die nauigantes primum in Epidaurum agrum, nonnihilq; egressi, in Methonem ueniunt, quæ inter Epidaurum ac Troezenem sita est. Isthmumq; Cheronesi ubi Methone est, capiunt, muro circundant, impositoq; præsidio (quod longo postea tempore in agro Troezenio, & Haliësi, & Epidaurio latrocinia exercuit) domum redierunt. Per idem tempus quo hæc gesta sunt, Eurymedon ac Sophocles cum classe Atheniensium è Pylo in Siciliam proficiscentes, cum uenissent in Corcyram, prodierunt in aciem, additis sibi ijs, qui oppidum incolebant, aduersus eos Corcyrenses, qui monte infesso Istone post seditionem transeuntes regionem, suæ ditionis fecerant, uehementerq; uexabant.

Isti

Vide Strab. lib. octauo, qui hunc locum annotauit.

Isti adorti munitiones expugnāt, illi fugam agmine uno intendentes in locum quendam editiorem, pacti cum hostibus sunt, ut auxiliares quidem traderēt, de se uerò post tradita arma, Atheniensi populo cognosci permitterent. Ita eos in insulam Ptychiam data fide duces transportant asseruandos, donec Athenas mittantur: ita tamen ut si quis fugiens deprehensus sit, pro soluta sit omnibus fides. Verum primores populi Corcyrenses uerentes, ne Athenienses illuc profectos istos non morte afficerent, huiuscemodi rem machinantur: Submittunt ad quosdam qui apud Ptychiam
²⁰ erant aliquot amicorum, ut eos subornent, docentes optimum factu esse, ut primo quoque tempore illinc fugam capebant, nauigio aliquo praeprato: tradituros enim duces Atheniensium ipsos populo Corcyrensi. Vbi persuasi illis nauigium machinatis, profecti, intercepti sunt, pactio soluta est, traditiq; uniuersi populo Corcyrensi. Assenserunt huic commento in primis Atheniensium duces, quo plus occasionis ad fugam, ac minus timoris ad comminiscendum esset, prae se ferentes, quoniā in Siciliam nauigarēt, nolle illos uiros in aliorum potestatem uenire, sed praemij loco in istorum, a quibus ipsi acciti essent. Hos cum accepissent Corcyrenses,
²⁵ intra grande aedificium cohibuerunt. Productos dehinc uicenos gemino armatorum ordine utrinque stipatos, atque inter se colligatos deducebant, pungentibus percutientibusque qui circa instructi ibant, siquidem inimicum suum quis aspexisset, ac lieteribus eos qui tardius incederent pretereundo urgentibus. Atque hunc in modum eductos trucidarunt ad sexaginta, ignaris rei ijs, qui in aedificio supererant, quippe opinantibus socios alio traduci. Vt autem rescuerunt a quodam edocti, tunc inuocare Athenienses, ac iubere ut se, si uoluntas eorum ferret, ipsi occiderent: negare se aut exituros, aut aliquē introire, quoad possent, permissuros. Corcyrenses uerò ne ipsi quidem uim afferendam foribus existimaerunt, sed conscenso aedificij tecto, reuulsoque lacunari, tegulis sagittisq; infra positos petebant. Illi ut poterant se protegebant, ipsorumque multi mortem sibi consciscebant, partim sagittas ab hoste missas iugulis imprimentes, partim cubilium suorum, qui illic erant, funibus, partim restibus quas faciebāt ex uestibus stragulant
³⁰ tes. Omni denique ratione plerumque noctis (nox enim interuenit) tum sibi manus inferentes, tum a supernis ferientibus absumpti sunt. Quos orta luce Corcyrenses in plaustra aceruatim coniectos extra urbem portarunt, eorumque uxores, quaecunque intra aedificium
⁴⁰ captae sunt, in seruitutem redigerunt. Tali morte Corcyrenses qui montem infederant, a populo sunt affecti: atque sedirio, quae multa extiterat, hunc finem habuit, quatenus ad hoc bellum pertinet. Neque enim de alijs quicquam iam reliquum est alicuius momenti.

Crudele Corcyrensiu facinus.

Corcyrensum seditionis finis.

Athe-

Litteræ Persæ
ad Lacedæmo-
nios.

Nouus murus
Chij.

Octauī anni
initium.
Eclipsis solis.

Antandros ca-
pitur.

Cytheriorum
magistratus.

Athenienses in Siciliam quo primū instituerant, profecti, adiunctis illinc socijs bellum gerebant. Extremaq̃ ætate, qui apud Naupactum erāt Athenienses, atq̃ Acarnanes cum exercitu euntes Anaclitorium Corinthiorum oppidum, in ore sinus Ambracijsitum, per prodicionem ceperunt, idq̃ eiectionis undiq̃ Corinthijs Acarnanes ipsi tenuerunt: atq̃ æstas exijt. Ineunte hyeme Aristides Archippi filius, unus ē ducibus classis, ad socios ob pecuniam cogendam missus, apud Eionem, quæ est super Strymonem, cepit Artaphernem Persam, à rege missum Lacedæmona. Quo Athenienses perducto, epistolas legerunt ex Assyrijs literis traductas: 10
quarū cum alia multa scriberentur ad Lacedæmonios, summa hæc erat: Nescire se quid Lacedæmonij uellent: nam cum multi legati uenirent, nullum eadem dicere, si uellent aperte loqui per hunc Persam, ad se mitterent. Artaphernē uerò postea Athenienses unā cum legatis triremi dimiserunt Ephesum. Vbi cum accepissent Artaxerxem Xerxis filium proximē excessisse de uita, per id enim tempus decesserat, domum rediēre.

Eadem hyeme Chij nouum murum Atheniensium iussu demoliti sunt, suspicantium ipsos nouis rebus studere, etsi fidem fecerant, & quoad poterant, satis dabant se nihil aduersus illos noui cogitatu- 20
ros: & hyems exijt, septimusq̃ annus huius belli quod Thucydides conscripsit.

Initio statim insequentis æstatis circa nouilunium, sol ex parte defecit, eodemq̃ mense extitit terræmotus, & Mitylenæi alijsq̃ Lesbij exules permulti in continentē profecti, coacta illinc manu & auxilijs ex Peloponneso mercede conductis Rhetiū occupant: & acceptis duobus Phocaicorum staterum millibus rursus reddiderunt prorsus illæsum. Mox ad Antandrum transeuntes, urbem interueniēte prodicione capiunt: quorū propositum erat cum alijs ciuitates, quæ Actææ uocantur, quasq̃ prius incolentibus Mitylenæis Athenienses tenebant, in libertatem uindicandi, tum uero Antandrum: & cum ea potiti essent, quippe in qua erat magna 30
opportunitas faciendarum nauium ob materiā, & illinc, & ex Ida supraposita, atq̃ ob aliū apparatū, facili illinc trāsitu infestādi Lesbium adeo uicinā, & occupādi Æolicos uicos in cōtinēte. Et hi quidem hæc facere cōstituerant. Eadē uerò ætate Athenienses cū nauibus sexaginta, duo millia armatorū & aliquot equites, ducētes ex socijs Milesios & alios nōnullos, duce Nicia Nicerati, Nicostrato Diotrephis, et Autocle Tolmei filio, bellū intulerūt Cytheris, quæ 40
est insula Laconicæ opposita oræ Maleæ uersus, quæ Lacedæmonijs circūiectis habitatur: & ad quā magistratus ad ius dicendum quotannis ex Sparta trāsibat, armatumq̃ præsidium semper mittebatur, & eius ingens à Lacedæmonijs cura gerebatur. Quoniā ipsis erat

erat ex Ægypto & Lybia nauigiorum receptus, & minus latrocinia à mari, qua tantum poterant parte grassari, Laconicam oram uexabant, utpote totam Siculo ac Cretico pelago obnoxia. Cum igitur appulissent Athenienses cum exercitu denu nauium, & duum millium Milesiorum, urbem maritimam capiunt nomine Scandeam. Reliquo cum exercitu abeuntes ab insula in loca Maleam spectantia, tendunt ad maritimum oppidum Cytheriorum, oppidanosque reperiunt omnes sub armis stantes. Commissa pugna Cytherij cum paulisper sustinuissent, terga dantes ad urbem superiorem refugiunt. Postea cum Nicia atque collegis transfugerunt, ut sese Atheniensibus permitterent, citra tamen mortem. Fuerant autem prius habiti sermones inter Niciam & quosdam Cytheriorum, quo festinantius aptiusque quæ ad conuentionem & in presentia & in posterum pertinebant confecta sunt. Siquidem Athenienses Cytherios transtulerunt, tum quia Lacedæmonij erant, tum quia eorum insula adeo est Laconicæ oræ obiecta. Post conuentionem Athenienses accepta Scandea oppido sub portum sita, & Cytheris imposito præsidio, nauigarunt in Asinam, in Helos, & in plurima ad mare loca: in quibus egressi in terram confidentes ubicunque opportunum erat, terram populabantur circiter septem dies. Lacedæmonij cernentes ab Atheniensibus teneri Cythera, cum expectarent suam quoque terram similiter inuasum iri, nusquam illi quidem cum multis copiis putarunt occurrendum, sed per regionem eas distribuendas, prout quisque locus præsidium postulabat. Alia quinetiam custodiebant, timentes ne quid sibi nouæ seditionis oriretur, cum & in insula inopinata & ingens calamitas accepta esset, & Pylus ac Cythera amissa, bellumque ipsos undique circumstaret repentinum & improuisum, adeo ut præter consuetudinem equites quadringentos, ac sagittarios compararent, & ad militandum si quando alias, tum maxime segnes redderentur, contrahentes hæc in specie apparatus, quem habebant ad nauale certamen: idque contra Athenienses, qui quoties aliquid non aggrediebatur, ideo non aggrediebantur, quod sibi id effecturi non uidebantur. Præterea fortuita multa quæ ipsis præter rationem acciderant, summum metum incutiebant, ne quando calamitas aliqua rursus, qualis ad Pylum, eis contingeret. Ea propter erant ad pugnandum timidiore, existimantes quicquid molirentur, id infustum fore, decepti opinione, quod insoliti antehac fuerant aduersæ fortunæ, Atheniensibus autem oram maritimam uastantibus ipsi plerumque quieti erant, ut aduersus singula præsidia illis descendendum esset, censentes & numero eos & in ea re inferiores futuros. Vna autem cohors, quæ præsidio erat Corcyræ & Aphrodisiæ, turbam leuis armaturæ palatam repente aggressa terrefecit, sed

Æginetæ Athenienses fugiunt

Thyrea capitur.

sed excepta à graui armatura rursus se recepit, amissis aliquot suorum atq; armis. Athenienses erecto trophæo in Cythera abierunt, atq; inde in Epidaurum Limeram: mox uastata soli parte in Thyream terræ quam uocant Cynuriam, agrum Argium atq; Laconicum determinantis, quâ Lacedæmonij colentes Æginetis patriâ eiectis incolendam dederant, tum ob liberalitatem quâ in ipsos usi illi fuerât, & terræmotus tempore restitutis mancipijs, tum quod Atheniënsibus subditi, tamen pro eis assidue senserant. Aduentantibus igitur cum classe Atheniensibus Æginetæ relicto, quem ad mare extruxerant, muro, ad superiorem quam incolebant urbem 10 refugerunt, decem ferè à mari stadia distantem: cumq; eis una cohors Lacedæmoniorum, data ad præsidium loci, quæ extruendo muro socia fuerat, tamen muros ingredi noluit, ne precâibus quidem Æginetis, rata periculosum sibi fore muris includi: sed cum impares se ad pugnam existimarent, nacti loca editoria quieuerunt. Interea Athenienses terram tenentes, ad motis omnibus copijs Thyream capiunt, diripiunt, incendunt, Athenasq; redeunt, Æginetas quicumq; in certamine non occubuerant, & Tantalum portantes Patroclis filium, qui apud illos fuerat pro Lacedæmonijs dux. Viuus enim cum uulneratus esset, captus est. Aliquot etiam 20 ex Cytheris, qui ob uitandum periculum uisi sunt transferendi, & hos quidem ex Cythereis censuerunt Athenienses in insulas transcribendos, alij qui illic relinquerentur tributum quaterna talenta penderent. Æginetas uerò propter perpetuam similitudinem omnes quicumq; capti essent necandos. Tantalum autem supra ceteros Lacedæmonios apud insulam captos alligandum.

Eadem æstate in Siciliam inter Camarîneos atq; Geloos induciæ primùm initæ sunt. Mox cæteri Siculi legatis singularum ciuitatum ad Gelam coactis, inter se tractabant, si quo pacto reconciliarentur. Et cum multæ ultrò citroq; sententiæ dicerentur dissentientium, & prout quisque se lædi arbitrabatur expostulantium, 30 Hermocrates Hermonis filius Syracusanus, qui præcipue eos ad commune bonum hortabatur, huiusmodi habuit orationem:

Oratio Hermocratis ad Sicilienses.

NON ex ea ciuitate, Sicilienses, quæ aut minima sit, aut maximè bello laboret, ego ortus uerba facturus sum: sed ut aperiam quæ mihi sententia optima uideatur, in commune totius Siciliæ bonum. Ac quàm sit difficile gerere bellum, & uniuersa quæ in eo solent contingere, cur quis longa apud scientes oratione exæquetur? Nemo enim aut rerum imperitia ad hoc agendum compellitur, aut ab hoc agendo, si quid amplius adepturum se sperat, terrore coercetur. Vsu autem uenit, ut his maiora uideantur lucra fore, quàm difficultates: illi malint subire pericula, quàm aliquam iacturam 40

cturā in praelentia facere. Quod si hæc ipsa neutri suo tempore fa-
 ciant, nimirū exhortatio de reconciliatione conducit, id quod no-
 bis hoc tempore, si obtēperauerimus, in primis operæ precium erit.
 Namq; & antea ut suis quisq; rebus bene cōsuleret, bellum suscep-
 imus, & nunc inuicē altercantes tentamus in pristinā redire gratiā,
 rursum reuersuri ad bellum, nisi suum ius cuiq; reddatur. Etenim
 nosse uos oportet, non de priuatis modò rebus, si sapimus, co-
 actum esse concilium, sed nunquid etiam uniuersam Siciliam ab in-
 fidiantibus, ut ego arbitror, Atheniensibus possimus eximere, at-
 10 que existimare ipsos Athenienses uel magis quàm uerba mea pa-
 cis sequestros esse necessarios, qui maximam inter omnes Græcos
 potestatem habentes, ad obseruanda delicta nostra præstò sunt
 cum paucis nauibus, & societatis nomine legitimo rem natura ho-
 stilem ad utilitatem suam speciosè moliuntur. Nam si bellum ele-
 gerimus, & hos homines accersuerimus, qui etiam nō accersenti-
 bus bellum inferūt, ubi nos mutuò uexauerimus domesticis sum-
 ptibus, cum profectu imperij istorum, credibile est eos aliquan-
 do cum maiori classe uenturos, ac nostra omnia in suam potesta-
 tem redigere conaturos. Et certè, si sapimus, satius est unicuiq; alie-
 20 na inuadendo, quàm ea quæ possidet destruendo socios accire, ac
 pericula suscipere, existimantem seditiones maximè perniciosas
 esse ciuitatibus, atq; Siciliae, quàm nobis incolentibus uniuersis,
 tenduntur insidiæ, dum nostrę ciuitates a'ia cum alia contendunt.
 Quæ nos animaduertentes debemus, priuatus cum priuato, & ci-
 uitas cum ciuitate, redire in gratiam, & communiter dare operā,
 ut omnem Siciliam liberemus, nec in mentem uenire cuiquam o-
 portet, nostrates quidem Doros Atheniensibus esse hostes, Chal-
 cidenfes autem propter lonum cognationem fideles. Neq; enim
 Athenienses inferunt bellum gentibus nostris partium odio, sed
 30 fortunarum auuiditate, quas cuncti in Sicilia possidemus, id quod
 in partibus Chalcidensium declararunt ab illis acciti. Nam à qui-
 bus nunquam ex foedere societatis adiuti fuerant, ipsi ipsi libentius
 ius confederationis præstiterunt. Et Atheniensibus quidem hæc
 prospicientibus, ac proficere uolentibus, nimirū ueniam do, nec
 imperium affectantes uituperò, sed proniores ad imperata facien-
 da. Humana nanq; ingenij natura comparatum est, ut cedenti im-
 peret, inuadentem propulset. Ac quicūq; nostrū hæc cognoscen-
 tes non rectè consideramus, neq; hoc antiquissimum iudicamus
 ut quod communiter terribile est, id omnes ritè componant, pec-
 40 camus. Hoc autem metu si inuicem conueniamus, quamprimū
 liberabimur. Neq; enim ex sua nos terra Athenienses inuadunt,
 sed ex eorum à quibus acciti sunt. Atq; ita non bellum bello, sed
 discordia pace sedabitur nullo negotio, Et qui accersiti uenerunt

honestè, iniusti ñ iure optimo abibūt infecta re. Et hoc quidē quātum ad Athenienses attinet, bene consulentibus bonum esse comperietur. Pacem uerò quam cuncti optimam esse confitentur, quoniam modo non oporteat inter nos fieri: Nunquid existimatis, si cui boni quid adest, aut si cui quid ē contrario est, non potio-rem ei quietem esse quàm bellum: ut ab armis discedentes utrinq̃ nostra per quietem conseruemus, fruamurq̃ per pacem sine periculo honoribus, dignitatibus, alijsq̃ quæcunq̃ quis oratione longa exequatur, quemadmodum ē contrario de incōmodis belli. Quæ uos considerantes debetis non uerba mea pro nihilo habere, sed 10 suam potius quisq̃ salutem ex ñs providere. Et si quis arbitrabitur se aut iure, aut iniura aliquid utiq̃ effecturum, ne spe frustrante grauius labatur, cū sciat plerisq̃ contigisse, ut cū uel ad ulciscendas iniurias, uel sollicitante spe, utiq̃ freti aliqua potentia ad amplificandas facultates tendunt, neutri quod uellent effecerint, sed ē contrario, hi salutem, illi res suas amiserint. Ultio enim non quia iniuste cuiquam fit, protinus iustam prosperitatem nanciscitur. Neq̃ uires stabilis res est, quia bene speretur, & plerunq̃ futuri instabilitas præualeat: quæ cū sit omnium rerum fallacissima, tamen utilissima uidetur. Etenim cū tantundem timoris adest, 20 circumspectè alius alium inuadimus. Ita nunc nos futuri, quod obscurum & inexploratum est, tum Atheniensium qui formidolosi iam adsunt, metu, quod superest existimemus, quæ quisq̃ nostrū se acturum arbitrabatur, ea prorsus prohiberi hisce impedimentis, & hostem huic regioni imminentem missum faciamus, & ante omnia ipsi inter nos æternum fædus ineamus. Sin minus, certè in longissimum tempus inducīs factis, priuatas in aliud tempus discordias differamus, scientes in summa, si mihi assensum sit, suā cuiq̃ futuram liberam ciuitatem, unde habeamus arbitrium bene malè ue agendi, pro merito ac iure uicem reddendi. Si assensum 30 mihi non sit, & alios audiamus, non de ulciscendo nobis aliquo res erit: sed etiam si ad uotū prosperè cedit, necessariò efficiemur amici quidem ñs, qui maxime hostes: aduersarij uerò ñs, quibus nos esse non conuenit. Et ego quemadmodum initio dixi, & ex ea ciuitate cū sim, quæ maxima est, & bellum magis inferam quàm repellam, hortor ut in posterum prospicientes inter nos conueniamus, ne ue sic aduersarios mulctemus, ut nos ipsos uehementius lædamus: ne ue contentionis insania arbitremur dominos esse nos & proprij consilij, & cuius nequaquam dominamur fortunæ: sed quatenus par est, aut nos aut alios iure superari, eatenus 40 nobis per nos faciendum, non ab hostibus patiendū. Neq̃ enim deforme est Dorem aliquem à Dore, aut Chalcidensem à suo gentili superari, cū omnes inuicem confines simus, & incolæ

uniua

unius terræ eiusdemq̃ insulæ, & idem sortiti nomen Sicilienses, qui quidem bellum geremus (ut opinor) quando conueniet, & rursus in mutuam redibimus gratiam, habito cōmuni colloquio. Alienigenas autem huc uenientes, si sapimus, semper coniuncti propulsabimus: siquidem dum aliquibus separatim uis affertur, uniuerſi periclitamur. Nec socios unquam posthac accersamus, neq̃ reconciliatores. Quod facientes Siciliam & in præsentia duobus bonis nō fraudabimus, ut eam ab Atheniensibus intestinoq̃ bello liberemus, & in posterum per nos liberam possidebimus, aliorum quoq̃ insidijs minus obnoxiam.

*Megarenſium
et Athenienſiū
pacta.*

Talia locuto Hermocrate persuasi Sicilienses, inter se in hanc sententiā conuenerūt, ut ab armis discederetur, obtinentibus quibusq̃ quæ obtinerent, & fieret Morgantina Camerinorum certam Syracusanis pecuniam reddentium. Socj uerò Atheniensium accitis illorum primoribus dixerunt fœdera, quæ ineunda essent, fore cum eis communia, ijsq̃ probantibus pacificati sunt. Post quod Atheniensium naues è Sicilia decesserunt. Earum duces domum reuersos ciuitas multauit, exilio quidem duos, Pythodorum & Sophoclem, pecunia uerò tertium, Eurymedontem, quasi penes eos fuisset Siciliā subigere, uerū persuasi muneribus abscessissent. A deo freti præſenti prosperitate, dignum ducebant, ut nihil sibi obſisteret, utq̃ difficilima peræque atque facilia, & siue magnis copijs siue exiguis possent efficere. Cuius rei causa erat quæ uires ad sperandum subministrabat, multiplex præter rationem felicitas. Eadem æstate Megarenſes tum bello Atheniensium bis quotannis in agrum ipsorum cum omnibus copijs ingredientium, tum à suis exulibus, qui per seditionem multitudinis exacti assiduus latrocinijs grassabantur, affecti, in colloquium uenerunt, de recipiendis exulibus, ne per utroſq̃ ciuitas perderetur. Id musari intelligentes eorum qui extrà erant amici, postulare & ipsi quàm antea apertius, ut huiusmodi colloquium haberetur. Intelligentes quoq̃ primores ciuitatis plebem tolerandis malis parem non fore, timore adacti in colloquium cum Atheniensium ducibus Hippocrate Aripbronis, & Demosthene Alcisthenis filio ueniunt, uolentes dedere ciuitatem, existimantesq̃ sic minus sibi periculofum, quàm si ab ipsis eiecti reuerterentur. Conuentum est primū, ut Atheniensēs demolirentur muros amplos, octo ferme stadiorum, ab urbe ad Nisæam eorum portum, ne ex Nisæa succurrerent Peloponneses, qui soli illic ob eius urbis tuitionē præsidium habebant. deinde tentarent ut arx in edito sita traderetur, res futura concessu facilis. Illo concessu, ubi ab operibus atq̃ à colloquio ad res præparādas utrinq̃ itum est, Atheniensēs noctu ad Minoam Megarenſium insulam profecti cum sexcentis armatis,

*Megarenſium
commentum.*

duce Hippocrate, ad fossam confederunt, unde lateres ad extruendos muros non ita illinc longè faciebant: Plataënsibus leuiter armatis alijsq; incolis cum Demosthene altero duce, apud templū Martis, quod propius adest, ad insidias collocatis, nemine sentiente, præter eos quibus curæ fuit ea nocte sentire. Et cū aduenteret diluculum, Megarenses, qui proditiōē moliebantur, iam pridem commenti apertionem portarum, huiuscemodī rem fecerūt: Soliti erant noctu ueluti latrones persuaso suo magistratu acuariū nauigium carrō impositum, per fossam ad mare traducere, ac nauigare, & rursus ante lucem id per portas carro in muros introferre, ut sua Atheniēsisibus ex Mīnoa insula foret occulta custodia, cū nullū omnino in portu nauigium esset. Et cū ad portas iam erat currus, cū illæ ex more tanquam ad recipiendam nauiculam sunt apertæ, Athenienses hoc uiso (ex composito enim factum erat) ex insidijs procurrunt, uolentes priusquā iterū clauderentur, portas occupare, atq; irrupere dum adhuc currus in illis est impedimento ne occludantur: & cum ipsis pariter qui rerum erant socij. Megarenses custodes apud ipsas portas trucidant, & omnium primi, qui circa Demosthenem erant Plataenses, ac circum habitantes irrumpunt: quo loco nūc trophæum uisitur, confestimq; inter urbem eos Peloponneses, qui ueniebant auxilio (sensierunt enim qui in proximo agebant Peloponneses) cōgressi superant, & superuenienti Atheniensium graui armaturæ tutas portas præstant. Illi ut quisq; intrabat tendere ad murū Peloponnesium præsidiariorum. A principio resistentes pauci uim arce-
re, nōnulli occumbere, pleriq; in fugam se dare, timentes ingruentem nocte hostem: & cū illic pugnarent Megarenses proditores, ab omnibus se Megarensibus proditos esse existimātes. Contigit enim ut præco Atheniensium suo pte cōsilio denunciaret, quisquis uult Megarensium ad Athenienses transeat armis depositis. Quod ubi Peloponneses audierunt, reuera putantes ab utrisq; se oppugnari, non amplius restiterunt, sed in Nisæam fugam intenderunt. Et prima aurora iam muris captis, ac tumultuantibus intra urbem Megarensibus ijs, qui fauerant Atheniensibus unā cum alijs, conscia rei multitudine dicere portas aperiri oportere, & in pugnam exire, uidelicet conuenerat, ut apertis portis Athenienses irrumperent, & ipsi, ne læderentur, internoscendi oleo essent inuncti. Potior tamen eis extitit, quā ex apertione portarū tuitio. Siquidem quatuor millia peditum grauis armaturæ, & sexcenti equites Atheniensium, noctu itinere facto ab Eleusine ex composito aderant. Et cū illi uncti iam ad portas essent, unus ex conscijs insidias ijs, qui inscijs erant, exponit. Isti conspiratione facta frequentes ueniunt, negantq; prodire oportere (neq; enim se antea hoc,

*Peloponneses
fugunt.*

hoc, cum ualidiores essent, ausos fuisse) neque in apertum discrimen urbem esse deducendam: si quis uero non pareat, ipsius pugnam fore. Dissimulabant se scire quid ageretur, sed tanquam consultantes quod optimum esset, contendebant: & insuper ad custodiendas portas permanebant, itaque non licuit insidiatoribus cogitata perpetrare. Animaduertentes autem Atheniensium duces rei impedimentum intercessisse, nec se satis ualidos futuros ad urbem expugnandam, protinus Nisæam muro concludunt, arbitantes si prius eam quam aliquid succurreret, cepissent, fore ut ocyus Megara in deditiōnem uenirent. Et cum ex Athenis properē aduenissent ferrum, tectores, aliaque necessaria, murum extruxerunt ab eo quem ipsi tenebant sumpto initio Megarenses uersus, ab illo utrinque ad mare Nisææ, utentes muris & fossa, tum lapidibus atque lateribus ex suburbanis, tum arboribus quas cederant, aliaque materia, & sicubi quid deerat, locum clatris munientes, exercitu muros ac fossam destruentē. Quin hæ ipsæ domus suburbanæ, acceptis pinnis, erant pro castellis. In quod opus totus dies insumptus est, & sequens usque ad uesperum, in id quod restabat ad perficiendum. Vnde metu perculsi qui in Nisæa erant, tum frumenti inopia, quo ex arce quæ superior est deuecto, in diem uiuebant, tum desperatione celeris Peloponnesium auxilij, tum quod Megarenses hostes esse suspicabantur, depacti sunt cum Atheniensibus ut traditis armis certa singuli pecunia dimitterentur. Athenienses autem liceret in Lacedæmonios eorumque ducem, & si quis alius intus esset, libero uti arbitrio. Ita pactiōne facta abierunt illi, & Athenienses longis muris ab urbe Megarensi intercisis, ac Nisæa accepta, ad alia se instruebant. Per hæc tempora Brasidas Lacedæmonius Telidis filius circa Sicyonem & Corinthum agens ad comparandum in Thraciam exercitum, ut accepit de expugnatione murorum, timens Peloponnesibus, qui intra Nisæam erant, ne uer caperentur Megara, mittit ad Bœotios, iubens properē eos cum omni exercitu præstare sibi esse ad Tripodiscum, qui est uicus agri hoc nomen habens, situs sub monte Gerania. Eo ipse uenit cum grauis armaturæ Corinthiorum duobus millibus ac septingentis. Phliasiorum quadringentis, Sicyoniorum sexcentis, præter eos quos iam ipse coegerat, credens Nisææ nondum expugnatae selaturum auxilia. Vbi rem accepit (noctu enim ad Tripodiscum peruenit) egressus antequam hosti auditus esset, cum delecta trecentorum manu, accessit ad urbem Megarensium, ignaris Atheniensibus, qui ad mare agebant, Nisæam tentaturus uerbo quidem, sed re quoque si posset, quodque præcipuum erat, urbem Megarensium si intrasset muniturus. Poposcit autem ut se reciperent, quod diceret in spe esse Nisæam capiendi. Verum utraq; Megarensium factio

Atheniensium
consultatio.

Nisæorum
deditio.

uerita, altera quidem ne illos reductis exulibus expelleret, altera
 uerò ne hoc timore populus in eam impetū faceret, & secum ipsa
 dimicans ciuitas, ab insidiantibus ē propinquo Atheniēsis per
 deretur, nō recipiendum putauit, sed sibi quiescentibus euentum
 expectandum. Sperabant enim utrinq; fore, ut inter Athenienses
 & eos qui auxilio uenerant, praelium cōmitteretur, atq; ita tutius
 ipsi, ut quisq; cum illis sensisset, adiutores accederent. Brasidas ubi
 non persuadet, retrò ad alium redijt exercitum, ac primo statim di
 luculo Bœotij affuerunt, in animò habentes, prius quàm ad ipsos
 Brasidas mitteret, ad succurrendum in Megara ire, tanquam non 10
 alieno ab ipsis periculo. Et cū iam in agro Plataēnsi cum omni
 exercitu forent, aduētū nuntij animatiores multò effecti, duobus
 millibus ac ducentis armatis, equitibusq; sexcentis ad Brasidam
 missis, cum maiori ipsi exercitus parte redierunt. Cū autem iam
 afforent omnes copiae armatorum, non minus sex milliū, & Athe
 nienſes in acie circa Nisæam & mare instructi essent, & leuis eorū
 armatura per campos palata, hanc ex improviso Bœotiorum equi
 tatus in eam impetu dato, in fugam uertit ad mare uersus: quippe
 priusquàm alicunde Megarenſibus subueniretur, inuaſerat: cum
 quo in occursum progressi Athenienſes, ad manus uenēre, ac diu 20
 equestre praelium fuit. In quo utriq; non inferiores se extitisse exi
 stimarunt. Siquidem præfectū equitum, & aliquot alios ad ipsam
 Nisæam profectos interemerunt spoliaruntq;: & cū cadauera,
 quibus potiti erant, illis ex foedere reddidissent, trophæū statue
 runt. Verū in omni pugna cū neutri acriter usque adeò insta
 rent, dirempti sunt, Bœotij ad suos, Athenienſes ad Nisæam se re
 cipientes. Secundū hæc Brasidas cum exercitu propius mare atq;
 urbem Megara progressus, occupato idoneo loco instructa acie
 quiescebat, ratus & Athenienſes se inuasuros, & Megarenſes ad
 spectaculum stare, utrorū sit futura uictoria, & secum bene utro 30
 cunq; modo agi, ut neq; ipsi priores laceſſerent illos, periculumq;
 pugnandi ultro adirent, & ubi palàm esset eos esse paratos ad de
 fensionem, ibi tanquam sine puluere cessuram meritò uictoriam.
 Itemq; quod ad Megarenſes attinet, rectè cōtingere: nisi enim ue
 niſſe uiſeſſent à Megarenſibus, nequaquam se consequuturos ur
 bem, sed haud dubiè ueluti uictos protinus urbe carituros. Nunc
 autem hoc certè affecuturos, ut Athenienſibus pugnare nolenti
 bus, ipsi ea obtineant citra pugnam, quorū gratia ueniſſent: quod
 & contigit. Siquidem Megarenſes, ubi Athenienſes egreſſi apud
 muros longos, instructa acie quicuerūt, idem & ipsi fecerūt. Quie 40
 scebant aut illi, quòd eorum duces censebant, si à Lacedæmonijs
 non inuaderentur, haudquaq; par esse discrimen suum & illorū.
 Nam cū ipsis pleraq; successiſſent, si priores praelium aduersus
 plures

Brasida con
 ſultatio.

plures inirent, aut uictores tantum Megara capturos, aut uictos optimam copiarum partem amissuros. Illos uero quorum exercitus non ex una ciuitate, sed ex singularum partibus constaret, haud ab re periculum facere uelle. Et satis mansum est, & ubi ab alterutris nihil tentatur, ab Atheniensibus prius in Nisæam discessum, tum à Peloponnesibus eò unde processerāt. Ita Megarenses exulum amici, tanquā Atheniensibus nolentibus iam certare, addito magis animo, portas aperiunt Brasidæ uelut uictori cum ciuitatum primoribus, & cum receptis in colloquium ueniūt, alterius factionis hominibus iam timore perculsis. Mox dilapsis in urbes suas socijs, Brasidas Corinthum reuersus, exercitum in Thraciam, quò antea constituerat, cōparabat. Reuersis quoque Atheniensibus domum, Megarenses quicumque participes maximè extiterant rerum ad hos trahendarum, uidentes se esse deprehensos, continuo ex urbe se subdixerunt. Cæteri habito cum exulum necessarijs colloquio, eos qui apud Pegas agebant, reuocarunt, interposita fide cum maximo iureiurando, nihil se iniuriarum memores fore, sed quæ optima essent ciuitati cōsulturos. Idem ubi magistratus effecti sunt, dum arma recognoscunt, dispositis manipulis, deligunt ex inimicis qui præcipue studiosi Atheniensium fuisse uidebantur, ad centum uiros, & hos adacto ad ferenda palam suffragia populo, tanquam condemnatos interficiunt, ciuitatemque ferè ad oligarchiam, id est, ad dominatum paucorum redigunt. Atque hic status ex seditione secutus, diu sub paucissimis durauit. Eadem æstate cum Antandrus à Mitylenæis, quemadmodum constituerant, munienda esset, ubi id eos moliri senserunt Atheniensium duces classis ad legendam pecuniam missæ, Demodocus & Aristides, qui circa Hellepontum agebāt (nam tertius eorum Lamachus in Pontum cum decem nauibus abierat) res momentosa uisa est eis, ne idem quod apud Anæa in Samo contingeret: ubi Samiorum exules sese communientes, Peloponnesibus gubernatores eis mittendo in rem nauticam adiumento erant, & eos qui intra urbem essent, perturbabant: & qui excederent urbe, receptabāt. Ita coacta ex socijs manu Antandrum petunt, commissaque cum his qui ex Antandro prodierunt, pugna, iterum locum recipiunt. Neque ita post Lamachus, qui Pontum intrauerat, cum fluuium Calecem, qui per agrum Heraclensem fluit, subisset, naues amisit subita ui torrentium aquarum supernè deuoluta. Ipse cum exercitu itinere pedestri per Bithynos Thraces, qui trans mare in Asia sunt, Chalcedonem uenit in ore Ponti sitam Megarensium coloniam. Eademque æstate Demosthenes Atheniensium dux cum nauibus quadraginta, in Naupactum se contulit, statim à discessu ex agro Megarensi. Nam & Hippocrates de rebus Bæotijs cum quibusdam apud ciuitates uiris transferat, cupientibus transferre statum illum in popularem, ut Atheniensium

Megarenses
exules re-
uocant.

erat, autore præcipuo Pitiodoro exule Thebano, atq; hunc in modum res preparauerunt. Constituerant quidam per prodicionem tradere Siphas, oppidum soli Thelpici in sinu Crissæo maritimū, cum iam alijs ex Orchomeno, quod quondā Minyeum, nunc Bœotium uocant, Chæroneam Orchomeni uectigalem dedituri essent, adiutoribus præcipuè Orchomenijs exulibus, qui ex Peloponneso homines mercede conduxerant. Est autem Chæronea in extremis Bœotiae apud Phanotidem, in agro Phocēsi, promiscuè habitantibus Phocensium nonnullis. Enimuero oportebat Athenienses Delium occupare Apollinis templum, in Tanagræa Eubœam uersus, & hæc ipsa fieri condicta die, ne Bœotij in Delium frequentes opem ferrent, sed de suis ipsorum rebus solliciti quicq; satagerent. Et si conatus rectè celsissent, & Delium muro clausissent, facile sperabant, etiamsi non protinus innouaretur aliquid in rebus publicis Bœotiorum, tamen si tenerentur hæc loca, & regio latrocinijs infestaretur, & singulis è propinquo receptus esset, nō mansuras eo loco res, sed tempore Athenienses ad eos accedendo qui defecissent, Bœotijs non satis copiarum habentibus, per hæc sibi uiam ad occasiones munituros. Huiusmodi igitur insidiæ tendebantur. Hippocrates uerò qui copias habebat, erat ipse quidē, cum tēpus adfōret, eas ex urbe in Bœotios ducturus. Demosthenem autem cum nauibus quadraginta ad Naupactum præmittit, ut coactō ex illis locis exercitū Acarnanum cæterorūq; sociorum, in Siphas nauigaret ad prodicionem spectātes, cum oporteret, occursurus. Et dies inter eos est constituta, qua die hæc confici oporteret. Et Demosthenes quidem habens tum Oeniades à cunctis Acarnanibus in societatem Atheniensium adactos, tum sociorum auxilia quæ illinc undiq; euocauerat, profectus primū ad Salynthium & Agræas, ad motis copijs, alia simulando sese preparabat, ut quādo opus esset, occurreret ad Siphas. Brasidas per hoc idem æstatis tempus, cum mille & septingentis armatis ad obeundas res Thraciæ pergens, ubi peruenit Heracleam, quæ est in Trachine, præmittit in Pharsalum ad necessarios suos nuncium, efflagitans ut se atq; exercitum deducerēt. Qui cum ad eum in Melitiam Achaïæ uenissent, Panærus, Dorus, Hippolochidas, Torilaus, & Strophacus Chalcidensium hospes, tunc ire contendit, deducen-
tibus eum cum alijs Thessalis, tum uerò ex Larissa Nikonida Perdiccæ filio, eius necessario. Etenim Thessaliam semper alioqui difficilem transitu, tum sine duce transire non poterat, utique cum armis, quia proxima quæque suspecta reddidisset, cum omnibus Græcis pariter, nisi transitum exorasset, tum uerò Atheniensibus, in quorum amorem perpetuò fuit propensum Thessalorum uul-
gus. Itaque nisi Thessali dominatu potius quàm æquitate legum
(quod

(quod ipsorum est proprium) uterentur, nunquam Brasidas pertransisset. Namque tunc ei ire pergenti contrariae factionis Thessali ad flumen Enipen occurrunt, pergere prohibentes, quod dicerent iniurios esse, quia sine publica autoritate transirent. At qui duces huius erant, negare se inuitis illis transituros: sed cum celeriter uenissent, essentque hospites, esse excipiendos. Ipse quoque Brasidas dicebat, per Thessalorum terram se ire, quorum amicus esset, & Atheniensibus suis hostibus, non eis arma inferre, nec ullas scire inter Thessalum & Lacedaemonium esse inimicitias, quin uter alterius
10 solo utatur, nunc illis inuitis progredi nec uelle nec posse, orare tamen ne prohiberetur. His illi auditis abierunt. Brasidas autem hortatu ductorum, antequam plures ad inhibendum iter coirent, nusquam subsistens cursim perrexit: & eodem quo ex Melitia profectus est die, Pharsalum peruenit, & ad flumen Apidanum castra posuit. Atque illinc in Phacium, & inde in Peræbiam, illincque iam Thessalis ductoribus digressis, Peræbi qui ditionis Thessalorum sunt, ad Dion usque deduxerunt, oppidum ex imperio Perdicce, sub Olympo situm Macedoniae monte, Thessaliam uersus transcurrens praeuenit, prius quam se quis ad inhibendum praepareret, & ad Perdiccam in regionem Chalcidis se contulit. Siquidem qui in Thracia
20 ab Atheniensibus defecerant, atque Perdiccas, ubi res Atheniensium secundae esse coepere, metu copias ex Peloponneso abduxerunt. Chalcidenses quidem, quod in se primum uenturos suspicabatur Athenienses, quodque finitimae eorum ciuitates quae non defecerant, clam se communi consilio praeparabant. Perdiccas uero non ille quidem ex professo hostis, sed tamen & ipse reformidans pristinas cum Atheniensibus discordias, praecipueque Arrhibæum Lyncestarum regem deiectum uolebat. Accessit ad facilius educendum ex Peloponneso exercitum praesentis infelicitas, Lacedaemoniorum quidem
30 qui sperabant Athenienses cum caetera Peloponneso, tum uero ipsorum regioni imminentes hoc maxime modo auertere, si quid inuicem eis doleret, misso aduersus eorum socios exercitu, praesertim cum parati essent qui hunc exercitum alerent, quique ipsos in facienda ab Atheniensibus defectione accerferent. Eo quidem magis, quod per causam hanc uolebant seruitia emittere, ne quid noui ea tempestate Pylo capta molirentur. Cum hoc fecissent Lacedaemonii, illorum & iuuentutem & turbam reformidantes (ferè enim eis inter precipuas curas fuit semper seruitiorum custodia) praeceperunt ut quicumque inter hostes strenuissimi sibi uideretur extitisse, secernerentur
40 tanquam liberandi, ad explorandam illorum sententiam, rati ut quisque prius dignum se libertate duceret, ita maxime insidiaturum. Quorum cum ad duo millia discreti essent, & repleta coronati circuisissent, tanquam libertate donati, non multo post de medio sublati sunt, neque quo pacto quisque

Et o quisque perierit, quisque nouit. Et tunc libenter septingentos armatos ex ipsis cum Brasida dimiserunt. Nam ceteros hic mercede adductos ex Peloponneso eduxit. Eum autem & Lacedæmonij miserunt maximè cupidum eundi, & Chalcidenses præoptauerunt, uirum & in Sparta pro impigro ad omnia habitum: & postquam exijt, plurimi apud Lacedæmonios factum. Etenim statim à principio iustum se & temperantem erga ciuitates cum præberet, plurima loca ad eum defecerunt, nonnulla per prodicionem sunt capta. Ex quo Lacedæmonijs euenit, ut efficerent quod uolebant, redditionem locorum ac receptionem, & in Peloponneso belli laxamentum. Quinetiam circa bellum, quod res Siculas insecutum est, Brasidæ uirtus atque solertia eos qui uel experimèto cognoscant, uel ex auditu iudicabant Atheniensium socios, præcipuè cupidos Lacedæmoniorum effecit. Nam cum primus illinc prodijisset, uisusque esset circa omnia egregius, firmam spem reliquit, cæteros eiusmodi esse. Cum igitur ad res Thraciæ uenisse Athenienses eum acceperunt, hostem denunciauere Perdiccam, existimantes autorem aduentus illius esse, & maiorem de socijs eius loci custodiam egerunt. Perdiccas autem sumpto Brasida, atque exercitu ipsius secum, in Arrhibeum Bromeri filium Lyncestarum Macedonum regem sibi finitimum, eundemque hostem tendit, uolens eum debellare. Is cum ad ingressum Lynci uenisset cum Brasida atque exercitu, Brasidas dicere prius quam bellum inferretur, uelle conuenire Arrhibæum, oratione, si posset, socium Lacedæmonijs facturum. Etenim Arrhibæus per caduceatorem edixerat, se paratum esse rem Brasidæ inter ambos disceptatores committere, & Chalcidensium, qui unam aderant legati, quo eum expeditiorem ad sua conficienda negotia haberent, comonefaciebant, ne pro Perdicca difficilia subiret, cum præsertim apud Lacedæmonem, qui fuerant à Perdicca missi, tale quiddam iactassent, multa hunc ex sibi finitimis circa locis ad societatem illorum adducturum. Quo magis Brasidas postulabat, ut ex publica utilitate res Arrhibæi transigeret, Perdiccas negare se Brasidam adducere iudicem suarum controuersiarum, sed potius hostium destructorem, quos ipse denunciaisset, eumque iniurium esse, si se dimidium exercitus alente faueat Arrhibæo. Brasidas tamen hoc inuito ac repugnante conuenit Arrhibeum, eiusque persuasus oratione, abduxit exercitum, nondum terram illius ingressus. A quo tempore Perdiccas tertiam pro dimidia stipendij partem dedit, sibi existimans iniuriam fieri. Eadem ætate continuo post hæc paulò ante uindemiam, Brasidas secum habens Chalcidenses, bellum intulit Acantho Andriorum coloniæ. Oppidani reciperent hunc necne, inter se illi quidem altercabantur, qui cum Chalcidensibus sentiebant, & plebs, sed ob metum

Perdicca in
 Arrhibæum
 expeditio.

Brasidas cum
 Perdicca in
 cōtentionē uenit.

tum fructuum, qui adhuc foris erant, persuasa est multitudo à Brasida, ut eum solum admitteret: & cum audisset, deliberaret. Admissus, & apud illam stans (non deerat autem ei, ut homini Lacedæmonio, dicendi facultas) huiusmodi orationem habuit:

Oratio Brasidæ ad Acanthios.

QUod ego atque exercitus, Acanthij, à Lacedæmonijs dimissi huc sumus, declarat ueram esse causam, quam in bello mouendo Atheniensibus prædiximus, nos bellum gesturos ob Græciam Atheniensem seruitute liberandam. Si autem serò uenimus, 10 decepti uidelicet spe ocyus debellandi Athenienses sine uestro periculo, nemo reprehendat, cum nunc, quando tempus adest, uenerimus conaturi uobiscum illos euertere. Miror tamen, me portis exclusum fuisse, & si non libentibus uobis ueni. Etenim nos Lacedæmonij existimantes nos ad eos qui etiam ante aduentum nostrum, si non re ipsa, at uoluntate quidem socij essent, uenturos, idq; uobis uolentibus futurum, hoc tantum periculi contempsimus, cum alienam terram multorum dierum itinere peragrauimus, exhibito omni erga uos studio. Quòd si uos aliud in animo habetis, aut si uestre ipsorum ac cæterorum Græcorum libertati ob- 20 stetis, graue fuerit, non modò quia obsistis, uerù etiam quia quos aggressus fuero, minus mihi obsequentur, nimirum hac re deteriti, quòd uos, quos primùm adiuero, qui & magnam satis urbem præbeatis, & prudentia præditi esse uideamini, me non admiseritis. Nec potero probabilem causam reddere, sed uidebor aut iniustam libertatē afferre, aut imbecillis atq; inualidus uenire ad propulsandam Atheniensium uim, si inuaserint. Certè & dum ad Nisæam cum his quas nunc habeo copijs auxilio uenissem, Athenienses cum plures essent, non sunt ausi configere, ut credibile non sit eosdem huc esse missuros aduersus uos tantum copiarum, quan- 30 tum classarij exercitus ad Nisæam miserunt: & ego non ad perniciem, sed ad libertatem Græciæ adueni, maximo iureiurando apud magistratus Lacedæmoniorum interposito, quoscūq; illis asciuerō socios, suis utiq; legibus esse uicturos. Neque ut uos aut ui, aut fraude socios habeamus, sed è cōtrario, ut uobis in seruitutē Atheniensium redactis socij simus in bello. Quapropter dignum me cen- seo, qui neq; suspectus sim, summam de hoc fidem faciēs, neq; inualidus ultor existimer ad uos magis animandos uenisse. Quòd si quis priuatim ob aliqua metuens ne quibus ego ciuitatē tradam, cunctatur, is ante omnes uelim confidat. Ego enim neq; ad concitan- 40 tandam seditionem uenio, neque occultam opinor esse, quam asfero libertatem, si omissio patrio instituto, aut plebem paucis, aut pauciores plebi subiecero. Nam odiosius fuerit hoc, quàm æternum imperiū, & nobis Lacedæmonijs gratia laborum nostrorum non

*Fraus uiolentia
foedior.*

non deberetur, sed pro honore & gloria potius accusatio, quod quibus criminibus insectamur Athenienses, ea ipsi habere uidemur, magis inuisa in nobis, quam in eo qui hanc uirtutē non proficitur. Fraus enim cum in omnibus foeda est, tum uerò in his qui maiori dignitate sunt praediti, foedior est quam aperta uiolentia. Nam uiolentia iure potentiae, quam fortuna ipsi largita est, fraus autem insidijs iniusti propositi grassatur. Ita nos multam in maximarum rerum momentis adhibemus circumspectionem, nec uos maiorem praeter iusiurandum confirmationem sumatis, quam unde facta rationibus respondentia necessariā opinionem praebent, sicut etiam conducit, ut dixi. Quod si me uobis haec proponente, tamen negatis uos posse obsequi: & cum benè uobis uelit, postulatis ut sine noxa quiescatis, quod libertas uobis non sine periculo fore uideatur, iustumque esse eam illis offerri, qui possint recipere: inuitum autem compelli neminem; deos testabor, & heroas indigenas, me bono uestro uenientem nihil uerbis proficere, eoque experiar uastandis agris ad hoc uos compellere, existimans non iam iniuria agere, sed iure, & duabus necessarijs rationibus: una propter Lacedaemonios, ne amore uestro, si non accedatis nobis, illi damno afficiantur à uobis, pecunia quam Atheniēsis penditis: altera propter Graecos, ne per uos eximi de seruitute prohibeantur. Neque enim probè fecerimus hoc, ac ne debemus nos quidem Lacedaemonij inuitos asserere in libertatem, nisi causa alicuius publici boni, neque dominatum affectamus, sed alios potius dominatu abdicare properamus. Essemusque iniuri in plerosque, si uniuersis sua iura restituentes, omitteremus uos huic facto aduersantes. De his benè cōsultetis, annitaminique tum ut principes sitis apud Graecos capeSSendae libertatis, tum ut sempiternam uobis gloriam pariat, tum ne uestra priuatorum bona detrimētum accipiant, tum ut uniuersae ciuitati honestissimum nomen imponatis. Haec tenus Brasidas. Acanthij uerò multa prius ultrò citroque altercati, clam datis suffragijs, tum propter Brasidae uerba ad persuadendum apposita, tum fructuum amittendorum metu, plerique censuerunt ab Atheniensibus deficiendum, habitaque fide iuriurando quod iuratus hic à Lacedaemoniorū magistratibus missus erat, socios quos ascisceret, suis usuros legibus, ita exercitum admiserunt. Hos sequuta est non multò post Stagirus Andriorum colonia. Haec sunt per eam aetatem gesta.

Acanthij Brasidae obsequuntur

Principio statim insequentis hyemis quemadmodum Hippocrati atque Demostheni Atheniensium ducibus erat constitutum circa res Boeotiae, & oportebat hunc cum classe ad Siphas occurrere, illum ad Delium, factum est errore dierum, quibus debebat uterque cum exercitu ire, ut quum Demosthenes prior ad Siphas appli-

applicasset, habens in nauibus Acarnanes, & multos ex his locis sociorum, res frustra esset, detectis per Nicomachum insidijs, hominem Phocensem Phanoteum. Nam is Lacedæmonijs nunciavit, & illi Bœotijs. Ita omni Bœotia succurrente, quum nihil dum Hippocrates qui in mediterraneis erat, læsisset, occupatæ sunt Siphæ & Chæronea. Quod delictum ubi rescuerunt qui rem tractauerant, nihil agendum in ciuitatibus censuerunt. Hippocrates autem excitato omni populo Atheniensi, ciuibus incolis, & quicunque aderant hospitibus, posterior contendit ad Delium, 10 Bœotijs iam reuersis à Siphis, positisque castris, Delium muro concludit Apollinis templum ad hunc modum: Fossam circum phanum ac delubrum ducunt, humum egestam pro muro aggerunt, in ea uallos defigunt, clatrantque: uinea quæ circumiecta phano erat, excisa: lapides etiam ac lateres ex proximis ædibus detractos iniiciunt, omni denique ratione munitiones excitant, positis ubi opportunum erat, ligneis turribus, nec ullo phani ædificio existente. Nam porticus quæ fuerat, conciderat. Itaque tertio ad ingressum è domo die quum incepissent, quartum & quintum ad prandij tempus in opere consumpserunt. Deinde quum pleraque 20 perfecissent, exercitus illinc abiit decem ferme stadia, tanquem rediens domum, statimque quæ maxima multitudo erat leuis armatura discessit, cæteri depositis armis quiescebant, Hippocrate relicto ad custodias: & quod reliquum erat circa propugnacula opus facto, constituendum. Per hos dies in Tanagra Bœotij cogebantur, & ubi ex omnibus ciuitatibus adfuerunt, cognoueruntque hostem se domum recipere, cæteri Bœotiorum magistratus, qui undecim sunt, dissuadebant prælium, quoniam hostis intra Bœotiam iam non esset: in conterminis enim Oropiæ erant Athenienses quum arma posuerunt. Sed Pagondas Thebanus Æoladi filius, unus è magistratibus, cum Arianthide Lysimachi filio, 30 pene quem tunc imperium erat, cupidus ibi pugnae committendæ, quod satius esse arbitrabatur periclitari, hortatus singulas cohortes, ne uniuersi arma relinquerent, suasit Bœotijs, ut irent aduersus Athenienses, & certamen committerent, huiuscemodi oratione:

Delium ob-
sidentur.

Bœotiorum
magistratus.

Oratio Pagondæ ad Bœotios milites.

PAR erat, uiri Bœotij, nemini uestrum in mentem uenire, qui 40 magistratus estis, non esse consentaneum, ut cum Atheniensibus, nisi eos in Bœotia assequuti, prælium ineamus. Nam quum in Bœotia munitiones extruxerunt, & eam è finitimis locis profecti sint afflicturi, nimirum pro hostibus habendi sunt, & quocunque in locoprehenduntur, & undecunque uenientes, gesserunt hostilia. Nunc si cui non pugnare tutius uidebatur, is mutet sen-

Q

tentiam. Neq[ue] enim eadem prouidentia ratio habenda est, quorū
 de agro per alium occupato agitur: & ijs qui cū sua ipsorum pos-
 sident, plura concupiscentes ultrò aliena inuadunt. Et uobis cer-
 tē cū proprium est, inuadentem uos peregrinum hostem & do-
 mi & procul à domo, tum uerò conuenit multò magis Athenien-
 ses, & quidem finitimos propulsare. Nam ita demum cuiusq[ue] ciui-
 tatis libertas paratur, si in resistēdo uicinis par sit. Quòd si isti non
 modò uicinos, sed etiam longè positos conantur in seruitutem re-
 digere, quo tandem pacto non ad ultimum debeamus uenire cer-
 tamini, habentes exemplum ē regione positos trans fretum Eu- 10
 boeos, & cæteræ Græciæ plurimū, quomodo his subiectum est,
 & intelligere cæteros uicinos de finibus dimicare: nobis si uinci-
 mur, unum incontrouersum in toto territorio finem esse statuen-
 dum. Quippe nostra, ingressi uī obtinebunt, tanto periculosius,
 quā cæteri, istos accolas habemus. Et sanè consueuerunt qui ui-
 ribus freti, ut nunc Athenienses, uicinis arma inferunt, aduersus
 quietum, & in sua se tantummodo terra defendentem, promptius
 id facere, quā facile continere eum qui extra fines occurrat: & si
 occasio fuerit, bellum incipiat. Cuius rei ex istis documenta habe-
 mus. Nam cū eos terram nostram seditione laborantem tenen- 20
 tes ad Chæroncā uicissemus, securam admodum ad hoc tempus
 Bœotiam præstitimus. Quorum nos memores, debemus anniti,
 qui maiores quidē nati sumus, ut nostri similes simus. Qui uerò
 iuniores, egregijs illis orti parentibus, ne domesticas laudes dede-
 coremus, confidentesq[ue] Deo, ipsum à nobis futurum, cuius pha-
 num isti infando muro septum incolunt: necnon sacrificijs, quæ no-
 bis immolantibus pulchra se ostendunt, in hos pariter tendere, ac
 demonstrare eis, ut si quæ concupiscunt, nullis illa defendentibus
 aggressi obtineant: sed ab ijs quibus generosum est & suam regio-
 nem semper pugnādo liberare, nec alienam iniustē in seruitutem 30
 redigere, sine certamine non discessuros.

His uerbis adhortatus Bœotios Pagondas, persuasit ire aduer-
 sus Athenienses, confestimq[ue] motis castris exercitum eduxit. Iam
 enim erat serum diei. Et postquā promouit prope hostem, sub-
 stitit in loco quodam, unde inuicem se aspicere interiecto colle nō
 possent, ac suos ordinat, & tanquam ad prælium instruit. Hippo-
 crates, qui apud Delium erat, ubi ei nunciatū est infestos ire Bœo-
 tios, mittit ad exercitū, iubens ut aciem præparent: nec multò post
 ipse adfuit, relictis fermè trecentis circa Delium equitibus, tum ad
 loci custodiam, si quis illum tentaret, tum ut occasione obseruata, 40
 pugnae adessent. Bœotij, dispositis qui hos propulsarent, ubi cete-
 ra rectē habebant, superato colle apparent, tenentes arma atq[ue] in-
 structi, quemadmodū erant pugnaturi, septem millia ferè grauis
 arma

armaturæ: leuis uerò supra decē millia: equites mille speltati quingenti. Dextrum cornu tenebant Thebani cum socijs: medijs erant Haliartij & Coronæi & Copæenses, alijq; stagni accolæ: sinistrum tenebant Thespienses, Tanagræiq; & Orchomenij. In utroq; autem cornu equites erant ac leuis armatura. Thebanorum singulis scutatis quini & uiceni applicati erant, cæteri ut cuiq; contigerat. Hunc in modum instructi Bœotij fuere, atq; ornati. Atheniensem acies graui armatura par hostili tota octonis densa uiris, equites pro cornibus erant. Leuis armatura ex apparatu instructa, neque
 10 tuncaderat, neq; in urbe erat. Nam qui unâ in expeditionem exierant, plures hostibus fuerunt, & inermes multi secuti, utpote promiscuo ex peregrinis qui aderant, oppidanisq; exercitu. Qui ut primum domum ire cœperant, non adfuerunt nisi pauci. Cum autem in acie starent iam iam concursuri, Hippocrates dux superueniens, Atheniensium exercitum his uerbis adhortatus est:

Hippocratis
exercitus.

Exhortatio Hippocratis ad milites Athenienses.

BReuis quidem Athenienses, exhortatio fit apud præstantes uiros, sed tantundem præstat magis in memoriam redigens q̃ iubens. Nemini autem nostrum in mentem ueniat, tanquam improbum sit, nos hoc tantum periculum uelle in aliena terra propulsare. Nam in horum terra certamen erit pro nostra: in qua si uicerimus, nunquam inuadent Peloponneses istorum equitatu carentes. Vno autem prælio cum istam acquiritis, tum uel magis illam liberatis. Pergite igitur in eos, uti dignum est & patria, quam unusquisq; uestrum inter Græcas principem habere se gloriatur, & uestris maioribus, qui duce Myronida, istis apud Oenophyta superatis, Bœotiam aliquando tenuerunt.

Talibus hortabundus Hippocrates ad medium usq; peruenerat exercitus, nec dum maiorem partem adierat, cum Bœotij adhortante eos hic quoq; Pagonda, perpauca præana modulati, de colle infesti feruntur, & in eos è diuerso Athenienses, cursuq; confligunt. Atq; extremis utrorumq; ad manus non uenerunt, sed idem utrisq; accidit ob riuos, quibus interpellabantur. Cæteri acri certamine umbonibus se perpellentes consistebant. Et sinistrum qui dem Bœotiorum cornu ad medium usq; uictum est ab Atheniensibus, in alios iam, & præcipue in Thespienses, recta tendentibus. Nam cum ij qui contra steterant, cederent, & in angusto ab Atheniensibus circūdarentur, interficiebantur. Thespiensem qui se defendendo manus conseruerunt, seriebantur, & Atheniensem non
 40 nulli in concludendo hoste perturbati, dumq; non internoscunt, se mutuò interimebant. Ab hac igitur parte Bœotij superati sunt, & ad eam quæ pugnabat confugerunt. In dextro cornu ubi Thebani stabant, superantur Athenienses, quos illi paulatim repulso

Bœotiorum et
Atheniensium
conflictus.

Atheniensium
fuga.

Bœotiorum
trophæum.

primū insequēbatur. Contigit autem ut duæ equitum turmæ à Pagonda missæ, cū sinistrū eorum cornu laboraret, circūito fur-
tim tumulto, repentē in conspectum se dederint, & Atheniensium
cornu, quod uincebat, terrefecerint, existimantiū superuenire aliū
exercitum. Ita cū utrinq; ab ijs & à Thebanis persequētibus ur-
gerentur, totius Atheniensium exercitus fuga facta est, alijs ad De-
lium & mare, alijs in Oropum, alijs ad Parnetē montem, alijs ut
cuiusq; spes aliqua tulit tendentibus, quos Bœotij insequētes tru-
cidabant: & præcipuē equites tum ipsorum, tum Lœrensiū, qui
re iam in fugam uersa, auxilio uenerant. Cæterū noctis interuentu
facilius fugientiū turba salutem sibi peperit. Postero die qui apud
Oropum & Delium erant, relicto ibi præsidio (adhuc enim illud
tenebant) domum se per mare receperunt. Et Bœotij trophæo po-
sito, cadaueribusq; suorum quidem sumptis, hostiū uerò spolia-
tis, relictoq; præsidio, reuersi sunt in Tanagram, insidiantes Delio,
tanquam aggressuri. Quorum caduceatori ad mortuos petendos
iter faciens, obuius fit caduceator Atheniensis, ab eoq; reuocatur,
quod diceret illum nihil acturū prius quā ipse reuertisset. Idem
cū ante Atheniēses stetisset, exposuit mādāta Bœotiorum, haud
iustē fecisse eos, qui iura Græcorum transgressi essent, quibus con-
stitutum sit, eos qui alienam terram inuaderent, à templis qui illic
sint, abstinere. Atheniēses autē Delium muro circūdedisse, in-
colere, & quæcūq; ab hominibus in profano fiunt, ea in illo fano
facere: aquam quam nefas ipsis esset tangere, nisi ad abluendas in
sacrificium manus, in alios usus haurire. Ideoq; Bœotios tum dei,
tum sua uice inuocātes loci præsidēs deos atq; Apollinem, edicere
illis, ut è templo excedant, sua secum asportantes. Hæc cū cadu-
ceator dixisset, Atheniēses missō ad Bœotios suo caduceatore, ne-
gant se quippiam in templum iniuria fecisse, aut in posterum sua
sponte esse facturos. Neque enim ea se gratia ab initio uenisse, sed
ut illinc eos qui potius iniuriam inferrent, propulsarent. Esse au-
tem apud Græcos legem, penes quos imperium sit cuiuscūq; re-
gionis, seu magnæ, seu paruæ, ut penes eosdem sint semper & tem-
pla, ubi eisdem ceremonijs fiant sacra, quibus consuetū esset, quo-
ad fieri potest. Etenim Bœotios aliosq; permultos, quicūq; ter-
ram aliquam uel cultoribus eiectis ipsi incolunt, templa quæ prius
aliena erant occupantes, pro suis possidere: & se quoq; si plus pos-
sent illorum terræ occupare, habituros. Nunc in qua parte sint,
inde se uolentes, ut ex suo, non discessuros. Aquam quoq; se in
necessitate mouisse, nec per contumeliam sibi adiunxisse, sed cū
illos ulciscuntur, qui in suam terram irruperunt, ad utendum
compulsos esse. Omnia uerò licere bello, & aduersitatē aliqua
circumuentis, ueniam esse quandam etiam apud Deū, Etenim
deli

Sententia me-
morabilis.

delictis non uoluntarijs refugium esse aras, scelusq; eorum uocari qui nulla necessitate sunt mali, non eorum qui propter aduersa aliquid audent. Quin etiam illos impiè multo magis facere, qui pro templis mortuos reddi dignum censerent, quàm eos qui nollent quæ templis decora forent, asportari. Atq; illos apertè iuebant sibi dicere ut mortuos asportarent non ex Bœotia terra abeundo (neq; enim se iam in Bœotiorū terra esse, sed in ea quam armis sibi quæsiuissent) sed more maiorum paciscendo. Bœotij respondent: siquidem in Bœotia essent, excedentes è terra sua asportarent sua: 10 sin in illorum, ipsi intelligerent quid foret faciendum, existimâtes Oropiam, ubi contigit illos occumbere, commissâ in eius cōfinijs pugna, ditionis Atheniensium esse, quos cæsos ipsi non tenerent illis inuitis. Neq; rursus pacti sunt pro terra Atheniēsiū, sed censerūt decere ut respōderent ut illi quos repetebāt mortuos, obtinerent, ea conditione ut ex Bœotiorū terra discederent. Hos Atheniensium caduceator cū audisset, infecta re abiit. Et Bœotij tum accersitis protinus ex sinu Maliaco iaculatoribus funditoribusq;, tum duobus millibus grauis armaturæ Corinthiorum, quæ secundum pugnam auxilio uenerunt, tum præsidarijs Peloponnensibus, qui ex Nisæa unâ cum Megarēsis profecti erant, aduersus 20 Delium castra mouent: aggressiq; munimenta cum alijs oppugnandi generibus, tum uerò machina admota, unde & locus expugnatuſ est ad hunc modum: Factam antēnam ingentem cū geminas in partes serrauissent, omnem excauāt, eamq; rursus ueluti tibiam affabre compingunt, & in ipsius summo lebetem catenis appendunt, adunco super illud ferreo rostro, ad insufflandum, quod ab ipsa antenna procedebat, eius ligno magna ex parte ferrato. Hanc machinam longo spatio carris aduectā, muro admouent, qua maxime parte uitibus erat lignisq; cōstructus. Vbi admota est, grandibus folliibus ei capiti antennæ, quod ad ipsos spectabat, applicitis, flatum cient, qui flatus acriter actus in ahenum prunas & sulphur & picem habens, ingētem flammam excitauit, murumq; incendit: ita ut nemine super eum perstante, sed omnibus in fugam sedantibus, munimenta caperentur. Præsidariorum alij occubuerunt: ducenti capti sunt, alia multitudo cōscensis nauibus recepit se domum. Recepto Delio decimoſeptimo à pugna die, caduceator Atheniensium rei gestæ prorsus ignarus, non ita post rursus cū uenisset, cæſorū gratia, eos Bœotij reddiderunt, non amplius eadem respondentes. Perierunt autem in pugna Bœotiorum qui 40 dem paulò minus quàm quingenti: Atheniensium uerò cum Hippocrate imperatore paulò minus quàm mille, præter leuis armaturæ atque lixarum magnum numerum.

Post hanc pugnam Demosthenes ubi nauiganti sibi ad Siphas

Q 3

Oppugnandi
callidum
inuentum.

proditio nō processit, cū haberet in ea classe Acarnanū & Agrorum & Atheniēsiū ad quadringentos armatos, egressus est in agrum Sicyonium: & priusquā omnes appellerent naues, Sicyonij ad sua tutanda ueniētes, eos qui egressi fuerant, fugant, ad nauesq; usq; persecuti, alios interemerūt, alios uiuos ceperunt, ac trophæo erecto, cæsos suis petentibus reddiderunt.

Per eosdem dies, quibus ad Delium res gesta est, Sitalces Odrysarum rex uita excessit, uictus in prælio à Triballis, quibus intulerat arma. Cui successit in regno Odrysarū, ac cæteræ cui hīc imperauerat, Thraciæ, Seuthes Sparadoci germani Sitalcis filius. Eadē 10 hyeme Brasidas cum ijs, quos in Thracia habebat socijs, bellū intulit Amphipoli Atheniensium coloniæ ad Strymonem fluuium. Hunc locum ubi nunc sita est urbs, primus tentauit incolere Aristagoras Milesius, cū regem Darium fugeret, sed ab Edonibus eiectus est. Deinde Athenienses duobus post & triginta annis eō missis decem millibus incolarum, tum suorum, tum aliorum quicunq; ire uellent, quæ à Thracibus apud Drabescum sunt interempta. Rursus undetricesimo anno Athenienses reuersi Agnone Nicia filio coloniam deducēte, expulsis Edonibus hanc urbem con- 20 diderunt, quæ prius Nouem uiaē uocabantur. Profecti autem fuere ex Eione, quam ipsi maritimum emporium in ostijs fluuij habebant, quinq; & uiginti stadijs distantē ab urbe, quæ nūc est, quam Agnon ideo Amphipolim appellauit, quod præterfluente utrinq; Strymone cingeretur, ductoq; à flumine ad flumen longo muro, conspicuam mare uersus & continētem collocauit coloniam. Aduersus hanc igitur Brasidas ex Arnis agri Chalcidensis cum exercitu profectus, circa solis occasum peruenit in Aulonem & Bromiscum, qua stagnum Bolbæ mari infunditur: cœnatusq; noctu ire pergit. Erat autem tempestas, subningebatq;. Quo libentius iter faciebat, uolens latere, qui intra Amphipolim essent, præter prodi- 30 tores. Nam erant ibi tum nonnulli Argiliorum, qui sunt Andriorum coloni, illic domicilium habētes, tum alij huius rei participes. partim à Perdicca, partim à Chalcidensibus persuasi, præcipueq; Argilij in proximo habitantes, Atheniensibus suspecti semper, & oppido insidiantes. Hi ubi & tempus adfuit, & Brasidas, cū iam pridem de tradenda urbe composuissent cum suis qui munia reipublicæ administrabant, tunc cum in urbem receperunt, eademq; nocte ab Atheniensibus deficientes, exercitum ad pontem fluminis promouerunt, unde magis quā à transitu oppidum abest nōdum muris cinctum, uti nunc est. Præsidium autem quoddam 40 modicum, quod ibi collocatum erat, paruo negotio Brasidas uisubmouens, tum proditionis, tum tempestatis, tum repentini aduentus beneficio pontem transit: continuoq; eorum potitus est, quæ

*Amphipolis
colonia.*

Nouem uiaē.

*Brasidæ Spar-
tani expeditio
ad Amphipolim.*

quæ Amphipolitanorū passim extra oppidum habitātium erant. Hoc repētino eius transitu aduersus urbem factō, & eorū qui extra fuerant, multis captis, alijs ad urbem fuga elapsis, Amphipolitani maiorē in modum tumultuabantur, præsertim mutuo suspecti. Creditum est (ut dicitur) Brasidam, nisi maluisset suos ad prædam, quæ ad urbem subito conuertere, eam fuisse capturum. Nunc sistens exercitum ad ea quæ extra urbem erant diripienda discurret: destitit tamen cum per eos qui intus erant, nihil eis succederet. Cæterum aduersarij multitudine proditoribus præpollentes, ne statim portæ aperirentur, mittunt cum Eucleo duce, qui aderat eis, ad præsidium loci pro Atheniensibus ad alterum ducem Thraciæ præsidem, Thucydidem Olori filium, qui hæc conscripsit, agentem circa Thason Pariorum coloniam, quæ est insula distans ab Amphipoli ferè dimidiati diei nauigatione, iubentes ut sibi ueniret auxilio. Quod simul ac ille audiuit, cum septem nauibus, quæ fortè aderant, proficiscitur: uolens ille quidem præcipue, antequam Amphipolis dederetur, occurrere: sin minus, Eiona occupare. Interea Brasidas metuens tum è Thaso auxilia nauium, tum quod audiebat Thucydidem in omni circa Thracia officinis aurarijs præesse, & per se admodum posse apud primores in continente, annixus est urbem si posset antè capere, ne si ille ueniret, plebs Amphipolitana sperans eum & classe & sociorum auxilijs ex Thracia coactis, urbem defensurum, iam sese dedere recuset. Atque ita æquabilem conuentionem inijt, hoc edicto per præconem denunciato, Amphipolitanorum atque Atheniensium, qui intra urbem essent, quisquis uellet pari similique iure uti, eum manere apud sua bona: qui nollet, eum abire, exportatis suis facultatibus, quinque intra dies. Hoc audito plerique alterius uoluntatis effecti sunt: præsertim cum per paucos Athenienses res publica administraretur: cæteri, uulgi promiscui, & eorū magna ex parte propinqui essent, qui foris fuerant capti, & præ metu æquū esse edictū existimantes: Athenienses quidem quod libenter exirent, non idem sibi impedere periculū quod alijs, rati, quodque non celerem succursum expectarent. Cætera uerò multitudo, quod neque æquabili ciuitatis iure priuarentur, & præter opinionē periculo liberarentur. Itaque ipsi qui cum Brasida cōposuerant, in aperto iam edictum iustum afferentibus, quod cernerent uulgi quoque mutasse sententiā, nec amplius exaudire eum qui aderat Atheniensium ducem, accepta conditio est, initaque conuentio. Atque hunc in modū urbs tradita. Eodem die circa uesperum Thucydides cum nauibus ad Eiona appulsus est, Amphipolim tenente iam Brasida, & nocte Eionem accepit, statim sub aurora (nisi naues celeriter auxilio uenissent) occupandā. Secundum hæc Thucydides quidem res apud Eionem ordina-

Thucydides.

Brasidas Amphipoli potitur.

bat, ut & statim, si Brasidas inuaderet, & postea in tuto esset, admissis ijs qui denuò fœdus inire uoluerūt. Ille autem repente multis cum nauigijs secundo flumine ad Eionem uectus, si fortè promontorio quod à muris excurrit occupato, fluminis ostijs potiretur: quinetiam à terra Eionem cùm tentasset, utrinq; pariter est repulsus, ob idq; ad res Amphipolitanas ordinandas se tulit, & ad eum defecit Myrcinus ciuitas Edonēsis, Pittaco Edonorum rege à liberis Goaxis, & uxore Braure interfecto. Nec multò post Gapselus & Oesyra, quæ sunt Thasiorum coloniæ, Perdicca hæc transigente, cùm statim post captam urbem affuisset.

Amisssa Athenienses Amphipoli ingenti metu tenebantur, præsertim quòd hæc ciuitas eis perutilis erat, tum prouentu materiæ, quæ ad ædificandas naues exportabatur, pecuniæq; tum quòd aduersus socios suos ad Strymonem usque deducantibus Thessalis transitus Lacedæmonijs erat. Quibus pontem non tenentibus propter ingens sanè fluminis in superioribus stagnum, haudquam liceret accedere triremibus, Atheniensibus ad Eionem custodientibus. Tunc autem Athenienses hæc facilia factu existimantes, & ne deficerent socij uerebantur. Nam Brasidas cùm in cæteris modestum se præbebat, tum uerò ubiq; prædicabat se ad liberandam Græciam esse missum. Quod audientes quæ Atheniensibus parebant ciuitates, & Amphipolim ab eo captā, & qualem se, quamq; mitem exhiberet, uehementissimè ad res nouandas incitabantur: atq; ad eum clàm missis caduceatoribus, accedere iubebant, pro se quiq; ad illum primi deficere uolentes. Etenim nihil periculi uidebatur eis, quippe qui falso putarent Atheniensium potentiam esse minorem, quàm quanta postea apparuit. Ac plus iudicabant incerta deliberatione, quàm certa prouidentia, nimirum hominum more, qui solent quod concupiscunt, id spei inconsideratè dare: quod uerò non admittunt, id arbitra ratione repudiare. Augebatur præterea eis fiducia neminem aduersus ipsos auxilio uenturum, quòd recentem in Bœotia Athenienses calamitatem acceperant, Brasida quoq; alliciente, nec uera referente, non esse ausos congregi Athenienses apud Nisæam secum suum solius exercitum habente. Ac quod maximum est, quia id initio iucundum erat: & quia tunc primùm Lacedæmonij constituerant ea loca tentare, ipsi nauare illis operam omni ratione parati erant. Quæ sentientes Athenienses, præsidia, ut in tempore & breui & hyberno, in urbes dimiserunt. At Brasidas è Lacedæmone mitti sibi exercitum cùm iussisset, ipse super Strymonem ad compingendas naues se accingebat. Verùm hæc ei à Lacedæmonijs suppeditata non sunt, partim inuidia primorū, partim quòd malebant suos ex insula recuperare, atq; bellum

*Græcorum in
Brasidam affectio.*

tum finire. Eadem hyeme Megarenſes maiorem murū, quem de
 ipsis tenuerant Athenienſes, recuperatum euertunt ad ſolum. Et
 Braſidas poſt captam Amphipolim, ſociorum exercitū quem ha-
 bebat, duxit aduerſus locum nomine Actam, qui à ſoſſa regia in-
 trorſum prominet, cuiusq; Athos mons excellſus ad Ægæum pela-
 gus terminatur. Vbi continentur urbes Sana, Andriorū colonia;
 ad ipſam ſoſſam, mare uerſus, quod Eubœam ſpectat, & Thyſſus,
 & Cleonæ, & Acrothous, & Holophyxus, & Dius, quæ promi-
 ſcuis gentibus habitantur, Barbaris bilinguibus, & aliquantulū
 10 Chalcidenſibus, ſed præcipuè Pelasgicis Tyrrhenis, qui Lemnum
 aliquando Athenasq; incoluerunt, & Biſaltico, & Creſtonico, &
 Edonibus uiculatim habitantibus. Harum pleræq; ad Braſidam
 deſciuere. Verum Sana & Dius quia obſtiterūt, earum regionem
 Braſidas ſtatiua illic habens, populatus eſt. Et cū imperata non
 facerent, continuo caſtra mouit aduerſus Toronam Chalcidicam,
 quam Athenienſes tenebant, ſolicitatus à paucis quibuſdam ur-
 bem tradere paratis. Et proſectus nocte iam circa diluculum cum
 exercitu, conſedit ad templum Caſtoris & Pollucis, quod ab urbe
 tribus ſerè ſtadijs diſtat, ignaris Athenienſibus, qui ibi præſidio
 20 erant, cæterisq; oppidanis, præter eos qui cum illo tranſegerāt, ac
 uenturum nouerant: quorum aliquot, qui eum clam adierant, ad-
 uentum ipſius obſeruabant. Qui ubi illum adeſſe ſenſerunt, admi-
 ſerunt ad ſe ſeptem uiros nihil habentes armorū, niſi gladios. Tot
 enim ex uiginti, quibus negociū datum erat, ingredi nō timuere,
 duce Lyſiſtrato Olynthio. Ii per murum ad mare urgentem intro-
 greſſi, ac furtim cōſcenſa altiſſima arce urbis ad collem poſite, præ-
 ſidium quod illic erat obtruncant, & portulam Canaſtræū uerſus
 perſumpunt. Braſidas autem aliquantulum progreſſus cum cæte-
 ro exercitu quieſcebat, præmiſſis centum peltatis: qui cū portæ
 30 aliquæ aperirentur, & ſignum quod conuenerat tolleretur, primi
 irrumperent. Et ij quidem aduentante tempore mirabundi ad ur-
 bem paulatim appropinquabant. Intus autē Torongi illi, qui cum
 ijs qui introierant, præparabant, ut & urbem occuparent, & portē
 apud forum diffracſo ueſte ipſis aperirentur, ijdem primū cir-
 cunductos quosdam per portulam introducunt, ut eos qui in ur-
 be eſſent nihil ſcientes, & à tergo & ab utroq; latere repente terre-
 rent. Deinde ignem, quod ſignū condictū erat, proferunt, & per
 portas fori peltatos iam cæteros accipiunt. Et Braſidas cōſpecto
 quod conuenerat ſigno, excitatis ſuis curſu contendit: identidem
 40 uociferantibus ad incutiendum ijs qui intus erant, metū. Quorū
 alij protinus in portas inciderūt, alij in trabes quadrāgulares, quæ
 ad tollenda ſaxa muri collapſi, qui reſciebatur, ante illum poſitæ
 erant. Braſidas igitur cum multitudine conſeſtim ſurſum uerſus
 ad ur-

Toronæ
proditio:

ad urbis superiora conuertitur, uolens eam à summo ac prorsus occupare. Cetera item passim discurrit. In hac urbis expugnatione plerique omnis rei ignari tumultuabantur. Qui uero participes fuerant, & quibus res placebat, subito introeuntibus se associant. Athenienses autē (erant armati circiter quinquaginta in foro dormientes) ubi senserunt, aliquot eorum inter manus illorum obtrūcati sunt, reliqui fuga elapsi: pars itinere pedestri, pars ad duas naues, quæ custodias agebant, euaserunt in Lecythum, præsidium quod ipsi tenebāt, occupata arce urbis maritimæ in angustijs Isthmi positæ, ad quos etiam confugerunt Toronæorum quicumque 10 erant studiosi illorum. Luce orta, & urbe prorsus capta, Brasidas ijs Toronæis, quicumque ad Athenienses profugerant, per caduceatorem edicit. Quisquis exire uelit, eum tuto ad sua reuersum, iure ciuitatis usurum. Athenienses uero iubet abire Lecytho, ut quæ sit Chalcidensium, data in hoc fide, eos & ipsorum facultates incolumes fore. Illi negant quidem se locū relicturos, sponderi tamen sibi postulant diei spatium ad mortuos tollendos. Hic fide publica dies duos indulgit. Quibus & ipse uicina ædificia firmauit, & Athenienses sua. Insuper concilio Toronæorum coacto, talia quidem locutus est, qualia apud illos qui orant in Acantho: 20

*Oratiuncula
Brasidae ad To-
ronæos obli-
qua.*

Non esse æquum existimari nec eos qui secum de tradenda urbe transegiissent, ceteris deteriores aut proditores esse, quippe qui neque pecunia persuasi hoc egissent, neque seruitutis, sed libertatis & publici commodi gratia: nec eos qui huius facti participes non extitissent, rebus suis frui non debere. Se enim uenisse non ad ciuitatem perdendam, aliquem uel priuatum, & idcirco edictum fecisse ijs, qui ad Athenienses fugissent, quod nihilo deteriores censeret ob amicitiam, quæ illis fuisset cum Atheniensibus, neque Lacedæmoniorum amicitiam eis cum experti fuerūt, uisum iri minorem: sed eo propensiores ad ipsorum beneuolentiam fore, quanto si futuri forent iustiores, nunc quidem quod inexperti essent, fuisse de- 30 territos. Eos se hortari omnes ad se præparandum, tanquam fideles futuros socios, eosdem posthac si iam peccauerint, fontes fore: nam antehac iniustos non fuisse, sed illos potius quibus fortioribus paruissent: & si quid aduersati fuissent, ueniam dandam. Hæc dicendo, illos hortabatur. Vbi tempus sponsionis exijt, Lecythum aggreditur. Athenienses pro muris parum ualidis, & pro edificijs pinnas habentibus, sese defensabant, unumque diem uim arcuerunt. Postero autem, quum machinam hostis admoturus esset, ex qua ignem in lignea propugnacula iacularetur, turrim ligneam 40 super ædificium opponunt ad eam partem, ad quam iam tendebat exercitus, quæque maximè exceptura machinam putabatur, & præcipue expugnabilis erat. Huc multas amphoras aquæ atque

*Brasidas Lecy-
thum expu-
gnat.*

Atque urnalia & saxa comportant, multiq; mortales conscendunt. Quo onere maiore quàm ut ferre posset, ædificium repente discissum est: editoq; ingenti fragore, eos Athenienses qui cominus spectabant, maiore dolore affecit quàm metu. At n; qui eminus, & præsertim remotissimi quiq; existimantes captum iam illic oppidum, fugam ad mare & ad naues capessunt. Quos Brasidas ut uidit deseruisse propugnacula, & quod acciderat aspexit, aggressus cum exercitu, oppidum capit, & quoscunq; ibi nactus est, interficit. Ita Athenienses relicto loco nauibus ac nauigijs in Pallenen se receperunt. Denunciauerat autem uoce præconis, cùm oppugnaturus Lecythum esset Brasidas, daturum se triginta minas argenti ei, qui primus murum conscendisset. Verùm ratus non humanitùs, sed aliter expugnationem extitisse, eam pecuniam Palladi (est enim illic eius deæ templum) donauit: & ubi Lecythum euertit, reparauitq;, omne id solum dedicauit. At reliquum hyemis consumpsit, tum ea loca quæ habebat stabiliendo, tum alienis insidiando. Qua hyeme exacta, octauus belli annus excessit.

Incunte autem statim uere sequentis æstatis, Lacedæmonij atque Athenienses annuas inducias fecêre, quòd censerent Athenienses quidem Brasidam nihil amplius ipsis per defectionem detracturum, prius quàm per quietem reficerentur, simulq; ut si eis bene cederet, ulterior conuentio fieret. Lacedæmonij uerò, hæc ipsa sicut erat, Athenienses extimescere, & laxamento malorum ac laborum, futuros sua sponte auidiores ad agendum de reconciliatione, redditiscq; captiuis, ad paciscendum in longius tempus. Nanque suos recuperare, plurimi faciebant, & eo magis, quo Brasidas magis proficiebat, remq; augebat, habentes in animo alios confirmare, alios qui ex æquo resisterent, tentare ac uincere. Igitur ab ijs & eorum socijs induciæ pactæ sunt, in hæc uerba:

30 *Induciæ inter Athenienses & Lacedæmonios.*

QUod ad templum atq; oraculum Apollinis Pythij attinet, placet nobis, ut qui uelint nullo dolo, nulloq; metu consulant ad patrium quisq; ritum. Lacedæmonij probauerunt hæc, eorumq; qui aderant socij, atq; dixerunt se Boeotijs hoc atq; Phocenibus quoad possent, misso caduceatore persuasuros. Quod ad pecuniam dei attinet, curæ fore ut fontes deprehendamus, & in eos ire, & ex maiorum legibus animaduertamus nos uosq;, & quibuscunq; alijs libuerit, patria instituta seruantibus. De his igitur placuit Lacedæmonijs & eorum socijs (si modò fœdera fiant) cum

40 Atheniensibus utrosq; in sua terra manere cõtentos ijs quæ nunc habemus. Lacedæmonios quidem in Coryphasio intra Bufradē & Tomeū mantentes: Athenienses aut in Cythereis, neutros cū alteris societate misceri, neq; nos cū ipsis, neq; ipsos nobiscū. Eos qui in

Non arundinatum.

Induciarum forma.

Nihil.

Nisra essent, & in Minoa, non transire iter quod est à Pylis præter Nisum ad Neptuni delubrum: Ab ipso autem delubro statim ad pontem Minoam uersus, Megarenses quoque ac socios non transcendere uiam hanc, & insulam habentes quam Athenienses ceperunt: uentrosque cum alteris ultrò citroque commercium habere. Item eis uti licere quaecunque nunc in Troezene habent, & de quibuscunque cum Atheniensibus conuenerit: nec non uti mari, quocunque placuerit, uel ad sua ipsorum, uel ad sociorum ire. Item Lacedæmoniis licere & sociis nauigare naui non longa, sed alio nauigio quod remis agatur. sitque pondo uecturae duum millium talentorum. Item caduceatori atque legatis, comitibusque quâviscunque si placuerit, dissoluendi belli gratia & controuersiarum, in Peloponnesum Athenas uel euntibus, ac redeuntibus, terra marique foedera esse. Transfugas interea non recipi, liberum seruum uel neque à uobis neque à nobis. Item uos causam dicere nobis deferentibus, & nos uobis: secundum instituta maiorum in litigando, litem solui iudicio citra bellum. Lacedæmoniis hæc ac sociis placita sunt. Quod si quid iis aut honestius, aut iustius esse uobis uideatur, euntes in Lacedæmona docete. Nihil enim quod modò iustum dixeritis, abnuent uel Lacedæmonij uel socij: ij qui ibunt, id spatij arbitrijque in eundo habituri, quatenus uos nobis iubebitis. Foedera hæc ad annum erunt. Placuerunt populo, Acamantis magistratum Prytanem gerebat. Phænippus scriba fuit: Niciades præfuit, Laches recitauit. Quod faustum Atheniensibus sit inducias fieri, prout concesserunt Lacedæmonij eorumque socij, & sponponderunt in populo inducias esse annuas, quæ hodierno die incipiant, quarto decimo Elaphebolionis, id est Decembris mensis. Hoc interim tempore utrorumque legatos atque caduceatores inuicem adeuntes, tractare qua ratione bellum dissoluatur, concionem aduocantibus imperatoribus ac prætoribus. Primum de pace consultare Athenienses, quoniam modo adeat legatio de bello soluendo, & per quam subito legatos qui aderant, spondere apud populum, se placitis staturos ad annum uertentem. Hæc conuenta ac placita sunt inter Lacedæmonios Atheniensesque & utrorumque socios, Gerastrj apud Lacedæmonios mensis die duodecimo. Conuentorum autores extiterunt ex Lacedæmoniis Taurus Echētimidæ, Athenæus Periclidæ, Philocharidas Eryxdaidæ: Ex Corinthijs Æneas Ocytæ, Euphamidas Aristonymi: Ex Sicyonijs Damotimus Naucratis, Onasimus Megacis: Ex Megarensibus Nicasus Cecali, Menecrates Amphidori: Ex Epidaurijs Amphias Epeidæ: Ex Atheniensibus, duces Nicostratus Diotrephis, Nicias Nicerati, Autocles Tolmæi. Atque hæc quidem induciæ pactæ sunt, & per eas assidue in colloquiū de rerum maiorum foederibus uentitabatur,

Verum

Verum per hos dies cum hæc fiunt, Sciona apud Pallenam ciuitas ab Atheniēſibus ad Braſidam deficit. Aiunt autem Scionæſe Pallenenſes eſſe, ex Pelopōneſo oriundos: ſuosq; maiores cum à Troia nauigarēt, tempeſtate qua Achiui uſi ſunt, in eum locum appulſos, ibi conſediſſe. Quos cum defeciſſent, noctu Braſidas adiit, præeuntē officiꝝ gratia triremē ſequens ipſe eminus actuario nauigio, ut ſi in quod nauigio ſuo maius incidiſſet, triremis opem ei ferret. Si uerò in aliam æquē magnā triremem, non exiſtimabat illam in minus nauigium directurā, ſed in nauem, & ſe interea ſaluum fore. Cum transfretaſſet, coacto Scioniorum concilio, in eam ſententiam locutus eſt, in quam apud Acanthum ac Toronam: & hoc amplius eſſe iſtos præcipua laude dignos, qui cum Pellene in Iſthmo ſita ab Athenienſibus occupetur Potidæam tenentibus, cumq; nihil ſint aliud quàm inſulani, tamen ad libertatem ultrò tranſierint, non expectātes ignauiter ut ſibi neceſſitas exprimere-
 10 tur agnoſcēdi domeſtici boni: & eſſe id ſignum, eos aliquid aliud rerum maximarum præſtanti animo ſubdituros. Quod ſi ex ſententia contingeret, haud dubiè fideliffimos Lacedæmoniꝝ amicos exiſtimatum iri, atq; alijs in rebus honoratum. Quibus uerbis
 20 erecto animo Scioniꝝ & omnes pariter auditores effecti, etiam illi quibus antea res acta diſplicuerat, conſtituerunt ſtrènuè bellum ferre. Et Braſidam cum in cæteris honeſtè acceperunt, tum uerò & publicè aurea corona redimerunt, tanquam Græciæ liberato-
 30 rem: & priuatim tenijs coronauerunt, ac ueluti athletam frequen-
 40 tauerunt. Ille conſeſtim relicto eis aliquāto præſidio, retrò abiit. Nec multò poſt eodem cum maiore exercitu trāsfretauit, uolens Mendam atq; Potidæam tentare, ac prius occupare quàm (quod ſuſpicabatur) Athenienſes, quippe inſulæ, ſuccurrerēt. Et cum nonni-
 hil de proditione tranſegiffet cum his ciuitatibus, & iam rem eſſet
 30 exequuturus, interim ad eum ueniunt cum triremis qui inducias renuntiarent: ex Athenienſibus Ariſtonymus, ex Lacedæmoniꝝ Athenꝝus. Ita exercitus rurfus Toronam reuerſus eſt, & legati renunciant Braſidæ conuenta. Quæ quidem uniuerſi in Thracia ſocijꝝ approbauerunt. Ariſtonymus autem cætera annuere, Scionios tamen negare in foederibus fore, quos ex dierum ſupputa-
 40 tione ſciebat poſt initas inducias defeciſſe. Braſidas contrā, multis uerbis affirmare antea defeciſſe, nec ſe urbem uelle tradere. Quæ ubi Ariſtonymus Athenis retulit, protinus Athenienſes in expe-
 dito fuerunt Scionæ bellum inferendi. Sed Lacedæmoniꝝ miſſa legatione, dicere eos foedera uiolare, & ſe pro ciuitate interceſſu-
 40 ros, fidem Braſidæ habentes, paratosq; iudicio diſceptare. Illi nol-
 le iudicio periclitari, ſed primo quoq; tempore cum exercitu abire, irati, ſi qui in inſulis iam ſunt, qui ab ipſis deſciſcendum cenſeant.

R

*Sciona ad B
ſidam deficit*

*Braſide bon
res.*

*Menda defecit
ad Lacedæmo-
nios.*

inutili sibi Lacedæmoniorum terrestri potentia confisi. Constabat autem re uera defectionem fuisse, quemadmodum contendebant Athenienses. Quippe duobus diebus postorius à Scionijs descitum est. Itaque facto in sententiam Cleonis decreto de Scionijs capiendis interimendisq̃, cætera omittentes, ad hoc sese præparabant. Atque interea ab eis Menda defecit, ciuitas in Pallena Erythreorum colonia, quam & ipsam Brasidas recepit, non existimans se iniuste agere, quia per inducias aperte defecissent. Nam erant quæ inuicem Atheniensibus crimini daret & fœderum ruptoribus. Quo magis Mēdenſes fuere audaces, tum cognita Brasidæ propensa sententia, tum sumpta ex Scionijs coniectura, quos non prodidisset, tum quod eis pauci cū adessent cōscij, & ij tunc cunctarentur, non tamen omisissent: sed cū sibi ipsis timerent ne patefierent, tamen eos qui multi erant, præter opinionē superauissent. Hæc cū protinus Athenienses acceperunt, multo magis irritati, se aduersus utranque ciuitatem instruebant: quorum classis aduentum expectans Brasidas, liberos, uxoresq̃ Scioniorum ac Mendensium subduxit in Chalcidicam Olynthum, cum præsidio quingentorum Peloponnensium, totidemq̃ peltatorum Chalcidensium, præfecto omnium Polydamida. Et illi quidem tanquam propediem uenturis Atheniensibus, recte sanè se communiter res administrabant.

*Perdiccæ una
cum Brasida in
Arrhibæū ex-
peditio.*

Brasidas autem interea pariter ac Perdiccas, rursus aduersus Arrhibeum tendunt in Lyncum: hic quas habebat copias ducens Macedonum & incolarum Græcorum: ille præter suas Peloponnensium reliquias, Chalcidenses, Acæthios, & ex alijs populis pro cuiusq̃ magnitudine: in summa Græcorum armatorum ferè tria millia, equites omnes qui sequebantur, Macedonum cum Chalcidensibus circiter mille, alia Barbarorū manus permulta. Ingressi regionem Arrhibæi, cū Lyncestas ex aduerso castrametatos inuenissent, & ipsi castra ponunt. Cumq̃ pedites collem è regione suum utrinq̃ haberent, & campum qui interiacebat equites percurfarēt, pugna inter eos primū equestris commissa est. Deinde Brasidas & Perdiccas, cū Lyncestæ pedites cum equitibus è colle priores processissent, parati ad prælium, è diuerso productis & ipsi copijs, conflixerunt. Lyncestæ in fugam uersi sunt, multi interempti, cæteri fugiendo altiora adepti, quieuerunt. Posthæc trophæo erecto, biduum triduumq̃ substiterunt, opperientes Illyrios, qui à Perdicca mercede conducti, uenturi erant. Verū Perdiccas non subsidere amplius uolebat, sed aduersus Arrhibæi oppida progredi. Brasidas autem respiciens ad Mendam, ne quid pateretur, si prius appellerent Athenienses, & quod Illyrij non aderant, non ad progrediendum, sed ad regrediendum potius animatus

matus erat. Et cū i inter se altercarentur, nunciatum est Illyrios Perdicca prodito, cum Arrhibeo esse. Ex quo utriq̃ uidebatur, ob illorum metum, hominum bellicosorum, esse abeundum. Cumq̃ propter contentionem nihil esset constitutum qnōnam tendere oporteret, interueniente nocte Macedones, Barbarorumq̃ multitudo, subito timore perculsi (id quod in magnis exercitibus fieri consuevit incertis causis) quod putarent plures aduentare quā ueniebant, tantumq̃ nondum adesse, in repentinam fugam se dantes, domum reuerterunt. Et Perdiccam à principio ignarum rei,
10 ut rescituit, coëgerūt, antequā Brasidam inspiceret (procul enim sanè alter ab altero castra habebant) illinc discedere. Brasidas primo diluculo, postquā accepit & abisse Macedones, & Illyrios atque Arrhibæum inuasuros, quadrato ipse agmine leui armatura in medium accepta, cōstituerat abscedere: dispositisq̃ si qua inuaderetur iunioribus excursoribus, cum delecta ipse trecetorum manu in animo habebat ut postremus discederet, resistendo primis quibusq̃ hostium sese offerentibus: & priusquā illi aduentarent, ut in breui, milites suos adhortatus est:

Oratio Brasidæ ad milites.

20 **N**lsi uos ego suspicarer, uiri Peloponneses, terrore perculsos, quod derelicti estis, quodq̃ Barbari, & i permulti in nos tendunt, non ita uos hortarer pariter ac docerem. Nunc quod ad desertionem nostrorum, & ad hostium multitudinem attinet, quæ maxima sunt, uos breui admonitione & hortatione persuadere conabor. Conuenit enim nobis bellicis strenuos esse, non propter presentiam sociorum semper, sed uirtutis propriæ causa, neq̃ aliorum multitudine terreri. Quippe qui non ex eiusmodi rebus publicis ortum ducitis, in quibus non præfunt paucis multi, sed potius pluribus pauci, nullo alio adepti potentiam quā uincendo
30 in prælijs. Barbaros autem quos nunc inexperti formidatis, scire debetis & ex illis contra quos pro Macedonibus pugnauistis, & ex ijs quæ ego partim coniectura, partim fama intelligo, non asperos fore. Quæcunq̃ enim re uera sunt imbecilla, sed putantur ualida, cū de ipsis documentum ueritatis accesserit, audaciores aduersarios reddunt. Quibus autem aliquod utiq̃ bonum adest, si quis id non preuiderit, hic in eos ferocior fertur. Isti uerò dum uenturi sunt, terrori sunt hominibus imperitis, utpote aspectu multitudinis horrendi, & uociferationis magnitudine terribiles, & inanis illa elatorum armorum crepitatio speciem minarum habet, sed
40 iisdem in conferendis manibus aduersus eos qui ista sustinent, non tales existunt. Neque enim pudet eos, quemadmodum nos Lacedæmonios, cū ordinem nullum habeant, locum deserere, dum superantur: quorū fuga eandem quam aggressio honesti gloriam

habet, ac pro irreprehensibili re ac forti existimatur. Et cum pugna rerum domina sit, precipueque si cui praebeat cum decore causam conseruandae salutis, tutius ducunt citra suum periculum terrefacere nos, quam nobiscum uenire ad manus, id quod antea, quam nunc factitauerunt. A quibus quicquid asperitatis impendat, cernitis re quidem modicum, aspectu autem & auditu ferox. Eos cum infesti uenient uos sustinentes, & cum tempus erit, cum decore & ordine rursus uos subducentes, in tutum properè abibitis, cognituri in reliquum tempus huiusmodi turbas, ijs qui primum impetum exceperint, ostentare robur, minabundas eminus ante congressum: si accesseris, cominusque constiteris, strenuitatem celeriter in id ut tuti sint demonstrare.

Talibus hortatus Brasidas, copias subducebat. Quo uiso barbari multa uociferatione ac tumultu ingruerant, eum fugere opinantes, praeventumque se interfekturos. Sed cum excursores quacunque illi incidebant obsisterent, & ipse cum delecta manu inuadentes sustineret, ita praeter opinionem aduersus primum impetum restiterunt, & deinceps excipiendo eos propulsarunt: sese cum ab illis cessaretur, subtrahentes. At cum in spatiosum uentum est locum à Gracis qui cum Brasida erant, iam procul aberant barbari, quae pars relicta erat, ut hos infecta cum ipsis cōsereret manus. Nam caeteri cursu cōtenderant in fugientes Macedones, quorum ut in quenque incidebant, trucidauerunt. Idem angusto in regionem Arrhibaei inter duos colles ingressu occupato, scientes non aliam esse Brasidae ad redeundum uiam, iam aduentantem illum ad ambiguum uiae circumsistunt tanquam capturi. At ille re cognita, praecipit ijs qui secum erant trecentis, ut in eum quem magis suspicabatur captum iri collem tendentes, quam possent pro se quisque celerrimo cursu sine ordine conarentur extrudere Barbaros iam contra uenientes, priusquam maiori illorum accedente multitudine ibi concluderetur. Ita Brasidiani eos qui in colle erant aggressi, impetu superant, & reliquus Gracorum exercitus ad eum iam facilius concessit. Nam Barbari facta illinc suorum fuga deteriti, & quod hos ad fines esse, iamque euasisse arbitrarètur, non sunt ulterius persecuti. Brasidas autem ubi editiora adeptus est, tutius iter faciēs, peruenit eodem die Arnissam primum, quae erat ditioris Perdiccae, ubi milites Macedonibus quod priores abissent, irati, ut in quaque incidebant inter eundum, uel iuga bouum, uel uasa quae Macedonibus deciderant, qualia solent in nocturno & trepido discessu contingere, iuga quidem soluentes conciderunt, uasa uero sibi uendicarunt. At hinc primum Perdiccas Brasidam sibi hostem esse existimauit, & postea iudicio Peloponnesium in Athenienses non consuetum odium gessit: sed cum è grauissimis calamita-

Perdiccas à Peloponnesiis dissociatus Atheniensibus iungitur.

calamitatibus emerisset, dedit operā ut quoquo modo quā pri-
mū cum Atheniensibus cōueniret, & à Lacedæmonijs dissocia-
retur. Brasidas ex Macedonia reuersus Toronam, offendit Athe-
nienses iam Mendam tenentes: & quia inualidū se ad expellendos
iam hostes si in Pallenā trāsiret, arbitrabatur, ibi subsedit ad urbis
præsidium. Nam per id tempus Athenienses exierant auxilio ijs,
qui apud Lyncum erant cōtra Mendam & Scioniā, quemadmo-
dum instructi erant quinquaginta cum nauibus, quarum decem
erant Chig, ferētibus mille armatos suorum populariū, sagittarios
10 sexcentos, Thracum mercenariorū mille, aliosq; illic sociorū pelra-
tos, Nicia Nicerati, & Nicostrato Diotrephis filio ducibus. Cum
qua classe ex Potidæa profecti, cū iuxta Neptuni templū tenuis-
sent, aduersus Mendenses iēre. Illi & Scioniorum auxiliares recēti
cum Peloponnesiū præsidio, omnes armati numero septingenti
Polydamida duce extra urbem castra habebant super tutum col-
lem. Eò Nicias tramitibus quibusdā euadere cū tētasset, habens
secum Methonensiū leuiter armatos centū uiginti, Atheniēsium
armatorum delectos sexaginta cum omnibus sagittarijs, illos ab
ipsis uulneratus summouere non potuit. Nicostratus alio longio-
20 re itinere cum omni reliquo exercitu aggressus peruiū collem, eò
perturbationis uenit, ut parū abfuerit quin totus Atheniensium
exercitus uinceretur. Et cū eo die Mendenses socij q; dedere se re-
cusarent, digressi Athenienses castra metati sunt, atq; insecuta no-
cte Mendenses in urbem concesserunt. Postero die Athenienses
oram Scionæ præteruecti, eius suburbana ceperūt, & agrum toto
illo die populati sunt, nemine eodem prodeunte. erat enim nonni-
hil seditionis intra urbem. Et cū proxima nocte trecēti illi Scio-
ni domum abijissent, postridie Nicias cum dimidio copiarū pro-
gressus ad fines Scioniorū, regionem uastauit: & Nicostratus pa-
30 riter cum reliquis urbem obsedit à superioribus portis, quā itur
Potidæam: Polydamidas (ab hac enim parte Mendensibus auxi-
liaribusq; intra murū arma posita erant) eos tanquam ad pugnam
instruebat. Et cū ad exeundum Mendenses hortaretur, ei q; è po-
pulo quidam seditiosē contradiceret, & se exiturum negaret, neq;
belligerare oportere, & ipse hominem ut contradicebat manu ab-
ripuisset atq; perturbasset, indignatus è uestigio populus sumptis
armis tendit in Peloponneses, & in eos qui cum illis populo ad-
uersati essent: & impetu dato uertit in fugam, tum ob repentinum
certamen, tum ob metum Atheniensium, quibus portę fuēre præ-
40 fractæ. Quippe Peloponneses suspicabantur illos ab aliquo præ-
monitos in se esse uenturos. Ita quicunque non statim eorum ob-
truncati sunt, in arcem cōfugerunt, quam ipsi iam antea tenebant.
Atheniēses autem (iam enim Nicias reuersus ad urbem erat) cum

*Mēda ab Atheniensibus occu-
patur.*

*Perdicca cum
Atheniensium
foedus.*

*Thespiensium
muri diruti.*

*Iunonis tem-
plum crema-
tum.*

*Sciona muris
conclusa.*

omnibus copijs irrumpentes, ueluti ui captā (ut quæ non ex con-
uento aperta fuisset) diripiunt, ut uix eos cohibere potuerint du-
ces ne & homines trucidarent. Post hæc iussere Mendenfes pristi-
no ritu Rempublicam administrare, & de ijs per se supplicium su-
mere, quos esse seditionis autores censuissent. Eos autem qui in ar-
ce erant, concluderunt, muro utrinque ad mare pertingenti, & in
eo imposuere præsidium. Potiti Mēda aduersus Scionam ten-
dunt. Obuiam prodeuntes oppidani cum Pelopōnensibus, in dif-
ficili ante urbem tumulto confidunt: quem nisi caperet hostis, ur-
bem circūuallare non poterat. Eum Athenienses strenuè aggressi, 10
detrusisq; pugna qui occurrerunt, castra ponunt, trophæum sta-
tuunt, oppidum cōcludere parant. Nec multò post cū in eo iam
opere occuparentur, auxilia quæ in arce Mēdæ obsidebantur,
superatis qui ad mare erant custodibus, noctu abierunt. Quorum
plerique fugientes per hostium castra obsidentium Scionam in-
trauerūt. Ea circunvallata, Perdiccas per caduceatores cum Athe-
niensium ducibus foedus iniit, odio Brasidæ cōtracto ob reditum
ex Lynco, iam tum statim rem transigere orsus. Etenim compara-
ta apud Thessalos externorum manu, quorum primoribus sem-
per fuerat usus, simul Nicia, postquā inter eos conuenisset, iu- 20
bente ut aliquid faceret quo Atheniēsis fidem suam probaret,
simul sua sponte, quod noller amplius in suam regionem uenire
Peloponneses, prohibuit Ischagoram Lacedæmonium (is nan-
que tūc exercitum terrestri itinere deducturus ad Brasidam erat)
ne cum copijs impedimentisq; transiret, ita ut ne Thessalos qui-
dem illi tentarent. Ipse tamen Ischagoras & Amenias & Aristeus,
ad Brasidam peruenerunt, à Lacedæmonijs missi ad res inspicien-
das, eductis ē Sparta secum adolescentulis, qui ciuitatibus præfi-
cerentur, cū leges id uetarent, ne ea res quibuscunque commit-
teretur. Et præfecerunt Amphipoli Clearidam Cleonymi, Toro- 30
næ Telidam Hegesandri filium. Eadem æstate Thebani muros
Thespiensiu (crimini dantes quod sentirent cum Atheniensibus)
diruerunt, id quod semper quidem uoluerāt: sed tunc facilius fuit,
quoniam in pugna cum Atheniensibus commissa, omnis eorum
iuuentutis flos erat extinctus. Templum quoque Iunonis eadem
æstate apud Argos deflagrauit, Chryside sacerdote, cū arden-
tem quandam lucernam coronis apposuisset, illic ita soporata, ut
incensa omnia atque flagrantia non sentiret: propter quod Argi-
uos uerita, protinus in Phliuntem nocte confugit. Argiui ex lege
quæ apud eos promulgata, aliam instituere sacerdotem nomine 40
Phaenidem, cū octo annos huius belli Chrysis præfuisset, & di-
midiatum quādo profugit. Et Sciona iam extremo æstatis undiq;
muris conclusa est: quibus imposito Athenienses præsidio, cum
cætero

cætero exercitu abierunt. Insequens hyems apud Athenienses atque Lacedæmonios quæta māsīt propter inducias. Mantinei uero ac Tegeatæ cum suis utrinque socijs apud Laodicum terræ Orestidis conflixerūt, ancepsque uictoria extitit. Nam altero utriusque cornu in fugam uerso, trophæa fixerunt, ad Delphos spolia miserunt, cum multis utrinque cæsis adhuc dubio Marte pugnantes nox dimisisset. Tegeatæ illic pernoctantes, statim trophæum excitarunt: Mantinei cum in Bucolionem discessissent, idem postea fecerunt. Exitu eiusdem hyemis, appetente uere, Brasidas Potidæam tentauit. Noctu enim adiens, scalas admouit: hætenusque hostem latuit. Nam tintinnabulo temerè moto, sic in cassum ante ipsius proditoris reditum admotæ sunt scalæ: & cum statim sensisset hostis, Brasidas priusquam accederet, raptim retrò reduxit exercitum, luce non expectata. Et hyems exiuit, annusque nonus belli, quod Thucydides conscripsit.

THUCYDIDIS HISTORIARVM
PELOPONNENSIVM, LIBER
QVINTVS.

IN SEQUENTI æstate, fœderum annua dies quæ ad Pythia usque processerat, exiit. Per quas inducias Athenienses à Delo Delios summouerūt, rati illos ex uetusta quadam causa non esse castos ad sacra faciēda, & hoc sibi restare expiationis, de qua superius à me commemoratum est, quasi sublatis defunctorum feretris id ritè facientes. Delij uerò Atramyttæum in Asia, ut quisque adibat, eis locum dante Pharnace, incoluerunt. Cleon post exactas inducias, cum triginta nauibus ducens peditum urbanorum mille & ducentos armatos, cum equitibus trecentis ac sociorum pluribus in prouinciam Thraciæ, cum ad hoc Athenienses induxisset, traiecit. Et cum Scioniam primùm tenuisset iam expugnatam, sumptis illinc præsidarijs armatis, in portum Colophoniorū nauigauit, non admodum ab urbe Toronæa distantem. Vbi certior factus à transfugis, neque Brasidam intus esse, & qui essent, impares fore ad resistendum, terrestri itinere ad urbem tendit: & decem nauibus ad circumeundum portum dimissis, ante omnia pergit ad munimenta, quæ Brasidas urbi circumdederat, uolens includere suburbana, & diruto ueteri muro unam efficere urbem. Adortis ea Atheniensibus, Pasitolidas Lacedæmonius dux, cum eo quod aderat præsidio succurrens, resistebat. Sed cum repellere-
tur, & præterea timeret neue naues quæ circumissæ erant, circuito

Decimonond
anni initium.

Cleonis expeditio.

Scionia ab Atheniensibus recuperata.

*Torona capi-
tur.*

portu deſertam urbem occuparēt, neue in muro qui expugnaba-
tur, ipſe caperetur, eo relicto ad urbem curſu contendit. Verum &
Athenienſes claſſici nauibus egreſſi, urbem priores receperunt: &
inſecutus cum uociferatiōe peditatus, qua ſubrutus uetus murus
erat, irrupit, ac Lacedæmoniorum Toronæorumq; alios qui repu-
gnabant, ſtatim interemerunt, alios uiuos ceperunt, inter quos &
Paſitelidam ducem. Braſidas autem Toronam ille quidem ad ſuc-
currendū profectus eſt, ſed in uia certior de expugnatione factus,
rediit, præuēturus hoſtē, niſi quadraginta ferme ſtadijs ſerior fuiſ-
ſet. Cleon atque Athenienſes trophæa duo erexerunt, unum ante 10
portum, alterum ante muros: uxoribusq; ac liberis Toronæorum
in ſeruitutem arreptis, ipſos atque Lacedæmonios, & ſi quis alius
Chalcidenſium aderat, cunctos ad ſeptingentos numero Athenas
miſerunt. Quorum Lacedæmoni ex ſœderibus poſtea initis re-
miſſi ſunt, cæteri ab Olynthijs accepti, totidē uiris permutati. Per
idem tempus & Bœoti Panactum murum in confinjs, qui erat
Athenienſium, proditione ceperunt. Et Cleon impoſito præſidio
Torone profectus, Atho prope ad Amphipolim uſq; prænauiga-
uit, & Phæax Eraſiſtrati filius cum duobus collegis ab Athenien- 20
ſibus pro legato miſſus in Italiam atque Siciliam, duabus cum na-
uibus tranſmiſit. Nam Leontini Athenienſibus è Sicilia reuerſis,
poſt conuentionē cum multis in ciuitatem adſcripſiſſent, & plebs
agrū uiritim diuidere haberet in animo, id ſentientes ij qui poten-
tes erant. Syracuſanis accitis plebē eiecēre, & ea paſſim errabunda
dedentes ſe Syracuſanis, urbemq; deſerētes, ac deſolantes habita-
cula, Syracuſas ut ciues cōmigrarunt. Quorum nonnulli diſplicen-
te ſibi facto, relictiſ Syracuſis, locum quendam urbis ſuæ, nomine
Phoces cepēre, & arcem in Leontino agro ualidam, nomine Bri-
cinnias, ad quos permulti exulantis plebis ſe contulerunt, & pro
muris ſtantes belligerabantur. Hoc cum audiſſent Athenienſes, 30
Phæacem miſerunt, ſi quo modo perſuaſis ſuis qui ibi erant ſocijs,
& alijs ſi poſſet Sicilienſibus, communiter tanquam aduerſus cre-
ſcentem Syracuſanorum potentiam ſumptis armis liberarent po-
pulum Leontinum. Phæax ubi aduenit, inductis Camaringis atq;
Acragātinis, quia apud Gelam res ei è contrario eueniebat, ad cæ-
teros non perrexit, intelligens hauddquaquā ſe illos perſuaſurum:
ſed rediens per Siculos Catanam, & in trāſitu Bricinnias ueniens,
adhortatusq; diſceſſit. Is tamen & cum in Siciliam tranſmiſit, &
rurſus cum rediit, apud Italiam cum nonnullis ciuitatibus de ami- 40
citia Athenienſium ſermonem habuit: atque cum Mamertinis
apud Locros agentibus, quò relegati erant, cum poſt Sicilien-
ſium pacificationem orta inter Mamertinos ſeditione, ab aduer-
ſa factione accitis Locrenſibus eiecti eſſent, factaq; aliquandiu
Meſſana

Messana Locrensiūm. Hos itaque Phæax illuc receptus, nihil læ-
fit, quia cum Locrensibus trāsegerat Atheniensium nomine. Soli
enim omnium sociorum in recōciliatione Siciliensium fœdus ab-
nuerant cum Atheniensibus, ne tum quidem admissuri, nisi bello
aduersus Itones & Melæos occupati fuissent, finitimos suos atq̃
coloniam. Et Phæax quidem aliquanto posterius Athenas redijt.
Cleon autem soluēs à Torona Amphipolim uersus, Stagirus ab
Eione profectus, inuadit Stagirus Andriorū, & Galeplum Tha-
siorum coloniam, Sed illa non expugnata, hāc expugnat: missisq̃
10 ad Perdiccam legatis, ut cum copijs ex iure societatis ad se ueniret:
missis item alijs in Thraciam ad Pollen Odomatorum regem, qui
quamplurima Thraces mercede conduxerat, ipse apud Eionem
subsedit hos expectans. Hæc Brasidas cū accepisset, & ipse inse-
dit è regione Cerdilium, qui est locus Argiliorum trans flumen
editus, haud sanè distans ab Amphipoli, unde omnia subjicieban-
tur oculis, adeò ut non latuisset Cleon, si prodijisset cum exercitu,
id quod facturus expectabatur ad Amphipolim, hostiles copias
præ suis præsentibus contemnens. Instruxerat autem Brasidas
20 Thracum mercede conductos mille quingentos, & Edones quos
omnes euocarat, peltatos atque equites habens Myrciniorum &
Chalcidēsium, præter eos quos apud Amphipolim peltatos mil-
le, in summa ad duodecim peditum armata, & equites Græcorum
trecentos. Hos cū haberet, Cerdylum cum mille quingentis
insedit, cæteris intra Amphipolim cum Clearida instructis. Cleon
tantisper ocium tenuit, dum id quod Brasidas expectabat, facere
coactus est. Nam ægrè milites ferebant mansionem, reputantesq̃
quantæ imperitiæ atque ignauix duci suo congregiendum esset,
cum Brasida tantæ peritiæ atque audaciæ uiro, inuiti domo cum
eo uenerant. Hanc mussationem gliscere quum animaduerneret
30 Cleon, nolens ipsos quod in eodem desiderent loco grauari,
contractos educit, usus eadem ratione, qua apud Pylum: quæ
quia prosperè cesserat, aliquid se sapere opinabatur. Etenim ne-
minem sperabat ad pugnandum sibi obuiam exiturum: quin po-
tius ad inspicendum locum sese dixit ascendere: maiorem tamen
apparatum expectabat, non ut tutò, si ad hoc cogeretur, pugnatu-
rus superaturusq̃, sed ut circumdato exercitu urbem expugna-
turus. Quum uenisset, & ualido in colle ante Amphipolim exer-
citus collocasset, ipse contemplabatur Strymonis restagnatio-
nem, & urbis situm Thraciam uersus, quemadmodum se habe-
40 ret, existimans sibi quandocunq̃ liberet, abscedere licere absque
certamine. Etenim nemo neque super muros conspiciebatur, ne-
que egredi portis, quæ & clausæ omnes erant. Adeò sibi peccas-
se uidebatur, quod etiam cum machinis non uenisset: posse enim
urbem,

Brasidas Amphipolim adit.

urbem, quod deserta esset, capi. Brasidas simul ac Athenienses mouisse cognouit, & ipse descendens è Cerdyllo Amphipolim intrat: nullamque eruptionem, nullamque instruendi agminis aduersus Athenienses significationem facit, diffusus copijs suis, quas impares hosti putabat, non numero (nam propemodum pares erant) sed apparatu. Nam in ea expeditione militabat Atheniensium flos, & Lemniorum Imbriorumque robur. Itaque artem aggressurus adhibet, quod uidelicet si numerum suorum & quantum necessarium erat armatorum ostendisset aduersarijs, haud arbitrabatur se magis superiorem fore, quam si ab illis non prius 10 conspectus fuisset, & propter tenuem apparatum contemptus. Igitur delectis ipse armatis ceterum quinquaginta, ac traditis Clearidæ cæteris, constituit adoriri priusquam abirent Athenienses, ratus non futurum ut aliàs eos similiter solos deprehenderet, si illis superuenirent auxilia. Igitur milites adhortari, consiliumque suum aperire uolens, aduocatis omnibus, in hunc modum disseruit:

Oratio Brasidæ ad milites.

Viri Peloponnesenses, quoniã ex ea terra profecti uos, quæ propter generositatem libera semper extitit, & quia Dores cum Ionijs dimicaturi estis, quibus superiores esse cõsueuistis, satis erit 20 paucis rem aperire. Docebo uos quoniam modo irruptionem facere destinẽ, ne quod cum paucis, non cum uniuersis mihi periclitandum duco, uobis imbecillitatem uirium interpretantibus formidinem præstet. Hostis enim, quantum coniectio, contemptu nostri, quos non putat in se ad pugnam progressuros, locum cõscendit: & nũc ad spectaculũ cõuersus, nullo ordine securus agit. Quæ peccata hostiũ quisquis optimè animaduernerit, & pro suis etiam uiribus aggreditur, non id faciens ex aperto & instructo contrà agmine magis quàm ex præsentī opportunitate, huic plerumque feliciter succedit. Atque hæc belli furta honestissimam gloriam obtinent, per quæ præcipuè quis hostem fallens, summo amicos afficiat cõmodo. Ergo dum imparati adhuc cõfidunt, dumque abeundi potius quàm manendi (quantum mihi uidetur) animum habent, in hoc eorum ancipiti consilio prius quàm sententiam componant, ego cum his quos habeo occupabo in medium eorum agmen, si potero, incurrere & irruere. Tu Clearida, mox ubi me iam insiliisse conspexeris, atque terrentem illos coniecties, tunc uerò patefactis repente portis prodeas cum istis qui tecum sunt Amphipolitans ac focijs, annitereque quàm festinantissimè te immiscere. Sic enim spero præcipuè eos territum iri: quoniam terribiliores sunt 40 hosti qui interueniunt pugnae, quàm ipsi pugnantes. Et quod ad te attinet, ut Spartiatã decet, uirum te egregiũ præsta, & eum uos socij strenuè sequamini, existimantes id demum esse benè bellare, ut uelis,

uelis, ut erubescas, ut ducibus pareas: atque hodierno die fore ut aut liberi existatis, si strenue uos gesseritis, & socij Lacedæmoniorum uocitemini, aut Atheniensium serui duriore etiam quam perulistis seruitute: cæterisq; Græcis quo minus liberi fiant impedimento sitis, si etiã optimè rem gesseritis, sed sine captiuis ac cæde hostium. Sed neque uos instrenui sitis, uidentes quantis de rebus certamen sit, & ego ostendam me non magis posse alios adhortari eminus, quàm gnauiter ipse cominus agere.

- Haftenus locutus Brasidas, tum sese ad exercitum præparauit, tum alios cum Clearida ad portas quæ Thraces uocantur, ut quemadmodum dictum est, erumperent, collocauit. Verùm quia conspectus fuerat à Cerdyllo descendens, & in urbe quoque conspicua rem diuinam faciens atque immolans extra templum Palladis, hoc Cleoni nunciatum est. Processerat autem tunc Cleon ad spectaculum, quia & omnis hostilis exercitus intra urbem subijciebatur oculis, & sub portis uestigia multa equorum atque hominum exeuntium notabantur. Hæc cum audisset, eò perrexit: atq; ubi rem agnouit, iubet colligi uasa ad proficiscendum, quòd scilicet nollet pugna decernere, priusquàm sibi uenirent auxilia,
- 20 quodq; arbitraretur fugam se antecapere posse: edicitq; abeuntibus ad sinistrum cornu (nam illac tantum licebat) ad Eionem se subducerent. Cumq; ocium sibi uideretur adeptus, conuerso ipse dextro cornu, & nuda hostibus præbens, abducebat exercitum. Cum interim Brasidas, ubi opportunitatem adesse cognouit, & Atheniensium moueri castra, ad eos inquit qui secum erant aliosq;: Isti nos non expectant, indicio est motus lancearum atque capitum. Nam hoc quicumque agunt, ij haud consuêrunt expectare inuadentes. Sed nunc aliquis mihi portas, quas dictum est patefaciat, & præstanti animo quàm celerrimè irruamus. Sub hæc
- 30 per portas, quæ ferebant ad uallum, perq; primas longi, qui tum erat, muri, egressus, cursu contendit recta uia, ubi nunc per maximè ardua loci euntibus trophæum uisitur. Atque circa medium agmen adortus Athenienses, & sua confusione territos, & ipsius audacia perculsos, in fugam uertit. Et Clearidas ubi præceptum erat, cum exercitu Thracibus portis egressus, infertur. Ex quo cõtigit ut ex inopinato ac repentino Athenienses utrinq; perturbarentur, utq; sinistrum eorum cornu Eionem uersus, sicuti progressum erat, dissipatum fugam faceret, & hoc iam fugiente Brasidas cum in dextrum ingruit, uulneraretur: quem cadentem cum Athenienses non animaduertissent, sui qui proximi stabant, sublatum asportarunt. Eoq; magis dextrum Atheniensium cornu perstitit, Cleon ut primùm non expectandum sibi constituit, statim in fuga exceptus est, à Myrcinio peltato interfectus.
- Qui

Thraces porte

Atheniensium
fuga.

Brasidas uulneratur.

Cleonis cedes.

*Athenienses in
fugā uertuntur*

Brasidæ mors.

*Brasidæ ho-
nores.*

*Agonis mo-
numentum.*

Qui uerò cum eo fuerant armati, conuersi in hostem, super tumu-
lum bis ter' ue assilienti Clearidæ restiterunt, nec prius cesserunt
quàm Myrciniorum Chalcidensiumq; equitatus ac peltati circun-
sistentes atq; iaculis incessentes, in fugam eos uertunt. Ita uniuer-
sus Atheniensium exercitus iam diffugiens, agrè uarias in monti-
bus uias intendit: & quicumq; cæsi non sunt aut à principio dum
manus conserunt, aut ab equitatu Chalcidensium atque peltatis,
Eionem se receperunt Brasidas, cùm eum sui è prælio subtraxis-
sent, in urbem perlatu adhuc spirans, cognouit quidem suos ille
uicisse, sed non multò post deficiens expirauit. Reliquus exercitus
cum Clearida persequutus hostem, ubi redijt, cæsos spoliauit, tro-
phæumq; erexit.

Post hæc uniuerſi socij Brasidam sub armis comitatu publico
sepelierunt intra urbem ante forum quod nunc est, deinde Am-
phipolitani monumentum eius circumstantes, tanquam heroi fa-
num dedicârunt, honores tribuerūt, certamina & anniuersalia fa-
crificia, coloniam quoque uelut deductori ascripserunt, deiectis
Agonis ædificijs, & si quid habitationis illius monimentum fu-
turum erat, tum Brasidam liberatorem suum extitisse arbitantes,
tum ob præsentem Atheniensium metum, Lacedæmoniorum so-
cietatem demerentes. Nam eosdem honores habere Agnonem,
neq; ita ex utilitate ipsorum erat, neq; ita iucundū propter hostili-
tatem Atheniensium. Mortuos autem Atheniēſibus reddiderunt:
quorum numerus ad sexcentos fuit, hostium autem septem: quo-
niam non iustum prælium extitit, sed potius ex huiusmodi casu,
& incusso prius metu. Sublatis mortuis, illi domū nauigauerunt:
qui cum Clearida erant, rem Amphipolitanam constabilierunt.

Per eadem tempora sub extremum æstatis, Rhamphias & Au-
tocharidas & Epicydidas Lacedæmonij, in prouinciā quæ erat
in Thracia, transportârūt nongentos in supplementū armatos: &
cùm Heracleam quæ est in Thracine peruenissent, quæcunq; non
probè se habere uisa sunt eis, constituerunt. Quibus ibidem agen-
tibus, præliū hoc gestum est, æstasq; excelsit. Initio autem statim
hyemis, qui cum Rhamphia erāt, ad Pierium usq; (qui est Theſſa-
liæ mons) progressi sunt: sed inhibiti à Theſſalis, & præterea mor-
te Brasidæ ad quem copias ducebant, domum reuerterunt, putan-
tes haudquaquam iam tempus esse, cùm & Athenienses uicti ab-
issent, nec ipsi idonei forent qui aliquid eorum conficerent, quæ
Brasidas animo agitaſſet: cùm præsertim scirent quando domo
exissent, Lacedæmonios fuisse propēſiores ad pacem. Etiam con-
tigit, ut secundū pugnā quæ ad Amphipolim gesta est, & Rham-
phiæ regressum, neutri amplius quippiam bellī attingerēt, ad pa-
cem magis spectantes, Athenienses quidem quòd calamitatem
acceperant

acceperāt apud Deliū, & paulò pòst rursus ad Amphipolim, neq̃
iam firmam uiriū spem habentes ut antea, cū fœdera non admise-
rant, meliori se futuros cōditione, præsenti prosperitate cōfisi. Præ-
terea & reformidabant socios, ne propter ipsorū clades elati citius
deficerēt: & poenitebat eos, q̃ post rem benè gestā ad Pylum non
pacificauissent. Lacedæmonij uerò, quòd secus atque opinati fuiss-
sent, sibi in bello successerat, in quo paucos intra annos putarāt po-
tentiam se Atheniensīū deleturos, si terram illorū depopularētur.
Accepta autem ad Pylum clade, qualis nulla prius in Sparta, & ijs
10 qui è Pylo ac Cytheris prodibāt, regionē latrocinio infestantibus,
& seruis ad hostem transeuntibus, & ijs qui supererant assidue su-
spectis, ne quid noui sicut prius molirētur, sollicitati ad præsentem
statum ab ijs qui fugissent. Huc accedebat, quòd fœdera tricenna-
lia cum Argiuis percussa in exitu erant, nec alia uolebāt illi ferire,
nisi terra Cynuria sibi restitueretur, ut putarēt Argiuis se & Athe-
nienſibus pariter, impares ad belligerandum. Eo quidem magis,
quòd nonnullas habebant suspectas in Peloponneso ciuitates, ne
deficerent ad Argiuos, sicut & factū est. Hæc igitur utriq̃ animo
uersantibus uisum est de pactionibus agendū, nec Lacedæmonijs
20 minus, desiderio recipiendi captiuos ex insula, quippe qui erant
cū Spartiatæ atq̃ primores, tum uerò ipsorū propinqui: eoq̃
iam inde ex quo capti fuerant, transigi cœptum est. Sed Athenien-
ses elati animo, nondum uolebant æquis conditionibus finire bel-
lum. Eosdem apud Delium clade affectos gnari Lacedæmonij tūc
id magis admissuros, cōfestim annuas fecēre inducias, quibus eos
oportebat coire de ampliori tempore consultaturos. Postea uerò
quàm ad Amphipolim ab Atheniensibus malè pugnatum est, &
Cleon atq̃ Brasidas mortem oppetiēre, qui præcipue è diuerso pa-
ci aduersabantur: Brasidas quidem quòd prosperè bellaret, & ob
30 id honores assequeretur: Cleon autem quòd in quiete ciuitatis cre-
debat se in sceleribus committendis manifestiorem fore, & minus
habiturum fidei in obrectando, multò magis hoc exoptabant, &
ante omnes duo in sua utriq̃ ciuitate ad principatum properātes,
Plistoanax Pausaniæ filius, Lacedæmoniorum rex, & Nicias Ni-
cerati, in re militari eorū qui tunc erant longè clarissimus. Hic qui-
dem, quòd in eo in quo nihildum dāni fecissent, uolebat operæq̃
precium putabat tueri felicitatem, & cū cæteros ciues, tum uerò
se laboribus in præsentia uacare, & nomen posteritati relinquere,
quòd nusquam de republica malè meritis esset. Quòd ita demum
40 arbitratur contingere, si nihil periculi foret, & si quis se quàm mi-
nimū fortunæ committeret, & fugam periculi pace præstari. Ille
autem, quòd ab inimicis insimulabatur de reuersione ex Attica,
& quasi ob hanc culpam ista contingerent, quoties aliquid cladis

Crimina in Plistoanactem.

Argenteo arare uomere.

De foederibus agitur.

accipiebant, à Lacedæmonijs ei semper inuidia fiebat. Etenim in-
simulabatur quòd cum Aristocle fratre uatem quæ ad Delphos
erat, persuasisset ut Lacedæmonijs ad petenda oracula eò missis,
hæc plerunq; responderet: loue sati semidei prolem ex alieno solo
in suum reducere, alioqui argenteo arare uomere. Eandem quoq;
aliquanto post tempore, ut Lacedæmonios hortaretur ad se redu-
cendum in Lyceo exulantem propter suspicionem acceptorū mu-
nerum, ob reditum illum ex Attica, & dimidiatas ædes templi Io-
uis metu Lacedæmoniorum tūc inhabitantem, unde uicesimo re-
gni sui anno reducendum, eiusmodi choris atq; sacrificijs quibus 10
prosequi reges instituerunt, cum primū Lacedæmona condidē-
re. Hac igitur offensus criminatione Plistoanax, simulq; quòd exi-
stimabat tum nihil in pace aduersi contingere, ubi Lacedæmonij
suos recepissent, tum haudquaquam se inimicorum inuidie obno-
xium fore, cui semper obnoxij sint, necesse est principes in ciuitate
belli tempore, propter eius detrimenta, conuentionem præopta-
bat. Eamq; per hyemem in colloquium itum, & iam instante uere
apparatus à Lacedæmonijs palam agitabatur per ciuitates, de-
nunciantibus tãquam ad munitiones faciendas, quò magis exau-
dient Athenienses. Et ubi in concilijs multa sunt utrinque iura 20
allata, ita conuentum est ut pax fieret, utrisque ea quæ bello essent
parata reddentibus, sed Atheniensibus Nisæa retinentibus. Nam
cum Platæam repeterent Athenienses, & eam se ui cepisse Theba-
ni negarent, nec oppidanis prodentibus sed dedentibus, idem de
Nisæa & illi dicebant. Tunc aduocatis Lacedæmonij socijs, præter
Bœotios atq; Corinthios, Eleosq; & alios Megarenses (his enim
quæ fiebant haud placebant) decretoq; facto de bello finiēdo, fœ-
dus inierunt, percusseruntq; cum Atheniensibus, quòd Athenien-
ses apud illos iurando comprobarūt. Fœdera fecēre Athenienses
ac Lacedæmonij cum socijs in hæc uerba, & per urbes iurarunt. 30

Fœdera inter Lacedæmonios & Athenienses.

*Fœderum ini-
torum uerba.*

QUod ad templa publica pertinet, licere quicūq; uelit tutò ire,
consulere, consultores mittere more maiorum terra & mari.
Phanum uerò ac templum Apollinis quod est apud Delphos, &
Delphos ipsos uti suis legibus, uectigalibus, iudicijs, sua denique
terra more patrio. Esse porrò fœdera annos quinquaginta Athe-
niensibus ac Lacedæmonijs & utrorunq; socijs, pura & innoxia,
uel terra uel mari. Nec licere arma inferre detrimenti causâ, neque
Lacedæmonijs neq; Atheniensibus eorum ue socijs, ulla uel arte 40
uel machinatione. Si quid inter eos cōtrouersia existat, iure agant
& iureiurando, quemadmodū conuentum fuerit. Reddāt autem
Lacedæmonij ac socij Amphipolim Atheniensibus. Quas autem
urbes

urbes Lacedæmoniꝝ tradiderint Atheniēſibus, eis liceat abire quò
 libeat, ſuis cum facultatibus. Eas uerò quas Ariſtides tributarias
 fecit, liberas eſſe. Item non licere Atheniēſibus atqꝫ ſocijs nocendi
 gratia illuc ferre arma, ſi tributū pendāt poſt iſta fœdera. Sūt autē
 hæ, Argilus, Stagirus, Acanthus, Scolus, Olynthus, Spartolus.
 Nec ſocias eſſe alterutris, aut Lacedæmonijs, aut Athenienſibus.
 Quòd ſi eas induxerint Athenienſes, ut uelint eſſe ſociæ, licere ſo-
 cias facere. Mecyuernæos, & Sanæos, & Singæos ſuas ipſorum ur-
 bes incolere, quemadmodū Olynthij & Acanthij, Lacedæmoniꝝ
 10 ac ſocij. Panactum Athenienſibus, & inuicem Athenienſes Cory-
 phasium illis, & Cythera, & Methonen, & Pteleum, & Atalātam,
 & quoscuqꝫ Lacedæmoniorum captiuos in carceribus, uel apud
 Athenas, uel alibi intra ſuam ditionem haberēt reddentibus: nec
 non eos quos expugnatione Scionæ cepiſſent Peloponnenſium,
 & quicunqꝫ ex ſocijs Lacedæmoniorum apud Scionam eſſent, &
 quoscuqꝫ Braſidas eò miſiſſet: ſi quis deniqꝫ Lacedæmoniorum
 ſocius Athenis, uel alibi ubi imperium teneant, in carceribus eſſet,
 miſſos facientibus: Lacedæmonijs præterea ac ſocijs reddentibus
 quoscuqꝫ haberent, hunc in modum, Athenienſium ſociorum 'ue:
 20 Quod autem ad Sciones attinet & Toronæos & Sermyljos, & ſi
 quam aliam ciuitatem haberent Athenienſes, conſultaturos, deqꝫ
 alijs ciuitatibus quicquid ſibi uideretur. Eoſdem iuſiurandū apud
 Lacedæmonios eorumqꝫ ſocios per ciuitates iuratos, & utroſqꝫ
 alteris domeſticum iuſiurandum, quod apud utranque ciuitatem
 maximum eſt: quod quidem hoc ſit: Sto his pactionibus & his fœ-
 deribus iuſtè & purè. Sit Lacedæmonijs ac ſocijs in hunc modum
 erga Athenienſes iuſiurandum. Id autem quotannis renouari ab
 utriſque, & titulos lapideos erigi in Olympijs, in Pythijs, in Iſth-
 mo, & Athenis intra urbem, & Lacedæmone in Amyclæo. Si
 30 quid autem alterutris in mentem non uenit, & ſi quid rationi-
 bus diſcuſſum æquum utriſque uiſum fuerit, hoc commutari qua-
 cunque in parte utriſque uideatur. Athenienſibus ac Lacedæ-
 monijs ſub tempus fœderum præſidebat ephorus Pliftolas, men-
 ſis Artemiſii quarto ante finem die. Athenis præſidebat Alcæus
 menſis Elaphebolionis ſexto ante finem die. Iurarunt autem &
 fœdus percufferunt, ex Lacedæmonijs Pliftolas, Domageſtus,
 Chionis, Metagenes, Achantus, Diathus, Iſchagoras, Philocha-
 ridas, Zeuxidas, Antippus, Tellis, Alcinadas, Empedias, Menas,
 Lamphilus: ex Athenienſibus Lampon, Iſthmionicus, Nicias,
 40 Laches, Euthydemus, Procles, Pythodorus, Agnon, Myrtilus,
 Thraſycles, Theogenes, Ariſtocætes, Iolcius, Timocrates,
 Leon, Lamachus, Demotheſenes. Hæc fœdera iſta ſunt ſub ex-
 tremum hyemis ſimul & initiū ueris, ſtatim ab urbicis Dionyſijs,

*Iuſiurandū do-
 meſticum Athe-
 nienſiū & La-
 cedæmoniorū.*

*Fœderis per-
 cuſſores.*

Temporum di-
stinctiones mo-
re Thucydico.

decem solidis annis, & pauculis diebus à prima in Atticam incur-
sione, & ab huius belli principio. Velim autem quis mihi conside-
ret ad fidem habendam tempora potius, quàm aut quoslibet ali-
cubi magistratus, aut recensitionem aliquorum ex aliqua dignitate
nominum res gestas significantium. Non enim exacta res est, ex-
ponere quibús nam uel ineuntibus uel gerentibus magistratum
quidq; gestum sit, sed per æstates & hyemes distinguere, quemad-
modum feci. Vnde comperiet uim anni in duo media diuidens,
decem æstates totidem hyemes habuisse superius bellum.

Lacedæmonij captiuos protinus qui penes se erant, missos fece-
runt: nam sortiti priorem locum erāt reddendi quæ haberent. Mi-
seruntq; in Thraciam ad suam prouinciam legatos, Ischagoram &
Menam & Philocharidam, ut Amphipolim traderent Athenien-
sibus, atq; alij fœdera quemadmodū conuenerat, de singulis rata
haberent. Quod tamen illi facere abnuerūt, arbitantes ea nequa-
quàm sibi utilia esse. Ne Clearidas quidem urbem tradidit, gratifi-
cari uolens Chalcidensibus, quod negaret se posse tradere istis in-
uitis. Verum properè ipse cum legatis illinc in Lacedæmonem ue-
nit ad se purgandum, si accusaretur ab Ischagora, quod non paruif-
set: & præterea ad cognoscendum, si quid posset fœdus immutari.
Sed cum comperisset id comprobatum esse, celeriter rediit, mit-
tentibus eum Lacedæmonijs, atq; iubentibus præcipuè ut urbem
traderet: sin minus, quicumq; ibi forent Peloponnesenses educeret.
Cæterum Lacedæmonij cum apud eos socij essent, & iussi rata ha-
bere fœdera, negarent eadem qua prius causa se illa habituros ra-
ta, nisi aliquatenus æquiora fierent, hos non audiētes dimiserunt,
ipsi cum Atheniensibus societatem fecerunt, rati Argiuos qui mis-
sis Ampelida & Licho fœdus inire recusassent, non acres hostes
sine Atheniensibus fore, & cæteram ferè Peloponnesum quietu-
ram: alioqui si liceret, ad Athenienses accessuram. Presentibus igitur
Atheniensium legatis, habitisque colloquijs conuentum est, so-
cietasq; cum iureiurando inita hæc his legibus.

Societas inita inter Lacedæmonios & Athenienses.

Verba inite so-
cietatis.

Socij erunt Lacedæmonij annos quinquaginta, quod si qui ho-
stes agrum inuaserint Lacedæmoniorū, eisq; noxam fecerint,
opem ferāt Athenienses quocūq; modo, & quātam maximā pote-
runt. Si iñdem hostes agrū populati discesserint, pro hoste sit illa ci-
uitas Lacedæmonijs & Atheniēsis, afficiaturq; ab utrisq; dāno,
& ab utrisq; pariter hoc bellum deponatur, atq; ista fiant iustè &
impigrè & purè. Item si qui hostes terram Atheniensium ingredian-
tur, noxamq; fecerint, Lacedæmonij opem ferant quocunque mo-
do, & quātam maximā possunt. Si agrū populati discesserint, pro
hoste sit illa ciuitas Lacedæmonijs & Atheniensibus, afficiaturq;
ab utrisq;

ab utrisq; damno, & ab utrisq; pariter hoc bellum deponatur. atq;
ista fiant iuste, & impigre & pure. Quod si seruitus impendat
Lacedæmonijs, opitulētur Athenienses omni ui quoad poterunt.
Hæc autem fœdera iisdem qui superiora utrinq; iurauerunt quo-
tannis renouanda. Lacedæmonijs Athenas euntibus sub Diony-
sia, Atheniensibus Lacedæmonem sub Hyacinthia, erecto apud
utrosq; saxeo titulo: uno quidem Lacedæmone iuxta Apollinem
in Amyclæo, altero autem Athenis intra urbem iuxta Mineruam.
Quod si quid uisum fuerit Lacedæmonijs & Atheniensibus ad-
10 ſciendum tollendum uel circa societatem, quicquid utrisq; uisum
fuerit, id æquum sit. Hoc iusiurandum ē Lacedæmonijs hi iuraue-
runt: Plistoanax, Agis, Plistolas, Damagetus, Chionis, Metage-
nes, Acanthus, Ischagoras, Philocharidas, Zeuxidas, Antippus,
Alcinadas, Tellis, Empedias, Menas, Laphilus: ex Atheniēſibus
Lampon, Isthmionicus, Laches, Nicias, Euthydemus, Procles,
Pythodorus, Agnon, Myrtilus, Thrasycles, Theagenes, Aristo-
crates, Iolcius, Timocrates, Leon, Lamachus, Demosthenes. Hæc
societas inita est non multo post fœdera, & captiuos ex insula red-
didere Lacedæmonijs Athenienses, æstasq; undecimi anni cœpit.
20 Quæ per decem continenter annos primo bello gesta, hætenus
conſcripta sunt. Post fœdera uerò & societatem inter Lacedæmo-
nios atq; Athenienses decennem post bellum initam sub Plistola
Lacedæmoniorum ephoro, & Alcæo Athenis præſidente, pax
fuit duntaxat apud eos qui illa admiserant.

Cæterum Corinthij & quædam in Peloponneso ciuitates, quæ
acta fuerāt cōcuſſerunt: protinusq; alia perturbatio extitit sociorū
aduerſus Lacedæmonios. Quinetiā Lacedæmonij ipſi progreſſu
temporis in ſuſpicionē uenēre Atheniēſibus, partim ob quædam
quæ ex uerbis pactiōnis executi non sunt, atque ad ſex annos de-
30 cemq; meſes temperatum eſt, quo minus utrinq; mutuò terram
inuaderent: extra illam uerò uehementiſſimè inuicem ſe læſerunt,
per induciarum non ſyncerā quietem. Mox coacti rumpere illa
poſt decem annos fœdera, rurfus in apertum iēre bellum. Hæc au-
tem idem Thucydides Athenienſis gradatim cōſcripſit, quemad-
modum ſingula quæq; geſta ſunt per æſtates & hyemes, eo uſque
dum Athenienſium imperium Lacedæmonij cum ſocijs euertere-
runt, ac longos muros & Piræa ceperunt: ad quod tempus, anni
belli omnes extiterunt ſeptem & uiginti. Quod ſi quis pactiōnem
quæ interceſſit, ſpatio belli adſcribendam non putabit, is haud re-
40 ctè putabit. Si enim ex rebus geſtis id exiſtimabit, inueniet non
eſſe conſentaneum eam iudicari pacem, in qua neq; tradita neque
recepta ſunt omnia de quibus conuenerat. Et præter hæc in Man-
tinico & Epidauro atque in alijs bellis utrinque clades acceptæ.

Fœdera uiolantur.

*Belli Pelopon-
nesiaci diutur-
nitas.*

*Thucydidis
exilium.*

*Fœderū initia
apud reliquam
Græciam.*

*Mantinei à La-
cedæmonijs de-
ficiunt.*

Et nihilominus in Thracia qui socij fuerant, hostes extiterunt, & Boeotij decemdiales inducias agebant. Itaq; & ex superioris belli decennio, & ex suspectis post illud inducijs, & ex insecuto has posteriori bello, si quis tot annos supputabit per tempora & aliquot dierū accessiōem, hoc solū inueniet exitu comprobatū, ex ijs quæ futura esse ex oraculis affirmabantur. Etenim memoria teneo, ab incepto usq; ad finitū bellum, à cōpluribus prædicari solitum ter nouenis annis bellum geri oportere. Quo omni tempore cū per ætatem res ego iam intelligerē, & animaduernerem, ut aliquid diligenter cognoscerē, contigit ut cū patria exularim annos uiginti, postquā in Amphipolim traiecissem dux classis, cumq; rebus agēdis interfuerim apud utrosq; nec minus propter exilium apud Peloponneses, per ociū aliquid earum rerum impensius nossem. Igitur controuersiā quæ post decem annos extitit, & fœderū perturbationē, & deinceps quemadmodū bellatum fuerit, exequar. Nam posteaq; quinquaginta annorum fœdera sunt inita, & mox societates legationesq; quæ ex Pelopōneso ad hæc accite fuerant, Lacedæmone discescere, & alij domū abiēre, Corinthij ad Argos conuersi primū uerba fecerūt cum quibusdam principibus Argiuorum, quando quidē Lacedæmonij fœdera societatemq; cum Atheniēsis fecissent, antea sibi inimicissimis, non ob utilitatem Pelopōnesi, sed ob seruitutem, oportere Argiuos cōsiderare ut salua sit res Peloponnesis, atq; decernere, quæcunq; Græca ciuitas suis legibus, pari iure, æquis cōditionibus uiuens, uelit cum Argiuis societate facere, licere, ut unaquæq; ad alterius terrā mutua ferat auxilia: deligere autem aliquot homines penes quos sit imperij summa, ne res foras emanet, neue fiat ad populū mentio, si illi non sit assensus. Multos enim aiebant ad Argiuos odio Lacedæmoniorum se collaturos. Hæc cū demonstrassent Corinthij, domum reuerterunt. Quæ Argiui illi cū audissent, & ad magistratus atq; ad populū retulissent, facto decreto, Argiui duodecim uiros delegerunt, cum quibus liceret societate facere quisquis uellet Græcorum, præter Athenienses ac Lacedæmonios: cū horū neutris id liceret iniussu populi Argiui. Admiserūt autem hoc Argiui eo impensius, tum quòd cernerēt bellū sibi cum Lacedæmonijs futurū, quoniā fœdera cum illis in exitu erāt, tum quòd sperarēt se principes fore Pelopōnesi. Siquidē per id tempus præcipue Lacedæmoniū imperiū male audiebat, & propter acceptas clades cōtemptui erant: & inter omnes optimè Argiui se habebant, qui non sumpto cum cæteris Attico bello, quod cū utrisq; fœderati essent, rem suā auxerant. Hunc itaq; in modū Argiui Græcorū uoluntarios in societate recipiebāt, ad quos primi Mantinei cum socijs transierunt, Lacedæmonios ueriti: à quibus dum adhuc bellū cum Atheniēsis

10

20

30

40

sibus gerunt, partē quandam Arcadiæ illorū ditlonis auertissent, quosq̃ non credebāt neglecturos, quod ea Mantinæi potirentur. Ita dum illi cunctātur, libēter ad Argiuos se cōtulerunt, ciuitatem magnā considerātes, & cum Lacedæmonijs usq̃ certantē, & statū popularem quemadmodū ipsi habentē. Secūdum horū defectio- nem reliqua Pelopōnesus gliscere cœpit, tanq̃ ipsi foret idē facien- dum, rata plus quiddā cognouisse Mantinæos quod ad Argiuos accessissent: & simul succēsens Lacedæmonijs, cū ob alia, tum ue- rō quod in fœderibus Atticis ascriptū esset, periuriū esse, quicquā
10 adijcere tollerēue, ei quod utriq̃ ciuitati uisum sit, Lacedæmonia & Atheniensi. Hæc enim particula Pelopōneses præcipue turba- uit, & ad suspicandū induxit, ne se uellent in seruiturē redigere La- cedæmonij cum Atheniensibus. Æquum nanq̃ futurū fuisse, ut ea transmutatio uniuerſis socijs ascriberetur. Itaq̃ perterriti multi ad Argiuos transierūt, ut cum eis societate singuli coirēt. Lacedæmo- nij hunc tumultū gliscere in Pelopōneso sentientes, & Corinthios
Corinthij tu-
multus magi-
stri.
illorum magistros fuisse, ac fœdus & ipsos cum Argiuis percussu- ros, mittunt Corinthū legationem, uolentes quod futurū erat præ- uenire, expositulatū, quod illi essent totius rei caput: periuri etiam
20 futuri, si ab ipsorum ad Argiuorū societatem deficerent, iam nunc quoq̃ iniurijs qui fœdera cum Atheniēſibus non comprobarent, cū dicatur in ijs, id ualere quicquid maior sociorū pars decreue- rit, nisi quod uel deorū uel hominum impedimentū intercellerit. Corinthij uerō adhibitis socijs (prius enim eos aduocauerāt, qui- cunq̃ & ipsi fœdera non admisissent) cōtradicare Lacedæmonijs, non tamen propalam ostendentes ubi sibi facta esset iniuria: quia neq̃ ipsi recuperassent ab Atheniēſibus Solliū neq̃ Anacltorium, & si quid aliud arbitrabantur amisisse: prætereundū se de- ferturos non esse eos qui forent in Thracia, lure enim iurando suā
30 illis priuatim fidem dedisse semel, cū primū unā cum Potidgea- tibus reſellarunt, & sæpius postea: negare itaq̃ se fœdifragos eis esse, si ipsorū cum Atheniensibus societatem respuerēt. Cū enim deorū fidem iurauerint illis in Thracia, periuros se fore, si prodāt. Dictū autem illic esse, nisi dñj aut heroēs forent impedimēto, & ui- deri sibi hoc diuinum in impedimentū esse: & de ueteri quidem iu- reiurando hætenus responderunt. Quod autem ad Argiūā socie- tatē attineret, se habito cū amicis cōsilio quicquid iusti fuerit factu- ros. Et Lacedæmonij quidē legati domū abierunt: Corinthij uerō Argiuorū legatis, qui etiam aderant, iubentes societate inire ipsos,
40 nec differre, edicunt ut sibi præstō sint proximo concilio. Aduenit mox Eleorū quoq̃ legatio, & primū inijt cum Corinthijs socie- tem, deinde illinc Argos petētes quemadmodū prædictū est, cum Argiuis idem fecit. Inſenſi nanq̃ Elei Lacedæmonijs erāt propter

*Lepreatarum
bellum.*

Lepreum. Nam bello quod Lepreatæ cum Arcadibus gesserunt, acciti à Lepreatis Elei in auxilium mercede dimidiatorum fructuum terræ, cum bellum soluissent, imposuerant ipsis Lepreatis qui solum colerent, annum talentum Olympio Ioui pendendum. Quod illi cum ad bellum usque Atticum pependissent, postmodum desierunt, causati bellum: & dum ab Eleis cogentur, ad Lacedæmonios recurrerunt. Commissa illis causa suspicati Elei non æquos futuros iudices, omissa disceptatione solum Lepreatarum depulati sunt, Nihilo tamen minus Lacedæmonij pronunciarunt liberos esse Lepreatas, & Eleos agere iniuste: & quia Elei iudicio 10 non stabant, armatum præsidium in Lepreum miserunt. Illi existimantes urbem quæ à se defecisset, Lacedæmonios recepisse, prolata pactione qua dicebatur, quæ quis moto Attico bello teneret, eadem retinendo prodiret in bellum, tanquam ipsi ius suum non obtinerent, ad Argiuos deficiunt, societatemque, sicuti prædictum est, faciunt. Fecerunt item statim post Corinthij, & qui in Thracia sunt Chalcidenses. Idem quoque allegantes Bœotij ac Megarenses, cum à Lacedæmonijs contemnerentur, tamen quieuerunt, quod censerent popularem Argiuorum statum minus sibi profuturum sub dominatu paucorum degentibus, quam Rempublicam La- 20 cedæmoniorum. Per eadem huius æstatis tempora Athenienses expugnata Sciona, puberes interfecerunt, pueros ac mulieres in seruitute redegerunt, agrum Platænsibus colendum dederunt, necnon Delios rursum in Delum reduxerunt, reputantes & præliorum detrimenta, & dei apud Delphos oracula. Quinetiam Phocenses ac Locrenses inter se bellare coeperunt, Corinthij insuper atque Argiui iam socij Tegeam ueniunt, ut à Lacedæmonijs deducerent, cernentes secum esse ex magna parte Peloponnesum, & si hic locus accederet, totam futuram. Vbi Tegeatæ negant se Lacedæmonijs aduersaturos, Corinthij qui gnauiter hactenus egerant, contendere desierunt, timueruntque ne aliorum nulli posthac ad ipsos deficerent. Tamen Bœotios ipsi adeundos putauerunt, orandosque ut sui atque Argiuorum socij fierent, cæteraque communiter administrarent, ad hæc ut fœdera decem dierum, quæ illis erant cum Atheniensibus, factæ non longè post illa quadraginta annorum, se Athenas secuti, secum quoque facerent, Corinthij iubebant: utque Atheniensium, si hoc abnuerent, inducias renunciarent: nec cum eisdem in posterum, nisi se adhibitis, fœdera facerent. Bœotij rogantibus Corinthijs, quod ad societatem Argiuorum pertineret expectare insenserunt, profectique cum eisdem Athenas, decem dierum fœdera non 40 inuenerunt. Cæterum Athenienses Corinthijs responderunt sibi cum illis esse fœdera, si Lacedæmoniorum non socij forent. Itaque Bœotij postulantibus Corinthijs atque flagitantibus ut secum paciscerentur,

Sciona expugnatur.

Delij reducuntur.

*Phocensium
& Locren-
sium bellum*

ciscerentur, noluerunt tamen decem dierum foederibus renu-
ciare. Ipsi autem Corinthijs induciæ citra foedus extitêre cum
Atheniensibus.

- Eadem æstate Lacedæmonij populariter duce Plistoanacte Pau-
sanix regis filio, in expeditionem ierūt aduersus Parrhasios in Ar-
cadia Mantineis obnoxios, acciti ab eis seditione laborantibus, ex-
cisuri præterea, si possent, murum in Cypselis, quem Mantinei ex-
truxerant, suorumq; præsidio tenebant, in Agro Parrhasio positū
super Sciritium, qui est in Laconica. Et Lacedæmonij quidem re-
10 gionem Parrhasiam depopulabantur. Mantinei autem tradita Ar-
giuis custodia urbis, ipsi societatem tutabātur: sed cū nequirent
& murum in Cypselis, & in Parrhasiis urbes defendere, abiêre. La-
cedæmonij ubi & Parrhasios in libertatem asseruerūt, & murum
exciderunt, domum reuersi sunt. Idem per eandem æstatem iam
reuersis à Thracia militibus qui cum Brasida profecti fuerāt, quos
post inita foedera Clearidas reportauerat, decreuerunt seruos, qui
sub Brasida fuissent in prælio, liberos esse, habentes ubicunq; libe-
ret habitādi potestatem, eosq; non ita multò post cum ijs quos re-
center in ciuitatem ascripserant in Lepreo, quod in Laconico &
20 Eleo agro situm est, collocauerūt, iam cum Eleis dissidentes. Præ-
terea quos in insula traditis armis captos receperant, horum non-
nullos iam magistratibus fungentes, ignominia notauerūt, ueriti
ne propter calamitatem acceptam, illi opinātes suam imminutam
esse conditionem, aliquid molirentur rerum nouarum, si honori-
bus uterentur. Notauerunt autem hac ignominia, ne gerendi ma-
gistratus, neue mercandi, uendendi dādi ue aliquid ius haberent.
Aliquanto tamen post ad dignitatem sunt restituti. Eadem æstate
Thysson, quæ est in Atho, Atheniensium sociam ciuitatem, Di-
ctydienfes ceperunt. Qua omni æstate inter Athenienses ac Pelò-
30 ponnenses commercium fuit, sed inter se suspecti erant Athenien-
ses & Lacedæmonij usq; ab initis foederibus, quod neutri loca al-
teris redderent. Nam Lacedæmonij quorum priores in reddendò
partes erant, nec Amphipolim cæteraq; loca reddiderant, nec so-
cios in Thracia ad recipienda foedera adegerant, ac ne Bœotios
quidem atq; Corinthios, assidue dicentes se illos qui foedera reci-
pere nollent, unā cum Atheniensibus coacturos, præstituta die, ci-
tra tamen syngrapham, intra quam diem qui foedera rata non ha-
berent, utrisq; essent pro hostibus. Harum rerum nullam cōfici ab
illis Athenienses cū uiderent, suspicabantur nihil æquum Lacedæ-
40 monios animo agitare. Itaq; Pylum repetentibus reddere su-
persederunt, adeò ut captiuos quoq; ex insula, quos in uinculis ha-
buerant, reddidisse poeniteret. Etiam loca cætera tenere perseue-
rauerunt, præstolantes dum illi quæ spondidissent perficerent;
Lacedæmonij

*Athenienses &
Lacedæmonij
de reddendis u-
trinq; locis dis-
sentiant.*

Lacedæmonij uerò dixêre, se quæ poterant, fecisse: quos enim in uinculis habuissent, Atheniēsis reddidisse, milites qui in Thracia, & si quis alius in ipsorum arbitrio fuisset, abduxisse, Amphipolim ut restituerent, non esse in sua potestate. Bœotios atq; Corinthios ut in fœdera adducerēt, operam daturos, utq; Panactum reciperēt, & si quis Atheniensis apud Bœotios captiuus esset. Pylo autem ut sibi redderent postulare: sin minus, Messenios illinc ad seruitia abducerent, quemadmodum ipsi ex Thracia fecissent: Athenienses per se si uellent, locum custodirent. Sæpe itaque ex multis habitis sermonibus, per hanc æstatem permouerunt Athenienses ad ducendos è Pylo Messenios, ac cæteros tum seruos, tum eos qui è Laconica ad ipsos transierant, quos in uerticibus Cepheleniæ collocauerant. Igitur æstate hac ab utrisq; ocium fuit, & ad utrosq; inuicem uentitatum. In sequenti hyeme (erant enim alij ephori, nec ij sub quibus inita fœdera erāt, & eorum nonnulli fœderum aduersarij) cū legati à societate uenissent, præsentibus Atheniēsis, Bœotijs, Corinthijs, & multa ultrò citroq; dicerentur, nec quicquam conueniret: ut reditum est domum, Cleobulus & Xenares (ij enim præcipuè ex Ephoris fœdera solui uolebant) sermones habuere separatim cum Bœotijs atque Corinthijs, hortantes ut maximè eadem decernerent, utq; Bœotij, qui primū fuissent socij Argiuorū, rursus se cum Argiuis facerent socios Lacedæmoniorum. sic enim fore ut Bœotij ad accipienda Attica fœdera minimè cogerentur. Nam Lacedæmonios ante inimicitias Atheniensium, ac ruptionem fœderum, præoptasse sibi amicos atque socios esse Argiuos. Intelligebant enim Lacedæmonios semper cupidos esse conciliandæ sibi Argorum amicitiae, quod uidelicet existimarent bellum extra Peloponnesum sic facilius fore. Enimuero obsecrare Bœotios, Panactum Lacedæmonijs traderent: ut pro hoc recepta, si possint Pylo, facilius habeant aduersus Athenienses bellum. Ita edocti Bœotij atque Corinthij à Xenare Cleobuloq; & à suis amicis qui è Lacedæmonijs aderant, ut ad suos publicè referrent, utriq; abiêre. Quos abeūtes duo è summo magistratu Arguii inter uiam obseruauerunt, cōgressiq; cum eis, in colloquium uenerunt, si quo pacto Bœotij ipsis socij fieri possent, quemadmodum Corinthij & Elei & Mantinei: existimare enim hac re procedente, facile iam eos & belligerari, & pacisci: etiā cum Lacedæmonijs si uellent, re inter ipsos cōmunicata, & si quibus cum alijs oporteret. Hæc Bœotijs legatis audita placuerunt. Quippe opportunè ista rogabantur, quæ amici quoq; è Lacedæmone ipsis iniunxerāt. Ea sentientes ab his admitti Arguii illi, miseros se in Bœotiam legatos cū dixissent, digressi sunt. Reuersi Bœotij detulêre ad magistratus, quæq; ex Lacedæmone, quæq; ex Argiuis

Ephori fœdera frōgere contendunt.

Argos amicū optant Laced.

*Græcorū con-
iurationes.*

*Bœotiorum
quarta con-
silia.*

ex Argiuis in congressu audissent, Magistratus quod res placita erat, erectiore animo esse. Nam ipsis cum utraq; parte cōueniebat, & eorum opera Lacedæmoniorum amici indigebāt, & Argiui ad similia properabant. Neq; multò pòst cū legati Argiuorū uenissent, ob ea trāsīgenda quæ dixissent, probata ipsorū oratione eos remiserunt, promittētes se legationē Argos de societate missuros. Interea uisum est eis Corinthijsq; ac Megarensibus, & legatis ē Thracia, inter se coniurare, de ferendo inuicem auxilio, ut quisque indigeret, deq; non gerendo cum aliquibus bello, paciscēdoq; nisi
10 communiter, & ita Bœotios Megarensesq; (nam idem ij inter se ipsi fecerant) fœdera facere iam cum Argiuis. Verū antequā iusiurandum præstaretur, idem Bœotiorum magistratus rem ad quatuor consilia Bœotiorū, penes quæ summa potestas erat, retulerunt, suadētes ut ex usu rei Bœotiæ cū ijs ciuitatibus quæcūq; hoc uellent, coniurarent. Hoc illi qui in consilijs erant, non admit- tendū censuerunt, ueriti ne Lacedæmonijs aduersarentur, si cum Corinthijs, qui ab illis defecerant, cōiurarent. Neq; enim eos cer- tiores fecerāt sui magistratus de ijs quæ ex Lacedæmone sibi Cleo- bulus & Xenares ephori suasissent, ut prius Argiuorum Corin- thiorumq; socij facti, postmodū fierēt Lacedæmoniorū: rati etiā si
20 ipsi non dicerent, tamen non aliud illos ē cōsilio decreturos, quā quod eis ipsi præcognitum suasissent. Vbi autem res in cōtrarium celsit, Corinthij quidem & ē Thracia legati infecto negotio abierunt: Bœotij uerò magistratus prius expectātes, ut eadem persua- derent, utq; experirētur facere cum Argiuis societatem, nec de Ar- giuis ad consilia retulerunt, nec Argos quam promiserāt legatio- nem miserūt, incuria quadam & omniū occupatione. Hac eadem hyeme Mecybernā, ubi erat Atheniensium præsidium, Olinthij subito adorti ceperūt. Post hæc Lacedæmonij (nam inter eos atq;
30 Athenienses assidua colloquia habebātur de reddendis quæ inui- cem tenebāt) sperantes si Panactū à Bœotijs Athenienses recepis- sent, fore ut ipsi reciperēt Pylum, adierunt per legationē Bœotios, oraruntq; ut sibi Panactū, & qui in uinculis essent Atheniēses tra- derentur, ut pro ijs ipsi Pylum reciperēt. Illi negare se reddituros, nisi secum quemadmodū cum Atheniensibus hi societatem sepa- ratim coirent. Lacedæmonij intelligentes hi quidē se iniurios fore in Athenienses, cū dictū sit neq; fœdus iniri, neq; bellū, nisi com- muniter, cupidi tamen Panacti recipiēdi, & pro eo Pylum recupe- randi, cū præsertim qui properabāt turbare fœdera, propēiores
40 in Bœotios essent, societatem fecerunt hyeme iam extrema, & sub uere statim Panactū excisum est: Et undecimus belli annus exijt.

Ineunte statim uere insequentis æstatis Argiui (quando neque legati Bœotiorum, quos illi missuros se dixerant, ueniebant, & Panactum

Panaetum excidi acceperant, separatimque societatem cum Lacedaemoniis Boeotios coisse) extimuerunt ne soli relinquerentur, caeteris sociis ad Lacedaemonios transeuntibus, opinantes à Lacedaemoniis Boeotios inductos, & Panaetum excidisse, & in Atheniensium societatem concessisse, ipsis Atheniensibus harum rerum conscis, cum quibus quoque iam sibi societatem facere integrum non esset, cum antea sperassent per causam dissensionis sibi hos socios fore, si foedera quae Atheniensibus essent cum Lacedaemoniis, non manerent. Itaque incerti ob haec consilia, ac timore perculsi, ne sibi bellandum foret cum Lacedaemoniis pariter & Tegeatis & Boeotiis 10 & Atheniensibus, ut qui prius foedera Lacedaemoniorum non acceperant, sed animum Peloponneso imperandi habuissent, misere quamprimum potuere in Lacedaemoniam legatos, Eustrophum & Aesonem, qui illis amicissimi uidebantur: arbitantes se, ubi confederati cum Lacedaemoniis essent, quocunque res caderent, pro conditione praesentium temporum optimè quietem acturos. Eorum legati cum Lacedaemonem uenissent, sermonem habuerunt, quonam modo foedera facienda essent, postulantibus ante omnia Argiuis, aut ciuitati cuiuspiam, aut priuato delegari causam suam de terra Cynuria, de qua semper disceptaretur, in finibus posita, quae 20 Thyream continet, & urbem Athenam, coliturque à Lacedaemoniis. Sed uetantibus mox Lacedaemoniis fieri de illa mentionem, caeterum si uellent hi ex pristina formula foedus facere, se ad id paratos esse dicentibus, legati hoc sibi utique concedi instabant in praesentia foedus fieri annorum quinquaginta: ea tamen lege, ut liceret utrislibet alteros prouocare ad praelium, dummodo neque morbo neque bello implicitos: & de hac terra decernere, quemadmodum iterum quondam factum fuisset, cum se utriusque uictores discessisse putauerunt, sed non insequi ulterius, quam ad huius uel illius urbis terminos. Haec à principio Lacedaemoniis uideri stolida. Deinde 30 quia cuperent amicum omnino habere Argos, quae postulabantur indulgere, & in scriptum retulere: iubentes tamen prius, quam aliquid conficeretur, illos redire Argos, ad haec demonstranda plebi: & si ei placita essent, uenire ad Hyacinthia iusiurandum praestituros: & legati quidem abiire. Interea autem dum Argiui ista tractarent, Lacedaemoniorum legati, Andromedes, Phaedimus, & Antimenidas, quibus datum erat negotium recipiendi à Boeotiis Panaetum ac captiuos, Atheniensibusque reddendi, offendunt Panaetum ab ipsis Boeotiis dirutum, causantibus quoddam olim inter se atque Athenienses ex quadam controuersia iusiurandum intercessisse, ne alterutri locum illum incolerent, sed utriusque. Caeterum quos illi habebant captiuos, receperunt, Atheniensibusque reddiderunt, referentes Panaetum excisionem, ibique nullum amplius Atheniensium

Lacedaemoniorum responsio.

nienſium hoſtem habitaturum, per hoc exiſtimātes & Panaſtum ſe tradere. Hæc cum dicerentur, grauiter ſanè tulère Athenienſes, iniuriam ſibi fieri putantes à Lacedæmonijs, tum ob exciſum Panaſtum, quod ſtans traditum oportuit, tum quòd audiebant eos cum Bœotijs quoq; ſocietatem feciſſe, cum antea dicerent ſe cõmuniter adaſturos ad cõfœderationem qui recuſarent. Hæc atq; alia conſiderantes, quæ ex pacto ſeruata non eſſent, deceptos ſe exiſtimabant, ut aſperè reſponſo reddito legatos remiſerint. Cum eſſet huiusmodi diſſidium inter Lacedæmonios atq; Atheniēſes, ij qui
10 Athenis ſoluta fœdera cupiebant, protinus hoc efficere inſtituerunt, cum alij nonnulli, tum uerò Alcibiades Clinix filius, ætate iuuenis, commendatione ille quidem, ſed progenitorum ſanè honoratus, cui ſatius uidebatur, ad Argiuos potius accedere, neq; ob id modò quod ſatius uidebatur, uerum etiam ferocitate ſpiritus fœderibus erat infeſtus, quæ per Niciam & Lachetem cõtemptra ſua adoleſcētia Lacedæmonij feciſſent, nec habito ſibi honore uetulti iure hoſpitij, quod ab auo repudiatum, ipſe renouatum curauerat officijs, quibus captiuos ex inſula fuerat proſecutus. Ex quo prorſus ſibi detractum interpretans, ab initio Lacedæmonijs uerbo
20 aduerſabatur, affirmans illos inualidos eſſe, & ea cauſa cum Athenienſibus fœderata percuſſiſſe, ut per hæc ab eis Argiuos abducerent, & ruruſ Athenienſes deſtitutos adorirentur. At ubi diſcordia extitit, tunc uerò ſine mora ad Argiuos priuatim mittit, iubens quàm celerrimè ad ſocietatem prouocati uenirent cum Mantineis, & Elcis, tanquam opportuno tempore, ut ſe maximè annixuro. Quo nuncio audito Argiui, ſimulq; cognito non iniſſe cum Bœotijs Athenienſes ſocietatem, ſed à Lacedæmonijs uehemēter diſſidere, omiſſis ſuis legatis, fœdera apud Lacedæmonem tractantibus, ad Athenienſes potius mentem aduerterunt, reputantes ciuitatem olim iam ſibi amicam, & quæ ſub ſtatu populari regeretur, quemadmodū ipſi, ac magnæ potētix, præſidio futuram à mari, ſi ipſis bellū moueretur. Mittunt itaq; conſeſtim ad Athenienſes de ſocietate legatos, comitantibus Eleorum ac Mantineorum legatis. Venit autem properè & Lacedæmoniorum legatio, Philocharidas, Leon, & Endius, qui uidebātur ſtudioſi eſſe Athenienſium (timebant enim ne per iracundiam facerēt Athenienſes cum Argiuis ſocietatem) ad repoſcendam Pylum in locum Panaſti, & ad excuſandā ſocietatem cum Bœotijs, non ſe id malo Athenienſium feciſſe. Ii apud concilium de his rebus cum dicerent, ſeq;
30 ueniſſe cum poteſtate ſumma de omnibus cõtrouerſiis tranſigendi, Alcibiadem reformidabant, ne ſi ad populum eadem dicerent, inducerent uulguſ, & reſpueretur ſocietas Argiuorum. Verum Alcibiades aduerſus hos huiusmodi rem machinatur: Suadet

*Athenienſium
Lacedæmonio
rumq; diſſidij
redintegrati
occafio.*

T

Lacedæmonio-
rum legati per
Alcibiadem de-
cipiuntur.

Nicias repu-
gnat Alcibia-
des.

Lacedæmonijs ne palam faciant populo se cum summa potestate uenisse, data eis fide si hoc faciant, se Pylum illis restitutum. Persuasurum enim se Atheniensibus, quemadmodum nunc cōtradictat: & cætera reconciliaturum. Hæc Alcibiades ideo agebat, ut illos à Nicia alienaret, & ad populum insectando, tanquam nihil unquam nec synceri cogitantes, nec ueri de his rebus loquentes, Atheniensibus Argiuos & Mantineos & Eleos redderet socios, sicut & contigit. Nam legati, cum ad populum processissent, & interrogati negassent se id quod in senatu dixerant, cum absoluta potestate uenisse, tum uero Athenienses non amplius sustine-
runt, sed Alcibiadem multò quàm antea uehementiùs in Lacedæmonios uociferantem audierunt, parati protinus Argiuis introductis & illorum comitibus, inire cum eis societatem. Verùm factō terramotu, priusquàm aliquid constitueretur, concilium dilatum est. Postero die coacto concilio, Nicias cum Lacedæmonijs deceptis, de non confitendo se uenisse præditos potestate, & ipse deceptus affirmabat oportere nihilominus Athenienses fieri socios Lacedæmoniorum potius, & differendo quæ ad Argiuam societatem pertinèrent, iterum ad Lacedæmonios mittere accognoscere quid consilij haberent, dicens honorificam ipsis, deformem illis esse belli dilationem. Cum ipsis enim, quandoquidem res eorum bene haberet, præclarissimè agi præsentem tuendo felicitatem. Illorum uerò, quorum aduersæ res essent, interesse ut quamprimùm periclitarentur. Suasitq; ut illuc legatos, & se inter illos mitterent, iussurum Lacedæmonijs, ut si quid æqui cogitarent, Panactum incolume redderēt, Amphipolim & Bœotiorum societatem missam facerent, nisi ita pepigissent quemadmodum dictum fuerat, ut neutri sine alteris cum ullo paciscerentur. Item denunciaturum, si uellent iniurijs esse, se potuisse iam Argiuos efficere socios, quippe qui huius rei gratia adessent. Ac si quid aliud
expostulabant, id omne obiecturos legatos cum Nicia miserunt. Legati ubi peruenerunt, & post alia ad extremum dixerunt, nisi societatem Lacedæmonij Bœotiorum dirimerent, qui fœderibus non continerentur, se quoque in societatem Argiuos, & qui cum eis essent, recepturos: illi negabant se Bœotiorum societatem dirempturos, ut ita responderent euincente factione Xenaris ephorij, ius tamen iurandum Nicia flagitante renouarunt. Verebatur enim Nicias ne omni prorsus infecto negotio discederet, insimulareturq; id quod & contigit, quod autor fœderum cum Lacedæmonijs fuisse uideretur. Sub cuius reditum audientes Athenienses nihil acti è Lacedæmone referri, subito indignati, & se iniuria affici putantes, cum Argiuis (aderant enim illi) fœdera ac societatem autore Alcibiade fecerunt his uerbis:

Fœdera

*Fœdera Atheniensium cum Argiuis Mantineisq;
& Eleis ad annos centum.*

Fœdera fecêre Athenienses in annos cētum, Argiuiq; & Mantinei atque Elei, pro se proq; socijs quibus utriq; præsunt, sine dolo ac sine noxa tam terra quàm mari, ne liceat arma inferre detrimenti causa, neq; Argiuos, Mantineos, Eleos, eorumq; socios, Atheniensibus; neque rursus Athenienses eorumq; socios Argiuis, Eleis, Mantineis, illorum 'ue socijs, ulla uel arte uel machinatione. Ex hac formula societas sit Atheniensibus, Argiuis, Eleis, & Mantineis annos centum. Si hostes terram Atheniensium intrauerint, eò ueniant Argiui auxilio & Elei & Mantinei, simulac palàm eis factum erit ab Atheniensibus, pro suis uiribus quàm ualidissimè poterunt. Si ijdem hostes eandē terram depopulati abierint, pro hostili sit ea ciuitas Argiuis, Mantineis, Eleis, Atheniensibus; maloq; afficiatur à cunctis his ciuitatibus: nulliq; ipsarū fas sit bellum, quod erit aduersus illam ciuitatem, soluere, nisi id omnibus uideatur. Itemq; Athenienses auxilium ferant Argos, Mantineam, Elim, si hostis inuaserit terram Argiuorum, Eleorum, Mantineorum, simulac palàm eis factum erit ab his ciuitatibus, pro suis uiribus quàm ualidissimè poterunt. Si hostis terram depopulatus abscesserit, ea ciuitas pro hostili sit Atheniensibus, Argiuis, Mantineis, & Eleis, ab hisq; omnibus ciuitatibus malo afficiatur: nec fas sit soluere bellū aduersus eam ciuitatem, nisi id omnibus ipsis uideatur, neq; sinere per suam terrā sociorum 'ue quibus singuli præsunt, aut per mare armatos transire inferēdi belli gratia, nisi cōmuni decreto harum ciuitatū, Atheniensis, Argiue, Mantineæ, Eleæ, de transeundo. Ciuitas autem quæ accerferit, opem ferentibus cōmeatum præstet ad dies triginta, ex eo die quo in eam urbem auxilia accersita intrauerint, & item abeuntibus. Eadem si diutiùs uti exercitu accito uelit, stipendium det ternos quotidie obolos Æginæas singulis grauis ac leuis armaturæ militibus, atq; sagittarijs. Equiti autem singulas drachmas Æginæas, ipsaq; imperiū super exercitum teneat, quandiu illic bellū erit. Si quo tamen uniuersis ciuitatibus uideatur communiter in expeditionem eundum, participet imperium eis omnibus. Hæc fœdera Athenienses pro seipsis proq; socijs iurēt, Argiui & Mantinei & Elei & eorum socij per suas quiq; ciuitates. Iurent autem proprium quiq; iusiurandum, quod maximum est, apud templa augusta, in hæc uerba:

STabo in societate conuenta iustè & innocenter, & simpliciter, neq; transgrediar ulla neq; arte, neq; machinatione. Iurēt item Athenis senatus ac tribuni plebis, idq; iusiurandum confirment quæstores. Apud Argos iurent senatus & octoginta uiri. Apud Mantineam iurent opifices senatusq;, ac cæteri magistratus, con-

Iusiurandū fœderatorum.

firment uates, ac belli duces: In Elide opifices quæstoresq; ærarij
 & sexaginta uiri, cōfirment opifices, legumq; custodes. Renouent
 quoq; quotānis iusiurandum Atheniēses quidem eundo in Elim,
 Mantineam, Argos triginta diebus ante Olympia. Argiui uerò,
 Mantinei, Elei eundo Athenas decem diebus ante magna Panā-
 thenæa. Describant quoq; placita hæc fœderalia ac socialia cum iu-
 reiurando lapideo titulo: Athenienses quidem in urbe, Argiui ue-
 rò in foro apud delubrum Apollinis. Mantinei autem in foro item
 & apud Iouis delubrum. Communiter uerò ponant ludis Olym-
 piacis æneum titulum ijs quæ nunc sunt Olympijs. Quod si quid 10
 uideatur esse satius his ciuitatibus addi ad cōuenta, quicquid cun-
 ctis cōmuniter uidebitur, id ratum sit. Et fœdera quidē atq; socie-
 tates hunc in modum sunt initæ, neque tamen quæ inter Lacedæ-
 monios atq; Athenienses erant, ob has abolitæ sunt, neq; ob alias.
 Cæterum Corinthij Argiuorum socj eas admittere noluerunt, ac
 ne ratam quidem iureiurando habere iam initam cum Eleis & Ar-
 giuis & Mantineis societatem, de bellando deq; pacificando cum
 eisdem hostibus, quod dicerent sufficere sibi superiorem conuen-
 tionem de auxilio inuicem præstando laceſſitis bello, non autem
 bello laceſſentibus. Ita Corinthij à societate recesserunt, rursusq; 20
 cū Lacedæmonijs senserunt. Atq; hac æstate Olympia extiterunt,
 in quibus Androſthenes Arcas in Pancrati certamine primā pal-
 mam retulit, & Lacedæmonijs Elei interdixere templo ne sacrifi-
 carent, certarent uē, nec intentato crimine illis per iudiciū, ut ius
 Olympicum postulabat, eos cōdemnarūt, dicentes arma illos in
 Phyrum murum inferre, & armatos in suum Lepreū, dum Olym-
 piacum fœdus esset, dimittere. Multa autem erāt duo millia mna-
 rum, in singulos armatorū binæ, quemadmodum lege cōtinetur.
 His Lacedæmonij missa legatione contradicebant, negantes iu-
 ste se condemnatos, nondū palām factō apud Lacedæmonem fœ- 30
 dere, quando ipsi in Lepreum miserunt armatos: Elei inducias di-
 cere iam apud ipsos esse, quippe qui ipsis primis denunciarent, &
 se quiescentibus, nec id expectantibus, utpote cū essent fœdera,
 illos clam iniuriam fecisse. Lacedæmonij excipiunt, nihil iam opus
 esse ut id renunciēt Lacedæmonem, si quidem eos iam fontes esse
 existimant Elei. Verū Lacedæmonios non ita ut existimentur,
 illud fecisse, nec adhuc ulla usquam arma importasse. At Elei in eo-
 dem sermone perseuerant: quin Lacedæmonij fontes sint, sibi non
 posse persuaderi. Cæterum si sibi uelint Lepreum reddere, se illis
 remittere suam partem pecuniæ, & quod deo debeatur, id se pro 40
 illis soluturos esse. Illis hæc non audientibus, rursus postulare,
 Lepreum quidem si nolent, non restituerent, uerū ascenderent
 ad Iouis Olympij aram, quando quidem templo uti exoptarēt, ut
 coram

coram Græcis iusiurandū præstarent, postmodū utiq; multam so-
luturos. Ne hanc quidem conditionē accipientes Lacedæmonij,
prohibiti sunt ab immolatione apud templū, atq; à certaminibus,
domiq; sacrificarūt. Ludos spectauēre ceteri Græci, præter Leprea-
tes: ueriti tamen Elei ne per uim Lacedæmonij sacrificarēt, armata
iuuentute excubias habuēre. Ad quos accesserūt Argiui pariter &
Mātinei, ex utrisq; milleni, & Atheniēsū equites, qui apud Argos
diem festū præstolabantur. Omnē autem illam frequentiā ingens
perculit terror, ne Lacedæmonij cum armatis uenirent, præsertim
10 posteaquā Lichas Arcesilai filius, Lacedæmonius uirgis à lieto-
ribus cesus fuit in loco certaminis, quia cū eius biga uicisset, ideoq;
publica Bœotiorū secundum certaminis potestatem pronūciata
fuiſſet, ipse progressus in locū ludorum, Lacedæmonijs interdi-
ctum, coronasset aurigam, auidus indicandi suum currum fuisse.
Quo magis perterriti sunt omnes, suspicatiq; aliquid noui fore.
Lacedæmonij tamen quieuēre, atq; ita eis ludorū die successit. Se-
cundū Olympia Argiui atq; socij Corinthū iuēre, oratum illos;
ut ad se transirent. Aderāt autem Lacedæmoniorum legati, & cū
multi sermones habiti essent, ad postremū nihil est actū, sed factū
20 terræmotu digressum in suam cuiusq; urbem. Æstasq; excessit.

*Lichas uirgis
cesus.*

Ineunte hyeme pugnauēre Heraclienses, qui sunt in Thrachinē,
cum Ænianibus, & Dolopibus, & Meliēsibus, atq; aliquot Theſ-
salis. Nam hæ circa gentes illis hostes erant, quod non aduersus
alias quā aduersus se ea urbs condita esset. Ideoq; statim ab ipsa
condita infestæ ei fuerunt, quoad poterant ad perniciem illius in-
cumbentes, & in ea tunc pugna superiores extitēre, cum alijs He-
racliensibus, tum uerò Xenare Cnidio Lacedæmonio illorum du-
ce interfecto. Et hyems pariterq; duodecimus belli annus exijt.

Xenaris cedes

Principio statim insequentis æstatis, Heracleam post prælium
30 grauiter affectam accepēre Bœotij, Hegesippida Lacedæmonio;
tanquam non bene gubernāte, eiecto: ueriti ne Lacedæmonijs in
Peloponneso tumultuantibus occuparent Athenienses locū: quā
ex re Lacedæmonij in illos irati fuerūt. Eadem æstate Alcibiades
Cliniæ filius Atheniēsium dux, adiutoribus Argiuis ac socijs pro-
fectus in Peloponnesum cum paucis Atheniensium armatis ac sa-
gittarijs, & quos illinc sumpserāt socijs, eoq; exercitu Peloponne-
sum pertransiens, cū alia quæ ad societatem pertinet, constituit,
tum ut muri Patrææ ad mare demolirentur persuasit, habēs ipse in
animo alios extruere in iugo Achaico: sed accurrentibus Corin-
40 thijs Sicyonijsq;, quibus obfuturi erāt illi extructi, prohibitus est.

*Decimitertij
anni initium.*

Eadem æstate bellum extitit inter Epidaurios atq; Argiuos, ti-
tulo quidem hostiæ, quam ad Apollinem Pythiū Epidaurij cū
adducere debuissent pascuorū nomine, non miserāt, cuius templi

*Epidaurium
cum Argiuis
bellum.*

maximum arbitriū erat penes Argiuos. Veruntamen nulla sub-
 stēte causa, uisum ipsis atq; Alcibiadi, Epidaurū si possent, occupa-
 re, tum ut à Corintho securi essent, tum ut ab Ægina breuior ad
 auxilium traiectus foret, quā ex Athenis Scyllæo circuito. Itaq;
 Argiui sese præparabant tanquā ipsi aduersus Epidaurum ad exi-
 gendam hostiā exituri. Eduxerunt autem per eadē tempora & La-
 cedæmonij omnem populū in Leuctra, quæ sunt in eorū confinijis
 aduersus Lycæum, duce Agide Archidami filio rege suo, nemine
 quò tenderent sciente, ne ipsis quidem ciuitatibus, unde uiri in mi-
 litiam mittebātur. Sed quia sacrificātes pro transitu litare non po-
 tuerunt, domum rediēre, edicentes socijs, ut post insequentē men-
 sem (erat autem tum Maius, in quo stata sacra apud Doros sunt)
 se præpararent tanquā in militiam exituri. Illis digressis Argiui an-
 te quartum diem Calendarū lunij egressi, & eo die quātus fuit iti-
 nere facto, ingressi sunt Epidaurium agrum, ac depopulati. Ipsiſq;
 Epidaurijs socios implorantibus, partim illorum mensem causa-
 bantur, partim usq; ad confinia Epidauriæ progressi, quietem ege-
 runt. Atq; quo tempore Argiui in Epidauro fuerunt, legationes
 sociorum Mantineam uentitarunt, ab Atheniensibus excitæ. Et
 quum in colloquium uentum est, Ephamidas Corinthios nega-
 re congruere uerba cum rebus. Nam ipsos quidem de pace tran-
 sfigere: Epidaurios autē ac socios cum armis aduersus Argiuos in
 acie stare: oportere ergo primū missos facere exercitus, qui utrin-
 que uenerunt, atq; ita rursus loqui de pace. Id probātes Athenien-
 sium legati abierunt, Argiuosq; ex Epidauria abduxerūt. Et cū
 pōstmodum reuersi eōdem, cōuenire non possent, reditum est ab
 Argiuis iterum in Epidauriam, populatioq; facta. Exierunt quoq;
 Lacedæmonij aduersus Caryas. Et cū ne hīc quidem de progres-
 su sacrificantes litarent, rediēre. Argiui tertia ferē Epidauriæ parte
 uastata, domum regressi sunt. Quibus præsidio fuerant mille ar-
 mati Atheniensium, Alcibiade duce, cognito Lacedæmonios in
 expeditionem exisse. Hæc manus, ubi ea amplius non fuit, disces-
 sit, atque ita æstas exacta est.

Initio hyemis Lacedæmonij clam Atheniensibus præsidium tre-
 centorum militum, Agesippida prefecto, ad Epidaurum mari sum-
 miserunt, propter quod Argiui Athenas uenerūt, expostulatum
 quòd cū in foederibus scriptū esset, ut neutri per ea, quæ suæ ditio-
 nis essent, sinerēt transire hostē, Athenienses suo mari dimississent
 Lacedæmonios trāsire, dixeruntq; nisi Athenienses uicissim Mes-
 senios ac seruitia in Pylū transportarēt, iniurios fore. Illi autore Al-
 cibiade, Laconico lapidi titulari subscripsere Lacedæmonios peie-
 rasse, & seruitia è cranijis ad latrocinandū in Pylū trāsportauēre, cæ-
 tera quiescentes. Per hāc hyemē cū inter Argiuos atq; Epidaurios
 bellaretur,

bellaretur, nullum iustū praeliū extitit, sed ex insidijs incursiones, ubi ex alterutris prout cōtingebat, nōnulli cadebant. Atq; extremo hyemis iam uergentis in uer, Argiui sumptis scalis tendūt Epidaurum, tāquam desertam propter bellū expugnaturi, sed infecto rediēre negotio, hyemsq; & tertiusdecimus annus belli excelsit.

Insequentis æstatis medio Lacedæmonij, quum Epidaurij uerarentur, & in Pelopōneso alia à se loca deficerēt, alia male cogitarent, opinantes nisi præoccuparent, protinus rem in deterius progressurā, uniuerſi aduersus Argos eunt, ipsi atq; seruitia duce rege suo Agide Archidami filio, comitātibus eos Tegeatis, & quicūq; alij Arcades erāt Lacedæmoniorū socij. Nam ex cætera Pelopōneso socij, & qui extra illā erant, ad Phliuntē cogebantur, Bœotiorū quinq; millia cum iustis armis: totidē leuis armaturæ, & quingenti equites, ac totidem sine equis, Corinthiorū duo millia armata, aliorum pro sua cuiusq; copia numerus: Phliasiorum uerò, quia in ipsorum agro exercitus erant, uniuerſa adfuit manus. Argiui, tunc primū præscito Lacedæmoniorū apparatu, cū illi in Phliuntē tenderēt ad se cum alijs coniungendū, tunc ipsi cum exercitu prodire, accedentibus auxilio Mantineis, socios suos habentibus, & tribus millibus Eleorum armatis, & progressi Lacedæmonijs occurrunt apud Methydrium Arcadiæ: & utrisq; in collem acceptis, Argiui quidem ad pugnā sese præparabant, tanquā destituto socijs hoste: Agis autem sub noctem mouens, clam in Phliuntē contendit ad socios. Quo Argiui cognito, ipso statim diluculo abeūt, primū Argos, mox quā expectabant Lacedæmonios cum socijs, in uia quæ fert in Nemeam, descensuros. Verū Agis non id, ubi isti expectabant, iter tenuit, sed aliud asperius, denunciata re Lacedæmonijs & Arcadibus Epidaurijsq;, & in campū Argiuorum descendit. Corinthij quoq; Pellenſesq; ac Phliasii diuerso itinere matutini perrexēre. Bœotijs autem Megarēſibusq; ac Sicyonijs præceptum erat, ut uia quæ ducit ad Nemeam descenderent, quā Argiui insidebāt: ut si illi ad arcendā uim Lacedæmoniorum in plana properarent, ipsi eos insecuti equitatu uterētur. Ita instructa re ingressus plana Agis Saminthū ac cætera populabatur. Quo Argiui cognito, iam luce ad subueniendum suis rebus ē Nemea pergunt, & Nacti Phliasiorum Corinthiorumq; exercitū, aliquot ex Phliasii obruncant. Sed ex ipsis haud multò plures à Corinthijs obruncantur. Et Bœotij Megarenſesq; ac Sicyonij perrexerūt ut erat sibi præceptū, ad Nemeam, nec iam Argiuos adepti sunt. Illi ubi descenderant, conspicati sua uastari, ad pugnam sese expediebāt, & inuicem ē regione Lacedæmonij. Cæterum Argiui circumuenti erāt à Lacedæmonijs & qui cum ipsis erāt, eos ex parte cāporū secludētibus ab urbe, ē superiore parte Corinthijs, Phliasii, ac

Decimiquarto
anni initium.

Argiuorū cum
Lacedæmonijs
pacta.

Pellensibus, ex Nemea Bocotij, Sicyonijs, ac Megarēlibus. Equi autem Argiuis præstò non erant. Soli namq̃ ex socijs Atheniēses nondum aduenerant. Neq̃ uerò Argiuus socialisq̃ exercitū tam atrocem sibi conditionē adesse opinabatur, sed Lacedæmonios à se in sua terra & ante suam urbem deprehensos, eoq̃ se pugna pulchre cōmissurum. Iamq̃ utroq̃ exercitu tantum non concurrentē, progressi duo ex Argiuis, Thrasylus ē quinq̃ ducibus unus, & Alciphron hospes Lacedæmoniorum, cum Agide colloquuti sunt, ne prelium fieret. Paratos enim Argiuos iudicio stare, si quid in simultatibus Lacedæmonijs deberent, & illi inuicem ipsis, & in posterum ictis fœderibus pacem acturos. Hæc ex seipsis Argiui isti iniussu multitudinis cū dixissent, obtemperās Agis, ne ipse quidem frequentia suorum in consiliū adhibita, sed uno tantum quaestore, qui in ea sibi comes expeditione erat, pepigit quatuor menses, intra quos deberēt ea cōficere quæ dixissent: exercitumq̃ confestim abduxit, cum nullo aliorum sociorū locutus. Eum Lacedæmonij socij q̃ ut ducebat securi quidem sunt legis causa, sed inter se tamen magnopere incusabant, quòd cū opportunè cecidisset ut possent cum hoste configere, undiq̃ concluso ab equitatu peditatuq̃, discederent, nulla gesta re illo apparatu digna. Etenim pulcherrimus ad eam diem ille Græcorum exercitus conuenerat, maxime conspicuus, quoad in Nemea habuit statua, ubi omnes Lacedæmoniorum copiae adfuerūt, & Arcades, & Bocotij, & Corinthij, & Sicyonij, & Pellenses, & Phliasij, & Megarenses, & hi inter suos quicq̃ electi iudicatiq̃ pares, non modò ad pugnandum cum Argiuis eorumq̃ socijs, sed etiam cum altero tanto si accederet copiarū. Qui exercitus ita succensens Agidi abiit, in suam unoquoq̃ domum dilapso. Sed multò succensebant magis Argiui ijs qui iniussu suo pepigerant, rati nunquam à se cōmodiorem Lacedæmonijs præbitam effugiendi opportunitatem, quoniā ipsi cum multis atq̃ egregijs socijs ante urbem essent contra illos dimicaturi. Itaq̃ reuerſi apud Charadrū, quo in loco antequàm ē militiā urbem introcant de causis militaribus iudicant, Thrasylum lapidare coeperunt. Is ad aram confugiens mortem deuittauit. Eius tamen pecuniam publicauerūt. Postea superuenientibus mille armatis Atheniensium, ac trecentis equitibus, Lachete ac Nicostrato ducibus, ut abirent iusserunt. Pacta enim cum Lacedæmonijs qualiacunq̃, tamen soluere pigebat, nec eos ad populum respondere uolentes produxerūt, priusquàm Mantinei & Elei (nam ij adhuc aderant) id precibus extorserunt. Introducti illi apud Argiuos ac socios coram Alcibiade legato hæc dixere: Non rectè fœdera sine socijs ceteris ne nūc quidē fieri, se enim tempore præstò esse, iniuri oportere bellū. Deniq̃ cū socios oratione persuasissent, confestim aduersus Orcho-

*Orchomenum
deditur.*

Agidis multa.

Orchomenum Arcadicum omnes cōtenderunt, præter Argiuos. Nam ij etsi persuasi, tamen restabāt, mox deinde & ipsi uenerunt. Vniuersiq; obsidentes Orchomenum oppugnabāt, ac machinas ad muros quatiendos faciebant, cupidi expugnandæ urbis, cū propter alia, tum uerò quòd ibi obsides ex Arcadia erāt à Lacedæmonijs positi. Orchomenij fragilitati murorum diffisi, utiq; aduersus tot hostiū copias, ueriti ne prius expugnārētur, quàm sibi subueniretur, pepigēre cū hostibus societate, datis obsidibus ex suorum numero Mantineis, ac traditis quos ibi Lacedæmonij deposuissent. Recepto iam Orchomeno deliberabant socij, quorsum deinceps potissimū ire oporteret. Elei subebant iri in Lepreū, Mantinei in Tegeam, & ad hos accedentibus Argiuis atq; Atheniensibus, indignati Elei quòd non decretū esset ut in Lepreum iretur, domum rediēre. Cæteri socij apud Mantineam tãquam aduersus Tegeam ituri se præparabāt, euocati à quibusdā ex ipsa urbe Tegeatibus, operā nauaturis ad ipsam urbem dedendā Lacedæmonij, postea quàm ab Argo regressi sunt, initis in quatuor mēses fœderibus, Agidem uehementer inculpabant, quòd secum rem non cōmunicasset in tanta cum Argiuis opportunitate benè pugnandi, quanta nunquam antea, & maiore ipsorū opinione. Non enim facile factū esse tot ac tales socios cōtrahere. Vbi autem de Orchomeno capto allatus est nuncius, multo uehemētius indignati, protinus præ iracūdia deliberabāt præter morem suum de domo eius diruenda, & ipso centum millibus drachmarū mulctando. Ille deprecari eos, ne id rei agerent: bono enim se opere delicta sua repurgaturum, aut ducendo exercitum, aut faciēdo tunc erga illos quid uellent. Illi ab irroganda quidē mulcta, atq; à diruendis ædibus, abstinerunt: Legem tamen è uestigio, quæ nunquam antea fuisset, tulerunt. Decem nanq; uiros Spartiatis ei consiliarios allegerunt, sine quibus ipsi non liceret educere ex urbe exercitū. Interea nuncius ex Tegea à necessarijs affertur, nisi celeriter ad sint, Tegeā ab ipsis ad Argiuos eorumq; socios defecturam, tātumq; non defecisse. Ibi Lacedæmoniorum auxilia, liberi omnes pariter & serui, quanta nunquā cum festinatione comparata sunt, cōtuleruntq; se in Orestium Mænaliæ, & suarum partiū Arcadibus præceperunt, ut in Tegeam per sua uestigia frequentes irent. Ipsi cū in Orestium uniuersi uenissent, remissa illinc quinta sui parte dōmum, ubi senes ac pueri erant, ad res domesticas tuendas, reliquo cum exercitu in Tegeam præueniunt: & cū haud multò pòst socij ex Arcadia affuissent, miserunt Corinthum & ad Bœotios, & Phocenses, & Locros, iubentes ut properè in Mantineā succurrerent. Erant autem quibus è propinquo ueniendum esset, sed non facile nisi frequentibus, & se inuicem præstolantibus, ad hostilē terram transcendam.

transeundam, nam ea media intercludebātur, nihilo tamen minus ire properabant. Lacedæmonij assumptis qui aderant Arcadibus socijs, in agrum Mantinicum incurrerunt, eumq; castris ante Herculis templum positis depopulabantur. Hos ubi rescuere Argiui ac socij, loco munito, & accessu difficili occupato, ueluti ad pugnam sese instruxerunt. Quibus sine mora obuiam à Lacedæmonijs itum est: & cum ad lapidis aut iaculi iactum processum esset, ibi è senioribus quidā ad Agidem exclamat, cernens suos aduersus locum arduum tendentes. Agis malum malo sanare cogitat: significans uidelicet illum uelle culpam ex Argo reuersionem præsentem haud opportuna strenuitate emendare. Ille siue ob illam exclamationem, siue quod sibi aliud uideretur, è uestigio copias rursus, priusquam manus conferrent, celeriter abduxit: & ubi ad Tegeam peruenit, aquam in agrum Mantinicum diuertit, de qua aqua Mantinei & Tegeatæ inter se belligerantur, ut pleraque uastante, in utrosque agros inciderit. Volebant autem Argiui ac socios rebus suis subuenientes è colle abducere, ad emissarium aquæ, ubi hostem esse audissent, & in plano prælium facere, atq; in emittenda aqua eum illic diem perstitit. Argiui uero ac socij primò stupefacti repentina illorum è propinquo abitione, non habebant quid coniectarent. Deinde postea quam iidem digressi sese abdiderunt, & ipsi non insequendo eos quieuerunt, tunc protinus duces suos insimulabant, quod & prius opportunè deprehensos ante Argos dimisissent Lacedæmonios, & nunc fugæ se dantes nemo esset infecutus, sed per ocium illi liberati, ipsi proditi forent. Quam insectatione duces primò turbati sunt, mox abductis à tumultu copijs, progressi q; in planum castra posuerunt, tanquam in hostem ituri, ac postero die aciem instruunt, ueluti pugnaturi cum hoste, si eum adipiscerentur. Hos Lacedæmonij ab aqua rursus ad Herculis templum in eadem castra redeuntes, conspiciunt ex aduerso uniuersos iam cominus è tumultu progressos. Ex qua re tanto sunt timore perculsi, quanto nunquam ex omni memoria fuere. Quippe quibus breue momentum dabatur ad se instruendos, sed statim accelerando in suo quisque loco constiterunt, Agide omnia ducis munera obeunte, ut lex iubet (rege enim duce cuncta eius imperio subsunt) & secundis à se ducibus que fieri oporteret mandante, & illi deinceps tribunis, tribuniq; centurionibus, rursus centuriones decanis: atq; hunc in modum si quid desideratur mandari, celeriter denunciatur. Ferè enim in toto Lacedæmoniorum exercitu, exceptis paucis, duces ducum sunt, & rerum agendarum diligentia multis incumbit. Tunc autem in sinistro cornu Sciritæ soli constiterunt, hunc ordinem semper Lacedæmoniorum sibi habentes. Iuxta hos è Thracia reuersi milites Brasidani, cum ijs qui proximè ciuitate donati fuerant:

Malum male
sanare putat.

De aqua belligera-
tio.

Lacedæmonio-
rum error.

Lex de bellicis
muneribus.

Ordo Lacedæ-
monij exerci-
tus & Argiui.

fuerant: secundum hos iam ipsi Lacedæmonij gradatim per agmina: iuxta eos Arcades Heræes, post hos Mænaliij, in dextro cornu Tegeatæ, paucis Lacedæmoniorum extrema tenentibus, & pro cornibus equitatu. Atq; hoc ordine Lacedæmonij instructi erant. Hostium cornu dextrum Mantinci tenebant, quia in ipsorum terra res agebatur. Iuxta hos erant ex Arcadia socij, tum mille ex Argiuis delecti, quibus ob diuturnum rei militaris usum, ciuitas è publico stipendium præbebat. Prope hos cæteri Argiui: post eos sui socij Cleonæi, & Orneatæ. postea Athenienses ultimi sinistrum cornu tenebant cum equitatu domestico. Atq; hic ordo & hæ copię utrorunq; erant: Sed Lacedæmoniorum exercitus specie maior. Verum quantus numerus horum & item illorū, uel quantus uniuersorū extiterit, scribere equidē nequeo. Nam Lacedæmoniorū numerus propter domesticū silentij institutū ignorabatur. Horū autē propter strepitū sua cuiusq; iactantiū agmina credibilis non erat. Hinc tamen ratiocinando Lacedæmoniorū qui tunc aduenit numerū licet inire, quod agmina septem pugnauerunt, præter Sciritas qui fuere sexcenti, singula ex quinis cēturijs, & singulæ centuriæ ex binis manipulis. Cuius in prima parte quaterni uiri pugnant. Neq; ubiq; densitas collocatorū in acie perequa erat, sed pro arbitrio cuiusq; in suo agmine præfecti. Octonis ferē ubiq; hominibus densa acie, in longū autē fronte prætensa, præter Sciritas quadringentos, & duodequingenta. Atq; ubi iam confligendum erat, ibi apud singulos populos à proprijs ducibus exhortationes fiebant. Apud Mantineos quidem rem esse pro patria, pro seruitute, ne illam experirētur amplius: pro imperio, ut id inexpertum sibi præriperēt hostibus. Apud Argiuos autem pro pristino principatu & æquali in Peloponneso dignitate, ne se perpetuò priuatos, neue inultas iniurias, quas sæpe ab inimicis eisdemq; uicinis accepissent, ferrent. Apud Athenienses uerò pulchrū esse inter frequentes atq; egregios socios pugnando nullis existere inferiores: si Lacedæmonios in Peloponneso uincerent, suum imperium & stabilius & maius habituros, ut terram suam nunquam quispiam alius inuaderet. Et Argiuis quidem atq; eorum socijs talia proponebantur. Lacedæmonij autem per seipsos, & ex militari disciplina cum essent strenui, recolentes animo quæ norāt, se exhortabantur, gnari diutinam operum meditationem magis salutiferā esse, quàm breuem uerborum benè dictorum exhortationem. Atque post hæc concursus est, Argiuis socijsq; uehementer & iratè tentantibus. Lacedæmonijs autem cunctanter & ad cantū tibicinum, qui inter ipsos multi ex legē interpositi erāt, non religionis gratia, sed ut sedatè per modulationē incederēt, neue agminis ordo perturbaretur, id quod in cōcursu magnorū exercituū solet accidere.

Lacedæmoniorum ad tibicinum cātum ingressus ad prælia.

Cum

Cum adhuc in congressum pergeretur, Agis rex id facere constituerat quod in omni acie facitatur: Quoties duæ cōfligunt acies, dextrum utriusq; cornu magis exporrigitur, & opposito sibi sinistro se circumagit, quia dum timet quisq; nudas sui partes proferre, plerunq; se scuto illius admouet, qui sibi dexter est, existimans ad præcludendū hostis transitum densitatem maximè tutam esse. Cuius rei caput est is qui primus in dextro stat cornu, alsidue laborans nudam sui partem ab hoste subducere. Atq; eodem timore cæteri sequuntur: Et tunc quidem Mantinei multum Sciritatum cornu superabant: sed multo magis Lacedæmonij atq; Tegeatæ,¹⁰ Atheniensium, quo plures erant, Agis ne sinistrum suorum cornu concluderetur metuens, ratus multo superiores esse Mantineos, signum dedit Sciritis ac Brasidianis, ut se exporrigendo longius à suis, æquarēt Mantineis, & simul nunciat duabus e dextro cornu cohortibus, quibus præerāt Hipponoides & Aristocles tribuni, ut illuc accedant, & congressi uacua illa loca expleant, opinans & dextrum suorum cornu sic quoq; abundaturum, & sinistrū Mantineis oppositum firmiter perstiturum. Cōtigit autem ex ipso concursu, tum ex breui momento exequendi præcepti ut Aristocles & Hipponides adire noluerint (quo nomine postea ex Sparta eie²⁰ cti sunt, pro ignavis habiti) utq; hostes se illis applicare occuparint, & Sciritæ, Agide eos iubente, quandoquidem cohortes non accederent, ut rursus coirēt, id iam facere nequiuissent, nec hostem concludere. Sed uidelicet tunc Lacedæmonij in omnibus peritia inferiores, uirtute non minus superiores se ostenderunt. Nam ubi ad manus cum hoste uenerunt Mantinei, quod erat dextrum cornu, in fugam uertit illorum Sciritas ac Brasidianos, ijdemq; cum socijs & Argiuorum mille delectis per uacua & non commissa ordinum perrumpentes, cecidēre Lacedæmonios, conclusosq; uerterunt in fugam: & repulsis ad plaustra usq; ibi aliquot seniorum pro plaustris instructos interemerunt. Atq; hac in parte superati³⁰ sunt Lacedæmonij. At in alia, præcipue in medio, ubi agebat Agis rex, & circa eum trecenti, qui equites uocantur, impressione facta in seniores Argiuorum, eosq; quicunq; cohortes nominantur, & in Cleonæas & in Orneatas, & qui in ordinibus erant Athenienses, locopellunt, plerosq; ne sustinentes quidem conferere manus, sed statim ad impetum Lacedæmoniorū cedentes, nonnulli etiam conculcati sunt, præcepto ad fugam ocio. Posteaquā hinc ab Argiuis ac socijs data sunt terga, tunc uerò eorum acies utrinque perfracta est, & simul dextrum Lacedæmoniorum cornu ac Tegeatarum,⁴⁰ superante copia suorum, circuibat Athenienses ancipiti circunuentos periculo, quod hinc concludebantur, illinc iam uincebantur. Et ad summā ibi peruentū esset perniciem, nisi & equites qui aderant,

*Equitum apud
Lacedæmonios
quinque cohortes.*

qui aderant, ipsis auxilio fuissent. Et contigit ut Agis, cognito sinistro suorum cornu laborare, quod erat Mantineis & mille Argiuorum delectis oppositū, præciperet uniuersi copijs tendere ad cornu quod uincebatur: & hoc factō Athenienses interea abscessu declinantis à se hostis, per ociū cum ijs Argiuis, qui unā uicti erāt, euaderent. Mantineis & Argiuorum mille delectis non amplius inerat animus instandi sibi oppositis, sed cernentes & suos profligatos, & Lacedæmonios in se ingruentes, fugā capessunt. Ex quibus Mantineorum plures cæsi sunt, Argiuorum electorum plerique
60 euasere, & si fuga atq; abitione neq; effusa admodum neq; pertinaci. Siquidem Lacedæmonij diu atq; acriter pugnant, dum hostē in fugam uertāt. Fugatos autem breui, & non usq; persequuntur. Et talis quidem, & ad hūc maximē modū, pugna fuit, quæ quidem à lōgissimō tempore maxima inter Græcos extitit, & a potētissimis ciuitatibus conferta. Lacedæmonij cadauera hostiū primū quidem armis, ex quibus trophæū statuerunt, deinde cætero ornatu spoliauere, postremò repetentibus ex fœdere reddidēre, suorū uerò recepta in Tegeam cōportauere, ibiq; humauere. Occubuerūt autem ex Argiuis, & Orneatis, & Cleonæis septingenti: ex Mantinæis ducenti, totidem ex Atheniensibus cum Æginetis, & eorum
20 uterq; dux. Lacedæmoniorum socij haud ita multum accepere cladis, ut memoratu sit dignū, ex ipsis quot desiderati sūt, arduū est uerū dicere, eos tamē circiter trecentos dicebant fuisse. Cū in eo res esset, ut pugna iam foret committēda, Plistoanax regum alter ducens seniores auxilio adolēcentesq; ueniebat, sed Tegea tenus progressus, audita illic uictoria retrō redijt. Eidem auxilia ē Corintho & ab alijs extra Isthmum socijs uenientia per nuncios remisērunt, dimissisq; socijs reuersi (aderant enim eis) Carneā diem festum egerunt. Ita infamiam, quæ tunc per Græcos passim ferebatur, ut de ignauis propter calamitatem in insula acceptam, & alias
30 ut de inconsultis ac segnibus hoc uno factō diluerūt, exstimatique sunt fortunæ iniquitate afflicti, cū animo ijdē essent. Contigit autem ut pridie quā prælium fieret, Epidaurij cum omni manu suorum in agrum Argium tanquam desertum incurrerent, & reliquos custodes, egressis Argiuis, multos occiderent. Tria quoque Eleorum millia, qui auxilio Mantineis superuenerunt gesto iam prælio, & Atheniensium mille præter alios priores, sine mora pariter omnes hi socij aduersus Epidaurum cōtenderunt, dum Lacedæmonij Carneā celebrarent, expugnatamq; urbem muro
40 excinxerunt. Et ubi alij quieuerunt, Athenienses, ut iussi erant, confestim arcem Iunonis templum extruxerunt. Atque in hoc muro communiter relicto præsidio in suam urbem abierunt. Æstasq; excessit.

Carneā dies festus Lacedæmoniorum.

Initio statim insequentis hyemis, Lacedæmonij posteaquam Carnea peregrerant, in expeditionem exierunt, & in Tegeam cum uenissent, ultro miserunt Argos, qui sermonem instituerent de paciscendo. Erant autem apud Argos iam pridem nonnulli & illorum necessarij, & studiosi statum popularem abolendi, & post gestum prælium multo ualidiores ad inducendū plures in sententiā suam. Hi uolebant fœdera quæ cum Lacedæmonijs inierant inire rursus, & mox etiam societatem, atq; ita iam populū aggredi. Missus est autem eo quod hospes eorum esset, Lichas Arcefilai filius, duo percontaturus: unum, quonam modo bellum, si bellum: alterum quonam modo pacem, si pacem uellēt. Et cum magna extitisset altercatio (aderat namq; Alcibiades) n̄ qui Lacedæmoniorum studiosi erāt, iam libera audacia persuaserunt Argiuis, ut mentionem conuentionis admitterent, cuius uerba hæc sunt:

Conuenta inter Lacedæmonios &

Argiuos.

PLacet in hunc modū consilio Lacedæmoniorū pacisci cum Argiuis, ut reddāt Argiui Orchomenijs liberos, & uiros Mænalijs, & uiros qui sunt Mantineæ, Lacedæmonijs, utq; ex Epidaurō præsidium educant, & murū excidant: & nisi illinc decesserint Athenienses, pro hostibus sint tam Argiuis quā Lacedæmonijs, & utrorūq; socijs. Et si quem puerū Lacedæmonij penes se habēt, eum suæ ciuitati restituāt. Qui exigunt ab Epidauris iusiurandū, id exigant per Semelem, & inuicē ipsi iusiurandū illis præbeāt. Ciuitates intra Peloponnesum parua magnæ uel liberæ sint, utentes patrijs institutis. Si quis exteriorū terrā Peloponensem ingressus sit notendi ergō, succurratur pariter cōsilio habito quā æquissimè Peloponnesiū iudicio. Quiq; extra Peloponnesiū socij Lacedæmoniorū sunt, eodē iure sint, quo & Lacedæmoniorū & Argiuorum socij, suum territoriū obtinentes. Vt præterea cum socijs, ubi hæc ostensa fuerint, conferatur, si illis uidebitur: sin aliter, domū redeatur. Hanc primū cōditionem admittentibus Argiuis, exercitus Lacedæmoniorum à Tegea domum abiit. Non ita multo post commercio inter se mutuo aduendi, rursus ijdem illi uiri inter se transfugerunt, ut Argiui relicta Mantineorum & Atheniensium & Eleorum societate, cum Lacedæmonijs fœdera ac societate inirent in hæc uerba:

Societas Argiuorum & Lacedæmoniorum.

IN hunc modum Lacedæmonijs & Argiuis placitum est inter se fœdera atq; societatem esse in annos quinquaginta, æquo & pari iure dare pœnas patrijs moribus, & cum alijs in Peloponneso ciuitatibus fœdus hoc & societatem esse. Quæ liberæ & suæ autoritatis sunt ciuitates, suum territoriū tenere, pœnas sumere ritu domesticis,

metico, ac dare pares similesq̃. Quicunque extra Peloponnesum
 socij sunt Lacedemoniorum, eisdem conditionibus erunt quibus
 Lacedemonij, & Argiuorū socij, eodemq̃ iure quo & Argiui suū
 territorium obtinentes. Sicubi opus fuerit communi exercitu con-
 sultare Lacedemonios & Argiuos quonam modo iustissimè de so-
 cijs iudicent: Si cui ciuitati uel earū quæ intra Peloponnesum, uel
 earum quæ extra sunt, cōtrouersia fuerit, aut de finibus, aut aliqua
 alia de re, disceptet: Si qua socialis ciuitas cum alia dissideat, ad ali-
 quam ciuitatem eatur, quæ æqua r̃s quæ dissidebūt uidebit. Inter
 10 amicas patrio ritu iudicetur. Et eiusmodi quidem fœdera ac socie-
 tas inita sunt, per quæ quamcūq̃ belli materiā, aut si quid aliud si-
 multatis inuicem habebāt, id abolitū est. Sed cōfectis iam inter se
 rebus, decreuerūt caduceatorē Atheniensium & legationem neu-
 tiquam recipiendā, nisi relictis muris Pelopōneso excederent, nec
 cum ullo aut paciscerentur, aut bellum gererēt, nisi cōmuniter. In-
 tendebant animum cū in alia quædam, tum uerò in prouinciam
 Thraciæ, eoq̃ utriq̃ ad Perdiccam misere legatos, ut secum coniu-
 raret suadentes. Qui tamen non protinus desciiuit ab Atheniensibus,
 sed deliberabat ad Argiuos intuens, à quibus ipse oriundus
 20 erat. super hac uetustū cum Chalcidēsibus iusiurandum, renoua-
 runt, & aliud addiderūt. Miserunt & ad Athenienses Argiui lega-
 tos, iussu ut Epidauri murum relinquerent. Illi cernentes ad cæ-
 teri præsidij cōparationem suos esse paucos, Demosthenem mise-
 runt ad eos educēdos. Is ubi peruenit, simulat se gymnicum extra
 muros certamen inter præsidiarios uelle edere. Egressisq̃ reliquis
 præsidiarijs portas clausit, ac pōstmodum renouato cum Epidau-
 rijs fœdere, Athenienses ipsis murum restituerunt. Post Argiuo-
 rum à societate defectionem, Mantinei primò reluctati, mox quia
 sine Argiuis impares essent, & ipsi cum Lacedæmonijs pepigerūt,
 30 imperiumq̃ oppidorum reliquerunt: & Lacedæmonij Argiuiq̃
 cum millenis utriq̃ sumpta expeditione, statū in Sicyone ad pau-
 corum redegerunt, ipsi potius Lacedæmonij illuc euntes. Et post
 illa utraque iam statum popularem apud Argos ademerunt, &
 paucorum constituerunt Lacedæmonijs congruentem. Et hæc
 sub extremum hyemis gesta sunt, iam uere appetente. Quartusq̃
 decimus belli annus excessit.

Insequenti æstate & Epitedienses qui Atho incolunt, ab Athe-
 niensibus desciiuerūt ad Chalcidenses, & Lacedæmonij in Achaia
 res, quæ prius ex sententia non erāt, constituerūt, & Argiua plebs
 40 paulatim resipiscens, resumptaq̃ audacia in paucos illos prepoten-
 tes impetum facit, obseruato tempore quo Lacedæmonij se in nu-
 do certamine exercent. & cōmissa intra urbem pugna, uictrix ad-
 uersariorum alios interimit, alios relegat, Lacedæmonij dum à so-

*initium decimi
 quinti anni.*

cijs accerferentur, aliquādiu ire superfederunt: mox tamen dilato nudorum certamine succurrentes, cum apud Tegeam accepissent uictum statum paucorum, progredi ulterius abnuerunt, oratibus ijs qui effugerant, regressi quoque domum, nudorum certamen peregerunt. Et cum postmodum legati uenissent, tam ab ijs qui in urbe erant, quam ab exulatibus Argiuis, adessent quoque socij, & multa utrinque dicta essent, pronunciarunt iniurios eos qui intra urbem erant, illuc quoque sibi cum exercitu eundem. Sed his cunctantibus, ac segnius agentibus, metu ipsorum populus Argiuus refarta rursus cum Atheniensibus societate, quos sibi arbitrabantur maximo usui futuros, excitauit longos ad mare usque muros, ut si terra prohiberetur, per mare commeatus ope Atheniensium inueherentur. Cuius rei faciendae fuerunt consciae nonnullae in Peloponneso ciuitates, & in ea facienda occupatum fuit quicquid Argis hominum erat: uiri, mulieres, serui, ex Athenis eo transmissis structoribus, lapidarijs quoque: & aetas abijt.

Insequente hyeme Lacedaemonij, cognita Argiuorum extructione, bellum illis intulere ipsi atque socij, praeter Corinthios, rege suo duce, Agide Archidami filio. Erat autem eis quiddam rerum Argiuarum illic transigendum, ut ipsis uidebatur, quod tamen ex sententia non successit. Caeterum muros, cum adhuc extruerentur, ui ceperunt atque diruerunt: itemque Hysias agri Argiui oppidum, ac liberis omnibus quos ceperant interfectis, abierunt in suam quisque ciuitatem. Post haec Argiui aduersus Paliasium copias eduxerunt, & depopulati regionem abierunt, quia suos exules receperant, quorum plerique illic domicilium habebant.

*Perdicce accu-
satio.*

Eadem hyeme discluserunt Athenienses a Macedonia Perdiccam, crimini dantes, quod cum Argiuis atque Lacedaemonijs coniurasset, & exercitu ab ipsis praeparato, quem ducerent aduersus Chalcidenses in Thracia, atque Amphipolim, Nicia Nicerati duce, frustratus esset societatem, quo detrectate, expeditio praecipue dissoluta esset. Eoque nomine Atheniensium erat hostis: & hyems haec annusque belli quintusdecimus excessit.

*Decimifexti
anni initium.*

Sequente aestate Alcibiades cum uiginti nauibus Argos transiens, trecentos Argiuos qui suspecti erant, & cum Lacedaemonijs sentire uidebatur, comprehendit: quos apud circuniectas quibus dominabantur insulas deposuere Athenienses. Idem aduersus Melum insulam nauigauerunt triginta nauibus suarum cum mille & ducentis armatis: sagittarijs trecetis, equitibus sagittarijs qui hippotoxotae dicuntur uiginti: Chiorum sex: Lesbiorum duabus, cum manu sociali atque insulana ferme mille & quingentorum armatorum. Sunt autem Melij Lacedaemoniorum coloni, & quemadmodum caeteri insularum, imperium Atheniensium abnuebant. Verum cum inter initia in partibus

partibus non fuissent, mox ab Atheniensibus coacti regionem uastantibus, in apertum bellum prodierunt. Huc posteaquam cum suis copiis transmissere Cleomedes Lycomedis, & Tisias Tisimachi filius duces, priusquam aliquid regioni noceretur misere legatos ad habenda colloquia. Quos legatos Melij ad multitudinem non intromittere, sed apud magistratus ea dicere iussere quorum gratia uenissent. Illi in hunc modum locuti sunt:

Atheniensium legatorum uerba ad Melios.

10 **Q**uoniam nos non apud multitudinem uerba facimus, sed apud paucos, ad quos ideo nos introduxistis (intelligimus enim uos hoc sentire) ne nobis perpetua oratione utentibus, quæ probabilia sunt atque firma semel audiens multitudo inducatur in errorem, agetum, facite etiam istuc tutius, & perpetua oratione ne ipsi quidem utamini, sed ad singula, quæ per nos ab re dici uidebuntur, protinus excipientes iudicate, & ante omnia, si placet uobis ut loquimur, indicate.

Meliorum uerba: Ad hæc primores Meliorum respondentes: *Æquitas*, inquiunt, per quietem mutuò docendi haud est illa quidem uituperanda. Sed ab hac re non nihil uidetur abhorrire, quòd
20 bellum à uobis non futurum, sed iam præsens esse constat. Cernimus enim uos eorum, quæ dicuntur, iudices uenisse: & ut fides est, hunc finem ex hoc colloquio futurum, ut si iure superiores uobis fuerimus, & ob hoc si dicto non audientes, bellum nobis inferatis: seruitutem, si dicto audientes fuerimus.

Atheniensium: Enimuero si ad suspensiones futurorum captandas, aut ad aliud quippiam conuenistis, quam ut ex rebus præsentibus & quas cernitis, salutem ciuitatis consulatis, siueamus; sin ad hoc uenistis, loquamur.

Meliorum: Consentaneum est ac dignum uenia, homines in
30 tali conditione positos ad multa se & dicendo & suspicando conuertere. Et sanè congressus hic de salute nostra institutus est: itaque colloquium fiat eo pacto, quo nos ipsi prouocastis, si placet.

Atheniensium: Ne nos quidem igitur cum speciosis titulis (quod uel debellato Medo iuste imperemus, uel iniuria affecti nunc inuadamus) longitudinem orationis adhibebimus intredibilem: neque censemus ut uos nobis persuasuros putetis, si dixeritis uos, cum sitis Lacedæmoniorum coloni, non unà militasse cum illis, aut nullam nobis iniuriam fecisse. Sed ita demum persuadebitis, si dixeritis facienda esse quæ fieri possunt. Nam hoc & uos in-
40 telligitis, & nos scimus, iusta quidem, humana ratione, ab æquâ necessitate iudicari. Possibilia uerò superiores agunt, inferiores permittunt: in quo quidem utrique uerè sentimus.

Meliorum: Nos quidem existimamus utile (est enim necesse,

quandoquidem uos sic omiſſa iuſticia, utilitatem dicere ſtatuiſtis) à uobis commune bonum non tolli, ſed ita uos gerere, ut ſi quis in periculo uerſetur, cum eo ex æquo & iure agatis. Quin eſſe aliquem qui à uobis impetret, ut ſecum mitius quàm pro ſummo iure agatis, non minus etiam ueſtra refert, quatenus maximo ſupplicio affecti, ſi laberemini, alijs eſſetis exemplo.

Athenienſium: Nos uerò ſinem imperij noſtri, ſi fortè aboleatur, non expanueſcimus. Neq; enim qui alijs dominantur ueluti Lacedæmoni, iſti in eos ſæui ſunt, quos uicerūt, ſed ij qui ſubditi fuerunt, ſi quando rebellantes ſuperauerunt eos quibus ſerui erant. 10
Qua de cauſa liceat nobis de hoc periclitari, quoniam aduerſus Lacedæmonios non eſt nobis tale certamē. Quod autem pro amplitudine imperij noſtri uenerimus, proq; ueſtrę ciuitatis ſit ſalute quod loquimur, id uerò planum faciemus, uolentes & præeſſe uobis citra moleſtiam, & uos ex utrorunq; uſu ſaluos eſſe.

Meliorum: Quĩ fieri poteſt, ut ita ex uſu ſit nos ſeruire, ut uobis dominari?

Athenienſium: Nempe, ut uos quidem potius imperata faciatis, quàm extrema omnia patiamini: nos uerò non interficiendo uos lucrificiamus. 20

Meliorum: Quid ut quietem agentes remoti à partibus uos pro hoſtibus amicos habeamus, non eritis contenti?

Athenienſium: Minimè: neq; enim tantopere nobis detrimentoſum eſt, uos eſſe nobis hoſtes, quantum eſſe amicos. Nam amicitia ueſtra, imbecillitatis: odium, potētix noſtræ, qui præſumus, argumentum eſt.

Meliorum: Hoc cine ſentiunt qui ſub imperio ueſtro ſunt, ut in eadem conditione ponant eos, qui ad ueſtrum imperium nihil attinent, & colonias ueſtras quæ multæ ſunt, ſi poſtquàm deſcuerint, ſubigantur? 30

Athenienſium: Nam neutros iure deſtitui exiſtimant: ſed illos quidem ſuperiores eſſe, nos autem præ metu non inferre illis arma. Itaq; præterquàm quod in plures imperium tenebimus, ſi uos ſubegerimus, præſtabitis ſubacti ipſum noſtrum imperium ſtabilius, cum præſertim ſitis inſulani, & ij qui claſſe pollent imbecilliores, niſi uincatis.

Meliorum: Quid illud: an tutū non putatis? Debemus enim, quemadmodum uos à mentione iuſticię renſciendo nos, peruadētis ut commodum ueſtro pereamus, ſic nos docendo noſtrum commodum cum ueſtro coniunctū eſſe, conari perſuadere. Nam quid 40
ni uobis reddetis hoſtes, quicunque neutra hoc bello partes ſequuntur? Quippe qui intuentes in iſta quæ agitis, ſuſpicabuntur in ſe quoque aliquando uos ituros, Quod quid aliud eſt, quàm
eos, qui

eos, qui uobis sunt hostes, augere: & eos qui haudquaquam tales futuri erant, impellere ut sint hostes.

Atheniensium: Haud ita est. Neque enim suspicamur nobis fore acerbiores istos, qui continentem incolunt, quam insulanos qui alicubi sunt nullius imperio subiecti, quales uos estis: qui quod imperio subiecti sunt, ob eam necessitatem animo exacerbat. Illi enim libertate qua degunt, multo sunt segniores ad se custodiendos a nobis. Isti plerumque inconsultis affectibus indulgentes, & seipsum & nos in apertum periculum ducunt.

10 *Meliorum:* Si igitur & uobis ne imperium amittatis, & ipsi qui sub imperio degunt, ut a seruitio eximantur, tantum discrimen adeundum est, profecto nobis quoque qui adhuc liberi degimus, magno flagitio detur, atque ignauiae, nisi prius omnia experiamur quam seruiamus.

Atheniensium: Vos uero non prudenter isto modo consulueritis, quibus non ex aequo nobiscum est de strenuitate certamen, ut cedere pudere uos debeat, sed de salute potius consultatio, ne multo praestantioribus resistatis.

20 *Meliorum:* Sed non fugit nos saepius fortunam belli esse communem, quam sociam illius partis quae multitudine hominum abundat. Praeterea ei qui se dediderit, nullam spem superesse: ei qui agit, etiam standi spem esse.

Atheniensium: Spes, periculi solatium, etiam si damno afficit, non tamen euertit eos qui illa ex abundanti utuntur. Sed ipsi qui de summa rerum semel periclitantur, cum sit spes natura sumptuosa, simul cognoscitur post casum: & quo ea cognita retineatur, superest nihil. Quod uos qui imbecilles estis, & in hoc rerum articulo positi, nolite pati, neque similes plerisque esse, qui cum adsit eis facultas euadendi, postea destituti omni aperta spe, anxii se conferunt ad incertas, diuinationem, oracula, & quaecunque talia per
30 spem hominem perdunt.

Meliorum: Arduum quidem nobis esse, id quod probe uos intelligitis, ipsi quoque arbitramur, uestris copiis ac fortunae resistere, quia non erit ex aequo certamen. Nihilominus minus ipsi fortunae confidimus, diuinitus nos non inferiores futuros, quippe qui infontes uobiscum haud iuste inuadentibus consistimus, & quatenus copia militum deficimus, accessuram illam ex societate quae nobis cum Lacedaemoniis est, necesse habetibus succurrere, si non ob aliud, certe cum simus cognati, ob pudorem. Quo fit ut non uis
40 quequaue praeter rationem simus audaces.

Atheniensium: Ne nos quidem diuinam nobis benignitatem arbitramur defuturam, ut qui nihil ducimus iustum, agimus uel, praeter hominum opinionem, aut de ipsis, aut de ipsorum hominum

erga se deliberatione. Nam quod ad numina pertinet, de illis, quod opinione receptum est, sentimus: de hominibus autem ita naturæ necessitate comparatum, ut haud dubiè quis semper dominetur quem superauerit. Quam legem neque tulimus ipsi, neque nouam primi omnium usurpamus, sed quæ iam recepta erat, suscipimus usurpamusque, relicturi etiam perpetuò futurâ, ac pro comperto habentes: uos quoque ac cæteros, si eadem qua nos facultate prediti essetis, idem esse facturos. Itaque quod ad eos attinet, meritò non extimescimus nos uobis inferiores fore. Nam quod pertinet ad uestram de Lacedæmonijs opinionem, quos ut creditis, pudebit non succurrere: gratulamur quidem uobis malorum inexper-¹⁰ tis, dementiam tamen istam non probamus. Lacedæmonij enim inter se quidem ipsos, & circa domestica instituta plerumque uirtute utuntur: erga alios autem quales se præstent, multa quis commemorare posset, sed summatim potius significauerit, id quod nos scimus proculdubio, eos pro honestis habere, quæ sunt uoluptuosa: pro iustis, quæ sunt utilia. Itaque istam salutis uestræ uiam inire, dementia est.

Meliorum: Nos uerò hoc ipsum præcipuè credimus, ob suam illos utilitatem non commissuros ut Melijs, colonia ipsorum, proditis, efficiantur infidi suarum partium Græcis, utiles aduersarijs.²⁰

Atheniensium: Ergo sentitis ita demum quid utile esse, si fuerit tutum, iusta autem atque honesta fieri cum periculo, quod minime omnium Lacedæmonij plerumque audent.

Meliorum: Imò uerò arbitramur illos nostri causa magis pericula adituros, & se arbitrari per nos quàm per cæteros esse firmiores, quantò ad res gerendas sumus Peloponneso uiciniores, quantoque ipsis animo ob cognitionem fidiōres, quàm cæteri.

Atheniensium: Præsidium erga eos qui inuocant, non declaratur eorum qui opitulari debent beneuolentia, sed quod multò satius est, operibus. Id quod Lacedæmonij plus cæteris quodammodo animaduertunt, ut qui diffidentia domesticarum copiarum sociales copias etiam aduersus finitimos accersunt. Ex quo credibile non est, nostris nauibus mare tenentibus eos in insulam traiecturos.³⁰

Meliorum: Atqui alios habent Lacedæmonij quos mittant, & ingens est Creticum pelagus, in quo difficilius est illud tenentibus alios excipere, quàm illis latere uolentibus se subducere. Et si hæc eos ratio destituat, illa non deerit, se cōuertendi aduersus terram uestram, & ad uestros socios, qui reliqui sunt, quos Brasidas non adiit, ut uobis res sit non de terra nihil ad uos pertinente, sed uestra ipsorum.⁴⁰

Atheniensium: Horum uerò uos aliquid estis experti, nec ignari à nulla

ri à nulla unquam obsidione Athenienses aliorum timore discessisse. Vos autem animaduertimus, cum de salute uestra dixeritis uos consultaturos, nullam tamen eius rei in tanto sermone fecisse mentionem, qua freti, homines arbitrari queant se iri liberatum. Quin ea, quæ uos uehementissimè speratis, futuri temporis sunt, sed præsens tempus breue uobis est ad uos tutandos ab eis, quæ iam urgēt. Quapropter magnam declaratis amentiam, nisi nobis iterum semotis, aliquid aliud quàm hæc prudentius decernatis. Nam nequaquam uos ad uerecundiam, quæ hominibus in fœdis
 10 & apertis periculis extitit plerumq; perniciofa, conuertetis. Multos enim, adhuc sua pericula præuidentes, ui pellacis nominis eò pertraxit ea quæ uocatur turpitudine, ut à uerbo uicti, re ipsa in calamitates insanabiles ultrò ceciderint, sibiq; maiorem cum dementia quàm cum fortuna turpitudinem conflauerint. Quod uos si rectè consulueritis, cauebitis, nec indecorum uobis censeatis, cedere maximæ ciuitati à uobis æqua postulanti, ut socij sui efficiamini, uestra terra potiētes sub tributo, nèue cum detur uobis optio belli & securitatis, per animi contentionē optetis partem deteriorem: sed illis similes sitis, quibus plerumq; prosperè succedit, qui paribus
 20 non cedentes, honestè cedunt potentiōribus, erga inferiores moderatè se gerunt. Considerate itaque seorsum à nobis, & cogitate etiam atque etiam uos deliberare de patria, quæ una uobis est, quamq; scitis uno hoc consilio uel felicem fore uel infelicem.

Post hæc Atheniensibus à colloquio digressis, Melij inter se ipsos collocuti sunt, cumq; simili modo contradicendum uideretur, responderunt:

Meliorum uerba: Nobis uerò, Athenienses, neq; aliud quàm paulò antè uisum est, uidetur: neq; libertas septingentorum ab urbe condita annorum breui tempore amittenda. Sed fortuna quæ
 30 nos ad hanc diem diuinitus tutata est, & ope cum aliorum hominum, tum uerò Lacedæmoniorum freti, conabimur hanc urbem conseruare. hortati tamen uos prius, ut liceat nobis amicos esse uobis, neutris hostes, uosq; initis fœderibus, quæ ex utriusque partis utilitate uidebuntur, è nostro solò excedatis. Talia Melij cum respondissent, Athenienses iam è colloquio digressi dixêre:

Atheniensium: Enimuero uos soli omnium, ut nobis uideamini, ex uestris cōsilijs certiora iudicatis esse, quæ sunt euentura, quàm quæ cernuntur: & quæ occulta sunt in consulendo, tanquam ea quæ sunt, creditis iam uos intueri, utiq; quo plus & Lacedæmonijs, & fortunæ & spei permittentes uos atque fidentes, eo plus prolapsuri.
 40

Et legati quidem ad castra rediêre. Duces autem, quoniam Melij nullo pacto obedire uolebant, ad bellum continuò se conuerterunt, &

terunt, & per urbes distributi, Melios muro concluderunt. Post hæc præsidio, tum ex suis tum ex socialibus copijs & à mari & à terra relicto, cum maiori exercitus parte reuersi sunt, cæteris qui remanserunt, locum oppugnantibus. Sub idem tempus Argiui Phliasium agrum ingressi, ab ipsis Phliasiijs & ab exulibus suis excepti insidijs circiter octoginta amittere, & qui in Pylo Athenienses erant, Lacedæmoniorum magnam prædā ceperunt. Neque tamen ob id Lacedæmonij foederibus abiectis in eos bellum mouerunt. Cæterum edixerunt, quisquis uellet suorum, abigeret prædas ex Atheniensibus. Corinthij tamen, quiescentibus reliquis Peloponnesi-¹⁰ sibus, priuatarum quarundam dissensionum causa bellum cum Atheniensibus gerebant. Melij quoque Atheniensium muri ambitum aggressi nocte ceperunt, qua parte forum ille spectabat, nonnullosque interfecerunt, & frumento alijsque, quæ ex usu forent, quam plurima potuerunt importatis, cum se recepissent, quiescere: Atheniensibus in posterum ad commodius excubandum diligentibus effectis: atque æstas excessit.

Insequentis hyemis initio Lacedæmonij ad fines agri Argiui illum cum exercitu inuasuri, quia litare non potuerunt, domum redire. Per quorum expectationem Argiuorum, qui in urbe erant, quidam ob ea de quibus suspecti essent comprehensi, quidam sua sponte in exilium abierunt. Sub idem quoque tempus Melij ab alia parte murum quo obsidebantur ceperunt, paucis ex Atheniensi præsidio ibi præsentibus. Et mox ubi hæc gesta sunt, profecto ex Athenis alio exercitu duce Philocrate Demei filio, cum iam omni ope oppugnarentur, facta quadam inter ipsos prodicione, sese dedidere Atheniensibus, liberum illis arbitrium de se permittentes. Athenienses Meliorum quoscunque nacti sunt, puberes interemerunt: pueros ac foeminas in seruitutem acceperunt, domumque asportarunt, locum ipsi incoluerunt, missis eo postmodum quingentis colonis.

Meliorum ex-
cidium.

THUCYDIDIS HISTORIARVM PELOPONNENSIVM, LIBER SEXTVS.

ADEM hyeme Athenienses decreuerunt rursus in Siciliam maiori quam cum Lachete & Eurimedonte apparatu transmittere ad eam subigendam si possent, ignari plerique & magnitudinis insulae, & multitudinis incolentium, tum Græcorum, tum Barbarorum, ac suscipere bellum haud multo minus quodammodo quam illud erat aduersus Peloponneses. Est enim Siciliae ambitus non ita multo minor quam octo dierum circumnauigatione onerariae nauis: & cum tanta sit, uiginti ferme stadiorum interca-⁴⁰ pedine

Siciliae am-
bitus.

pedine prohibetur, ne sit cōtinens. Incoluerunt autem eam ab initio atq; tenuerūt permultæ gentes, quarum feruntur antiquissimi in quadā duntaxat insulæ parte habitantes Cyclopes atq; Læstrygones: quorum ego neque genus, neq; unde uenerint, neque quò abierint, dicere habeo. Sufficiat quod & à poëtis memoratū est, & quisq; de illis cognoscit. Post hos Sicani primi demonstrātur incoluisse, atq; ut ipsi prædicant, omnium primi, quippe cū sint illius terræ indigenæ, sed ueritas arguit eos Iberos esse, oriundos à flumine Sicano, quod est in Iberia, à Ligys eiectos, & ab his tunc dictam Sicaniam insulā, prius Trinacriā nominatā, qui adhuc loca insulæ ad occasum uergentia incolunt. Cæterum capto Illo quidā Troianorum dum fugiunt Acheos, nauibus in Siciliam applicuerunt, & collocatis sedibus in finibus Sicanorum uniuersi sunt Elymi appellati. Vrbes eorum Eryx & Egesta. His accolæ accesserunt nonnulli Phocenses, eorū qui è Troia tunc in Libyam tempestate delati primū, deinde ex Libya in Siciliam transmisere. Siculi autem ex Italia, ibi nanq; habitauēre, fugiētes Opicos, in eandem insulam traiecerunt, ut & credibile est, & fama fertur, ratibus obseruato cū uentus posuisset fretō, fortassis & aliter transuecti. Et sanè adhuc extāt in Italia Siculi, ipsaq; regio ab Italo quodam Arcadum rege, hoc habēte nomē, sic est cognominata. Hi magno eum exercitu in Siciliam trāseuntes, uictis prælio Sicanis, & partes que meridiem occasumq; spectant remisissis, fecerunt ut pro Sicania Sicilia uocaretur, & eius optima quæque loca incoluerunt, annis ex quo transierunt propè trecentis ante Græcorum in Siciliam aduentum, & nunc quoque mediterranea eius atque ad aquilonem uergentia obtinent. Phœnices præterea, per eandem passim habitauerunt, occupatis ad mare promontorijs, & paruis circa insulis negotiandi cum Siculis gratia. At postquā permulti Græcorum illuc cum nauibus traiecerunt, omīssa nauigatione, Motyan Solōntem: & Panorum finitima Elymis oppida, sedibus ibi positis incoluerunt, freti quum Elymorum societate, tum quia exiguo illic in Carthaginem traiecto, Sicilia distat. Tot igitur numero Barbari, atque in hunc modum habitauēre Siciliam. Græcorum autem primi Chalcidenses ex Eubœa transeuntes, cum Theocle illius deductore coloniæ Naxum incoluerunt, & atam Apollinis Archageti, quæ nunc extra urbem uisitur, extruxerunt. Vbi quoties è Sicilia soluunt, oracula petituri primū sacrificant. In sequenti anno Archias ab Hercule oriundus è Corintho Syracusas incoluit, expulsis prius ex insula Siculis, intra quam insulam nondum mari circumfluam sita est urbs. Nam ea quæ extra insulam est, diu post addito muro, facta est populo frequens. Verū Theocles atque Chalcidenses è Naxo profecti, septimō post

*Italia uidet:
Italus rex.*

Phœnices Siciliæ incolæ.

*Archageti
Apollinis ara.*

post inhabitatas Syracusas anno, Leontinos eiectionis Siculis incoluerunt, & dehinc Catanam, cum ipsi Catanenses Euarchum faciant coloniae autorem. Per idem tempus & Lamis coloniam deducens e Megaris in Siciliam uenit, & super flumen Pantacium loco quodam cui nomen est Trotilum, incolas collocauit, & illic postea digressus, cum aliquantulo tempore apud Leontinos, una cum Chalcidensibus Rempubicam administrasset, ab eisdem exactus est, collocatisque in Thapso incolis, quum uita decessisset, caeteri e Thapso migrauerunt, & Hyblone rege Siculo, qui regionem prodiderat, duce, Megaras incoluerunt, qui Hyblaei sunt dicti. Et post ducentos ac quadragintaquinque annos quam habitare ceperant, a Gelone Syracusanorum rege ex urbe & agro expulsi sunt. Sed antea quam expellerentur, centum postquam illic habitare coeperant annis, Selinuntem misso illuc Pammilo condiderunt. Is e Megaribus ipsorum metropoli superueniens una habitauit. Gelam autem Antiphemus e Rhodo & Entimus e Creta, suam uterque coloniam ducentes, pariter condiderunt, anno quadregesimoquinto post Syracusas habitari coeptas, imposito a flumine Gela urbi nomine, cum locus ubi nunc urbs sita est, quiq; munitus antea muro erat, Lindii uocaretur, hominibus Doricis huic ciuitati impositis. Annoque prope centesimo octauo a sue urbis initio, Geloi Agragante incoluerunt, urbem a fluuio Agragante appellantes, delectis sibi autonibus Aristono & Pythilo, datis quoque suis legibus, Zancle uero inter initia a latronibus e Cumis, quae est in Opica Chalcidica urbs, profectis habitata est. Sed postea communiter a multitudine quae a Chalcidea atque a caetera Euboea, quae in eam regionem superuenit, cuius coloniae deductores extitere Perieres atque Crataemenes, alter e Cumis, alter e Chalcide. Vocabatur autem prius ea urbs a Siculis Zancle, a specie falcis. Siquidem falcem Siculi Zanclem appellant. Idem postmodum a Samiis eiectioni sunt, & alijs quibusdam Ionibus, qui Medos fugientes ad Siciliam appulerunt. Nec ita multo post Anaxilas Rheginorum tyrannus extremitatis Samiis, urbem promiscuis hominibus frequentem reddidit, & a sua quondam patria Messenam appellauit. Imera quoque a Zancleanis habitata est, deductis ab Euclide, Simo, & Sacone: in quam coloniam uenerunt plurimi Chalcidenses, cum quibus habitauerunt & Syracusani exules, a contraria factione superati, qui Myletide nominantur. Atque apud hos obtinuit lingua inter Chalcidicam & Doricam media: sed leges Chalcidenses obtinuerunt. Acræ autem & Casmenæ a Syracusanis sunt inhabitatae. Acræ quidem septuaginta annis post Syracusas: Casmenæ uero circiter uiginti annis post Acras, & prius ferme centum ac triginta quinque annis a conditis Syracusis, Camerina

merina per ipsos Syracusanos, autoribus coloniæ Dascone & Menecole, eiectosq; aliquantò post Camarinæos ob defectionem à Syracusanis, mox Hippocrates Gelæ tyrannus accepit pro redemptione Syracusanorum quos habebat captiuos, atq; ipse effectus coloniæ deductor, eos in terra Camerina collocavit, & cum rursus à Gelone sedibus amoti fuissent, tertio sunt ab eodem Gelone collocati. Tot igitur gentes partim Græcæ partim Barbaræ incoluere Siciliam, quæ cum tâta esset, Athenienses eam sibi inuadendam putauerunt, cupiditate proculdubio totius insulæ potiunda, sed uoluntate quoque honestè ferendi auxilij Chalcidensibus suis cognatis ac pristinis socijs, præcipueq; Egestanis, quorû legati aderant, à quibus inducti sunt ut illuc tenderent, enixè flagitantibus. Quippe Selinuntijs ob quædam sponsalia & controuersiam de agro finitimis suis bellum intulerat. Illi accitis Syracusanis socijs, bello eos prohibebant terra & mari. Itaq; Egestani repetita memoria societatis sibi cum Lachete initæ, & superioris bellij Leontinorum, obsecrabant Athenienses ut se missa classe tutarentur, cum alia permulta allegantes, tum uerò quod caput erat. Syracusanos si impune ferrent, ut expellerent Leontinos, mox cæteris eorum socijs profligatis, omnem Siciliam ad suum imperium redacturos. Vnde periculum foret, ne quâdo Dores magna cum manu, propter cognationem Doribus Peloponnesibus (à quibus ipsi in colonias missi essent) auxilio euntes, unâ destruerent Atheniensium potentiam. Eoq; prudentium esse cum reliquis adhuc socijs adhuc obuiâ ire Syracusanis, se præsertim collaturis satis pecuniæ ad bellum. Quæ in concionibus & in colloquijs sæpenumero dicentes Egestanos cum audirent Athenienses, decreuerunt primum mittendos Egestam legatos ad explorandam tum pecuniam, an tanta foret, quanta iactabatur, & in ærario & in templis, tum rem bellicam, ac Seluntinorum quoque, ut quæ illic esset conditio referrent. Et legati quidem Atheniensium in Siciliam missi sunt.

Athenienses expeditionis in Siciliam cause.

Lacedæmonij autem eadem hyeme cum socijs propter Corinthios armati, agrum Argiuum ingressi sunt, eumq; magna ex parte populati, frumenta & aliquot bouum paria asportarunt, & Argiuorum exulibus in Orneas transcriptis, atq; illic paucis è reliquo exercitu relictis, initisq; foederibus, ad certum tempus, intra quod Orneatæ atq; Argiui se inuicem non læderent, domum cum exercitu redire. Nec illa multò post Athenienses triginta nauibus, sexcenti armati cum uenissent, & Argiuorum omnis populus, qui per ætatem ferre arma poterat, cum illis egressi, unum diem Orneas oppugnauerunt: noctu his procul castra habentibus, ij qui intra urbem erant, profugere. Quod ubi sensere postero die Argiui, Orneas diruerunt, reuersiq; sunt domum, & mox item Athenienses:

X

lidem apud Methonem quæ finitima Macedoniæ est, assumptis ex ora maritima tum suis, tum Macedonibus, qui apud ipsos exulabant, equitibus terram Perdiccæ infestabant. Verum Lacedæmonij missis ad Chalcidenses, quæ sunt in Thracia, iuebant eos Perdiccæ adesse in bello. Quod illi facere recusarunt, quibus induciæ cum Atheniensibus erant decem dierum. Et hyems exijt, ac decimus sextus annus huius belli quod Thucydides conscripsit.

*Decimiseptimi
anni initium.*

*Stipendium
mensuum.*

In sequenti ætate ineunte statim uere, Atheniensium legati è Sicilia redièrunt, & cum ijs Egestani, ferètes sexaginta talèta non signati argenti, tanquàm menstruum stipendium sexaginta nauium, quæ ut mitteretur, erant oraturi. Athenienses aduocata cōcione, auditisq; & Egestanis & suis legatis cum alia dicentibus ad persuadendum appositæ, tum uerò de pecunia mentientibus, tanquàm parata & multa, tum apud templa, tum apud ærariū, decreuerunt sexaginta naues in Siciliam esse mittendas, cum ducibus summa potestate præditis, Alcibiade Clinig, Nicia Nicerati, Lamacho Xenophanis filio, qui opem quidem Egestanis ferrent cōtra Selinuntios: Leontinos autem, si quid prosperè in bello contingeret, omnes in sua sede collocarent, atque alia transigerent apud Siciliam, ut maximè expedire Reipublicæ suæ cognosceret. Quintò post hæc die concio rursus aduocatur, quemadmodum oporteret hanc classem quàm celerimè fieri, decerneretq; si qua re ducibus ad profectiōem opus esset. Nicias qui inuitus fuerat delectus, haud rectè ciuitatem decreuisse existimans, sed exigua de causa & specie decori omnem Siciliam opus arduum affectasse, procedens, Athenienses à proposito reuocare uoluit, hunc in modum dehortatus:

Oratio Nicæ ad Athenienses.

HÆc quidem concio ob apparatus nostrum coacta est, quo pacto in Sicilia nauigare oporteat. Mihi autem uidetur de hoc ipso quoq; considerari oportere, utrum satius sit mittere classem necne, nec ita breui cōsultatione de rebus arduis, credendo uiris alienigenis, bellum sumere quod ad nos nihil pertineat. Et quidem quod ad me attinet, ego ex hac re honore afficior, & meo ipsius corpori minimè omnium timeo. Sed cum existimem bonum ciuem esse, cum eum qui & corpori & fortunis suis prospicit, tum eum multo magis qui uult sua opera Rempublicam prosperam esse, ego sicuti superiori tempore nunquam ampliandæ dignitatis gratia dixi secus atq; sentiebam, ita nunc quæ optima esse sentio dicam. Qui si suadeam uobis ea, quæ adsunt tuenda, nec ijs quæ certa sunt, propter incerta periclitandum, infirma quidem apud affectus uestros fuerit oratio mea. Quod autem neq; tempestiua est properatio uestra, neque facilia sunt ad obtinendum ea, ad quæ contenditis, hoc planum faciam. Etenim arbitror uos illuc trañciendo, cum multos hinc hostes

hic hostes relinquantis, cupere ut plures etiam huc hostes contrahatis. Et opinamini apud illos foedera quæ uobiscum inierunt, aliquid forsan firmitatis habitura. Illa uero quiescētibus uobis erunt foedera duntaxat nomine. Sic enim quidam ē nostris atq; ex aduersarijs rem transegerunt. Sic ubi autem exercitus noster plus cladis accipiat, sine mora manus hostilis ingruet nobis, primū quia nobiscum pacti sunt non uoluntate, sed iniquitate fortunæ & necessitate, ac maiore quā nos turpitudine. Deinde quod per hæc foedera complures contentiones habuimus. Super hæc sunt qui has

10 pactiones neutiquam admiserunt, neq; ij inualidissimi, & eorum alij professi hostes, alij quia Lacedæmonij propter decem dierū foedera quiescunt adhuc, & ipsi ab inuadendo cohibentur. Qui forsitan si nostras copias bifariam diuisas esse acceperint, id quod nunc facere festinamus, nos prorsus adoriētur, & quidē unā cum Siciliensibus, quos iam pridem putāt operæ precium esse excire in societatem. Itaq; animaduertere debemus qualia sint hæc, neq; supra modum ciuitatem in discrimen adducere, & alienū imperiū affectare, priusquā id quod habemus stabilierimus. Quod si & Chalcidenſes, qui sunt in Thracia, tot annos nobis rebelles in potestatem nondum redacti, & in cōtinentē alij nonnulli (ut fertur)

20 male pacati sunt, nos Egestanis etiam socijs tanquā læsis properē succurrimus, & à quibus quod olim defecerunt à nobis, iniuriam accepimus, eos ne etiam ab iniuriā uindicabimus? Et si hos uincendo retinebimus, illis certē quod procul absunt, quodq; permulti sunt, ægrē imperabimus. Amentia igitur sit eos inuadere, quos ne quē uictor quis in officio teneat, & nisi re feliciter gesta nequeat æquē ac prius adoriri. Siciliensēs mihi uidentur ut nunc se res habent, etsi imperio potiantur, Syracusani minus infesti in nos fore, quo nomine præcipuē errorem nobis incutiunt Egestani. Nam

30 etsi fortē nunc illi ueniant cuncti gratificandi Lacedæmonijs gratia, certē credibile non est, eosdem pro alieno imperio contra alterius imperiū militaturos, cum ipsi imperiū habeant. Quoniam quo ipsi modo cum Pelopōnensibus nostrum imperiū euerisſent, eodem credere debent suum ab eisde euerſum iri. Potrò Græci qui illic sunt, primū nos magnopere extimescent, si illuc non transmiserimus: dehinc etiā si ostentatis per nos copijs paulo post disceſserimus. Quod si quid detrimenti acceperimus, cōtinuō per contemptū nostri cum alijs hinc Græcis nos adorientur: cum sciamus, ut quæq; remotissima sunt, ita esse maximē admirabilia: & ut

40 maximē experta sunt, ita minimū dignitatis præ se ferre. Id quod nunc uobis Atheniēſes erga Lacedæmonios, ergaq; socios usu uenit. Qui quoniam præter opinionem, circa ea quæ metuebatis antea superiores extitistis, iam præ contemptu illorum Siciliam affe-

statis. Neque uerò oportet ad fortunam aduersariorum extollere animos, sed animos ipsos cohibendo confidere, sentireque nihil aliud Lacedæmonios speculari propter ignominiā acceptam, quā quo pacto, uel nunc quoque si possint decipiendo uos, emendēt turpitudinem suam, idque tanto magis, quanto maiore & amore & studio gloriam uirtutis amplectuntur. Itaque non de Egestanis in Sicilia hominibus Barbaris, est nobis certamen, si sapimus: sed ut Rempublicā nostræ ciuitatis ab insidijs uolentiū inducere statum paucorum citò tueamur: debentes memoria tenere, nos recens ab ingenti morbo ac bello paululū quiddam laxamenti accepisse, ut æquū¹⁰ sit nos augeri numero & pecuniarū & hominum, & hæc pro nobis ipsis hīc impendi, non pro uiris desertoribus istis auxilia orātibus, quibus & pulchrè mētiri utile est, & uicinorum periculo (cū nihil ipsi nisi uerba impendant) aut meritam gratiam nobis habere rebus prosperè euntibus, aut si quid secus accidat, amicos secum in perniciem trahere. Quòd si quis ad hanc præfecturā libens delectus, hortatur uos ad nauigandum, suarum tantum rerum rationem habens, præsertim iunior quā ut imperio fungatur, quo sit admirabilior in apparatu equorum, quos alit ex multis quos habet prouentibus, quoque magistratum hunc lucrifaciat, nec huic²⁰ quidem concedere debetis ut priuatim splendeat periculo ciuitatis: sed existimare ab huiusmodi hominibus res quidem publicas lædi, priuatas autem profligari. Præterea hoc negocium grande esse, nec de quo adolescentulus consultare, quodque repente tentare debeat. Cui uiro nunc hīc assidentes ab ipso corrogatos cū uideam, timeo, & ob id ē diuerso seniores hortor, ne eos pudeat, si ab aliquo istorum admoneātur, nisi bellum suaserint, ne ignaui esse, neue, quod ipsorum uitium est, absentiū prauī amatores esse uideātur, scientes cupiditati perquā rarò prosperè euenire, circumspectioni plerumque: sed de patriæ periculo propulsando, in quod³⁰ deducta est, quodque maius superioribus est, iterum creetur duces, ac decernatur Sicilienses quātum ad nos pertinet, quibus nunc finibus utuntur non abuti, nec Ionico sinu si quis terram legat, neque Siciliensi si quis altum teneat, suaque per se colentes utilitati uacare. Egestanis autem separatim respondendum, quandoquidem sine Atheniensibus à principio bellum cum Silenuntijs contraxerunt, ut id ipsi per se dissoluant. Nec posthac societate quemadmodum consueuimus, faciamus, qui calamitosis quidem subsidiū ferimus, ipsi uerò desiderātes subsidiū non inuenimus. Tu quoque quaestor, si & te dignum ducis gerere curam ciuitatis, & bonus ciuis existere, de integro consulito Atheniensis de his, & ad suffragia reuocato, dum scias si ueris legem dissoluere, rogādis iterum sententijs non incursum te crimen esse in tanta frequētia testium, sed cum ciuitatis

ciuitatis male consultæ medicum esse, ac rectè imperare, quisquis de patria optimè, aut certè uolens nihil male meruit. Hæc Nicias. Post hunc processere alij sub inde Athenienses, quorum plerique ad sumendam expeditionem hortabantur, nec reuocanda quæ decreta essent, nonnulli dehortabatur, omnium autem acerrimè urgebat ad ineundam expeditionem Alcibiades Cliniae filius, atidus repugnandi Niciæ, cui erat infestus, cum ob alia circa Reipublicæ administrationem, & quod sui mentionem inuidiosè illè fecisset, tum præcipuè quod imperator esse cuperet: sperans se Siciliam pariter atq; Carthaginem in potestatem redacturum, ac priuatim se, si rem prosperè gereret, pecunia simul & glória auctum iri. Nam cum esset apud ciuitates in honore, ambitiosius quàm pro modo facultatum uiuebat circa alimenta equorum, aliosq; sumptus, id quod postmodum non ex minima parte ciuitatem Atheniensem euertit. Multi enim cum intuerentur eius supra modum in cultu uictuq; lautitiam, & quibuscunq; uersabatur in rebus spiritus, magnitudinem tanquàm tyrannidem affectantis, hostes ei extiterunt. Et licet publicè res bellicas præclarissimè administraret, singuli tamen priuatim studijs eius infensi, & alijs ciuitatem committentes non diu post in casum impulerunt. Tunc igitur procedens, Athenienses hunc in modum cohortatus est.

Oratio Alcibiadis ad Athenienses.

Imperatorem esse me, Athenienses, magis quàm alium quenquā, decet. Hinc enim exordiri necesse habeo, cum me Nicias pupugerit, & dignum arbitror: Nam propter quæ inter homines celebror, ea afferunt cum meis maioribus, ac mihi ipsi gloriā, tum uerò patriæ emolumentū. Quippe meo hoc splendore uitæ apud Olympiam spectatores Græci ualidiorem suis uiribus nostrā ciuitatem existimant, quam prius debellatam esse credebāt: quod ego illuc cum septem curribus adij, cum quot priuatus antea nemo, quodq; uictor extiti, & secundus & quartus, ac cætera quæ ad assequendā uictoriam faciūt præparauī: quæ iure honorifica sunt, quæq; dum fiunt, afferunt etiā potentiæ opinionem. Hæc magnificentiae opera aliæue, quibus in ciuitate celebror, natura sunt illa quidem concuiibus inuidiosa, apud hospites uerò exterosq; potentię specimē. Neq; uerò incōmodum est hoc hominis propositū, quisquis suis sumptibus non de seipso tantum, sed etiam de sua patria bene meretur. Neq; improbum de se aliquem sentientem, nolle esse ceteris parem, quia neque infelix ullum habet calamitatis suæ socium: sed quemadmodum dum calamitosi sumus, ab alijs contemnimur: ita dum sumus felices, feramur ab eisdem quod se contemnamus, parem uicem, dum erunt parem adepti statum, si uolent repensuris.

Nec me fugit huius generis homines, & quicunque alia dignitate præcellunt, inuisos fuisse maximè paribus, sed nō nihil alijs quoque cum quibus unā uixerūt, id tamen suo duntaxat æuo: eosdē id posteritati reliquisse, ut multi se horum cognatos esse, & nōnulli qui non essent, gloriarentur quidem de eadem patria, unde illi ortum duxissent, profectò non tanquā alieni, atque facinorosi, sed tãquam de popularibus suis ac de patria benemeriti. Quorum ego æmulus, & ob ista priuatim illustris, animaduertite si quo alio ciue deterius in Republica uersor. Etenim maxima quaque Peloponnēsi potentia per me cōtracta, sine uestro magno aut periculo aut sumptu, compuli Lacedæmonios uno die apud Mantīneam de omni statu suo dimicare. Quo ex prælio licet uictores discesserint, tamen ne nunc quidem satis audaciæ habent. Et hæc mea adolescentia mea que incititia, quæ præter naturam uidebatur esse, contra potentiam Peloponnensium effecit appositè loquendo, atque fidem iræ faciendo persuasit, ut neque nunc illa potentia timeatur. Verùm quandiu per hanc autoritatem in ætatem integram adoleasco, & Nicias Rempubicam bene gerere uidetur, utimini utroque prout commodius est. Neque profectionem ad Siciliam reuocandam putetis, tanquam aduersus magnas uires futuram. Namque urbes illic sunt, promiscuis hominibus frequentes, facilesque ad status mutandos atque uariandos, neque quispiam illic tanquam pro patria uel armis corpus, uel iusto apparatu regionem instructā habet. Et unusquisque (quia opinatur se aut persuasurum quæ dicit, aut seditione orta, si se frustretur spes, cum aliquo peculatu solum esse uersurū) ad hoc ipsum se accingit. Ex quo uerisimile est huiuscemodi turbam neque uno animo uerba orantis exaudituram, neque communiter ad res agendas se collaturam. Quæ si quid ad uoluntatem refertur, eò se festinanter confert, præsertim si, quemadmodum audimus, seditione laborant. Quin nec armatos tot habent ipsi quot iactant: nec alij Græci tot apparuerunt, quot se ipsos singuli numerabant: quin eos plurimum fallens Græcia, uix in hoc bello satis armata fuit. Tales igitur ibi res, quantum sentio ex ijs quæ audiui, atque adeò faciliores erunt. Nam & Barbaros multos nobiscum habebimus, qui Syracusanis sibi inuisis unā inferēt bellum, neque ista erunt impedimento negocijs nostris, si rectè consulueritis. Siquidem nostri progenitores cum eisdem, quos nunc aiunt esse hostes, qui certè nos nauigare permittunt, & præterea Medum hostem haberent, hoc imperiū comparauerunt, nullo alio, nisi quòd magnitudine classis pollebant: nec aliam ob rem Peloponneses, etsi præpotentes sint, magis desperauerunt, nos debellare posse. Nam quod in terram nostram ingrediantur, id uerò etiam si nauigare supersedeamus, facere possunt, classe nobis obesse non possunt,

sunt, quoniam reliquum nostrarum navium par illis est. Itaque eos aliquid dicere credibile est, aut quod ire nos piget, aut quod tergiuerſamur ferre socijs qui illinc sunt, opem quam ferre debemus, cum id nos facturos illis iureiurando promiserimus, nos autem prætendere contra eos, quod nec ipsis nobis tulerint opem. Neque enim nos illis idcirco præsidium ibi præstamus, ut idem uicissim hic ipsi nobis præstent, sed ut hostibus illic nostris infesti, prohibeant eosdem huc contra nos uenire. Atque hunc in modum imperium parauimus, & nos, & quicumque alij rerum
10 potiti sunt, impigre succurrendo semper à quibus implorabamur, siue Barbaris siue Græcis. Nam si supersedeamus opitulari, aut inter genera hominum quibus nam opitulari oporteat electum habeamus, paululum quiddam imperij per hoc acquirentes, de ipso imperio magis hac ipsa re periclitabimur. Eum enim qui præualet, non modò inuadentem arces, sed etiam præoccupes ne quando inuadat. Neque uerò nobis licet ærarium replere usque dum imperare uoluerimus, sed necesse est quoniam imperium habemus, alijs insidias tendere, alios insidiari non sinere, quia in discrimine adducimur, cum illi ab alijs subigantur, nisi ipsi alijs impere-
20 mus. Neque eadem de causa nobis habenda est ratio quietis ac cæteris, nisi in eadem in qua illi studia incumbamus. Considerantes igitur hæc nos magis aucturos, si illuc iuerimus, nauigemus, ut & animos prosternamus Peloponnesium, si per contemptum ipsorum in Siciliam transire uidebimur, non contenti huius quiete temporis, & rebus illic bene gerendis totius Græciæ (ut credibile est) imperium adipsamur: aut certe quod in nostram pariter & sociorum rem sit, malo afficiamus Syracusanos. Sine noxa autem & manendi, si quid proficiemus, & abeundi, facultatem naues præstabit. Nam penes nos arbitrium erit etiam omnium Sicilien-
30 sium. Neque uerò uos Niciæ inepta & ad seditionem concitandam pertinens, à iunioribus ad seniores traducat oratio, sed pulchro instituto, & maiorum nostrorum exemplo, apud quos iuuenes cum senibus consultantes, rem Atheniensem in hunc statum extulerunt: uos quoque nunc eadem ratione proferre conamini, existimantes iuuentutem senectutemque nihil alteram sine altera ualere, simulque & imbecillum & mediocre, & quod plane absolutum est maxime pollere, si sint promiscua: ac ciuitatem, si sit in ocio, in se, ac per se ipsam conteri more aliarum rerum, & omnem apud nos disciplinam consenescere, & per certami-
40 na assidue proficere experimento, & se tutandi scientiam non loquendo, sed operibus potius assuescendo comparari. Ad summam sic sentio, ciuitatem negociosam in ocium mutatam, confestim, meo iudicio, destrui: ac tutissimos inter omnes degerè

eos homines, qui præsentibus moribus ac legibus, etiam si minus bona sint, minimè discordes utuntur. Hæc Alcibiade locuto, Egestanisq; ac Leontinorū exulibus, qui processere, precantibus, admonendo iusiurandi supplicantibus ut sibi ferrent auxilium, Athenienses multò studiosius quàm antea in expeditionē ire statuebant. Quos Nicias animaduertens nihil sanè reuocatos esse sua ratione, sed fortasse reuocatum iri, si magnum ingentemq; apparatus præciperet, rursus procedens, hunc in modum apud eosdem locutus est

Oratio Niciæ ad Athenienses.

10

QVoniam uos ad hanc militiam obeūdam, Athenienses, prorsus animatos uideo, operæ precium est cōsiderare, quemadmodum hoc exequi uelimus. Ego quæ in præsentia mihi in mentem ueniunt, indicabo. Etenim aduersus ciuitates, quantū audiendo didici, magnas ituri sumus; neq; aliam aliq; obtemperantes, neq; tales quæ aut status mutationē desiderent, illi optabilem quæ uiolenta ē seruitute in faciliorem cōditionem transfret, aut uerissimiliter seruitium nostri sint cum sua libertate cōmutaturæ: itemq; aduersus permultas ut in una insula, Græcas ciuitates. Nam præter 20
Naxum & Catanam, quas propter Leontinorū cognationē spero ad nos cōcessuras, aliæ sunt numero septem ciuitates, omnibus rebus instructæ, quibus noster exercitus, eodemq; modo, & præcipuè illæ aduersus quas tendimus, Selinus & Syracusæ. Vbi perquàm multi sunt & armati & sagittarij & iaculatores. ubi quoque permultū est nauium ac multitudinis ad illas implendas, suppeditante pecunia uel priuata, uel quæ in templis est. Nam præter hæc quæ Selinuntijs etiam est, tributa quoq; Syracusanis penduntur à Barbaris quibusdā. Et quo nobis præcipuè præstāt, equorū copia præditi sunt, nec aduectitio frumento utuntur, sed uernaculo. Aduersus hanc itaque potentiā opus est non classe modò & imbecilli 30
exercitu, sed ut peditatus quoque multus unà trañciat: si quid dignum cogitatis agere uolumus, nec equitatu hostiū arceri à terra, præsertim si metu nostri cōspirent inter se ciuitates, & nihil nobis inuicē præstēt ulli aliq; ex amicis, præterquàm Egestani, quo pacto equitatu resistemus? Deforme est aut reiectos nos abire, aut incōsultè prius rē aggressos, iterū postea accersi. Satiuscq; iam nūc cum iusto apparatu in hostē cōtendere, gnaros & lōgē nos à domo nauigaturos, nec æquo in loco castra habituros, nec per aliqua subditorū nostrorū loca transituros, ut facile ire liceat ad sumenda, quæ 40
opus fuerint, ex terra amicorum, sed omne iter emensuros per imperium alienū, ut uix illinc quatuor hybernis mensibus perueniat nuncius. Quapropter mihi uidetur debere uos ducere magnam uim ar-

uim armatorum, tum nostratum, tum sociorum, tum subditorum: & si quem ex Peloponneso possumus aut suadendo, aut mercede inducere. Ad hæc sagittarios multos & funditores, ut hostili equitatu obstant: præterea abundare nauibus, quæ ad subuehenda necessaria facile suppeditet, onerarijsq; quæ rem frumentariâ hinc portent, triticum & hordeum prætorridum, ac pistores quorum pars molere cogatur, ut sicubi deprehendamus nauigare prohibiti, habeat exercitus necessaria, cuius etiam propter multitudinem nec tota urbs una erit capax: denique cætera omnia quoad fieri potest, præparare: neque extraneis inniti, & in primis pecuniâ hinc quam plurimâ ferre. Nam quæ ab Egestanis prædicatur illic in promptu esse, eam putate uerbo maximè esse in promptu. Etenim si proficiscamur hinc non modò iustis armis iustoq; exercitu, præter Egestanorum militum manum, sed etiam rebus omnibus præpollentes: sic quoque uix ualidi satis erimus ad hos protegendos, illos superandos, cum debeat ciuitas cōsiderare nos pergere apud peregrinos, apudq; hostes habitatur: & quo primū die in Siciliâ appulerimus, eodem protinus oportere capere terram: aut si hoc deficiamus, pro certo habere omnia nobis hostilia fore. Quod ego extimescens, atque
 10
 20
 que intelligens, opus esse nos etiam atq; etiam bene consultare, ac multò magis felices esse, quod arduum est, cum simus homines, uolo proficisci quam minimum memet fortunæ committens, opportunisq; rebus instructus ac munitus. Hæc enim reor & cunctæ ciuitati tutissima fore, & nobis imperatoribus salutaria. Quod si cui uidetur secus, huic ego magistratum cedo.

Hæc Nicias inquit, ratus se aut mole negotiorum, Athenienses à sententia reiecturum, aut si in expeditionem ire cogeretur, tutò saltem hoc modo profecturum. At illi à cupiditate nauigandi non destiterunt, ne in difficultate quidē instruendi apparatus, sed multò studiosius properauerunt: ita Niciæ contrà ac uolebat, accidit.
 30
 Nam & ipse bene suadere uisus est, & res eo pacto futura admodum tuta. Adeò cupido nauigandi omnibus pariter incessit, senibus quidem tanquã aut redacturis in ditionē ea, ad quæ pergeret, aut magnas uires, si nihil aduersi cōtingeret, adepturis florentibus autē ætate, quod auebāt peregrinā terram subiicere oculis ac uisere, sibi promittentes se incolumes fore: illi uerò numerosę multitudini ac militari, propter præsentē mercedem, & spem ampliandi imperij, unde & ipsis perpetuū suppeteret stipendium. Itaq; propter
 40
 indigentē pluriū cupiditatē, si cui fortē res minus placebat, is metuens ne refragando ciuitati male sentire uideretur, silentium agebat. Tandem quidam Atheniensis, adiēs Niciam, hortatus est, iniquiens, non deberi tergiuersari, atq; cunctari, sed in omniū conspectu iam proloqui, quam nam sibi classem uellet ab Atheniensibus
 decerni.

decerni. Ille inuitus se quidem, inquit, cum collegis per oclum magis consultaturum, tamē quantū sibi uideretur, non paucioribus quā centum triremibus nauigandū, & ipsi Atticis, quācūq; uiderentur, quibus ipsi Athenienses armati portarentur, alias quoq; sociales accersendas, in quibus omnibus tam Atheniensium quā sociorum non minus esset, quā quinque millia armatorum, & plus etiam si posset: alias præterea copias ex formula: quinetiam sagittarios & illinc & ex Creta, funditoresq; ducendos, & si quid aliud opportunum uideretur, præpararent. Quibus auditis Athenienses, ē uestigio summam imperatoribus potestatem tribuerūt, tum ¹⁰ circa numerum copiarum, tum circa omnem nauigandi rationem, prout eis maximē futurum ex usu rei Atheniensis uideretur. Postque hæc apparatus effectus est, & ad socios missum, & apud eos recensiti ciues. Iam enim se ciuitas, & à morbo, & ab absiduo bello recreauerat, aucto etiam numero tum iuuentutis, tum pecuniæ, propter inducias, quo facilius omnia sunt subministrata. Et illi qui dem iam in procinctu erant. Verū interea quicūq; lapidei hermæ intra urbem erant (sunt autem hermæ ex domestica consuetudine opus quadratum, & ipse permulti tam in priuatarum ædium uestibulis, quā in sacrarum) eadem noctē circuncisi sunt ex ²⁰ maxima parte circa ora. Cuius rei autores nemo scit, & si magnis pro iudicio propositis præmijs publicē quærentur, decretumq; esset, ut si quod aliud quis admissum piaculū sciret, ultrò indicaret, nullō timore, siue ciuis, siue hospes, siue seruus. Pluris quā pro qualitate hoc factum existimabatur. Quippe quod uidebatur esse & profectiois augurium, & coniurationis de rebus nouandis, & dissoluendi status popularis. Indicatum tamen est per incolas quosdam ac famulos nihil quidem de hermis, sed de alijs simulachris nonnihil iam pridem concisis ab adolescentibus per puerilitatem at temulentiam, simulq; de mysterijs, quæ intra demum ³⁰ fierent. Quarum rerum etiam Alcibiadem insimulabāt, admittentibus delationem ipsi præcipuē, qui Alcibiadi erāt insensī, quod ipsis hic foret nonnihil impedimēto, quò minus paulò planē præessent. Qui arbitrātes utiq; se primores futuros, si hominem ejcerent, rem exaggerabant, uociferabanturq;, quasi ad euertendam Rempublicam pertinerent mysteria & hermarum laceratio, colligentes ex studijs cæteræ uitæ sine ipso nihil horum actum, neque id populare nefas esse. Ille in præsens indicia contra se refellebat, paratus etiam si quid earum rerum admisisset, iudicio stare, uel antequā proficisceretur (iam enim quæ ad paratū spectabant, ⁴⁰ collata erant) & si quid cōmisisse conuinceretur, pœnam dare: sin absolueretur, fungi suo imperatorio munere: obtestans, ne de se absente reciperent crimina, sed iam si deliquisset, morte mulctarent. Prudentius

Hermæ lapidei circuncisi.

Alcibiades accusatur.

Prudentius enim esse, ne talis se criminis reum, priusquam causam cognoscerent, mitteret pro imperatore tanti exercitus. Veriti eius inimici, ne si contendere insisterent, haberet ille fauentes milites, neue plebs quæ illi obsequebatur, relâguesceret: quia propter hunc Argiui comites erant expeditionis, & nonnulli ex Mantineis, id fieri dehortati sunt, submissis quoque alijs oratoribus ad prosecutionem maturandam, qui dixerunt, tunc ille quidem nauigaret, ne distineretur ab itio: sed reuersus ad diem iudicio sisteretur, uolentes atrocior cum inuidia premere, quam in absentem facilius conflaturi erant, reuocatum ac coactum iudicio contendere. Ita uisum est Alcibiadem abire. Post hæc medio iam ætatis discessum est in Siciliam, & plerisque sociorum, itemque onerarijs frumenta portantibus, atque alijs nauibus: & quicumque præterea apparatus comitabatur, præceptum prius uti ad Corcyram præstò essent, quo uniuersi ad Iapygiam promontorium transmitterent Ionium mare. Ipsi autem Athenienses, & si qui aderant sociorum, ad Pyræa descendentes, prima statim aurora ad dictam diem naues impleuere, tanquam tunc uela facturi. Cum quibus una descendit omnis propè dixerim turba, quæ in urbe erat tum ciuium, tum incolarum, hi domesticos, illi amicos, alij cognatos, alij filios suos quisque deducentes cum spe pariter ac lamentatione: Spe quidem, tanquam lucraturos: Lamentatione autem, quod reputabant num quando amplius aspecturi essent, qui in tam longinquam è patria nauigationem dimitterentur. Et in presentia, quod mutuo se relicturi in periculo forent, tunc magis tristis cogitatio subibat, quam cum nauigandum esse censuissent: aspectu tamen præsentis potentiae tam grandis exercitus fiduciam capiebant. Quinetiam peregrini ac cætera multitudo ad spectaculum perrexit, tanquam dignum uisu, & opinione maius. Hæc enim classis utique unius Græciæ urbis uiribus omnium ad illam diem prima exijt instructissima ac sumptuosissima. Enimuerò classis quæ cum Pericle missa est in Epidaurum, itemque cum Agnone in Potidæam, fuit illa quidem non inferior numero tum nauium, tum armatorum, quippe constitit ex quatuor millibus Atheniensium armatis, trecentisque equitibus, triremibus centum. Lesbiorum atque Chiorum quinquaginta, multo quoque sociorum comitatu, sed breui cursu ac tenui apparatu. At ista, ut quæ in diuturnam expeditionem erat itura, & ad utrumque prout usus exigeret, nauibus simul ac peditatu fuit instructa, permagno constitit, tum quando exædificata est sumptibus & trierarchorum & ciuitatis, tum singulas drachmas in singulos nautas quotidie conferente Republica, & nauibus uelocibus uacuis sexaginta, & quæ armatos portarent quadraginta, & harum administris quæ optimæ omnium erant, quibus trierarchi uehebantur cum thranitibus, qui longiores

*Atheniensium in
Siciliam nauigatio.*

longiores remos trahunt, quibus ab ipsis trierarchis super publicam nauarum mercedem alia contribuebatur. Præterea alia sumptu insignium atque ornamentorum, quibus utebantur preciosis, unoquoque in longissimum præparante, ut sua nauis inter cæteras & concinnitate præcelleret & cursu. Et peditatus qui cum diligentia delectus erat, & armatura & corporis cultu inter se magnopere certabat. Accedebat insuper hoc quoque æmulationis, quis cui præponeretur, ut potius esset ostentatio uirium atque potentiae apud cæteros Græcos, quam in hostem apparatus. Si quis enim rationem iniret sumptuum ciuitatis, & priuatorum cuiusque in se militis, ciuitatis quidem quos fecit, cum duces sua portantes misit, priuatorum autem uel quos quisque in corporis cultum, uel quos trierarchus in nauem fecit, quosque facturum erat, præter eos quos citra publicam mercedem credibile est plerisque fecisse in uiaticum, quod ad diuturnam militiam præparabant, præterque ea quæ permutandi gratia quis uel miles uel negociator secum tulit, cõperiretur per multa talenta fuisse, & ex urbe uniuersa asportata. Neque uerò minus ob audaciæ miraculum, & eultus splendorem, quam magnitudine classis celebris extitit exercitus apud eos aduersum quos nauigabatur, præsertim tam procul à domo, ac maiori conatu atque spe proposita quam pro uiribus. Vbi naues impletæ sunt uiris, impositaque omnia quæ secum ferre debebant, tuba silentiū indictum est, tum legitima ante profectionem uota nuncuparunt, non per singulas naues, sed uniuersi per præconem, miscetesque per omnem exercitum in aureis argenteisque poculis, propinabant uectores, ducesque libabant, uota simul faciente e terra ciuium cætera turba: & si quis alius eis beneuolus aderat. Cum pæana cecinissent, libaminaque peregissent, abierunt: & cum ab initio in specie cornu irent, iam certatim usque ad Æginam cursum tenuerunt. Illinc in Corcyram, quod cætera manus sociorum cogeatur, cõtenderunt. At Syracusis etsi sæpenumero denūciabatur aduersum se uenire classem, diu tamen nihil est creditum, sed coacta concione orationes habitæ sunt aliæ ab ijs qui aduētum Atheniensis exercitus credebant, alij ab ijs qui non credebant. Quorum Hermocrates Hermonis filius procedens, tanquam planè scire se illa confisus, hunc in modum cohortando uerba fecit:

Oratio Hermocratis ad Syracusanos.

INcredibilia quidem, quemadmodum alij nonnulli, uidebor & ego forsitan apud uos dicere, classem contra nos utique uenire. Nec me præterit quæ supra fidem sunt, qui ea narrat nunciant'ue, eos non modò non persuadere, uerum etiam uideri dementes. Sed non deterritus idcirco desinam, cum Reipublicæ periculū impendeat, quod persuasum habeo, aliquid me exploratius afferre, quàm quemuis

quemuis aliū. Athenienses enim in nos, id quod uehementer admiramini, cum ingēti exercitu ueniunt, tum nauali, tum pedestri, prætextu quidem Egestanōrum sociorū, ac Leontinos domum reducendi, re autem uera Siciliae auuiditate, & in primis urbis nostrę, existimātes si hac urbe potiātur, facile se cæteris potituros. Itaq; eis tanquam propēdiem applicaturis, cōsiderate quemadmodum ex præsentibus copijs pulcherrimè resistamus, nec uelitis cōtemnendo hostem, impreparati deprehēdi, nec rem non credēdo, omnia ducere omittenda. Quōd si cui non incredibilia uidentur hæc, is
10 nolim neq; audaciā eorum, neq; copias reformidet. Neque enim magis lædere nos, quā lædi à nobis poterunt, idq; quod magnā cum classe ueniūt, non inutile nobis est, imò adeò utilius, multoq; melius & erga alios Sicilienses. Quippè qui metu illorum malent à nobis stare, & quod siue superauimus istos, siue infecto, quod optant, negocio reiecerimus (non enim uereor, ne consequantur quod expectant) præclarissimè nobiscum agetur, id quod (ut mea fert opinio) sperare debemus. Etenim paucis classibus seu Græcorum seu Barbarorum utiq; magis procul à domo profectis rectè successit. Nam neq; numero superāt urbanam suburbanamq;
20 turbam, contra quam ueniunt, undiq; in unum se præ timore congregantem: & si penuria rerū necessariarū in alieno solo malè rem gerant, quantquam id defectu rerum contingat, tamen uictoriæ famam relinquunt ijs, quibus arma intulerāt, insidiatiq; fuerāt. Quæ ratione isti ipsi Atheniēses celebres facti sunt, cum Medus, tanquā qui contra Athenas isset, plerūq; iniquitatē fortunæ male pugnas-
30 set. Cui simile quiddam nobis euenturū non est desperandū, quō magis & quæ hīc opus sunt, impigrè præparemus, & ad Siculos mittendo, tum alios firmiores reddamus, tum aliorū societate amicitiamq; cōtrahere tentemus, neq; ad Siculos modò, uerū ad cæteros quoq; Sicilienses mittendo legatos, ostendamus commune hoc periculū esse. Neq; ad hos tantū, sed etiā in Italiā, ut aut nobis in bello socij sint, aut ne recipiant Athenienses. Neq; eo solū, sed Carthaginem uel potius mihi uidetur esse mittendum. Non enim sine fide hoc erit apud illos, assiduo in metu agentes ne quando aduersus urbem suam ueniant Athenienses. Itaq; ad hunc nunciū fortasse se quoq; in discrimine esse existimātes, uolent aut clam aut palam, aut alio quo pacto nobis opitulari. Et certè possunt uel maximè omnium qui nunc rerum potiuntur, si uelint, quippe qui plurimum auri argentiq; possideant: unde & bellum & cætera re-
40 ctè procedūt. Mittendum præterea Lacedæmona ac Corinthum, oratum ut huc properè mittant auxilia, & illic in Athenienses bellum moueant. Quodq; ego in primis opportunū arbitror, etsi uos iampridem desides minimè obtemperatis, tamē à me dicetur, per

Y

nos Sicilienses si libet uniuersos: sin minus, plerosque ex nobis, cum deductis cunctis nauibus, cum duorum mensium cibariis occurrendum Atheniensibus ad Tarentum, & ad Iapygiam promontorium, eisque demonstrandum, non sibi de Sicilia prius fore certamen, sed de Ionio mari transeundo. Ex hoc facto nimirum eos maximopere deterrebimus, & ad cogitandum etiam atque etiam reuocabimus, praesertim quod est sociali terra obuiam, ut nostram tueamur, proficiscemur. Excipiet enim nos Tarentum, & ipsis cum ingens pelagus sit transeundum, difficile est omni classi in tanto transitu seruare ordinem, nobis uero facile factum, ut breui spatio & ordine uenientibus, inuadere. Quod si ad accelerandum cursum exoneratis nauibus, addensatisque uenient, iam remigrando defessos aggrediemur: sin hoc non placebit agere, licebit nos subducere Tarentum. Idem si cum exiguo comitatu quasi ad nauale praelium mare transierint, certe apud deserta loca penuria laborabunt, & aut manendo debellabuntur, aut si abire conabuntur, caeterum appatatum derelinquent: & cum inexploratum habeant, an a ciuitatibus recipiantur, sollicito tamen animo erunt. Eoque ipse hac ratione adducor eos hinc exclusos, ne soluturos quidem esse a Corcyra, sed aut consulando illic, speculatoresque mittendo quot numero sumus, & quo in loco, in hyemis opportunitatem extrahendos, aut percussos inopinata re a progrediendo desituros. Eo quidem magis quod quantum ego audio, peritissimus inter duces eorum inuitus accepit hoc munus, libenter cauturus, si modo quid a nobis pro nostra dignitate edatur. Prodeat de nobis rumor, in maius (ut certum habeo) euasurus: nam & rumoribus stant hominum sententiae, & magis terrorem incutit, ut inuadere uolenti prior occurras, quam ut te repugnaturum significes, cum se ille pari in discrimine sic fore existimet, id quod nunc Atheniensibus usu ueniet, qui in nos tendunt, perinde ac non repugnatuos. Neque immerito id sentiunt, quod eos cum Lacedaemoniis bello non uexauerimus, idem si praeter opinionem suam audere nos uiderint, magis ex ipsa re inopinata terrebuntur, quam quanta erit re uera nostra potentia. Credite itaque mihi quod optimum est, ut hoc quod dixi, audeatis: sin minus, ut primo quoque tempore quae ad bellum pertinent, praeparetis: hoc uobis in animum inducentes, contemnere quidem hostem a quo inuadaris: id uero ita demum declarari, si factis ualeas, ipsaque uero facta declarare si iam tutissimos apparatus cum metu compares, existimans hoc utilissimum fore, si tanquam periculo impendere facias. nam hostes cum classe ueniunt, atque adeo iam aduentant, tantumque non adsunt.

Haec Hermocrates. At in populo Syracusano magna inter se altercatio erat, alijs negantibus ullo modo uenire Athenienses, nec uera

uera esse quæ Hermocrates diceret: alijs etiam si uenirent, quid sibi facturi essent Athenienses dicentibus, ut non inuicem plura paterentur, alijs contemnendo prorsus rem in derisum conuertentibus, paucis omnino Hermocrati fidem habentibus, futurumque timentibus. Tunc Athenagoras, qui primarius in populo erat, & *Athenagoras.* ut illis temporibus uir ad persuadendam plebem appositissimus, procedens huiusmodi habuit orationem:

Oratio Athenagoræ ad Syracusanos.

- 10 **Q**uisquis negat Athenienses, si huc ueniant, dementes esse, & nobis obnoxios fore, is profecto aut formidolosus est, aut de Republica non bene sentiens. Quod quia ad uos deterrendos nunciant, horum non temeritatem demiror, sed insipientiam, si patere se non arbitrabatur. Etenim qui priuatim sibi aliquid timent, non captant ciuitatem perterrefacere, ut publico metu suum occultent. Et huc isti nunc rumores tendunt, haudquaquam sua sponte confecti, sed ab hominibus qui semper talia moliuntur. Quod si uos recte consulueritis, non ex ijs quæ isti nunciant, coniectando ratiocinari debetis, quid credibile sit, sed ex ijs quæ perspicaces uiri & multarum rerum experti, quales ego Athenienses reor, agerent. Non est
- 20 credibile hos, relictis Peloponnesibus, & bello nondum illic plane finito, ad alterum bellum non inferius illo, ultrò uenire: quos ego arbitror putare bene secum agi, quod in se nos non tendamus, tot ciuitates atque tam magnæ. Quinetiam si ueniant (ut fertur) ad eosdem debellandos Siciliam uel magis suffecturam quam Peloponnesum, quantum ad omnia est instructior: imò adeo nostram ipsam ciuitatem ualidiorē esse hoc qui nunc dicitur uenire exercitu, atque etiam bis tanto, quippe cum nullus sequatur equitatus, quod scio: neque hic suppeditaturus sit, nisi paucorum aliquot Egestanorum, & eorum numerus armatorum nequaquam nostro sit comparandus.
- 30 Arduum namque sit uel uacuis exercitu nauibus cursum huc tendere, ceterum apparatus ferentibus, quantum suppetere oportet, aduersus tantam ciuitatem, quæ certe exigua non est. Adeo quidem ab ista ego opinione dissentio, ut si Athenienses urbem aliam tantam, quantæ sunt Syracusæ, coloniam suam nobis finitimam habentes, illinc bellum mouerent, uix fieri posse reor, quin profligarentur, nedum nunc, cum omnis sit eis Sicilia hostis. Continēbuntur enim castris ex classe communitis, atque ex tabernaculis necessarioque apparatu, non laxè tendentes, utpote à nostro equitatu exire prohibiti, prorsus ut ne terra quidem eos potituros
- 40 credam, adeo nostras quam illorum copias censeo præstantiores. Quod intelligentes, quemadmodum ego dico, Athenienses sua ipsorum (ut certum habeo) conseruant. Sed quidam ex hac urbe homines, ea quæ neque sunt neque fiunt, dictitant: quos ego non

nunc primum deprehendi, sed olim huiusmodi rumoribus, & nonnunquam malignioribus, interdum ut factis, uelle imperitæ multitudini inijcere timorem, ut ipsi ciuitatis potiantur imperio, quod sæpenumero conātes, nequando cōsequantur uereor, neue nos segnes, antequam opprimamur, ab istis nō caueamus: & cum intelligamus hoc, non tamen obuiam eis eamus. His enim de causis raro quiescit nostra ciuitas, permultis seditionibus agitāta, permultisq; certaminibus, ac pluribus secū ipsa quā cum hostibus, nonnunquam etiam tyrānide iniquoq; dominatu: à quibus ego, si uos sequi uoletis, ut ne quid unquā caueatis, efficere tentabo, tum id persuadendo plerosq; uestrū, tum eos qui ista machinantur, plectendo, non modò deprehensos (arduum enim fuerit deprehendere) sed etiā ob ea, quæ etsi non potuerunt, tamen uoluerunt efficere. Aduersus enim inimicum non modò ex eis quæ agit sumenda defensio, uerum etiam ex ijs quæ cogitat præsumenda est: quoniam nisi quis sibi præcauerit prior, detrimentū accipiet. Nam sic mihi præcipue uideor istos oligarchiæ studentes, à maleficio reuocare, si eorum facta partim coarguam, partim caueam, partim doceam. Enim uerò sepe mecum cōsideraui, quid nam à uobis uelitis adolescētes. Vtrum ne iam nunc imperia obtinererāt istuc legitimum non est. Nam lex idcirco lata est ne uos geratis imperia, quia non potestis ea gerere, non ut contumeliā faceret uobis ad gerenda idoneis. An non esse pares iure cum cæteris? At istuc quo pacto iustum est, eosdem homines non eisdem honoribus affici? Dicat aliquis popularem statum rem esse neq; consultā neq; æquabilem, sed qui locupletes sint, eosdem optimos esse ad præclarissimè imperandū. Ego uerò primum respōdeo, popularis status nomine, intelligi omnem ciuitatem, paucorum uerò, partem ciuitatis: deinde custodes quidem pecuniarū, optimos esse locupletes: ad consulendum autem præclarissimè, eos qui pollent intelligentia: uulgi uerò postquā audierit res, optimè iudicare, & hæc siue per partes, siue in uniuersum, æqualiter distribui in demōcratia. At paucorū status, pericula quidem multis impertit: commodorum autem non modò plus, uerū etiam totum sibi uendicat, erepta ab alijs sua portione. Quæ scilicet nō uestrū qui sunt potentes, & iuuenes, affectant, rem impossibilem in magna ciuitate. Sed nunc adhuc, o omnium dementissimi, nisi discitis, aut ad malum properatis, aut imperitissimi estis omniū quos noui Græcorū, aut iniustissimi, si hoc audetis scientes. Verū aut à me edocti, aut ipsi resipiscentes, quod ad rotius ciuitatis bonum pertinet id augeatis: existimetisq; eos qui uestrū boni sunt, si uelint æquali bono esse contenti, etiam plus habituros esse quā plebem: sin alia insuper uolent, periculū esse ne etiam toto priuentur. Reijcite itaque

oligarchia.

Popularis
status.

10

10

30

40

itaque nuncios istos tanquam præcognitos, nec aliquid proficere sinatis. Nam etiam ut ueniant Athenienses, hæc ciuitas pro sua dignitate propulsabit, suntq; nobis magistratus qui ista prouidebunt. Quod si nihil horum ueri fuerit, prout ego suspicor, nequaquam uestris rumoribus expauesceta ciuitas sua sponte seruitutem suscipiet, uos sibi duces eligendo: sed ipsa per sese rimata ueritatem, de uerbis uestris, tanquam idem quod facta pollentibus, iudicabit, & præsentem libertatem non ex rumoribus amittet, sed ex cautione res agendas committendi, tueri conabitur: Hæc Athenagoras. Ibi quidam ex ducibus cõsurgens, alium ad dicendum procedere permisit neminem, ipse autem quod ad præsens attinebat, ita inquit:

Alter ex magistratibus Syracusanis.

O Breuiores quidem uel inuicem dici, uel ab audientibus admitti, nequaquam prudentiæ est, sed potius ad ea quæ nunciantur respicere, quo & priuatim & publicè instruamus nos probè ad eos arcendos, qui in nos tendunt, & si fortè nihil opus fuerit, nihil damni fiet ex publico apparatu armorum, equorum, ac cæterorum, quibus bellum gaudet. Nobis autem curæ erit de hostibus explorare, mittendo ad ciuitates, atq; speculando si quid aliud expedire uidebitur. Hæc iam nos curauimus, & quicquid senserimus, id ad uos referemus.

Hæc locuto duce, Syracusani è concilio abierunt. Athenienses interea socij q; iam apud Corcyram omnes aderant. Et primùm recensito duces exercitu, constituerunt quo ordine cursum conficere deberent, & castra ponere, totaq; classe trifariam distributa, singulas fortiti sunt partes, ne si pariter nauigarent, neq; aqua, neque portus, neq; res in stationibus necessariae suppeterent, utq; cum in cæteris rebus essent copiae ornatiores, tum uerò faciliores ad regendum sub suo quæq; duce instructæ. Dehinc præmiserunt in Italiam Siciliamq; naues treis, quæ referret quæ nam ciuitates essent ipsos excepturæ, dato eis præcepto, ut occurreret classi, quo scirent ipsi quorsum nauigarent. Post hæc Athenienses cum tanto apparatu soluentes è Corcyra in Siciliam transfretarunt, triremibus numero centum trigintaquatuor, ac duabus Rhodijs biremibus: quarum triremium erant Atticæ centum, & harum ueloces sexaginta, cæteræ quæ milites ferrent, reliqua classe Chiorum atq; sociorum. In quibus ad summam uehebantur armatorum quinque millia ac centum, quorum erant ex formula Athenienses mille quingentiq; cum septingentis famulis ad ministerium nauium. Cæterorum uerò sociorum cõmilitum, partim subditorum, partim Argiuorum quingenti. Mantineorum autem ac mercenariorum ducenti quinquaginta. Sagittarij omnino quadringenti octoginta, quorum

Classis Atheniensium.

Militum Atheniensium catalogus.

Y 3

Cretenses fuere octoginta, & funditores Rhodiorum septingenti,
 Megarensiumque exulum leuiter armatorum centum uiginti, cum
 una equestri naui, triginta equites portare. His copijs à principio
 classis in bellum profecta est, cum triginta onerarijs nauibus, quæ
 exercitui necessaria ferrent, comēatum, pistores, fabros cum mini-
 stris, omnia ad extructionem murorum instrumenta, cumque centum
 nauigijs, quæ onerarias necessariò comitabantur. Alia præterea
 permultæ naues partim onerariæ, partim non onerariæ ultrò exer-
 citum sequebantur negociandi gratia, quæ omnes tunc pariter è
 Corcyra sinu Ionium transmiserunt. At huius classis alia pars pro-
 montorium Iapygiam, alia Tarentum, alia aliò, prout cuique comò-
 dum fuit, in Italiam appulerunt, à nulla ciuitatum recepti, neque in
 mercatum neque in urbem, a quatione tantum eis & statione conces-
 sa: ac ne his quidem concessis à Tarentinis atque Locrensisibus, donec
 uentum est Rhegium Italiæ promontorium. Vbi contractis iam
 copijs extra urbem, quoniã intra muros non recipiebantur, castra
 communierant ad Dianæ delubrum, ubi forum uenaliū eis præ-
 bitum est. Subductisque nauibus ociū tenuere, & apud Rheginos
 uerba fecere, ut illi quoniam Chalcidenses essent, Leontinis qui &
 ipsi essent Chalcidenses, auxilium ferrent. Rhegini negare se alter-
 utris adfuturos, sed quicquid Italici cæteris communiter placeret,
 id esse facturos. Illi tamen ad res Siculas animum intendentes, quò-
 nam modo optimè appellerent, præcursorias ab Egesta naues præ-
 stolabantur, scire cupientes de re nummaria, nunquid ea essent quæ
 Athenis legati Egestani prædicassent. Interea Syracusanis cum
 aliunde sæpenumero, tum uerò à speculatoribus nunciabatur pla-
 nè naues ad Rhegium stare. Itaque tum amplius incredibili omni
 studio ad apparatus se accingebant, circummitere ad Siculos, ad
 hos præsidia, ad illos legationes, contrahere ad tuitionem ex omni
 circa regione nauigia, quæque intra urbem essent recensere, arma atque
 equos si qua in publico essent, cætera comparare tanquam immi-
 nenti bello, tantumque non presenti. Atheniensibus autem tres illæ
 præcursoriæ naues ab Egesta ad Rhegium præstò fuere, renun-
 ciaruntque esse pecuniam, quam spondidissent: reliquã quidem il-
 lic non adesse tantum triginta talenta. Qua ex re duces subito abie-
 cere animos, quòd eos ipsa statim principia frustrarentur, quòdque
 Rhegini unà militare recusarent, quos primos inducere tentassent,
 & induci posse maximè credibile erat: quippe qui & Leontinorum
 cognati forent, & ipsorum semper studiosi fuissent. Et Niciæ quidem
 hæc, prout expectauerat, ab Egestanis contigerunt, duobus autem
 reliquis ducibus, præter opinionem: etenim tale fuit Egestanorum
 commentum, cum primum eos adiungere legati Athenienses ad ex-
 plorandas ipsorum pecunias, adductis illis in fanum Veneris, quod
 est in

Egestanorum
 commentum.

est in Eryce, sacra donariaque ostendere, phialas, trullas, thuribula, cæteramque non tenuem suppellectilem: quæ cum forent argentea, multo maiorem pecuniæ speciem præbuerunt, quam res erat. Quinetiam priuatim exceptis hospitio trierarchis collecta ex omni Egesta & ex omnibus circa oppidis, uel Phenicum, uel Græcorum corrogata pocula tum aurea, tum argentea in conuiuijs exhibuere, tanquam suam quisque domesticam suppellectilem. Quumque omnes ut plurimum huiusdem uterentur, cum multa ubique uasa conspicerentur, magno afficiebantur stupore Athenienses illi ex triremibus, ut reuersi Athenas diuulgarint ingentem se pecuniæ uim conspexisse. Per quos in errorem inductos, cum & alij tunc inducti fuissent, ubi palam factum est, non esse in Egesta pecunias, res in magna inuidia apud milites erat. Duces autem de præsentis rerum statu deliberabant. Et Niciæ quidem consilium erat cum omnibus copiis nauigare in Selinuntem, quo præcipue missi essent: & si Egestani mercedem toti exercitui numerarent, ibi de rebus agendis consultare: Sin minus, ab eisdem postulare, ut sexaginta nauibus, quod ipsi petissent, cibaria præstarent. Atque ibi permanendo Selinuntios illis uel ui uel pactione reconciliare, & ita ad alias ciuitates proficiscendo, ubi uires Atheniensis populi ostentassent, & in amicos atque socios fidem impigre declarassent, domum redire: nisi quid breui tempore aut ex inopinato prodesse Leontinis possent, aut aliquam aliarum ciuitatum in societatem adducere, ne suas quisque facultates pro Republica consumentes, de ipso Reipublicæ statu periclitarentur. Alcibiades negare cum tanta manu profectos, debere turpiter infecto negotio abscedere, sed potius apud omnes ciuitates præter Selinuntem ac Syracusas denunciare, missis præcone, aduentum suum, easque ad defectionem sollicitare. Siculos quoque partim à Syracusanis abducere, partim amicos facere, ut illinc frumentum suppeditaretur, & copiarum. Et ante omnia inducere Mamertinos; eos enim esse præcipue in transitu ac traiectu Siciliæ, & illic portum atque stationem fore classis exercitusque capacissimam, atque in societatem ciuitates euocando, & quarum partium essent sciendo, tunc aggredi Syracusas ac Selinuntem, saltem ut illi cum Egestanis conuenirent, isti Leontinos habitare permitterent. Lamachus haud dubie affirmare nauigandum esse Syracusas, & ante urbem primo quoque tempore præliandum, quum adhuc imparati essent, ac maxime perterriti: omnem enim exercitum in principio maxime esse terrificum. Si differrent, antequam in conspectum uenirent, resumpta per consilium audacia, hostem, eos cum uiderit, magis contemptui habiturum: Sin autem repentino inciderent, cum adhuc horribiles expectarentur,

Erycis Veneris templum.

Niciæ sententia.
Selinus.

Alcibiadis sententia.

Messenos legitur in Græcâ

Lamachi sententia.

maximè superiores futuros, & omni ex parte terrorem iniecturos, tum aspectu (plurimos enim nunc uideri) tum expectatione cladum quas accepturus ille esset, præsertim periculo subitæ pugne, eo quidem magis quod credibile esset posse permultos in agris excipi, cum præsumptum habeant, classem neutiquam esse uenturam: quòd si exercitum illuc portarent, non defuturā ei pecuniam, si uictor ante urbem confederit. Præterea reliquos Sicilienses sic iam & Syracusanorum minus, & ipsorum magis societatem peti-
turos, idq; incunctanter, cum animaduertissent utri superiores existerent. Stationem insuper nauium dicebant siue se reciperent, siue inuaderent, oportere Megara facere quæ deserta essent, neque procul à Syracusanis aut terra. Hæc locutus Lamachus, sententiæ tamen Alcibiadis accedebat. Post hæc Alcibiades Messanam sua naui transuectus, apud Mamertinos de societate ineunda uerba fecit. Vbi non persuadet, respōdentibus illis in urbem quidem se nequaquam recepturos, forum tamen uenaliū præbituros, traiecit Rhegium, & confestim impletis sexaginta ex omni numero nauibus, sumptisq; necessarijs duces in Naxum trāsmiserunt, uno ex eis cum cætera classe ad Rhegium relicto. A Naxijs intra urbem recepti Catanam nauigant: sed cum à Catanensibus non reciperentur (aderāt enim illic quidam Syracusanorum studiosi) subierunt Teriam flumen, ubi stationē eo die cum habuissent, insequenti Syracusas nauigarunt, habentes opportunè naues cæteras, ac præmiserunt decem naues in portum magnum, quæ subeuntes explorarēt si quid nauium ab hoste deductū esset: & ex eis egressi in terram aliqui denunciarent Syracusanis, Athenienses uenire ad reducendos in suam patriam Leontinos iure societatis atq; cognationis: ideo Leontini qui Syracusis agerent, intrepidè trāsirent ad amicos ac bene meritos Athenienses. Vbi denunciarunt, situmq; urbis ac portuum, & omnem circa regionem cōtemplati sunt, unde appellentibus sibi opportunitas foret oppugnandi, rursus rediit Catanam. Inito consilio Catanēses abnuēre exercitū excipere, ingredi tamen duces, & si quid uellēt dicere iussēre. Apud quos habente orationem Alcibiade, & in illam cōcionem conuersis oppidanis, milites portulam quandam malè constructam subruerunt, ingressiq; mercabantur per urbem. Hos ubi ingressos uidēre, qui cum Syracusanis sentiebant Catanenses, subito terrore percussī, clam profugerunt non adeò multi, cæteri decreuēre faciendam cum Atheniensibus societatem, iubentes reliquum exercitū acciri à Rhegio. Postea Atheniēses cum nauigassent ad Rhegium, iam cum omni manu mouentes inde ubi Catanam appulerunt, castra comuniunt. Atque illic eis affertur è Camarina, si se conferant eò, ad ipsos defecturam eam ciuitatem, simulq; Syracusanos

Teria flumen.

Athenienses
apud Camari-
nam illusi.

sanos classem instruere. Cum omni igitur exercitu ac classe profici-
 scuntur aduersus Syracusas primum: ubi cum nihil nauium instrui
 comperissent, retrò se in Camarinam receperunt, appulsiq; ad lit-
 tus, præconis uoce se uenisse nunciant: nec tamen recepti sunt, di-
 centibus illis iusiurandum intercessisse, ut cum una demum nauí
 applicantes Athenienses reciperet, nisi si plures naues ipsi ab Athe-
 nienibus accersissent. Ita infecto negotio discessum est. Cumq; in
 locum quendã agri Syracusani è nauibus descendissent, prædasq;
 egissent, occurrentibus Syracusanis equitibus, & per eos peltatis
 10 nonnullis ex leui armatura interfectis, Catanam reditum est. Vbi
 offendunt nauem Salaminiam Athenis missam, tum aduersus Al-
 cibiadem, cui iubebatur ut remearet ad respondendũ criminibus,
 quorum publicè insimulabatur: tum aduersus alios quosdam mi-
 lites, de quibus delatum indicium erat, tanquam sodalibus illius,
 partim in polluendis impiè mysterijs, partim in uiolandis hermis.
 Etenim Athenienses post abitum classis, quæstionem nihilomi-
 nus peregerunt de ijs, quæ circa mysteria circaq; hermas acta erant,
 nec probatis indicibus, sed suspicionibus omnia rimantes, habita-
 facinorosissimis quibusq; fide, longè omnium modestissimos ci-
 20 ues comprehenderunt, & in uincula coniecerunt: conducibilius
 esse arbitantes, scrutari rem, & inuenire, quàm per facinus indicis
 aliquem integræ existimationis delatum elabi, non conuietum.
 Namq; is populus auditu cognitum habens tyrannidem Pisistrati
 ac filiorum acerbam circa finem extitisse, eamq; præterea neq; à se,
 neq; ab Harmodio destructam, sed à Lacedæmonijs, timebat assi-
 due, & omnia in peiorem partem accipiebat. Nam conatus Ari-
 stogitonis & Harmodij propter amatorium casum susceptus fuit.
 Quam ego rem pluribus commemorando, ostendam neq; alios
 Græcos, neq; Athenienses ipsos de suis tyrannis, aut de re gesta ali-
 30 quid compertum loqui. Etenim cum Pisistratus senio in tyrânide
 decessisset, non Hipparchus, ut pleriq; opinantur, sed Hippias, qui
 erat natus maximus, obtinuit principatũ. Erat autem Harmodius
 quidam, flore ætatis conspicuus, quem Aristogiton mediæ inter
 ciues conditionis uir adamabat, habebatq;. Is Harmodius ab Hip-
 parcho Pisistrati filio appellatus de stupro, non modò non expu-
 gnatus, sed etiam querelam ad Aristogitonein detulit. Hic ama-
 torio dolore affectus, extimescensq; Hipparchi potentiam, ne ui
 adolescentẽ sibi auferret, protinus insidias tendit ad destruendam
 pro sua facultate tyrannidem. Interea Hipparchus cum rursus so-
 40 licitãdo Harmodium nihilo magis induceret, statuerat ui quidem
 nihil agere, sed eum occulta, & alterius causæ speciem præ se feren-
 te contumelia petere. Nec enim erat Hipparchus in imperio inui-
 sus plebi, quin id non inuidiosè constituerat, & coluerunt perquã
 diu sanè

Alcibiades A-
thenas renoca-
tur.

Pisistrati ty-
rannis.

Vigesima
exastio.

diu sanè tyranni hi uirtutem & prudentiam, & uigesimas. Hactenus enim licebat, nec ulteriores dominatū in suos populares induxerant isti tyranni, neq̃ inuidiosum reddiderant, qui plurimam uirtuti tantū ex prouentibus exigentes ab Atheniensibus, urbem suam egregiè exornarunt, ac bella tolerauerūt, apud delubra etiam sacrificauerunt, cætera ex superioribus legis usurpante ciuitate, præterquàm quod in hoc incumbebant, ut semper aliquis ex eis esset magistratus: & alij apud Athenienses ex ipsis annum imperium tenuerunt. Et Pisistratus Hippiaæ filius, illius qui tyrannus fuit, aui referēs nomen, dum imperaret, aram duodecim deorum in foro dedicauit, atq̃ Apollinis Pythij. Sed epigramma aræ, quæ in foro posita erat, deleuit postea populus, cū eam aram augustius exædificauit. Nam illud Pythij adhuc extat, quamuis obscuris literis, tamen uel nunc quoque apertum in hæc uerba: Epigramma distichon:

Pisistrati epi-
gramma.

In Pythij Phoebi Pisistratus æde locauit
Imperij Hippiaæ hæc monumenta sui.

Titulus lapi-
deus de tyran-
norum scelere.

Imperasse autem Hippiam, quod esset inter fratres natu maximus, non modò asseuerare possum, quia famam diligentius cæteris indagauim, uerū etiam ex hoc ipso quis licet agnoscat, quod solū hunc ex fratribus legitimis constat filios sustulisse, quemadmodum testatur & ara & lapideus titulus de tyrannorum scelere in arce Atheniensi erectus, in quo nullus Thessali aut Hipparchi filius scriptus est, sed quinque Hippiaæ liberi, quos ille suscepit ex Myrrhina Callidæ Hiperochidæ filia. Et sanè consentaneum est maximum natu inter fratres primū duxisse uxorem, qui etiam in ipso titulari lapide secundum patrem primus inscriptus legitur. Nec non illud nonnullam fidem facit, quod patris legatus ire, & eiusdem in tyrannide munera obire consueuerat. Neq̃ uerò mihi uidetur unquam Hippia statim imperiū obtenturus facile fuisse, si Hipparchus in principatu perisset, & eodem ipse die principatum inuasisset: sed quia id administrare iam antè solitus erat, id quod & ciuibus formidabile, & socijs seuerum erat, hac ope tutissimus obtinuit, neq̃ offendit, sicuti frater iunior, qui prius non fuerat assidue uersatus in imperio. Hipparcho autem accidit ut ab illius casus infortunio nominatus, etiam existimationem tyrannidis in posterum habuerit. Hic igitur cū sollicitudo Harmodij pellicere non posset, contumelia huiusmodi persecutus est: Sororem Harmodij puellam cū iussissent uenire in pompa quadam ad gestandum canistrum, à ministerio submouerunt, negantes id se iam primū iussisse, quia indigna esset. Quod ægrè ferens Harmodius, & ob eum multò ægrius Aristogiton, comparauerunt omnia quæ ad conspirationem pertinebant, opperiebātur tamen festa.

festa, quæ dicuntur magna Panathenæa, quod tantum die extra sus-
 picionem erat, ciues eos qui pompam misissent, in armis frequen-
 tes esse, & debebant ipsi quidem aggredi, opitulari autem sine mo-
 ra ij, qui erant inter hastatos. Fuerunt autem non multi coniurati
 occultandæ rei gratia: & quia sperabant eos etiam qui conscij non
 erant, quâlibet paucis facinus audentibus, tamen ex repentina re,
 cum arma haberent, libenter seipsos pariter in libertatem assertu-
 ros. Vbi dies festus aduenit, Hippias exterius in loco qui Cerami-
 cus dicitur, cum hastatis exornabat, quemadmodum oportebat sin-
 gula in pompa procedere. Harmodius autem atque Aristogiton, cum
 sumptis iam pugionibus ad opus prodijissent, cõspicientes quen-
 dam de coniuratis cum Hippia familiariter loquente (erat autem
 facilis omnibus ad Hippiam aditus) extimuerunt, arbitrati rem pa-
 lam factam esse, tantumque non se iam comprehensum iri. Itaque eum
 à quo fuerant dolore affecti, & per quem de omni statu periclita-
 bantur, uoluerunt primum ulcisci, si possent: atque quo erant habitu
 uadentes introeunt portas, nactique Hipparchum in loco qui uoca-
 tur Leocorium, statim adoriuntur inconsulte, ac per iracundiam
 præcipue alter ob amasium, alter ob dedecus, feriunt occiduntque.
 Et Aristogiton quidem hastatos à principio deuitauit, uerum con-
 cursu multitudinis postea comprehensus, non leuiter mulctatus
 est. Harmodius autem è uestigio illic occubuit. Quo Hippias per
 nuncium cognito apud Ceramicum, non in rem præsentem, sed ad
 pompaticos armatos, priusquam rem sentirent, sine mora conten-
 dit: longè enim aberant: & composito ad dissimulationem cædis
 uultu, iubet eos in locum quendam quem monstrauit, sine armis abire:
 quod illi fecerunt, rati illum aliquid dicturum. Ille satellitibus admoni-
 tis ut arma subtraherent, secreuit protinus eos de quibus suspicaba-
 tur: & si quis cum pugione deprehensus est, nam cum scuto & ha-
 sta consuèrant agere pompas. Hunc in modum propter amatoriam
 indignationem, principium insidiarum, & incõsulta ob repentinam ti-
 moris causam audacia extitit Harmodio atque Aristogitoni. Et post
 hoc tempus sæuior in Athenienses tyrannis est instituta, quod Hip-
 pias iam sibi uehementius metuens, cõplures Atheniensium inter-
 emit, & simul ad externa auxilia respexit, si quid tutelæ aliquando
 foret, statu mutato. Ideoque post hæc Hippoclus Æatidæ Lampsa-
 ceni tyranni filio Archedicen filiam suam collocauit, Atheniensis
 Lampasceno, quod sciret illos multum apud Darium regem pos-
 se, cuius scemine monumentum Lampfaci hoc habet epigramma:

Hippia ty-
rannus.

Archedice epi-
taphium.

40 " Propugnatoris Graijs qui præfuit Hippia,
 " Hac in humo proles conditur Archedice:
 " Quæ patre germanisque uiro gnatisque tyrannis,
 " In nullum tamen est facta superba nefas.

Hippias

Hippiās cū tres deinceps annos tyrannidem apud Athenienses tenuisset, quarto anno per Lacedæmonios & Alcmeonidas exules, abrogatō sibi imperio, abiit, accepta fide, in Sigæum & Lampsacum ad Æantidem, & illinc ad Darium regem. Vnde postmodum annō uigésimo iam senex in Marathonem cum Medis in expeditionem uenit. Quæ reputans populus Atheniensis, ac memoria repetens quanta de illis cōgnouerat fama, exulcerato tunc animo erat: ac suspicans eos qui de hermis atq; mysterijs insimulabantur, ut omnia quæ egissent, uiderentur ei spectare ad coniurationem status paucorum atq; tyrannidis: & cū ob hanc rem irasceretur, multos & eos splendidos uiros iam in carcerem coniecerat, nec dum tamen uidebatur esse contentus, indies magis ac magis crescebat sæuitia comprehendendi aliquos. Interea cuidam ex ijs, qui erant coniecti in carcerem, qui nocentissimus esse putabatur, persuasit unus ex ijs qui unā uincti erant, ut rem indicaret: ueram an non ueram, incertum est. In ambas enim partes argumenta sunt, & certum nemo aut tunc, aut postea, dicere potuit autorem facti. Persuasit autem, quod diceret oportere eum, etiam si nihil admisisset, deposito metu, & seipsum & ciuitatem suspicione liberare, certiorē enim ipsi salutem fore, ingenuē confitenti, quā præneganti in subeundo iudicio. Ita hic & cōtra se, & cōtra alios confessus est rem actam de hermis. Quod populus libēter accipiens, ut opinabatur, manifestum, & iam ante indignās se scire non posse eos qui multitudini insidiarētur, indicem sine mora missum fecit, ac cæteros quos illē non detulisset. Reliquorum autem qui delati erant peracto iudicio, alios accidit, quos uidelicet comprehendit: alios fuga elapsos morte damnavit, proposita mercede ijs, qui illos occiderent: cū interim non constaret, ij qui supplicio affecti erāt, utrum iustō supplicio affecti essent, necne. Et cæteris quidem ciuibus in præsētia manifestē hoc profuit. De Alcibiade autem inimicis deferentibus iisdem ijs qui priusquā proficisceretur, ingruērāt, grauiter accepit. Et ubi de hermis pro comperto habuit, tunc ei multo magis ille mystica de quibus insimulabatur, unā cum facto coniurationis in populum uisus est admisisse. Etenim exercitus quidā Lacedæmoniorū non sanē magnus, per hoc tempus, quo circa hæc Athenis turbatio extitit, ad Isthmum usq; progressus est, ad nescio quid cum Bœotijs trāsigendum, quem istius opera non Bœotiorum causa creditum est ex composito uenisse: & nisi præoccupassent ipsi comprehendere illos indicio delatos, fore ut ciuitas proderetur. Et quidam unam noctem in Thesei templo, quod in urbe est, sub armis pernoctarunt. Quinetiam apud Argos Alcibiadis hospites sub idem tempus in suspensionem uenerunt, ne in plebem grassarentur: & ob id Argiuis suorum tunc potestatem

Atheniensium
atrox factum.

Thesei templū

potestatem fecere Athenienses, quos pro obsidibus acceptos in insulis deposuerant: denique circumstabant undique Alcibiadem suspiciones. Itaque non qui adductum eum ad iudicium uolebant, ut morte mulctaret, mittunt ad ipsum in Siciliam, & ad alios, de quibus mentio habita erat, nauem Salaminiam: iussis nuncijs precipere homini, ut ad causam dicendam praesentet se, non tamen comprehendere, habita ratione tum suorum in Sicilia militum atque hostium, ne quid turbaretur, tum uel magis Mantineorum atque Argiuorum, quos ab Alcibiade inductos ad societatem expeditionis uolebant permanere. Hic igitur habens suam nauem: itemque non, qui una insimulabantur, profecti sunt ex Sicilia cum naui Salaminia tantquam Athenas ituri. Idem cum in Thuris fuere, non amplius sunt secuti, neque post hac conspecti. Siquidem e nauibus abierunt metu calumniae nolentes se illuc conferre. Quos tamen qui missi erant cum naui Salaminia uestigantes, ubi nusquam inueniunt, cursum redeunt per egerunt. Nec diu post ex Thuria Alcibiades nauem transmisit in Peloponnesum iam exul. Quem Athenienses & eos qui cum illo erant, deserto iudicio capite condemnarunt. Post haec reliqui duces Atheniensium in Sicilia bifariam diuiso exercitu, ac sortito imperantes, cum omnibus copiis in Selinuntem nauigant atque Egestam, ad cognoscendum quidem daturi ne forent pecuniam Egestani, an non, sed ad explorandas quoque res Selinuntiorum, discendamque controuersiam quae inter illos esset & Segestanos, profecti: ac Siciliam a sinistra habentes, qua parte uergit ad sinum Tyrrhenum, Imeram tenuerunt, quae una est Graeca urbs ex omni illa Siciliae ora, ubi non recepti redierunt. Et cum praeteruehuntur, cepere Hyccara oppidum Sicanicum quidem, sed hostile Egestanis (erat autem maritimum) quod ubi diripere, Egestanis tradidere, quorum equitatus iam aderat: ipsis rursus cum peditatu per Siculos peragrandos, peruenere usque Catanam, nauibus quae praedam portabant circumueuntibus. Nicias ex Hyccaris protinus Egestam delatus, ibique cum alia pecunia, tum uero triginta talentis acceptis, ad exercitum rediit. Praeda quoque diuendita est, confecta quoque ex ea centum uiginti talenta. Illinc circumuecti Siculorum qui socij erant oram, iubebant eos suas copias mittere. Cumque dimidia exercitus parte ad Hyblam uenerunt in agro Gelatino, quae erat hostilis, quam tamen non expugnauerunt: Aestas quoque excelsit.

Insequenti statim hyeme Athenienses ad inuadendas Syracusas se apparabant, uicissimque Syracusani & ipsi, tantum in illos ituri. Qui quoniam ad primum terrorem atque expectationem eos non protinus inuaserant Athenienses, quotidie magis ac magis animos sumebant: & quia dum oram illam praeterueherentur, longe ab ipsis ire conspecti erant, & profecti Hyblam expugnare nequieuerant, eo

*Alcibiades ad
cause dictionem
euocatur ex Si-
cilia.*

*Hyccara op-
pidum.*

*Syracusanorū
in Athenienses
probra.*

uehementius contemnebant, ac postulabāt à ducibus (sicut solet præ ferocia vulgus facere) ut se Catanam ducerent, quādo hostis in ipsos non iret. Quinetiā equites Syracusani ad speculandū assidue ad castra usq; Atheniensium prouecti, cum alia probra ingerebant, tum uerò illud, Nunquid potius ad habitandū secum in aliena uenissent, quā ad Leontinos in propria sede collocandos. Quæ cognoscentes Atheniensium duces, uolebant tamen illos uniuersos quā longissimè ab urbe abducere, ut ipsi interea sub noctem cum classe præteruecti, locum castris idoneum per ocium caperent: gnari non perinde se ualituros, si aut è classe aduersus præparatos descenderent, aut itinere terrestri ire cognoscerentur. Suæ enim leui armaturæ ac multitudini, cum nihil dum equitum adesset, ab equitatu Syracusanorū, qui permultus esset, magnopere noceri, at illo modo se occupaturos locum unde ab equitatu nihil admodum læderentur. Et locum quidem quem caperent ab exulibus Syracusanis, qui ipsos sequebātur, edocti sunt, quem & ceperunt apud Olympiū. Ipsi autem ut hoc quod uolebant efficerent, hoc cōmentum machinati sunt. Mittunt quendā probatæ sibi fidei, eūdemq; ut putabatur, ducibus Syracusanis ad quos mittebatur, non minus familiarem, qui diceret se uenire à quibusdam Catanensibus (erat autem ipse Catanensis) quorum nomina illi nossent, & eos adhuc superesse suæ factionis studiosos. Is inquit Athenienses intra urbem depositi agitare armis: Si uelint illi certa die prima aurora cuncto cum populo uenire aduersus Atheniensem exercitū, se hunc exclusuros ab urbe, classemq; incessuros. Syracusanos autē facile Atheniēses adortos exercitū deleturos. Per multos autem fore Catanensium ad rem agendam adiutores, ac iam paratos esse, à quibus ipse ueniret. Huic Syracusanorū duces (ut qui erant alioqui audaciores, & habebāt sua sponte animū eundem cum apparatu aduersus Catanam) multò inconsiderantius fidem habuerunt, nec cunctati constituta die qua ad Catanā adessent, hominē remiserūt, populoq; omni edixerunt (iam enim Selinuntij & alij nōnulli ex socijs aderāt) ut se totis copijs ad exeūdū expediret. Vbi omnia quæ ad apparatū pertinerēt, in expedito fuēre, & dies qua cōstituerant uenire aduentabat, profecti Catanā uersus, castra posuēre ad Symethum flumen in agro Leontino. Quos ubi adueniētes sensēre Atheniēses, sumptis omnibus copijs & suorū & Siculorū, & si quis alius illuc accesserat, eisq; in naues ac nauigia impositis, de nocte tendūt Syracusas, & sub ortū aurorę egrediuntur in magnum portum ante Olympiū, tanquam illic castrametaturi. Syracusani interim equites primi Catanā perlati, cognito omnem classē uela fecisse, regressi nunciant peditatui. Qua de re cuncti iam reuerſi sunt ad ferēdas urbi suppetias: & quia longū ipsis iter faciendum

*Olympij loci
capiendi cō-
mentum.*

faciendum erat, Athenienses interea per ociū copias collocauerāt opportuno in loco, unde pro suo arbitrio praelium inire possent, nec ab æquitatu Syracusanorū admodum infestari, uel ante opus, uel in opere faciendo, quod murales munitiones atq; ædificia prohibebant: super hæc arbores & stagnū & loca abrupta. Ipsi quoq; cæsis circa arboribus, & ad mare cōportatis, cæcellatimq; confixis, naues prætexuerunt. Quin etiam quæ pars castrorum depressior erat, quæq; aditu facilima hostibus, eam collectis saxis ac lignis arduam festinabūdi reddidēre. Præterea pōntem per quem remeatur à nauibus, soluerūt: quod opus dum fieret, nemo ex urbe progressus interpellauit. Primi Syracusanorū equites ad opem ferendam procurrerunt, mox inde uniuersus peditatus cōuenit. Et primum ad exercitum Atheniēses accessēre propius. Dehinc cū ab alijs non prodiretur obuiam, regressi, ac uia Eloride transmissa, castra posuerunt. Insequenti diē Athenienses ac socij se instruxerunt tanquam ad preliū, atq; ita steterunt. Dextrum cornu Argiui tenebant & Mantinei, alterum cæteri socij, Athenienses mediū. Et dimidium quidem copiarum in frōte octonis ordinibus instructum erat, dimidium uerò quod ad tentoriā erat, & ipsum octonis quadrato agmine ordinibus: cui præceptum est, quamcūq; maxime partem exercitus cerneret laborantem, ad eam se conferret. Intra hos ita instructos, posuēre lixas calonesq;. Syracusani autem eos qui iustis armis præditi erāt, instruxēre denos senos, omnem uidelicet populum, & quicumque aderant sociorum. Nam in primis auxilio uenerāt Selinuntij, mox Geloi equites ad ducentos, & Camarinæi ad uiginti, sagittarij q; circiter quinquaginta, quos equites non minus mille ac ducentos in dextro collocauēre cornu, hos iuxta iaculatores. Ibi cū Athenienses essent priores inituri praelium, Nicias singulas gentes, ut quanque adibāt, talibus uerbis

10
20
30

adhortabatur:

Nicias uerba ad milites.

Multa apud uos, uiri, me uti exhortatione quid opus est, ut cettetis, qui ad hoc ipsum faciendum adestis: Talis enim apparatus uidetur mihi per se efficacior esse ad præbendam audaciam, quam uerba alicuius probè dicta, si imbecillior sit apparatus. Nā ubi sumus Argiui & Mantinei & Athenienses, & primores insulariorum, quò nam pacto oporteat nos inter tantos ac tales socios non habere ingentem uictoriæ spem: præsertim aduersus homines non delectos, quales nos sumus, sed sine delectu uenientes ad

40

resistendū, & eos quidem Sicilienses, qui & nos contemnunt, nec tamen expectant, quia minus peritiæ quàm audaciæ habent. Id uelim cuiq; uestrū ueniat in mentem, nos procul à nostra in haud beneuola terra abesse, quàm nequaquam uos, nisi pugnando, ob-

Atheniensium
& Syracusanorum
conflictus.

tinebitis. Volo quoque diuersa ratione quam seipsos, ut probè scio, hostes adhortantur, uos admonere. Illi enim quod pro patria sibi res est, ego quod non licebit postea, nisi uincimus, patria frui, aut certè non facilè hinc in patriam reuerti. Permulti namque equites nobis ingruent. Vos igitur uestræ ipsoꝝ dignitatis memores, inuadite strenuè hostem, existimantes presentè difficultatè atque necessitatem, quàm aduersarios, esse terribiliorem. Hæc locutus Nicias, continuò copias egit in Syracusanos, non expectantes quidem illos eo tempore tanquàm iam sibi foret dimicandū, quorum etiam nonnulli in urbem, utpote uicinam, abierant. Qui tamen festinabundi 10 ut suos adiuuarent currentes, tardius illi quidem peruenire, sed ut quisque perueniebat, ibi miscens se pluribus, consistebat. Nam eis neque alacritas neque audacia defuit, aut hac in pugna, aut in cæteris: nec animi præstantia Atheniensibus inferiores erant, quatenus intelligentia suppetebat: quatenus non suppetebat, inuito animo cedebant. Et tamen quod non opinabantur in se uenturos Athenienses priores, quodque properè tutari se cogeantur, sumptis raptim armis, occurrerunt. Et primùm ex utrisque, qui uel de manu uel fundis lapides iaciunt, & sagittarum leue certamen commiserunt, fugiendo fugandoque inuicem, ut in leui armatura fieri solet. Deinde 20 & aruspices benè litatum esse palam fecerunt, & classico canente, armati coierunt, processeruntque. Et Syracusani quidem prælium inibant pro patria, proque sua quisque & in præsens salutem, & in posterum libertatem. Ex hostibus autem Athenienses quidem pro aliena terra, sed ut suam obtinerent, neue illam uicti perderent. Argiui uerò & qui ex socijs liberi erant, ut unà cum Atheniensibus pararent illis ea, quorum gratia uenerant, utque suam quisque patriam uictores reuiferent. Socij autem qui alterius imperio parebant, alacri animo erant, præcipuè ob præsentem salutem, quam nisi uincerent, desperabant. Secundo loco si non aliud, certè ut indulgentiores 30 haberent illos quibus parebant, quod eorum adiutores in subigenda Sicilia fuissent. Vbi pugna ad manus uenit, diu inuicem utrique constiterunt, cum interim contigit ut fulgura & tonitrua aliquot simul, & pluuia ingens existeret. Qua ex re Syracusani quidem, qui tunc primùm pugnabant, minimè experti bellorum, terrore correpti sunt. Athenienses autem, qui expertiores erant, putarunt ea que fiebant, propter anni tempus fieri: & eos qui huic rei non cederent, multò maiorem terrorem aduersarijs iniecturos. Primi tamè omnium Argiui impulsionem facta, & læuam Syracusanorum cornu, & post Argiuos in oppositam sibi partem Athenienses reliquas 40 iam Syracusanorum copias perrumpunt, atque in fugam uertunt. Verum non longo illos spatio persecuti sunt Athenienses, equitatu hostili, qui permultus atque inuictus erat, inhibiti. Is enim in armatos

in armatos hostes, si quos longius insequentes cerneret, inuectus, cōpescēbat. Illi tamē cōferti, quoad tutē potuēre persequuti, retrō se receperūt, trophæumq; statuerūt. Syracusani in uiam Elorinam congregati, & ut poterant ē præsenti rerum statu compositi, præsidium tamen ad Olympieum, quod adhuc ipsorū erat, miserunt, ueriti ne Athenienses, qui illic erant, pecunias amouerent. Cæteri rediēre in urbem. Athenienses templum illi quidem non adiēre, sed receptis suorum cadaueribus, ac pyræ impositis, ibidem pernoctarunt. Postero die Syracusanis uictoriam cōcedentibus mortuos reddidēre, numero tam ciuium quā sociorū ducentos sexaginta. Suorum autem tum sociorū tum Atheniensium, quinquaginta omnino amiserunt; quorum ossibus, & hostium spolijs lectis, Catanam nauigauēre. Erat enim hyems, neq; bellum illic amplius uidebatur geri posse, priusquā equites & suos ex Athenis accerferent, & sociales illinc contraherent, ne prorsus equestri certamine superarentur, utq; res pecuniaria ex eisdem locis conficeretur, & ab Athenis afferretur. Quinetiam aliquas ad defectionem ciuitates sollicitarent, quas post pugnam sperabant ad se pronius defecturas: & cū cætera, tum uerō rem frumentariam, & quæ opus
 20 erant, præpararent, tanquam sub uernum tempus Syracusas tentaturi. Et hoc quidem consilio ad hybernandum in Naxum & Catanam discēssere.

Syracusani autem; sepultis suis mortuis, concionem coegerunt. Ibi procedens Hermocrates Hermonis filius, cū in cæteris rebus prudenter agendis nulli secundus, tum in bellicis experte strenuitatis cōspiciuæq; fortitudinis, exhortabatur eos, nec sinebat fortunæ succumbere. Non enim ipsorum cōsiliū fuisse superatum, sed quod ordinē caruissent, hoc eis nocuisse: non tamen perinde inferiores fuisse, ut crederentur, præsertim rudes, & ut ita loquar,
 30 manuales opifices, cum eruditissimis Græcorum dimicantes. Vehementer etiam officere ducum multitudinem & imperantiū turbam (præerant enim eis quindecim duces) & inordinatam rem esse, per uices plurium principatum. Quod si pauci forent imperatores, & ij periti, atq; per eam hyemem armatorum uim compararent, subministrantes quibus deessent arma, ut esset quā maxima uis armatorum, & hos ad cæteras belli meditationes adigerent, affirmabat quantum credibile esset eos aduersarijs superiores fore, dum ad præstantiam animorum quæ illis adesset, ordo rerum agendarum accederet. Nam hæc ambo inuicem adiuuare: &
 40 ordinem quidem periculorum meditatione, præstantiam uerō animi cum scientiæ fidelitate coniunctā, fore seipsa audaciorem. Quin ipsos imperatores ut paucos, ita summa potestate præditos deligere oportere, quibus iusiurandum præstetur, permittendo illis, ut

Admonitio Hermocratis.

Syracusani duces.

quatenus libuerit, eatenus imperio suo fungatur. Sic enim quæ celari oportet, magis celatū iri, & cætera pro cōmoditate præparari nullo tergiuerfante. Hermocratem cū audiuiſſent Syracuſani, in eius ſententiā omnia decreuerūt, ipſumq; imperatorē delegerunt, & Heraclidem Lyſimachi, & Sicanū Execeſti filiū. Hos treis atq; legatos Corinthū Lacedæmonemq; miſerūt, ad ſocietatem cōtra hendā, ac Lacedæmonios perſuadēdos, ut pro ſe bellum aduerſus Atheniēſes adminiſtrarent fortius ex aperto, aut abducēdo ex Sicilia Athenienſes, aut aliquod præſidiū ad illā Sicilienſem manū, quæ imbecillior eſſet, mittēdo. At claſſis Atheniēſis, quæ ad Catanam erat, continuò Meſſanā ſe contulit, tanquā receptura eam urbem per proditiōē. Sed quæ tractabātur, non ſucceſſere. Siquidē Alcibiades abrogato ſibi magiſtratu cū reuocaretur, gnarus ſe exulem fore, detulit indiſiū rei, cuius agendæ conſcius erat, amicis Syracuſanorū qui Meſſanæ agebant. Illi delatos proditiōis cū ante omnia interemiſſent, & mox orta ſeditiōe in armis eſſent, obtinūere id quod uolebāt, ne reciperētur Athenienſes. Iſti ſtatiuis illic tredecim circiter dies habitis, ubi anni tēpore uexari coeperunt, & neceſſaria deeſſe, nec aliquid ſuccedebat, rediēre in Naxum: & Thracio circūdato caſtris uallo, hybernauerunt, miſſa Athenas trireme pecuniarū & equitatus gratia, ut ea primo ſtatim uere adeſſent. Per eam hyemē Syracuſani murū ante urbem quacunq; parte ſpectat Epipolas, incluſo intra fano, excitauerūt, ne ſi fortē male pugnāſſent, qua parte fragilior erat urbs, circūuallari poſſent. Apud Megara quoq; item apud Olympieum aliud præſidiū poſuerunt: quinetiā quacunq; ex parte deſcendi à mari in terrā poterat, cancelato uallo præcluſerūt. Et cū ſcīrēt apud Naxum Atheniēſes hybernare, cum omni uulgo aduerſus Catanā in expeditionē ierunt: agroq; eorum uāſtato, & caſtris Athenienſium, tabernaculisq; incenſis, domum rediēte. Super hoc cognito ab Athenienſibus Camarinam miſſos legatos pro iure ſocietatis initæ ſub Lachete, ſi quo pacto ad ſe illos inducerent, & ipſi è diuerſo miſere legationem. Erant nanque ipſis ſuſpecti Camarinenſes, quòd ſegnius ea quæ miſerant ad ſuperiorē pugnam, miſiſſent, ne deinceps opem ferre recuſarent, neue ad Athenienſes, quos cernebāt è prælio ſuperiores diſceſſiſſe, ab illis perſuaſi, ex ueteri amicitia accederent. Proſectis igitur illuc ex Syracuſis Hermocrate cum alijs, Athenienſiū autem Euphemo cum cæteris, Hermocrates aduocato cōcilio Camarinenſium, quo Athenienſes inſimularet, hanc habuit orationem:

Syracuſanorū
bellicus appa-
ratiſ.

Oratio Hermocratis ad Camarinenſes.

Non ideo ad uos legati miſi ſumus, uiri Camarinæi, quòd timeamus ne præſenti Athenienſium exercitu terreamini, ſed
potius

potius ne priusquam à nobis quippiam audiueritis, illorum quæ
facturi sunt uerbis inducamini. Veniunt in Siciliam sub obtentu
quidem quem audistis, animo autem (quod omnes suspicamur,
& mihi uidetur) non ad Leontinos in sedem suam reducēdos, sed
ad nos potius à sede nostra abducendos. Neq̃ enim cōsentaneum
est, illos eas quæ illic urbes sunt, euertere: quæ autem hīc sunt, fre-
quentare: & Leontinorum curam gerere quasi cognatorum, quia
Chalcidenses sint: ipsos autem Chalcidenses, à quibus isti oriundi
sunt, in seruitute cōtinere. Itaq̃ quo prætectu illa obtinent, eodem
10 nunc ista obtinere conantur. Nam cū à uoluntarijs essent tan-
quam ad ulciscendum Medum duces constituti Ionjs, cæterisq̃
qui ex ipsorum colonijs socij erant, eos in potestatem suam rede-
gerunt, partim quasi desertores fuissent, partim quod inter se bel-
ligerarent, partim aliam, ut in quosq̃ opportunam habebant, cau-
sam obiectantes. Neque uerò aut Athenienses pro Græcorum,
aut Græci pro sua ipsorum libertate Medo restiterunt: sed ipsi ut
sibi, non Medo, seruiretur: illi ut dominum commutando accipe-
rent non imperitiores, sed uersutiores. Verū etsi facile repre-
hensibilis est Atheniensium ciuitas, non tamen ad eam reprehen-
20 dendā nunc uenimus apud homines planē sciētes quāta illius exi-
stat iniuria, sed uel multo magis ad reprehendendos nos, qui cū
habeamus exempla Græcarum urbium, quæ illic in seruitutem re-
ductæ sunt, non tamē defendamus nosmetipsos: & cū habeamus
has nobis apportatas fraudes, uidelicet Leontinorū cognatorum
restitutiones, & Egestanorum opitulationes, non conspiremus
potius, ut eis ostendamus non esse nos Iones, neq̃ Hellepontios,
neq̃ insulanos, qui dominū aut Medum aut quēlibet alium conti-
mutantes, seruiunt, sed Diores liberos, ē libera Peloponneso Sici-
liam habitātes, habitaturosq̃ donec omnes oppidatim capiamur: *sicilorum origo.*
30 cū sciamus hac una uia capi nos posse, & adhūc uiam illos se con-
uertisse, ut alios suis uerbis dissociet à nobis, alios sub specie so-
cietatis suæ ad inuicē bellandum impellāt, alios pro cuiusq̃ condi-
tione iucundū aliquid dicēdo, quoad possunt, detrimento afficiāt.
Et arbitratur aliquis nostrū, remotiore uicino iam subuerso,
non deuenturā in se quoq̃ calamitatē, sed in eo substiturā potius,
qui prior passus est. Quod si quis statuit non se hostem esse Athe-
nensium, sed Syracusanū, & durum sibi pro mea patria periclitari,
is cogitet non magis pro mea se, sed pariter ac peræque pro sua
ipsius pugnare, dum pugnat in mea, & quidem tātō tutius, quod
40 me non prius euerso, sed sibi socio, non destitutus suscepit bellū.
Cogitet item Atheniensium non ulcisci uelle inimicitias Syracusanorum,
sed hoc colore suam non minus uobiscum amicitiam confir-
mare. Quod si quis aut inuidet, aut metuit (inuidiæ enim ac

timori obnoxij sunt potentiores) & ob id uult Syracusas quo firmus modestiores, damno affici: superesse tamen, quo ipse tutius degat, hic non humanæ potestatis animo sperat. Neque enim possunt homines in suo arbitrio peræquè habere uotū pariter & fortunam. Nam si aliter atq; expectauit eueniat, tunc calamitatis suæ tædio forsitan uelit. rursus ut prius bonis meis posse inuidere, quod iam impossibile est desertori, & qui recusauit eadem suscipere pericula, non de uerbo, sed de re. Qui enim nos tuetur, nomine quidem statum nostrum, opere autem suam ipsius salutem tuetur. Et sanè decebat uos precipuè, qui finitimi estis, Camarinceos, quiq; secundum nos periclitamini, ista prospicere: neq; segnes, sicut hactenus, præbere uos socios, sed uestra potius sponte uenientes ad nos, exhibere hortatores, ne animo succumberemus: nunc eadem nobis allegando, quæ allegassetis ope nostra indigentes, si contra uos prius Athenienses uenissent. Sed neq; uos nunc, neque alij ulli ad hoc agendum accesserunt. Sed fortasse metu, ius & erga nos, & erga hostes nostros seruabitis, causati uobis esse cum Atheniensibus societatem. At eam quidem non contra amicos contraxistis, sed contra hostes, si qui uos inuaderent: utq; Atheniensibus essetis auxilio, quoties eis fieret ab alijs iniuria, nō cū ipsi (quem admodum nunc uicinis uestris) iniuriam facerent: quia ne Rhegini quidem, etsi Chalcidenses sunt, uolunt restituere Leontinos, qui sunt Chalcidenses: & mirum est si illi, uidelicet Rhegini, dum factum Atheniensium (quod speciem habet æquitatis) suspectum habent, iniquè se modestos præstant: uos uerò, dum eos qui natura sunt hostes iuuare uultis, eos uerò qui magis etiam natura cognati sunt, perdere, ijs iuncti qui sunt inimicissimi, iustam causam habetis. At non æquum est, sed propulsare potius, neq; timere eorum opus pulchrum apparatus, qui non est pertimescendus, si inter nos omnes conueniet: sed si contra non conueniet, id quod isti efficere laborāt, qui non aduersus nos solos uenerunt (neq; enim ea quæ optabant, etsi prælio uictores extitēre, peregerunt) uerūm protinus abierunt. Itaq; nobis, si simus uniuersi, non est desperandum, sed ad societatem alacrius eundum, præsertim uenturis huc è Peloponneso auxilijs, qui homines sunt istis in re bellica longè præstatiores. Neq; illud circumspectum uobis esse uideatur, quod nobis quidem æquum, uobis autem tutum sit, nolle alterutris auxilio esse, tanquam utrorunq; socijs. Non enim ut iure istud, ita facto par est. Nam si propterea quod uos abestis à partibus, ijs quibus bellum infertur, succumbent, & alij uictores existent, quid aliud nisi horum salutem non defenditis, illos ne mali fiant non prohibetis: Atqui satius fuerit, iniuriā patiētibz, & ijs quidem cognatis, adesse, cōmune Siciliæ cōmodum tuendo, & Athenienses
amicos

amicos non sinere peccare. Atque (ut semel omnia complectamur) nos Syracusani dicimus nullius negotij esse planè docere aut uos aut alios, ea quæ nihilominus ipsi cognoscitis: sed precamur pariter & obtestamur, nisi uerbis nostris obtemperatis, insidias ab Ionibus tēdi perpetuis hostibus, & à uobis prodi Doribus Dores. Qui si ab Atheniensibus superemur, propter uestra quidem consilia superabimur: sed uictoriæ laus penes illos erit, nullum aliud præmium accepturos, quàm eum ipsum qui uictoriam subministravit. At si uictoria penes nos fuerit, pœnam luetis, quòd autores extiteritis periculorum nostrorum. Quare considerate, atque iam nunc eligite aut præsentem sine periculo seruitutem, aut hoc, ut si uiceritis nobiscum, ne turpiter istos dominos suscipiatis, & inimicitiam nostram non breuem deuitetis. Hæc Hermocrate locuto, Euphēmus Atheniensium legatus ita excepit:

*Oratio Euphemi Atheniensium legati
ad Camarinenses.*

Veneramus quidem ad renouandā pristinam inter nos & uos, Camarinæi, societatem. Sed quoniam Syracusanus nos incessit, necessariū est etiam de imperio nostro uerba facere, qua ratione illud meritò obtineamus. Atque huius rei uel maximè iste testimonium perhibet, qui dixit Iones semper Doribus extitisse hostes, sed ita res se habet. Nos enim cū simus Iones, Peloponneses autem Dores, ijdemque & plures nobis & accolæ dedimus operam ut illis quàm minimū obediremus: & post Medicum bellum, cū classem haberemus, à Lacedæmoniorum imperio ac ductu exemimus, arbitantes nihilò magis conuenire ut illi nobis, quàm ut nos illis imperaremus, nisi quamdiu plus ipsi quàm nos ualuerunt. Idem nos omnium Græcorum, qui prius regi paruerant, principes constituti, nostra incolimus, existimantes sic minime oportere nos Peloponnesibus obnoxios esse, habentes uim qua uim propulsemus. Atque ut ingenuè loquamur, non iniuria in nostram redigimus potestatem Iones atque Insulanos: quos etsi cognatos nostros, tamen seruire nobis aiunt Syracusani. Quippe uenerant cum Mēdo, aduersus nos metropolim suam, non ausi amittere res domesticas, sicut nos qui urbem deseruimus: sed deficientes à nobis, maluerunt & ipsi seruire, & nobis seruitutem inducere. Propterque digni sumus qui imperemus, & quòd plus nauium quàm cæteri, plusque animorum sine ulla tergiuersatione præstitimus pro Græcia, quodque ab istis hoc idem enixè præstātibus Mēdo, læsi fuimus. Et super hæc, uires aduersus Pelopōnenses optantes, alteri non paremus, & meritò imperamus, uel quia soli Barbarum profligauimus: uel quia pro istorū magis, quàm pro uniuersorum aliorū, aut pro nostra ipsorum salute, periculum adiunimus.

Licet

Licet autem sine cuiusquam inuidia salutem conuenientem comparare: & nunc cum huc quoque praesidij nostri gratia uenerimus, uidemus uobis quoque haec esse utilia. Atque hoc ex his demonstramus quibus nos isti criminantur, & uos praecipue uobis timendum suspicamini: scientes eos qui praefingenti metu suspicatur aliquid, solere in praesentia orationis suauitate mulceri, in exequendo autem postea ea agere, quae sibi conducant. Etenim nos illic imperium tenere ob metum memorauimus, & eadem de causa uenisse huc, ut cum amicis res hic tuto constituamus, non ut in seruitutem redigamus, imò potius ne hoc patiantur, ut prohibeamus. Neque opinetur quispiam, nos ea quae quasi nihil ad nos attineant curare, cum sciat statu uestro incolumi, qui non estis ad resistendum Syracusanis imbecilli, minus noceri nobis posse à Peloponnesibus, ad quos minus copiarum Syracusani submitteret. Et in eo pertinetis iam ad nos maxime, ideoque etiam Leontinos restitui conuenit, nec subditos esse, quales sunt eorum consanguinei apud Euboran, sed quam potentissimos, ut istis uicem nostra finitimis suis infestis sint ex sua terra. Nam bello domestico per nos ipsi sufficimus ad hostem propulsandum. Et Chalcidenses, quos quia subegimus, Syracusanus hic ait absurdè nos uelle eos qui hic sunt, asserere in libertatem, utiles nobis erunt, immunes militia, tantum pecuniam pendentes. Vtiles item, qui apud Siciliam sunt Leontini, ac ceteri amici, quam plurimi potuerint à nobis asseri in libertatem. Et sane uiro tyrannidem, & ciuitati principatum obtinenti, nihil non honestum quod utile est: nihil proprium, quod non idem fidum sit. Atque omnibus in rebus, uel amicum, uel aduersarium fieri oportet ex temporis commoditate: & nobis commodum est hoc loco, non ut amicis noceamus, sed ut per amicorum potentiam inualidi reddantur inimici. Quod non debet apud uos carere fide. Nam socijs illic nostris ita imperamus, prout quisque nobis est utilis: Chios & Methymnaeis ut classem praebent, cetera ut liberi sint, multis ut maiorem pecuniam soluunt, alijs ut liberi omnino socij sint, tametsi insulani & praedae opportuni, quia in Peloponneso adiacent in locis ad occasionem expositis. Ex quo credibile est, quod facimus hic quoque ad utilitatem spectare. Atque hoc quod dicimus, pertinet ad inferendum terrorem Syracusanis, qui uobis dominari affectant, imò toti Siciliae: idque obtinere aut ui, aut uestra solitudine, si nos re infecta redierimus, à quibus illi uos tanquam suspectis abducere uolunt. Quod euenire necesse est, si uos ad eos transferitis. Nam neque nobis facultas erit amplius parandi tantum copiarum, neque isti inualidi contra uos erunt nobis absentibus. Hoc si cui non uideatur, res ipsa arguit. Siquidem cum primum nos aduersus, hortatiq; estis, nullum alium metum allegastis, nisi fore ut si neglexissemus

xissemus uos in Syracusanorum uenire potestatem, ipsi periculum adiremus. Quo minus decet nunc qua ratione postulastis ut induceremur, eadem uos induci nolle: & hoc quod aduersus istorum uim ualidior cum classe adsumus, in suspicionem uocare, cum potius de istis diffidere debeatis. Nos uobiscum ne manere quidem hic possumus, si mali effecti res nobis subiceremus, inualidi ad eas retinendas tum longitudine nauigationis, tum difficultate custodiendi urbes, & magnis alioqui, & mediterraneis copijs subnixas. At isti non exercitu, sed urbe maiore quam est aduentus noster uobis finitimi, insidiantur assidue, quamcunque sibi oblatam occasionem non omittentes. Id quod iam declararunt, cum erga alios, tum uero erga Leontinos: & nunc declarant, cum audent contra nos, a quibus haec facere prohibentur, & Siciliam hucusque subigere, uos hortari uelut stupidos. At nos e contrario ad multo ueriores salutem exhortamur, orantes ne mutuam ex utrisque nostrum utilitatem prodatis, sed existimetis semper istis in uos etiam citra sociorum auxilia, propter populi multitudinem esse uiam expeditam, uobis uero non saepe futuram facultatem cum tot auxiliaribus copijs eos arcendi: quas si aut ob suspicionem infecto negotio, aut accepta calamitate sinetis abscedere, optabitis profecto aliquando etiam cernere maiores, dum non erit amplius huc ueniendi copia. Sed ne criminationibus istorum aut uos Camarinæ, aut alij fidem habeant, exposita per nos omni cur suspecti simus ueritate. Quibus summatim in memoriam uestram redactis, oramus ut obtemperetis. Non enim negamus, nos quidem aliquot circa populis imperitare, ne nobis alius imperitet, sed tamen adesse ad Sicilienses seruitio eximendos, ne quid ab eis laedamur: & quo plura custodienda habemus, eo ad plura facienda cogi, & socios tum antea, tum uero nunc uenisse ipsius uestrum, quibus inferatur iniuria, non sponte nostra, sed uocatu uestro. Quos nequaquam uos tanquam facti iudices aut censores rerum quae a nobis geruntur, quod iam difficile factu est, reuocare teneatis. Sed quatenus studium nostrum uobis actionesque conducunt, eatenus in usum uestrum assumatis, existimetisque non omnibus peraeque haec officere, sed etiam prodesse multo pluribus Graecorum, non modo non officere. In omni loco etiam ubi non imperamus, coguntur homines propter arma nostra & ad succurrendum & ad ulciscendum parata: & qui insidias tendunt, ab inferenda iniuria temperare: & qui sibi iniuriam fieri putant, nullo negotio incolumes fieri. Quare eodem quo caeteri modo facientes, iuncti nobiscum reddite uices Syracusanis: & ne semper ab eis caueatis, aliquando uos ipsis insidias tendite. Haec Euphemus. At Camarinæorum ita se habebat affectus: Atheniensibus quidem bene uolebant, nisi quatenus eos affe-

*Camarinensium
responsum.*

*Defectio Sicu-
lorum ad Athe-
nienses.*

*Carthaginienses
implorantur ab
Atheniensibus.*

*Corinthii à Sy-
racusanis.*

*Alcibiades La-
cedæmonē con-
cedit.*

eos affectare imperium Siciliae suspicabatur: à Syracusanis autem quibus contermini sunt, assidue dissidebant: tamen propter hanc ipsam uicinitatem ne sine se illi uincerent, miserunt ad eos tunc primum aliquot equites: ac deinceps putauerunt eisdem potius inferuendum, sed opera quam possent modestissima. Verum in praesentia ne minoris facere uiderentur Athenienses, qui in pugna uictores extiterant, æquale utrisque responsum ediderunt, cum inter se consultassent, hunc in modum: Quoniam bellum inter eos gereretur, qui ipsis socij essent, uideri sibi e iureiurando esse, neutris contra al-
teros in praesenti auxilia ferenda. Quo reddito responso, utriusque le-
gati abierunt. Et Syracusani quidem ad bellum sese omni ope accingebant: Athenienses autem apud Naxum statiuā habentes, quod ad Siculos pertinebat, ut eorum quamplurimi ad se transirent, operam dabant. Quorum Siculorum complures, praecipue qui plana incolentes Syracusanis parebant, defecerunt: qui uero mediterranea tenebant, & quorum urbes erant liberae, ac fuerant liberae semper antea domicilia, protinus, praeter paucos, Atheniensibus se applicuerunt, commeatumque ad exercitum comportarunt, nonnulli & pecuniam. Qui deficere à Syracusanis recusabant, eos admotis Athenienses copijs partim ad deditionem compulerunt, partim ne missa à Syracusanis auxilia possent adire, prohibuerunt. Iidem per hyemem mouentes à Naxo, Catanae uenerunt. Ibi castra sua à Syracusanis incensa rursus excitauerunt, atque ibidem hybernauerunt. Unde etiam Carthaginem conciliandae amicitiae gratia, si quid proficere possent, triremem miserunt, & ad maritimas ciuitates Tyrrheni maris, quarum nonnullae ultrò se belli socias fore sponponderunt. Circummiserunt item ad Siculos atque Egestam, iubentes ut equites sibi quam possent plurimi mitterentur. Ceteraque quae ad murum circumducendum, lateres, ferrum, & quaecunque in rem erant praeparauerunt, tanquam ineunte statim uere bellum inituri. At legati Syracusanorum, qui Corinthum ac Lacedaemona missi fuerant, in praeteruehendo Italicas ciuitates persuadere conati sunt, non esse illis contemnenda quae ab Atheniensibus fierent, tanquam eis pariter insidiosa. Appulsi Corinthum uerba fecerunt, postulantes ut ipsis pro iure cognationis subuenirent. Quibus exemplo Corinthii primi omnium decreuerunt omni studio subueniendum: cumque eis legatos ad Lacedaemonios miserunt, ut illos quoque inducerent, & ad bellum apertius gerendum cum Atheniensibus, & ad aliquid auxiliorum in Siciliam mittendum. Hi legati Lacedaemonem uenerunt, eodemque & Alcibiades cum ijs, qui una exules erant, naui oneraria paulo post aduectus, primum ex Thuria in Cyllenen quae est agri Elei, mox deinde in Lacedaemonem ab ipsis Lacedaemonijs accitus, data ei fide, quoniam illuc accedere

accedere uerebatur, propterea quæ cum Mantinæis transfegerat. Contigitq; ut apud concilium Lacedæmoniorum, eadem & Corinthi & Syracusani & Alcibiades suadendo precarentur. Et cum ephori atq; alij magistratus Lacedæmoniorū in animo haberent mittere Syracusas legationem, quæ illos cum Atheniensibus pacisci prohiberet, non tamen ad ferenda auxilia prompto animo essent, processit Alcibiades, eosq; huiusmodi uerbis excitauit atque exacuit:

Oratio Alcibiadis ad Lacedæmonios.

- 10 **N**Ecessariū mihi est ante omnia de mea criminatione apud uos uerba facere, ne suspectum habentes me cum de Republica loquor, non libenter audiat. Cum mei progenitores propter accusationem quandā hospitium uestræ ciuitatis repudiassent, ipse rursus illud instaurauit: coluiq; uos cum alijs rebus, tum uerò circa cladē quam ad Pylum accepistis. Atq; in hoc erga uos affectu cum ego perseuerarem, uos recōciliati cum Atheniensibus per eos inimicis quidē meis potentiā, mihi uerò ignominiam attulistis. Propter quæ ad partes Mantineorū Argiuorumq; non immeritò trāsgressus, atque hostis factus, uobis quoquo modo nocui. Quod si
- 20 quis tunc irascebatur mihi cum nocebamus, is certē nunc si uerē consideret, pacabitur. Item si quis, quod factionem popularē sectatus sum potius, de me peius sentiat, ne hic quidē rectē putabit mihi succensendū. Semper enim tyrānis fuimus infesti. Quicquid autem imperitātī aduersatur, id populus nominatur: atq; hinc penes nos popularis autoritas permanfit, & statu populari urgente, plerunq; necesse nobis fuit rebus presentibus obsequi. Tamen licētia quæ circa Rempubicā intemperatig erat, temperatē uti sumus conati, cum non defuissent tam superiore quā nostra memoria, qui plebē in deteriora deducerent, qui & me eiecerūt. Nos autem toti
- 30 negotio sic pręsumimus, ut iustū sentiremus, qua cōditione florentē maximē ac liberā ciuitatē quis accepisset, in eādē cōseruaret. Nam popularem statū cum omnes qui aliquid sapimus cognitū habemus, tum uerò ipse quo maiore iniuria affectus sum. Verū de manifesta amentia, nihil noui dici possit: & eam mutare, non uidebatur nobis esse tutū, dum à uobis hostibus obsideremur. Hactenus de ijs quæ mihi inuidiā conflauerunt. Nunc quod ad ea pertinet, de quibus uobis deliberandū, & si quid quod magis ego comper tum quā uos habeam, cōmemorādum est, cognoscite. In Siciliā eo animo traiecimus, ut Siciliēses primū si possemus in nostram
- 40 potestatem redigeremus. Mox deinde Italicos, tum ut Carthaginensiū socijs, atq; ipsis etiā Cartaginēsis imperare tentaremus. Quæ si procederent, aut omnia, aut pleraq; tum uerò Pelopōnesum aggredieremur, sumptis illinc uniuersis Græcorum copijs,

multisq̃ Barbarorū mercede conductis, & Iberis, & alijs, qui sine controuersia cunctorū illic Barbarorum nunc sunt pugnacissimi: ædificatis etiam permultis triremibus præter nostras, affatim materiæ habente Italia, qua Peloponnesum circumsideremus. Peditatu pariter à terra inuadentes, urbium alias ui expugnādo, alias circumuallando, sperātes faciliē nos debellaturos, & mox omnis Græciæ imperio potituros, pecuniam & rem frumentariā ad hæc commodius transigenda, eisdem illis oppidis suppeditantibus, præter eos conuentus qui hinc exigerentur. Quæ ad classem quæ modò profecta est pertinent, audiuiſtis ex homine, qui quæ cogitaueramus exploratiſſima habet: quæ etſi diſceſſi illinc, tamen à reliquis imperatoribus conficiantur, ſi poterunt. Cui rei niſi occurratis, nihil ibi obſtituturū eſſe iam diſcite. Etenim Sicilienſes homines imperiti illi quidem ſunt rei militaris, tamen ſi conueniant, frequentesq̃ bellum ineant, nunc quoq̃ ſuperiores fuerint. Verū ſoli Syracuſani qui uniuerſi quondam & in acie uicti ſunt, & à nauigādo cohibētur, impares erunt exercitui qui nunc eſt illic Athenienſiū. Quæ urbs ſi capiatur, reliqua quoq̃ Sicilia occupabitur, mox & Italia. Atq̃ hoc quod prædixi uobis impendere periculū, non diu aberit quin in uos decidat. Itaq̃ nemo ſentiat de Sicilia ſolū conſultari, uerū etiam de Peloponneſo, niſi properē hæc executi fueritis, talemq̃ illuc classem dimiſeritis, ut iſdem remiges ſint & milites: & quod ipſo exercitu magis expedire opinor, uirum Spartiatam pro imperatore, qui & præſentes in officio teneat, & recuſantes ad eſſe compellat. Sic enim & qui uobis amici ſunt, plus fiduciæ habebunt: & qui animo nutant, minus timidē accedent. Et quod ad hæc loca pertinet, debetis apertius bellum Athenienſibus inferre, ut Syracuſani ſentientes curam uos ſui gerere, reſiſtant uehementius, & Athenienſes ſegnius alia auxilia ſuis mittant. Quin etiam Deceleam ab Attica muro interſepire, quod Athenienſes ſemper præcipuē formidāt, quodq̃ ſolū rentur in hoc bello non eſſe tentatum. Et ſanē quis ita maximo damno hoſtes afficit, ſi quæ illi maximē reformidāt, hæc ipſe ubi planē explorarit, inferat. Credibile enim eſt, unumquemque quæ ſibi periculosa ſunt, ea & ſcire præcipuē, & timere. Quantopere autem ex hac muri extruſtione, uobis utiles, aduerſarijs inutiles futuri ſitis, ut multa omitam, quæ maxima ſunt ſummatim dicam: Interſepto Athenienſium agro, pleraq̃ oppida ueſtræ ditionis erunt, partim capta, partim ad uos ultro deficientia. Prouentus quoq̃ ex argentifodinis Laurij, & quæcunque illis nunc eſt terra, atq̃ eſt iudicijs commoda ſuggeruntur, ſtatim ceſſabūt: præſertimq̃ quæ à ſocijs obueniūt, minus obuentura, ipſis ſocijs iam Athenienſes paruifaciētibz, ſi intellexerint uos omni ope bellū adminiſtrare. Quarū rerum ut maturē aliquid & impigrē

Laurij argenti
fodina.

impigrè fiat, in uobis situm est, Lacedæmonij. Nam & hoc fieri posse, nec me falli opinione, prorsus cōfido. Neq; uerò debeo aut cuiquam uestrū uideri deterior, si qui inter infestissimos uobis hostes aliquando publicola habitus sum, idem nunc contra Rempublicam meam acerrimè tendo: aut in suspicionem uenire, quasi emerendi in exilio fauoris gratia loquar. Exulo quidem, sed à peruersitate illorum qui me eiecerunt, non autem à uestra (si mihi credideritis) utilitate. Neque mihi pro hostibus magis habendi uos, qui aliquando hostes nobis nocuistis, quàm qui ut amici fierent hostes mihi, coegerunt: mihi tunc publicolæ, non nunc cum iniuriā patior, sed cum tutò in Republica uersabar. Quæ cum amplius mihi patria non sit, non reor me aduersus patriam ire: sed ad eam multò potius, quæ nulla est, recuperandam. Atq; is rectè amator patriæ est, non qui suam cum iniuste amiserit, non inuadit: sed qui eam quoquo modo potest, ob illius desiderium recuperare conatur. Itaque ego dignum me arbitror, Lacedæmonij, quo & in periculis & in laboribus omnibus intrepidè utamini: cum sciat hunc sermonem uulgò in prouerbum uenisse, Qui dum hostis esset, uehemèter nocuit, eundem si amicus sit, satis profuturū, eo quidē magis, quòd res Athenienses cognitas habeo, & uestras coniectura colligo. Postuloq; ut cum de maximi momenti rebus consultari sentiat, ne pigeat expeditionem uos in Siciliam atque in Atticam suscipere, ut illuc trañcientes parua manu, res ibi maximas conseruetis, & Atheniensium potentiam præsentem pariter & futuram euertatis: ipsi in postero tutò habitaturi, & cunctæ Græciæ non coactæ, sed uoluntariæ imperio potituri.

Prouerbum.

Hæc Alcibiades. Qua ratione Lacedæmonij, cum iam antea & ipsi cogitarēt bellum Athenis inferre, sed adhuc aliquid circumspectantes cunctarentur, multò tamen magis sunt confirmati, existimantes se audisse atq; edoctos esse omnia, ab eo qui hæc planissimè nosset. Itaq; ad intercludendam iam Deceliam animum intenderunt, & statim aliquid auxiliorum in Siciliam mittere: præficientesq; Syracusanis Gylippum Cleandridæ filium, iusserūt eum habito cum illis & cum Corinthijs consilio curare, ut quàm posset maximè ac maturrimè illuc aliquid præsidij iret. Ille Corinthios ut in Asinam ad se iam duas naues mitterent iubet, cæteras appararent quascunque mittere destinassent: quæ cum tempus adesset ad nauigandum, in expedito forent. His constitutis, è Lacedæmone discessum est. E Sicilia autem triremis Atheniensium, quam duces miserant pecuniarum atq; equitum gratia, Athenas uenit. Cuius postulata cum audissent Athenienses, decreuere & comæatum mittendum & equitatum. Atque hyems excessit, ac decimus septimus huius belli annus, quod Thucydides conscripsit.

Gylippus.

Decimioctavi
anni initium.

Insequente æstate initio statim ueris, Athenienses qui in Sicilia erant, mouētes ē Catana nauigauerūt aduersus Megara, quæ est in Sicilia: unde exterminatis cum Gelone tyrāno oppidanis (quæadmodum prius à me cōmemoratū est) Syracusanī agrū possidebāt. Hunc agrū egressi nauibus Atheniēses, populati sunt, & progressi ad castellū quoddā Syracusanorū, cū id non expugnassent, rursus tam pedestri itinere qua nauigatione ad flumē se Teriam receperūt: trāsgressi q̄q̄ campestria uastauerunt, frumentum q̄q̄ incendērunt, & aliquot Syracusanorū, in quos non tamen multos inciderant, interfecerūt: atq̄ ad naues erecto trophæo, rediēre. Reuersi q̄q̄ 10 Catana, & illic frumētati, cū omībus copijs profecti sunt in Centoripa oppidū Siculū. Quo cū ex cōuentione intrassent, incensis segetibus Inessæorū simul & Hylbæorū discessēre: ac reuēcti Catanam, offendūt equites ducētos quinquaginta Athenis ueniētes, sine ipsis equis, sed cum illorū ornatu, tanq̄ Sicilia equos suppedītatura: & equestres sagittarios triginta, necnō argēti talēta trecēta.

Argiui, Lacedæmonios populantur.

Eodem uere Lacedæmonij sumpta aduersus Argos expeditio, ne, cū Cleonarū tenuis uenissent, factō terræmotu, rediēre. Post quorū discessum, Argiui in agrum Thyreensem sibi cōterminum ingressi, magnā ex Lacedæmonijs prædā egerunt, quæ diuendita 20 est talētis amplius uiginti quinq̄. Neq̄ ita post eadē æstate populus Thespiensis impetū fecit in magistratus, sed res frustrā fuit: succursu q̄q̄ Atheniensium Thespienses partim cōprehensi sunt, partim Athenas effugerūt. Per eandem æstatē, Syracusani percepto equitum aduētū ad Atheniēses, & in se iam iam futuro, arbitrātes si hostis non occuparet Epipolas, locum præruptū urbi imminentē, se non facile posse circūuallari muro, ne si prælio quidē uincerentur, constituerunt loci aditus obseruare, ne latenter illuc hostis ascenderet. Non enim alia parte conscendi posse, quia cæteræ arduæ essent. Hic est urbe tenuis aliquantulū decliuīs, & introrsum omni 30 no patens locus, ideo q̄q̄ à Syracusanis Epipolæ uocatus, quia eminet plurimū alij loco. Itaq̄ prima statim luce, omnis populus urbe egressus est in pratū iuxta Anadū amnē, ductu eorū qui unā cum Hermocrate iam imperiū acceperāt: ibi q̄q̄ recensitus atq̄ recognitus. Et delecti sunt prius sexcēti armati, præfecto eis Diomilo Andrio exule, qui præsidio essent Epipolis, & si quid aliud accideret, ē uestigio cōueniētes adessent. Ea nocte cū dilucesceret, Athenienses recensitis copijs, cum ijs omnibus ē Catana profecti ad locū nō

Epipolarū situs & appellatio.

Leon locum.

mine Leonē, ab Epipolis sex septēmue stadij distantē, clām hoste peditatū in terram exposuerūt, & cum classe Thapsum subierunt 40 (quæ angusto terræ limite in mare prominens peninsula est) non procul à Syraculis, siue terra siue mari. Eam terræ angustia cæcellato uallo cū obsepiuissent, nautici milites quieuēre. At peditatus extemplo

extemplo ad Epipolas cursu contendit: cōscendensq; ab Euriclo, locum occupat, priusquam Syracusani ē prato post recensionē cōgnita re adessent. Adfuerūt autem auxilio, cū alij ut quisq; celerimē poterat, tum uerō illi sexcenti, quibus prāfectus erat Diomilus. Interiacebat autem à prato, usq; ad locū ubi hostibus occurrunt, non minus quinq; ac uiginti stadijs. Hunc itaq; in modum in illos Syracusani incidētēs, ac uicti prelio apud Epipolas, in urbem rediēre, amisso Diomilo, & alijs ferē trecentis. Quibus Atheniēsē redditis hosti uictoriam concedenti, trophæoq; erecto, descendē-
10 runt postero die aduersus urbem: & quum nemo obuiam prodiret, regressi, castellum apud Lapdalum excitant in summa crepidine Epipolarum, qua parte uergunt ad Megara, ut esset illud cella uasorum atq; pecuniarum, quoties aut ad pugnandum, aut ad murum extruendum ipsi prodirent. Nec ita multo post superueniunt eis ex Egesta equites trecenti, & Siculorum Naxiorumq; & aliorum quorundam circiter centum, cū ipsorum essent ducenti quinquaginta, qui sibi equos partim ab Egestanis Catanensibusq; sumpserunt, partim mercati sunt: quorum equitū summa extitit sexcentorum quinquaginta. Imposito itaque apud Labda-
20 lum præsidio, aduersus Sycam profecti sunt: quam obsidentes, cū properē muro conclusissent, pauorem Syracusanis ipsa festinatione præbuerūt. Illi tamen ne rem negligerēt, egressi sunt animo pugnandi: sed eos cū utrinque iam acies instruerentur, uidentes sui duces dissipatos esse, ne facili in ordinem redigi, in urbem reduxerunt, præter quandam equitatus partem, quæ remansit ad impediendos Athenienses, quō minus & lapides legerent, & longius uagarētur. Eam una cohors Atheniensium armata, atq; omnis pariter equitatus adorti, in fugam uerterunt, nonnullosq; occiderunt. Cuius equestris uictoriæ trophæum statuerunt. Po-
30 stero die pars murum aquilonem uersus extruebat, pars lapides atque materiam comportabat ad locum, cui nomen Trogilum, deponens semper qua parte breuissimus murus fiebat ē magno portu ad alterum mare. At Syracusanis non placuit amplius totius populi uiribus in prælio periclitari, præcipueq; ductu Hermocratis: sed quod satius murum substruere, qua parte illi suum ducturi erant, & si in discludendo hostem præuenirent, simulq; sibi ibidem præsidium posuissent, mittere aliquam partem copiārum ad ocupandos aditus atque intersepiendos. Hostem enim, si opus absoluerit, omnes populos ad se asciturum. Egressi itaque
40 murum excitant, ducto ab urbe ipsa exordio subter ambitum muri Atheniensium ex transuerso, excisis oleis fani, ex quibus turres ligneas erexerūt. Adhuc enim ipsi maritima obtinebant, nondum Atheniensium classe in magnum portum circumducta ē Thapso,

*Atheniensium
in Syracusanos
excursio.*

*Syracusani vin-
cuntur.*

*Lamachi ce-
des.*

unde illi terrestri itinere necessaria afferebant. Vbi satis habere & uallum & substructionem muri uisum est, nunquam interpellantibus eos Atheniensibus, quod & ipsi suas munitiones absoluerere properabant, quodque timebant, si bifariam agitarent, ne facilius oppugnareretur, in urbem redire, una cohorte in presidium operis relicta. At uero Athenienses tum fistulas aqueductus, quae aquam ad potandum in urbem ferebant, interciderunt, tum speculati alios Syracusanorum per meridiem intra tentoria se tenentes, alios in urbem regressos, alios pro uallo segniter excubantes, constituunt ut trecenti ex suis armati, & item ex leui armatura aliquot utrique electi, repente incurrerent in subiectas hostium munitiones, caeterae copiae bipartito sub suo quoque duce contenderent: altera ad urbem, si illuc succurreretur: altera ad uallum, qua uicinum pyramidae portulae erat: aggressi uallum trecenti illi capiunt, custodibus id deferentibus, & ad murum templo circumdatum refugientibus: quo pariter irrumpentes qui persequiebantur atque ingressi, uirum rursus a Syracusanis eiectioni sunt: ibique aliquot Argiuorum atque Atheniensium occisi: caeterae copiae diruto muro reuulsoque uallo, reuerterunt, uallos secum pro se quisque portantes, ac trophaeum erexerunt. Postremo die locum arduum paludi imminens, muro cinxerunt, unde ex Epipolis in magnum portum prospectus est, & qua breuissimus eis muri ambitus foret descendentes per planum & paludem in portum. Hoc interim spatio Syracusani egressi, rursus & ipsi uallum reparant, inchoatum ab urbe per mediam paludem, fossamque pariter & aggerem ducunt, ne liceret Atheniensibus murum ad mare usque producere. Illi perfecto superius opere, iterum aggredi statuunt Syracusanorum fossam & uallum. Itaque iubent classem ex Thapso circumagi in portum magnum, ipsi circa auroram ab Epipolis descendentes in planum, per paludem (qua limosa erat, & minime dumosa) substratis foribus, latisque asseribus, ac desuper inscendentes, sub ipsum diluculum fossam capiunt & uallum praeter exigua partem, mox & id quod reliquum erat: praeflictioque ibi commisso, uincunt Syracusanos: quorum qui in dextro cornu steterant, ad urbem fugerunt: qui autem in sinistro, ad flumen. Horum transitum uolentes intercludere trecenti illi delecti Atheniensium, cursu ad pontem contenderunt. Quod ueriti Syracusani (aderant autem eis plerique equitum) eunt pariter in hos trecentos, eosque in fugam uerterunt, & dextrum Atheniensium cornu aggressi sunt: ad quorum impetum prima cohors eius cornu perterrita est. Id intuens Lamachus, a suo sinistro cornu succurrit cum multis sagittariis, assumptis etiam Argiuis: & cum fossam quandam transgressus esset, destitutus cum paucis qui una transgressi fuerant, occubuit, cum quinque sex uel comitibus. Hos statim Syracusani arreptos

arreptos properauerūt portare trans flumen in locū tutum, ante alterius manus hostium aduentū: sed illa iam instāte, abscesserunt. Hæc interea fieri uidentes ij, qui inter initia fugerant ad urbem, & *Actis pugna.* ipsi rursus addito animo aciem instruunt aduersus sibi oppositos Athenienses, & partem quandam suorum ad ambitum qui obiectus erat Epipolis, mittūt, rati se desertum illum intercepturos. Et qui missi sunt, occuparunt illi quidem atq; expugnarūt exteriores munitiones decem iugerum, expugnaturi etiam ambitum, nisi à Nicia prohibiti fuissent, qui illic propter malam ualetudinem erat relictus. Is enim machinas & omnem quæ ante murū erat obiecta materiā incenderēt, ministris suis imperauit, non uidēs alio pacto locum inopia defensorū posse seruari. Atq; ita contigit ut seruaretur. Nam Syracusani non ausi propter incendium subire propius, rursus rediēre, quoniam Atheniensis, qui hostem deorsum fuerat insecutus, iam ad auxilium aduentabat, & naues pariter à Thapso (ut dictum est) ad portum magnum appellebāt. Quod cernentes illi qui superius erant Syracusani, properē abscessēre, reliquosq; omnis exercitus, ad urbem, quod existimarēt non satis sibi iam uirium adesse, ad prohibendū quò minus ab hoste murus ad mare duceretur. Secundum hæc Athenienses trophæum erexēre, mortuosq; Syracusanis uictoriā concedētibus reddidēre, & Lamachū inuicem cum ijs qui unā perierant, recepēre. Et cū iam præstō esset omnis exercitus naualis pariter & pedestris, conclusēre duplici muro Syracusas, perducto ab Epipolis rupibus' que ad mare. Ad quos & cōmeatus undiq; comportabātur ex Italia, & accedebant permulti socij Siculorum, quod antea facere contempserant, & ex ora Thireni maris naues biremes tres. Deniq; omnia ita procedebant, ut uictoriā spe præsumerent, quia Syracusanis nec fiducia iam erat bello superandī, quòd sibi nihildum ē Peloponneso auxiliorum ueniret. Itaque colloquia de paciscendo, & inter seipsos & cum Nicia habuēre. Is enim iam solus imperator erat defuncto Lamacho: nihil tamen usquequaque trāfactum est, multa tantūm (qualia solent agitari inter homines consilio nutantes, & arctius quā antea obsessos) dicta sunt cū apud Niciam, tum uerò intra urbem. Quippe mutuò sibi ex præsentibus malis non nihil suspecti erant. Ipsos etiam duces, sub quibus ista contigerant eis, abdicauerunt, tanquam clades esset accepta illorum aut infelicitate aut proditione, & in eorum locum alios delegerunt, Heraclidem, & Euclea, & Telliam. Interea Gylippus Lacedæmonius & naues *Gylippus Lacedæmonius.* à Corintho iam circa Leucadem erant, animo quā celerrimē auxilia in Siciliam ferēdi. Quibus cū atroces nuncij afferrētur, omnes in idem mendacium congruentes, iam prorsus circumuallatas esse Syracusas, omnem spem Gylippus Siciliæ abiecit: cupiens

tamen Italiam tutari, cum duabus Laconicis nauibus, & unâ Pythen Corinthius cum totidem Corinthijs, quàm uelocissimè trāsmisso Ionio, Tarentum peruenēre, dum Corinthij præter suas decem naues, duabus Leucadijs & tribus Ambraciotis instructis, posterius nauigare constituerent. E Tarento Gylippus in Thuriā primū pro legato profectus, renouata prius memoriā patris in administrāda Republica, ut ad defectionem adduceret, cum nihil proficeret, abiit. Cum præterueheretur Italiam, abreptusq̃ uētis in *Terinæus sinus* sinu Terinæo, qui obnoxius aquiloni uehemēter spirat, abreptus esset in pelagus, rursus tēpestate acerrima iactatus, Tarentū subiit, ac naues quæcunq̃ tempestate quassatæ erant, subduxit refecitq̃. Hunc Nicias cursum Syracusas tenentem cum audiisset, præ nauium paucitate cōtempnit, id quod & Thurini fecerant, existimantes eum potius prædonum ritu nauigare, eoq̃ nullam adhibendam esse custodiam.

Argiui agri depopulatio.

Per eadem huius æstatis tempora Lacedæmonij cum socijs aduersus Argos arma sumpserūt, magnamq̃ Argiui agri partem depopulati sunt. Contra quos triginta naues Argiuis auxilio misere Athenienses, per quas fœdera quæ ipsis erāt cum Lacedæmonijs, apertè sunt rupta. Nam ad eam diem latrocinijs è Pylo & circa Peloponnesum potius egerant, quàm in Laconicam cum Argiuis & Mantineis ingressi bellum gesserant, & hortantibus crebro Argiuis, ut Laconicam cum armis eatenus peragrātes, quatenus ipsi tenerent, & quantulamcunq̃ partem populati secum abirent, nunquam id facere in animum induxerant: tunc uerò præfectis Pythodoro, Lespodioq̃ ac Demarato, in Epidaurum ingressi, Limeram & Prasiās, & alia quædam eius regionis loca, populati sunt: quo factum est ut Lacedæmonij multò excusatijs se contra Athenienses tuerentur. Reuersis ex agro cum classe Atheniensibus, & item Lacedæmonijs, Argiui Phlasiā incurrauēre: ac parte agri uastata, nonnullisq̃ interemptis, domum reuersi sunt.

THUCYDIDIS HISTORIARVM PELOPONNENSIVM, LIBER SEPTIMVS.

Locri.

YLIPPVS autem ac Pythen, posteaquàm naues instruxēre, ad Locros, qui ad occasum uergunt, è Tarento profecti sunt: & facti certiores nondum circumuallatas esse undiq̃ Syracusas, sed adhuc licere ueniētibus cum exercitu per Epipolas introire: deliberabant utrum dexteriora Siciliæ tenentes, periculum facerent intrandi, an ad læuam nauigātes, Imeram peterent primò, & comparata tum ex illis, tum ex alijs quos induxissent manu, pergerent itinere

itinere terrestri. Et constituerunt ad Imeram nauigandum, præsertim nōdum Rhegium appulsis quatuor Atticis nauibus, quas tamen miserat Nicias, cognito quōd isti adhuc apud Locros essent. Harum aduentum Gylippus & Pythen præuertentes, ac per fretum transmittentes, cum Rhegium Messanam tenuissent, ad Imeram peruenerūt. Ibi cū essent, Imeræos ad belli societatem, & ad se sequendum, & ad præbenda suarum nauium nautis quibus deerant arma, induxerūt. Naues enim ibidem subduxerant. Selinuntios præterea iussere missis quibusdam ad certum locum sibi occurrere cum omnibus copijs: aliquantulū autem, non tamen multum copiarum missuros se ad istos sponponderunt & Geloi & Siculorum nonnulli, multō tunc ad transeundum animosiores, quōd & Archonides, qui apud quosdam id loci Siculos regnasset, nuper uita excesserat, non inualidus Atheniensium amicus, & Gylippus impigrè uenire ē Lacedæmone uidebatur. Sumptis itaque Gylippus ē suorum nautarum epibatarumq; numero, quos armauerat ad septingentos, & Imeræorum mille tam leuis quā non leuis armaturæ, & equitibus centum Selinuntiorum aliquot leuiter armatis, atque equitibus Geloorum paucis, ac Siculis ad mille, omnino pergit Syracusas. Necnon Corinthj ē Leucademouētes, cum reliquis nauibus quā potuere maturrimè auxilio uenerunt. Cuius Corinthiæ classis unus ē ducibus Gongylus, qui postremus unā cum naui profectus erat, primus appulit Syracusas paulō ante Gylippum: qui nactus ciuitatem de pacificādo cum hostibus concilium habituram, id fieri inhibuit: atq; eam exhortatus est, quōd diceret & alias in cursu esse naues, & Gylippū Cleandridæ filium, pro duce à Lacedæmonijs missum. Qua ex re Syracusani animo confirmati, Gylippo protinus (iam enim aduentare eum acceperāt) tanquam obuiam ituri cum omnibus copijs prodire. Ille in ipso transitu Siculorum Gega, & muro expugnato, acie instructa tanquam ad prælium contendit ad Epipolas, conscendensq; ab Euriclo, qua parte Athenienses primū ascenderrant, perrexit cum Syracusanis aduersus Atheniensium munitiones. Atq; id temporis quo iste uenit, septē octōue stadiorū murus erat ab Atheniensibus ad portum magnū perfectus, & is duplex, præter aliquantulum spacj uersus mare quod adhuc ædificabatur. Nam ex altera & quidem maximè ambitus parte Trogilum uersus, lapides mari tenus iam comportati iacebant, & opus alibi perfectum, alibi semiperfectum erat relictū. Eo periculi Syracusæ deuenerant. Athenienses repentino Gylippi ac Syracusanorum aggressu tumultantes quidem à principio, tamen ē diuerso sese instruxere, ad quos Gylippus positis iuxta armis caduceatorem premit, qui diceret, si uelint intra quinque dies Sicilia decedere, sumptis

sumptis rebus suis, paratum se foedera cum eis inire. Illi parui facientes hæc, nullo reddito respõso caduceatorem remisere, moxq̃ ab utrisq̃ ueluti ad pugnam acies instructa. Cæterum Gylippus perturbatos cernens Syracusanos, ægreq̃ in ordines ire, satius duxit eos in locum patetiõrem reducere. Nec suos Nicias in hostem egit, sed quietos sub muro castrorum tenebat. Quos ubi non inuadentes se Gylippus animaduertaret, abduxit copias in uerticem nomine Temenitem, ibiq̃ statua posuit. Postero die cum maiore suorum manu acies admouit ad muros Atheniensium, ne illi intuem sibi succurrerent, ac missa copiarum parte, castellum Lapda-
 lum cepit, & omne quod ibi nactus est præsidium interemit. Non enim conspiciebatur à reliquis Atheniensibus locus. Eorundem quoq̃ triremis eodem die à Syracusanis excepta est, dum portum magnum subirent. Extruxere quoq̃ secundum hæc Syracusani & socij murum ab urbe, incipientes per Epipolas, sursum uersus ducentes ad illum alterum obliquum & simplicem, ut Athenienses si hoc non impedire, ne urbem quidem circumuallare amplius possent. Verum illi absoluto ad mare muro iam se in superiora receperant: sed eius portio quædam fragilis erat, ad quam Gylippus noctu sumpto exercitu contendit: sed cum Athenienses (extra ual-
 lum enim stationem habebant) sensissent, & obuiam se ferrent, tacito agmine redijt. Hoc demum muro Athenienses sublimius excitato, illic per se excubias agebāt. Nam socios iam reliquis in partibus ubi quisq̃ excubare deberet, collocarant. Niciæ quoq̃ uidebatur muros sepiendus locus, quem Plemmyrium uocant, quod est promontorium è regione urbis, quodq̃ prominēs portui magno, fauces eius coartat. Et eo septo faciliorem fore receptū com-
 meatu ac rerum necessariarum, & propinquiore spaciõ ante portum Syracusanorum ingressuros, non quemadmodum tunc longinqua portus parte sese recepturos, si quid hostes classe molirentur. Et iam tum intendebat animum magis ad nauale bellum, cernens minus sperandum sibi è mediterraneis locis post Gylippi aduentum. Instructa itaq̃ atq̃ ornata classe exercitū, tria præsidia muro communiuit, ubi & pleraq̃ uasa reposita sunt, & naues magnæ pariter & ueloces iam in statione agebant. Propter quod tum primum non ex minima parte facta est iactura hominum, quippe penuria aquæ, quod longius aquarentur, laborabant. Et quoties lignatum nautæ prodibant, ab equitatu Syracusano terram obtinente pleriq̃ conficiebantur. Nam tertiam equitum partem Syracusani apud oppidū quod est in Olympico collocarant, ne n̄, qui
 apud Plemmyrium erant, ad ipsos iuuandos exirent. Cognitõ insuper Nicias cæteras Corinthiorum naues aduētare, ad eas interceptiendas mittit uiginti suas, cum mandato, ut illas in Siciliā transmittentes

Lapdalum capi-
 pitur.

Atheniensium
 clades.

mittentes circa Locros & Rhegium prominentia Siciliæ loca cap-
 ptaret. Gylippus & ipse murum inter Epipolas extruit, usus hys la-
 pidibus, quos Athenienses in usum suum aggrefferant, simulq; Sy-
 racusanos socios in aciem extra munitiones producebat, assidue
 Atheniensibus è diuerso suam aciem instruentibus. Cui postea-
 quàm tempus adesse uisum est hostem inuadendi, princeps ipse in-
 uadendi extitit: & cum ad manus uentum est (coartabatur autem
 Syracusanus equitatus atque sociorum, inter utrorunq; munitiones
 itaque eorum nullus usus fuit) Athenienses, uictisq; mortuos
 10 reddidère, ac trophæum erexère. Gylippus conuocatis copijs, ne-
 gat illarum culpam esse, sed suam, qui usum equitû iaculatorumq;
 eripuisset, instructa intra murorum intercapedinem acie, nunc au-
 tem se rursus illos educturum esse, iubereq; eos ut id cogitarent,
 cum non minorem habeant quàm hostes exercitum, non commit-
 tendum sibi qui Pelopõneses & Dores essent, quin Ionios & in-
 sulanos & conuenas homines uincerent, & è regione depellerent.
 Post hæc ubi tempus fuit, iterum eosdem eduxit. Nicias autem at-
 que Athenienses censebant, etiam si illi nollent priores in aciẽ pro-
 dire, tamen sibi necessarium fore non contemnere murum hosti-
 20 lem, qui iuxta suum excitabatur, iamq; tantum non ad extrema-
 tem sui accesserat: qui si accessisset, faceret ut Syracusani non iam
 oppugnarentur, sed oppugnarent, planeq; uincerent ac debella-
 rent. Prodierunt igitur in aciem aduersus Syracusanos ac confli-
 xerunt. Gylippus autẽ longius à muris quàm nuper armatos pro-
 duxerat, & equites atque iaculatores in loco spatioso, ubi muralia
 utrorunq; opera desinebant, transuersos hosti collocarat. Cõmis-
 sa pugna hic equitatus sinistrum Atheniensium cornu, quod in
 ipsum urgebat, inuadit, atq; in fugam uertit. Quo factum est ut re-
 liquus exercitus à Syracusanis superaretur, ac dissipatus in sua mu-
 30 nimenta redigeretur. Nocte insequenti uictores perduxerunt mu-
 rum suum usq; ad hostilem, ita ut non possent amplius ab illis neq;
 prohiberi ab ædificando, neq; muro, neq; à uincensibus quidem
 circumuallari. Appulère post hæc Corinthiorû & Ambraciorum
 & Leucadiorum, quæ reliquæ erant naues numero duodecim,
 quibus præerat Thrasonides Corinthius, frustratæ Atheniẽsium
 nauium custodiã, à quibus adiuti sunt Syracusani in reliquo mu-
 ro struendo usq; ad transuersum. Et Gylippus urbe digressus cæ-
 teram Siciliam obuiuit, ad classem pedestremq; exercitum compa-
 randum, ad sollicitandas etiam in societatem ciuitates, si quæ aut
 40 non propensæ in bellum, aut omnino abhorrentes à bello essent.
 Alij quoq; Syracusanorum Corinthiorumq; legati sunt missi La-
 cedæmonem & Corinthum, ut plus copiarû trañceretur, quoquo
 modo posset, siue onerarijs nauibus, siue nauigijs, siue aliter, dum
 perue-

Atheniensium
uictoria.

Syracusanorum
uictoria.

peruenirent. Præterea tanquam ab Atheniēſibus etiam copiae ac-
 cerferentur, Syracuſani claſſem explent, & quaſi nauibus quoque
 hoſtem aggreſſuri, huic rei operam dant, & in alia quæque uehe-
 menter incumbunt. Quæ Nicias animaduertens illorum uires at-
 geſcere magis indies, ſuasq; decreſcere, mittit & ipſe Athenas qui
 referrent cū alias de ſingulis quæ gererentur, tum uerò de præ-
 ſenti rerum ſtatu quem ancipitem arbitrabatur, & de illo actum
 eſſe, niſi aut ipſi reuocarentur, aut alij non pauci mitterentur. Ve-
 ritus tamen ne eos qui mittebantur aut dicendi facultas, aut me-
 moria mandatorū deficeret, aut uoluntas populo aſſentandi auer-
 teret, epiſtolam ſcripſit, ratus ſententiam ſuam nihil à nuncio ſup-
 preſſam, cū didiciſſent Athenienſes, præcipue ex uero conſulta-
 tuos. Quibus literis illi quos mittebant acceptis, ac mādatis quæ
 ipſi expoſituri erant, abiēre. Interea Niciæ rem caſtrenſem cuſto-
 dire maiori iam curæ erat, quā uolūtaria pericula adire. Sub ex-
 tremum eiufdem æſtatis Euerion Athenienſium dux, cum Per-
 dicca permultisq; Thracibus bellum intulit Amphipoli: & cū
 eam non expugnaret, adductis in Strimonem omnem Liburni-
 cis nauibus ab ipſo Strimone urbē oppugnabat, ex Imeræo proſi-
 ciſcens. Atq; hæc æſtas exceſſit. Ineunte hyeme qui miſſi à Nicia
 erant, Athenas peruenēre, & quæ mādata erant uerbis expoſuē-
 re: & ſi quid percontabatur, reſpondere, atque epiſtolam reddi-
 dēre. Quam procedens ſcriba ciuitatis Athenienſibus recitauit in
 hæc uerba:

Epiſtola Niciæ ad Athenienſes.

QVæ ante hæc geſta ſunt, ex ſuperioribus epiſtollis noſtris,
 Athenienſes, cognouiſtis. Nunc tempus eſt uos, cognito
 qua in conditione ſimus, nihilominus conſultare. Cū Syracuſa-
 nos, aduerſus quos miſſi ſumus, aliquot prælijs ſuperaffemus, mu-
 rosq; extruxiſſemus, intra quos nunc agimus, aduenit Gylippus
 Lacedæmonius cum exercitu ex Peloponneſo, & ex quibuſdam
 Sicilienſium ciuitatum, quem prima in pugna uicimus, in ſecunda
 ab equitatu frequēti atq; iaculatoribus, coacti ſumus intra muros
 nos recipere. Nunc itaq; prætermiſſa circumuallatione murorum,
 propter hoſtium multitudinem, ocium tenemus. Non enim poſ-
 ſumus omnes in aciem copias educere, cum parte armatorū opus
 ſit ad agēdas in ſtationibus murorum excubias, & hoſtes murum
 ſimplicem iuxta noſtrum excitauerint, ut iam eos circumuallare
 nequeamus, niſi quis illū multo cum exercitu adortus expugnet.
 Euenitq; ut qui alios obſidere uidemur, ipſi potius, quatenus ad
 terram pertinet, obſideamur: quippe qui haud multum, propter
 hoſtium equitatum, è loco progredimur. Miſerunt præterea in
 Peloponneſum legationem, accerſitum alias copias, & ad urbes
 Siciliæ,

Siciliæ, in societatem belli sollicitandas, quæ nunc in partibus non sunt, Gylippum illinc pedestres navalesq; copias, si poterit, adducturum. Constituunt enim, quantum audio, pariter adoriri nostras munitiones, peditatu à terra, classe à mari. Neq; cuiquam uestrum hoc arduum esse uideatur, quod etiam à mari. Nam nostra classis, ut illi quoq; cognitum habent, inter initia excelluit, tum siccitate nauium, tum hominum incolumitate. Nunc & naues tam diu sub dio agentes, & in mari, putrefactæ, & uiri absumpti sunt. Nec licet illas nobis ad reficiendum subducere, ob id quod aduersariæ nostris numero pares sunt, atq; etiam plures, quæ nos se inuasuras assidue significant. Quod palam est illos esse facturos, cum penes eos sit, & laceffere pugna, & suas naues exiccare commodius, ut qui obsident alienas naues, quod uix nobis licuit tanta classe abundantibus, nec dum coactis, quemadmodum nunc, omni nos classe tutari: qui si quid uel modicum de custodia nostra remisérimus, comestum nullum habebimus, quem nunc quoq; urbem illorum præteruehentes ægre importamus. Qua de re nautici homines cum antea amissi sunt, tum uerò nunc amittuntur, cum lignatum, cum aquatum, cum aliquid prædatum longius eunt, ab hostili equitatu cõfecti: seruitijs quoq; cum ad pugnandum constitimus, trãsfugientibus: peregrinorum quoq; militum, ij qui cõscendere naues adacti fuerunt, continuo in urbes dilabuntur. Qui uerò magnitudine mercedis allekti uenerant, ratioq; se quæstum facturos, potius quam dimicatu, ubi præter opinionem ex aduerso classem & alia hostilia uiderunt, partim per occasionem ad hostem transeunt, partim ut cuiq; facultas est, abeunt (spaciosa enim Sicilia est) quidam etiam mancipia Hyccarica mercati, persuasis trierarchis ut illa pro se substituant, disciplinam rei naualis euertunt. Intelligentibus autem uobis scribo, breue ad tempus est ille classiariæ multitudinis flos, pauciq; agendi nauem ac moderandi periti. Atq; inter hæc omnia id me maxime sollicitum facit, quod mihi duci non licet ista prohibere. Nam & ingenia uestra Athenienses difficilia sunt ad coercendum, nec unde expleamus naues, habemus: id quod hosti multis ex locis licet, sed necesse est nobis illinc sumere, unde quando huc uenimus, & quæ absumpta sunt, & quæ supersunt sumpsimus. Siquidem quæ perstant in societate ciuitates, inualidæ sunt, Naxus & Catana. quod si hoc unum hostibus accedet, ut oppida Italiæ quibus alimur cognito in qua conditione simus, & quod à uobis non mittantur auxilia, ad illos deficiant, profecto sine prælio debellatum est, nosq; ab istis expugnati. His ego iucundiora uobis scribere poteram, sed non tamen utiliora, si modo decet uos rebus nostris aperte cognitis deliberare, cum præsertim habeam uestra ingenia probe nota, qui iucundissima quidem uultis audire, sed si quid ex ijs non perinde successu

b

ferit, postmodum accusatis. Tutius duxi uerum promere. Et nunc in his ad quæ nos à principio misistis, ita sentite, nihil uos neque militibus neque ducibus succensere posse. Verum cum omnis Sicilia conspiret, & alius à Peloponneso exercitus expectetur, decernatis aut nos reuocandos esse, qui ne presentibus quidem hostibus pares sumus, aut alium huc exercitum mittendum, nec peditatu minorem, nec classe, nec exigua pecunia, & mihi quoque successorem, utpote ad permanendum inualido, ex renibus laboranti. Quod ut impetrem, mereor: quia cum recte ualerem, in administrandis magistratibus crebro de uobis benemeritus sum. Quicquid autem 16
facturi estis, id ineunte statim uere ne utiquam differendo facitote, tanquam hostibus res Siciliensium paulatim sibi conciliantibus. Nam quod ad Peloponnesium res attinet, cunctatius illæ quidem fiene, tamen nisi animum aduertitis, partim quemadmodum antea, uos latebunt, partim præoccupabunt.

*Athenienses
subsidium mit-
tunt in Sicilia.*

Hæc Niciæ narrabat epistola quibus Athenienses auditis, Niciam quidem magistratu non amouerunt, sed donec illi collegas mitterent duos eorum, qui cum eodem erant, delegerunt, Menandrum & Euthydemum, ne solus & idem æger molestia conficeretur. Alium quoque exercitum censuere mittendum nauticarum pedestriumque co- 20
piarum tam sociarum quam suorum, ex formula delectis Niciæ collegis, Demosthene Alcisthenis, & Eurymedonte Thuculis filio. Quem Eurymedontem statim circa solstitium hybernium in Siciliam dimisere cum nauibus decem, cumque centum uiginti talentis argenti, qui etiam nunciaret illis uentura ipsis auxilia, curamque eorum ciuitati fore. Demosthenes ad apparandum profectionem remansit, tanquam primo statim uere profecturus, ad indicendum sociis delectum, ac comparandas illinc pecunias, naues, & armatos. Super hæc Athenienses mittunt circa Peloponnesum naues uiginti ad custodiendum, ne quis è Corintho ac Peloponneso transiret in Sici- 30
liam. Nam Corinthii posteaquam ad eos uenire legati, & res in Sicilia meliore conditione esse nunciauere, multo magis animo confirmabantur, existimantes non intempestiuam fuisse classem, quam prius misissent. Itaque ad mittendas eodem armatorum copias, onerarijs in nauibus sese accingebant: eodem modo ex cætera Peloponneso Lacedæmonij, suas & ipsi copias missuri. Et Corinthii uiginti quinque naues impleuere, ut pugnam naualem experirentur aduersus speculatorias illas, quæ stabant ad Naupactum, ne ab his onerariæ suæ transire prohiberentur, opposituri triremium præsidium. Lacedæmonij uero prout constituerant, expeditionem ap- 40
parabant, urgentibus Syracusanis atque Corinthijs, cum audissent auxilia ab Atheniensibus in Siciliam mitti, ut ipsa missio prohiberetur Lacedæmonijs terram illorum ingressis, Alcibiade quoque, qui ipse

qui ijs aderat, admonente Deceleam muro obsepiendam esse, nec bellum omittendum. Et cum hæc, tum præcipue illud cōfirmabat Lacedæmoniorum animos, quod arbitrabantur Athenienses duplex gerentes bellum contra ipsos cōtraq̃ Sicilienses, facilius opprimi posse, & eosdem prius fœdera rupisse. Nam in superiore bello se id potius admisisse, quoniam Thebani saluis fœderibus Plataeam inuasissent: & cum in prioribus pactiōibus diceretur, ne arma inferrētur ijs, qui iudicio stare uellent, ipsi ad hoc ab Atheniensibus euocati stare noluisent, & ob id meritò se aduersa fortuna usos, cum in alijs, tum uerò in illa apud Pylum calamitate. At postquam Athenienses ex agro profecti cum nauibus triginta, quandam Epidaurici agri partem Prasiorumq̃, & alia loca uastauerunt, atq̃ e Pylo latrocinia agitabantur: & quoties ex fœdere à Lacedæmonijs repetebantur res ereptæ, & in iudicium uocabantur, disceptationem abnuebant, tum uerò arbitrati sunt pristinam culpam suam in Athenienses refusam esse. Ideoq̃ alacri ad bellum animo edixerunt eadem hyeme socijs ut illi ferramenta, dum ipsi cætera ad extructionem murorum instrumenta præpararent. Simulq̃ tanquam supplemento in Siciliam mittendo, pecuniam & ipsi contulerunt, & cæteros Peloponneses ad conferendum adegerunt. Hyemsq̃ exijt, ac duodenigesimus huius annus belli, quod Thucydides conscripsit.

Sub initium statim insequentis ueris, Lacedæmonij socijque maturimè Atticam incurrauere, duce Agide Archidami filio Lacedæmoniorū rege, & primū quæ præiacent campestria uastauere, deinde muro Deceleam intersepire cœperunt, distributo per ciuitates eo opere. Abest autem Decelea ab Athenis circiter centū ac uiginti stadijs, tantundem aut non multò plus à Bœotia. Extruebatur autem murus tum apud cāpestria, tum apud opportunissima ad infestandum loca, etiam Athenas usque conspicuus. Et Peloponneses quidem ac socij murum in Attica ædificabāt. Interea uerò qui in Peloponneso erant, armatorum copias in Siciliam miserunt onerarijs nauibus Lacedæmonij lectissimum quonq̃ seruatorum atq̃ ascriptitiōrum numero sexcentos duce Eccrito Spartiata, Bœotij trecentos, ducibus Zenone & Nicone Thebanis, Hegesandroq̃ Thespico. Hi inter primos à Tenaro Laconicæ profecti, altum tenuere. Nec multò post hos Corinthij quingentos, partim ex ipsa Corintho, partim ex Arcadibus mercede conductis, præfecto eis Alexarcho Corinthio. Cumq̃ Corinthijs Sicyonij ducentos, quibus præerat Sargeus Sicyonius. Illæ autem quinque & uiginti Corinthiorum nāues instructæ atque ornatae per hyemem e regione uiginti Atticarum nauium, quæ ad Naupectum stabant, in statione fuerunt, dum illæ quæ armatos e Pe-

Decimoni
anni initium. La-
cedæmoniorū
in Atticam ir-
ruptio.

loponnesō portabant, onerariæ iam transirent, quarū causa triremes ipsæ prius fuerāt instructæ, ne Athenienses aduersus onerarias, potius quàm aduersus triremes, animū intenderēt. Inter initia ueris, dum Decelea muro intercludebatur, Athenienses dimisere triginta circa Peloponnesum naues, duce Charicle Apollodori filio, cui mandatū erat, ut profectus Argos ex iure societatis, hortaretur Argiuos ad explendas naues armatis. Dimiserunt item, quemadmodum destinarāt, in Siciliam Demosthenem sexaginta cum nauibus Atheniensium, & quinque Chiorū, ferentibus ex formula mille & ducetos Atheniensium armatos, insularumquē quàm plurimos undique cōtrahere potuerūt, & ex alijs suæ ditionis socijs, sicubi aliquos opportunos ad rem militarem habebant. Cui præceptū est, ut iuncta cum Charicle classe circumuecti Laconicā oram infestaret. Et Demosthenes quidem in Æginam traiecit: ibique, si qui suorum reliqui erāt, & dum Charicles Argiuos assumeret, opperiebatur. In Sicilia uerò per eadem ueris tempora Gylippus rediit Syracusas, agēs ē ciuitatibus quas persuaferat quàm potuerat maximum undique exercitum: cōuocatisque Syracusanis, inquit: Operæ precium esse eos quàm plurimas possent naues armare, ac pugnam experiri naualem. Sperare enim se aliquod periculo dignū facinus in eo bello editurū. Ad quod illos etiā Hermocrates hortabatur in primis, negans recusandū easse configere cum Atheniensibus: non enim illos hereditariā aut perpetuā habere peritiā rei naualis: sed mediterraneos esse magis, quàm Syracusanos, & cogentibus Medis nauticos factos. Cæterum audacibus uiris, quales sunt Athenienses, eos uideri asperrimos, qui & ipsi ex aduerso audaciam ferant. Nam quod finitimos suos in potestatem redegerunt, id uerò non tribuendū esse eorū uiribus, sed audacię inuadendi, eoquē idem terroris ab aduersarijs pati debere. Sequē dicebat probè nosse Syracusanos ex ipsa audacia obuiā eundi classi Atheniensium, & ex hac re illis inopinata terrorē incutiendo magis profecturos, quā Athenienses ex sua peritia Syracusanorū imperitiæ rei naualis obfuturos. Capefferent igitur rem nauticā eos iubebat, nec pigeret experiri. His & Gylippi & Hermocratis, & si cuius alterius exhortationibus inducti Syracusani, ad pugnam naualem se expediunt, nauesque implēt. Quod ubi factum est, Gylippus tota nocte cunctum pedestre agmen duxit, ut eodem momento ipse à terra ad muros, qui sunt in Plemmyrio, subiret, & naues à mari. Itaque ex composito triremes Syracusanorū portu magno, quinque & triginta in aduersum tendūt ē portu minori, ubi naualia eorū erant, quinque & quadraginta circumaguntur, eo cōsilio ut cum ijs qui intus erāt, miscerentur, & nihilominus Plemmyriū adorirentur, quo Athenienses utrinque inuasi tumultuarentur. At illi properē sexaginta ē diuerso nauibus

Gylippus suadet Syracusanis ut discant nauticam.

nauibus impletis, quinque ex ijs & uiginti certamen inière cum
 Syracusanorum quinque & triginta, intra portum magnum, cæ-
 teris tendunt aduersus eas quæ è nauali circumagebantur: cum
 quibus statim iu ore magni portus conflixere, diuq; inuicem ob-
 stitum, his conatibus penetrare, illis penetrare prohibentibus. In-
 terim dum Athenienses qui erant ad Plemmyriū, ad mare descen-
 discent, & ad spectaculum pugnae naualis intenti essent, Gylippus
 prima luce repete muros, adoritur, & primum è tribus maximum
 capit, deinde & alios minores, non resistentibus custodibus, cum
 10 uiderent primum tam facile captum. In quo qui fuerant, ægre in
 naues & quasdam onerarias effugerunt, & in castra se receperunt,
 insequenti eos una ueloci trireme Syracusanorum, qui iam intra
 portum magnū uictoria nauali potiebantur. Vbi uero & duo reli-
 qui capti sunt muri, ibi Syracusanorum haud dubie uictoria erat.
 Cæterum uictores facile fugam capefferunt. Nam Syracusanæ il-
 la, quæ pro faucibus portus decertabat, cum perripissent obstan-
 tes, nullo sunt ordine ingressæ, sed se inuicem perturbantes, hosti
 praeuere uictoriam: Siquidem classis Atheniensis istas in fugam
 dedit, & illas à quibus ipsa intra portum superata fuerat: Quarum
 20 decem depresit, ac permultos in illis mortales interfecit, præter-
 quam ex tribus quos uiuos cepit, tres quoque ipsius naues cortu-
 ptæ sunt. Athenienses extractis hostilibus naufragijs, ac posito tro-
 phæo parua in insula quæ Plemmyrio præiacet, in sua castra redi-
 re. Atq; hunc in modum Syracusani rem gesserunt in pugna nauali
 apud Plemmyrium: tamen tribus muris potiti, totidem trophæa
 statuerunt, & è duobus muris posterius captis alterum diruerunt,
 reliquos præsidio imposito tuebantur. In quibus muris expugnari-
 dis & perierunt multi, & capti sunt: capta, insuper quæ ingens erat
 omnis pecunia, quoniam illis uelut ærario utebantur Athenienses,
 30 ubi multa inerat pecunia negociatorum, & res frumentaria, multa
 etiam trierarchorum. Quippe relicta illi erant quadraginta trire-
 mium uela, atq; alia instrumenta, & tres quæ subductæ erant tri-
 remes. Quæ Plemmyrij expugnatio Athenienses maximo detri-
 mento affecit, & in primis quod non tuto iam necessaria importa-
 bantur, sed cum prælio, importari prohibente Syracusanorum na-
 uium occurfu. Quæ res cum timorem ad cætera exequenda mili-
 tibus, tum languorem animi afferebat. Secundum hæc miserunt
 Syracusani naues duodecim, cum præfecto Agatharcho Syracu-
 sano: quarum una legatos in Peloponnesum ferret, ad edocenda
 40 quæ apud ipsos gesta essent, & se in spem ingressos, simulq; ad acue-
 dos ut bello ibi gerendo magis incumberent: reliquæ in Italiam
 peterent, quod rumor erat naues pecunia onustas ad Athenienses
 cursum tenere. Eas naues Syracusanæ noctæ magna ex parte cor-

ruperunt, & materiam ad ædificandas naues idoneam in Cauloniatide cōcremarunt, quæ Atheniensibus erant preparata. Postea cum Locros hinc abissent, & illic in statione essent, naus una è Peloponneso oneraria, in qua Thespici armati uehebatur, aduenit: quibus in suas naues receptis Syracusani domum redibant, obseruantibus eos Atheniensibus cum uiginti nauibus ante Megara, à quibus una omnino intercepta est (nam plures non potuerunt) cæteræ Syracusas elapsæ. In ipso quoque portu pugnatum est leui certamine sub uallum, quod in mari ante uetera naualia Syracusani iecerant, intra quod ipsorum naues stationem haberent. Huc Athenienses nauem decem millium sarcinarum turritam & loricatam, ne in aggrediendo sibi noceretur, admouent, uallosque in mari depactos è nauiculis illaqueant, machinamentisque conuellunt, quosdam etiam urinando educunt, Syracusanis in istos ex naualibus, istis ex oneraria in illos missilia iacentibus. Ad extremum, Athenienses multum euulsere uallorum. Erant enim eis cum cæteri infesti, tum maximè qui occulrabantur non exstantes ab aqua, de industria sic depacti, ut accedentes naues periculum adirent, nisi prouidissent ne ueluti in pedicam inducerentur. Hos tamen urinatores mercede sollicitati refixerunt, sed alios rursus Syracusani pangebant. Multæ præterea machinationes inuicem, quales inter uicinos exercitus & opposita castra habentes fieri solent, excogitabantur, leuiaque conferebantur certamina, nullum denique genus experimenti prætermittebatur. Miserunt autem Syracusani legationes ad ciuitates Corinthiorum, Ambraciorum, Lacedæmoniorum nunciatum de Plemmyrio recepto, deque pugna nauali, in qua non tam hostium uiribus, quam sua perturbatione superati essent: & quod reliquum erat, se bene sperare, ac postulare ut sibi forent auxilio classe pariter ac peditatu, utpote Atheniensibus alium exercitum expectantibus, ante cuius exercitus aduentum si illi profligarentur, sit debellatum. Atque hæc qui in Sicilia erant, egerunt.

Demosthenes autem ubi copias coëgit, cum quibus ad auxiliandum suis in Siciliam erat transmissurus, soluens ex Ægina in Peloponnesum nauigauit: Charicleque, qui cum triginta nauibus erat, coniunctus est, ac sumptis in naues Argiuorum armatis Laconicam petiuerunt. Et primum partem Limeræ agri Epidaurici depopulati sunt: deinde appulsi in agrum Laconicum, è regione Cytherorum, ubi est Apollinis templum, non nihil terræ uastauerunt, & locum quendam Isthmo similem muro clauserunt, quo transfugerent Lacedæmoniorum seruitia, & unde latrones sicut ex Pylo prædatum irent. Quem locum simul accepit Demosthenes, traiecit in Corcyram, ut illinc quoque sumptis socialibus copiis extemplo in Siciliam nauigaret, Charicle, dum murus loco circumdaretur, per-

tur, permanente, qui imposito illic præsidio, mox & ipse triginta cum nauibus se recepit, & Argiui pariter.

Hac eadem æstate uenerunt Athenas è Thracibus machærophoris à Diaco oriundis mille ac trecenti peltati, in Siciliam cum Demosthene transmissuri. Hos, quia serius uenerāt, Athenienses in Thraciam, unde uenissent, remittere constituerunt. Nam mittere eos ad bellum quod ex Decelea gerebatur, sumptuosum sanè uidebatur. Namque horum singuli quotidie singulas drachmas accipiebant. Et Decelea posteaquàm hac æstate primùm ab uniuersis hostium copijs muro conclusa est (nam postea certo temporum spacio præsidijs ciuitatum inuicem succedentibus inessæ est) magnam iacturam fecere res Athenienses, & in primis pecuniarum atque hominum amissione. Nam antehac cum ad breue tempus fierent incursationes, non prohibebantur reliqua parte anni frui suis agris Athenienses. Nunc autem hostibus perpetuò obsidentibus, & nonnunquam maiore cum manu inuadentibus, aliquando etiam ex necessitate suæ cuiusque uicis custodiam ac prædas agendi, utique Agide præsentè Lacedæmoniorum Rege, nec segenem militiam sinente, uehementissimè uexabantur, omniq; circa regione exuti sunt, & ipsorum seruitia amplius uiginti millibus ad hostem transierunt, ea que manuaris artes magna ex parte facitiantia. Oues quoque uniuersæ amissæ sunt ac boues. Necnon equi quotidiana agitatione equitum, tum ad Deceleam recurrentium, tum omnem circa regionem tutantium, partim claudi fiebant arido in solo, & assidua ærumna, partim fauciabantur. Etiam commeatus qui prius ex Eubœa per Deceleam breuiore uia subuehebatur, nunc circumnauigando Sunio sumptuosus reddebatur. Adeò omni re aduectitia ciuitas indigebat, & ex urbe præsidium factum erat, ciuibz interdum per uices ad pinnas murorum excubantibus, noctu omnibus, præter equites. Ita alij sub armis, alij super muros æstate pariter & hyeme perseverantes conficiebantur: & eo quidem tristius, quòd duo simul bella sustinebant, atque eo peruicaciæ uenerant, quàm nemo si audisset antea, fuerit crediturus, ipsos muro à Peloponnesibus circumfessos, tamen ne sic quidem è Sicilia decedere, sed illic uicissim eodem modo obsidere Syracusas, urbem nihilo per se quàm ipsas Athenas inferiorem, dantes specimen suæ tum potentiae, tum audaciæ, maius opinione Græcorum quàm ab initio belli conceperant. Nam alij annum, alij bienniū, alij triennium, nemo diutius eos bellum toleraturos putauerat, si ipsorum regionem Peloponneses introissent. Atqui à primo horum ingressu annus septimusdecimus agebatur, cum in Siciliam transmiserunt, iam eodem bello exhausti, & alterum bellum sumperunt.

Thracibus Machærophori.

Atheniensium angustia.

Tributi uigesima exigitur.

nihilo inferius priore quod cum Peloponnesiis gerebant. Itaque & Decelea tunc uehementer afflictā, & incidentibus magnis alijs super alios sumptibus, ad tenuitatem rei pecuniariae redacti sunt, & in locum tributi per id tempus uigesimali exegerunt ab ijs, quibus imperabant, maritimis populis, rati plus sibi hac ratione pecuniae obuenturū. Nam & impensae non quales prius, sed tantō maiores fiebant, quantō maius existeret bellum, & redditus erant extincti. Igitur Thraces qui post discessum Demosthenis uenerant, extemplo inopia rei pecuniariae missos fecerunt, dato negotio Diitrepi eos deportandi, & in praenauigando (transibant enim per Euripum) si quid possent hostibus nocēdi. Hos ille in Tanagram cum eduxisset, & raptim nonnihil praedae egisset, sub uesperum ē Chalcide Euboeae traiecit Euripum, & expositos in Boeotiam duxit aduersus Mycalestum, & per noctem occultus subsedit ante Mercurij fanum, quod à Mycalesto distat sexdecim circiter stadia, ac prima statim luce urbi succedit: eamque etsi magnam, tamen incustoditam nactus, & nihil minus quam aliquos unquam à mari tantum facinus aufuros suspicantem capit, qua parte murus inuolidus erat, & alicubi collapsus, alicubi humiliter structus, securitate insidiarū etiam portis apertis. Irrumpentes itaque in eam Thraces & priuatas & sacras aedes diripiunt: oppidanos trucidant, non senili, non iuuenili aetati parcētes, sed omnes, ut in quenque incidebant, puerosque ac foeminas, quinetiam iumenta & quascunque animantes uidebant, iuterimentes. Etenim Thracum genus Barbarico proximum, ubicunque non timet, ibi saeuissimum se praebet. Et tunc alia non exigua extitit perturbatio, & passim funestum spectaculum: irruentes enim in ludum puerorum, qui illic maximus erat, eos omnes (iam enim scholam introierant) conciderunt, quae clades, adeo inopinata, adeo acerba toti ciuitati incidit, ut nulla alteri magis. Cognita re Thebani suppetias eunt, adeptique Thraces iam digressos (non tamen longē) praeda exuunt, perterritosque persequuntur ad Euripum usque & ad mare: ubi naues quibus aduecti fuerant, stabant: plurimos eorum dum naues conscendunt nec nandi gnaros occidunt, cum illi qui in nauibus erant uisa suorum fuga, retraherent naues extra ictum sagittarum. At posteaquam iterum se recepere Thraces, non incomposite & aduersus equitatum Thebanorum, à quo primum inuasi fuerant, procurrerunt, conglobatique, & ut tempus ferebat ordinati sese defensabant, tum pauci eorum perire: nonnulli etiam intra urbem illic inter praedandum deprehensi. In summam ex mille trecentis ducenti omnino & quinquaginta, ex Thebanorum autem & alijs qui suppetias ire circiter uiginti equites armatique, una cum Scirphonda Thebano, uno ex Boeotijs magistratibus, & Mycalestiorum pars quaedam consumpta

Mycalestium capitur.

Thracum in Mycalestos truentia.

Thebani Thraces persequuntur.

consumpta est. Et Mycaleſijs quidem, qui caſum hunc paſſi ſunt, maximè (ut ſi quis alius) in tanto bello miſerandum, hæc uſuenerūt. Demotheſenes autem è Laconica poſt munitū muro locum in Corcyram trañciens, nauem onerariā in Phia, quæ eſt agri Elei, in ſtatione adeptus corruptit. Qui uerò in ea erant, elapſi ſunt, uiri Corinthij, ij dēq; armati, in Siciliā trāſmiſſuri: & qui mox alia ſumpta oneraria trāſmiſſere. Poſt hæc in Zacynthū proſectus Demotheſenes, & in Cephaleniā, ſumpſit illinc armatos, & ex Naupactō Meſſenios accerſiuit, atq; in oppoſitā Acarnaniæ continentem traiecit, in Alyziam quoq; & Anaſtorium, quod ab Atheniēſibus tenebatur. Cui circa hæc loca agitati occurrit Eurymedon è Sicilia remeans, quo cum pecunia ad exercitum portanda per eam hyemem fuerat miſſus. Is nunciat cū alia, tum uerò ſe audiſſe inter nauigationem Plemmyrium eſſe à Syracuſanis receptū. Conon inſuper, qui Naupactō præerat, ad hos uenit nunciatum quinq; & uiginti Corinthiorum naues, quæ contra Naupactum in ſtatione eſſent, non deſinere bellum gerere pugnandi cupidæ. Iubere igitur eos mittere ad ſe naues, quòd ſuæ duodeuiginti impares eſſent ad conſtigendū cum hoſtium quinq; & uiginti. Itaq; mittūt cum Conone Demotheſenes & Eurymedon ex ijs, quas ipſi habebant, uelociſſimas decem, ad illas quæ erant ad Naupactū. Quibus miſſis ad delectū agendum ſe conferūt: Eurymedon quidē in Corcyram proſectus, quindecim naues ab illis expleri iuſſit, & armatos delegit. Nam collega Demotheſeni iam datus erat, ubi redijt, quemadmodum dictum eſt. Demotheſenes autem ex ijs quæ circa Acarnaniā ſunt locis quaſcūq; potuit funditores ac iaculatores coëgit. At legati Syracuſanorū, qui poſt expugnatū Plemmyrium adierant ciuitates, cū illas oratione perſuaſiſſent, & quem cōparaerant exercitū adducturi eſſent, de hac re certior factus Nicias, mittit ad eos Siculos, quā tranſitus erat hoſtis, & ad ſocios cū alios, tum Centoripinos & Alicyæos, ne illum tranſire permittant, ſed congregati prohibeāt. Non enim alia uia tranſire conaturū. Nam Agrigentini per ſuum agrum iter denegabant. Itaq; Siculi, quemadmodum orati ab Athenienſibus erant, Sicilienſibus iam iter ingreſſis inſidias tendūt in tribus locis, ac repētè incautos aggreſſi, ad octingentos fermè occiderunt, omnesq; legatos, præter unum Corinthium. Hic eos qui elapſi ſunt ad mille & quingentos perduxit Syracuſas. Per eoſdē dies ad Syracuſanos auxilio uenerunt Camarinæi armati quingenti, iaculatores trecenti ac totidē ſagittarij. Miſerunt & Geloi naues quinque, iaculatores quadringentos, equites ducentos. Iam enim omnis propemodum Sicilia, præter Agrigentinos, qui in partibus non erant, cæteri conſpiratione facta cū hæcenus circumſpectaſſent, auxilia ferebant Syracuſanis

contra

contra Atheniēses. Accepta tamen apud Siculos clade, Syracusani cohibeantur ab inuadendis protinus Atheniensibus, cum Demosthenes & Eurymedon comparato iam exercitu ē Corcyra atq; ē continente transmissio mari Ionio, tenuerūt lapygiam promontorium, & illinc Chœradas lapygiæ insulas, & lapygū centum quinquaginta iaculatores Messapiæ gentis imposuere in naues, & renouata uetusta quadam amicitia cum Arta eius loci principe (qui etiam iaculatores eis præbuit) appulerūt ad Metapontium Italiæ, induxeruntq; Metapontinos ad mittendos iure societatis trecentos iaculatores, & triremes duas. Quæ cum accepissent, uenerunt 10 Thuriā, ubi deprehendūt aduersarios Atheniensium proximē per seditionem exactos. Atq; illic contractis omnibus copijs, uolentes recognoscere si quis relictus esset, & simul inducere Thuri nos ad capeffendam quā libentissimē societate militiæ, & quando eo fortunæ uenissent ad eosdem, pro hostibus proq; amicis habendos quos haberent Athenienses, subsederunt, atque ista confecerunt. Circa hoc idem tempus Pelopōnenses & classiarj quinque illarum & uiginti nauium, quæ onerariarum gratia in Siciliam tendentium ē regione Naupacti ad ancoras stabant, contra Atticas tanquam ad pugnam naualem se instruebant, impletisq; 20 alijs adhuc nauibus, adeo ut paulo essent pauciores Atticis, stationem habuerūt iuxta Erineum Achaia in Rhypica, loco in speciem lunæ curuato. Quorum ad præsidium in eminentibus promontorijs peditatus utriq; dispositus erat tum Corinthiorū, tum indigenarum, ipsis nauibus inter se stipatis medium tenentibus, duce earum Polyanthe Corinthio. In has ē Naupacto tres & triginta Atticæ, duce Diphilo contenderunt. Et Corinthij principio quidem quietuere, postea uerò quā ipsis signum sublatum est, & tempus adesse uisum, obuiam Atheniensibus eunt, ac pugnam committunt, in qua per diu ab utrisque repugnatum est, & 30 Corinthiorum tres naues corruptæ. Atheniensium nulla quidem depressa prorsus, cæterum septem inutiles ad agendum factæ incursu à prora Corinthiarum, crassiora habentium rostra, lacertisq; remigiorum frontibus. Certatum est autem ancipiti Marte, adeo ut sibi utriq; uictoriam uendicarent, Athenienses tamen naufragijs potiti sunt, sed propellente in altum uento, nec instantibus ultra Corinthijs utriq; dirempti, nec utriq; alteros insecuti, nec ulli ex alterutris capti: quia Corinthij ac Peloponenses beneficio terræ, prope quam dimicarent, liberati sunt, & Atheniensium nulla depressa est nauis. Quibus in Naupactū abeuntibus, cōtinuò trophæū erexere Corinthij ceu uictores, quod plures hostiliū nauium inutiles ad cursum reddidissent, interpretantes ob id se non fuisse superatos, quod neutri uicissent. Nam & Corinthij uictores se esse cen-

Corinthiorum
et Atheniensium
præliū nauale.

esse censebant, si non admodum uicti essent: & Athenienses se uictos, nisi admodum uicissent. Discessu Peloponnesium, dilapsoq; peditatu, Athenienses erexerunt & ipsi trophæum in Achaia, ueluti uictores, cum abessent ab Erineo, ubi Corinthij classem habebant, uiginti ferme stadijs. Atq; hunc exitum habuit pugna naualis. Demosthenes autem atq; Eurymedon, posteaquam Thurini ad societatem militis se expedierunt, septingenti armati, & trecenti iaculatores, iubent classem in oram tendere Crotoniatam. Ipsi recensitum prius peditatum ad fluuium Sybarim ducunt per agrum

10 Thurinū: qui cum ad amnem Hylia peruenissent, premisissentq; *Hylia fluuius.* ad eos Crotoniatæ, qui dicerent nolle se per suam terram meare exercitum, descenderunt ad mare, & ubi Hylia in illud excurrit castra habuere. Vbi naues eis ob id præstò fuerunt. Quibus postera die conscensis, abiēre subinde adeūdo ciuitates, præterquam Locrensiū, donec ad Petram peruenire agri Rhegini. Hos interea Syracusani cognito uenire, antequam peruenirent uoluere fortunam

20 naualem rursus experiri, atq; terrestrem alio peditatu, quem ob id ipsum comparauerant. Instruxerunt autem tunc & alteram classem tanquam superaturi, quod ē superiori pugna plus aliquid inspexissent, decurtatisq; proris nostra imposuere, ab ijs sublicas protenderunt ante murum, senorū ferē intrinsecus cubitorū, quo scilicet modo Corinthij aduersus Athenienses ad Naupactum naues instructi ē proris pugnaverunt: Quippe putabāt Syracusani aduersus Atticas, non ut suas ædificatas à prora, sed graciles, ut quæ non tam aduersa fronte quam ex circumductu incurrerent, non minus ualituras suas: & in magnò portu pugnā multarum nauium, non magnum intra spaciū futuram, secum facere, qui aduersis proris, eisdemq; æratis, incurrētes, diffracturi essent suis crassis ac solidis rostris, uacuas Atheniensium ac fragiles proras, nulla ipsis Atheniensibus facultate suas naues aut circumagendi aut educendi,

30 propter angustias, quo genere pugnādi maximē illi considerent: quorum alterum, ne illi elaberentur, quoad possent ipsi, alterum ne naues iisdem circumagerent, angustia loci præstaret. Itaq; quod inscitia suorum gubernatorum prius cōtigisse uidebatur, ut proris confligerent, ex hoc se maximē superiores fore: non enim licitum Atheniensibus nauibus ictu aduersaria repulsis, remigare retrorsum ad iactum iterandum aliò, nisi terram uersus: nec id nisi perexiguum, & in exiguo tractu, iuxta sua ipsorum castra, cum cætero portu sint hostes potituri, & suis, sicubi succumberent, auxilio futuri: illæ uerò in arctum redactæ omnes,

40 & in eundem locum incidentes, inuicem se turbaturæ, id quod in omnibus naualibus pugnis plurimum Atheniensibus obfuit, quibus non licebat, quemadmodum Syracusanis, in omnem portum re-

Petra Rhegionum.

Nauale præliū Syracusanorū atq; Atheniensium.

tum retrocedere, nec circumflexu in apertum mare euadere: cum illi à pelago ingressum tenerent, nec resilire, præsertim futuro ipsis infesto Plemmyrio, & non satis amplo portus ingressu. Talia Syracusani ex sua peritia suisque uiribus commentati, simulque iam præsuperiori prælio ferociōres rem aggrediuntur, peditatu pariter & classe. Et peditatum quidem Gylippus paulo prius extra urbem eductum ad murum Atheniensium eātenus admouet, unde sibi in urbem esset prospectus. Item qui apud Olympieum erant armati, atque equites & leuis armatura Syracusanorum, utrinque murum & ipsi subeunt. Mox deinde Syracusanæ naues, socialesque procedunt. Athenienses qui à principio certaturos illos solo peditatu opinabantur, ubi naues quoque cernunt ex aduerso tendentes, subito perturbantur. Illi partim in muros, partim ante muros contra accedentes in acie steterunt. At Atheniensium alij procedunt in equites qui multi erant, iaculatoresque properato ueniētes ab Olympieo, & ab his qui exterius erant, alij naues conscendunt, alij in littus auxilium ferunt. Et ubi quinque & septuaginta implete sunt naues, obuiam itur hosti, cuius naues erant circiter octoginta. Hæ classes, cum diu inuicem eo die incurrissent, resiliissent, multa tentassent, & neutri possent quippiā alteris eripere duntaxat memoratu dignum (nisi quod Syracusani unam aut alteram Atheniensium nauem depref-
ferunt) diremptæ sunt, simulque à muris peditatus abscessit. Postero die Syracusani quieuēre, neuiquam significantes quid nam essent acturi. Nicias uero cernens pari euentu fuisse pugnatum, ueritus ne rursus idem conaretur hostis, adigit trierarchos ad naues instruendas, si qua quippiam laborasset, onerariasque protrahit è uallo, quod in uicem portus conclusi defixum erat in mari: reliquas onerarias binum iugerum spatio inter se distinxit, ut si qua nauis ab hoste superetur, tutum ei effugium foret, & rursus per ocium egressio. In hoc apparatu totum diem ac noctem usque consumpsere Athenienses. Die insequenti Syracusani aliquanto maturius, sed eodem conatu & peditatus & classis confligere cum Atheniensibus: & cum eodem quo nudiustertius modo ad multum diei classes obnixè constitissent, inuicem laceßentes, Ariston Corinthius Pyrrichi filius, omnium qui cum Syracusanis erant optimus gubernator, suadet prius suæ classis ducibus mittant in urbem sedulos aliquos, qui iubeant extemplo omnes qui in urbe essent, quod quisque esculentum haberet conferre ad mare, exhibereque forum rerum uenalium, & ad uendendum adigi, ut egressi nautæ mercatique statim ad naues pranderent, ac subinde alij atque alij idem facerent, & eodem die Athenienses aggredierentur inopinatos. Huic obtemperantes duces nuntium mittunt, mercatus apparatus. Syracusani sine mora retrò euntes ad urbem reuehuntur, egressi prope ibidem prandent.

*Alterum nauale
le prælium.*

*Tertium nauale
le prælium.*

prandent. Hos rati Athenienses tanquam superatos retrò ire in urbem, ipsi per ocium egressi cum ad alia, tum uerò ad prandium expediendum se conferunt, ut qui non crederent amplius eo die futuram pugnam naualem: cum rursus repente Syracusani conscensis nauibus inuehuntur. Qua de re Athenienses magno tumultu, ac plerique ieiuni nullo ordine naues ascendunt, atque ægrè obuiam tendunt. Et cum aliquandiu utrique mutuò obseruantes disiuncti fuissent, non committendum sibi putauere Athenienses ut differendo laborem à seipsis superarentur, sed quamprimùm
16 cum hoste decernendum. Itaque dato signo ingruentes pugnam cient. Eos Syracusani excipientes aduersis proris, quemadmodum excogitauerant ornauerantque ære, lacerant illorum magna ex parte remigiorum frontes, & ex tabulatis iaculatores uehementer eosdem infestabant, sed longè magis qui exilibus nauigijs circumuecti, nunc ima subeunt, nunc latera prætereunt, missilia illinc in nautas Atheniensium iaciebant. Tandem hunc in modum Syracusani omnibus aduocatis uiribus dimicantes superant. Athenienses terga uertentes, per onerariarum nauium effugium in suam stationem penetrant, hoste usque ad illas insequente, ulterius ille prohibito ab antennis, quæ delphinibus insignitæ ex onerarijs pendebant: à quibus duæ Syracusanæ uictoria feroces succedere ausæ,
20 corruptæ sunt, & altera cum ipsis defensoribus capta. Syracusani septem nauibus Atheniensium deprexis, multis laceratis, multisque uiris tum captis, tum occisis, redire, ac trophæa utriusque pugnae naualis erexere, sibi pro certo iam persuadentes se classe multum Atheniensibus antecellere, peditatu uerò inferiores esse. Et hi quidem tanquam rursus hostem utrinque aggressuri sese præparabant.

Syracusanorum uictoria.

Demosthenes autem interea atque Eurimedon cum auxilijs quæ acceperant ab Atheniensibus, aduenerunt nauibus tribus
30 ferme & septuaginta, præter mercede conductas cum quinque millibus ferè armatorum tam popularium quam sociarum, cumque non paucis iaculatoribus, & Barbaris, & Græcis, necnon funditoribus sagittariisque & huiusmodi genus hominum magna ui. Itaque statim Syracusanos non paruus percussit pavor, diffidentes ullum sibi esse exitum posse periculi deuotandi, cum uideret circumuallata Decelea, nihilo tamen minus alium exercitum similem paremque priori superuenisse, & undique eximias Atheniensium uires ostendi, quod superiori exercitui tanquam ex imbellibus confecto robur quoddam accessisset. Demosthenes quoniam modo res se haberent animaduertens, censebat non esse terendum tempus, nec
40 committendum sibi quod Nicias commisisset: qui cum in ipso principio terribilis appulisset, quia non protinus Syracusas adortus est, sed apud Catanam hibernauit, & in contemptum uenisset, &

Demosthenis & Eurimedontis aduentus.

Demosthenis institutum.

à Gylippo è Pelopōneso copias afferēte praeuentus esset, quas copias ne accersissent quidē Syracusani, si cōfestim eos Nicias inuasisset, & quia se pares hosti rebantur esse, ubi uidissent se impares esse atq; circumuallatos, non perinde etiā si accersissent copias, adiuuari potuissent. Hæc itaq; cōsiderans Demosthenes, sciensq; se tunc primo statim die maximē horribilem esse hostibus, uolebat ocys uti in illos presenti exercitus sui terrore. Et dum cerneret directum Syracusanorū murum, quo se ab Atheniēsibus circumuallari prohibuerant, simplicē esse, & ad expugnandū facilē, si quis ascensum Epipolarū occuparet, & item quæ illicerant castra (quippe nullis iūm Atheniensium laturis) properabat inuasionē experiri, spe intra breue momentū bello defungendi. Fore enim ut aut prosperē pugnando potiretur Syracusis, aut illinc copias abduceret potius, quā in cassum uexaret omnes, & qui in militia & qui domi erant Athenienses. Igitur egressi Athenienses, primū Syracusanorum agrum circa Anapum depopulātur, potiti regione, quemadmodū prius, pedestribus copijs pariter & classe, aduersus neutros enim prodire Syracusani, præter equites atque iaculatores ex Olympico. Deinde uisum Demostheni munimēta hostiū machinis tentanda. Sed cū illæ munimētis admotæ à Syracusanis supernē defensantibus incēderētur, & reliquæ copiae diuersis in locis subeuntes expellerētur, non amplius tempus terendū, sed Epipolas inuadendas. Quod ita faciendum Niciæ & alijs collegis suis persuasit. Cæterū non posse fieri ut accedentes ascendentesq; hostem laterent. Edicit igitur quinque dierū cibaria, eosq; qui lapides legerent, ac structores sumit, & cæterum missilium apparatus, cum omnibus quæ extruendis necessaria sunt, si loco potirentur. Ipse à primo somno & Eurimedon & Menander sumptis omnibus copijs ad Epipolas contendit, Niciā ad muros relicto. Vbi iam loco propinquabāt prope Euryelum, qua parte iterū prior exercitus ascenderat, latuere custodias Syracusanorum, & hostilem qui ibidem erat subeuntes murū capiunt, nonnullos custodū occidunt, pluribus elapsis, qui properē apud terna, quæ in Epipolis erant castra, Syracusanorum una, altera cæterorū Siciliensium, tertia aliorum sociorū, nunciant hostes introisse, sed præcipuē sexcentis illis Syracusanis, qui primi apud hanc partē Epipolarum excubabant. Hos protinus subsidio ueniētes nacli Demosthenes atq; Athenienses, & si strenuē resistentes, tamen in fugam uertunt, ac porro celeriter pergunt, ne præsentī impetu penetrādi, cuius rei gratia uenerant, segnius uterentur. Cæteri proximas munitiones Syracusanorum, non ualentibus resistere custodibus, capiūt, pinnas detrahunt. At Syracusani & socij, & Gylippus cum suis subsidio è propugnaculis eunt, & quando per noctem inexpectata hostiū audacia premebantur,

bantur, attoniti cum Atheniensibus cōgrediuntur, & repulsi inter initia superantur. Sed progredientibus iam longius nullo ordine Atheniensibus, quasi uictoribus, quod uellent omnino nondum expugnata loca hostium quàm uelocissimè percurrere, ne se impressionem remittentibus, illi rursus conglobarentur, obsistere primi omnium Thebani, & congressi eos fundunt fugantq̃. Hic ingens iam Atheniensium perturbatio oritur atque difficultas, quam ne cognoscere quidē facile est ab alterutris quoniam modo singula contigerint. Nam quæ interdū gesta sunt, certius illa quidem, sed neq̃ singula nouere qui adfuerunt: uix quisq̃ quæ circa ipsum acta sunt, nouit. In nocturna pugna hac, quæ sola eo bello inter magnos exercitus facta est, qua ratione quippiā apertè quis nouerit? Fulgebat quidem luna, sed ita se inuicem conspiciebant, ut conspici ad lunam licet, speciem corporis cernebant, familiarē ab alieno non discernabant. Angusto in loco armati ex utrisq̃ non pauci uersabātur, ex Atheniensibus cū alij iam uincerētur, alij priore adhuc impressione inuicti pergebant, ad quos ex reliquo exercitu pleriq̃ aut ascenderant iam, aut aduentabāt, adeo ut nescirēt quoniam tendere deberent. Nam facta iam à primis fuga, omnia perturbata ac difficilia ad dignoscendū erant. Siquidem & Syracusani socj q̃ uincētes non paruō clamore in iubendō utebantur, quod nequibant aliter per noctem quod uellent significare, & eos qui se ferebant obuiā, excipiebant. Et Athenienses suos quæritabant, & quicumque occurrerent, etiam si amici essent, utiq̃ cū iam refugerent, eos hostes esse suspicabantur: cumq̃ signum tessera percontarentur identidem, quod nulla re alia internosci poterant, sibiipsis ingentem perturbationem præbebant, quod & omnes & simul idem percontabātur, id signum hostibus prodendo, cū illorū tesseram ipsi inuicem non ita intelligerent, quia uincētes illi, nec dissipati, minus agnoscebātur. Itaq̃ si qui hostes in hos incidebant, & si magis ualidos, tamen diffugiebant, quod eorum tesseram nossent, at ipsi nisi simulabant, trucidabantur. Cæterum quod eis præcipuē nocuit, fuit modulatio pæanis, qui cū similis utrorunq̃ esset, animos cōfundebat. Nam ut hostes, ita Argiui & Corcyraei, & quicquid Doricæ gentis cum Atheniensibus erat, ipsos Athenienses perterrefaciebāt, quoties pæanē citassent, adeo quidem ut ad postremū cū semel perturbati essent inter seipsos passim incursantes amici in amicos, populares in populares non modò metum mutuō facerent, sed etiam ad manus uenirent penē ad internicionem. Quorum multi alijs insequentibus per abrupta sese præcipitantes interiēre, cū arctus foret ex Epipolis ad regrediendum descensus: & postquam in plana, qui euadebant ex arduis locis descenderant, eorum plerique, uidelicet qui erant ex

Lunæ splendor.

Athenienses uincuntur.

priore exercitu præcipuè locorum notitiā in castra per fugiebant. Qui uerò posteriùs uenerunt, eorum nonnullos uia deceptos errabundosq; ac palantes, ubi illuxit, Syracusanorum circumfusus equitatus obtruncauit. Postero die Syracusani duo trophæa statuerunt apud Epipolas, unum quā intratum est, alterum ubi primum Boeotij restiterunt. Athenienses se uictos cōfessi mortuos receperunt, quorum non exiguus numerus fuit tam ipsorum, quā sociorum. Plura tamen arma quā pro numero cæsorū capta. Nam qui ad desiliēdum ex abruptis compulsi sunt, abiectis scutis inermes partim periēre, partim euasēre. Post hæc Syracusani prospero, ex re inopinata, successu, ueluti in pristinam audaciā restituti, mittunt Agrigentum, quod seditionibus agitabatur, Sicānum quīdecim cum nauibus, ad occupandam si posset eam ciuitatem. Gylippus quoq; terrestri itinere Siciliēses urbes adiit, rursus alias copias adducturus, ut qui spem esset ingressus, quādoquidem res ita apud Epipolas contigisset, ui muros Atheniensium expugnandi. Interea Atheniensium duces tum ex calamitate accepta, tum ex præsentī cunctis in rebus exercitus imbecillitate consultabant, cernentes neq; successum habuisse conatus suos, & milites perosos esse mansionem, utpote morbo implicitos duplici causa, & propter anni tempus (nam id erat quo præcipuè ægrotatur) & propter loci situm, ubi erant castra, palustrem, atq; asperum, cū & aliunde nulla spes ostēderetur. Igitur Demostheni non placebat ulterius manere: sed cū constituisset apud Epipolas periclitandū, & eum frustratus euentus esset, decedere potius quā morari, dum mare foret idoneum ad transfretādum, ut ipsi possent iam clasis accessione hostium copias superare: & esse conducibilius patriæ cum ijs bellare, qui in ipsorum regione hostiles extruerēt muros, quā cum Syracusanis, quos iam expugnare arduum esset: neq; conueniens illi urbi ingentem pecuniam absumentes in cassum asidere. Et Demostheni quīdem ita placebat. Nicias autem & ipse male rem habere sentiebat, nolebat tamē id oratione cōfiteri, ne palām factō ipsorum placito de discedendo, rumor ad hostes emanaret, & idcirco multò difficilīus, cū uellent, latēre hostem possent. Ad hæc nonnihil spei Nicias habebat, quippe qui res hostium magis quā collegæ intelligebat, quòd crederet deterius actum iri cum illis quā secum, si in obsidione perseueraretur, exhausturosq; se pecuniā illos, cū præsertim mari iam latius recenti classe potirentur. Erant Syracusani nonnulli qui rem Atheniensium fouerēt, & ad ipsum mitterent certos, nec abire sinerēt. Quæ ille intelligens, res in ancipiti tenebat, circumspectansq; differebat. Propalām tamen negauit se exercitum illinc esse abducturum. Probè enim se scire hoc si fecissent, non esse ratum habituros Athenienses iniussu suo de

*Atheniensium
ducum de disce
dēdo dissensio.*

suo de prouincia decedere exercitū, nec eosdem de ipsis iudicatu-
ros, qui rebus agendis interfuissent, quemadmodum commilito-
tiones: nec ita sensuros de ipsis plectendis, ut ab alijs audissent, sed
fidem habituros criminibus, quæ quis appositè loquēdo obieci-
set. Quinetiam multos, imò adeò plerosq; cōmilitonum, qui tunc
uociferarentur, tanquam dura in cōditione positi, cū illuc rediis-
sent, diuersa uociferaturos, quasi duces pecunia corrupti discesse-
rint. Nolle itaq; se, qui nosset Atheniensīū ingenia, ob turpem cau-
sam atque iniquè perire ab illis potius, quàm ab hostibus, in quo
10 iam periculo fuisset. Etiam deteriore cōditione quàm suas aiebat
esse res Syracusanorum, quòd sumptum facerent in mercenarijs
militibus alendis, pariter & nauticis tantæ classis: idq; iam annū in-
tutadis circa oppidis, & aliarū rerum inopiam tolerare, aliarū nul-
lam inire rationem, duoq; talentorū millia erogasse, & multorum
etiam esse debitores: & si uel quantulumcunq; annuerādo mili-
tibus stipendio cessarent, res eorum perituras: ut quæ magis auxi-
liari exercitu starent, quàm necessitate, quod secus in ipsis esset; &
ideo debere in obsidenda urbe præstare, nec tanquam inferiores
pecunia, qui multò superiores essent, abscedere. Hæc Nicias dicē-
20 do asserbat, pro certo habens & inopiam pecuniarum esse Syra-
culis, & quosdam qui res Atheniensibus succedere cuperēt, à qui-
bus mādāta accipiebat, ne discederet. Super hæc fretus classe tunc
magis quàm antea cū uictus est. Ei Demosthenes neutiquam af-
sentiebatur de perstādo. Ceterū si non foret iniussu ciuitatis ab-
ducendus exercitus, sed perstandum, dicebat hoc faciendū, ut aut
in Thapsum mouerent castra, aut in Catanam, unde & peditatu
frequenter in hosticum incurstantes, illudq; expugnātes, se alerent
pariter & hosti nocerent, & non intra angustias, quæ pro hostibus
magis essent, ut nuper, sed in libero mari decertarent, ubi sua ipsis
30 peritia prodesset, ubi & recipiendi se, & aggrediendi hostem, non
ex breui & ex præscripto, facultatem haberent. In summa, nulla ra-
tione sibi placere ipsos ibidem ulterius manere, sed quàm uelocis-
simè iam ac nihil differre proficisci. Huius orationem comproba-
bat Eurymedon, sed contradicente Nicia, segnicies quædam at-
que cunctatio existerat, & præterea suspicio ne propter aliquid
Nicias, quod præ cæteris nosset, ita perstaret. Hunc in modum
negligentiores facti Athenienses, in loco permansere, cū interim
Gylippus atq; Sicanus remeauerē Syracusas, Sicanus quidem in-
fecto Agrigenti negotio. Nam cū apud Gelam adhuc ageret,
40 seditio illa propter Syracusanos in gratiam redierat. Gylippus au-
tem afferens secum & ex Sicilia magnam uim militum uenerat, &
ex Peloponneso eos armatos, qui onerarijs nauibus illinc missi
per uer in Selinuntē appulerant è Lybia transmittentes. Nam

*Atheniensium
ad fugam mo-
litio.*

*Prælium naua-
le & terrestre
Syracusanorū
et Atheniensium*

delati in Lybiam cū essent, & eis Cyrenæi duas triremes dedis-
sent, ac faciendæ nauigationis duces, tulerunt, dum præteruehe-
rentur, auxilium Euhesperitis, qui à Libyis oppugnabantur, ip-
sisq; Libyis superatis, & illinc profecti nouam ad urbem Cartha-
ginense emporiū, unde in Siciliam breuissimus est traiectus duo-
rum omnino dierū & unius noctis nauigatione, & illinc trañcien-
tes in Selinuntem applicauerant. Qui postquā aduenerūt, tum
uerò Syracusani confestim sese expediebant, tanquam hostem in-
terim utrinq; aggressuri classe ac pedestribus copijs. Eūdem exer-
citus intuentes Atheniensium duces accessisse, & res suas quoti-
die non in melius proficere, sed ex omni parte in peius, præcipuè
hominibus morbo affectis, poenitebat quòd non antea discessis-
sent, & Nicia iam non adeò cōtradicante, sed tamen postulante ne
palām decerneretur, edixerunt omnibus quā potuerunt occul-
tissimè abitionem, utiq; expediti forēt cū quis signum dedisset.
Ita expeditis rebus, ubi erant profecturi luna defecit. Erat enim
plenilunium. Eam rem pro ominosa habētes, cū Atheniensium
pleriq; ad subsistendum duces hortabantur, tum uerò Nicias, qui
miraculis atq; huiusmodi rebus uehemēter deditus erat, negabat
sibi aliquid cōstitutum esse ante ter nouem dies, quibus uates ma-
nendum prædicassent, ut tunc primū castra mouerentur. Quare
Atheniensium animis refrigeratis, māsū est. Syracusani hoc per-
cepto, & ipsi tanto promptiores efficiebantur ad illorum fugam
prohibendam, tanquam noscentium iam se non esse præstantio-
res Syracusanis uel classe uel peditatu: non enim alioquin furtiuā
molituros abitionem. Et simul nolebant eosdem illinc profectos
alibi in Sicilia considere, unde infestiores hostes essent. Sed primo
quoq; tempore cogi ad dimicandū pugna nauali, ubi ipsis incom-
modum esset. Itaque naues implent, & aliquot dies, qui satis esse
uisi sunt, conquiescunt. Vbi tempus instat, primo die ad muros
Atheniensium succedunt: in quos cū pars quædam, non tamen
magna, arnatorum, equitumq; Atheniensium per quasdam por-
tas egressa impetum dedisset, aliquot ex armatis deprehensi sunt
à Syracusanis, atq; in fugam uersi: & cū ingressus esset arctus, se-
ptuaginta equites amittere, & nonnullos ex alijs. Atq; hoc quidem
die se recepere Syracusani. In sequenti autem cum classe prodiere
sex & septuaginta nauium, & simul ad muros hostium cum pedi-
tatu perrexere. Aduersus quorum classē Athenienses suam edu-
xere, sex & octoginta naues, configentesq; prælium conseruere.
Dextrum eorum cornu tenebat Eurymedon. Hunc aduersarias
naues circundare conantem, & in eas laxiori ductu tēdentem pro-
pius terram, Syracusani ac socij eo facilius media Atheniensium
classe superata, primū & ipsum adipiscuntur apud conclusa atq;
profunda

profunda portus, eumque cum sua naui ac cæteris quæ comitabantur, cōficiunt. Deinde & reliquam classē insequuntur ad terram usque urgentes. Eam iam superari, extraque lignea septa & sua castra præferri cum cerneret Gylippus, audus occidendi egredientes in terram, & facilitatis præbendæ Syracusanis ad retrahendas hostiū naues, quod ab amicis terra teneretur, pergit cum parte quadam copiarum ad fauces portus, suis auxiliū laturus. Hos uicissim cernentes Tyrrheni (illic enim præsidio pro Atheniensibus stabant) in compositè cōtendentes ad succurrendum ueniunt, in primos ir-
 10 ruunt, eosque in fugam uertunt, & in paludē, cui nomen est Lysimelia, deturbant, mox ingruenti iam maiore Syracusanorum ac sociorum manu, ipsi quoque Athenienses, qui de nauibus solliciti erant, suppetias ferunt, ac congressi superant atque persequuntur, occisis armatorum non ita multis, nauiumque suarum plerasque tutati in castra retulerunt. Quarum duodeuiginti cepere Syracusani ac socij, earum defensoribus cæsis, & cupientes concremare cæteras, onerariam quandam uetustam sarmentis tædis que cum referlissent, iniecto igni (erat autem euentus in Athenienses secundus) dimisere. Aduersus hanc Athenienses de sua classe anxij, ma-
 20 chinamenta ad ignem restringendum adhibuerunt, eaque propius accedere prohibita, restinctaque flamma, periculum deuittarunt. Secundum hæc utrique trophæa statuerunt: Syracusani quidem naualis uictoriæ pariter & interceptorum prius ante muros hostiles armatorum militum atque adeo equitum: Athenienses autem tum peditatus prius à Tyrrhenis in paludem, tum cæterorum à se reliquis deinde repulsi. Paratam iam insigni uictoria nauali per Syracusanos, qui prius reformidarant classē, quæ cum Demosthene superuenisset, Athenienses exanimati prorsus erant, quod longè secus atque ominati fuerant, euenerat. Sed
 30 exercitum multò magis pœnitere cœpit, quod eis demum ciuitatibus bellū esset illatū, quæ eisdem institutis & sub statu & populi degerent, ut ipsi: quæque classē & equitatū & potētiam haberent: & illatum esset à se, qui non possent neque inducere diuersam factionē, specie mutandæ aliqua in parte administrationis Reipublicæ, neque subigere maioribus quàm illa haberet copijs. Ita & pleraque spe decepti, de statu rerum suarum anxij erant. Et postea quàm (id quod minimè opinabantur) classe superati sunt, multò uehementius consternato animo expauescebant. At Syracusani illi cō portum præuecti, fauces eius præcludere statuebant, ne posset
 40 amplius, etiam si uellet latere in exeūdo hostis. Neque enim iam eis de salute sua tuenda curæ erant, sed de hostili prohibenda, arbitrantibus ex præsentī rerū fide id quod erat, melius agi secū quàm cum Atheniensibus: quos unā cum socijs, si mari pariter & terra

*Atheniensium
res in angusto
sunt.*

ſuperare potuiſſent, ſplendidum ſibi certamen hoc apud Græcos uiſum iri, quoniã mox cætera Græcia partim ſeruitute, partim ſeruitutis metu liberaretur. Non enim fore reliquam Athenienſium potentiam poſt hac ualidã ad ſuſtinendũ bellum quod inferretur: cuius facti ſe autores magnæ admirationi futuros, tum apud præſentes, tum apud poſteros. Et cùm propterea operæ præciũ erat in id certamen incumbere, tum uerò quòd non modò Atheniẽſium, uerũ etiam multorũ ſociorum uiſtores exiſterent. Neq̃ ipſi tantũ Syracuſani iſta cogitabãt, ſed ij quoq̃ qui auxiliariũ copiarũ duces erant, Corinthiarũ ac Lacedæmoniarũ, quòd in primis ſuas ciuitates periculo expoſuiſſent, ſuppeditata præ ceteris magna claſſis parte, & egregiẽ nauata opera. Etenim gentes ad hanc unam urbem cõfluxerant plurimę, ſecundũ eas, quæ per hoc bellum uel ad Athenienſem uel ad Lacedæmoniorum urbem cõuenerant. Tot nanq̃ uel contra Siciliam, uel pro Sicilia ſe illuc contulerunt eorũ, alij ut ſubactæ regionis participes forent, alij ut ſua pariter tutarentur, aut hinc aut illinc ſteterunt, non ſecuti partes uel iudicio aliquo, uel cognationis gratia potius, quàm prout cuiuſq̃ caſus tulit, aut emolumentum aut neceſſitas. Quorum hæc nomina ſunt, qui uenerunt in Siciliam cum Athenienſibus.

Gentium enumeration, quæ ſub Athenienſibus ad Syracuſas militarunt.

Athenienſes quidem quum ipſi eſſent Iones, Syracuſanis qui ſunt Dores, bellum intulerunt ultrò, cumq̃ ijs eadem lingua & eiſdem quoq̃ inſtitutis utẽtes Lemnij, Imbriij, Æginetæ, qui tunc Æginam tenebant. Præterea Heſtienſes coloni, qui Heſtiã in Eubœa incolunt. Super hoſ alij partim ſubditi, partim ſocij ſuis uiuentes legibus, partim tributarij. Ex ſubditis quidem tributarijsq̃ ac ſtipendiarijs, ab Eubœa Eretrienſes, Chalcidenſes, Styrenſes, Caryſtij. Ab inſulis autem Chij, Andriij, Teij. Ab Ionia uerò Mileſij, Samij, Chij. Quorum Chij tributorum immunes ſunt, tantũ nauibus præſtandis obnoxij, cætera liberi, quorum etiam plerique ſunt Iones & factiõis Athenienſium, præter Caryſtios, qui inter Dryopes numerãtur. Iſti etſi Iones, tamen aduerſus Dores ab Atheniẽſibus, quibus parebant, coacti ſunt ipſos ſequi, præter hoſ Æoles, quorum Methymnæi naues, non tributum pendebant, Tenedij atque Ænij uectigales erãt. Hi Bœotijs, qui Æoles ut & ipſi ſunt, atq̃ etiam eorum conditores, cum Syracuſanis neceſſitate hoſtes ferunt. Item Plateænſes ex Bœotijs ſoli Bœotijs iure inimicitiarũ hoſtes. Rhodij quoq̃ atq̃ Cytherij, Dores utriq̃, ſed tamen Cytherij Lacedæmoniorũ coloni pro Atheniẽſibus contra Lacedæmonios qui cum Gylippo erant, tulerũt arma, & Rhodij, Dores, utpote ab Argiuiſ oriũdi, cõtra Syracuſanos, qui Dores ſunt: Item contra Geloos coloniam ſuam militantes cum Syracuſanis utriq̃ neceſſario. Inſularum quoque circa Peloponneſum Cepha-

Cephalenses atq; Zacynthij liberi illi quidē, tamen quod essent Insulari, Athenienses potius, qui mari potiebantur, sequi cogebantur. At Corcyraei non modo Dores, sed Corinthij planē, Corinthijs atq; Syracusanis, cum horum coloni, illorum cognati essent, tamen hostes erant, tum officij gratia erga Athenienses, quibus parebant, tum libenter propter odium Corinthiorum. Etiam qui nunc Messenij uocitantur ē Naupacto & Pylo, quæ tunc ab Atheniensibus tenebatur: Item Megarensium exules non multi numero, Megarensibus, qui Selinuntini sunt, aduersi erant aduersitate fortunæ: cæterorum sociorum magis uoluntarium commilitium fuit. Nam Argiui societatis gratia potius quàm inimicitiarū cum Lacedæmonijs, & suæ cuiusque ad præsens utilitatis, Dores aduersus Dores, secuti sunt Athenienses, qui sunt Iones. Mantinæi atque alij Arcades mercede conducti, aduersus apertos perpetuosq; sibi hostes assueti ire, tunc lucri gratia, nihilominus eos Arcades, qui cum Corinthijs uenerant, pro hostibus habebant. Necnon Cretes & Actoli stipendio & ipsi adducti. Contigitq; ut Cretes, qui unā cum Rhodijs Gelam condidissent, non pro colonis starent, sed contra illos ultrò stipendia facerent. Acarnanum quoque nonnulli cum lucri, tum multò magis demerendi Demosthenis gratia, & erga Athenienses beneuolentia, socia arma in auxilium contulerunt. Et hi quidem intra fines Ionij sinus. Ex Italicis autem Thurini & Metapontini, qui eo necessitatis uenerant seditionis Reipublicæ temporibus, ut comites militiæ assumerentur. Ex Siciliensibus Naxij, & Catanenses. Barbarorum Ægestani, qui belli autores extiterant, & plerique Siculorum. Extra quoque Siciliam nonnulli Tyrrhenorum, quod Syracusanis aduersarij essent, & Iapyges mercenarij. Tot adeò gentes Atheniensium sunt auspicia secuti.

30 Ediuerso autem Syracusanis auxilio fuere Camarinenses illorum finitimi, & qui post hos incolunt Geloi. Nam Agrigentini, quorum urbs ordine proxima est, à partibus aberant. Secundum hos siti Selinuntini Syracusanas partes sectati sunt, & qui eam Siciliae partem incolunt, quæ in Lybiam uergit. Ex ea autem quæ in mare Tyrrhenum, Irenæi, qui soli omnium ē Græcis illic habitabant, soli q; illinc auxilio uenerunt. Atq; n̄ demum ex Sicilia Græcæ nationis. Fuerunt auxilio & Dores, & qui sui iuris erant, & ex Barbaris soli Siculi, quicunq; non transierant ad Athenienses. Ex ijs qui extra Siciliam sunt Græcis, Lacedæmonij ducem Spartiatam præbuerunt, & alios libertinos atq; seruos. Possunt autem libertini iam liberi esse. Corinthij soli & classem & peditatum, Leucadij quoq; propter cognationem, Ambracijq; uenerunt, ex Arcadia mercenarij à Corinthijs: & Sicyonij necessitate militantes,

40 ex ijs

Syracusanorum
copiarum enumeratio.

ex ijs qui extra Peloponnesum sunt Boeotij, super has aduentitias copias, ipsi Sicilienses magnæ utique ciuitates, ingentem perinde uim omnis generis hominum suppeditauerunt: Siquidem & armatos sanè multos, & naues & equitatum, & aliam innumeram multitudinem contraxerunt. Verùm præ omnibus (ut sic dicam) alijs Syracusani ipsi plus copiarum præstiterunt, tum pro ciuitatis, tum pro periculi magnitudine in quò erant. Atq; hæc utrorumque contracta auxilia fuere, ac tunc præstò utrique parti suæ, neutriq; alia ulla postmodum superuenere. Igitur non immeritò Syracusani ac socij parta nauali uictoria, pulchrum sibi certamen arbitrabantur debellando omni Atheniensium, qui tantus esset, exercitu, utraq; parte illum mari terraq; effugere prohibentes. Præcludunt itaque continuo maioris portus os octo ferme stadiorum, transuersis triremibus onerarijs alijsq; nauigijs, ea ancoris stabilientes, cæteraq; si adhuc Athenienses pugnare conentur, expediunt, nihil etiam paruum paruifacientes. A quibus Athenienses se intercludi cernentes, & reliqua quæ iisdem destinauerant intelligentes, consultandum sibi putauerunt, congregatiq; duces ac præfecti, tum propter alias difficultates, tum præcipue propter inopiam com-
meatus, quem nec ullum in præsens habebant, quia præmissis Catanam nuncijs, tanquã profecturi ne quid ad se deueheretur mandarent) nec in posterum habituri erant, nisi classe superarent, tenuerunt superiores muros esse deferendos, occupatūq; ante naues locum quàm minimò possent muro cōcludendum, utensilium atque agrotorum capacem, & hunc præsidio custodiendum, cætero peditatu cunctas naues implendas, quæcunque & idoneæ & non idoneæ ad cursum forent, ac omnibus rebus in eas congestis, prælium nauale committendum: ut si ex eo uictores discederent, Catanam se reciperent: sin secus, incensa classe pedestri itinere, atq; agmine abirent, qua parte citissimè locum aliquem, seu Barbari-
cum seu Græcum, qui amicus esset, adepturi forent. Quæ postea quàm agi placuit, ilicò acta sunt. Nam è superioribus muris ad litus descenderunt, nauesq; uniuersas compleuerunt, cunctis ingrediadactis, quicunque per ætatem quoquo modo idoneus esset. Vniuersæ autem fuere ad centum ac decem. In quas impositi sunt complures sagittarij atq; iaculatores. Acarnanum aliorumq; militum peregrinorū, ac cætera quæ necessitas ad illud institutum postulabat, pro uirili compararunt. Hæc cū pleraque iam in expedito forent, Nicias intuens milites consternato esse animo, quòd præter solitum in pugna nauali longè inferiores fuissent, quodq; præ inopiâ com-
meatus summæ rerum sine mora periculum facere uellent, conuocauit prius omnes, exhortatusq; est in hunc modum oratione habita:

Oratio

Oratio Nictæ ad milites.

Milites, & qui Athenienses, & qui socij estis, certamen quidem quod nobis instat præcipue omnibus commune est, ubi de sua quisq; salute ac patria non minus quam hostes nostri laboramus: qui si uincimus nunc in hac pugna nauali, licebit nobis suam cuique urbem reuifere. Verum non debetis abiecto animo esse, neque id pati quod in expertissimi hominum solent, qui si primis in prælijs male successit, r. unquam deinceps spem habent, semper timentes similem calamitatem. Sed uos quicunque adestis Athenienses permulta iam bella experti, uosq; socij Atheniensium perpetui cõmilites, mementote, inopinatos bellorũ esse euentus, anticipemq; fortunã, & si eam à nobis stare sperabimus: eoq; uos ad pugnandum præparate, quemadmodum pugnare par est tantam uestrũ multitudinem quam uidetis. Nam quod ad nos attinet, quæcunq; ipsi utilia fore animaduertimus circa portus angustias, & futurum nauium tumultum, contraq; illorum pro contabulationibus propugnaculisq; apparatus, unde nobis antehac nocitum est, ea omnia nos cùm gubernatoribus, ex præsentī copia prouidimus comparauimusq;. Nam sagittarij permulti atq; iaculatores in naues ascendent, & tanta hominum multitudo, quanta pugnãtes quidem in libero mari non uteremur, quoniam ad exercendam disciplinam tei naualis impedimẽto est onus nauium, sed hic futura utilis ubi ex nauibus prælium pedestre faciemus. Exco- gitauimus præterea cùm alia quæ in nauibus ædificanda fuerunt, tum uerò aduersus crassitudinem lignorum, quæ prominent è proris illorum, quod præcipue nobis obfuit, ferreas manus, quæ nauem hostilem quum simul incurrerit, retrò se recipere prohibeant, si modò qui superstabunt, hoc opus exequentur. Huc enim redacti sumus, ut de nauibus pedestre prælium geramus, & si-
cut constat, nobis expediat, ut neque ipsi resiliamus à comple-
xu classis aduersæ, neque illam à nobis resilire permittamus, præ-
sertim cùm terra futura sit hostilis, præter eam, ubi noster peditatus consistet. Quæ uos tenẽtes memoria, pugnare debetis quoad suppetũt uires, nec sinere uos ad terram propelli: & cùm nauis in nauem impeggerit, non prius eas dirimẽdas putare, quam armatos qui pro tabulato hostili stant, detruferitis. Atq; in hæc non minus quam nautas uos grauioris armaturæ milites, quantò magis hoc eorum opus est, qui desuper pugnant, & uobis licet sicut alias, ita nunc quoque pleraq; pedestri acie uincere. In quo ipso uos etiam
nautæ hortor atque obsecro, ne admodum perculso animo sitis ob acceptas calamitates, cùm & meliorem tabulatis habeatis apparatus, & naues plures. Quinetiam illam animo cõcipere uoluptatem, dignũ uobis esse, ut uos periculo eximatis & qui Athenienses nuncupa-

nuncupamini, & qui non estis, tamen propter commercium lingue, ac propter æmulationem nostrorum institutorum, apud omnem Græciam inclyti extitistis, consortes etiam imperij nostri: ea-
 tenus certè, quatenus ad commodum uestrum spectabat, ut cum
 terrori essetis subditis uestris, tum uerò ab alijs lædi nequiretis.
 Itaq; cum soli liberè socij sitis imperij nostri, meritò nunc illud ca-
 uete ne prodatis, sed contemnentes quos sæpenumero superastis,
 Corinthios pariter ac Sicilienses (quorum nemo quamdiu nostra
 classis uiguit, resistere ausus est) eos propulsate, ostenditeq; uestrā
 peritiam, etiam ægrotantium atq; afflictorum, antecellere alieno
 robori uel experta felicitate subnixo. Rursus ipsi, qui inter uos
 Athenienses sunt, hæc in memoriam redigo, neq; naues alias his si-
 miles apud naualia, neq; aliam armatorum iuuentutem uobis re-
 liquam esse, & si quid aliud contingat uobis, nisi uincere, protinus
 hostem illin huc nauigaturum aduersus nostros hinc relictos, qui
 inualidi erunt ad eos, qui illic sunt, & qui superuenerint, propul-
 sandos. Vosq; continuo partim in Syracusanorum uenietis pote-
 statem (contra quos qua mente ueneritis, ipsi uobis conscij estis)
 partim in Lacedæmoniorum, qui illic stant. Quare cum sit uobis
 de his duabus rebus certamen constitutum, si unquam ante hac,
 nunc maximè annitamini, memores, & singuli & uniuersi, classem
 hanc quæ nunc pugnatura est, eam demum esse Atheniensium &
 peditatum, & naues, & urbem, & ciuitatem reliquam, deniq; ma-
 gnum nomen Athenarum, pro quibus si qua in re alius alij præ-
 stat, aut peritia aliqua, aut animi præstantia, is nunquam opportu-
 nius quàm hodie se ostentauerit, & sibi ipsi utilis, & cæteris saluta-
 ris futurus. His Nicias suos exhortatus, è uestigio iussit ut naues
 conscenderent, quòd Gylippo atq; Syracusanis in promptu erat
 sentire, quippe qui illos sese ad pugnandum præparare conspice-
 rent, facti etiam certiores de manibus ferreis, quas in ipsorum na-
 ues iniecturi essent Athenienses. Ideoq; sicut aduersus alia, ita ad-
 uersus hoc remedia adhibuerunt. Proræ enim & bona ex parte su-
 periora nauium corijs contexerunt, ut in his nihil haberet manus
 iniecta quòd prehenderet, sed laberetur. Quæ postquàm præpa-
 rata sunt omnia, iidem qui hæc militibus præparauerunt, duces eo-
 rum ac Gylippus talia apud illos uerba fecere:

Ad manum fer-
 ream remedia.

Oratio Gylippi ac Syracusanorum ad milites.

QUod præclarè se habeant quæ hætenus gessimus, quodq;
 de præclaris in posterum rebus certamen nobis futurum sit,
 Syracusani atq; socij, ut uidemini plerique cognoscitis. Non enim
 tam promptè prælia adijssētis. Si quis tamen id non perinde ac de-
 bet sentit, hunc edocebimus, Athenienses huc se loci contulisse pri-
 mum ad Siciliam subigendam, deinde si cœptis bene celsisset, ad
 subigendam

subigendam Peloponnesum, cæteramq; Græciam. Hos maximo imperio præditos cunctorum & superiores & nostræ memoriæ Græcorum, uos primi omnium resistētes classe, qua illi cuncta obtinebant, aliquoties superastis: & nunc, ut credibile est, superabitis. Nam qui bellum inferunt ijs, quibus præesse se dignos putant, si sæpe decepti, & sua quam præsumpserant, opinione infirmiores succumbunt, horum mox animus, sicut antea supra uires, ita postmodum infra uires est, id quod nunc Atheniensibus accidere credibile est. At uobis (qui cum adhuc imperiti essetis, tamen obsistere ausi estis) nunc ualidioribus effectis, accedente persuasione uestræ strenuitatis eximiæ, quod strenuissimos superastis, duplex adesse singulis spes debet: Vna, & ea maxima, quæ perinde maximam fiduciam præbet, quod multa à nobis ad audendum comparata sunt: Altera, quod hæc ipsa in quibus illi apparatus nostrum imitantur, nostro mori cōsueta sunt, nec incompoti aduersus singulas eorum naues erimus. At illi cum solito frequētiore armati tabulatis supersteterint, ex magna parte (ut sic dicā) terrestres iaculatores, ueluti Acarnanes, aliq; id genus hominū, qui ne sedentes quidem inuenient quomodo tela emittere debeant, quini stantes in nauibus aberrabunt à nostris hominibus feriendis, & inter seipso alius alio modo titubātes tumultuabūtur: quibus ne multitudo quidem nauīū proderit, eas etsi plures quā nostræ sunt, ne quis uestrū reformidet. Illæ enim cum multæ sint, tardiores erūt ad id exequēdum, quod gubernatores uolent, oportunissimæ autem machinamentis, quæ ad eas affligendas comparauimus: quod uerissimum esse cognoscatis licet ex ijs, quæ uos arbitramur aperte audisse. Ingentibus istis malis eucti, & præsentis rerum penuria urgēte, ad desperationem redacti sunt, nec tam apparatui suo confidunt, quā id quod possunt temeritati fortunæ: ut aut perumpentes classem nostram elabantur, & in altum uela faciant: aut si hoc nequeant, terrestrem profectionem moliantur, nimirum ut in hoc rerum statu non deteriora secuturi. Cum istis igitur tam cōfussis hominibus, & quos fortuna sua tradidit infestissimos hostes, cum ira pugnam cōseramus, existimantes æquissimum esse simul de aduersarijs, qui ad nos uexandos uenerunt, sumere ultionem, & saturare animi iracundiam, simul inimicos propulsare, rem nobis maximè uoluptati futuram, quoties alicubi narrabitur. Nam quod inimici atque inimicissimi nobis sint isti, omnes cognoscitis: qui huc ad nos in seruitutem redigendos traiecerunt, si prospere pugnasent, nos uiros summo supplicio, nostros liberos atque uxores extrema deformitate, totam deniq; ciuitatē maxima ignominia affecturi. Quibus de causis nemo uestrū molli animo esse debet, neq; pro lucro ducere, quod illi abeāt nullo periculo no-

Nicias despe-
ratio.

Præliū nauale.

stro. Nam sine periculo nostro abibunt etiam si uicerint. Si uerò id effecerimus, quod facere debemus & uolumus, ut istos puniamus, cunctæq; Siciliae pristinam agricolationem ac libertatem restituamus, etiam certiorē quā antea fuerat, profectō pulchrum nobis hoc certamen est, & rarissima talium periculorum occasio, ut ex aduersa fortuna minimū damni fiat, ex prospera plurimū lucri. His uerbis Syracusanorum duces ac Gylippus, suos & ipsi milites adhortati, inuicem naues implent, simul ac Athenienses idem facere senserunt. At Nicias praesenti rerum conditione attonitus, quod cerneret quale periculū esset, quāq; uicinum, cū tātū non iam processuri essent, reputāsq; qualia in atrocibus prælijs contingere soleāt, existimabat nihil dum satis praeparati apud suos esse, nec se satis eosdem alloquutum. Rursus itaque sigillatim trierarchos uocat, eos honorificē & patrum & tribuū & proprijs nominibus appellans, oratq; (prout in quoque aliquid decoris erat) ne dignitatem suam prodat, neue ij, quorum egregia maiorum facinora extabant, domesticam uirtutem ac gloriam oblitterarent. Admonebat eosdem patrie, quæ omnium liberrima esset, & suarum cuiusque facultatum in illa ad uictum repositarum: alia præterea commemorans, quæ tali tempore compositi homines dicerent, non qui captarēt uideri cuiquam priscorum uti oratione, referendo quæ de singulis conuenientia sunt dici: de uxoribus, de liberis, de dijs patrijs, sed quæ in praesenti pauore utilia dictu putantes exclamant. Hæc Nicias non tam sufficientia quā necessaria se locutū ratus, digreditur ab ijs, ac peditatum ducit ad mare, & in ordines quā primū potest collocat, ut ijs qui in nauibus forent, quā maximē prodesset ad fiduciam præsumendam. Demosthenes autem & Menander & Euthydemus (ij enim duces in naues Atheniensium ascenderant) mouentes à loco castrorum, sine mora nauigarunt ad fauces portus iam præoccupatas præclusasq; ne illac exiretur, habentes in animo perrumpere in exteriora. In quos ut undiq; ingruerent Syracusani ac socij, totidem ferē nauibus prius mouentes, earum parte exitum portus, parte reliquum portum in orbem tutabantur, peditatu pariter eis auxilium ferente, quocunq; in loco naues substitissent. Præerant autem classi apud Syracusanos Sicanus & Agatharchus, in suo cornu uterque medium Pythen & Corinthij tenebant. Athenienses postea quā ad obsessas fauces subiēre, primo impetu congressi sunt, collocatumq; ex aduerso nauium agmen superauēre, illarumq; retinacula soluere tentabant. Sed mox inuectis in eos undique Syracusanis ac socijs, non iam pro angustijs exitus tantū, sed etiam intra portum prælium gerebatur, eratq; atrox, quale nullum superiorū: multa etiam ferocia utrisq; ad alteros incur-

sandos

sandos per nautas, quando uociferans exhortatio existerat, multa
 quoque inter aduersos gubernatores artis aduocatio atque contentio,
 nauigatoribus subseruientibus, quoties nauis nauem incurreret,
 ne qui tabulis insisterent, aliorum destituti artificio deficerent.
 Vnusquisque in loco sibi assignato nitebatur primus extare. Cæte-
 rum confligentibus tot in tam breui spacio nauibus (plurimæ enim
 hæ in breuissimo spacio pugnarunt: quippe quæ ex ambabus par-
 tibus essent paulominus ducentæ) rari excursus fiebat, nulla facul-
 tate aut retrocedendi, aut excedendi, sed frequentiores implicatio-
 10 nes, prout quæque nauis in alteram incidisset, siue inter fugiendum,
 siue inter alteri occurrandum. Et quandiu alia nauis inuadebat, tam
 diu illi, qui pro tabulatis erant, abunde missilibus utebantur, iaculis,
 sagittis, faxis. Cum uero conferebantur, nauigatores ad manus ue-
 niebant, conantes utrique in alienam transgredi nauem. Contingebatque
 multis in locis, cum in arcto stipatae naues essent, ut alij in aliorum
 naues transilirent, & alicubi singulas binæ aut plures necessario
 coarctarent, & gubernatores aliarum custodia, aliarum insidia, neque
 id per uices, sed pariter undique circumstiterent, ingensque multarum
 20 inter se concursantium nauium sonitus & pauorem præbebat, & au-
 ditum eorum qui uidebatur adimebat. Multa enim utrinque adhor-
 tatio prepositorum ac uociferatio existerat, tum ex arte gubernato-
 ria, tum ex præsentis contentione uincendi: Atheniensium quidem
 suis ut perirumperent exclamantium, utque si quando alias, nunc prom-
 ptius eniterentur pro sua salute, proque in patriam reditu: Syracusa-
 norum autem ac sociorum, quod eis pulchrum uidebatur, ut pro-
 30 hibere eos effugere, & suam quisque patriam gloria uincendo au-
 gerent. Duces quoque utriusque classis hoc amplius sicubi aliquam
 animaduertent non necessaria causa nauim retrò ire, accitum no-
 minatim eius trierarchum, percontabantur: Athenienses quidem,
 num cederet, quia terram iam hostilissimam, magis hospitalem,
 quam mare non exiguo labore obtentum arbitraretur? Syracu-
 sani uero num quos plane sciret in animo habere, quoquo modo
 effugere, hos fugientes ipse fugeret? Cum apud hos anticipi Marte
 dimicatur, utrorumque peditatum ingens certamen & animorum
 contentio tenebat: Syracusanum de maiori, quam parauerat, decore
 sibi comparando: Atheniensem, ne ipsos durior insuper sors mane-
 40 ret. Cum enim essent Atheniensibus omnia in nauibus posita, erat
 de futuro metus incomparabilis, & propter inæqualitatem loci,
 etiam inæqualiter prælium ex terra spectare cogebantur. Nam cum
 esset e uicino spectaculum, nec pariter in eodem intueretur, si qui
 suos alicubi uincentes aspexissent, animos attollebant, & ad inuo-
 candos deos ne se salute fraudarent, conuertebantur. Qui autem suos
 uinci, non planctu atque uociferatione utebantur. Adeo magis animo

Exhortationes
 utrarumque par-
 tium ad suos.

frangebantur ex his, quæ fieri uidebant, quàm si, qui in ipso opere uerbantur. Nonnulli sicubi anceps certamen cernerent, quod acre & pertinax esset, ipsis corporibus, prout animo affecti erant, præ metu innuebant, gestusq; agebant, & in maximo angore erant. Semper enim illi propemodum uel effugiebant, uel peribant. Licebatq; in eodem Atheniensium exercitu, quandiu anceps certamen erat omnia pariter audire lamenta, clamores, uincentes, succumbentes, & alia quæcunque magno in discrimine exercitus edere plurifariam cogitur. His æqualia patiebantur & si, qui in nauibus erant. Cæterum Syracusani ac socij quum per diu obstinate pugnatum esset, classem Atheniensium in fugam uertunt, & inuecti strenuè cum magno clamore atque exhortatione, terram uersus persequuntur. Tunc nauticus exercitus, alia atque alia parte, quicumque in mari capti non erant, citato cursu castra subierunt, ne peditatus quidem amplius in ambiguo esse, sed uniuersi ploratu gemituque miserantes, ea quæ fiebant uno impetu, partim ad subueniendum nauibus tendunt, partim ad reliquam partem murorum tuendam: alij, quæ maxima portio erat, iam pro seipsis, qua sibi salutem parerent, circumspectant. Fuit autem eo momento pavor tantus, ut nullus ex superioribus extiterit maior. Ac tale quiddam passi sunt, quale ipsi fecerunt ad Pylum, ubi Lacedæmonij amissa classe perierunt, & illi insulam transgressi: ita in terra nunc Athenienses, nisi quid inopinatum accideret, saluos se fore desperabant. Post gestam acerrimè pugnam naualem, in qua multæ naues ac multi uiri perierunt, Syracusani atque socij uictoria potiti, naufragijs etiam ac cæsorum corporibus potiti sunt, reuertiq; ad urbem, trophæum statuerunt. Athenienses autem præ magnitudine præsentium malorum, ne cogitauerunt quidem de mortuis ac naufragijs repetendis, sed consultabant de abeundo protinus per noctem, & Demosthenes Nicias adiens, censebat faciendum ut repletis reliquis nauium, sub auroram erumperent portu, si possent, quod dicerent plures adhuc ipsis utiles naues superesse quàm hostibus. Supererant enim eis naues circiter sexaginta, hostibus minus quinquaginta. Cui consilio cum Nicias assentiretur, uellentq; naues implere, nautæ introire abnuebant, ut qui perculsi animo erant, quod male pugnassent, nec credebant se posthac esse superiores. Ita cuncti ad discedendum terrestri itinere animum adiecerunt. Horum consilium suspicatus Hermocrates Syracusanus, ratusq; periculosam rem fore, si tantus exercitus itinere pedestri proficiscens, alicubi subsideret, unde rursus contra ipsos faceret bellum, adit magistratus, negatque oportere contemni nocturnam hostium protectionem, commemorans hæc & alia quæ ipsi uidebantur, sed potius egredi

Syracusanoꝝ
uictoria.

Hermocratis
consilium.

egredi omnes Syracusanos pariter & socios, ad obstruendas vias, occupandaq; locorum angustia atq; custodienda. Hoc alij nihilo illi quidem minus quam Hermocrates, intelligebat, & esse faciendum putabat, sed homines ab ingenti certamine reuersos, libentius iam quieturos, & eo ægrius imperata facturos, quod dies festus instaret. Instabant enim eo die sacrificia Herculis, in quo præ ingenti victoriae gaudio, pleriq; se conuerterent ad potandum, omnia denique speranda citius illis persuaderi posse, quam ut in præsens sumerent arma ad exeundum. Talia reputantes, ac difficilia factu existimantes magistratus, cum inducere non posset Hermocrates, uerereturq; ne Athenienses per silentium noctis transeuntes ardua maxime loca occuparent, hoc per se commentus est: Quosdam e comitibus suis equestres mittit ad hostium castra, obscura iam nocte, qui eouſque præuecti unde quis exaudiri posset, quasi essent Atheniensium studiosi, quales quidam in urbe erant, Niciam de rebus urbanis certiorum facere soliti, euocatis certis iuberent referre Niciam, ne mouerent ea nocte, tanquam Syracusanis itlicera obsidentibus, id potius postredie per ocium instructo agmine facerent. Hæc cum missi dixissent, discessere: cumq; eadem ij, qui audierant, ducibus Atheniensibus retulissent, duces ipsi ob eum nuncium hac nocte cunctandum censuerunt, nullam subesse fraudem opinati: & quia non statim prodissent, etiam die inſequenti, ut se milites pro facultate cõmodissime instruerent, manendum, ac relictis cæteris rebus omnibus abeundum, præterquam ijs quæ ad usum corporis pertinerent. Syracusani interea ac Gylippus cum peditatu priores egressi, itinera passim, quibus illos transituros credibile erat, obstruxerunt, & ad riuotum ac fluminum uada posuere præsidia, & alia opportuna excipienda hosti loca, qua uisum est, ut illum transitu arcerent. Super hæc inuecti classe, naues Atheniensium ab littore abstraxerunt: quarum aliquot concrematis, quod facere ipsis quoque Atheniensibus in animo fuerat, cæteras per ocium, inhibente nemine (ut quæq; alicubi quassata) religatas portauerunt in urbem. Post hæc Nicias ac Demosthenes, ubi satis sibi uisi sunt suos instruxisse, tertio à pugna nauali die mouerunt. Res acerba omnibus, non eo solum nomine, quod omni classe amissa decederent, è magna spe redacti in discrimen & suum & ciuitatis, uerum quod relinquere castra, esset cunctis triste spectaculum, sensuq; & cogitatione miserum. Nam cum mortui insepulti essent, quoties quis aliquem necessarium iacentem cõspexerat, moerore pariter & metu afficiebatur, sed multo moestiores reddebantur erga uulneratos atq; ægrotos, tanquam defunctis miseriores, quos relinquebant. Nam ad complorationem se atq; eiularum conuertentes illi miseri, quid agerent, nesciebant, ut se socij abdu-

Herculis sacra

*Hermocratis
commentum.*

*Lamentabilis
Atheniensium
classis.*

*Fugitiū Atbe
nienſes copie.*

cerent, obsecrabant, nominatim unumquemque inclamantes: & si-
cubi quis uidisset ullum aut sodalium, aut familiare, aut contu-
bernalium iam abeuntē, pendentes ab eis, & quoad poterant inse-
quentes, & si quos prius uires membrorum defecissent, non sine
multis obtestationibus ac ploratibus deserebantur: prorsus ut o-
mnis exercitus lachrymis compleretur, & pręhuiusmodi angore
non facile discederetur, quamuis ex hostico, & maiore quā
quem lachrymis ostendebant, mœrore, tum ex ijs quæ iam passi
erant, tum ex ijs, quæ intra se ne paterētur, formidabāt. Nec mœsti
tantūm, sed etiam sibi ijs admodū succensentes, nihil enim aliud
quā expugnataē ciuitati, & quidē non exiguæ, quæ profugeret,
similes uidebātur, quippe uniuersa multitudo simul proficiscētiū,
non erat infra numerum quadraginta millium: Quorum cæteri
omnes, ut quisq; poterat sibi utilia: pedites autem equitesq; præter
consuetudinem sua ipsorum cibaria sub armis ferebant, alij inopia
comitum, alij diffidētia. Transfugerant enim serui cū antea mul-
ti, tum uerō proximē plurimi, neq; hæc quæ ferebant, sufficientia
erant. Nam rei frumentariæ in castris iam nihil supererat. Cū in-
terim huiusmodi ærumna, quæ alias ob hoc, quod æqualis & com-
munis est cum multis, habet aliquid leuamenti, nunc nihilo magis
eis tolerabilis uidebatur, præsertim cogitātibus, quantō ex splen-
dore pristinae dignitatis in quem exitum miseriamq; recidissent.
Etenim hæc maxima nouitas exercitui Græco cōtigat, ut ad quos
subigēdos uenisset, ipse metu ne potius ab illis subigeretur absce-
deret: & qui cum uotis & canticis in expeditione exissent, rursus
ab expeditione diuersa uoce ac cōtrario sono reuerterētur, ex nau-
ticis facti pedestris, & armato agminī magis, quā classi uacantes;
tamen ipsis hæc omnia toleranda uidebantur, propter impenden-
tis iam periculi magnitudinem. Quos Nicias cernens tam affectos
animo esse, & uehemēter abalienatos, adiens exhortabatur ex re-
rum conditione, cōsolabaturq; clamore etiam utens magis quā
uoce, ut ad quosq; accedebat, ut illorum animos excitaret: uolens
quā maximē uociferando iuuare.

Oratio Niciæ ad milites.

A Thenienses (inquit) ac socij, cū nonnulli etiam ex asperio-
ri quā nostra est, conditione, aliquando incolumes euase-
rint, debetis habere spem, neq; supra modū uobismetipsis succen-
sere, aut propter iacturas quas fecistis, aut propter indignitatem
quam nunc sustinetis. Ego quoq; nihilo meliore quā uos condi-
tione sum, nō uiribus: nam quomodo ex ualitudine effectus sim,
cernitis: non fortunis, quibus tum ad uictum, tum ad alia pertinen-
tibus, nulli aliquando inferior cū fuerim, nunc tamen in pari pe-
riculo inter miserrimos conspicior, quanquam multo cultu deos,
multa

multa iusticia ac bonitate homines persecutus sum, propter quæ futurorū spes audax tamen est: sed clades acceptæ supra modum terrent, quæ forsitan sedabuntur. Nam & satis feliciter cum hostibus actum est: & si cui deorū inuisi huc militauimus, satis iam dedimus poenarum. Etenim alij quoque nonnulli aliquādo iam bellum alijs intulerunt, qui cū more hominum egissent, tamen tolerabilia passi sunt. Vos quoque cū sperare debetis Deum mitius nobiscum esse acturum, quippe qui digniores simus misericordia numinum, quā odio: tum non ualde extimescere, cū intueamini uos ipsos, qualis armatura uestra sit, & quantus numerus pergentis agminis. Quinetiam illud cogitare ubicunque confederitis, ibi protinus uos ipsos uobis esse ciuitatem urbemque, neque ab ulla alia Siciliensi ciuitate, aut uenientes facile receptum, aut alicubi collocatos facile expulsum iri. Iter autem ut tutò & ordine fiat, ipsi obseruabitis, nihil aliud suo quis animo uersantes, nisi quocunque loco quis uestrū pugnare cogatur, se eum obtinēdo, & patriam & moenia sua obtenturum. Quod iter properabimus continēti nocte ac die, quoniam exiguum habemus commeatum. Et si perueniemus ad aliquod amicū oppidum Siculorum (hi enim ob metum Syracusanorum in fide perstant) tunc demum sentite tuto uos in loco consistere. Ad quos præmittite qui iubeat eos nobis occurrere pariter, & cōmeatum asferre. In summa hoc sentite, commilitones, necessarium uobis, fortibus uiris, esse, ut quibus nullus uicinus locus est, in quo si ignauè egeritis, salui esse possitis: & si hostem euaseritis, cæteros quidem e uobis consecuturos, quæ reuiscere concupiscitis: Athenienses autem magnam ciuitatis uestræ potentiam, etsi collapsam, resuscitatuos. Viri enim, non moenia & naues sine uiris, ciuitas sunt. His Nicias adhortationibus milites adibat, sicubi cernebat eos aut non cōtinēti, aut non ordinata serie pergentes, cogendo atque disponēdo. Nihilominus Demosthenes hæc aut similia apud suos dicebat, quadrato agmine euntes. Niciæ copiæ sub ipso priores ibant, suæ sub Demosthene sequebantur, impedimētis & turba plurima intra armatos recepta. Qui postea quā ad uada peruentū est Anapi amnis, offendunt illic instructā Syracusanorum ac sociorum manum. Ea in fugam uersa, ac trāsitu potiti, ultra progrediuntur, Syracusano equitatu assultante, leuique armatura iaculis incessente. Atque hac die confectis quadraginta ferè stadiis, tumultum quendam infederūt. Postero die diluculo iter ingressi, cū uiginti circiter stadia processissent, descenderunt in campestrē quendā locum, ibique castra posuerunt, uolentes sumere cū aliquid esculentū e suis quisque rebus, tum (habebatur enim locus) aquā illic quam secum ferrent, quoniā multa per stadia quæ perrecturi erāt, nihil admodū aque esset. Interea Syracusani trāsitū

*Atheniensium
iter per Siciliā.*

ulteriore praeoccupantes inaedificarunt. Erat autem tumultus arduus, & utrinque rupibus praecipites, cuius uertex uocatur Lepas. Postero die iter ingressi Athenienses, à Syracusanis socialibusque equitibus ac iaculatoribus (quorum magnus erat numerus) utrinque obsequitantibus atque iaculantibus pergere prohibebantur: & cum diu dimicassent, tandem in eadem rursus castra redire, iam non itidem eis suppetente comœatu, quibus digredi praehostium equitatu non liceret. Mane tamen mouentes rursus ire pergunt, & ui peruadunt ad tumulum: sed eum inueniunt muro praclusum, & muro superstantem pedestrem aciem ex magna parte scutata, erat autem arctus locus, quem subeuntes Athenienses expugnare nitebantur: uerum cum à tot uiris è loco eminenti ferirentur (facilius enim supernè tela uibrabantur) nec possent praerumpere, retrò se recepere atque quiescere, cum praesertim existerent tonitrua pariter & imbres, quales anni tempore in autumnum iam uergente fieri consueuere: unde exterriti sunt, & eò uehementius, quod existimarent in suum exitium ista omnia fieri. His quiescentibus, Gylippus atque Syracusani partem quandam copiarum mittunt ad hos muro intercludendos à tergo quâ uenerant, quod tamen fieri & isti missis è diuerso quibusdam suorum prohibere. Mox cum omni manu regressi propius campum cōsedere. Postero die cum progredierentur, eos undique circumfusi Syracusani adoriuntur, multos fauciant, retroque se cum in ipsos impetum Athenienses facerent, subducebant: cum abirent, ingruerant: postremis quibusque praecipue infesti, si forte membratim illos territando totum agmen auerterent, & diu hunc in modum resistere Athenienses, dehinc progressi quinque sexue stadia, in campo conquiescere, ab eisque in sua castra redire Syracusani. Sub noctem Nicias ac Demostheni placitum est, quoniam malè secum ageretur, tum generali iam inopia comœatus, cum multitudine uulneratorum ab hostibus, identidem assultantibus, accensis quam plurimis ignibus abducere exercitum, non tamen eadem amplius qua cōstituerant uia, sed e contrario, quam Syracusani custodiebant mare uersus. Ferebat autem hæc uia, non in Catanam, sed in aduersam prorsus Siciliae oram, in Camarinæam, in Gelam, in alias circa urbes uel Græcas, uel Barbaras. Accensis igitur plurifariam pyris per noctem profiscuntur, sed quod omnibus accedere exercitibus solet, praesertim maximis & noctu pergentibus, & per hosticum, & hoste quem timerent non procul agere, incessit eis trepidatio, pauior, tumultus. Et copiae quidem Nicias quemadmodum erant duces in ordine perstiterunt, longeque praecesserunt. At Demosthenicarum dimidium penè ac maior pars interrupta est, ac solutionibus ordinibus pergebat, prima tamen luce peruenire ad mare, & ingressi uiam nomine

mine Elorinam incedebant, ut cū ad *Cacyparim* fluium deuenissent, secundum ipsum fluium iter per superiora & mediterranea tenerent. Sperabant enim sibi illac Siculos occursum, quos accersissent. Vbi ad flumen est uentum, offendunt illic quoque custodias quasdam Syracusanorum, obsepiētes uada munitionibus ac uallo. Sed illis uisum motis fluium transire, penetraruntque

Cacyparis fluius.

rursus ad alium nomine Erineum. Hāc enim ductores ire iusserāt,

Erineus fluius

Interea Syracusani ac socij ubi illuxit, senseruntque abisse Athenienses, plerique Gylippum insimulabant, quod sciēs Athenienses dimis-

10. sisset, raptimque persequentes quā ingressos haud difficile nossent,

adipiscuntur eos sub horam prandij, incidentes in Demosthenicos, & tardius & inordinatius, ut qui noctu perturbati fuissent,

iter facientes, ac repente praelium cient, circumdatoque equitatu eos in idem loci urgent, eo facilius, quod bifariam diuisi iam erant, Ni-

cianis illinc centum quinquaginta stadia progressis. Nam Nicias ocyus suos ducebat, existimans minimē salutare esse tali in tempore cunctari ultrō ac dimicare, sed quā uelocissimē fugere eate-

nus pugnando, quatenus cogeretur. Demosthenes autem multiplici frequentique magis labore implicabatur, quod posterius di-

20. gressus prior ab hostibus urgeretur, & tunc gnarus insequi Syracusanos, non tam progrediebatur, quā ad pugnandū se instruebat: donec ita cunctatus ab hoste circumueniretur, & magna per-

turbatione ipse pariter ac milites eius afficerentur. Quippe deprehensi intra locum, qui munitionibus circumdatus esset, & in uia quæ hinc & hinc non infrequentes oleas haberet, circumquaque mis-

silibus incessebatur. Huiusmodi autem assultibus, non pugna stataria, non ab re utebantur Syracusani. Nam de summa rerum pe-

riclitari aduersus homines salute desperantes, iam non tam ipsorum intererat quā Atheniensium: simulque non nihil cauebant, ne rebus

30. iam proculdubio prosperè gestis aliquid interueniret, arbitantes hoc modo perdomitum hostem à se captum iri. Itaque ubi toto die missilibus eum undique incessentes, uiderunt iam exhaustum uul-

neribus atque alijs ærumnis, iubent caduceatorem Gylippus Syracusanicus ac socij denunciare primū, si quis ad se transire insularum uellet, liberum fore: transieruntque aliquot, non tamen multæ

ciuitates. Mox deinde omnibus alijs qui cum Demosthene erant, oblata conditio, si traderent arma, neminem eorum mortem obit-

turum, aut uiolentam, aut in uinculis, aut inopia rerum ad uictum necessariarum. Atque ita dedidēre se ipsos cuncti, numero sex millia,

40. omnemque pecuniam deposuere, quam habebant, effundētes in scuta resupinata, & ex ea quatuor scuta repleuere: statimque in urbem à Syracusanis adducti sunt. At Nicias hoc ipso die cum suis ad flu-

men Erineum peruenerat, illudque transgressus, in edito quodam loco

loco

loco confederat. Eum postero die adepti Syracusani, inquit, Demosthenicos sese dedidisse, iubentq̃ ipsum idē facere. Ille non habita istis fide pascitur, ut equitē mitteret ad explorādum. Vbi equēs reuersus, retulit Demosthenicos sese dedidisse, Nicias per caduceatorem Gylippo Syracusanisq̃ respondet, se paratum esse transigere Atheniensium nōmine, si cum exercitu dimittatur, quos sumptus in bellū Syracusani fecissent, eos omnes restitutum, datis obsidibus Atheniensibus, dum pecuniā solueretur, singulis talentis in singula obsidū capita taxatis. Ea cōditiōne non accepta, Gylippus atq̃ Syracusani aggressi undiq̃ telis petiuēre ad uesperum usq̃. Illi etsi malē accepti inopia cōmeatus, aliorumq̃ necessariorum, tamen habētes in animo discedere, seruatō silentio noctis arma sumpserunt, sed intelligentes se non latere hostem (nam ille rem sentiēns pæanem cānebat) rursus ea deposuēre, præter trecentos ferē, qui ui peruentes hostilem custodiam, qua potuēre per noctem cōtenderūt. Niciam, posteaquā dies illuxit, agmen ducentem, Syracusani socj̃q̃ inuadunt, eodem quō pridie modo undique lacessentes iaculis sagittisq̃. Inter quæ ex omni parte ferientia, equitatu pariter cunctaq̃ multitudine urgente, illi tamen ad amnem Afsinarū festinabant, tum opinātes fore ut eo transito aliquanto facilius haberent: tum pōtandi desiderio, quō miseri tenebātur. Vbi peruenēre, nullo iam ordine in illum irrumpūt, pro se quisq̃ primus omniū transire propèrantes. Sed hostis ingruens, difficilem eis transitū reddebat. Nam cū cōferti ire cogerentur, alius in alium incidentes inuicem conculcabātur, telisq̃ & armis, quorum alij statim peribant, alij cœno conspurcati defluebant. Hos ex utraq̃ fluminis parte Syracusani superstantes (erat autem ripa præceps) desuper missilibus cōficiebāt, multos etiam auidē pōtantes, & inter se utiq̃ in cauō fluminis alueo perturbatos. Sed Peloponneses præcipuē illuc descendentes, trucidarunt eos qui in fluuio erant. Vnde subito aqua corrupta est. Ex qua nihilominus cœnosa & cruēta bibebatur, deq̃ ea inter multos certabatur. Tandem permultis iam cadaueribus alijs super alia iacentibus, profligatoq̃ exercitu, partim amnem, partim si qui effugerant, ab equitibus, Nicias Gylippo sese dedidit, plus ei habens fidei, quā Syracusanis, permittensq̃ sui potestatem tum illius, tum aliorum Lacedæmoniorum arbitrio, à cæde cæterorum militum abstineri iussit. Post hæc Gylippus imperat non interfici Athenienses, sed uiuos capi. Ita cæteri quicunq̃ occultati non essent (multi autem hi erāt) uiui sunt capti, necnon missis qui persequerentur, trecenti illi qui noctu per custodias euaserant, comprehensi. Verūm hi omnes in unum contracti, hāud multi fuerunt, multi tamen qui supprimebantur, ex quibus tota Sicilia referta est, ut qui non ex pactione,

Nicias cōditio.

Afsinarus flum.

Nicias deditio.

10 pactione, quemadmodum illi qui cum Demosthene capti essent.
 Quædam tamen eorum pars, neque hæc exigua, interiit. Verum
 hæc maxima strages extitit, & nulla minor ex omnibus, quæ in Si-
 cilia hoc bello extiterunt. Nec pauci in itinere faciendo, dum sub-
 inde inuaderentur, absumpti sunt: attamen multi elapsi, quidam sta-
 tim, quidam postea cum seruissent, fuga inita, quibus in Catanam
 erat receptus. At Syracusani & socij, acceptis quàm plurimis po-
 terant captiuis ac spolijs, uniuerſi in urbem redierunt. Et cæteros
 quidem Atheniensium ac sociorum quoscunq̃ ceperāt, in lapidi-
 20 cinas demiserunt, tutissimam existimantes eam esse custodiam. *Lapidine cu-
stodia.*
 Nicias uerò ac Demosthenē necauerunt inuito Gylippo. Is enim
 speciosum sibi ducebat, præter cætera ex eo bello portare ad La-
 cedæmonios etiam ipsos hostium duces: quorum alter extitisset
 eorum hostis acerrimus propter illa quæ ad Pylum gessisset, alter
 ob eadem studiosissimus. Nam illos uiros apud insulam captos,
 Nicias præcipuò affectu proſecutus dimittēdos curauit, inductis
 Atheniensibus ad facienda cum Lacedæmonijs fœdera, Quo no-
 mine & Lacedæmonij erant in eius amorem propensi, & ipse plu-
 20 rimum Gylippo credens se dediderat. Sed quia cum illo homines
 uulgò loquebantur, ueriti tum quidam Syracusanorum, ut fere-
 batur, ne ob id tormentis interrogatus, tumultum ipsis excitaret
 in rebus prosperis, tum alij & præcipuè Corinthij, ne corruptis
 aliquibus pecunia, quod locuples erat, effugeret, aliquid in ipsos
 iterum rerum nouarum moliturum, persuasis ad hoc socijs homi-
 nem interemerunt. Et Nicias quidem ob hanc causam, aut huic
 proximam, morte affectus est, uir omnium mea ætate Græcorum
 minimè dignus qui eò deueniret infelicitatis, ob studium uirtutis,
 quod omne in illam conferebat. Captiuos autem qui apud lapidi-
 30 cinas erant, Syracusani duriter sanè tractauerunt inter initia. Si-
 quidem cum essent in loco depresso & arcto, tot & sub dio prius
 in sole & æstû deficiebāt, dehinc superueniente autumnalium no-
 ctium gelu, ipsa mutatione contrariorum, ualitudinem contrahe-
 bant, præsertim quòd propter loci angustiam omnia ibidem facie-
 bant, quodq̃ cadauera promiscuè coaceruata erāt, tam eorum qui
 ex uulneribus, quàm eorum qui ex mutatione & huiusmodi cau-
 sis decesserāt, intolerabili insuper uexati odore, fame etiam ac siti.
 Nanque per octo menses data sunt singulis aquæ singula aceta-
 bula, panis bina. Denique nihil non malorum passi sunt eorum,
 quæ pati credibile est in hoc loco homines qui illuc inciderunt.
 40 In qua uitæ conditione septuaginta dies stipati traduxerunt. Post
 hæc præter Athenienses, & si qui Sicilienses Italici' ue cum illis mi-
 litauerant, cæteri omnes sunt diuenditi. Quot autem capti fuerint
 in uniuerſum, exactè dicere arduum est, tamen non intra septem
 millia

*Captiuorum di-
ra calamitas.*

Huius belli fa-
ctum maximu.

millia fuerunt. Quod factum huius belli tempore maximum in Græcia cōtigir: & quantum mihi uidetur omnium Græcorum factorum maximum, quæ nobis fando sunt cognita, idem uictoribus splendidissimum, & uictis calamitosissimum, qui in totum & ex omni parte superati, nec ulla in re tenuiter afflicti, funditus (ut dicitur) euersi sunt, peditatu, classe, nullo denique non amisso, pauculis è multis domum reuersis. Hactenus quæ apud Siciliam sunt gesta.

THVCYDIDIS HISTORIARVM

PELOPONNENSIVM, LIBER

OCTAVVS.

Atheniensium
consternatio.

THENIS posteaquàm nunciata res est, diu fide caruit, ne militibus quidem creditum, qui illinc euaserant, planè quæ gesta essent referentibus, ita undique omnia funditus esse euersa. Sed ubi factum agnouerunt, ibi exæstulare Athenienses aduersus oratores, qui principes hortatores extiterant in Siciliam transmittendi, tanquam non hoc ipsi decreuissent, irasci insuper ariolis atque uaticinis: denique omnibus qui tunc aliquid ipsis per sacra cōsulentibus, suasissent profectionem, tanquam Siciliam subacturis. Undique itaque omnibus in rebus moestos, ob ea quæ acciderant, circumstibat etiam ingens metus consternatioque. Exuti enim & priuatim & publice multo peditatu, equitatu, iuuenture, qualem superesse alteram non uidebant, afflictabantur. Simulque nec nauium satis in naualibus, nec pecuniæ in ærario, nec ministeriorum ad nauticos usus cum cernerent, desperabant in præsens de sua salute, arbitantes in Piræa aduersus se statim appulsuros classem è Sicilia hostes: præsertim tanta illic uictoria subnixos, & iam omni conatu cum uires duplicatas haberent, unà cum socijs qui ad ipsos ab Atheniensibus defecissent, terra marique oppugnatu- 30
ros. Non tamen uisum est eis succumbere se debere, sed ex præsentibus facultatibus naues undecunque possent comparare, collata ad illas ædificandas materia atque pecunia, ad hæc oppida sociorum stabilire, & præcipue Eubœam, & in urbe non nihil castigare uitæ sumptus, & quædam magistratum deligere seniorum, qui de statu præsentium cum tempus adforet, præ cæteris consultarent: denique terrore circumstante, id quod facere uulguis solet, ad omnia rectè disponenda accincti erant, & quæ agenda uisa executi sunt, atque hæc æstas excessit. Insequenti hyeme ob res in Sicilia ab Atheniensibus adeo male gestas, uniuersi protinus Græci animos erexerāt. Enimuero qui neutrorum socij erant, non debere se amplius abesse à bello, uel si à nemine rogarētur, censebāt: sed ultrò aduersus Athenienses ire, quòd 40

Græcorum reliquorum motus
in Athenienses

ire, quòd uidelicet putarent singuli in se illos fuisse uenturos, si in Sicilia rem prosperè gessissent, & simul reliquum belli breue futurum, eiusq; se fieri participes, fore sibi speciosum. Qui socij erant Lacedæmoniorum, properabāt impensius quàm hactenus fecerant, eximi se protinus multa ærumna. Qui Atheniensium imperio parebant, ij præcipuè & supra uires prompto animo erant ad rebel-
landum: propterea quòd irati de rebus iudicabant, nec tantum eis rationis supererat, ut cogitarent posse Athenienses saltem proxima æstatem cōsistere. Lacedæmoniorum uerò Respublica cūm
10 ex omnibus his fiduciam capiebat, tum maximè (quod credibile erat) è Sicilia socios, propter accessionem classis, necessariò iam cum magnis copijs sub initio ueris præstò futuros. Ita undiq; as- fulgente spe, statuebant inire sine ulla dubitatione bellum, ratio- cinantes si debellatū foret, se tum liberatos in posterū tali pericu- lo, quale ipsis impendebat ab Atheniensibus, si Siciliam subegis- sent: tum illis euerfis, sine cōtrouersia totius iam Græciæ principes fore. Igitur eorum rex Agis confestim per eandem hyemem profe- ctus ex Decelea cum aliquanto exercitu, pecuniā exegit à socijs ad
20 classē comparādā, & ad Milenum deflectēs sinum, ingentem Oetæorum prædā egit ob uetustas inimicitas, & ex ea pecuniam. Adegit Achæos quoque Phthiotes & alios circa populos ditio- nis Thessalorum sibi suspectos, ipsos etiam Thessalos inuitos pe- cuniam dare, & aliquantulum obsidum, quos apud Corinthum deposuit, cūm tentasset eos in societatem abducere. Lacedæmoni porrò centum naues ædificandas ciuitatibus distribuerunt, ita ta- xantes sibi atque Bœotianis quinas atque uicenas, Phocensibus
ac Locris, item Corinthijs quindenā, Arcadibus & Pelenēsis & Sicyonijs, item Megarensibus & Troezenijs & Epidaurijs & Hermionen- sibus denas. Alia insuper comparabant, tanquam cir-
30 ca uer protinus inituri bellum. Per hanc ipsam hyemem Athenien- ses & ipsi quemadmodū constituerant, ædificandis nauibus ope- ram dedēre, pro se quisque materiam suppeditantes: & Sunium muro præcluserunt, ut naues quæ commeatum ipsis subueherent, tutò præterueherentur: munitionibus quas in Laconica extruxe- rant, cūm in Siciliam transmiserunt, tunc destitutis. Et sicubi quid sumptus non expedire uidebatur, in parsimoniam contracto, sed in primis ne socij ædificarent, prospiciebant.

*Nauium ædifi-
catio.*

Sunium munitur

Dum hæc ab utrisque fiunt, nihil aliud quàm inuicem se in ap- paratu belli præuenire maturantibus, primi omnium Eubœi per
40 hanc hyemem ad Agim legatos de sua ad eum defectione mise- runt. Quorum oratione admissa, Agis accersiu it è Lacedæmone tanquam in Eubœam missurus duos è primoribus, Alcamenem Sthenelaidæ filium, & Melanthum, eoq; transitum præmuniente

*Eubœi ad La-
cedæmonios
deficiunt.*

Tissaphernes.

illi uenerunt trecentis cum libertinis. Lesbij interea cupidī & ipsi rebellandi uenerunt, à quibus inductus est Agis utique Bœotianis adiutoribus, ut ipsorum defectioni operam daret, intermissa Euboica, Alcameni qui in Eubœam iturus erat, dato præfecto cum uiginti nauibus, quarum Agis & Bœotiani denas pollebantur, atque hæc ignara ciuitate Lacedæmonia transacta sunt. Etenim penes Agidem fuit ius & copias mittendi, si quò uellet, & contrahendi, & pecunias exigendi, quamdiu apud Deceleam egit, quo tempore uel magis propè dixerim ei socij obtemperabant, quàm Lacedæmonia ciuitati. Quippe habens exercitum, 10 protinus ubicunque libebat imperiosus aderat. Et hic quidem cum Lesbij transiit. Chij autem & Erythræi, qui & ipsi defectionem parabant, non cum Agide tractauerunt, sed cum ciuitate: quibus cum uenit legatus Tissaphernes, qui Regis Darij, filij Artaxerxis, prætor inferioris prouinciæ erat. Is enim ad hoc Peloponneses incitabat, pollicens se affatim stipendij præbiturum, quoniam nuper è Græcis ciuitatibus prouinciæ suæ pro Rege tributa exegerat, quæ per Athenienses antea lucrifacere nequiuisset, ea se tributa magis percepturum oppugnandis Atheniensibus arbitrabatur, & simul Lacedæmonios regi socios redditurum, atque 29 Amorgem Pissuthni filium nothum Regis, perfugam circa Cariam, sicut ei Rex ipse negotium dederat, aut excepturum uiuum, aut interfecturum. Itaque Chij atque Tissaphernes communiter eandem rem transigebant. Sub idem autem tempus Calligerus Laophontis, Megarensis, & Timagoras Athenagoræ filius, Cyzicenus, sua uterque patria extorris, à Parnabaso Pharnaci filio, cuius hospites erant, Lacedæmonem uenerunt, ad accipiendas in Hellespontum naues, eadem & ipso quæ Tissaphernes cupiente conficere, si posset ciuitates, quæ in prouincia sua essent, ab Atheniensibus abducere, & inter Regem suum ac Lacedæmonios contrahere societatem. Hæc cum separatim utriq; agerent qui à Pharnabazo, & qui à Tissapherne uenerant, ingens inter Lacedæmonios concertatio extitit, his ut in Ioniam & Chium, illis ut in Hellespōtum prius classis mitteretur, persuadere nitentibus. Tandem Chiorum & Tissaphernis postulata multò magis admissa sunt, utpote Alcibiade coadiutore, qui Endio tunc ephoro, id est tribuno plebis, erat in primis hospes etiam paternus. Vnde propter hospitium nomen, Laconicum ei familiæ inditum est. Endius enim Alcibiades cognominabatur. Prius tamen in Chium Lacedæmonij Phrynem uicinum illis hominem miserūt exploratum, num quid 40 tanta classis eorū foret, quantā dicerent, aliāq; adessent famæ urbis respondētia. Hoc renunciāte ueritatē famæ respondere, ex templō Chios & Erythræos in societatem acceperūt, & quadraginta illuc naues

naues mittendas decreuerunt, cum circa se Chij dicerent esse non minus sexaginta, ex quibus primum missuri erant decem, cum Melanchrida nauarcho: sed cum terræmotus extitisset, pro Melanchrida Chalcideum miserunt, & pro decem nauibus quinque in Laconica armauerunt: & hyems excessit, atq; undeuicesimus huius belli annus, quod Thucidydes conscripsit.

- Ineunte statim uere insequentis ætatis Chij, ut naues sibi mitterentur instantibus, quod timeret ne agitata rescisceret Athenienses (nam omnes clam illis ierant legationes) miserunt Corinthum
10. Lacedæmonij Spartiatis treis, qui iuberent Corinthios quàm celerimè ab altero mari, in id quod Athenas uergit, transuectis per Isthmum omnibus nauibus, tam ijs quas in Lesbum Agis armasset, quàm ceteris, transmittere in Chium. Erant autem illic sociales naues numero undequadrageinta. Huius classis in Chium proficiscentis, cum nollent esse participes Calligetis & Timagoras Pharnabazi legati, pecuniam non dederunt quam attulerant classis nomine, quinque & uiginti talenta: sed postea per se, alia comportata classe cõstituerunt nauigare. Agis ut uidit Lacedæmonios in Chium traiecere ante omnia destinasse, ne ipse quidem censuit
20. aliud iam agendum, sed socij apud Corinthum concilio atq; consilio habito decreuerunt in Chium sibi primum esse nauigandum, duce Chalcideo, qui in Laconica quinque naues armauerat: deinde in Lesbum duce Alcamene, quem etiam Agis destinabat: postremo in Hellespontum, duce Clearcho Ramphij filio. Verum prius nauium dimidium transportari per Isthmum, idq; statim traicere, ne Athenienses tam in eas animum aduerteret, quæ proficiscerentur, quàm in eas quæ posterius transportarentur. Nanque ab hac ora propalam naues soluebant, contempta Atheniensium imbecillitate, quorum nulla admodum classis usquam uisebatur. Vbi
30. id placuit, unam & uiginti naues cõtinuò traduxerunt: qui etsi stimulabant Corinthios ad secum nauigandũ, tamen illis cordi non fuit ante Isthmia, quæ tunc instabant, celebrata. Et cum Agis uellet indulgendo ne fœdera Isthmica soluerentur, suã ipsius classem facere, Corinthijq; abnueret, ac tempus tereret, Athenienses acta Chiorũ certius sensere: ac misso illuc uno è magistratibus Aristocrate, insimularunt Chios, eosq; pernegantes, iusserunt ex formula naues mittere. Atq; ita missæ sunt septem, quarum mittendarum fuere autores, tum multi rerum agitarum nescij, tum pauci qui sibi actorum erant conscij, nolentes plebem prius hostilem habere, quàm præ-
40. sidij aliquid accepissent: cum Peloponneses, qui tam diu non uenirent, non amplius uenturi expectarentur. Interea ludi Isthmici edebantur, quibus spectaculis cum interessent Athenienses (indicta enim fuerat fœdera dierum festorum) eo magis deprehenderunt Chios

Vigessimus annus belli.

Isthmiorum celebritas.

spectare ad defensionem. Atque ubi discessum est, ita confestim sese
 præpararunt, ne clam ipsis naues à Cenchris proficiscerentur. Pro-
 fectæ autem sunt illinc post ludos confectos, una & uiginti naues,
 Alcamenē præfecto, ad quas totidem obuiam eūtes Athenienses,
 primū id pelagus hostem subducebāt: ubi ille non longo spatio
 secutæ se auerterunt, ipsi quoque rediēre. Quippe septem Chij, 10
 quas in eo numero secum habebat, diffidebatur. Sed postea im-
 pletis alijs septem & triginta, eosdem proficiscentes persecuti sunt
 ad Piræum agri Corinthij, qui est portus desertus & nouissimus,
 ad confinia terræ Epidauricæ. Intra quē Peloponneses, una quæ
 in alto cursum tenebat amissa, contractis cæteris se continebant.
 Eis Athenienses, & à mari nauibus adorti, & in terram egressi, tu-
 multum ingentem perturbationemque præbuerunt, ac naues ple-
 rasque lacerauerunt è terra, atque Alcamenem interfecerunt, aliquot
 tamen suorū amissis. Vbi dirempti fuēre, naues quæ satis uisæ sunt
 aduersus hostiles, illic collocauēre, cum reliquis ad paruulam insu-
 lam non admodum distantem, in stationem subiēre, & castra po-
 suēre, misso Athenas nūcio subsidia accersitum. Nam postero die
 Peloponnesium classi auxiliares Corinthij adfuerunt, nec ita mul-
 to post alij finitimi. Qui cum cernerent custodiam deserto in loco 20
 sibi perquam laboriosam fore, ancipiti consilio erant, deque incen-
 denda classe cogitabant. Satius deinde uisum est eam subducere,
 circumdatoque peditatu tutari, dum aliqua commodè effugiendi of-
 ferretur occasio. Verum agis his cognitis, misit ad eos hominem
 Spartiatam Thermonem. Fuerant autem & Lacedæmonij cer-
 tiores iam antea facti de discessu nauium ab Isthmo, cum præ-
 cepissent tribuni plebis Alcamenī, ut quum id fieret, nuncium
 ad se mitteret. Ideoque maturè quas apud se habebant naues quin-
 que mittendas censuerunt, Chalcideo duce unā cum Alcibiadē.
 Deinde cum hi proficiscerentur, nunciumque de fuga suorū in 30
 Piræum accepissent, animo sunt consternati, quod in bello Ionico
 auspirando cecidissent, eoque statuerant non amplius è sua terra
 classem dimittere, imò adeo quæ dimissa esset, reuocare. Quod
 animaduertens Alcibiades, rursus suadet Endio, atque alijs tribu-
 nis, ne relanguescerent à classe mittenda in Chium: prius enim
 illam præuenturam, quam cladem acceptam Chij sentirent, & se
 Ioniam adeat, facile socias Atheniensium ciuitates ad defectio-
 nem inducturum, commemorando & Atheniensium imbecilli-
 tatem, & Lacedæmoniorū alacritatem: nam præter cæteros apud
 illos sibi fidem fore. Ipsi autem Endio separatim dicere speciosum 40
 illi fore, si per eum & Ionia deficeret, & rex socius fieret Lacedæ-
 moniorum, neque hoc Agidis opus esset. Erat nanque ipse Agidi
 aduersarius. Ita Endio atque alijs tribunis plebis persuasis, abiit
 cum Chal-

cum Chalcideo Lacedæmonio, & celeriter cursum cum quinque nauibus confecerunt.

Per hoc idem tempus recipiebant se ex Sicilia sexdecim Pelopon-
nensiū naues duce Gylippo, post gestum illic cōmuniter bellum.
Quæ deprehensæ atq; uexatæ à septem & uiginti Atticis nauibus;
quibus præerat Hippocles Menippi filius, clāsis è Sicilia redeun-
tis reditum obseruantibus circa Leucadiam, tamen præter unam
effugerunt, Corinthumq; tenuerunt. At Chalcideus atq; Alcibia-
des ut in quasq; incidebant naues, comprehendebant, ne ipsorum
10 nauigatio palam fieret. Quas non antea missas fecerūt, quam Co-
ricum, quæ est in continente, tenuissent: & congressi cum aliquot
Chiorum, quibus cum res agitabantur, iussi q; ab eis, cum nemine
collocuti ad urbem nauigare, illic ex improviso adfuerunt. Et cū
pleriq; Chiorum admirabundi attonitiq; essent, per paucos data
est opera ut concilium cogeretur. Vbi Chalcideo atq; Alcibiade
dicentibus alias quoq; permultas uenire naues, nulla de nauium
obsidione apud Piræum mentione habita, defecerunt Chij ab
Athetienensibus, & mox Erythræi. Atque illinc ijdem profecti cum
tribus nauibus Clazomenas ad defectionem induxerūt. Et cuncti
20 Clazomenij transgressi in continentem, illic oppidulum cōdide-
runt: ut si quid timoris in insula foret, quam incolebant, esset quò
refugerent. Et omnes quidem qui rebellauerant, in moenibus mu-
niendis, atque in apparatu belli erant occupati.

*Gylippus Pe-
loponnēses re-
petēs, ab Athe-
nienensibus ue-
xatur.*

Athenienses autem accepto properè de Chiorum defectione
nunciò, rebantur magnum circumstare se manifestū periculum, ne
cæteri socij post maximæ urbis rebellionē nollent quiescere. Itaq;
mille talenta quæ per omne belli tempus intacta esse cupierant, de
quibus tangēdis si quis aut retulisset, aut suffragiū tulisset, propo-
sitis poenis sanxerant, tunc ex præsentī pauore legibus abrogatis,
30 mouēda decreuerunt. Ex quibus naues instruxere non paucas,
& nauium quæ Piræum obsederant, octo iam tunc mittendas, quæ
omissa custodia insecutæ classem qua uehebatur Chalcideus, nec
assecutæ, duce Strombichide Diotimi filio, redierant, nec multò
post alias subsidiarias duodecim Thrasicle præfecto, quæ & ipsæ
omiserant obsidionem. Nam septem Chij, quæ sociæ fuerant op-
pugnationis apud Piræum, reductis seruos, qui in eis erāt, liberta-
te donarunt, liberis autem uincula indiderunt. Alias itē in lo-
cum reuersarum raptim armatas miserunt contra aduētū clāsis
Peloponnensis, habentes in animo & alias triginta armare. In qui-
40 bus conficiendis tantum studiū adhibuerunt, ut ne tantulum qui-
dem fecerint, nisi quòd ad succurrendum Chio pertineret. Interea
Strombichides octo cum nauibus traiecit in Samum, & illinc
sumpta una Samia in Teum, ab incolisq; loci ut quiescerent petijt.

*Talenta Athe-
nienensium mille
intacta ex le-
gibus.*

Eodem & Chalcideus ex Chio cum tribus & uiginti nauibus tra-
 ſiēbat, aderatq̃ ei Clazomeniorum atque Erythræorum pedita-
 tus. Huius aduentum præſentiens Strombichides abſceſſit: & ubi
 in altū euectus proſpexit multas à Chio nauēs, fugam in Samum
 intendit illis inſequentibus. Teij peditatum cū à principio exci-
 pere noluiſſent, poſt Athenienſium fugam introduxerunt. Qui
 expectato aliquandiu Chalcideo ab inſecutione Athenienſium,
 necdum reuertente muros demoliti ſunt, quos Athenienſes extru-
 xerant urbis Teæ, qua parte reſpicit continentem, adiuuantibus
 eum aliquot qui ſuperuenēre barbaris, duce Tage Tiſſaphernis
 filio, proprætore, Chalcideus atq̃ Alcibiades Samo tenus inſecuti
 Strombichidem, apud Chium ærmauerunt ex nauibus Pelopon-
 neſium nautas, ibiq̃ præſidio reliquerūt, ſubſtitutis in eorum lo-
 cum Chijs: & alijs uiginti nauibus inſtructis petiuerūt Miletum,
 ut eam ad defectionem pellicerent. Nam Alcibiades cui erat cum
 primoribus Mileſiorū neceſſitudo, uolebat in illis inducēdis præ-
 teruerrere naues è Peloponneſo uenturas, & tum Chijs tum ſibi
 cum Chalcideo, tum à quo miſſus erat Endio addere hoc decus,
 quemadmodum ſponſendiſſet, quòd plurimas ciuitates copijs
 Chiorum cum Chalcideo ad defectionem inducturus eſſet. Itaq̃
 occultè pleraque nauigatione facta, nec ita multum præueniente
 Strombichidem & Tharſiclea, qui tunc ex Athenis cum duode-
 cim nauibus aderat illum ſecutus, Miletum ad defectionem indu-
 xerunt. Horum ueſtigia perſecuti Athenienſes cum undeuiginti
 nauibus, cū à Mileſiis non reciperentur, ad Ladam inſulam Mi-
 leto præiacentem ſubierunt. Et poſt Mileſiorū defectionem ſtatim
 prima ſocietas inter regem ac Lacedæmonios per Tiſſaphernem
 atque Chalcideum inſita eſt hunc in modum:

Societas inter regem & Lacedæmonios.

Tiſſaphernis
 cum Lacedæ-
 monijs ſocie-
 tatis formula

Hisce conditionibus ſocietatem cum rege ac Tiſſapherne Lace-
 dæmonijs ſocijsq̃ fecēre: Quamcūq̃ regionem, & quamcūq̃
 urbem rex habet, eius ue progenitores habuēre, ea regis eſto. Et
 ex his urbibus quicquid pecuniarū aliud ue Athenienſibus pen-
 debatur, rex communiter ac Lacedæmonijs ſocijsq̃ prohibento, ne
 quid pecuniarū Athenienſes aliud ue quippiā accipiant. Item bel-
 lum cum Athenienſibus rex & Lacedæmonijs ſocijsq̃ communiter
 gerunto, bellumq̃ cum Athenienſibus diſſoluere ne liceat, niſi
 utriſq̃ uideatur, regi ac Lacedæmonijs ſocijsq̃. Quòd ſi qui ab re-
 ge defecerint, hi hoſtes ſunto Lacedæmonijs ac ſocijs: Si qui uerò
 à Lacedæmonijs ſocijsq̃, ij regis hoſtes ſunto. In hanc formam
 ſocietas inſita eſt. Secundū hæc Chijs ſtatim adornatis decem alijs
 nauibus ad Anæa ſe contulerūt, animo tum audiendi de Mileto,
 tum ciuitates ad defectionē ſolicitandi, ſed accepto nuncio à Chal-
 cideo ut

cideo ut redirent, quoniā terrestri itinere Amōrges cum exercitu adforet, nauigauerūt ad Iouis templum. Vnde prospexēre sexdecim naues Atheniensium uenientes, quibus præerat Diomedon post Thrasidē Athenis profectus. Quibus cognitis Chij cum una nauī Ephesum, cum reliquis in oram Teiam diffugerūt. Sed earū quatuor ab Atheniensibus interceptę sunt, uacuae tamen, hominibus prius in terrā elapsis, cæteræ urbem Team tenuerūt, & Athenienses quidē in Samum nauigarūt. Chij autem reliquis nauibus cōtractis, adiuncto sibi peditatu Lebedū ad defectionem induxerunt, & item Eras, post quod & naues & pedites ad suas utriq; domos se receperūt. Circa eadem tempora uiginti naues Pelopōnensium, quas totidem Athenienses infecutæ fuerāt, & in Piræum ingressas obsidebant, in repentinā erumpentes pugnam Atticas superant, quatuorq; earum capiūt, atq; illinc petitis Cenchris, de integro adornāt classem, in Chium atq; in Ioniam nauigaturi, misso eis ex Lacedæmone nauarcho Astyocho, penes quem iam esset summa rei naualis. Digresso peditatu ex Teo aduenit ipse Tisaphernes: & si quid muri reliquum erat demolitus, abscepsit. Nec multò post eius abitū, Diomedon cum decem Atheniensium nauibus applicās, pepigit cum Teijs se & illos recepturū. Et illinc profectus, Eras cum urbē adortus expugnare nō posset, uela fecit. Per idem tempus apud Samū uulgus unā cum Atheniensibus, qui tribus cum nauibus aderāt, aduersus primores arma sumpserunt, & eorum ad ducētos qui maximē potētes erant, interfecēre: quadringentos ex illo multauēre, prædijs illorū & urbanis & rusticis inter se distributis, & Atheniensium decreto tanquam in fide posthac permāsuris indulta libertate, per se postea munia ciuitatis obiēre, urbemq; socijs distributionis cōmunicauerūt, interdicta facultate iam ulli ē populo aliquid aliud aut his ab illis, aut illis elocādi cōducēdiq;. Post hæc eadem æstate Chij, quemadmodū instituerāt, nihil sedulitatis prætermittentes, etiā absq; Peloponnensibus, cum copijs, ciuitates ad defectionem sollicitabāt, cum ob alia, tum uerò quòd uolebant secum quàm plurimos periclitari. Itaq; in expeditionem cum tribus nauibus aduersus Lesbum tendunt: quemadmodum à Lacedæmonijs erat prædictū, secundo loco eūdem esse in Lesbum, & inde in Hellespōtum. Nam peditatus & Peloponnensium qui aderant, & indigenarum circa sociorū, in Clazomenas & Cumam abierat: cuius præfectus erat Eualas Spartiata: nauium uerò Diniadas ex finitimis subditis. Quibus nauibus Chij primū Methymnam, quò prius peruenēre: deinde relictis hīc quatuor nauibus Mitylenem, quò cum cæteris nauibus uenerunt, ad deficientium impulēre. At Astyocho Lacedæmonius nauarchus ē Cenchris, ubi in statione fuerat, cum tribus nauibus

Tea urbs.

*Samiorum
seditio.*

*Mitylene ab
Atheniensibus
capitur.*

traiecit in Chium, & tertio quā aduenerat die, quinque & uiginti Atticæ naues Lesbum appulerunt, ducibus Leontē & Diomedonte. Siquidē Leon posterior cum decem nauibus in auxilium ex Athenis aduenerat. Eōdem Astyochus eadē die iam aduersperascente, inductus est ut sumpta una nauī Chia se conferret, si quid posset, profuturus: & cum uenisset in Pyrrham, & postero die in Ereſsum, ibi certior fit Mytilenem ab Atheniensibus ipso impetu esse captam. Nam Athenienses ut uenerant ex improviso cum portum obtinuissent, naues Chias superauere: & egressi in terram, ipsi qui obstiterant prælio uictis, urbe potiti erant. Quibus cognitis Astyochus cum nauibus Ereſsinis & tribus Chijis, quæ cum Eubolō ex Methymna supererant ei, ab Atheniensibus comprehensæ: sed cum Mitylene caperetur, elapsæ: una enim ab Atheniensibus fuerat intercepta: non putauit sibi amplius Mitylenem eundum, sed Ereſso per defectionem recepta ac communita, quos habebat in nauibus armatos itinere terrestri transmisit in Antissam & Methymnam, præposito illis Eteonico, ipse quoque eodem cum nauibus suis ac tribus Chijis uela fecit, sperans conspectu sui Methymnæos fiduciam capturos ad permanendum in rebellionē. Sed cum ei omnia apud Lesbum in contrarium cederent, resumptis suis copiis traiecit in Chium. Ibi rursus oppidatim receptus est peditatus sociorum, itemque classiarius qui erat iturus in Hellespontum: ad quos etiam postea uenerat e classe sociali Peloponnesium, quæ ad Cenchream stabant naves sex. Athenienses autem rebus apud Lesbum de integro constitutis, profecti illinc, castrum Clazomeniorum in continente extructum diruerunt: & Clazomenios iterum in urbem, quæ in insula est, reportarunt, præter defectionis autores, qui in Daphnunte abscesserant. Et denuo Clazomenæ in ditionem Atheniensium concessere.

*Athenienses
Clazomenis per-
tinentur.*

*Chalcidei ca-
des.*

Eadem æstate Athenienses qui in Mileto apud Ladam cum uiginti nauibus in statione erant, cum aggressi essent expositis in terram copiis, Panormum, quod est ora Milesiæ, Chalcideum Lacedæmonium ducem interfecerunt, occurrentem cum paucis ad uim arcendam, & tertio post die abierunt, erecto trophæo, quod Milesii submouerunt, tanquam erectum ab ipsis, qui uicium locum non obtinuissent. At Leon & Diomedon cum nauibus quibus præerat Atheniensium ex Lesbo & ex Oenussis insulis Chio præiacentibus, ex Siduffa quoque & ex Ptelio, quos muros in Erythræa habebant, diruerunt: atque e Lesbo transmittentes in Chium, de nauibus cum Chijis præliabantur. Habebant autem nauigatores e numero armatorum, quos ex formula extorserant. Et ad Cardamylam expositis in terram copiis, & ad Bolissum fusis acie qui se obuiam tulerant Chijis, ac multis caesis, omnia circa oppida in officio tenuerunt, & altero

& altero ad Phanas prælio, ac tertio ad Leuconicū uictores, cū
 contra eos Chij amplius non prodirent, regionem egregiē exor-
 natam, & à Medorum temporibus ad illa usq̃ illāsam uastauerūt.
 Etenim Chij soli omnium quos ego cognouerim, secundum La-
 cedæmonios beati, & ijdem modesti extiterunt, qui quo magis ci-
 uitas proficiebat, eo magis ei instruendæ atq̃ ornādæ operam de-
 derunt: ac neq̃ ipsam defectionem (si hoc minus tutò fecisse uiden-
 tur) prius facere ausi sunt, quā unā cum multis se & egregijs so-
 cijs periclitaturos compertum habuissent: ac sensissent, ne ipsos
 10 quidem Athenienses iam negare post acceptam in Sicilia cala-
 mitatem, quin ipsorum res in pessimo statu essent. Quod si quid
 in ijs quæ in uita hominum præter opinionem accidere solēt, lapsi
 sunt, cum multis peccatum agnouerūt, quibus fore uidebatur, ut
 status Atheniensium propediem euerteretur. Igitur cū & à ma-
 ri coërcerentur, & à terra oppugnarentur, conati sunt quidam eo-
 rum urbem Atheniensibus tradere: quo principes comperto, ipsi
 quidē quieūere, sed sumpto ex Erythris Astycho nauarcho, cum
 quatuor quas habebat nauibus, inspexerunt ut insidias aut obsi-
 20 dibus accipiendis, aut quo alio modo quā moderatissimē cohi-
 berent. Et Chij quidem talia egerūt. Atheniēsium autem sub ei-
 dem æstatis extremū mille & quinquaginta armati, Argiuorumq̃
 mille: quorum dimidiam partem leuiter armatam, Athenienses iu-
 stis armis instruxerant, & sociorum totidem cum nauibus duode-
 quinquaginta, quarum aliquot erant ad armatos portandos, du-
 cibz Phrynicho & Onomode & Scironida, ex Athenis trāsmise-
 runt in Samum, & trāsētes in Miletum castra posuerunt. Aduer-
 sus quos egressi ipsorū Milesiorum octingenti armati, & qui cum
 Chalcideo uenerant Pelopōnenses, ac mercenaria Tissaphernis
 auxilia cum ipso etiam Tissapherne, atq̃ eius equitatu, præliū con-
 30 seruēre. Et Argiui latius exporrecto suo cornu præ cōtemptu, tan-
 quam impetum suum Ionibus non laturis, cū inordinatius per-
 gerent, a Milesiis superantur, & paulominus trecenti ex ipsis occu-
 buēre. Athenienses cū à principio uicissent Pelopōnenses &
 barbaros, cæteramq̃ turbam propulissent, cum Milesiis non sunt
 congressi. Nam Milesii fugatis Argiuis ad urbem secesserāt, cū
 aliud suorum cornu superatum uidissent, & pro mœnibus iam ui-
 ctōres arma disposuerant. Quā in pugna contigit ut Iones utrinq̃
 Dorum uictōres existerent: Athenienses quidē Pelopōnensium,
 Milesii autem Argiuorum. Hinc trophæo Athenienses erecto sese
 40 ad circumuallandam urbem (est enim locus península) accinge-
 bant, existimantes si Miletum acciperent, facile sibi cætera oppida
 in deditiōnem uentura. Interea sub occasum iam serò nuncius eis
 affertur, quinque & quinquaginta naues ē Peloponneso atque ē
 Sicilia,

Argiuorū exer-
 citus fusus.

Atheniensium
 aduersus Pello-
 pōnenses ui-
 ctoria.
 Miletus obsi-
 detur.

Sicilia, tantum non adesse. Siquidem Hermocrate Syracusano in primis autore apud Sicilienses ferendi auxilium ad reliquas Atheniensium euertendas, uiginti naues Syracusanorum, & duæ Selinuntiorum ueniebant, & Peloponnesium quæ armabantur iam paratæ erant. Hæ classes dato negotio Therameni Lacedæmonio ad Astyochum nauarchum utraq; deducendi, primùm in Eleum traiecerunt insulam, quæ ante Miletum iacet; mox illinc cùm accessissent in Mileto agere Athenienses, in Iasicum sinum prius animo noscendi quid rei apud Miletum ageretur: deinde in Tichiufam, quæ est oræ Milesiæ, ubi stationem habentes de prælio facto doceantur ab Alcibiade, qui illuc equo aduectus est, quiq; prælio gerendo interfuerat, stans pro Milesiis atq; Tissapherne, & ab eo admonentur, si nolint de Ionia & de cæteris rebus actum esse, maturarēt ocyus Mileto succurrere, neue circumuallari eam pro nihilo haberent. Ita illi prima luce succurrere statuerūt. Phrynichus Atheniensium dux, ubi de classe hostiū ex Dero certior factus est, cùm uellent collegæ expectare ad decertandum, negabat id se aut commissurum, aut quoad posset, illis alteri'ue cuiquam permissurum. Cùm enim liceat postea planius nosse aduersus quot hostium naues quantum ipse nauium satis habeas, & per ocium instruere ad pugnandum, nunquā se turpis probri metu temerè periclitaturum. Neq; enim turpe esse Atheniensibus classi cedere ad tempus, sed turpius esse quoquo modo committere ut uincerentur, & ciuitas non modò in dedecus, sed etiam in discrimen maximum adduceretur. Quæ cùm uix deberet præ cladibus acceptis quàm posset tutissimo apparatu, aut aliqua prorsus antecedente necessitate hostem laceffere, quo tandem modo debeat non coacta, sed ultrò, adire pericula? Itaq; iubere illos sumptis saucijs, peditatuq; & instrumentis duntaxat quæ attulissent, cæteris quæ ex hostico cepissent, ut naues leuarentur relictis, quàm ocyssimè uela facere in Samum, & illinc iam contractis in unum omnibus nauibus, sicubi foret opportunum hostes adoriri. Hæc cùm persuasisset, fecissetq; Phrynichus, non magis in præsens quàm in posterum, neq; in hoc tantum, sed in omnibus alijs negocijs quæ ipsi delegarētur, circumspectus est habitus. Hunc in modum Athenienses imperfecta uictoria, statim sub uesperam à Mileto abierunt. Et mox è Samo Argiui ob iram cladis acceptæ domum reuecti sunt. Peloponneses ipso statim diluculo mouentes è Tichiufa in hostem tendebant, & cùm unum in hoc diem consumpsissent, postridie assumptis nauibus Chijjs, quas cum Chalcideo antè fuerat insecutus hostis, statuerūt redire in Tichiufam, gratia lemborum quos subtraxerant. Quò ut peruenerunt, eos adiens cum peditatu Tissaphernes, persuadet ut ad Iasum nauigarent, ubi se tenebat Amorges Pissuthni filius

filius nothus regis, à quo rebellaret hostis. Ita Iasum repente aggressi, non opinantibus illis hostiles, sed Atticas naues esse, expugnant. In quo opere præcipua extitit laus Syracusanorum. Peloponneses Amorgem quem uiuum ceperant, Tisapherni tradiderunt, perducendū (si ei liberet) ad regem, quemadmodum fuerat ab illo iussus. Iasum ipsam milites diripuere, magnamque admodum pecuniæ uim asportauere. Erat enim oppidū iam inde à prius temporibus locuples. Cæterum auxilia quæ circa se Amorges habuerat, sine noxa recepere ad se Peloponneses, interque ordines
 10 suos redegere, quod plerique illorum essent ex Peloponneso. Hinc tradito Tisapherni oppido cum omnibus captiuis tam liberis quam seruis, pacti in singula capita singulos stateres Daricos sibi soluendos, redierunt Miletum. Vnde Pedaritum Leontis filium, quem Lacedæmonij magistratum in Chium legauerant, mittunt itinere pedestri usque ad Erythra cum his copiis, quæ auxiliares Amorgis fuerant, atque illic Mileto Philippum præficiunt, æstasque confecta est.

Insequente hyeme Tisaphernes, posteaquam Iasum præsidio muniuit, aduenit Miletum: & quemadmodum Lacedæmone
 20 ponderat, menstruum stipendium nauibus numerauit, singulas uiritim drachmas Atticas: uolens in reliquum tempus soluere ternos obolos, donec regem consulisset: soluturus, ut dicebat, si ille iussisset, integras drachmas. Verum contradicente Hermocrate Syracusanorum duce (Theramenes enim cum non esset ipse nauarchus, sed ad tradendam Astyocho classem cum illis nauigaret, segnior erat circa rationem stipendij) conuentum est inter eos, ut præter quinque naues plus quam terni oboli uiritim soluerentur. Nam quinque & quinquaginta nauibus terna talenta in singulos
 30 ad hanc ipsam rationem soluebatur. Eadem hyeme qui apud Samum agebant Athenienses, cum aduenisset illuc e domo alia classis quinque & triginta nauium, ducibus Charmino & Strombichide & Euctemone, contractis & à Chio & aliunde nauibus, statuerunt inter se sortiti inuadere naualibus copiis Miletum, & classem atque peditatum mittere in Chium: quod & fecerunt. Nam Strombichides & Onomaches & Euctemon cum triginta nauibus, & parte armatorum qui uenerant in Miletum, actuariis nauigiis aduecti sunt in Chium, quam sortiti fuerant. Mox eorum collegæ apud Samum remanentes cum quatuor ac septuaginta nauibus,
 40 ac mare obtinentes, aduersus Miletum tendunt. Astyocho autem, ut erat id tempus apud Chium obsides deligens prodicionis metu, maturabat eam rem perficere: sed postea quam sensit Theramenem cum classe uenisse, & negocia societatis in melius proficere, acceptis

*Stipendium
menstruum.*

*Ptelei proditio
tentata.*

acceptis decem Pelopōnensibus nauibus, & totidem Chīs, abiit, & tentata frustra Ptelei expugnatione, trāsmisit Clazomenas. Ibi eos qui cum Atheniensibus sentiebant, iussit ad se deditionem facere, & migrare in Daphnūtem: quod item iubebat & Tamus loniæ prætor. Illis facere imperata recusantibus, adortus urbem muris carentem, tamen expugnare cū non posset, abiit, & ingenti uēto usus, ipse quidem Phocæam & Cumam tenuit: naues autem cæteræ insulas Clazomenis obiacentes, Marathusam, Pelam, Dri myssam, & quæcunq; circa loca Clazomenis obnoxia erant. Octo dies propter tempestatem immoratae, cū partim diripuissent ex-
10
hausissentq;, partim oppugnassent, in Phocæam & Cumam ad Astyochum remearūt. Is dum ibi agit, à legatis Lesbiorum aditus est de insula illi tradenda, & ab eis quidem persuasus. Verū cū Corinthij atq; alij socij propter superiorem cladem minus libenter illuc ire uellent, proficiscitur in Chium. Sed tempestate disiectæ naues, eodem tandem omnes aliæ aliunde peruenerūt. Quo postea Pedaritus, qui fuerat apud Erythras, tūc pedibus iter faciens, è Miletō trāsmisit cum ijs cōpijs quas habebat. Habebat autē in ijs ad quingentos milites, qui relictī cum armis fuerāt ex quinq; Chalcideis nauibus. Ibi cū quidam Lesbiorum, se defecturos pollice-
20
rentur, Astyochus retulit rem ad Pedaritum atque ad Chios, tanquam expediret ire cum classe ad Lesbum recipiendam: fore enim ut aut plus sociorum compararet, aut certē Atheniensibus si quid minus succederet, nocerent. Sed cū hoc illi audire nollent, negaretq; Pedaritus naues Chiorum se illi permissurum, ipse sumptis quinque Corinthijs, & sexta Megaride, & una Hermionide, præter suas Laconicas cum quibus uenerat, Miletum abiit ad suam nauarchiam, sanē quā minatus Chīs se neutiquam illis opitulaturum, si qua ope indigerent. Et appellens ad Corycum oræ Erythreæ, illic stationem habebat. Athenienses autem è Samo cum
30
exercitu Chium petierunt, & ad alterum tumuli latus quo detinebantur, ita stationem habuerunt, ut utrique alteris occulti essent. Astyochus accepta à Pedarito epistola, quosdam Erythræos captiuos è Samo missos uenisse Erythras ad moliendam proditionem, ex templō reuectus est iterū Erythras, ac parum abfuit, quin incideret in Athenienses. Is ac Pedaritus, qui ipse quoque illuc ad eum traiecerat, quæstione habita de ijs qui proditionem moliri uiderentur, ubi compererunt id totum ob salutem ciuitatis è Samo fuisse confictum, absolutis illis redierunt, alter in Chium, alter in Miletum, quo destinauerat. Interea classis Atheniensis è Corcyro
40
præteruehens Arginum, incidit in tres naues longas Chiorum, easq; simulac conspexit, insecta est, & exorta ingenti tempestate ægrè in portū Chiæ refugerunt. Atheniensium autem tres, quæ præ cæteris

cæteris instructæ erant, perierunt impactæ mœnibus Chiorum: uiriq; partim capti sunt, partim interfecti, cæteræ fugam intend-
runt in portum Mimanti subiectū, nomine Phœnicuntem. Vnde
postea in Lesbum profecti Athenienses, ad munitiones excitādas
se præparabant. Eadem hyeme Hippocrates Lacedæmonius cum
decem nauibus Thurinorum, quibus præerat Doricus Diagoræ
filius, unus è tribus, cumq; duabus alijs, Laconica altera, altera Sy-
racusana, ex Pelopōneso traiecit in Cnidum, quæ iam à Tissapher-
ne defecerat. Cuius classis aduentum ubi sensere qui apud Mile-
10 tum erant, iusserunt dimidium classis Cnidi esse præsidio: naues
autem quæ ad Triopium stabant, succurrere onerarijs, quæ ab
Ægypto trāsmitterent. (Est autem Triopium prominēs oræ Cni-
diæ promontorium, ubi situm est Apollinis templum.) Eius rei
certiores facti Athenienses, profecti ex Samo, sex naues ad Trio-
pium præsidiarias intercepte, classiarijs in terram elapsis. Mox
appellentes Cnidum, eamq; adorti, urbem muris carētem, parum
abfuit quin expugnarent. Postero die rursus subeuntes, cū per
noctem oppidani melius urbē obsepissent, & n̄ subintrassent qui
ad Troipium è nauibus diffugerāt, non iam perinde in oppugan-
20 do nocuere, ac peruastato illorū agro in Samum rediēre. Per idem
tempus cū in Miletum uenisset Astyochus ad classem, omnia
adhuc quæ ad exercitum spectant, suppeditabant Peloponnesi-
bus, ut quibus & stipendium abunde solueretur, & res ex laeso di-
reptæ à militibus magnæ pecuniæ superessent, & Milesii impigre
onera belli sustinerent. Cæterū cū superiora fœdera per Chal-
cideum & Tissaphernem inita, Lacedæmonijs uiderentur quibus-
dam rebus manca, nec tam pro sua facere quā pro altera parte,
placuit de integro inire, Theramene adhibito, in hæc uerba:

*Pactiones secundæ inter Lacedæmonios &
regem Darium.*

30 **P**ACTIONES inter Lacedæmonios sociosq; & regē Dariū, eiusq; Pactionum for-
ma alia.
filios ac Tissaphernem, ut fœdera sint & amicitia, in hanc for-
mulam: Quæcunq; prouincia atque urbs regis est Darij, siue eæ
patris fuerūt, siue progenitorum, in has ne eant, aut belli aut quo-
quo modo nocendi ergō, uel Lacedæmoniū uel eorum socij, neq;
tributa ex his urbibus exigant aut Lacedæmoniū, aut Lacedæmo-
niorum socij. Ne uicissim rex, aliquis ue eorum quibus rex præest,
aduersus Lacedæmonios, eorum ue socios eat belli ergō, aut quo-
quo modò lædendi. Si quid aut Lacedæmoniū socij ue rogaue-
40 rint regem, aut rex Lacedæmonios socios ue, quicquid alterutri
persuaserint bene fieri, id alteri faciant. Bellum autem quod cum
Atheniensibus illorumq; socijs geritur, id ab utrisq; communiter
geratur. Quòd si id dissoluere placuerit, communiter utriq; dissol-
f

uant. Necnon quātus exercitus fuerit in regis regione ab ipso acci-
tus rege, tanto rex soluat stipendiū. Si qua autē ciuitatū rege cōfœ-
deratorū regionē regis inuaserint, cæteri prohibeāt, & regi quoad
poterunt, opitulētur. Rursus si quis ex regione regis, aut quacūq;
ex urbe in qua rex imperium obtinet, inuaserit regionem Lacedæ-
moniorū sociorum ue, prohibeat rex, & quoad poterit opituletur.

Delphinium.

Post has pactiones Theramenes traditis Astycho nauibus ce-
loce profectus perijt. Athenienses autem à Lesbo iam Coium ap-
pulsi, terraq; ac mari potiti. Delphinium muro clauferunt, locum
alioqui & à terra munitū, & portus habentem, nec procul ab urbe
Chia diremptum. Chij cū multis antea prælijs afflictī, tum inter
seipso non admodum bene animati, sed Tydeo Ione cum suis, tan-
quam cum Atheniensibus sentirēt, iam à Pedarito morte affectis,
& reliqua ciuitate necessariò in exiguum redacta, quiescebant mu-
tuò suspecti, & ob id neq; istos neq; eos qui cum Pedarito erāt, au-
xiliares idoneos ad pugnam putabant. In Miletum itaq; mittunt
ad Astyochum, ut ad se tutandos ueniat, & illo mandata non au-
diente, scribit de eo Lacedæmonem Pedaritus tanquam lædente
Rempublicam. Hactenus apud Chium Athenienses res suas con-
stituerūt. Cæterum naues eorum quæ apud Samum erant, aduer-
sus eas quæ apud Miletum stabant, ductæ sunt: & cū hostes pu-
gnam detrectarēt, rursus in Samum reductæ quieuēre. Per ean-
dem hyemem trāfacto Pharnabazi negotio per Calligetum Me-
garensē, & Timagoram Cyzicenum, naues à Lacedæmonijs ar-
matae septem & uiginti è Peloponneso circa solstitium in Ioniam
traiecerūt, duce Aristhene Spartiata, cum undecim Spartis, quos
Lacedæmonij ad Astyochum mittebant, ut eorum consilijs utere-
tur, quorum unus fuit Lichas Archesile filius, dato eis negotio, ut
postquā Miletū peruenissent, curarēt ut cū cætera quā opti-
mè haberent, tum uerò has naues siue tot, siue plures, siue paucio-
res in Hellespontū ad Pharnabazum, si uideretur, mitterēt, Clear-
cho Ramphij filio præfecto, qui in eadem classe nauigabat. Astyo-
chum si eisdem placeret, amouerent à nauarchia, Aristthenemq;
subrogarēt. Ex epistolis enim Pedariti Astyochum suspectū habe-
bant. Igitur hæ naues à Malea altū tenentes ad Melū appulsæ, na-
ctæ sunt decem Atheniensium naues, quarū tres captæ sunt inanes
& crematæq;. Mox isti ueriti ne reliquæ quæ aufugissent, aduentum
suum (sicut contigit) notū facerent Atheniensibus, Sami stationē
habētibus, Cretā petunt, & pleraq; nauigatione per custodiā cōfe-
cta, tenuerūt ad Caunū Carig. Inde tanq; ex tuto nunciū mittūt ad
classē quæ stabat ad Miletū, ut ab ea exciperētur. Interea Chij &
Pedaritus Astyochū, etsi cunctantē, nihilō tamē minus per nūcios
orabāt, ut sibi obsessis omni cum classe succurreret, nec maximā ex
omnibus

omnibus focijs in Ionia urbibus pro derelicta haberet, & à mari interclusam, & à terra latrocinijs oppressam. Etenim seruitia cum tot essent, quot in una urbe nusquam, præterquam Lacedæmone: & ob tantam multitudinem seuerius in delictis, quam alibi castigarentur, ubi exercitus Atheniësis tuto se loco post erectas munitiones collocasse uisus est, ad eum permulta transfugerunt, & propter notitiam regionis plurima per se detrimenta attulerunt. Itaque aiebant Chij debere Astyochum usque dum spes facultasque esset muri apud Delphinium inhibendi, auxilium ipsis ferre, circumuallentem exercitu ac nauibus amplioribus castris hostium castra. Astyochus quemadmodum tunc fuerat interminatus, aliter statuerat, tamen ut uidit socios ad hoc incumbentes, incurrere statuit. Interim accepto nuncio ex Cauno de uigintiseptem nauum & consiliariorum aduentu, cætera omnia posthabenda existimauit, satiusque esse ut reciperet tot naues per quas mari potiretur, & Lacedæmonij qui ad se explorandum uenissent, tuto transmitterent. Igitur omissa nauigatione in Chium, sine mora nauigauit in Caunum, Conque Mero-

10 exercitu ac nauibus amplioribus castris hostium castra. Astyochus quemadmodum tunc fuerat interminatus, aliter statuerat, tamen ut uidit socios ad hoc incumbentes, incurrere statuit. Interim accepto nuncio ex Cauno de uigintiseptem nauum & consiliariorum aduentu, cætera omnia posthabenda existimauit, satiusque esse ut reciperet tot naues per quas mari potiretur, & Lacedæmonij qui ad se explorandum uenissent, tuto transmitterent. Igitur omissa nauigatione in Chium, sine mora nauigauit in Caunum, Conque Mero-

20 omnium quos meminimus, illic contigit. Et oppidanis in montana dilapsis, agrum discursantes, prædas abegerunt, præterquam liberorum hominum: hos enim dimittebant. Profectus ex Co in Cnidum nocte ab exponendis in terram nautis reuocatus est à Cnidijs, ut pergeret protinus aduersus uiginti naues Atheniensium hortantibus, quemadmodum res se habebat, quibus Charminus unus è ducibus, qui agebat apud Samum, præerat, ad speculandum harum septem & uiginti nauum transitum ex Peloponneso, ad quas Astyochus ipse nauigabat. Etenim in Samo ex Miletò certiores facti Athenienses de horum aduentu, negocium Char-

30 mino dederat, ut eas obseruaret circa Symam & Chalcem & Rhodum & Lyciam: Quippe iam esse eas in Cauno acceperat. Instat itaque famam nauigationis suæ præueterere Astyochus, tendens in Symam, si forte classem hostilem in alto aspiceret. Sed pluuia & nubilum coelum perturbationem ei præbuit, ne classem per tenebras moderari posset: adeo ut sub diluculum disiectis nauibus, sinistrum cornu ueniret in conspectum Atheniensium, cum dextrum adhuc circum insulam decurreret. Has esse naues, quas obseruaret è Cauno, rati Charminus atque Athenienses, extemplo prouecti eas adoriuntur, quæ erant pauciores uiginti, earumque treis deprimunt,

40 & alias lacerant iam prælio uictores, donec plures opinionem ipsorum naues apparuerunt, à quibus undique circumuenti, fugæ se mandant: ac septem amissis nauibus, in Teuglissam insulam cum cæteris, & illinc in Halicarnassum contenderunt. His gestis Pelopon-

Cos Mero-
dis.

Terræmotus
in Co.

nenses in Cnidū classē appulerunt, adiūctisq; sibi uiginti septem
 ex Cauno nauibus, uniuersa cum classe petierūt Symam, ibiq; tro-
 phæo posito, rursus in Cnidum redierunt. Cognita pugna nauali,
 Athenienses cum omnibus nauibus ē Samo in Symam profici-
 scuntur: & cū neque inuaderent ipsi classē quę ad Cnidum sta-
 bat, neque ab ea inuaderentur, sumptis naualibus uasis quę erant
 apud Symam, & Lorymis in cōtinentē oppugnatis, redierunt Sa-
 mum. Peloponneses coacta ad Cnidum omni classe, si quid de-
 erat apparabant, & ex eis undecim uiri cum Tissapherne, qui illuc
 aduenerat, colloquium habuerunt de rebus iam transactis, si qua
 illarum eis displiceret, deq; bello futuro, qua ratione optimē & ex
 utrorūq; utilitate maximē gerēdum esset. Et ante omnes Lichas
 quę transacta essent considerans, negare fœdera bene inīta tam à
 Chalcideo quàm à Theramene esse. Indignū enim sanē, si cuicun-
 que prouincię rex atque eius progenitores imperassent, eam rex
 nunc sibi uendicaret. Oportere enim rursus & insulas omnes, &
 Thessaliam, & Locros, & deinceps Bœotia tenus in seruitutem re-
 digere, ac Lacedæmonios pro libertate imperiū Medorum Græ-
 cię induere. Itaq; iubet alias inire pactiones, aut istis non usurum
 se, nec ob eas ullo stipēdio opus esse. Hac de re stomachatus Tissa-
 phernes, infecto negotio, ac præ se indignationem ferens, inde ab-
 scessit. Illi à primoribus Rhodiorum publicē accersiti, constitue-
 runt illuc ire, sperantes & insulam tum nauticis, tum hominibus
 pedestribus pollentem se recepturos, & societatis huius beneficio
 à Tissapherne pecuniā non poscentes, posse alere naues. Profe-
 cti igitur protinus per eēdem hyemem ex Cnido, quum ad Cami-
 rum ore Rhodię primū appulissent, nauibus quatuor & nona-
 ginta, permultis terrorem iniecerunt, ignaris rerum quę tracta-
 rentur, ita ut ab urbe profugerēt, mœnibus præsertim carēte. Qui-
 bus postea Lacedæmonij conuocatis, & duabus item ciuitatibus,
 Lindo & Ielysso, suaserunt Rhodij ut ab Atheniensibus defice-
 rent. Atque ita Rhodus ad Peloponneses defecit. Id cū sensis-
 sent Athenienses, sub idem tempus ē Samo soluerunt, rem ante-
 uertere cupientes: sed cū altum tenerent, in hostium cōspectum
 uenerunt, sed iam tardiusculi. Ideoq; cōfestim in Chalcem abiēre,
 & illinc rursus in Samum. Tum postea & ex Chalce & ex Co &
 ex Samo trañcientes in Rhodum, cum illis belligerabant. Ibi Pe-
 loponneses subductis nauibus cætera quieti, per dies octoginta
 ab Rhodij duo & triginta talenta coēgerunt. Interea & iam
 inde antequā Rhodum ad deficiendum induxissent, dum hæc
 sunt gesta, Alcibiades post Chalcidei necem, & pugnam apud Mi-
 letum, in suspicionem Pelopōnensibus uenit, & de eo interimē-
 do ex Lacedæmone ad Astyochum epistola missa est. Erat enim
 Agidi

Rhodi ad Pelo-
 ponnenses de-
 fectio.

Alcibiadis uer-
 suta consilia.

*Stipendiū clas-
sarium Athe-
nienſium.*

Agidi inimicus, & alioqui infidus habebatur. Ob hūc ille metum à principio ad Tiffaphernem ſeceſſit, mox apud eum quā maxime potuit, negocijs Peloponnenſium nocuit, & edocendis omnibus quomodo ſe haberent rebus, autor extitit imminuendi ſtipendijs, ut pro ſingulis drachmīs Atticis terni oboli, nec ij aſidue, ſoluerentur, iubens Tiffaphernem illis dicere, Athenienſes qui uetustiores eſſent, peritia rei naualis ternos duntaxat obolōs clāſſarijs ſuis numerare, nec tam propter paupertatem, quā ne illi affluentia ſtipendijs abuterentur, partim corpora ſua reddēdo deteriora, 10 dum illud in ea demum impendunt, unde imbecillitas contingit, partim clāſſem deſerēdo, dum partem ſtipendijs ſibi debitam non relinquunt obſidem ſui. Idem edocuit ut trierarchōs & ciuitatum ducēs data eis pecunia ad hanc rem ſibi concedendam induceret, præter Syracuſanos, quorum dux Hermocrates ſolus omnium aduerſabatur, ſocialis clāſſis nomine. Ciuitates quoq; quæ pecunias poſtularent, cōſutabat ipſe Tiffaphernis uice, quod diceret Chios quidem impendentes eſſe: qui cum ſint omnium Græcorum ditiffimi, & auxiliarijs illorum incolumes effecti, poſtularent pro ſua libertate alios periclitari & de corporibus & de pecunijs. Alias autem 20 ciuitates iniuſtè agere, quæ pro Athenienſibus antequā ab eis deſicerēt ſumptus facere ſolitæ, nollent tunc pro ſeipſis tantundem, aut etiam plus cōferre. Et Tiffaphernem non ab re nunc bellum gerentem ſuis pecunijs parcere, redditurum illis ſolidum ſtipendium, ſi quando id ab rege mitteretur, & ciuitatibus pro cuiusq; merito profuturum. Ad hæc Tiffaphernem admonebat, ne admodum incumberet bello finiēdo, neue aut accitis quas inſtruxerat Phœnicum nauibus, aut maiori Græcorum clāſſe conductæ, tradere Lacedæmonijs terræ ac maris imperium uellet, ſed ſineret utroſq; ſeparatim habere potentiam. Fore enim ut ſemper regi li- 30 ceret in eos à quibus offenderetur inducere alteros. Si uerò ad alterutros deueniret maris ac terræ imperium, non habiturum eum adiutores, quibus opprimeret eos qui rerum potirentur, niſi uellet ipſe aliquando per ſe cum ingenti & impenſa & periculo adire certamen. Satiſ autem eſſe ſi aliquantula impenſa cum harum rerum difficultate decideret, & ſic rebus ſuis ſaluis, Græcos inter ſe collideret. Addebat etiam commodiores illi fore ſocios imperij Athenienſes, quippe qui minus in terra dominari optarent, & rationem ſimul atq; operam bellandi utiliorem regi haberent: quod ſi forent eius ſocij, in ſeruitutem redigerent, ſibi quidem ipſis maris partem, regi autem Græcos omnes, qui prouincias illius incolerent. Lacedæmonios uerò in contrarium tendere ad reſtituendam libertatem, quos neſcitum credibile ſit, cum Græcos nunc à Græcis ipſis liberent, non liberaturos eſſe à barbaris eoſdem, ſi

quos antea ab illis non liberassent. Iubebat ergo illū prius utrosq̃ cōteri sinere: & cūm prācisum esset quamplurimum ex Atheniensium uiribus, tum demum Peloponneses ē prouincia depellere. Atq̃ ita se rem habere Tissaphernes ferē sentiebat, quantum ex ijs quæ fiebant colligere licebat. Alcibiadi enim ob hæc tanquam bene admonenti fidem habens, parcius Peloponnesibus stipendiū dabat, nec eos bellum gerere permittebat, sed dicendo naues Phœnicum uenturas, & eos ex abundanti certaturos, res euerit, & classē eam, quæ fuerat longē ualidissima, deflorauit: in cæteris quoque apertius agens, quā ut lateret eum ad negotium non esse alacrem. Atque hæc Alcibiades simul quod optima factu arbitrabatur, Tissapherni pariter & regi suadebat, simul quod suum in patriam reditum curabat, cuius impetrādi, si eum non impediret, sciebat sibi aliquando fore facultatē. Eumq̃ ex hac re præcipuē existimabat impetratum iri, si Tissaphernem constaret ipsi esse familiarē: quod & contigit. Nam posteaquā eum apud Tissaphernem pollere senserunt milites Athenienses, qui in Samo erant, & ipse antea ad potētissimos mādāta dederat, ut apud optimum quenq̃ sui restituendī mentionem haberent. Velle enim se in patriam redire sub statu paucorum, non multorum: neq̃ populi, à quo fuisset eiectus, & illis amicum reddere Tissaphernem, ante quā cum eis in Republica uersaretur. Tum uerō plerique trierarchorum Atheniensium, qui erant apud Samum, & potētissimi quique sua sponte inclinauerunt ad statum popularem antiquandum. Quæ res in exercitu primū agitata, mox illinc ad urbem, persuasit ut ē Samo nonnulli ad Alcibiadem colloquendi gratia uenirent. Et illo spondente redditurum se illis amicum Tissaphernem primū, deinde regem, si modō statum popularem non tutarentur: sic enim regem magis confisurum, magnam sanē spem concipiebant, cū hostem superandi, tum uerō ipsi primores ciuitatis qui affligebantur maximē, ad se negocia trāsferendi. Hi cū Samum rediissent, re cum idoneis transacta, coniurauerunt propagandam apud multitudinem, dicentes regem eis amicum fore, & pecuniam præbiturum, duntaxat Alcibiade restituto, ac statu populari sublato. Vulgus, etsi non nihil ijs quæ tractabantur in præsentia angebatur, tamen affulgente stipendiū ab Rege suppeditanti spe quiescebat. At illi qui statum popularem agitabant, posteaquā uulgō rem communicauerūt, rursus & sibi ipsis & plerisq̃ sociorum, quæ forent ab Alcibiade prospiciebāt. Et alijs quidem hæc facilia & credibilia uidebantur. Phrynicho autem, qui adhuc dux erat, nihil admodum horum placebat: & nihilo magis statum paucorum Alcibiades sicut erat, quā popularem, desiderare uidebatur, neque aliud captare, nisi ut quoquo modo disciplina ciuitatis

*Atheniensium
de Alcibiade
ducendo con-
siliū.*

ciuitatis immutata, accitu sociorum reuerteretur. Ipsi autem maxime circumspiciendum esse, ne seditiones existerent: quinetiam ne regis quidem interesse, ut à Peloponnesibus iam æquè in mari uersantibus, & in illis imperio non minimas urbes obtinētibus accederet ad Athenienses, quibus diffideret, & negotium sibi facceret, cui liceret Peloponneses, à quibus nihil dum mali passus est, efficere sibi amicos. Præterea se probè scire aiebat socias ciuitates, cum denunciatum eis foret, hos statum paucorum non popularem uiuere, & ita ipsis esse uiuendum, profectò nec quæ defecissent, ad imperium redituras, nec quæ non defecissent, stabiles permanuras. Neque enim præoptaturas in paucorum aut populi statu seruitutem, quam in utroque nascisci posse libertatem. Quinetiam eos qui optimates uocarentur, opinaturos non minus negotij sibi quam in populari statu per eos exhibendum esse, qui largitionibus uterentur, & duces malorum essent: unde plura ipsi commoda consequerentur, & sub illis inaudita causa homines atque immanius ad necem esse rapiendos. Popularem uerò statum & effugium suum & illo certiorum esse, & hæc ita sentire ciuitates ex ipsis operibus edoctas, planè se scire Phrynichus aiebat: ideoque
 20 nihil eorum sibi, quæ in præsentia ab Alcibiade agerentur, placere. Si tamen qui congregati in societate belli erant, sicut à principio placuerant hæc, ita nunc admiserunt: ac legatos qui Athenas mitterentur cum alios, tum uerò Pisandrum parauerunt, ut Alcibiade reducendo, ac statu populari antiquando, deque contrahenda Atheniensibus cum Tissapherne amicitia tractarent. At Phrynichus sciens forent oratio de Alcibiade reducendo haberetur, & ab Atheniensibus admitteretur, ueritus ne ob ea quæ à se in contrarium dicta essent, male secum ageretur, si in arbitrium illius deueniret, hoc comminiscitur. Mittit ad Astyochum
 30 Lacedæmoniorum nauarchum circa Miletum adhuc agentem clandestinas epistolas, in quibus cum alia simpliciter scribebat, tum uerò Alcibiadem illorum negocia corrumpere, qui Tissaphernem Atheniensibus conciliaret. Sibi ueniam dandam esse, qui aliquid consuleret in perniciem hostis sine detrimento suæ ciuitatis. Astyochus de Alcibiade ulciscendo, præterquam quod amplius ille non ueniebat in manus, ne curauit quidem: sed reuersus ad eum in Magnesium & ad Tissaphernem, retulit ambobus quæ sibi scripta essent è Samo: index ipse rei factus, & (ut ferebatur) tum his tum alijs rebus communicandis Tissapherni
 40 sese applicans priuati lucri gratia, eoque libentius ferens stipendium non esse persolutum. Alcibiades non cunctatus literas in Samum ad magistratus mittit, de his quæ à Phrynicho agerentur, postulans ut eum morte mulcarent. Ob id exæstuans

*Phrynichi ad-
uersus Alcibi-
adem calliditas.*

Phrynichus, ut qui ob indicium esset in summum omnino dis-
crimen adductus, rursus ad Astyochum scribit, insimulans il-
lum superioris facti, quòd haud probè occultasset, & nunc se para-
tum esse tradere omnem Atheniensem exercitum, qui esset apud
Samum, illis ad internecionem, expositis sigillatim omnibus mò-
dis (cùm Samus muris careret) quibus modis ista exequeretur;
neque inuidiosum sibi iam esse, cùm propter inimicissimos de cà-
pite periclitetur, si hoc & aliud quocunque potius ageret, quàm
ut ab illis trucidaretur. Hæc quoque Astyochus ad Alcibiadem
detulit, cuius iniquitatem præsentiens Phrynichus, tantumq; non
ab Alcibiade de his rebus epistolam adesse, præoccupat ipse ad
exercitum indicium efferre, inquiens hostes in animo habere, cùm
Samus careat muris, nec omnis classis intus habeat stationem, ca-
stra inuadere: & quandoquidem ipse pro comperto habeat, de-
bere Samum illos quàm celerrimè muro concludere, & in cæte-
ris custodias agere. Atque ipse eos pro imperio quo erat, ad hæc
faciendà adegit. Et isti quidem partim ad extruendos muros res
præparare, partim celeriter extruere non solùm ex hac causa, sed
etiam tanquam sic Samus esset duratura. At non ita multò post,
literæ ab Alcibiade ueniūt, exercitum à Phrynicho proditum iri,
& hostes eum inuasuros. Et hoc Alcibiades non ex fide, sed ex
odio dicere existimatus, & Phrynichò tanquam cum hostibus sen-
tienti opponere quæ ipse faciendà ab hostibus præuidisset, nihil
obfuit, imò testimonium eo indicio perhibuit. Item post Tissæ-
phernem alliciendo induxit, ut amicus Atheniensibus foret, ti-
mentem quidem Peloponneses, quòd maiori cum classe quàm
Athenienses adessent: cupientem tamen, si quo pacto posset, sibi
haberi fidem, præsertim postea quàm sensit eorum apud Cnidum
dissensionem de fœderibus per Theramenem initis. Nam id tem-
poris cùm illi apud Rhodum essent, iam dissensio extiterat. Post
quem Alcibiadis sermonem cum Tissapherne habitum, Lacedæ-
monios ire assertum cunctas ciuitates in libertatem, superuenit
Lichas, negauitq; tolerandam esse pactionem, ut rex obtineret ci-
uitates, quibus prius aliquando aut ipse, aut progenitores eius im-
perassent. Et Alcibiades quidem, utpote ad magna connitens, of-
ficiosè Tissaphernem demerebatur.

Legati autem Atheniensium qui cum Pisandro è Samo missi
erant, ubi Athenas peruenerunt, uerba apud populum fecèrè, al-
tius repetentes & ante omnia licere illis & regem socium habere,
& Pelopōnenses uincere, si Alcibiadem restituerent, nec eodem
modo degerent sub statu populari. Contradicientibus multis, par-
tim pro statu populari, partim propter inimicitias Alcibiadis, ac
reclamantibus indignū facinus esse, si is rediret qui leges rupisset,
in quem

in quem Eumolpides præconesq̃ de mysticis testimonium dixissent, quo nomine exilium sibi ille conscisset: quem denique si reuoarent, sese deuouissent. Pisander ubi plurimum concertationis erat ac querelæ, adiens ac prehensans singulos contradicentium, percontabatur num quam spem salutis publicæ haberent: Peloponnensibus nec in mari pauciores quàm ipsi naues rostratas habentibus, & socias ciuitates plures, suppeditante illis rege ac Tissapherne pecunias, quæ ipsis nullæ reliquæ essent, nisi quis ad eos regem traduceret. Et cum interrogasset, & nullam aliam esse dicerent, tunc palam subiiciebat eis: Atqui hoc ut conficiamus, fas non est, nisi Rempublicam prouidentius administremus, & ad paucorum regimen deferamus, ut nobis rex habeat fidem: ne plus de administratione Reipublicæ in præsentia quàm de salute consulamus: habituri facultatem postmodum, si displicebunt ista, mutandi: Alcibiademq̃, qui hoc unus nunc efficere potest, reducamus. Hæc audiens populus, ægrè quidem à principio ferebat mutationem status paucorum: sed Pisandro planè docente nullam aliam salutem esse, inter metum & spem, ut status Reipublicæ immutaretur, annuit: factumq̃ decretum est, ut Pisander cum decem collegis irent ad transigendum cum Tissapherne atque Alcibiade, quoquo modo sibi maximè è Republica fore uideretur. Et criminante Pisandro, Phrynichus à præfectura cum suo collega Scironide amotus est, subrogatq̃ in eorum locum Diomedon & Leon, & ad classem missi. Dedit autem crimini Pisander Phrynicho, quòd diceret eum prodidisse Iasum & Amorgem, uidelicet arbitrabatur eum non idoneum fore ijs quæ ab Alcibiade transigerentur. Ita Pisander, ubi coniurationes omnes quæ prius fuerant de iudicijs ac magistratibus in ciuitate, recitauit: & eos ut coirent, initoq̃ publicè concilio popularem statum abrogarent cohortatus est, cæteraq̃ quæ ad præsentem usum pertinerent, curauit, ne quid moræ intercederet, ad Tissaphernem ipse cum decem collegis nauigauit. Leon ac Diomedon per eandem hyemem cum ad classem Atheniensium peruenissent, Rhodum petierunt. Vbi nati subductas Peloponnensium naues, in quendam locum egressi sunt, ac Rhodijs qui ad arcendam uim occurrerant, prælio superatis, in Chalcem se recepêre: & illinc bellum acrius ex Cogerebant, quod inde commodius obseruarent, si qua traicerent Peloponnensium naues. Xenophantidas autem Lacon è Chio in Rhodum uenit à Pedarito, nunciatum iam ad finem peruenisse Atheniensium murum: Et nisi omne classe subueniatur, actum esse de Chio. Et isti quidem subuenire statuerunt. Attamen Pedaritus interea, & qui cum eo auxiliares erant, atq̃ Chij, ad motis omnibus copijs munitiones Atheniensium circumdatas classi oppugnant: & eius

*Atheniensium
decretū de mutando statu rei publicæ.*

Tissaphernes
sibi metuit.

& eius parte expugnata, aliquot nauibus qua subductæ erant potiuntur. Sed eò succurrentibus Atheniensibus, primi in fugā uersi sunt Chij, mox Pedaritus ipse reliquis circa fusis occubuit, ac multi Chiorum, pluraq; arma capta. Post hæc multo quàm antea Chij arctius obsidebantur, & à terra & à mari, etiam fame inualescente. Pisander autem legatq; collegæ, ubi ad Tissaphernem uētum est, uerba fecerunt de pactionibus ineundis. Ille quoniam magis extimesceret Peloponneses, & quemadmodum ab Alcibiade erat edoctus, uellet utrosq; adhuc uehementius conteri, non se certum omnino Alcibiadi præbebat. Ea de re ille ad tale genus se conuertit, ut inter Athenienses & Tissaphernem tanquam nimia postulantem non conueniret. Quod ut mihi uideretur, etiam Tissaphernes uolebat: ipse quidem propter metum, Alcibiades autē, quod ubi animaduertit illum (ut uidebatur) non affectare conuentionem, nolebat uideri Atheniensibus inualidus ad hoc ei persuadendum: sed iam persuaso, & uolenti ad Athenienses se cōferre, ipsos Athenienses non idonea offerre. Postulauit enim Alcibiades coram Tissapherne, cuius uice ipse in loquendoungebatur, quæ adeò omnem modum supergrederentur, ut per Athenienses, etsi ingentibus sanè postulatis annuerent, staret quò minus conueniretur. Nam postulauit omnē Ioniam tradi, rursusq; insulas Ionæ adiacentes: quæ cum non abnuerent Athenienses, tandem in tertio congressu ueritus ne planè deprehenderetur parum pollere, petijt ut sinerēt regem ædificare naues & ijs terram ipsorum obire quot & quoties libuisset. Ad hæc postulata nihil iam amplius assensere Athenienses, sed ea intolerabilia arbitantes, & se ab Alcibiade esse deceptos, cum iracundia digressi, se Samum receperunt. Post hæc rursus Tissaphernes eadem hyeme contulit se in Caunum, animo Peloponneses iterum reuocandi Miletum: initisq; alijs quibuscunque posset pactionibus stipendium soluere, ne prorsus sibi hostes redderet, timens tum ne aut coacti pugnare cum Atheniensibus, classe ex magna parte stipendio fraudata succumberent, aut ea exarmata, ad uotū sine se Atheniensibus succederet, tum uel magis, ne illi stipendij parandi gratia continentem peruastarent. Harum igitur rerum omnium respectu atque prouidentia, ut (quemadmodum optabat) Græcos inter se coequaret, accitis Peloponnesibus stipendium numerat, foederaq; cum eis tertio in hæc uerba:

Tissaphernes
Peloponnesibus
reconciliatur.

*Pactiones tertiæ inter Lacedæmonios &
regem societatis.*

TERTIODECIMO regni Dario anno, Alexippida apud Lacedæmonem tribuno plebis, pactiones initæ sunt apud Menandri campum inter Lacedæmonios sociosq; ac Tissaphernem & Thera-

ramenem,

ramenem, Pharnaciꝑ liberos, de regis deꝑ Lacedæmoniorum & sociorum negocijs. Quæcunque plaga regis in Asia est, regis esto, deꝑ sua prouincia rex deliberato pro suo arbitrio. Lacedæmonij socij 'ue prouinciam regis ne adeunto nocendi ergo. Neue rex Lacedæmoniorum sociorum 'ue regionem adito ullius mali ergo. Quod si quis Lacedæmoniorum aut sociorum, nocendi ergo regionem regis adierit, Lacedæmonij socijꝑ prohibento. Et si quis e ditione regis adierit Lacedæmonios socios 'ue nocendi ergo, rex prohibeto. Nauibus quæ nunc adsunt, Tissaphernes stipendium præstato ex pacto, dum naues regis adueniant: quæ ubi aduerint, Lacedæmonij socij suam classem si uolent alunto: sin à Tissapherne ali uolent, Tissaphernes stipendium præbeto. Eam pecuniam finito bello quantam acceperint Lacedæmonij socijꝑ Tissapherni reddunto. Postquàm classis regia uenerit, & illa & Lacedæmoniorum & socialis communiter bellum gerunto, quatenus Tissapherni uidebitur Lacedæmonijsꝑ ac socijs. Quod si societate belli cōtra Atheniēses dissociare libuerit, ex æquo dissociato.

Hæ pactiones initæ fuerunt, post quas Tissaphernes operam dedit, ut naues Phœnices (quemadmodum dictum est) adduceret, atque alia quæ sponponderat, animo etiam ostentādi se quæ ad ipsum pertinerēt, apparare. Sub extremū iam hyemis Boeotiani Oropum interceperunt, prodito Atheniensium quod ibi erat præsidio, opera etiam nonnullorum Eretrienſium, & ipsorum Oropiorum, captantes Eubœam ad defectionem inducere. Nam cū id oppidum sit situm in Eretria, quod Athenienses tenebant, fieri non poterat, quin magna iactura afficeretur & Eretria & cætera Eubœa. Potiti igitur iam Oropo Eretrienſes, in Rhodum uenerunt accitum Pelopōnenses in Eubœam. Illi Chio potius quæ uexabatur succurrendū cū statuissent, & è Rhodo soluentes omni

30 cum classe circa Triopium nauigarent, prospiciunt Atheniensium naues à Chalce altum tenētes: & cū neutri in alteros tenderent, abierunt: Athenienses quidem in Samum, Peloponenses autem in Miletum, cernentes non posse se Chio succurrere sine certamine. Hyems hæc confecta est, & uigesimus huius belli annus, quod Thucydides conscripsit.

Ineunte statim proximæ æstatis uere, Dercylidas Spartiata haud magna cum manu missus est itinere pedestri in Helleſpontum, sollicitatum ad defectionem, Abydum quæ est Milesiorum colonia. Chij quoqꝑ quamdiu Astyochoſ deferendo auxilio ambigit, obsidione urgente, ad confligendum impulsī sunt nauali certamine, Acceperāt autem post mortem Pedariti Astyochoſ adhuc apud Rhodum agente, Leontem è Miletō hominem Spartiatam pro duce, qui cū Atisthene uenerat in nauī, & duodecim naues

Mileti

*Vigesimiprimus
anni initium.*

• Miletī præsidiarias, quarum Thurinæ erant quinque, Syracusanæ quatuor, & Aneta, & Milesia, & Leontis singulæ. Egressi itaque cum omnibus copijs Chij, & tuto quodam loco occupato, unâ cum sex & triginta suis nauibus egressi sunt Atheniensium duas & triginta. Et cû matrox esset pugna naualis, neque in ea Chij atq; socij forent inferiores, tamen (iam enim erat uesper) in urbem redierunt. Secundum hæc cû Dercylidas pedestri itinere ad Hellespontum peruenisset, statim ad eum & ad Pharnabazû Abydus defecit, & duos post dies Lampacus. Hoc cognito, Strombichus è Chio repētē suppetitias uenit, nauibus quatuor & uiginti Atheniensium, inter quas erant militares quæ portabant armatos: & prælio superatis Lampacenis qui obuiam prodierant, ipso impetu Lampacum muris carentem capit, ac homines uasq; abripit: ac restitutis in eam liberis hominibus, ad Abydum accessit. Sed cû Abydanos neque ad deditionem impellere, neque oppugnatione tentata expugnare posset, ad Sestum transfretaui, urbem in Cherfoneso è regione Abydi sitam, quam Medi aliquândo tenebant: ibiq; præsidium imposuit, ac totius Hellesponti custodiam. Interea & Chij compotes maris effecti sunt magis, & qui ad Miletum erant, atq; Astyochus tum audita pugna nauali, tum discessu Strombichidis audaciōres. Itaque omnino duabus nauibus in Chium profectus Astyochus, sumpsit quæ illic erāt naues, & tota iam classe cōtendit in Samum. Et cû hostes non exirēt obuiam, quòd mutuo suspecti erant, rursus redijt Miletum. Nam per hoc tempus, atque etiam prius, Athenis antiquatus erat status popularis. Siquidem postquàm Pisander cum collegis ac Tissapherne redierunt Samum, rem illic castrensem ad suum magis arbitrium transtulerunt, & Samij ipsi hortabantur optimates ad capeßendū secum statū paucorū, etsi inter se ad seditionē cōcitati, ne sub statu paucorum degeretur. Quinetiam Atheniensibus qui inter se erāt, cū & ipsi inter se contulissent, placuit Alcibiadem (quandoquidem hoc ei non esset cordi) missum facere. Non enim amplius idoneum fore, si uenerit, statui paucorum, sed se iam quorum de periculo ageretur, per se dispicere oportere, quoniam modo & res ista non remitteretur, & bellica sustineretur, unoquoque ex sua re familiari impigrè pecuniam, & si qua re alia opus esset, cōferente, ut qui non alijs iam, sed sibijpsis laborarent. Talia tunc exhortati, continuo Pisandrum & dimidium legatorum domū dimiserunt ad resibi transigendas, dato insuper eis negotio, ut in quasq; subditorum ciuitates possent, statum paucorum instruerent. Alterum dimidium in alia item subditorū oppida, alio alium, necnon Diotrophem ad prouinciā sibi mandatam in Thracia administrandam, tunc agētem circa Chium. Is Thasum profectus, statum ibi popu-

Paucorum statu
 tus Athenis in-
 stituitur, & a-
 libi.

ibi popularem aboleuit. A cuius discessu Thasii altero ferè mense urbi murum circundederunt, tanquam nihil iam indigentes cum Atheniensibus statu optimatum, sed libertatem à Lacedæmonijs propèdiem expectantes. Nam eorum exules qui non penes Athenienses, sed apud Lacedæmonios erant, cum suis qui intra urbem erant necessarijs, omni ope annixi sunt, ut & naues reciperentur, & ciuitas rebellaret. Itaq; ipsis quidem euenit ex sententiâ, ut & ciuitas citra periculum seruitio eximeretur, & populus qui fuerat refragaturus, administratione summoueretur, cæteris autem Atheniensium studiosis è contrario, qui statum paucorum illic constituerant. Igitur apud Thasum euenire contraria, ijs qui Atheniensium statum paucorum constituebant. Neq; id in Thaso tantum, ut mihi uidetur, sed in alijs quoq; multis subditorum ciuitatibus, quæ resipiscences, & impune id agentes, illa fallaci sub Atheniensibus legitimè uiuendi cõditione posthabita, ad eam quæ proculdubio erat libertatem transierunt. At Pisander cum collegis profecti, statum popularem, ut ipsis uidebatur, ex urbibus sustulerunt, & ex aliquot earum armatis in socios sumptis Athenas reuerterunt: ubi comperiunt iam pleraq; à sodalibus perpetrata. Etenim An- *Androclis cædes.*
drodem quendam in statu populari longè principem, & qui inter primos extiterat autor Alcibiadis expellendi, nonnulli iuniorum conspirati, clam obtruncarant, duplici causa, tum quòd erat maximæ apud populum autoritatis, tum uel magis aliquanto Alcibiadis demerendi, tãquam reuersuri, & Tissaphernem eis amicũ reddituri, aliosq; nõnullos tanquã non opportunos eodem clam modo sustulerant. Oratioq; ab eis ex composito propalam habita est, neq; mercedem alijs dari debere nisi militantibus, neq; plures esse participes rerum gerendarum quàm quinque millia, & eos præcipuè, qui & pecunijs & corporibus prodesse possent. Erat autem
hæc res decora apud plerosq; ut qui administratione ciuitatis immutassent, iisdem ciuitatem administrarent. Adhuc nanq; & populus & conciliũ ex consuetudine congregabatur, ita tamen ut nihil consultaretur nisi quòd conspiratis probaretur. Ex quorum etiam numero erant oratores, pensatis prius inter se quæ forent, dicenda, nemine iam aliorum cõtradicante præ metu, cum tantam cerneret conspiratorum manũ. Quòd si quis contrà hisceret, cõfestim aliquo idoneo modo necabatur, neque de percussoribus inquirebatur: si qui suspecti erant, supplicium sumebatur, sed intra silentium populus se tenebat adeò perterrefactus, ut taciturnitatem suam lucrifacere se putaret si nihil uiolentiæ pateretur, & cum multo plurimum quàm erat conspiracyonem suspicaretur, animo succumbebat. Nec id licebat explorare tum propter magnitudinem ciuitatis, tum propter mutuatam ignoratione, Neq; uerò fas erat ob hoc

ipsum cuiquam apud aliū miserari ac lamentari uicem suam, quasi de ulciscendo secreta consilia agitare. Siue enim notum siue ignotum nactus esses quem alloqueris, infidus uidebatur, singulis ē populo suspiciōse inuicē se adeuntibus, ueluti clam participes forent eorum quæ agerētur. Quoniam ex eo paucorū numero erant quidam, quos nemo unquā suspicatus esset ad eam se factionē conuersuros, qui præcipue & apud multitudinem ut fides haberetur effecerant, & apud statum paucorū ut multū firmamenti esset, uel hoc ipso quod populares ad mutuam diffidentiā inducebāt. Sub hoc igitur tempus Pisander collegēq; uenientes, statim cætera peregerunt: & ante omnia coacto populo, sententiā dixere de decem scribis deligendis, penes quos liberum imperiū esset, qui cōscriptam rogationem certa die ad populū ferrent, qua ratione ciuitas optimē degeret. Vbi dies dicta aduenit, aduocata concione in editum locum ubi templum Neptuni est situm, decem ferme extra urbem stadijs, promulgarunt decē uiri illi, nihil aliud quā hoc demum, licere cuicunq; Atheniensem dicere quam uelit sententiam. Quod si quis eum qui dixerit, accusauerit uiolatæ legis, aut quoquo alio modo læserit, ingentibus poenis sanxerunt. Hic uerò clare locuti sunt, nullum iam pristino instituto magistratū ualere, neq; stipendium numerari: sed quinque deligi præfides, à quibus rursus cētum uiri deligantur, qui singuli ternos sibi cooptēt, penes quos numero quadringentos, cū in curiā uenerint, imperiū sit exequendi quæ optima factu esse senserint, & quinque millia ciuiū quoties eis uideretur congregare. Fuit quidem qui hanc rogationē tulit Pisander, qui ut in cæteris, ita in hoc statu popularem libētissimē propalam abrogabat. Qui uerò totū negotium cōposuit, qua ratione ad hoc deueniretur iam pridē id præmeditatus, fuit Antiphon, uir Atheniensium sui temporis nulli secundus uirtute, atq; item præstantissimus in cōminiscendo, & in ijs quæ sentiret promendis, qui neq; ad populum neq; ullam in contentionē uoluntarius prodibat: sed suspectus uulgò, propter opinionem facultatis in dicēdo, cessaret ab agēdo: tamen hic unus ut cuiq; aliquid aut in iudicio, aut apud populū agenti consulebat, plurimū posse prodesse existimabatur: & qui postmodum (cū statu quadringentorū collapsō, acta illorum populus ultum iret, ipseq; in iudiciū uocaretur, tāmquam unus ex istarū rerum autoribus) uidetur mihi optimē omniū ad meam usq; memoriā, causam capitis dixisse. Præstabat autem sese & Phrynichus perquā studiosum circa statū paucorū Alcibiadis metu, quem intelligebat cūcta apud Samū à se cum Astyocho tractata rescuuisse, ratus (ut credibile erat) eū nuncq; sub paucorū statu reuersurū. Et aduersus atrociam quia is non succubuerat, plurimū de sua uirtute spopōdisse uidebatur. Theramenes quoq; Agnonis filius,

inter

Hunc locum citat Cicero in Bruto.

inter primos eorum extitit qui statum popularem dissoluerūt, uir neque ad dicendum, neque ad intelligendum inualidus. Itaque opus à ueris & multis & circumspectis agitatū, etsi arduum, tamen non immeritò processit. Arduum enim fuit, populū Atheniensem centesimo ferè ab exactis tyrānis anno libertate priuare. Nec eum modò nullius imperio subiectum, sed plus quàm huius temporis dimidio ipsum alijs imperare assuetum. Vbi autem cōcio nemine refragāte, sed rata habēte quæ promulgabātur, soluta est, aliquātò pōst in curiam introducti sunt quadringēti hunc in modū: Erant
10 Athenienses assidue sub armis propter hostes apud Deceleā agētes, partim in muris, partim in stationibus suo quisque loco. Igitur illo die eos qui conscj non erant, ex cōsuetudine abire permittūt, dato præcepto coniuratis, ut permanerent non apud arma, sed seorsum: & si quis ad res quæ agerentur notandas restitisset, hunc sumptis armis id facere prohiberēt. Fuerūt autem ij, quibus id negocium datum est, qui ad hoc ipsum uenerant cum suis armis, Andrij & Tenij & Carystiorum trecenti, & Æginetæ incolæ, quos ille habitatum miserant Athenienses. His itaq; dispositis, quadringenti uiri occulto quisque pugione uenientes, comitantibus cen-
20 tum uiginti Græcis adolescentibus, quibus utebantur, sicubi manu illorum opus erat, circumsistunt intra curiam senatores, qui fabis eligebātur, eisq; præcipiunt, ut sumpta mercede egredierentur. Attulerāt autem ipsi mercedē illis tōtius reliqui temporis, & eam egredientibus persoluerūt. Itaq; hunc in modū senatus nihil refragatus, ē curia prorepst: ne cæteris quidem ciuitatibus aliquid innouantibus, sed quiescētibus. Tunc illi ingressi curiam, quæstores ē suo corpore sortiti sunt, quibus cunq; uotis atque sacrificijs magistratus instituuntur, usi: postea ualde immutato ritu status popularis, præterquàm quòd exules Alcibiadis gratia nō restituerūt, in
30 cæteris imperiosè gerebant: & nōnullos (licet haud multos) quia ipsi uidebantur idonei qui in locum ipsorū substituerentur, interemerunt, nōnullos in carcerem cōiecerunt, quosdā relegauerunt. Ad Agidem quoq; regem Lacedæmoniorū (erat apud Deceleā) misere caduceatorem, qui diceret uelle se redire in gratiam: & consentaneum esse ut ille ipsis potius, quàm in fido populo assentiretur. At iste non quieto animo ciuitatem esse existimans, neq; populum subitò uetustam libertatem traditurum, nec quieturum si magnum exercitum conspexisset, ideò non tantum fidei habens illis in præsens, quin crederet etiam turbari posse, nihil de cōuentione
40 respondit ijs qui à quadringentis aduenerāt, sed accito ē Peloponneso ingenti exercitu, haud multò pōst ipse cum ijs copijs, & his quæ ad Deceleam excubabant, descendit ad ipsa moenia Atheniensium: sperās eo magis turbatos Atheniēses in suum arbitrium

Agidis exercitus cōtra Athenienses.

peruenturos, aut uolūtarios, aut ipso impetu, propter tumultum intra extraque credibiliter futurum: neque enim de fore putabat, qui muros maiores propter illorum solitudines occuparent. Cum ergo copias propius moenia admoisset, Athenienses ne tantulum quidem intra urbem mouerunt: sed emissio equitatu, ac parte quadam grauis & leuis armaturę sagittariorum, depulerunt statim eos qui propius subiissent, armisque atque corporibus quorundam interfectorum potiti sunt. Ita re Agis cognita, rursus eduxit exercitum: & ipse quidem & qui cum eo fuerant illic, apud Deceleę loca manserunt. Eos autem qui hostes inuaserant, postquam illic aliquot dies fuerant commorati, domum remisit. Secundum hæc, cum quadringenti uiri ad eum legationem misissent, & hic magis iam admitteret, & ad hoc ipsos hortaretur, Lacedæmonem mittunt ad paciscendum legatos, cupidi pacificandi. Mittunt item in Samum decem uiros ad leniendos milites, docendosque cum alia quę dicere oporteret, tum uerò illud, non in perniciem ciuitatis constitutum esse statum paucorum, sed in salutem omnium: & quinque millia hominum esse, non quadringentos solum, qui negocia administrarent. Nec unquam ad eam diem propter expeditiones & peregrinas occupationes ad ullam rem consultandam quantumlibet arduam, plures quinque millibus conuenisse. Non tamen statim ab ipsa status sui constitutione miserunt, ueriti, ne id quod euenit, nautica multitudo nollet sub eo statu manere, & illinc inchoato malo ipsis, moueretur. Etenim iam apud Samum circa statum paucorum res talis erat innouata, ea quę per ipsum tempus contigit, quo quadringenti sunt constituti. Nam Samiorum qui tunc aduersus procures surrexerant, cum antea fuissent status popularis, sed immutati rursus persuasione Pisandri dum uenit, & Atheniensium in Samo conspicuorum, facta coniuratione ad quadringentos homines, statuerant aggredi ceteros, tanquam illi populus forent, & Hyperpolum quendam Atheniensem, hominem nefarium, exulatem, non potentię dignitatis ue metu, sed propter scelera & dedecus ciuitatis interemerunt, unam cum Charmino uno e ducibus & aliquibus secum Atheniensibus, quibus fidem dederant. Et cum ijs alia huiusmodi perpetrarunt, animati & plures inuadere. Hanc rem qui senserant futuram, nunciauerunt tum e ducibus Leonti ac Diomedonti (hi enim quod a populo honore afficerentur, inuiti statum paucorum ferebant) tum Thrasylulo ac Thrasyllo, quorum alter erat trierarchus, alter armatis pręerat: itemque ceteris qui pręcipue uidebantur illi cōspirationi semper auersi: obsecraruntque ne seipsos morti destinatos, ne Samum ab Atheniensibus alienatam, propter quam unam magistratus in id temporis permāsisset, cōtemnerent. Hoc illi audito, singulos

Samiorum seditio.

Hyperpoli cedes.

Charmini cedes.

singulos milites adeunt, orantq; ne quo modo id permittant, & in primis eos qui dicuntur Parali, homines Athenienses, atque liberos omnes qui in ea naui uehebantur, statui paucorum etiam non præsenti, semper infesti. Quibus Leon & Diomedon quoties aliquò nauigabant, soliti erant aliquid nauium custodiendum relinquere. Itaq; cum trecenti illi in Samios impetū fecissent, isti omnes interuentu suo plerosque Samiorum periculo exemerunt, & triginta è numero trecentorum obtruncarūt, & eorum tres maximè nocentes exilio multarunt, cæteris ignoscens restituto populari
10 statu, in posterum communiter Rempublicam administrarunt. Hanc itaque nauem Paralorum cum ipsorum præfecto Chærea, qui statu mutato nauauerat operam, properanter Samij atq; milites Athenas mittunt ad ea quæ acta essent nuncianda. Nondum eum rescuerāt quadringentos uiros imperio potitos. Cum Athenas naus peruenisset, ea protinus quadringenti ablata, Paralorum aliquot duobus tribus ue uincula indiderūt, reliquos in aliam militarem nauem impositos, mandarunt apud Eubœam custodiendos. Chærea simulac ea quæ agerentur animaduertit, utcunque latitans rursus in Samum reuersus, retulit militibus quæ fierent
20 Athenis, omnia in maius uī orationis exasperans, uniuerfos ab his qui Rempublicam administrarent uerberibus affici, nec cōtra eos quicquam hiscere licere: quin etiam horum uxoribus liberisq; uim afferri, cædem quoque statuisse omnium qui in Samo militarent, qui ab ipsorum sententia discreparent, propinquos comprehendere atque coërcere, nisi sibi obtemperatum sit, eos interfecturos. Alia etiam permulta mentiendo adiecit. Quæ audientes milites, non modò eos qui statum paucorum introduxerāt, sed etiam eos qui participes erant, statuerunt à principio occidere. Deinde ab ijs qui se interposuere prohibiti, atque edocti, ne hostibus infesta
30 classe uenientibus rem Atheniensem perderent, abstiterunt. Ac postea uolentes iam aperte rem Samiam ad statum popularem reuocare, Thrasybulus Lyci filius, ac Thrasyllus (isti enim præcipui autores extiterant status innouandi) adegerunt ad maximum ius iurandum cum cæteros milites, tum uerò eos qui erāt è statu paucorum, capessituros se Rempublicam popularem, idemq; quod ipsi sensuros, bellum aduersus Peloponneses impigre gesturos, quadringentos uiros pro hostibus habituros, ac nihil admodum cum illis per caduceatorem transacturos. In eadem uerba iurauerunt etiam ex Samijs omnes qui per ætatem ferre arma poterant;
40 cum quibus omnia negocia & quæ ex periculis euentura forent, milites sibi communia esse uoluerunt, arbitantes neque sibi neq; illis ullam reliquam salutem fore, sed utrisq; pereundum, siue quadringenti uiri uincerent, siue hostes è Mileto, Atque hoc tempus

Chærea Paralorum præfectus.

per concertationem omne cōsumptum est, militibus Athenas ad
 popularem statum, illis hos ad paucorum compellētibus. Sed mi-
 lites coacta protinus concione, superiores duces, & si quem trierar-
 chum suspectum habebant, magistratu amouerunt, aliosq̃ suffe-
 cerunt trierarchos ducesq̃, quorum extitēre Thrasylbulus Thra-
 syllosq̃: qui ad dicendum surgentes, ceteros exhortati sunt cū
 alijs rationibus non debere ipsos animo labare, quod ciuitas sua
 defecisset: tum uerò his, quod à se qui & plures essent, & omnibus
 magis abundarent, illa secessisset. Nam quum ipsi omnem classē
 habeant, coacturos se ceteras ciuitates, quibus imperent, dare pe- 10
 cuniam, non minus quàm si degerent Athenis. Nam & urbem si-
 bi esse Samum, quæ non modò infirma sit, uerū etiam parū ab-
 fuerit quin Athenienses superiore bello imperio maris priuaue-
 rit: & se hostes ex eodem loco propulsaturos, quo prius: & se pro-
 pter classē potentiores quàm eos qui in urbe essent, ad compa-
 randum com meatum: & propter seipsos in Samo sedentes, etiam
 antea potitos fuisse Athenienses portu Piræi: & nunc eò deuentu-
 ros, si nolint ipsi reddere Rempubicam, ut ipsi magis possint illos
 prohibere mari, quàm ab illis prohiberi: ac exiguā sanè & nullius
 momēti utilitatem fuisse, quàm eis præstiterit urbs ad uincendos 20
 hostes. Itaque se nihil amisisse, cū illi neque argentum iam mit-
 tere possint, sed id ipsi sibi milites suppeditent, neque bonum con-
 silium, cuius causa urbs castris potiatur. Quin in his quoque illis
 peccasse, antiquando leges patrias: ipsos uerò easdem seruare, & il-
 los ad easdem cogere cōnaturos esse. Itaque neq̃ hos, qui aliquid
 boni consulerent, apud se deteriores esse: & Alcibiadem proposi-
 ta sibi per ipsos securitate atque restitutione, societatem inter eos
 ac regem cupidè cōciliaturum: quodq̃ maximum sit, si cætera fru-
 strarentur, certè cū tantam classē habeāt, hoc non deesse ut se-
 cedant aliquò ex multis locis, ubi & urbes & agros inueniant. Ta 30
 libus sese alloquijs mutuò in concione hortati sunt, & nihilo se-
 gnius ea quæ ad bellum gerendum pertinebāt, apparabant. Quæ
 sentientes decem legati qui à quadringentis uiris in Samum mis-
 si erant, cū iam in populo uersarentur, ibidem siluēre.

Per hoc tempus classiarj Peloponnesium milites, qui erant
 Miletj, inter se clamabant, negocia ab Astyocho pariter atque Tif-
 sapherne perdi: ab Astyocho quidem, quod neque prius pugnare
 uoluerit, quandiu ipsorum classis præpotens, Atheniensium te-
 nuis fuit: neque nunc uelit, cū Athenienses inter se dissidere di-
 cantur, nec eorum naues eodem in loco esse: sed tempus terat op- 40
 periendo Phœnices à Tissapherne naues, nomine, non re pericu-
 lum certaminis facturas. A Tissapherne autem, quod has naues
 non accierit, quodq̃ neque solidum neque asiduum stipendium
 soluendo.

soluendo, classem Peloponnesensem destruat. Itaque negabant ulterius expectare oportere, sed pugna nauali decernere, ad quod præcipuè Syracusani instabāt. Hoc murmur gliscere sentiētes socij atq; Astyochus, cōcilio habito, censuēre decertandū: quandoquidem seditionē apud Samum esse nunciabatur. Ergo cum omnibus nauibus numero centum ac duodecim Mycalen proficiscūtur, iussis eò Milesiis adesse pedestri itinere. In Glauca autem Mycales stationem Athenienses habebant, duæ & octoginta naues è Samo profectæ. Distat autem paululum à continente Samus, qua parte
10 Mycalen spectat. Qui quum prospexissent Peloponnesiacas naues ex aduerso uenientes, secesserunt in Samum, suas non satis esse rati ad subeundū de summa rerum periculū, & simul expectantes (præscierant enim hostem è Mileto uenire, cupidum pugnandi) Strombichidem ex Hellesponto succursurum cum ea classe, qua se è Chio Abydum contulerat: ad quem præmiserant nunciū, cum se in Samum Athenienses subduxissent. Peloponneses ad Mycalen classe appulsa, illic castra posuēre, & cum eis Milesiorum pediatatus atq; accolarum. Postero die cū aduersus Samum nauigare statuissent, accepto nuncio Strombichidem ab Hellesponto redire,
20 re, illicò Miletum reuecti sunt: aduersus quam uicissim Atheniēses post accessionem alterius classis contenderunt centum atq; octo nauibus, proposito decertandi. Sed nemine obuiam se dante, rursus in Samum reuertūtur. Statim secundum hæc eadem Peloponneses tam numerosa classe, tamen non idoneos se arbitantes ad prælium conferendum, inopes consilij unde tot nauibus pecunia suppetcret, præsertim Tissapherne malè soluente, mittūt ad Pharnabazum (quod iam inde ex Peloponneso præceptū erat) Clearchum Rhamphij filiū quadraginta nauium præfectū. Euocauerat enim eos Pharnabazus, præbere stipendiū paratus, pactusq; per
30 legatū se illis Byzantiū ad defectionem impulsurū. Ita naues Peloponneses datis uelis altū petentes, ut in cursu faciendo hostem laterēt, coorta tempestate iactatæ sunt, & earū alię quæ Delū tenuerunt, plures erāt, quibus Clearchus uehebatur, posterius Miletū reuersæ sunt. Sed rursus eas recepit Clearchus, in Hellespontū pedibus itinere cōfecto. Verū eæ quæ in Hellespontum euaserant cum Helixo Megarense decē naues, Byzantiū traxēre ad defectionem: quod postea cū rescissent Atheniēses qui ad Samū statua habebāt, miserūt auxilio atq; præsidio loci classem in Hellespontū: & breuis quędam pugna cōmissa est ante Byzantiū inter octonas
40 utrinque naues. In Samo uerò qui rebus præerant, & ante omnes Trasibulus, cū semper alias, tum uerò postquā statum immutauerat, in eadē sentētia fuit ut Alcibiadē reuocaret, ac tandē frequentium militum concione ad hoc persuasa, factoque decreto reducendum

Alcibiadis que
rimonia.

Alcibiades ab
exilio reuoca-
tus, pristina di-
gnitati restitui-
tur.

(donata uenia) Alcibiadem, ad Tissaphernem nauigauit, Alcibia-
demq̃ deduxit in Samum: unam salutem fore existimans, si ille
Tissaphernem à Pelopōnnensibus ad ipsos trāsferret. Alcibiades
coacta concione, iacturas exiliū sui questus est & deplorauit: mul-
taq̃ loquutus de Republica non in paruam spem futurorum au-
dientes adduxit, supra modū amplificando suam apud Tissapher-
nem gratiam, ut ij qui paucorum principatum dōmi gerebant, ip-
sum extimescerent, tum uel magis coniurationes dissoluerentur,
simulq̃ ut ab ijs qui Sami erant plus fiduciæ caperetur, ac pluris
ipse fieret, atque hostes apud Tissaphernem quā maximē accu-
sarentur, & à spe in qua erant deciderent. Enimuero asseuerabat
amplissimis uerbis, sibi recepisse Tissaphernem nunquam cessatu-
rum dare stipendium Atheniensibus, si modò eis confideret, quo-
ad ipsi quippiam reliquum foret, ne si oporteret quidem se ad ex-
tremum uenundare lectum suum, naues quoque Phoenicum quæ
iam in Aspendo essent, ad Athenienses, non ad Pelopōnenses ad-
ducturum. Ita denuum se Atheniēsis habiturum fidem, si ipsum
ad eos reuersum excepissent. Hæc illi aliaq̃ multa simulatq̃ audiē-
re, in collegium superiorum imperatorū cooptauēre, iusq̃ rerum
omnium permittēre: tantam subito spem singuli præsumentes, ut
nihil minus quā de sua salute, deq̃ supplicio quadringentorum
dubitarent: parati etiam iam tum propter ea quæ ille dixerat, con-
temptis qui aderant hostibus, nauigare in Piræum. Ad quod fa-
ciendum cum multi instarent, ille uehemēter abnuuit, negatis omis-
so qui propius esset hoste, in Piræum esse nauigandum: & quan-
doquidem ipse delectus esset imperator, se rationes belli ante om-
nia curaturum adito Tissapherne: atq̃ extemplò ē concione abiit,
uideri uolens uniuersa cum illo communicare, & maioris apud il-
lum precij esse, ostentādo se quod imperator iam delectus esset, il-
liq̃ prodesse posset & obesse. Atq̃ hinc contingit ut per Tissapher-
nem terrefaceret Athenienses, inuicem per Athenienses Tissapher-
nem. Peloponneses qui Mileti erant, audito Alcibiadis reditu,
cum iam antea Tissaphernem pro infido haberent, multò iam ma-
gis diffidebant. Delatum enim multis ē locis ad eos fuerat, quia
recusassent prodire obuiam classi Atheniensi ad Miletum usq̃ ul-
trò laceffenti, Tissaphernem multò languidiorem effectum esse
ad mercedem soluēdam, & iam antea per Alcibiadem operam da-
tam, ut idem ipsis inuisus esset. Itaque inter se milites alius alium
conuenientes, quemadmodum prius fecerant, conspirauerunt, &
alij quidam autoritatis homines, non solum quod neque solidum
unquam stipendium acciperent, & id breuis temporis aut inter-
missum, nisi quis eos aut in præliū duceret, aut aliò abduceret un-
de aleretur, deserere naues, culpam omnem in Astyochum refun-
dentes,

dentes, qui priuati lucri gratia Tiffapherni indulgeret.

Cum autem in huiusmodi conspiratione isti essent, conflatus est quidam in Astyochum tumultus hunc in modum: Syracusanorum nautæ Thurinorumq̃, quo liberior multitudo erat, licentius ingruentes, stipendium reposcere. Quibus proteruius quoddam responsum reddidit: interminatusq̃ in Hermocratem nautis suis astipulantem, leuauit fustem. Hoc cernentes commilitones utiq̃ nautæ, cum clamore Astyochum ut ferirent, impetum faciunt.

Astyochus mentem aufugit.

- 10 Quod ille præuidens, ad aram quandam confugit, atque ita percussus non est. Sed illinc in diuersa discessum ceperunt: & Milesii furtim adorti castellū Tiffaphernis illic extructū, præsidium quod ibi erat, eiecerunt. Quæ res probata est cum alijs socijs, tum præcipuè Syracusanis. Lichæ tamen displicuit, affirmanti debere Milesios aliosq̃, qui sub ditione regis essent, inseruire atque obsequi Tiffapherni in ijs, quæ moderata essent, donec rationes belli rectè disponderentur. At Milesii ob hæc illi & alia huiusmodi succensentes, mox defunctum morbo humari prohibuerunt eo loco, quo qui aderant Lacedæmonij, uolebant. Propter hanc rerum discordiam inter ipsos Tiffaphernemq̃ & Astyochum, superuenit ex
- 20 Lacedæmone successor Astyochi Mindarus, nauarchiæq̃ suscepit imperiū, & Astyochus abscepsit. Cum quo Tiffaphernes Gaudetem quēdam ex ijs quos secum habebat, nomine Cara, legatum misit, utriusque linguæ gnarum, tum ad insimulandum Milesiorum factum circa castellum, tum ad se purgandum: sciens sui accusandi gratia præcipuè illuc Milesios ire, & cum eis Hermocratem, qui asseueraret ipsum cum Alcibiade res Peloponneses destrueret, in partibus uacillātem. Erat enim illius in hunc perpetua similitas propter stipendijs solutionem. Quem Hermocratem ad extremum iam Syracusis extorrem, cum alij duces Syracusanorum nauium Potamis, Myscon, & Demarchus Miletum uenissent, insectatus est Tiffaphernes multò acrius: ac crimini dedit cum alia,
- 30 tum uerò quòd quia pecuniam postulatam aliquando non impetrasset, inimicitias secum gereret. Igitur Astyochus Milesii & Hermocrates, à Mileto Lacedæmonem petierunt, & Alcibiades rursus à Tiffapherne Samum. Vbi dum adest, legati ex Delo adueniunt, quos quadringenti uiri mittebāt, ad demulcendos eos qui Sami erant, & coactò concilio, conantes eos loqui, nolebant initio auscultare milites, sed occlamantes iubebant interfici eos qui statum popularem sustulissent. Mox tamen uix reticescentes exaudierunt. Illi commemorare, non excidij publici, sed salutis causa,
- 40 neque ut ciuitas hostibus proderetur, factam esse status immutationem: licuisse enim cum hostis ad urbem subisset, sibi id facere, qui ciuitati præessent, alijsq̃ quinque millibus, quoniam omnes aliquatenus

Alcibiadis in
patriam me-
ritum.

aliquatenus participes essent: neque domesticos eorum, aut iniuria quemadmodum Chærea inuidiosè retulisset, aut ullo damno affici, sed in suis quenque locis passim manere. Et cum alia multa commemorarent, noluerunt eos ulterius exaudire qui aderant, quoniam ægrè ferebant, & alij aliam sententiã dicebant, sed in primis de nauigando in Piræum. Ibi Alcibiades primùm uidetur de patria benè fuisse meritus, & ut nemo magis. Properantibus enim Atheniensibus è Samo aduersus Athenienses nauigare, ex quo planissimè fuissent hostes protinus Ionia & Hellesponto potituri, intercessit, quo tempore nemo alius compescendæ multitudini idoneus esset, ille & publicè cupidos à nauigando cohibuit, & priuatim irascentes legatis, ne coniurarent inhiuit, & legatos ipsos remisit per se reddito responso, se quinque millia quidem à gubernatione non prohibere, quadringentos autem ut amouerent iubere, consiliumq; restituerent, quemadmodum prius fuisset, quingentorum. Porro quod ad leuandos inopes sepositum esset, quo magis stipendium militibus suppeteret, se magnopere probare: & alia ut tuerentur iussit, nèue se hosti dederent. Nam ciuitate incolumi multam spem esse etiam inter se conueniendi: si uerò semel alterutri succumberent, aut isti qui Sami, aut illi qui Athenis essent, neminem iam fore per quem in mutuam gratiam redirent. Aderant autem & Argiuorum legati, pollicentes factioni populari, quæ erat illic, auxilio futuros. Quos Alcibiades collaudatos, & cum quis eos uocaret ut adessent rogatos, ita dimisit. Venerant autem cum Paralís, quibus tunc iniunctum fuerat à quadringentis uiris, ut naui militari Eubœam lustrarent, & legatos à quadringentis missos Læspodiam & Aristophontem & Melesiam, deducerent Lacedæmonem. At isti ubi Argos appulerunt, comprehensos eos Argiuis tradiderunt, ueluti è numero illorum, qui in primis statum popularem antiquassent. Neque isti posthac Athenas redière, sed hos ex Argo legatos Samum quam habebant triremi adduxère. Eadem estate atq; hoc tempore Tissaphernes quo præcipuè inuisus Peloponensibus erat, cum propter alia, tum uerò propter Alcibiadem restitutum, tanquam planè cum Atheniensibus sentiens, huius inuidiæ abolendæ gratia (ut uidebatur) apparabat profectionem ad classem Phœnicem, quæ ad Aspendum stabat, iubens secū ire Licham substituto Tamo (ut dicebat) suo præfecto, qui quoad ipse abesset, exercitui stipendium præberet. Fertur non ea gratia abisset, nec facile cognitu est, quo consilio abierit in Aspendum, cum illinc classem non apportarit. Quippe centum quadraginta septem naues Phœnicum Aspêdo tenus uenisse constat: cur autem non peruenerint, multifariâ homines interpretantur. Alij, ut res Peloponnesium quemadmodum cōstituerat, distineret

Nauium Phœnissarū ad Aspendum appulsarum numerus.

distineret abscessu suo. Ideoque nihilo melius stipendium Tarmus, cui imperatum fuerat, sed deterius præbuit: Alij, ut perductos ad Aspendum Phoenices exacta pecunia missos faceret, utpote quibus nihil admodum ufurus esset. Alij, uitandæ inuidiæ causa, qua apud Lacedæmonem flagrabat, hoc esse factum, ut non iniurius esse uideretur, sed planè ad classem se cõtulisse uerè armatâ. Mihi uerò euidentissimum uidetur, causa demorâdi distinendiq; Græcorum negocia, classem non deportasse: ut quamdiu abesset illic, & cunctaretur, ad exitium illa deduceret, utq; dum neutro accedit neutros reddendo præualidos, utrosq; exæquaret. Qui si uoluisset uti apertum geri bellum, non anceps, profectò (ut credibile est) Lacedæmonijs (nam ad eos se cõtulisset) uictoriam tradidisset: quippe cùm per se antea quoq; magis pari quàm inferiori classe contra hostes steterint. Etenim maximè euidentis tergiuersationis fuit, quòd causabatur cur naues non apportasset, quod uidelicet pauciores quàm iussisset Rex, naues essent contractæ. Sed ipse maiorem apud regem gratiâ inijsset, quòd si non magno sumptu pecuniæ regiæ, sed paruo, tamen eadem confecisset. Quocunq; igitur proposito Tissaphernes Aspendum petierit, Pelopõnenses illo iubente, tanquã ad naues miserunt Philippum hominem Lacedæmoniũ duabus cum triremibus, & ipse cum Phoenicibus congressus est. Quem Alcibiades ubi sensit in Aspendum nauigare, & ipse sumptis tredecim nauibus, eòdem contendit: pollicens ijs qui Sami essent, tutum atque amplum beneficium se collaturum, quoniam Phoenicem classem aut ad Athenienses afferret, aut ad Peloponneses afferri prohiberet, gnarus (ut consentaneum est) ex longa consuetudine Tissaphernis propositi, qui illam non esset adducturus: animo etiam quàm maximè obnoxium criminibus eum faciendi apud Peloponneses in suum & Atheniensium fauorem, ut eo magis ille cogeretur per hoc ipsum ad Athenienses accedere. Et hic quidem continuò profectus, superiora Phaselidis & Cauni tenebat. Legati autem à quadringentis uiris missi, ubi è Samo peruenêre Athenas, Alcibiadis mandata exposuerunt, iubere illum ut hosti resisterent, nec quicquam cõcederent. Habere enim plurimùm spei & reconciliandi eis exercitum, & Peloponneses superandi. Hæc uerba multò uehementius corroborauêre multos, qui iampridem grauabantur consortium collegarum in statu paucorum, & qui libenter se illinc, dum tamen tutò, explicarent. Ii iam tunc uno quodam consensu negocia carpere, habentes in hoc duces longè principes illius status atque magnatũ, Theramenem Agnonis, & Aristocratem Sicelijs filium, & alios, qui inter primos quidem rerum participes erant, sed (ut aiebant) metuentes exercitum Samium atque Alcibiadem, legatos ma-

infesta pactione cum uniuersis rediēre, aiebat fore ut ob hunc mu-
rum periclitaretur incolumitas ciuitatis. Nam sub hoc idem tem-
pus adfuerunt pariter ex Peloponneso duæ & quadraginta naues
eorum, qui Eubœi cognominantur, quarum nonnullæ erant è Ta-
rento & Locris Italicæ & Sicilienses; & quædam ima statione ha-
bita ad oram Laconicam, & instructæ ad transeundū in Eubœam,
præfecto Agisandrida Agisandri filio Spartiata (ut dicebat The-
ramenes) non tam in Eubœam euntes, quàm ad extructores Etio-
niæ muri; & nisi quis iam custodiam ageret, furtim exitum allatu-
ræ. Erat autem eorum quæ reprehendebantur nonnihil ueri, nec
omnino detrahendi studio dictum. Nam præoptabant illi maxi-
mè in statu paucorum, ciuitatis ac sociorum principes esse. Si mi-
nus, certè habentes classem & muros, suo arbitrio uiuere: hoc quo-
que excluso, ne à populo rursus restituto ipsi ante omnes euerte-
rentur, uolebant; sed introducendo hostes absque muris & nauib-
us pacisci cum eis qualemcunque ciuitatis statum, dummodo
de corporibus suis securi essent. Ideoque hunc murum portulas
introitus que & receptacula hostium habentem studiosè ædifica-
bant, ne pręuenirentur absoluerè properantes. Et à principio qui-
dem inter paucos hæc ac furtim potius dicebantur. At ubi reuer-
sus Phrynichus è Lacedæmone legatus, à quodam excubatorum
insidijs frequēti in foro uulneratus est: nec ita post è curia abiens,
continuò decessit; & percussore eius elapso, adiutor tamen eius
homo Arguius à quadringentis uiris comprehensus ac tortus,
nullius nomen à quo iussus fecisset protulit, nihilq; aliud quàm
scire se complures homines in Peripolarchi, atque alias ædes con-
uenire solitos: tum uerò nihil factum cū esset ex hoc noui, The-
ramenes iam audentius Aristocratesq; & alij quicunque uel ex
ipsis quadringentis, uel extra hos eiusdem sententiæ erant, nego-
cia capefferunt. Nam super hæc, classis à Lacedæmone iam cir-
cumuecta, ad Epidaurum stationem habens, Æginam excursioni-
bus infestabat. Quo magis negare Theramenes, credibile esse, si
in Eubœam tenderēt naues, in sinum Æginæ fuisse deflexuras, &
rursus in Epidaurum se recepturas, nisi uenirent euocatæ ad ea
peragenda, quæ ipse semper accusasset, eoque non posse se ulte-
rius quiescere. Ad postremum multis & seditiosis suspiciosiis que
sermonibus habitis, iam opere aggrediēdam rem esse censuerunt:
siquidem homines grauis armaturæ, qui in Piræo murum Etioniæ
extruebant, in quibus & Aristocrates erat præfectus, certa ei dele-
gata custodia, comprehendunt Alexiclem inter collegas status
paucorum præcipua dignitate præditum, & domum adductum
concluditur. Comprehendunt item cū alios quosdam, tum ue-
rò Hermonem præfectum uigilum, qui apud Munichium excu-

*Ægina incur-
sionibus infe-
statur.*

h

babant, idē ex uoluntate maximæ armatorum partis. Quod simulac renunciatum est quadringentis uiris (considebant autem in curia, præter eos quibus ista non placebāt) parato animo erant ire ad arma ac Therameni & ijs qui cum eo erant, minabantur. Theramenes purgans se, dicere paratum esse iam ire cum ipsis ad illos rapiendos. Et sumpto secum uno ē ducibus sic uoluntarijs, pergit ad Piræum: adiuuabat eum Aristarchus & equitum iuuentus. Erat autem tumultus ingens atque horribilis. Nam & qui in urbe degebant, Piræa iam captum, eumq̃ qui comprehensus esset, morte affectum esse: & qui in Piræo, tantum non adesse contra se urbicos statim suspicabantur, uix senioribus istos ne ad ferenda arma discurrerent prohibentibus, & Thucydide Pharsaliō, qui tunc aderat hospes publicus, officiosē apud singulos intercedente, atque exclamante, ne patriam hoste ipsis insidiante proderent, resedit impetus, & in diuersa digressi sunt. Theramenes ut uenit in Piræum (erat autem & ipse magistratus) iram in homines grauis armaturæ intra uociferationem ille quidem exercuit. Aristarchus autem, & qui aduersarij erant, re uera excanduerunt. Nihilominus illi in opere faciendo pergere, nec facti pœnitere: interrogare tantum Theramenem nunquid ei uideretur ex utilitate extrui murum, an satius foret dirui. Atque hoc respondente, si ipsis placeret dirui, sibi quoque placere: hinc ē uestigio conscendunt murum armati, & alij multi eorum qui erant in Piræo, eumq̃ demoluntur, uulgus exhortantes his uerbis: Quicunque mallet quinque millia quàm quadringentos præesse ciuitati, eum debere ad id opus accedere. Occultabant enim rem adhuc sub nomine quinque millium, ne quis eorum qui præesse uellent, propalàm statum popularem nuncuparet: metu ne quid aliquis cum alio loquens, per incitiam lapsus pro tali utique haberetur: & idcirco quadringenti uiri neque esse uolebant illos quinquies mille, neque quòd non essent, manifestum esse, existimantes, si tot numero uiri participes gubernationis fierent, haud dubiè statum esse popularem. Hoc autem occultatum mutuò terrorem præbebat.

Piræi murus
diruitur.

Postera die quadringenti uiri, etsi animo fluctuantes, in curia tamen congregantur. Item apud Piræum armati, cū Alexiclem quem comprehenderant, missum fecissent, ac murum demoliti essent, cōcessēre ad theatrum Dionysiacum, quod ante Munichiam est intra Piræum, & positis armis concilium habuerunt: & ex placito omnium properè petentes urbem, arma in stationem deposuerunt: ad quos uenerunt quidam à quadringentis, & alloquentes uiritim, ut quenq̃ uidebant esse mitem rogabant, suadebantq̃ ut & ipsi quiescerent, & alios quietos efficerent: dicentes ut quinque millia hominum nuncuparent, & in eorum partem quatenus illorum

illorum uolūtas ferret, ipsos quadringentos, ne quo modo ciuitatem perderent, neue hostibus obiectarēt. His uerbis, quæ & multa & multis inculcabātur, multitudo armatorum placatior quàm fuerat effecta est: maximeq; extimescens pro uniuerſa Republica, consensit ut ad certam diem cōcilium haberetur in æde Dionysii, hoc est Bacchi, de concordia. Vbi uerò ad ædem Bacchi uentum est, tantumq; non concio coacta erat, nunciatur duas & quadraginta naues & Hegesandridam à Megaris Salaminem præteruehi: itaque nemo militū non existimauit hoc ipsum esse, quod olim
10 à Theramene & ab ijs qui cum eo erant, dicebatur, classem ad murum iter habere, eoq; utiliter esse dirutum: Hegesandridas autem forsitan quidem ex composito iuxta Epidaurum, atque illa circa loca uersabatur: tamen credibile est, etiam propter præsentem Atheniensium seditionem affluente spe, si offerretur occasio, illic eum substituisse. Athenienses ea re ipsis nunciata, citato cursu uniuerſi in Piræum contenderunt, tanquam bellum domesticum maius quàm hostile, nec longinquum, sed ante portum esset. Itaque eorum alij naues quæ aderam ingrediuntur, alij alias deducunt, alij in muros qui pro faucibus portus sunt, suppetias ferunt. At
20 classis Peloponnensium aduentans, superato Sunio, tenuit inter Thoricum & Præsti, mox appulsa est ad Oropum, Athenienses raptim eis quæ ad manus erant copijs uti coacti, qualia cōtingunt in ciuitate seditionibus laborante, ac magno discrimini occurrere festinante (nam Eubœa eis omnia erat, interclusa Attica) mittunt Thymocharem ducem cum classe in Eretriam: quæ classis ubi peruenit sex & triginta nauū cum ijs quæ prius in Eubœa erant, coacta est protinus dimicare. Nam Hegesandridas iam pransus, ab Oropo classem ducebat. Abest autem Oropus ab urbe Eretrienſi stadijs ferè sexaginta tractu maris. Dum itaque ille infesta
30 ueniret classe, Athenienses properè suas naues conscendunt, opinantes sibi milites iuxta futuros. At illi cibaria in prædium mercabantur, non ex foro, sed domesticatim ex ultima urbis parte. Nam ne quid in foro uenderetur, Eretrienſes prospexerant: ut dum tardè naues ingrediuntur, ab hoste præuenirentur: & ita dum ille ingruit, isti utcunq; impletas naues educere cogerentur. Et signum ex Eretria hosti ad Oropum sublatum est, quando mouere contra Athenienses deberet. Tali Athenienses apparatu prouecti, pugna pro portu Eretrienſi commissa, tamen aliquantisper restitère.
40 Deinde in fugam uersos usque ad littus insecutus est hostis. Quorum quicunque ad urbem Eretrienſem, ut amicam, confugerunt, indignissimè ab Eretrienſibus interfecti sunt: qui uerò in munitiones quas ipsi in Eretria tenebant, incolumes fuère, itemq; na-

Dionysii ædem.

Atheniensium intestinum ad Piræum bellū.

Pugna acris.

*Peloponnesi
uictoria.*

uium quæcunque in Chalcidem peruenerunt. Earum duabus & uiginti cum remige militeq; captis Peloponneses, & captiuorum alijs interfectis, alijs conseruatis, trophæum statuerunt. Neq; multo post omnem Eubœam ad defectionem compulerunt, præter Oreum, quod Athenienses ipsi tenebant, & alia circa loca composuerunt. Postquàm hæc ad Eubœam gesta, Athenis nunciata sunt, pauor eos ad illam diem maximus circumstetit. Neque enim accepta in Sicilia calamitas, etsi tunc ingens uisa, neque aliud unquam tanto terrore fuit, utpote cùm exercitus apud Samum abesset: neque alia adesset classis, neque qui illas conscenderent, ipsis seditiose dissidentibus, & incertum quando inter se conuenturis, tantum eis calamitatis inciderat. Quia cùm & classis & Eubœa esset amissa, unde plus quàm ex Attica emolumentum perciperetur, quoniam modo non forent consternati: & eo quidem uehementius propter summam loci uicinitatem, ne continuo uictoria feroces ad uacuum nauium Piræum appellerent, quos tantum non adesse suspicabantur: id quod illi si audaciores fuissent, facile fecissent. Itaque aut aggredientes urbem, magis in seditionem concitassent ciuitatem: aut manendo obsedissent, cogentes ab Ionia classem, etsi aduersariam statui paucorum, tamen suis rebus domesticis atque uniuersæ ciuitati succurrere. Atque interea & Hellespontus & Ionia & insule & omnia Eubœa tenus, & ut sic dicam, omne Atheniensium imperium ipsis celsisset. Verum non in hoc tantum bello Lacedæmonij, sed in alijs etiã multis omnium hostiũ Atheniensibus utilissimi extitẽre: qui quod plurimum inter se moribus differentes essent, alij properi, alij cunctabundi, & alij manu prompti, alij formidolosi, præcipue in gubernanda classe plurimũ Atheniensibus profuere: quod maximè declarauere Syracusani, qui concordēs inter se præclarissimè belligerauerunt. Ad hunc nuncium Athenienses uiginti tamen naues armauere, concionemq; coegere semel statim tum primum in locũ, quem uocant Pycnem, ubi etiam alias consueuere: in qua concione quadringentis uiris amotis, decreuerunt administrationem rerum quinque millibus tradendam esse: ex eo autem numero quicunque arma præberent, neque ullo pro magistratu mercedem accipere: si secus fecissent, execrabiles esse. Aliæ quoque deinceps crebræ sunt habitæ conciones, in quibus & legum lationes, & alia ad Rempublicam pertinentia constituerunt. Atq; inter initia uidentur mihi Athenienses non parum cõmodè Rempublicam administrasse, inter utranque factionem paucorũ & multitudinis in unum redactam egregio temperamento. Quæ res ex improbis factis quæ fiebant, prima sustinuit ciuitatem. Decreuerunt præterea Alcibiadem ceterosq;

*Pycne locus.
Cõciones Athe
nensium.*

*Atheniensium
republica.*

rosque qui cum eo essent, reuocandos in patriam, & ad eum & milites qui cum eo in Samo essent mittendum, iubentes ut ad administrandam Rempublicam accederet. Inter hanc statim rerum mutationem, Pisander Alexiclesque cum suis, & qui præcipui fuerant ex statu paucorum, se in Deceleam subduxerunt. Solus ex eis Aristarchus (erat enim dux) sumptis repente aliquot sagittarijs, qui essent barbarissimi, ad Oenoën pergit, murum Atheniensium in Bœotiae confinijs, quem Corinthij propter suorum à Decelea se recipientium cædes, quæ factæ fuerant ex Oenoë, obsidebant, uoluntarij quibusque Bœotianis accitis. Cum his habito colloquio Aristarchus, seduxit eos qui erant apud Oenoën, quod diceret quandoquidem populares sui intra urbem de cæteris rebus cum Lacedæmonijs transsegissent, debere & ipsos eum locum tradere Bœotianis. De hoc enim transigi. Cui ut duci fidem habentes illi, quippe omnium rerum ignari, quod obsessi essent, sub pactione abierunt. Hunc in modum & Bœotiani relictam Oenoën receperunt, & Athenis status paucorum seditioque cessauit.

De Alcibiade reuocando.

Paucorum status sublatum.

Per eadem huius ætatis tempora, Peloponneses apud Miletum, cum nemo eis stipendium numeraret illorum, quibus à Tissapherne mandatum erat dum contulit se in Aspendum, neque classis Phœnicum, ac ne ipse quidem Tissaphernes ueniret, & qui cum eo missus erat Philippus, ad Mindarum nauarchum scripsisset classem non esse uenturam, idque ipsum Hippocrates Spartiata (qui apud Pharfelidem agebat) significasset, tunc intellexerunt se prorsus decipi à Tissapherne. Itaque sollicitante eos Pharnabazo, qui optabat conductæ ea classe, reliquas prouinciæ suæ urbes compellere ad deficiendum ab Atheniensibus, quemadmodum Tissaphernes, Mindarus spe aliquid plus ab isto obtinendi multa diligentia præsentique edicto, ut lateret hostem qui erat in Samo, soluens è Miletu tribus & septuaginta nauibus, petijt Hellespontum: quo prius per hanc eandem æstatem duodecim aliæ naues concesserant, & partem quandam incursionibus infestauerant. Sed Cherronesi tempestate usus, ad Icarum coactus est appellere. Vbi propter difficultatem nauigandi quinque sexue moratus dies, peruenit Chium: quem à Miletu soluisse certior factus Thrasyllus apud Samum, & ipse cum quinque & quinquaginta nauibus proficiscitur, appropinquans ne ille præueniret in Hellespontum. Cæterum cognito apud Chium esse hostem, ratusque illic subsessurum, speculatores quidem collocat in Lesbo, & in continente opposita, ne se lateret ille, si quid moueretur: ipse cum reliqua classe Methymna profectus, farinam hordeaceam atque alia opportuna apparari iubet, tanquam è Lesbo Chium petiturus, si diutius illic

moraretur hostis. Et simul uolebat in Eresum nauigare (defecerat enim Eresus à Lesbo) recepturus eam si posset. Nam Methymnæi exules non è postremis, sumptis è Cuma quinquaginta ferme armatis arctissima familiaritate cōiunctis, & è cōtinente alijs mercede cōductis ad trecētos, cuncti Anaxarcho Thebano ob cognationem duce delecto, primùm adorti fuerant Methymnam: quod irritum fuit inceptum, propter præsidium Atheniense, quod è Mitylena adueniens, commissa pugna, rursus eos extra urbem eiecerat. Verùm recepti per noctem, Eresum ad defectionem compulerant. Aduersus hanc igitur cum tota classe adueniens Thrasyllus, de aggreddenda cogitabat. Sed eodem anteuertat Thrasybulus cum quinque nauibus è Samo, dum ei de hoc exulum traiectu allatū esset. Post quem Thrasyllus cū appulisset, ad Eresum stationem habebat. Accessere præterea duæ naues ex Hellesponto domum remeantes. Itaque tam Methymnææ quàm cæteræ naues aderant numero septem & septuaginta. Quarum nauales copiæ, & machinas & omnis generis oppugnationes preparabāt ad Eresum expugnandam, si possent. Interea Mindarus cum classe Peloponnesi bi duo re frumentaria comparata ex Chio, ac datis à populo Chio ternis & quadraginta nummis Chijs in singulos, tertio die illinc uela in altum dedere, ne in naues quæ ad Eresum stabant inciderent: & à sinistra Lesbum habentes, per pelagus in cōtinentem peruenire, ac subiungere portum qui est in Cræterij terræ Phocaidis. Vbi postquàm pransi sunt, præteruecti oram Cumanam, coenauere in Arginussis, quæ sunt in continente aduersus Mitylenem. Vnde multa nocte proficiscentes, cū uenissent in Harmatuntem, quæ est è regione Methymnæ in continente, sumpto raptim prædio prætereuntes Lectum & Larissam & Amaxitum & alia circa loca, perueniunt in Rhœtium, quod iam est Hellesponti, media nocte in diluculū declinante: quarum nonnullæ tenuerunt ad Siggeum, atq; ad alia circa littora. Athenienses qui apud Sestum erant duodeuiginti naues, ubi conspexere & ex speculis ignes, qui ipsis pro signo fiebant, & frequentes in hostico pyras repente collucere, intellexerunt ingressos esse Peloponneses: & hac ipsa nocte quantum maturare potuerunt, subeuntes Cherronesum nauigarunt in Elæuntem, uolentes hostilē classē in apertum mare uitare. Et sexdecim quidem naues quæ ad Abydum erant, latuere, quamuis præmonitas à socia quæ adueniebat classe, ut exitum Atheniensium nauium obseruarent. Cæterum sub ipsum statim diluculum in conspectum uenerunt classes Mindari, & è uestigio fugæ se mandarunt: neque tamen omnes fugam occuparunt, sed quæ plures erant, in cōtinentem & in Lemnum effugerunt: quatuor in

tuor in cursu postremæ, prope Elæuntem circumuentæ sunt, unâ cum ipsis propugnatoribus impacta iuxta delubrū Protefilai, dug sine propugnatoribus, una uacua ante Imbrum combusta. Post hæc coniunctis ex Abydo alijsq; nauibus sex & octoginta, uniuer sâ hoc ipso die oppugnauêre Elæuntem: quæ cûm ad deditiorem compelli non posset, petierûnt Abydum. Athenienses clâm se non discessuram hostium classem opinantes, per ocium Eresi moenia oppugnabant: sed ubi cognouêre speculatores fuisse frustratos, relicta protinus oppugnatione, in Hellespontum suppetias iere: 10 duasq; Peloponnesiû naues quæ in persequendis ferocius hostibus in pelagus euectæ inciderant in eos, exceperûnt. Postero die in Elæuntem peruenêre, ubi stationem habentes, quæcunque ex Imbro diffugerant naues receperunt, & quinque dies in apparatu pugnae naualis consumpserunt. Post quos dies in hunc modum pugnatum est: Atheniensis classis instructa in cornua, Sestum uersus terram legebat. Eius aduentu percepto, Peloponnesis classis & ipsa obuiam ex Abydo procedit. Atque animaduertunt ad pugnandum iri, utrique cornua exporrexêre: Lacedæmonij quidem ab Abydo usque ad Dardanum nauibus octo & sexaginta, qua- 20 rum dextrum cornu tenebant Syracusani, alterum, ubi erant uelocissimæ quæque naues, ipse Mindarus: Athenienses autem Cheronæsum uersus ab Idaco usque ad Arrhiana nauibus sex & octoginta, quorû sinistrum cornu Thrasylus regebat, dextrum Thrasylbulus, cæteri duces assignato quisque loco. Et maturauêre Peloponneses priores configere, ut sinistro suo dextrum Atheniensium cornu includerent facultate extrinsecus prodeûdi si possent, medium uerò ad terram repellerent non procul distantem. Quo animaduerso, Athenienses qua in parte statuerant ipsos intercludere aduersarij, eadē parte perrumpere, euectiq; nauigatione præ- 30 stabant. Sinistrum autem cornu iam promontorium excesserat, quod uocant Canis sepulchrum. Quo facto medium classis inualidis ac dissipatis nauibus constabat, & præterea minus plenis: locusq; circa Sepulchrum canis habebat acutum & angularem ambitum, ita ut ea quæ suprâ illum fiebant, extra conspectum horum essent. Huc igitur Peloponneses inuecti, propellût usq; in Sicum Athenienses: & cûm forent prælio longè superiores, in terram desiliunt. Neque uerò huic mediæ classi succurrere poterant, aut à dextro qui cum Thrasylulo erât, propter multitudinem nauium in ipsos ingruentiû, aut à sinistro qui cum Thrasyllo, propter promontorium Canis sepulchrû: quo interiecto, hæc res, illorum oculis subiecta non erat, qui præsertim ab acie Syracusanorum aliorumq; non paucorum urgebâtur, donec Peloponneses uictoria

*Naualis pugna
inter Athenien
ses & Pelopō
nenses.*

*Canis sepul
chrum.*

Syracusanorum
et Peloponnesi-
um fuga.

- freti, securè alij aliam insequendo nauem, cœperunt quadā sui parte ordines soluere. Quod animaduertētes Thrasybulus cum suis, omiſſa iam cōtentione circumagendi cornu, conuerſi protinus in eas à quibus cohibebantur, repellunt atque in fugam uertunt: nactiq̃ partem claſſis hoſtilis quæ uicerat, palatam feriunt, & earum plerisque etiam ſine pugna terrorē inferunt. Syracuſani quoq̃ qui & ipſi iam cedebant ijs qui cum Thrasyullo erant, eo magis dedere ſe in fugam, ubi alios etiam fugere uiderūt. Poſtquā terna data ſunt, & Peloponnenſes fugerunt, præcipuè ad flumen Pydium, deinde Abydum, paucas quidem cepere naues Athenienſes, quoniam anguſtiæ Hellesponti breui hoſtibus effugia præbebāt: ſed opportuniſſimam hanc naualis prælii obtinere uictoriam. Quippe extimeſcentes tunc Peloponnenſium claſſem, propter calamitates cū proximam, tum illam in Sicilia acceptam, deſierunt & ſeipſos accuſare, & hoſtes iam in re nautica magni facere. De quibus has naues cepere, Chiorum octo, Corinthiorum quinque, Ambraciotarum & Boeotianorum binas, Leucadiorum & Lacedæmoniorum & Syracuſanorum & Pellenenſium ſingulas. Ex ſuis autem quindecim amiſerūt. Ac poſito ſuper promontorium, ubi Canis ſepulchrum eſt, trophæo, attractisq̃ naufragijs, & mortuis ex cœdere hoſtibus redditis, nuncium Athenas uictoriæ triremi miſerunt. Quæ nauis ubi peruenit, audita illi felicitate ſibi inſperata, propter clades quæ & circa Eubœam & per ſeditionē iam contigerant, uehementer animo confirmati ſunt, arbitantes poſſe res ſuas, ſi impigrè anniterentur, euadere ſuperiores. Quarto autem quā pugnatum eſt die, reſectis properatè apud Seſtum nauibus, Athenienſes in Cyzicum nauigabant, quæ ab ipſis deſecerat, conſpiciatq̃ ad Harpagium & Priapum octo proſectas è Byzantio aggreſſi ſunt: ac ſuperatis prælio qui in terra erant, illas intercepte: & perlati Cyzicum muris carentem iterum receperunt, illincq̃ pecunias exegerunt. Peloponnenſes interea proſecti ex Abydo in Elæuntem, ex ſuis nauibus captiuis, quæcunque integræ erant, acceperunt. Nam cæteras Elæuntij concremarant, & in Eubœam Hippocratem & Epiclem ad afferendas illinc alias miſerunt. Per hæc eadem tempora, Alcibiades tredecim cum nauibus è Cauno & Phaeſelide Samum remeauit, nunciatum ſe naues Phœnicum auertiſſe, ne ad Peloponnenſes irent, & feciſſe Tiſſaphernem in Athenienſium beneuolētiam propenſiorem quā fuiſſet, & inſtructis præter eas quas habebat nouem nauibus, ab Halicarnaffeis ingentem pecuniam exegit, & Con muro concluſit. Quo perfectò, magiſtratibusq̃ illic cōſtitutis, Samum iam ſub autumnū redijt. Et Tiſſaphernes cognito claſſem Pelopōnenſem è Mileto

- ē Mileto in Hellespontum profectam, soluens ex Aspendo, pro-
perauit in Ioniam. Dumq̃ Peloponneses apud Hellespontum
agitant, Antandrii (sunt autem Æoles) assumptos ex Abido ar-
matos, terrestri per Idam montem itinere introduxerūt in urbem,
quòd scilicet iniuria afficerentur ab Arfaco Persa Tissaphernis præ-
fecto, qui Delios quoque (qui ab Atheniensibus Delum per cau-
sam lustrationis illinc eiekti, in Atramyttum commigrarant) dis-
simulato occulto odio, cum optimatibus eorum amicitiae ac socie-
tatis specie expeditionem indixisset, eduxerat: & obseruato dum
10 illi pranderent, circumdata suorum manu, iaculis eos confixerat.
Qua de re Antandrii illum formidātes, ne quid in se aliquando sæ-
uiret, & alioqui quod alia quæ ab eodem imponebātur ferre non
possent, præsidium eius eiecere ex arce. Quo etiam Peloponnen-
sium facto, Tissaphernes (præter illa in Mileto & in Cnido, unde
etiam fuerant deiecta præsidia eius) existimans insigni se affectū es-
se contumelia: ac ueritus ne quid amplius læderetur, ad hæc, ægrè
ferens si Pharnabazus minore & sumptu & tempore magis profi-
ceret aduersus Athenienses conductis Peloponnesibus, statuit
ad eos ire in Hellespontum, daturus crimini quæ gelsissent apud
20 Antandrum: & crimina sua quum alia, tum uerò de nauibus
Phoenicum, quàm accommodatissimè pugnaturus.
Et cum Ephesum primū uenisset, Dianæ sacri-
ficium fecit. Dum hyems æstatem hanc
insecuta finiet, primus quoque
ac uicesimus annus
finiet.

P I N I S.

BASILEÆ, IMPENSIS HENRICI
PETRI ET MATERNI COLLINI, ANNO
DOMINI M. D. LXIIII. MENSE
MARTIO.

